

KİTABIN ASIL ADI
شرح معاني الآثار
Şerhu Me'âni'l-Âsâr

MÜELLİF
Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî

YAYIN YÖNETMENİ
Şamil Gök

ÇEVİREN
M. Beşir Eryarsoy

EDİTÖR
Mehmet Haberli

REDAKSİYON
Faik Akcaoğlu

ARAPÇA METİN - SAYFA DÜZENİ
Osman - Fatma Arpaçukuru

KAPAK TASARIMI
Ahmet Mayalı

MATBAA
Step Ajans Matbaacılık
Göztepe Mahallesi Bosna Caddesi No.11
Bağcılar / İstanbul Telefon: 0212 446 88 46

İstanbul - 1430/2009

Yayıncılık Sertifika No: 0107-34-006476

KİTÂBÎ YAYINEVİ
Çatalçeşme Sok. Üretmen Han No: 18 Cağaloğlu - İSTANBUL
Telefon/Faks: 0212 512 45 43 - 512 51 66 - 512 90 40
Web: www.kitabiyayinevi.com - www.kitabiyayinevi.net
Eposta: info@kitabiyayinevi.com

İMAM EBU CA'FER AHMED B. MUHAMMED

ET-TAHÂVÎ

(Vefatı, 321 Hicrî)

شرح معاني الآثار

Hadislerle İSLÂM FIKHI

IV

Açıklayıcı Notlarla Çeviren

M. BEŞİR ERYARSOY

Gözden Geçirilmiş Yeni Baskı

kitâbî

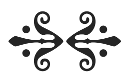
İstanbul - 1430/2009

بسم الله الرحمن الرحيم

كِتَابُ الْحَجِّ

HAC

[III. Ciltten Devam]

١٠- بَابُ الْهَدْيِ يُسَاقُ لِمُتْعَةٍ أَوْ قِرَانٍ هَلْ يُرْكَبُ أَمْ لاَ؟

10- TEMETTU YA DA KIRAN HACCI İÇİN GÖTÜRÜLEN HEDİYELİK KURBANLIKLARA BİNİLİR Mİ, BİNİLMEZ Mİ?

٣٦٥٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلاً يَسُوقُ بَدَنَةً قَالَ: «ارْكَبْهَا» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّهَا بَدَنَةٌ، قَالَ: «ارْكَبْهَا وَيْلَكَ».

3653- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Ebu'z-Zinâd'dan tahdis etmiştir: Ebu'z-Zinâd, el-A'rec'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir adamın bir deveyi götürdüğünü görmüştü. Ona: ***"Ona***

bin" dedi. Adam: Ey Allah'ın Rasulü! Bu, bir (kurbanlık) devedir deyince, Allah Rasulü: ***"Yazıklar olsun sana. Bin şuna"*** dedi.[1]

٣٦٥٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3654- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana İbn Ebi Zi'b, İbn Aclân'dan haber verdi. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٦٥٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَمِّهِ مُوسَى ابْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ لَهُ فِي الثَّالِثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ: «ارْكَبْهَا وَيْحَكَ».

3655- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Vehbî tahdis edip dedi ki: Bize İbn İshak amcası Musa b. Yesâr'dan tahdis etti. O Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti. Ancak adama üçüncü ya da dördüncü defada: ***"Yazıklar olsun sana, binsene şuna"*** dediğini söyledi.

٣٦٥٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، هُوَ ابْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ يَسُوقُ بَدَنَةً، قَالَ: «ارْكَبْهَا» قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ، قَالَ: «ارْكَبْهَا».

3656- … Muhammed b. Amr'dan, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, önünde kurbanlık bir deveyi süren bir adamın yanından geçti ve: ***"Ona bin"*** dedi. Adam: Bu (kurbanlık) bir devedir deyince, Allah Rasulü: ***"Ona bin"*** dedi.

---

1 Hadis çeşitli yollarla ve senetlerle rivayet edilmiştir: Buhârî, Hac, 103, 112, Vesâyâ, 12, Edeb, 95; Müslim, Hac, 371, 372, 373; Ebu Davud, Menâsik, 17; Tirmizî, Hac, 72; Nesâî, Hac, 73, 74; İbn Mâce, Menâsik, 100; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 345, 354...

٣٦٥٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3657- … Musa b. Ebi Osman'dan, o babasından, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٦٥٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا مُعْتَمِرٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ رَأَى رَجُلاً يَسُوقُ بَدَنَةً قَالَ: «اِرْكَبْهَا» قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ، قَالَ: «اِرْكَبْهَا بِسَيْرِهَا الَّذِي فِي عُنُقِهَا» قَالَ: فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يُسَايِرُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي عُنُقِهَا نَعْلٌ.

3658- … Eyyub'dan, o İkrime'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kurbanlık bir deveyi süren bir adamı görünce, ***"Ona bin"*** demiş, adam da: O bir (kurbanlık) devedir, demiştir. Allah Rasulü: ***"Boynuna takılmış, ince kesilmiş, kösele parçaları bulunduğu halde sen yine ona bin"*** demiştir.

(Ebu Hureyre) dedi ki: Ben o adamın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte devesinin boynunda bir ayakkabı bulunduğu halde yürüdüğünü gördüm.

٣٦٥٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رَأَى رَجُلاً يَسُوقُ بَدَنَةً، قَالَ: اِرْكَبْهَا، وَمَا أَنْتُمْ بِمُسْتَنِّينَ سَنَةً أَهْدَى مِنْ سُنَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3659- … Haccâc b. Ertâd'dan, onun Nâfi'den rivayet ettiğine göre, İbn Ömer *radıyallahu anh* kurbanlık bir deveyi süren bir adam görmüş ve ona: "Sen ona bin. Sizler Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetinden daha doğru yolu gösteren bir başka sünnete uymak imkânına sahip değilsiniz" demiştir.

٣٦٦٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ وَهُوَ يَسُوقُ بَدَنَةً قَالَ: «ارْكَبْهَا»، قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ، قَالَ: «ارْكَبْهَا».

3660- … Enes b. Malik *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir kurbanlık deveyi süren bir adamın yanından geçince, ona: ***"O deveye bin"*** dedi Adam: Bu (kurbanlık) bir devedir deyince, Allah Rasulü: "***(Öyle dahi olsa) ona bin"*** dedi.

٣٦٦١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَشِيشٍ الْبَصْرِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ وَشُعْبَةُ، قَالا: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3661- … Bize Katâde, Enes *radıyallahu anh*'dan tahdis etti. O Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bir kimse eğer temettu ya da kıran haccı dolayısıyla kurban etmek üzere bir deveyi götürüyor ise, devenin sırtına binebilir kanaatini benimsemiştir. Bunlar, bu kanaatlerine bu rivayetleri delil göstermişlerdir.

Başkaları da bu konuda onlara muhalefet ederek: Bu, ancak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o adamın karşı karşıya bulunduğu zorlu ve sıkıntılı hali görmesi dolayısı ile idi. Bu sebepten dolayı ona bu emri vermiştir, demişlerdir.

Biz de böyle diyoruz: Zaruret halinde kurbanlığa binmekte bir sakınca yoktur. Fakat varlık halinde kurbanlığa binmek caiz değildir.

İşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu emri, bu muhalif kanaatte olanların dedikleri gibi zaruret dolayısıyla vermiş olması ihtimali bulunduğu gibi zaruretten dolayı değil de bütün kurbanlıkların hükmü bu şekilde olduğundan, zaruret halinde de, varlık halinde de sırtlarına binilebileceği için bunu söylemiş olması ihtimali de vardır.

Bundan dolayı biz de bu hususu inceledik ve şunu gördük:

٣٦٦٢- نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلاً يَسُوقُ بَدَنَةً وَقَدْ جَهِدَ، قَالَ: «ارْكَبْهَا» قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّهَا بَدَنَةٌ، قَالَ: «ارْكَبْهَا».

3662- Nasr b. Merzûk bize tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Cafer, Humeyd'den tahdis etti. Onun Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bir adamın oldukça bitkin düşmüş bir halde bir (kurbanlık) deveyi sürdüğünü görünce ***"Ona bin"*** demiştir. Adam: Ey Allah'ın Rasulü! O (kurbanlık) bir devedir deyince, Allah Rasulü (yine): ***"Ona bin"*** demiştir.

٣٦٦٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، وَالنُّفَيْلِيُّ، قَالا: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلاً يَسُوقُ بَدَنَةً، فَكَأَنَّهُ رَأَى بِهِ جَهْدًا فَقَالَ: «ارْكَبْهَا» فَقَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ، قَالَ: «ارْكَبْهَا، وَإِنْ كَانَتْ بَدَنَةً».

3663- ... Sâbit'in Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bir (kurbanlık) deveyi süren bir adam gördü. O adamı yorgun düşmüş bir halde görünce: ***"Ona bin"*** dedi. Adam: Bu (kurbanlık) bir devedir deyince, Allah Rasulü: ***"O (kurbanlık) bir deve dahi olsa ona bin"*** dedi.

***

Yine İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan bu anlama delil olacak ifadeler de rivayet edilmiştir:

٣٦٦٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنِ الْحَجَّاجِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي الرَّجُلِ إِذَا سَاقَ بَدَنَةً فَأُعْيِيَ: ارْكَبْهَا، وَمَا أَنْتُمْ بِمُسْتَنِّينَ سُنَّةً أَهْدَى مِنْ سُنَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3664- … el-Haccâc'dan, o Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, o, bir (kurbanlık) deve sürüp de yorgun düşmüş bir adam hakkında: "Ona bin. Çünkü sizler, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetinden daha çok hidayete ulaştıran bir başka sünnete uyma imkânına sahip değilsiniz" derdi.

***

İşte bu da, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın verdiği emir de, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünneti olduğunu haber verdiği husus da, zaruret halinde kurbanlık deveye binilebileceğine delil olmaktadır.

Bundan sonra zaruret hali dışında beraber götürülen kurbanlıklara binmenin hükmünü araştırdık. Acaba bu rivayetlerin dışında bunun söz konusu edildiğini bulabilir miyiz diye baktık ve şunu gördük:

٣٦٦٥- فَهْدٌ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْاَحْمَرُ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اِرْكَبُوا الْهَدْيَ بِالْمَعْرُوفِ، حَتَّى تَجِدُوا ظَهْرًا».

3665- … İbn Cüreyc'den, o Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bir binek buluncaya kadar hediyelik kurbanlıklara maruf bir şekilde bin(ebilirs)iniz"*** buyurdu.[2]

٣٦٦٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ. ح

3666- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Meryem tahdis etti, H.

٣٦٦٧- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَا: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي رُكُوبِ الْهَدْيِ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «اِرْكَبْهَا بِالْمَعْرُوفِ إِذَا أُلْجِئْتَ إِلَيْهَا، حَتَّى تَجِدَ ظَهْرًا».

2 Müslim, Hac, 375.

3667- Bize İbn Ebi Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis etti. (İbn Ebi Meryem ile) dediler ki: Bize İbn Lehîa, Ebu'z-Zübeyr'den tahdis etti. O Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun, hediyelik kurbanlığa binme hususunda: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim dediğini rivayet etti: ***"Eğer ondan başka bir binek bulamayacak olursan, binek buluncaya kadar ona maruf bir şekilde bin."***[3]

***

Bu hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* zaruret halinde kurbanlığa binmeyi mubah kılmış ve zaruret ortadan kalkıp başka bir bineğin bulunması halinde de bunu yasaklamıştır.

Böylelikle rivayetler bakımından hediyelik kurbanlığın hükmünün, zaruret halinde binilmesi, zaruretin kalkmasıyla bunun da (binilme ruhsatının da) kalkması şeklinde olduğu sabit olmaktadır.

Bundan sonra da nazar (akli düşünme) bakımından bunun hükmünün nasıl olduğunu inceledik ve eşyanın iki türlü olduğunu gördük:

Kimi şeylerdeki mülkiyet eksiksizdir. Mülk edinmenin hükümlerinin herhangi birini ortadan kaldıracak bir dış etkenin varlığı söz konusu değildir. Efendisi tarafından müdebber kılınmamış (yani kölelikten kurtuluşunu kendisinin ölümünden sonrasına bırakmamış) bir köle ile efendisinden çocuğu olmamış cariye ve sahibi tarafından (ibadet kastı ile kesilmesi) vacib kılınmamış hayvan böyledir.

Bu türden olan bütün mülklerin satılması da, onlardan yararlanmak da caizdir. Bedel karşılığı ve bedelsiz olarak menfaatlerinin başkasının mülkiyetine verilmesi (kiralanmaları) da caizdir.

Bazı şeylerin mülkiyeti ise satılmasını engelleyen bir durum ile karşı karşıya kalmış, bununla birlikte o eşyadan yararlanma hükmü de ortadan kalkmamıştır. Efendisi tarafından satılması caiz olmayan, efendisinden çocuk doğurmuş cariye (ummu'l-veled) ile -satılabileceği görüşünü kabul etmeyenlerin görüşüne göre- müdebber köle bu türdendir.

Bu gibi mülklerden yararlanmakta ve belli bir bedel karşılığında ya da

3 Müslim, Hac, 375, 376; Ebu Davud, Menâsik, 17; Nesâî, Menâsik, 76.

bedelsiz olarak bunlardan yararlanmak isteyen kimselere menfaatlerinin mülk olarak verilmesinde (ücretle çalıştırılmalarında) bir sakınca yoktur.

Sahibinin, yararlanma imkânına sahip bulunduğu şeyleri bedel karşılığı ve bedelsiz olarak dilediği kimselere menfaatlerini mülk olarak verme (ücretle çalıştırma, kiralama) hakkı vardır.

Diğer taraftan eti yenilebilir bir hayvanın sahibi tarafından (ibadet olmak üzere kurban edilmesi) vacib kılınmış ise hiç kimsenin, böyle bir hayvanı ücretle kiralamasının ya da ondan elde edilecek menfaat karşılığında bir bedel almasının caiz olmadığını icma ile kabul ettiklerini gördük.

Böyle bir hayvanın sahibi, menfaatlerini bir bedel karşılığında verme hakkına sahip olmadığına göre, bizzat kendisinin de ondan yararlanma imkânı yoktur. Karşılığında bedel alabileceği bir menfaati söz konusu olmayan herhangi bir şeyle de yararlanmasının imkânsız olduğunu gördük.

İşte nazar (akli düşünme ve kıyas) da bunu gerektirmektedir ve bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Diğer taraftan bu kanaat mütekaddimun (öncekiler)den bir topluluktan da rivayet edilmiştir.

٣٦٦٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، أَرَاهُ عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: لا يَشْرَبُ لَبَنَ الْبَدَنَةِ، وَلا يَرْكَبُهَا إِلا أَنْ يَضْطَرَّ إِلَى ذَلِكَ.

3668- … İbrahim dedi ki: Mecbur kalması hali dışında (kurbanlık) devenin sütünü içemez, sırtına binemez.

٣٦٦٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: الْبَدَنَةُ إِذَا احْتَاجَ إِلَيْهَا سَائِقُهَا، رَكِبَهَا رُكُوبًا غَيْرَ قَادِحٍ.

3669- … Bize Hişâm b. Urve'nin, babasından tahdis ettiğine göre, babası şöyle demiştir: (Kurbanlık) deveyi götüren kişinin ona binmeye ihtiyacı olursa, ona onu yormayacak şekilde binebilir.

٣٦٧٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ عَطَاءٍ مِثْلَهُ.

3670- … Bize Hammâd, Kays'dan tahdis etti, o Ata'dan aynısını rivayet etti.

***

Yine mutekaddimundan Yüce Allah'ın: ***"Onlarda sizin için belirli bir süreye kadar faydalar vardır"*** (el-Hac, 22/33) ayeti hakkında şu rivayet nakledilmiştir:

حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مُجَاهِدٍ. ح

Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir, Şu'be'den tahdis etti. O el-Hakem'den, o Mücahid'den, H.

٣٦٧١- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، عَنْ سُفْيَانَ وَحِبَّانَ، عَنْ حَمَّادٍ، كِلَيْهِمَا، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ ﴿لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ قَالَ: فِي ظُهُورِهَا وَأَلْبَانِهَا، وَأَصْوَافِهَا، وَأَوْبَارِهَا، حَتَّى تَصِيرَ بُدْنًا.

3671- Bize İbn Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Huzeyfe, Süfyan ve Hibbân'dan tahdis etti. İkisi Hammâd'dan, o İbn Ebi Necîh'den, o Mücahid'den rivayet ettiğine göre, o: ***"Onlarda sizin için belirli bir süreye kadar faydalar vardır"*** (el-Hac, 22/33) ayeti hakkında: Kurbanlık olarak tayin edilinceye kadar sırtlarından, sütlerinden, yünlerinden ve tüylerinden (yararlanma imkânınız vardır), demiştir.

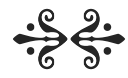
٣٦٧٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، قَالَ: أَنَا ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ ﴿لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ قَالَ: هِيَ الْإِبِلُ يُنْتَفَعُ بِهَا حَتَّى تُقَلَّدَ.

3672- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Necîh,

Mücahid'den: ***"Onlarda sizin için belirli bir süreye kadar faydalar vardır"*** (el-Hac, 22/33) ayeti hakkında onun şöyle dediğini bildirdi: Bunlar gerdanlık takılıncaya kadar kendilerinden yararlanılan develerdir.

٣٦٧٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا وَرْقَاءُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ﴿لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾. قَالَ: إِنْ اِحْتَاجَ إِلَى ظَهْرِهَا رَكِبَ وَإِنْ اِحْتَاجَ إِلَى لَبَنِهَا شَرِبَ، يَعْنِي الْبُدْنَ.

3673- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Verkâ, Mansûr'dan tahdis etti. O İbrahim'den: ***"Onlarda sizin için belirli bir süreye kadar faydalar vardır"*** (el-Hac, 22/33) ayeti hakkında onun şöyle dediğini rivayet etti: Eğer sırtına binmeye ihtiyaç duyarsa binebilir, sütünü içmeye ihtiyacı olursa içebilir. Kastettiği ise kurbanlık develerdir.

١١- بَابُ مَا يَقْتُلُ الْمُحْرِمُ مِنَ الدَّوَابِّ

11- İHRAMLI KİMSENİN ÖLDÜREBİLECEĞİ HAYVANLAR

٣٦٧٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَجْلانِ، عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَحْوِ حَدِيثِ مَالِكٍ وَاللَّيْثِ، يَعْنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ يُقْتَلْنَ فِي الْحَرَمِ: الْعَقْرَبُ، وَالْحِدَأُ، وَالْغُرَابُ، وَالْفَأْرَةُ، وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ». إِلا أَنَّهُ قَالَ فِي حَدِيثِهِ: وَالْحَيَّةُ وَالذِّئْبُ وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ.

3674- … el-Ka'kâ' b. Hakîm'den, o Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den -Malik ve el-Leys'in hadisine yani Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettikleri hadise yakın olarak-[4] onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"(Şu) beş hayvan Harem bölgesinde öldürülebilir: Akrep, çaylak, karga, fare ve saldırgan***

4 Muhtemelen Malik ve el-Leys'in rivayet ettikleri hadisten kastı, el-Leys'in isnadında bulunduğu 3691 no'lu hadis ile Malik'in isnadında bulunduğu 3693 no'lu hadistir. Her iki hadisin, 3685 no'lu hadisin "aynısı" olduğu belirtilmektedir (Çeviren).

köpek (el-kelbu'l-akur)." Ancak o (Ebu Hureyre) hadisinde: "Yılan, kurt ve saldırgan köpek"i saymıştır.[5]

٣٦٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: الْكَلْبُ الْعَقُورُ: الأَسَدُ.

3675- … Zeyd b. Eslem'den, o Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Saldırgan köpek (el-kelbu'l-akûr), aslandır."

٣٦٧٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، عَنِ ابْنِ سِيلَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

3676- … Bize Hafs b. Meysera tahdis edip dedi ki: Bana Zeyd b. Eslem, İbn Sîlân'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bu kanaati benimsemiş ve: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in öldürülmesini mubah kıldığı el-kelbu'l-akur (saldırgan köpek değil) aslandır. Çünkü her bir seb' (yırtıcı hayvan) akurdur (saldırgandır). Dolayısıyla aslan da bu tabire dâhildir, demiştir.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: el-Kelbu'l-akur (saldırgan köpek) bildiğimiz köpektir, bunun aslanla hiçbir ilgisi yoktur demiş ve şunu eklemişlerdir: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadiste, saldırgan köpeğin aslan olduğu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bildirilmemiştir. Bu, sadece Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın sözüdür.

Biz ayrıca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun aslan olmadığını ortaya koyan rivayeti tespit ettik ki, o da şöyledir:

٣٦٧٧- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ الْبُرْسَانِيُّ، قَالَ: أَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ،

5 Buhârî, Sayd, 7; Müslim, Hac, 67-73, 76-79; Ebu Davud, Menâsik, 39; Nesâî, Menâsik, 82-84, 86-88, 113, 114, 116, 119; Malik, Hac, 88, 89, 90; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 8, 32, 37…

قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي عَمَّارٍ أَخْبَرَهُ، قَالَ: سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ الضَّبُعِ فَقُلْتُ: آكُلُهَا؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: أَصَيْدٌ هِيَ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَقُلْتُ: وَسَمِعْتُ ذَلِكَ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ.

3677- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Bekr el-Bursânî tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc bildirip dedi ki: Bana Abdullah b. Ubeyd b. Umeyr'in haber verdiğine göre, Abdurrahman b. Ebi Ammâr kendisine haber vererek şöyle demiştir: Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'a sırtlan hakkında: Onu yiye(bilir mi)yim? diye sordum. O: Evet, dedi. Ben: O, bir av mıdır? sordum. O: Evet, dedi. Peki, sen bunu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de işittin mi? diye sordum. O yine: Evet, dedi.[6]

٣٦٧٨- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ وَشَيْبَانُ وَهُدْبَةُ، قَالُوا: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ. ح

3678- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Hibbân, Şeybân ve Hudbe tahdis edip dediler ki: Bize Cerîr b. Hâzim tahdis etti, H.

٣٦٧٩- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ. ح

3679- Bize Ali b. Şeybe de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis etti, H.

٣٦٨٠- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي عَمَّارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنِ الضَّبُعِ فَقَالَ: «هِيَ مِنَ الصَّيْدِ وَجَعَلَ فِيهَا إِذَا أَصَابَهَا الْمُحْرِمُ كَبْشًا».

3680- Bize Muhammed b. Huzeyme de tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc b. el-Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Cerîr tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah

6 Ebu Davud, Et'ime, 31.

b. Ubeyd b. Umeyr tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Ammâr'ın Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan tahdis ettiğine göre, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sırtlana dair soru sormuş, o da: ***"O avlanan hayvanlardandır"*** cevabını vermiş ve ihramlı bir kimse tarafından avlanması halinde (ceza olarak) koç (kesip tasadduk etmeyi) tayin etmiştir.[7]

٣٦٨١- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ كَامِلٍ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ وَابْنُ جُرَيْجٍ، وَجَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَيْرٍ حَدَّثَهُمْ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَمَّارٍ، أَنَّهُ سَأَلَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ الضَّبُعِ، فَقَالَ: آكُلُهَا؟ فَقَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: أَصَيْدٌ هِيَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: أَسَمِعْت ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: نَعَمْ.

3681- Bize Harun b. Kâmil tahdis edip dedi ki: Bize Saîd b. Ebi Meryem, Yahya b. Eyyub'dan tahdis etti. Yahya dedi ki: Bana İsmail b. Ümeyye, İbn Cüreyc ve Cerîr b. Hâzim'in tahdis ettiklerine göre, Abdullah b. Ubeydullah b. Umeyr onlara tahdis ederek şöyle demiştir: Bana Abdurrahman b. Ebi Ammâr'ın tahdis ettiğine göre, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'a sırtlan hakkında onu yiyebilir miyim? diye sormuş, Cabir: Evet, demiştir. Abdurrahman: O, bir av hayvanı mıdır? sormuş, Cabir: Evet, demiştir. (Abdurrahman) dedi ki: Sen bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den mi işittin? diye sorunca da Cabir: Evet, diye cevap vermiştir.[8]

٣٦٨٢- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ ح

3682- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Hibbân tahdis etti, H.

٣٦٨٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، قَالا: ثَنَا حَسَّانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ،

7 Ebu Davud, Et'ime, 31; Tirmizî, Et'ime, 4, Sayd, 15; İbn Mace, Sayd 15; Dârimî, Menâsik, 90; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 297, 318, 322, V, 195.
8 Tirmizî, Et'ime, 4.

عَنْ إِبْرَاهِيمَ الصَّائِغِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، وَزَادَ: وَجَعَلَ فِيهَا إِذَا أَصَابَهَا الْمُحْرِمُ كَبْشًا مُسِنًّا، وَتُؤْكَلُ.

3683- Bize İbn Ebi Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ömer el-Havdî tahdis etti. (Hîbbân ile) dediler ki: Bize Hassân b. İbrahim, İbrahim es-Sâiğ'den tahdis etti. O Ata'dan, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti ve şunu ekledi: İhramlı bir kimse, sırtlan avlayacak olursa bir yaşını bitirmiş bir koçun ceza kurbanı olarak kesilmesini tayin etti ve onun eti yenilir.[9]

٣٦٨٤- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ زَاذَانَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قُضِيَ فِي الضَّبُعِ - إِذَا قَتَلَهَا الْمُحْرِمُ - بِكَبْشٍ.

3684- … Mansûr b. Zâzân'dan, o Ata'dan, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İhramlı bir kimse tarafından avlanılması halinde sırtlan karşılığında bir koçun ceza kurbanı olarak kesilmesi hükme bağlandı.[10]

***

Sırtlan da bir yırtıcı hayvan (seb') olduğuna ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* öldürülmesini mubah kılmayıp onu bir av hayvanı olarak değerlendirmesi, bunu (ihramlı iken) öldüren için ceza tespit etmiş olması, bize saldırgan köpek (el-kelbu'l-akur)'un aslan olmadığını göstermektedir. Böylelikle Ebu Hureyre'nin görüşü de çürütülmekte, saldırgan köpeğin herkesin bildiği köpek olduğu anlaşılmaktadır.

Bir kimse: O halde niçin kurdun öldürülmesini mubah kabul etmiyorsunuz? diyecek olursa ona şöyle cevap verilir: Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Beş hayvan ihramlı iken de, ihramsız iken de öldürülür"*** buyurmuş ve bu beş hayvanın neler olduğundan söz etmiştir.

Bu beşinden söz edilmesi, onların dışında kalanların hükümlerinin bu

9 İbn Mâce, Menâsik, 90.
10 Malik, Hac, 230.

beşinin hükümlerinden farklı olduğuna delildir. Aksi takdirde onun bu beş hayvandan söz etmesinin bir anlamı olmazdı.

Kurdun öldürülmesini mubah kabul edenler, bütün yırtıcı hayvanların öldürülmesini de mubah kabul etmişlerdir. Kurdun öldürülmesini kabul etmeyenler de özel olarak saldırgan köpek dışında kalan diğer yırtıcı hayvanların öldürülmesinin yasak olduğunu kabul etmişlerdir.

Sırtlanın öldürülme müsadesinin dışında tutulması, onun saldırgan bir köpek(kelb akur) olmadığını ispatlamaktadır. Ayrıca saldırgan köpeğin de herkesin bildiği malum köpek olduğu da anlaşılmaktadır.

İhramlı iken ve Harem bölgesinde öldürülebilecekler hakkında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilmiş rivayetlere gelince;

٣٦٨٥- حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْغَافِقِيُّ، وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَتْ حَفْصَةُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ يَقْتُلُهُنَّ الْمُحْرِمُ، الْغُرَابُ، وَالْحِدَأُ، وَالْفَأْرَةُ، وَالْعَقْرَبُ، وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ.

3685- ... İbn Şihâb'dan, o Salim'den, o babasından (Abdullah b. Ömer'den), onun şöyle dediğini rivayet etti: Hafsa dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Beş hayvan vardır ki, ihramlı olan kimse bunları öldürür: Karga, çaylak, fare, akrep ve saldırgan köpek."***[11]

٣٦٨٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: أَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ: قَالَتْ حَفْصَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

3686- ... İbn Şihâb'dan, onun Salim'den rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Hafsa *radıyallahu anhâ* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu. Sonra hadisi aynen zikretti.

11 3674 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

٣٦٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، قَالَ: ثَنَا زَيْدُ بْنُ جُبَيْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَمَّا يَقْتُلُ الْمُحْرِمُ فَقَالَ: أَخْبَرَتْنِي إِحْدَى نِسْوَةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يَأْمُرُ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

3687- … Bize Zeyd b. Cübeyr *radıyallahu anh*'ın tahdis ettiğine göre, bir adam İbn Ömer *radıyallahu anh*'a ihramlı kimsenin hangi hayvanları öldürebileceğine dair soru sordu. O da: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşlerinden birisinin bana haber verdiğine göre, o … emrederdi dedi, sonra hadisi aynen zikretti.

٣٦٨٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا يَقْتُلُ الْمُحْرِمُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3688- … Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, o: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihramlı kimsenin neyi öldürebileceğine dair soru soruldu deyip hadisi aynen zikretmiştir.

٣٦٨٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ. ح

3689- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Abdula'lâ b. Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize Vuheyb tahdis edip dedi ki: Bize Eyyub tahdis etti, H.

٣٦٩٠- وَحَدَّثَنَا يَزِيدُ: قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3690- Bize Yezid de tahdis edip dedi ki: Bize Musa b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Eyyub'dan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٦٩١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثنَا اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3691- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb b. el-Leys tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys, Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٦٩٢- حَدَّثَنَا يَزِيدُ، قَالَ: ثَنَا شَيْبَانُ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3692- Bize Yezid tahdis edip dedi ki: Bize Şeybân tahdis edip dedi ki: Bize Cerîr, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٦٩٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3693- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana Malik, Nâfi'den ve Abdullah b. Dinar'dan haber verdi. Onlar İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٦٩٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3694- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Eyyub'dan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٦٩٥- حَدَّثَنَا يَزِيدُ، قَالَ: ثنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3695- Bize Yezid tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e, Abdullah b. Dinar'ın İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği aynı hadisi okudum.

٣٦٩٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ شُعْبَةُ: قُلْتُ: عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَهُوَ مُتَنَاقَلٌ مِثْلُهُ.

3696- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Abdullah b. Dinar'dan tahdis etti. O İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet etti. Şu'be rivayetinde dedi ki: (Abdullah b. Dinar'a) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den (mi rivayet ediyorsun?) dedim. O (Abdullah b. Dinar): Evet, bu, bu şekilde nakledilmiştir deyip aynısını rivayet etti.

٣٦٩٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3697- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir el-Akadî tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Katâde'den tahdis etti. O Said b. el-Müseyyeb'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٦٩٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «الْغُرَابُ الأَبْقَعُ».

3698- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Müslim b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti fakat rivayetinde: ***"Alaca karga"*** dedi.

٣٦٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

«خَمْسُ فَوَاسِقَ يُقْتَلْنَ فِي الْحِلِّ وَالْحَرَمِ: الْكَلْبُ الْعَقُورُ، وَالْفَأْرَةُ، وَالْحِدَأُ وَالْغُرَابُ، وَالْعَقْرَبُ».

3699- … Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"(Şu) beş fasık (bozguncu) Harem bölgesi içinde de, dışında da öldürülür: Saldırgan köpek, fare, çaylak, karga ve akrep."***[12]

٣٧٠٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَمِيدٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي نُعَيْمٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «يَقْتُلُ الْمُحْرِمُ، الْحَيَّةَ، وَالْعَقْرَبَ، وَالْفَأْرَةَ الْفُوَيْسِقَةَ». قَالَ يَزِيدُ: وَعَدَّ غَيْرَ هَذَا، فَلَمْ أَحْفَظْ قَالَ: قُلْتُ: وَلِمَ سُمِّيَتْ الْفَأْرَةُ الْفُوَيْسِقَةُ؟ قَالَ: اِسْتَيْقَظَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ، وَقَدْ أَخَذَتْ فَأْرَةٌ فَتِيلَةً، لِتُحْرِقَ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَيْتَ فَقَامَ إِلَيْهَا فَقَتَلَهَا، وَأَحَلَّ قَتْلَهَا لِكُلِّ مُحْرِمٍ، أَوْ حَلَالٍ.

3700- … Yezid b. Ebi Ziyad'dan, o İbn Ebi Nuaym'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"İhramlı kişi yılanı, akrebi ve küçük bozguncu fareyi öldürür."***

Yezid dedi ki: Bundan başkalarını da saydı fakat ben onları ezberleyemedim.

(İbn Ebi Nuaym) dedi ki: Fareye niçin fasıkçık adı verildi? diye sordum. (Ebu Said): Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir gece uyandığında, farenin kandilin fitilini alıp sürüklediğini ve Rasulullah evin içinde iken evi yakmak üzere olduğunu gördü. Bundan dolayı kalkıp onu öldürdü ve ihramlı olsun olmasın herkese onu öldürmeyi mubah kıldı, diye cevap verdi.[13]

***

12 Müslim, Hac, 67-69; Nesâî, Menâsik, 113, 114, 118, 119; İbn Mâce, Menâsik, 91; Malik, Hac, 90; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 33, 87, 97…

13 Nesâî, Menâsik, 88; İbn Mâce, Menâsik, 91; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 80.

İşte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, ihramlı olan kimseye öldürmeyi mubah kıldığı şekilde ihramlı olmayıp Harem bölgesi içerisinde bulunan kimseye de öldürmeyi mubah kıldıkları bunlardır. Bu beş hayvanı (rivayet edilen hadislerde) saymıştır. İşte bu, bunların dışında başkalarının hükmünün, bu beşinin hükmü gibi olmayacağını ortaya koymaktadır. Elbetteki Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu kastettikleri arasında sayılabilecekler müstesnadır.

Bir kimse: Bizler, yılanın bütün bu hallerde öldürülmesinin mubah olduğunu gördük. Aynı şekilde bütün haşerelerin hükmü böyledir. Fakat Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, bu haşereler içinde özel olarak akrepten söz etmiştir. Sizler ise bütün haşeratı bu hükümde değerlendirdiniz. O halde bütün yırtıcı hayvanların böyle olmasına niçin karşı çıkıyorsunuz? Böylelikle yırtıcı hayvanlardan öldürülmesi mubah olanlar arasında sözü edilenler, bütün yırtıcı hayvanların aynı şekilde öldürülmesinin mubah olduğunu ifade etsin ve kapsasın, diyecek olursa ona şöyle cevap verilir:

Bizler, yırtıcı hayvanlardan birisi olduğu halde sırtlan hakkında size, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen bir hadisle, Hz. Peygamber'in öldürülmesini mubah kıldığı beş hayvan arasına sırtlanın girmediğini gösterdik.

Bununla, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, saldırgan köpeğin öldürülmesini mubah kılmakla diğer yırtıcı hayvanların öldürülmesini mubah kılmayı kastetmediği, aksine bununla özel bir yırtıcı hayvan türünü kastettiği sabit olmaktadır.

Ancak bununla birlikte karga ve çaylağı öldürmeyi de mubah kıldığını görüyoruz. Bunlar da kuşların pençeli türündendir. İlim adamları ise onun, bu iki tür ile kuşların bütün pençelilerini kastetmediğini icma ile kabul etmişlerdir. Çünkü ilim adamları doğan, kartal ve şahinin pençeli olduklarını, bununla birlikte karga ve çaylağın öldürüldüğü gibi bunların Harem bölgesinde öldürülemeyeceklerini yine icma ile kabul etmişlerdir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mubah kıldığının, yalnızca karga ve çaylak için özellikle söz konusu olduğunu, bunların dışında kalan pençeli bütün kuşları kapsamadığını belirtmişlerdir.

Aynı şekilde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihramlı ve Harem bölgesinde iken akrebin öldürülmesini mubah kıldığını da icma ile kabul etmişlerdir.

Bütün haşeratın da akrep gibi olduğunu, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in akrebin öldürülmesini mubah kılmak suretiyle bütün haşeratı öldürmeyi mubah kılmış olduğunu da icma ile kabul etmişlerdir.

Yırtıcı kara hayvanlarının azı dişli olanlarının, pençeli kuş türüne benzemeleri haşerata olan benzerliklerinden daha çoktur. Bununla birlikte Cabir *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği sırtlan ile ilgili hadis de buna açıklık getirmiş ve bunu daha da pekiştirmiştir.

Bir kimse: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sırtlanın hükmünü dediğimiz şekilde tespit etmesi, onun etinin yenilmesinden dolayıdır. Ancak yırtıcı hayvanlar arasında eti yenilmeyenler de köpek gibidir diyecek olursa ona şöyle cevap verilir:

Siz, yaptığınız benzetmede hata ediyorsunuz. Çünkü biz, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in karga, çaylak ve farenin öldürülmesini mubah kıldığını, size göre ise bunların etlerini yemenin helal olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla onların etlerinin yenilmesinin mubah olması, onların öldürülmesinin haram olmasını gerektirmemektedir.

Aynı şekilde sırtlanın da yenilmesinin mubah olması, onun (Harem bölgesinde ve ihramlı iken) öldürülmesinin haram olmasını gerektirmemiştir. Yalnızca av olarak öldürülmesi yasaklanmıştır. Eğer sırtlan bir yırtıcı hayvan ise bütün yırtıcı hayvanlar da bu şekildedir. Ancak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* köpek için belirtilen özelliği dolayısıyla özel bir hüküm tayin etmiştir.

Bir kimse: Diğer yırtıcı hayvanların da etleri yenilmediği halde nasıl böyle olabilir? diyecek olursa ona da şöyle cevap verilir:

Eti yenilmemekle birlikte bazı av hayvanlarını kişinin, -Harem bölgesi dışında ise ve ihramlı da değilse- köpeklerine yedirmek amacı ile avlaması mubah olabilir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de Harem bölgesi içerisinde yılanın öldürülmesi hakkında şu hadis rivayet edilmiştir:

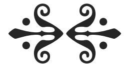
٣٧٠١- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا حَفْصٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَتْلِ الْحَيَّةِ، وَنَحْنُ بِمِنًى.

3701- … el-A'meş'den, o İbrahim'den, o Esved'den, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize Mina'da iken yılanı öldürmemizi emretti.[14]

***

İşte bu, diğer haşerelerin ihramlı iken ve Harem bölgesinde öldürülmelerinin mubah olduğuna delildir.

Bu bölümde sahih gördüğümüz bütün hususlar Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de görüşüdür. Bundan kurt müstesnadır. Çünkü onlar bu hususta kurdu da aynen köpek gibi değerlendirmişlerdir.

14 Buhârî, Sayd, 7.

١٢- بَابُ الصَّيْدِ يَذْبَحُهُ الْحَلاَلُ فِي الْحِلِّ هَلْ لِلْمُحْرِمِ أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ أَمْ لاَ؟

12- İHRAMLI OLMAYAN BİR KİMSE HAREM BÖLGESİ DIŞINDA BİR AV HAYVANINI KESMİŞ İSE İHRAMLI KİMSENİN ONDAN YEMESİ HELAL OLUR MU, OLMAZ MI?

٣٧٠٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ. ح

3702- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis etti, H.

٣٧٠٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالا: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نَزَلَ قُدَيْدًا، فَأُتِيَ بِالْحَجَلِ فِي الْجِفَانِ شَائِلَةً بِأَرْجُلِهَا، فَأَرْسَلَ إِلَى عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَجَاءَهُ وَالْخَبَطُ يَتَحَاتُّ مِنْ يَدَيْهِ، فَأَمْسَكَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَأَمْسَكَ النَّاسُ فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: مَنْ هَاهُنَا مِنْ أَشْجَعَ؟ هَلْ عَلِمْتُمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَهُ أَعْرَابِيٌّ بِبَيْضَاتٍ وَتَمِيرٍ، أَيْ بِحَمِيرِ وَحْشٍ، فَقَالَ: «أَطْعِمْهُنَّ أَهْلَكَ، فَإِنَّا حُرُمٌ». قَالُوا: نَعَمْ.

3703- Bize Muhammed b. Huzeyme de tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti. (Esed ile) dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd'den tahdis etti. Onun Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'den rivayet ettiğine göre, Osman b. Affân *radıyallahu anh* Kudeyd denilen yerde konaklamış iken ona büyük kaplarda ayakları yukarı kalkmış (pişirilmiş) keklik getirildi. Osman *radıyallahu anh*, Ali *radıyallahu anh*'a bir haberci gönderdi. Ali yanına geldiğinde (bineği için silktiği yapraktan dolayı) ellerini silkeleyerek geldi. Ancak Ali *radıyallahu anh* yemekten yemeyince oradakiler de yemediler. Ali *radıyallahu anh*: Burada Eşca'lılardan kim var? sordu. Sizler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir bedevinin birkaç yumurta ve bir yabani eşek getirdiğini, Hz. Peygamber'in de ona: ***"Bunları ailene yedir çünkü biz ihramlıyız"*** dediğini biliyor musunuz? sordu. Yanında bulunanlar: Evet, cevabını verdiler.[15]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları bu hadis doğrultusunda kanaate sahip olmuş ve: İhramlı olan kimseye, ihramlı olmayanın kesmiş olduğu bir av hayvanını yemek helal değildir. Çünkü avın kendisi ona haramdır. Dolayısıyla avın eti de ona haram olur demiş ve yine bu hususta şunları delil göstermiştir:

٣٧٠٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ، قَالَ: ثَنَا أُبَيٌّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُتِيَ بِلَحْمِ صَيْدٍ وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَلَمْ يَأْكُلْهُ.

3704- … Abdullah b. el-Hâris b. Nevfel'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Ali *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihramlı iken bir av hayvanı eti getirildi fakat o, onun etini yemedi.[16]

٣٧٠٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ الْجَدَلِيِّ،

15 Ebu Davud, Menâsik, 40; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 104.
16 İbn Mâce, Menâsik, 92; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 105.

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُهْدِيَ لَهُ وَشِيقَةُ ظَبْيٍ وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَرَدَّهُ. قَالَ يُونُسُ: سَمِعْتُهُ كُلَّهُ مِنْ سُفْيَانَ غَيْرَ قَوْلِهِ «وَشِيقَةٌ» فَإِنِّي لَمْ أَفْهَمْ ذَلِكَ مِنْهُ، وَحَدَّثَنِيهِ بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنْهُ.

3705- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Abdulkerim'den tahdis etti. O Kays b. Müslim el-Cedelî'den, o el-Hasen b. Ali *radıyallahu anh*'dan, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihramlı iken biraz kaynatılıp kurutulmuş bir parça ceylan eti hediye edildi. O, bu hediyeyi geri çevirdi.

Yunus dedi ki: Ben bu hadisin tamamını Süfyan'dan işitmekle birlikte hadisteki "biraz kaynatılıp kurutulmuş" anlamındaki lafzı ondan iyice anlayamadım. Ancak arkadaşlarımızdan bazıları bu hadisi bana ondan tahdis etti.[17]

***

Bu hadiste, onun kendisine hediye edilen eti geri çevirmesinin sebebinin ne olduğu belirtilmemektedir. Bu geri çevirmesi, ihram gerekçesi dolayısıyla da, bundan başka bir sebep dolayısıyla da olmuş olabilir. O halde bu hadiste kimsenin lehine bir delil bulunmamaktadır.

Âişe *radıyallahu anhâ*'dan ihramlı olmayan bir kimsenin avlayıp kestiği bir av hayvanının ihramlı tarafından yenilmesinde bir sakınca olmadığı şeklinde kendi görüşü olarak bir rivayet nakledilmiştir:

٣٧٠٦- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَيْخٌ كَخَيْرِ الشُّيُوخِ، يُقَالُ لَهُ: عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ عِمْرَانَ الْفُرَيْعِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ شِمَاسٍ يَقُولُ: أَتَيْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا فَسَأَلْتُهَا عَنْ لَحْمِ الصَّيْدِ يَصِيدُهُ الْحَلَالُ ثُمَّ يَهْدِيهِ لِلْمُحْرِمِ فَقَالَتْ: اِخْتَلَفَ فِيهِ أَصْحَابُ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَمِنْهُمْ مَنْ حَرَّمَهُ، وَمِنْهُمْ مَنْ أَحَلَّهُ، وَمَا أَرَى بِشَيْءٍ مِنْهُ بَأْسًا.

3706- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bana Ubeydul-

17 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 40, 225.

lah b. İmrân el-Furey'î diye anılan en hayırlı hadis hocalarından birisi tahdis edip dedi ki: Abdullah b. Şimâs'ı şöyle derken dinledim: Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanına gidip ona ihramda olmayan bir kimsenin avlayıp sonra da ihramlı bir kimseye hediye ettiği av hayvanının etine dair soru sordum. Âişe bana şu cevabı verdi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı bunun hakkında ihtilaf etmiştir. Bazıları bunun haram olduğunu kabul etmiş, bazısı da helal olduğunu belirtmiştir. Ben de bundan dolayı onda herhangi bir sakınca görmüyorum.

٣٧٠٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، أَوْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عِمْرَانَ، رَجُلٍ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شِمَاسٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ.

3707- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, İmrân b. Ubeydullah'tan ya da Ubeydullah b. İmrân'dan -Temimoğullarından bir adamdır- tahdis etti. O Abdullah b. Şimâs'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan aynısını rivayet etti.

***

Âişe *radıyallahu anhâ*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in av hayvanının etini ihramlı olmayan kimseye geri vermesini, av hayvanının etinin ihramlı olan kimseye haram olduğuna dair bir delil olarak görmemiştir.

(Haram olduğu kanaatini savunanlar) yine bu hususta şunu delil gösterirler:

٣٧٠٨- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ لِزَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ: حَدَّثْتَنِي أَنْتَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُهْدِيَ لَهُ عُضْوُ صَيْدٍ وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَلَمْ يَقْبَلْهُ.

3708- … el-Hasen b. Müslim'den, o Tâvus'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, o, Zeyd b. Erkam'a şöyle demiştir: "Sen bana, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihramlı iken bir av hayvanının bir organının hediye edildiğini fakat onun bunu kabul etmediğini tahdis etmiştin."

٣٧٠٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ، قَالَ: لَمَّا قَدِمَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ أَتَاهُ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَقَالَ: أَهْدَى رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَحْمَ صَيْدٍ فَرَدَّهُ وَقَالَ: «إِنِّي حَرَامٌ».

3709- … el-Hasen b. Müslim'den, o Tâvus'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Zeyd b. Erkam yanımıza gelince İbn Abbas *radıyallahu anh* onun yanına giderek şöyle dedi: Bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir av hayvanı eti hediye etmişti. O, onu geri çevirip: ***"Ben ihramlıyım"*** dedi.[18]

٣٧١٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ عَطَاءٍ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ لِزَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ: هَلْ عَلِمْتَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُهْدِيَ لَهُ عُضْوُ صَيْدٍ وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَلَمْ يَقْبَلْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ.

3710- … Kays'dan, onun Ata'dan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas *radıyallahu anh* Zeyd b. Erkam'a: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ihramlı iken bir av hayvanının bir organının hediye edildiğini fakat onun bunu kabul etmediğini biliyor musun? diye sormuş, Zeyd: Evet, diye cevap vermiştir.[19]

***

Bu hadis de, (3703 no'lu) Ali *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği hadis gibidir. O hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine bu organı hediye eden kişinin hediyesini ihramlı olduğundan dolayı kabul etmediği belirtilmektedir.

Yine bu hususta şunları delil göstermişlerdir:

٣٧١١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَّامَةَ، قَالَ: مَرَّ بِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

18 Müslim, Hac, 55.
19 Ebu Davud, Menâsik, 40.

وَأَنَا بِالأَبْوَاءِ وَبِوَدَّانَ، فَأَهْدَيْتُ لَهُ لَحْمَ حِمَارِ وَحْشٍ، فَرَدَّهُ عَلَيَّ، فَلَمَّا رَأَى الْكَرَاهَةَ فِي وَجْهِي، قَالَ: «لَيْسَ بِنَا رَدٌّ عَلَيْكَ، وَلَكِنَّا حُرُمٌ».

3711- Bize Yunus Süfyan b. Uyeyne'den tahdis etti. O ez-Zührî'den, o Ubeydullah b. Abdullah'tan, o İbn Abbas'tan, o es-Sa'b b. Cessâme'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben el-Ebvâ ve Veddân'da iken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana uğradı. Ben de ona bir yabani eşek eti hediye ettim. Onu bana geri verdi. Benim hoşlanmadığımı yüzümden anlayınca: ***"Biz bunu senden kabul etmiyor değiliz fakat biz ihramlıyız"*** dedi.[20]

٣٧١٢- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ رَاشِدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3712- … Bize el-Mes'ûdî, İshak b. Râşid'den tahdis etti. O ez-Zührî'den hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Bu görüş sahiplerine şöyle denilir: Bu, muzdarip bir hadistir. Bu hadisi bazıları bizim dediğimiz şekilde rivayet ettiği gibi başkaları da rivayet etmiştir. Ancak onlar, ona bir yabani eşek hediye edildi, demişlerdir.

٣٧١٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ الصَّعْبَ بْنَ جَثَّامَةَ أَهْدَى لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِمَارًا وَحْشِيًّا، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِهِ عَنْ سُفْيَانَ.

3713- Bize Yunus Tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre Malik, kendisine İbn Şihâb'dan tahdis etmiştir. O Ubeydullah b. Abdullah'tan, onun İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, es-Sa'b b. Cessâme, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir yabani eşek hediye etti. Sonra Yunus, Süfyan'dan naklettiği hadisin aynısını zikretti.[21]

20 İbn Mâce, Menâsik, 92.
21 Buhârî, Sayd, 6; Müslim, Hac, 50.

٣٧١٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3714- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana İbn Ebi Zi'b, İbn Şihâb'dan haber verdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٧١٥- دَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3715- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb b. el-Leys, babasından tahdis etti. O ez-Zührî'den hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte bu hadislerde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihramlı olduğundan dolayı es-Sa'b'a geri verdiği hediyenin yabani bir eşek olduğu belirtilmektedir.

Eğer bu böyle ise, bunun ihramlı olan kimseye haram olduğu hususunda görüş ayrılığı yoktur. Ancak Said b. Cübeyr *radıyallahu anh*, bu hadisi İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet etmiş ve bu rivayetinde, Ubeydullah'ın rivayetine göre bir fazlalık naklederek bu eşeğin kesilmiş olduğunu açıklamıştır.

٣٧١٦- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الْهُذَيْلِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ الصَّعْبَ بْنَ جَثَّامَةَ أَهْدَى لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِمَارًا وَحْشِيًّا فَرَدَّهُ، وَكَانَ مَذْبُوحًا.

3716- ... Bize Süfyan, Ebu'l-Huzeyl'den tahdis etti. O Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, es-Sa'b b. Cessâme Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yabani bir eşek hediye etti. Fakat Hz. Peygamber onu kabul etmedi. Bu yabani eşek de kesilmiş idi.

٣٧١٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ،

عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ الصَّعْبَ بْنَ جَثَّامَةَ أَهْدَى لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِمَارًا وَحْشِيًّا يَقْطُرُ دَمًا، فَرَدَّهُ عَلَيْهِ، وَقَالَ: «إِنِّي حَرَامٌ».

3717- … Bize Şu'be, Habîb b. Ebi Sâbit'ten tahdis etti. O Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, es-Sa'b b. Cessâme, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e (henüz yeni kesilmiş olduğundan) kan damlayan yabani bir eşek hediye etti. Allah Rasulü o hediyesini ona geri verdi ve: ***"Ben ihramlıyım"*** dedi.[22]

***

Bu hadiste, bu yabani eşeğin kesilmiş olduğu ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihramlı olduğu için onu geri çevirdiği belirtilmektedir.

Yine Said b. Cübeyr *radıyallahu anh* yolu ile İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, es-Sa'b'ın getirdiği hediyenin yabani bir eşeğin budu ya da uyluğu olduğu nakledilmektedir.

٣٧١٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَامِرٍ، وَوَهْبٌ عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ الصَّعْبَ بْنَ جَثَّامَةَ أَهْدَى لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَجُزَ حِمَارِ وَحْشٍ، وَهُوَ بِقُدَيْدٍ، يَقْطُرُ دَمًا، فَرَدَّهُ.

3718- … Şu'be'den, o el-Hakem'den, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, es-Sa'b b. Cessâme, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Kudeyd'de iken yabani bir eşeğin (yeni kesildiğinden dolayı) kanı damlamakta olan bir budunu hediye etti. Allah Rasulü onu kabul etmedi.[23]

٣٧١٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ مَنْصُورًا عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عُتَيْبَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: رِجْلَ حِمَارٍ.

22 Müslim, Hac, 53.
23 Müslim, Hac, 51.

3719- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc b. el-Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Mu'temir b. Süleyman tahdis edip dedi ki: Ben Mansûr'u, el-Hakem b. Uteybe'den rivayet ederken dinledim. O, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak: "Bir eşeğin ayağı (kolu)" ifadesini kullandı.

٣٧٢٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، وَحَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ الصَّعْبَ بْنَ جَثَّامَةَ أَهْدَى إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ أَحَدُهُمَا: عَجُزُ حِمَارٍ، وَقَالَ الْآخَرُ: فَخِذُ حِمَارِ وَحْشٍ، يَقْطُرُ دَمًا، فَرَدَّهُ.

3720- … Bize Şu'be, el-Hakem'den ve Habîb b. Ebi Sâbit'ten tahdis etti. Onlar Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, es-Sa'b b. Cessâme, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, (yeni kesildiğinden) kanı damlayan bir yabani eşeğin -ikisinden (el-Hakem ve Habîb'den)- biri: "Budunu" demiş, diğeri: "Uyluğunu" demiştir hediye etti. Fakat Hz. Peygamber onu kabul etmedi.

***

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in es-Sa'b'ın hediyesini kabul etmemesi ile ilgili İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan gelen rivayetler hediye edilenin canlı olmayan bir av hayvanı eti olduğu hususunda ittifak etmektedir. Bu da, ihramlı olan kimsenin av hayvanı etini yemesini mekruh kabul eden (hoş görmeyen) kimseler lehine bir delildir. İsterse böyle bir hayvanı avlayıp kesen kişi ihramlı olmasın.

Bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den buna muhalif rivayetler de nakledilmiştir:

٣٧٢١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَيَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ عَمْرٍو مَوْلَى الْمُطَّلِبِ، عَنِ الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ حَنْطَبٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَحْمُ الصَّيْدِ حَلَالٌ لَكُمْ، وَأَنْتُمْ حُرُمٌ، مَا لَمْ تَصِيدُوهُ، أَوْ يُصَدْ لَكُمْ».

3721- … el-Muttalib'in mevlası Amr'dan, o el-Muttalib b. Abdullah b. Hantab'dan, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Sizler ihramlı iken av hayvanı size helaldir. Ancak onu bizzat avlayan siz olmayın ya da o, sizin için avlanılmasın."***[24]

٣٧٢٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ رَجُلٍ مِنَ الأَنْصَارِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3722- … Amr b. Ebi Amr'dan, o Ensardan bir adamdan, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٧٢٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُوَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ أَبِي عَمْرٍو، عَنِ الْمُطَّلِبِ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3723- … el-Muttalib'den, o Ebu Musa'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Bundan dolayı bazıları bu görüşü benimseyerek: İhramlı kimse için avlanan her bir av hayvanı, onu avlayan kişi ihramlı olmasa dahi o ihramlı kimseye haramdır. Tıpkı kendisinin avladığı hayvanın ona haram olduğu gibi, demiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: İhramlı olmayan bir kimsenin avladığı her bir av hayvanının eti, ihramlı olan ve olmayan herkese helaldir.

Zikrettiğimiz el-Muttalib yoluyla gelen hadiste bunların lehine olan delil,

24 Ebu Davud, Menâsik, 40; Tirmizî, Hac, 25; Nesâî, Menâsik, 81; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 362, 387.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Yahut sizin için avlanılmamışsa"*** sözünün, "Ya da sizin emrinizle sizin için avlanılmamışsa" anlamına gelme ihtimalidir. Eğer sözün anlamı bu şekilde ise bunlar aynı zamanda şunları da söylerler: İhramlı olmayan bir kimsenin, ihramlı kişinin emri ile avladığı her bir av hayvanı, o ihramlı olan kimseye haramdır.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilen bazı hadisler mütevatir bir şekilde gelerek, ihramlı olmayan kimsenin ihramlı olan kimse için avladığı av hayvanı etinin, eğer ihramlının emri ile avlamamış ve ihramlının o avı yakalamak için ona yardımı olmamış ise mubah olduğunu göstermektedir.

٣٧٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: كُنَّا مَعَ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ وَنَحْنُ حُرُمٌ فَأُهْدِيَ لَهُ طَيْرٌ، وَطَلْحَةُ رَاقِدٌ، فَمِنَّا مَنْ أَكَلَ وَمِنَّا مَنْ تَوَرَّعَ فَلَمَّا اِسْتَيْقَظَ طَلْحَةُ، وَقُدِّمَ بَيْنَ يَدَيْهِ، أَكَلَهُ فِيمَنْ أَكَلَهُ وَقَالَ: أَكَلْتُهُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3724- … Muâz b. Abdurrahman et-Teymî'den, o babası Abdurrahman b. Osman'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bizler, ihramlı olduğumuz halde Talha b. Ubeydullah ile birlikte iken bize bir kuş hediye edildi. Talha da uyuyordu. Bazılarımız (ondan) yedi, bazılarımız da ihtiyatlı davranarak yemedi. Talha uyanıp da o kuş önüne konulunca, o da onu yiyen diğerleri gibi ondan yedi ve: "Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte iken de bunu yemiştim" dedi.[25]

٣٧٢٥- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَهْزٍ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِالرَّوْحَاءِ فَإِذَا هُوَ بِحِمَارِ وَحْشٍ عَقِيرٍ فِيهِ سَهْمٌ قَدْ مَاتَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «دَعُوهُ حَتَّى يَجِيءَ صَاحِبُهُ». فَجَاءَ

25 Müslim, Hac, 65.

الْبَهْزِيُّ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! هِيَ رَمْيَتِي فَكُلُوهُ، فَأَمَرَ أَبَا بَكْرٍ أَنْ يَقْسِمَهُ بَيْنَ الرِّفَاقِ وَهُمْ مُحْرِمُونَ، ثُمَّ سَارَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالإِثَايَةِ إِذَا هُوَ بِظَبْيٍ مُسْتَظِلٍّ فِي حُقْفِ جَبَلٍ فِيهِ سَهْمٌ وَهُوَ حَيٌّ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لِرَجُلٍ: «قِفْ هَاهُنَا لا يَرَاهُ أَحَدٌ حَتَّى تَمْضِيَ الرِّفَاقَ».

3725- … Bana Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Said, Muhammed b. İbrahim et-Teymî'den rivayet etti. O, İsa b. Talha'dan, o Umeyr b. Seleme'den, o Behzlilerden bir adamdan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* er-Ravhâ'dan geçerken okla vurularak yaralanıp ölmüş bir yaban eşeği gördü. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Sahibi gelinceye kadar ona dokunmayın"*** dedi. Bu sırada Behzli olan adam gelip: Ey Allah'ın Rasulü! Buna ok atıp öldüren benim. Onu yiyin, dedi. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekir'e onu ihramlı olan yol arkadaşları arasında paylaştırmasını emretti. Daha sonra el-Esâye denilen yere varıncaya kadar yürüdü. Orada bir dağın eteğinde bir ok saplanmış ve henüz hayatta olan, gölgeye çekilmiş bir ceylan gördü. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir adama: ***"Burda dur da yol arkadaşlarımız geçip gidinceye kadar kimse onu görmesin"*** dedi.[26]

٣٧٢٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3726- … Yahya b. Said *radıyallahu anh* dedi ki: Bana Muhammed b. İbrahim haber verdi sonra hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٧٢٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ قَالَ: أَنَا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ الْهَادِ، أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَهُ عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ سَلَمَةَ الضَّمْرِيِّ قَالَ: بَيْنَا نَحْنُ نَسِيرُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِبَعْضِ أَفْنَاءِ الرَّوْحَاءِ وَهُوَ مُحْرِمٌ، إِذَا

26 İbn Mâce, Menâsik, 93.

حِمَارٌ مَعْقُورٌ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «دَعُوهُ، فَيُوشِكُ صَاحِبُهُ أَنْ يَأْتِيَهُ». فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَهْزٍ، هُوَ الَّذِي عَقَرَ الْحِمَارَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، شَأْنُكُمْ بِهَذَا الْحِمَارِ فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَسَّمَهُ بَيْنَ النَّاسِ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ مَا فِي حَدِيثِ يَزِيدَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ هَارُونَ.

3727- … İbnu'l-Hâ'd'dan rivayete göre, Muhammed b. İbrahim kendisine İsa b. Talha'dan tahdis etmiştir. İsa da Umeyr b. Seleme ed-Damrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Bizler, er-Ravhâ'nın düzlüklerinden birisinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ihramlı iken onunla birlikte yürüdüğümüz sırada vurulmuş bir (yabani) eşek gördük. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Buna dokunmayın. Çünkü kısa bir süre sonra sahibi bunun yanına gelecektir"*** dedi. Bu esnada Behzlilerden bir adam geldi. Eşeğe ok atıp onu yaralayan o idi. Ey Allah'ın Rasulü! Bu eşek sizindir, dedi. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ebu Bekir *radıyallahu anh*'a emir verdi, o da onu insanlar arasında paylaştırdı. Sonra da (3725 no'lu) Yezid'in, Yezid b. Harun'dan rivayet ettiği hadise yakın olarak rivayeti nakletti.[27]

٣٧٢٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَفَهْدٌ، قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ، ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3728- Bize Muhammed b. Huzeyme ve Fehd tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys tahdis edip dedi ki: Bana İbnu'l-Hâd tahdis etti sonra hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Talha'nın (3724 no'lu) ve Umeyr b. Seleme'nin (3735 no'lu) Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettikleri hadislerde Allah Rasulü, ihramlı olmayan kimsenin avladığı av hayvanının etini yemeyi ihramlı kimselere mubah kılmıştır.

27 Bkz. 3725 no'lu hadisin kaynakları.

Bu ise Ali'nin, Zeyd b. Erkam'ın ve es-Sa'b b. Cessâme'nin, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettikleri hadise aykırıdır.[28]

Ancak Talha'nın ve Umeyr b. Seleme'nin bu iki hadisinde ihramlı olmayan kimsenin ihramlı olan kimseye ikram etmek maksadı ile avlanmasının hükmü hakkında herhangi bir delil bulunmamaktadır. Biz bu hususu inceleyince şunu gördük:

٣٧٢٩-حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا عَيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ الرَّقَّامُ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبَا قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيَّ عَلَى الصَّدَقَةِ وَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ، وَهُمْ مُحْرِمُونَ حَتَّى نَزَلُوا عُسْفَانَ، فَإِذَا هُمْ بِحِمَارِ وَحْشٍ قَالَ: وَجَاءَ أَبُو قَتَادَةَ وَهُوَ حِلٌّ فَنَكَّسُوا رُءُوسَهُمْ كَرَاهِيَةَ أَنْ يَحُدُّوا أَبْصَارَهُمْ، فَيَفْطِنَ، فَرَآهُ فَرَكِبَ فَرَسَهُ وَأَخَذَ الرُّمْحَ، فَسَقَطَ مِنْهُ فَقَالَ: نَاوِلُونِيهِ، فَقَالُوا: مَا نَحْنُ بِمُعِينَيْكَ عَلَيْهِ بِشَيْءٍ. فَحَمَلَ عَلَيْهِ فَعَقَرَهُ فَجَعَلُوا يَشْوُونَ مِنْهُ ثُمَّ قَالُوا: رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا قَالَ: وَكَانَ تَقَدَّمَهُمْ، فَلَحِقُوهُ، فَسَأَلُوهُ، فَلَمْ يَرَ بِذَلِكَ بَأْسًا.

3729- … Ubeydullah b. Iyâz b. Abdullah'tan, o Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ebu Katâde el-Ensârî'yi zekât toplamak üzere göndermişti. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı da ihramlı olarak Medine'den çıktılar ve Usfan denilen yerde konakladılar. Orada bir yabani eşek gördüler.

(Ebu Said) dedi ki: Bu sırada Ebu Katâde ihramsız olarak geldi. Sahabiler, bakışlarından Ebu Katâde'nin (yabani eşeği) fark etmesini istemedikleri için başlarını önlerine eğdiler. Fakat Ebu Katâde onu gördü. Atına bindi, mızrağını aldı. Mızrağı elinden düşünce, onu bana uzatın, dedi. Onlar ise: Bizler hiçbir şekilde ona karşı sana yardımcı olmayız, dediler. Ebu Katâde yaptığı bir hamle ile eşeği yaraladı (ve eşek öldü). Eşeğin etini pişirmeye başladılar. Sonra da: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aramızda iken (biz ona sormadan mı bunu yiyeceğiz?) dediler. (Ebu Said) dedi ki: Allah Rasulü onları

28 Değinilen hadisler sırasıyla 3703, 3708 ve 3711 numara ile geçmiştir.

geride bırakıp gitmişti. Arkasından ona yetişip sordular, o da bunda herhangi bir sakınca görmedi.[29]

٣٧٣٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ قَالَ: أَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ: أَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّهُ كَانَ عَلَى فَرَسٍ وَهُوَ حَلَالٌ، وَرَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ مُحْرِمُونَ فَبَصُرَ بِحِمَارِ وَحْشٍ فَنَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُعِينُوهُ، فَحَمَلَ عَلَيْهِ فَصُرِعَ أَتَانًا فَأَكَلُوا مِنْهُ.

3730- … Abbâd b. Temîm'den, onun Ebu Katâde'den rivayet ettiğine göre, Ebu Katâde ihramsız olarak bir atın üzerinde idi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı ise ihrama girmişlerdi. Bir yabani eşek gördü. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına ona yardımcı olmalarını yasakladı. Ebu Katâde eşeğe bir hamle yaptı ve dişi eşeği yere yıktı. Sonra ondan yediler.[30]

٣٧٣١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ كَانَ فِي قَوْمٍ مُحْرِمِينَ، وَلَيْسَ هُوَ مُحْرِمًا وَهُمْ يَسِيرُونَ، فَرَأَى حِمَارًا، فَرَكِبَ فَرَسَهُ فَصَرَعَهُ، فَأَتَوُا النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: «أَشَرْتُمْ أَوْ صِدْتُمْ أَوْ قَتَلْتُمْ؟» قَالُوا: لا، قَالَ: «فَكُلُوا».

3731- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccac b. el-Minhal tahdis edip dedi ki: Bize şu'be tahdis edip dedi ki: Bana Osman b. Abdullah b. Vehb, Abdullah b. Ebi Katâde'den haber verdi. Onun babasından (Ebu Katâde'den) rivayet ettiğine göre, o, ihramlı bir topluluk ile birlikte idi. Kendisi ise ihrama girmemişti. Yolda yürürlerken Ebu Katâde bir eşek gördü. Atına bindi ve o eşeği yere yıktı. Sahabiler, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna gelerek bu hususta ona soru sorduklarında Allah Rasulü

29 Buhârî, Sayd, 2; Müslim, Hac, 56.
30 Müslim, Hac, 60.

şöyle buyurdu: ***"(Ava) işaret ettiniz, onun avladınız ya da öldürdünüz mü?"*** Sahabiler: Hayır, dediler. Allah Rasulü: ***"O halde yiyin"*** dedi.[31]

٣٧٣٢- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ نَافِعٍ مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ بْنِ رِبْعِيٍّ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، حَتَّى إِذَا كَانَ بِبَعْضِ طَرِيقِ مَكَّةَ تَخَلَّفَ مَعَ أَصْحَابٍ لَهُ مُحْرِمِينَ وَهُوَ غَيْرُ مُحْرِمٍ فَرَأَى حِمَارًا وَحْشِيًّا فَاسْتَوَى عَلَى فَرَسِهِ، ثُمَّ سَأَلَ أَصْحَابَهُ أَنْ يُنَاوِلُوهُ سَوْطَهُ، فَأَبَوْا، فَسَأَلَهُمْ رُمْحَهُ، فَأَبَوْا، فَأَخَذَهُ ثُمَّ شَدَّ عَلَى الْحِمَارِ فَقَتَلَهُ فَأَكَلَ مِنْهُ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبَى بَعْضُهُمْ فَلَمَّا أَدْرَكُوا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، سَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: «إِنَّمَا هِيَ طُعْمَةٌ أَطْعَمَكُمُوهَا اللهُ».

3732- ... Ebu'n-Nadr'dan, o Ebu Katâde'nin azadlısı Nâfi'den, o Ebu Katâde b. Rib'î'den rivayet ettiğine göre, Ebu Katâde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idi. Mekke yolunun bir yerinde ihramlı bir grup arkadaşı ile birlikte geride kalmıştı. Kendisi ise ihramlı değildi. Bir yaban eşeği görünce atı üzerinde doğruldu. Arkadaşlarından kamçısını kendisine uzatmalarını istediyse de onlar bunu kabul etmediler. Onlardan mızrağını vermelerini istedi, yine kabul etmediler. Bunun üzerine mızrağını kendisi aldıktan sonra üzerine yaptığı bir hamle ile eşeği öldürdü. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bazıları o eşekten yediği halde bazıları yemedi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yetiştiklerinde ona bu durumu sordular, o: ***"Şüphesiz ki o, Allah'ın size sunduğu bir ziyafettir"*** dedi.[32]

٣٧٣٣- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ مِثْلَهُ، وَزَادَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «هَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٌ؟»

31 Müslim, Hac, 61; Nesâî, Menâsik, 81; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 302.
32 Buhârî, Cihâd, 88, Zebâih, 10, 11; Müslim, Hac, 57; Ebu Davud, Menâsik, 40; Tirmizî, Hac, 25; Nesâî, Menâsik, 78; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 301.

3733- … Zeyd b. Eslem'den, o Ata b. Yesâr'dan rivayet ettiğine göre, Ata kendisine Ebu Katâde'den bu hadisi aynen bildirmiş, ayrıca şunları da eklemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Yanınızda etinden bir şey kaldı mı?"*** diye sordu.[33]

***

Biz, Ebu Katâde'nin bu yabani eşeği avladığında yalnızca kendisinin olsun diye avlamadığını, aksine hem kendisinin hem de beraberinde bulunan arkadaşlarının olsun diye avlamak istediğini biliyoruz.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de bunun hem Ebu Katâde'ye hem de arkadaşlarına mubah olduğunu söyledi ve Ebu Katâde'nin avladığı hayvanı, kendisiyle beraber arkadaşlarının da ondan yararlanmasını istediği için onlara haram kılmadı.

Osman b. Abdullah b. Vehb'in rivayet ettiği (3731 no'lu) hadiste de belirtildiğine göre, kendilerine: ***"İşaret ettiniz, avladınız ya da öldürdünüz mü?"*** diye sorduğunda onların hayır demeleri üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"O halde yiyebilirsiniz"*** dediği belirtilmektedir.

İşte bu, bu türden herhangi bir iş yapmaları halinde avdan yemelerinin onlara haram olacağına ve bunun dışındaki hallerde onlara haram olmayacağına delildir.

Yine bu, el-Muttalib'in azatlısı Amr'ın rivayet ettiği (3721 no'lu) hadisteki Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"ya da sizin için avlanmadığı sürece"*** ifadesinin, onların verdikleri emir üzerine kendileri için avlanılması anlamına geldiğinin delilidir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilmiş rivayetler bakımından bu konunun açıklaması işte bu şekildedir. Nitekim Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* da bu görüşü dile getirmiştir:

٣٧٣٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً مِنْ أَهْلِ الشَّامِ اِسْتَفْتَاهُ فِي لَحْمِ الصَّيْدِ وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَأَمَرَهُ بِأَكْلِهِ قَالَ: فَلَقِيتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ

33 Müslim, Hac, 58.

فَأَخْبَرْتُهُ بِمَسْأَلَةِ الرَّجُلِ فَقَالَ: بِمَا أَفْتَيْتُهُ، فَقُلْتُ: بِأَكْلِهِ فَقَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَفْتَيْتَهُ بِغَيْرِ ذَلِكَ، لَعَلَوْتُكَ بِالدِّرَّةِ إِنَّمَا نَهَيْتُ أَنْ تَصْطَادَهُ.

3734- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Harun b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. el-Mübârek tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Ebi Seleme'nin, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis ettiğine göre, Şamlılardan bir adam ihramlı iken bir av hayvanının eti hususunda kendisinden fetva istemiş, Ebu Hureyre onun etini yemesini emretmiştir. (Ebu Hureyre) dedi ki: Daha sonra Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* ile karşılaştım ve ona: Adamın bana sorduğu soruyu söyleyince Ömer: Sen ona nasıl fetva verdin? dedi. Ben: Onu yemesini söyledim diye cevap verince, Ömer şöyle dedi: Nefsim elinde olana yemin ederim ki, eğer başka türlü ona fetva vermiş olsaydın, bu elimdeki kamçı ile sana vururdum. Çünkü sana yasak olan yalnızca onu avlamaktır.

٣٧٣٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَذَكَرَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: لَفَعَلْتُ بِكَ. يَتَوَعَّدُهُ.

3735- … Yahya b. Said'den rivayete göre, o Said b. el-Müseyyeb'i, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis ederken dinlemiş ve hadisi aynen zikretmiştir. Ancak o, rivayetinde: Onu tehdit etmek üzere: "Sana şöyle şöyle yaparım" dediğini belirtmiştir.

٣٧٣٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ يُحَدِّثُ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3736- … İbn Şihâb'dan, o Salim'den rivayet ettiğine göre, o, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı, Ömer *radıyallahu anh*'dan tahdis ederken dinlemiştir. O, hadisi aynen zikretmiştir.

٣٧٣٧- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3737- Bize Nasr b. Merzûk ve İbn Ebi Davud tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys tahdis edip dedi ki: Bana Ukayl, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ömer *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir adamı bu hususta kendi görüşüne muhalif fetva verdiği için ve kendisi de bu konuda sadece onun verdiği fetvaya muhalif bir kanaate sahip olduğu için cezalandıracak değildir.

Ancak bunun sebebi bize göre, -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- onun bu husustaki bilgiyi sırf kişisel görüşten hareketle elde etmemiş olmasıdır.

٣٧٣٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ أَنَّ كَعْبًا سَأَلَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ الصَّيْدِ يَذْبَحُهُ الْحَلَالُ فَيَأْكُلُهُ الْحَرَامُ فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لَوْ تَرَكْتُهُ لَرَأَيْتُكَ لا تَفْقَهُ شَيْئًا.

3738- … Mansûr'dan, o İbrahim'den, onun el-Esved'den rivayet ettiğine göre, Ka'b, Ömer *radıyallahu anh*'a ihramlı olmayan kimsenin kestiği bir av hayvanından ihramlı olanın yemesine dair soru sormuş, Ömer *radıyallahu anh* da ona şu cevabı vermiştir: "Eğer sen böyle bir etten yememiş olsaydın, senin hiçbir şeyi fıkhetmeyen (anlamayan) bir kişi olduğun kanaatine sahip olurdum."

***

Bu hususta muhalif görüş sahipleri, bu görüş lehine şunu delil göstermişlerdir:

٣٧٣٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كُنَّا مَعَ عُثْمَانَ وَعَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا

حَتَّى إِذَا كُنَّا بِمَكَانِ كَذَا وَكَذَا، قُرِّبَ إِلَيْهِمْ طَعَامٌ قَالَ: فَرَأَيْتُ جَفْنَةً كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى عَرَاقِيبِ الْيَعَاقِيبِ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَامَ، فَقَامَ مَعَهُ نَاسٌ قَالَ: فَقِيلَ: واللهِ مَا أَشَرْنَا، وَلا أَمَرْنَا، وَلا صِدْنَا فَقِيلَ لِعُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مَا قَامَ هَذَا وَمَنْ مَعَهُ إِلا كَرَاهِيَةً لِطَعَامِكَ فَدَعَاهُ فَقَالَ: مَا كَرِهْتَ مِنْ هَذَا؟ فَقَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: ﴿أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ، وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا﴾ ثُمَّ انْطَلَقَ.

3739- … Yezid b. Ebi Ziyad'dan, o Abdullah b. el-Hâris'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz, Osman ve Ali *radıyallahu anhumâ* ile birlikte idik. Şöyle şöyle bir yerde iken onlara bir yemek getirildi.

(el-Hâris) dedi ki: Tencerelerden birindeki kekliklerin ayaklarını hala görür gibiyim. Ali *radıyallahu anh* bunu görünce ayağa kalktı. Onunla birlikte başkaları da ayağa kalktılar. (el-Hâris) dedi ki: Ona: Allah'a yemin ederiz, bunların avlanması için ne işaret ettik, ne emrettik, ne de kendimiz avladık? denildi. Osman *radıyallahu anh*'a da bunun ve beraberindekilerin kalkmalarının tek sebebi senin bu yemeğinden hoşlanmamalarıdır, denildi. Bunun üzerine Osman onu çağırdı ve: Bunun nesinden hoşlanmadın? diye sordu. Ali *radıyallahu anh*: ***"Deniz avı ve onu yemek size de, yolcuya da bir fayda olmak üzere size helal kılındı. İhramda bulunduğunuz sürece de kara avı size haram kılındı"*** (el-Maide, 5/96) ayetini okuyup gitti.

***

Karşı görüşün sahibi dedi ki: Böylece Ali *radıyallahu anh*'ın, avlanmanın da, av etinin de ihramlıya haram olduğu kanaatine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bu kanaat sahiplerine şöyle denilir: Fakat bu hususta Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*, Talha b. Ubeydullah, Âişe *radıyallahu anhâ* ve Ebu Hureyre *radıyallahu anh* ona muhalefet etmiş ve onların benimsedikleri bu kanaate uygun olan rivayetler mütevatir bir şekilde bize kadar ulaşmıştır.

Yüce Allah'ın: ***"İhramda bulunduğunuz sürece de kara avı size haram kılındı"*** ayetinin ise, onlara haram kılınan kısmının, o hayvanı bizzat kendilerinin avlamaları anlamına gelmesi ihtimali vardır. Nitekim Yüce Allah'ın:

"Ey iman edenler! Siz ihramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu bilerek öldürürse cezası, öldürdüğü hayvanın benzeri bir hayvan kurban etmektir" (el-Maide, 5/95) diye buyurduğunu görüyoruz. Böylelikle Yüce Allah, bu ayette av hayvanını öldürmeyi onlara yasaklamakta ve av hayvanını öldürmeleri halinde onun karşılığı olarak bir ceza kurbanı kesmelerini vacib kılmaktadır.

İşte sözünü ettiğimiz bu husus, ihramlı olan kimselere haram olan avın sadece onu öldürmek olduğuna delalet etmektedir.

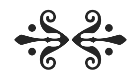
Bizler nazarın (akli düşünme ve kıyasın) da buna delil olduğunu görüyoruz. Çünkü onların, ihrama girmek dolayısıyla avın ihramlıya haram olduğunu ve Harem bölgesinde bulunmanın da ihramlı olmayan kimseye avı haram kıldığını icma ile kabul ettiklerini görüyoruz.

Bir kimse, eğer Harem bölgesi dışında bir av hayvanını avlar, onu yine Harem bölgesi dışında keser sonra da Harem bölgesine sokacak olursa o av hayvanını Harem bölgesinde yemesinde onun için bir sakınca yoktur.

Av hayvanının etini Harem bölgesine sokması ise, hiçbir zaman canlı olarak av hayvanını Harem bölgesine sokması gibi değildir. Çünkü durum böyle olsaydı, onu Harem bölgesine sokması yasaklanır, onun etini yemekten dolayı bütün bu hallerde av hayvanı ona yasaklandığı gibi yasaklanır ve av hayvanını Harem bölgesinde yemesi halinde, avı öldürdüğünde yerine getirmesi gereken cezayı da ödemesi gerekirdi.

Harem bölgesi, Haremin dışında avlanmış av hayvanının etinin içeriye sokulmasını -canlı av hayvanının içeriye sokulmasını engellediği gibi- engellemediğine göre, buna kıyasla ihramın da bu şekilde olması gerekir. Yani ihramlı olan kimseye canlı olan av hayvanı(nı avlamak) yasak olur. Ancak ihramlı olmayan bir kimse onu kesecek olursa -sözünü ettiğimiz ihramlının hükmüne kıyasen ve onu göz önünde bulundurarak- etinin ihramlı olan kimseye haram olmaması gerekir.

İşte bu konuda nazar (akli düşünme ve kıyas) böyledir ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

١٣- بَابُ رَفْعِ الْيَدَيْنِ عِنْدَ رُؤْيَةِ الْبَيْتِ

13- KA'BE'Yİ GÖRÜNCE ELLERİ KALDIRMAK

٣٧٤٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ قَالَ: ثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عَمْرٍو عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مِقْسَمٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «تُرْفَعُ الْأَيْدِي فِي سَبْعِ مَوَاطِنَ، فِي افْتِتَاحِ الصَّلاةِ، وَعِنْدَ الْبَيْتِ، وَعَلَى الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَبِعَرَفَاتٍ وَبِالْمُزْدَلِفَةِ، وَعِنْدَ الْجَمْرَتَيْنِ».

3740- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Nuaym b. Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize el-Fadl b. Musa tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Leyla, Nâfi'den tahdis etti. O İbn Amr'dan, o el-Hakem'den, o Miksem'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Eller (şu) yedi yerde kaldırılır: Namaza başlarken, Beyt'in (Ka'be'nin) yanında, Safa ve Merve'de, Arafat'ta, Müzdelife'de ve iki cemrenin yanında."***

٣٧٤١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُحَارِبِيُّ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3741- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize el-Hımmânî tahdis edip dedi ki: Bize el-Muhâribî, İbn Ebi Leyla'dan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer

radıyallahu anh'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadis, uygulama için esas alınan bir hadistir. Hiç kimsenin herhangi bir hususta farklı bir kanaat sahibi olduğunu bilmiyoruz. Ancak Beyt'in (Ka'be'nin) yanında ellerin kaldırılması müstesnadır. Bazıları, ellerin kaldırılacağını kabul etmiş ve bu hadisi delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları da onlara muhalefet etmiş, Ka'be'nin görülmesi esnasında ellerin kaldırılmasını mekruh saymış ve bu hususta da şunu delil göstermişlerdir:

٣٧٤٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي قَزَعَةَ الْبَاهِلِيِّ، عَنِ الْمُهَاجِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ سُئِلَ، عَنْ رَفْعِ الأَيْدِي عِنْدَ الْبَيْتِ فَقَالَ: ذَاكَ شَيْءٌ يَفْعَلُهُ الْيَهُودُ، قَدْ حَجَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمْ يَفْعَلْ ذَلِكَ.

3742- … Ebu Kazaa el-Bâhilî'den, o el-Muhâcir'den, onun Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Cabir'e Beytullah'ın yanında (görüldüğünde) ellerin kaldırılmasına dair soru sorulmuş, o da: Bu, Yahudilerin yaptığı bir iştir. Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte haccettik fakat böyle bir şey yapmadık, diye cevap vermiştir.

***

İşte Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*, bu işin, Yahudilerin yaptığı bir iş olduğunu Müslümanların yapabilecekleri bir iş olmadığını, kendilerinin de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte hac edip böyle bir iş yapmadıklarını haber vermektedir.

Eğer bu konudaki uygulama nakledilen sened yoluyla öğrenilecekse şüphesiz ki bu sened, birinci hadisin senedinden daha sağlamdır.

Eğer rivayetlerin ihtiva ettikleri anlamların sahih bir şekilde anlaşılması yoluyla öğrenilecekse, şüphesiz Cabir böyle bir işin Yahudilerin uygulamalarından olduğunu haber vermektedir.

Bundan dolayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, bunu bu konuda onlara uymak kabilinden emretmiş olması mümkündür. Çünkü onun bu konudaki ilkesi, Aziz ve Celil olan Allah ona Yahudilerin şeriatından olan o hükmü nesh eden şer'î bir hüküm bildirinceye kadar kitap ehli olduklarından dolayı onların şeriatlarına uygun hareket etmesi şeklinde idi. Bundan sonra da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hac yapmış, onlara muhalefet etmiş ve onlara muhalefetin bir parçası olarak da ellerini kaldırmamıştır.

Buna göre, Cabir'in hadisini almak daha uygundur. Çünkü bu hadis, diğer iki hadisi tashih etmekle birlikte İbn Abbas ile İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet ettikleri hadisleri de nesh etmektedir.

Eğer bu konuda bilgi, nazar (akli düşünme ve kıyas) yoluyla alınacaksa, bizler bu hadiste söz konusu edilen el kaldırmanın iki türlü olduğunu görüyoruz. Bir türü, namaza başlamak için getirilen tekbir dolayısıyla el kaldırmak şeklindedir. Bir kısmı da dua etmek için el kaldırmak şeklindedir.

Namaz dolayısıyla el kaldırmak, namaza başlama (iftitah) halinde yapılır.

Dua için el kaldırmaya gelince; Safa ile Merve'de, Müzdelife'de, Arafat'ta ve iki cemrenin yanında ellerin kaldırıldığını görüyoruz.

Bu, üzerinde ittifak edilmiş bir husustur. Yine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Arafat'ta ellerin kaldırılacağına dair hadis rivayet edilmiştir:

٣٧٤٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: أَنَا حَمَّادٌ، عَنْ بِشْرِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ اَلْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَدْعُو بِعَرَفَةَ وَكَانَ يَرْفَعُ يَدَيْهِ نَحْوَ ثُنْدُوَتِهِ.

3743- ... Bişr b. Harb'den, o Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Arafat'ta dua eder ve ellerini göğüslerine doğru kaldırırdı.[34]

***

Bundan dolayı biz de Ka'be'yi görünce elleri kaldırma konusunun böyle

34 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 13.

olup olmadığını incelemek istedik. Bu kanaati kabul edenler, bunun ihramlı olmak sebebi ile değil de Ka'be'yi tazim etmek için olduğu görüşünü kabul etmişlerdir.

Ancak bizler Arafat'ta, Müzdelife'de, iki cemrenin yanında, Safa ile Merve'de elleri kaldırma emrinin, ihramlı olmak dolayısıyla bu yerlerde dua etmek için verildiğini gördük.

İhramlı olmadığı halde Arafat'a, Müzdelife'ye, cemrelere taş atılan yere ya da Safa ile Merve'ye giden kimsenin ise bunların herhangi birisini tazim etmek için ellerini kaldırmadığını gördük.

Bu gibi yerlerde ellerin kaldırılmasının ancak ihram sebebi ile olduğu ve ihramlı değilse kişiye böyle bir emir verilmediği sabit olduğuna göre, ihramlı değilse Beytullah'ı gördüğü için elleri kaldırmakla emrolunmaması da bu şekildedir.

İhramlı değilken ona bu emrin verilmediği sabit olduğuna göre, ihramlı iken de ona böyle bir emrin verilmeyeceği sabit olmaktadır.

Bir diğer delil: İhramlı olunması halinde ellerin kaldırılmasının emredildiği yerlerin, aynı zamanda sözünü ettiğimiz durumlarda orada durmanın emredildiği yerler olduğunu gördük.

Akabe cemresinin de diğer cemreler gibi olduğunu ancak onun yanında durulmadığını da gördük. Bundan dolayı orada eller (dua için) kaldırılmaz.

Buna göre kıyas yapılarak Ka'be'nin yanında duruş (vakfe) söz konusu olmayacağına göre, bu hususta zikrettiklerimize kıyasen ve nazar açısından onun yanında da ellerin kaldırılmaması gerekmektedir.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) yolu ile tespit ettiğimiz bu husus aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bu hususta İbrahim en-Nehaî'den şu rivayet nakledilmiştir:

٣٧٤٤- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي يُوسُفَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ أَبِي حَنِيفَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ قَالَ: تُرْفَعُ الْأَيْدِي فِي سَبْعِ مَوَاطِنَ: فِي افْتِتَاحِ الصَّلَاةِ، وَفِي التَّكْبِيرِ لِلْقُنُوتِ فِي الْوِتْرِ،

وَفِي الْعِيدَيْنِ، وَعِنْدَ اسْتِلَامِ الْحَجَرِ، وَعَلَى الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَبِجُمْعٍ وَعَرَفَاتٍ، وَعِنْدَ الْمَقَامَيْنِ عِنْدَ الْجَمْرَتَيْنِ.

3744- Bize Süleyman b. Şuayb b. Süleyman, babasından tahdis etti. O Ebu Yusuf *radıyallahu anh*'dan, o Ebu Hanife *radıyallahu anh*'dan, o Talha b. Musarrif'den, o İbrahim en-Nehaî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Eller yedi yerde kaldırılır. Namaza başlarken, vitirde kunut için tekbir getirirken, bayram namazlarında (fazla tekbirleri alırken), Haceru'l-Esved'i istilâm ederken, Safa ile Merve üzerinde, Müzdelife ve Arafat'ta, bir de iki cemre yanında durulduğu zamanda."

***

Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demiştir: Namaza başlarken, bayram namazlarında ve vitirde, bir de Haceru'l-Esved'i istilâm ederken ellerinin sırtı yüzüne doğru gelir. Diğer üçünde ise avuç içleri yüzüne bakar.

Namaza başlarken sözünü ettiğimiz tekbir konusunda bütün Müslümanların ittifakı vardır. Ancak vitirdeki kunutta getirilecek tekbir ise o namazda fazladan alınan bir tekbirdir. Rükudan önce kunut yapanlar da kunut ile birlikte ellerin kaldırılacağını icma ile kabul etmişlerdir.

Buna göre kıyas açısından, her namazdaki fazla tekbirin de böyle olması gerekir. Bundan dolayı, diğer namazlara göre bayram namazlarında fazladan alınan tekbirlerin de böyle olması gerekmektedir.

Haceru'l-Esved'i istilâm ederken alınan tekbir de, namaza başlarken alınan tekbirde olduğu gibi tavafa başlarken alınan tekbir gibi kabul edilmiştir ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de bunu emretmiştir.

٣٧٤٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ الْعَبْدِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَمِيرًا كَانَ عَلَى مَكَّةَ، مِنْ طَرَفِ الْحَجَّاجِ عَنْهَا سَنَةَ ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ يَقُولُ كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ رَجُلاً قَوِيًّا، وَكَانَ يُزَاحِمُ عَلَى الرُّكْنِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا أَبَا حَفْصٍ، أَنْتَ رَجُلٌ قَوِيٌّ، وَإِنَّكَ تُزَاحِمُ عَلَى الرُّكْنِ، فَتُؤْذِي الضَّعِيفَ، فَإِذَا رَأَيْتَ خَلْوَةً فَاسْتَلِمْهُ، وَإِلا فَكَبِّرْ وَامْضِ».

3745- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Ebu Ya'fûr el-Abdî'den tahdis etti. Ebu Ya'fûr dedi ki: Mekke'de Haccâc tarafından emir tayin edilen birisini şöyle derken dinledim: Ömer *radıyallahu anh* güçlü bir adam idi. Rükün (Haceru'l-Esved rüknünün) istilâmı konusunda da başkalarını sıkıştırıyordu. Bundan dolayı Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle dedi: ***"Ey Ebu Hafs! Sen güçlü bir adamsın ve rüknü istilâm etmek için başkalarını sıkıştırıyor, güçsüz kimselere eziyet veriyorsun. Bundan dolayı orayı tenha görecek olursan rüknü istilâm et, aksi takdirde tekbir al ve yoluna devam et."***[35]

٣٧٤٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ خُزَاعَةَ قَالَ: وَكَانَ الْحَجَّاجُ اِسْتَعْمَلَهُ عَلَى مَكَّةَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

3746- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne, Ebu Ya'fûr'dan tahdis etti. O Haccâc tarafından Mekke'ye emir tayin edilmiş Huzaalılardan bir adamdan, onun şöyle dediğini nakletti, sonra hadisi aynen zikretti.

***

Oradaki tekbiri, namaza başlanırken alınan tekbir gibi tavafın kendisi ile başladığı tekbir olarak değerlendirdiğine göre, namaza başlarken alınan tekbirde ellerin kaldırılmasının emredildiği gibi oradaki tekbirde de ellerin kaldırılmasını emretmiştir. Özellikle de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'nin etrafında tavaf yapmayı bir namaz olarak değerlendirmiştir.

٣٧٤٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ ح

3747- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis etti, H.

٣٧٤٨- وَحَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَا: ثَنَا الْفُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ

35 Buna yakın olarak: Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 28.

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ صَلَاةٌ، إِلا أَنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَحَلَّ لَكُمْ النُّطْقَ، فَمَنْ نَطَقَ فَلا يَنْطِقْ إِلا بِخَيْرٍ».

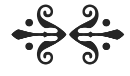
3748- Bize Salih b. Abdurrahman da tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansûr tahdis etti. (Esed ile birlikte) dediler ki: Bize el-Fudayl b. Iyâz, Ata b. es-Sâib'den tahdis etti. O Tâvus'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: ***"Ka'be'nin etrafında tavaf yapmak bir namazdır. Ancak Yüce Allah (tavaf esnasında) size konuşmayı helal kılmıştır. Bu sebeple kim (tavaf yaparken) konuşacak olursa hayırdan başka bir şey söylemesin."***[36]

***

İşte bu hadiste, birinci hadistekilere ek olarak tavafa başlarken ellerin kaldırılmasını gerektiren illetin (sebebin) ne olduğu da belirtilmektedir.

Safa ile Merve üzerinde, Müzdelife'de, Arafat'ta, iki cemrede durulacak yerde el kaldırmaya gelince; şüphesiz bu, bu hususta nakletmiş olduğumuz birinci haberde açıkça ifade edilmiştir.

Bizim tespit etmiş olduğumuz bu hususlara dair yaptığımız açıklamalar aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

36 Dârimî, Menâsik, 32.

١٤- بَابُ الرَّمَلِ فِي الطَّوَافِ

14- TAVAF ESNASINDA REMEL YAPMAK[37]

٣٧٤٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي عَاصِمٍ الْغَنَوِيِّ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ، قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: زَعَمَ قَوْمُكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ رَمَلَ بِالْبَيْتِ، وَأَنَّ ذَلِكَ سُنَّةٌ قَالَ: صَدَقُوا وَكَذَبُوا قُلْتُ: مَا صَدَقُوا وَمَا كَذَبُوا؟ قَالَ صَدَقُوا، رَمَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبَيْتِ، وَكَذَبُوا، لَيْسَتْ بِسُنَّةٍ، إِنَّ قُرَيْشًا قَالَتْ زَمَنَ الْحُدَيْبِيَةِ: دَعُوا مُحَمَّدًا وَأَصْحَابَهُ حَتَّى يَمُوتُوا مَوْتَ النَّغَفِ، فَلَمَّا صَالَحُوهُ عَلَى أَنْ يَجِيءَ فِي الْعَامِ الْمُقْبِلِ، فَيُقِيمَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ بِمَكَّةَ، فَقَدِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ، وَالْمُشْرِكُونَ عَلَى جَبَلِ قُعَيْقِعَانَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: «ارْمُلُوا بِالْبَيْتِ ثَلَاثًا». وَلَيْسَتْ بِسُنَّةٍ.

3749- … Ebu Asım el-Ganevî'den, o Ebu't-Tufeyl'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas *radıyallahu anh*'a: Senin kavmin, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ka'be'yi (tavaf ederken) remel yaptığını ve bunun sünnet olduğunu söylüyor, dedim. O: Hem doğru hem de yalan söylemişler-

37 Tavaf esnasında remel, iki saf arasında teke tek çarpışıyormuş gibi yürürken omuzları hareket ettirerek hızlıca yürümek demektir. Sadî Ebu Ceyd, *el-Kâmusu'l-Fıkhî*, s. 153 (Çeviren).

dir, dedi. Ben: Nerede doğru, nerede yalan söylemişlerdir? diye sordum. Şu cevabı verdi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ka'be'yi tavaf ederken remel yaptığını söylerken doğru, bunun sünnet olduğunu söylerken yalan söylemişlerdir. Çünkü Kureyşliler Hudeybiye esnasında: Muhammed'i ve arkadaşlarını bırakın da develerdeki kurtçuklar gibi ölsünler, demişlerdi. Onunla ertesi sene (umre yapmak üzere) gelmesi ve Mekke'de üç gün kalması şartı ile barış yapmışlardı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı (ertesi sene) geldiklerinde müşrikler Kuaykıân Dağı üzerinde bulunuyorlardı. Bundan dolayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına: ***"Ka'be'yi tavaf ederken üç turda remel yapın"*** buyurdu. Ama bu, sünnet değildir.[38]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları tavafta remel yapmanın sünnet olmadığı görüşünü benimsemiştir. Onlar bu konuda bu hadisi delil göstererek: Remel ancak müşriklere güçlü olduklarını, zayıf olmadıklarını göstermek için yapılmıştı. Yoksa bu, sünnet olduğu için değildi, demiş ve yine bu konuda şunları delil göstermişlerdir:

٣٧٥٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ وَأَصْحَابُهُ فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ: إِنَّهُ يَقْدَمُ عَلَيْكُمْ قَوْمٌ قَدْ وَهَنَتْهُمْ حُمَّى يَثْرِبَ، فَلَمَّا قَدِمُوا قَعَدَ الْمُشْرِكُونَ مِمَّا يَلِي الْحَجَرَ فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ الثَّلَاثَةَ، وَأَنْ يَمْشُوا مَا بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: وَلَمْ يَمْنَعْهُ أَنْ يَأْمُرَهُمْ بِأَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ الْأَرْبَعَةَ إِلا إِبْقَاءً عَلَيْهِمْ.

3750- ... Eyyub'dan, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı Mekke'ye geldiler. Müşrikler de: Sizin bulunduğunuz bu yere Yesrib (Medine) sıtmasının zayıf düşürdüğü bir topluluk gelecektir, dediler.

Hz. Peygamber ve ashabı geldiklerinde müşrikler el-Hicr tarafında oturdular. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına tavafın üç turunda re-

38 Müslim, Hac, 237; Ebu Davud, Menâsik, 50.

mel yapmalarını, iki rükün (Rüknü Yemânî ile Haceru'l-Esved rüknü) arasında da yürümelerini emretti.

İbn Abbas *radıyallahu anh* şunları da ekledi: Onlara diğer dört turda da remel yapmalarını emretmekten alıkoyan tek sebep ise onların güçlerini korumak idi.[39]

٣٧٥١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ نُضَيْرٍ قَالَ: ثَنَا فِطْرُ بْنُ خَلِيفَةَ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ: قُلْتُ لِإِبْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا: زَعَمَ قَوْمُكَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَمَلَ بِالْبَيْتِ وَأَنَّهَا سُنَّةٌ قَالَ: صَدَقُوا وَكَذَبُوا، قَدْ رَمَلَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبَيْتِ، وَلَيْسَتْ بِسُنَّةٍ، وَلَكِنْ قَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ وَالْمُشْرِكُونَ عَلَى قُعَيْقِعَانَ، وَبَلَغَهُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ: إِنَّ بِهِ وَبِأَصْحَابِهِ هُزَالاً فَقَالَ لأَصْحَابِهِ: «اُرْمُلُوا، أَرُوهُمْ أَنَّ بِكُمْ قُوَّةً». فَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْمُلُ مِنَ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ إِلَى الرُّكْنِ الْيَمَانِيِّ، فَإِذَا تَوَارَى عَنْهُمْ، مَشَى.

3751- … Bize Fıtr b. Halife, Ebu't-Tufeyl'den tahdis etti. O dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anh*'a senin kavmin Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ka'be'yi tavaf ederken remel yaptığını ve bunun sünnet olduğunu söylüyor, dedim. İbn Abbas şöyle dedi: Hem doğru söylemişler hem de yanlış. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'yi tavaf ederken remel yapmıştır (bu doğrudur) ancak bu, sünnet değildir. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'ye geldiğinde müşrikler Kuaykiân tepeleri üzerinde idiler. Onların: Muhammed ve arkadaşları (hastalıktan dolayı) oldukça güçsüz düşmüşlerdir, dedikleri ulaşınca, ashabına: ***"(Tavaf yaparken) remel yapın ve onlara güçlü olduğunuzu gösterin"*** dedi. Bundan dolayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Haceru'l-Esved'den itibaren Rüknü Yemânî'ye kadar remel yapar, onların kendisini görmedikleri tarafa (Ka'be'nin iki rüknü arasındaki duvarın hizasına) geldiğinde de yürürdü.[40]

***

39 Buhârî, Hac, 55, Megâzî, 43; Müslim, Hac, 40; Ebu Davud, Menâsik, 50; Nesâî, Menâsik, 155; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 290, 295, 306, 373.

40 Müslim, Hac, 237; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 229, 233.

Bu kanaat sahipleri şöyle derler: Burada Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, ashabına tavafın üç turunda müşriklerin kendilerini görmedikleri iki rükün arasında yürümelerini, geri kalan turlarda ise onlara güçlü olduklarını göstermeleri için de remel yapmalarını emrettiğini görüyoruz.

Onlara müşriklerin kendilerini görecekleri yerde remel yapmalarını, görmeyecekleri yerde de yapmamalarını emretmiş olduğuna göre, remelin de onlar dolayısıyla yapıldığı, sünnet olduğu için yapılmadığı sabit olmaktadır.

Devamla şunu da söylerler: Buna delil olan hususlardan birisi de hac yaptığında remel yapmamış olmasıdır. Bu konuda da şu rivayetleri zikrederler:

٣٧٥٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى الْحِمَّانِيّ قَالَ: ثَنَا قَيْسٌ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَمَلَ فِي الْعُمْرَةِ، وَمَشَى فِي الْحَجِّ.

3752- … el-Hakem'den, o Mücahid'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* umre yaptığında (tavaf esnasında) remel yapmış fakat hacda (tavaf ederken remel yapmayıp) yürümüştür.[41]

***

İşte burada Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, umresi esnasında kendileri sebebiyle remel yapmış olduğu kimselerin bulunmadığı Vedâ haccı esnasında remel yapmadığını görüyoruz.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: İlk üç turda remel yapmak bir sünnettir. Hac esnasında da, umrede de terk edilmemesi gerekir demiş ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٣٧٥٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ

41 Hadisi buna yakın ifadelerle Ebu Davud, Menâsik, 51'de rivayet etmiştir.

عُثْمَانَ بْنِ خَيْثَمٍ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعْتَمَرَ مِنَ الْجِعْرَانَةِ، فَرَمَلَ بِالْبَيْتِ ثَلاثًا، وَمَشَى أَرْبَعَةَ أَشْوَاطٍ.

3753- … Abdullah b. Osman b. Haysem'den, o Ebu't-Tufeyl'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* el-Ci'râne denilen yerden umre yapmıştır. Ka'be'yi tavaf ederken ilk üç turda remel yapmış, geri kalan dört turda da yürümüştür.[42]

***

İşte bu hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, turların tamamında remel yaptığı belirtilmektedir. Hâlbuki bu turların (her birisinin) bir kısmında müşriklerin onu göremeyecekleri bir yerde, bir kısmında da onu görebilecekleri bir yerde bulunuyordu. Onu göremeyecekleri yerde de remel yapmasında, kendisini gördükleri için remel yapmamış olduğuna ancak bir başka sebepten dolayı remel yaptığına delil bulunmaktadır.

٣٧٥٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ قَالَ: ثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ رَمَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْحَجَرِ إِلَى الْحَجَرِ.

3754- … Ubeydullah b. Ebi Ziyad'dan, o Ebu't-Tufeyl'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Haceru'l-Esved'den başlayıp Haceru'l-Esved'e kadar remel yaptı."

***

İşte bu hadis de, bundan önceki hadis gibidir.

٣٧٥٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَرْمُلُ مِنَ الْحَجَرِ إِلَى الْحَجَرِ ثَلاثًا،

42 Ebu Davud, Menâsik, 50.

وَيَمْشِي أَرْبَعًا عَلَى هَيِّنَتِهِ قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا وَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُهُ.

3755- … Ubeydullah b. Ömer'den, o Nâfi'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer *radıyallahu anh* tavafın üç turunda Haceru'l-Esved'den başlayıp Haceru'l-Esved'e kadar remel yapar, geri kalan dört turda da normal yürüyüşü gibi yürürdü.

İbn Ömer *radıyallahu anh*: İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de böyle yapardı, dedi.[43]

٣٧٥٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا عَفَّانَ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمُ بْنُ أَخْضَرَ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللّٰهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَرْمُلُ مِنَ الْحَجَرِ إِلَى الْحَجَرِ.

3756- … Bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Haceru'l-Esved'den başlayıp Haceru'l-Esved'e kadar remel yaptığını rivayet etti.[44]

***

İşte bu hadis de, bundan önceki hadis gibidir.

Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* da, sözünü ettiğimiz hususu delil göstererek Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığı gibi yapmıştır. Ancak bu rivayette onun hacda ya da umrede yaptığına dair bir açıklık yoktur. Bundan dolayı onun, bunu haccederken yapmış olması ihtimali vardır. Bu takdirde bu, Mücahid'in ondan naklettiği (3752 no'lu) rivayete aykırı olur.

Umre yaparken de bunu yapmış olması mümkündür. O takdirde İbn Ömer'in benimsemiş olduğu görüş, umrede remel yapması, hac esnasında ise remel yapmaması şeklinde olur.

Remelin sabit olduğuna ve bunun hacda da umrede de sünnet olduğu-

43 Müslim, Hac, 233.
44 Müslim, Hac, 234; Ebu Davud, Menâsik, 50; İbn Mâce, Menâsik, 29.

na delil olan hususlardan birisi de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, gücünü görecek düşmanın bulunmadığı bir zaman olan Vedâ haccında bunu yapmış olmasıdır. Bu hususta ondan nakledilen rivayetlerin bir kısmı da şöyledir:

٣٧٥٧- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَعَى ثَلَاثَةً وَمَشَى أَرْبَعَةً، حِينَ قَدِمَ فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ حِينَ كَانَ اعْتَمَرَ.

3757- … Bize Abdullah b. Nâfi, babasından tahdis etti. O İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hac için geldiğinde de, umre yaptığı zaman umresinde de (tavafın) üç şavtında remel yapmış, dört şavtında da yürümüştür.[45]

٣٧٥٨- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى الْمُزَنِيّ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ عِيَاضٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بِمِثْلِ مَعْنَاهُ.

3758- … Enes b. Iyâz'dan, o Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı anlamda rivayeti nakletmiştir.

***

İşte bu, Mücahid'in İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan nakletmiş olduğu (3752 no'lu) rivayete muhaliftir.

Cabir b. Abdullah yolu ile de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Vedâ haccında remel yaptığı rivayet edilmiştir.

٣٧٥٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَفَهْدٌ قَالا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي الْهَادِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ

45 Müslim, Hac, 231.

اللهُ عَنْهُ قَالَ: طَافَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ سَبْعًا، رَمَلَ مِنْهَا ثَلاثًا، وَمَشَى أَرْبَعًا.

3759- … Cafer b. Muhammed'den, o babasından, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Vedâ haccında yedi tur ile tavaf yaptı. Bunların üçünde remel yaptı, dördünde de yürüdü.[46]

٣٧٦٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3760- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Hâtim b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Cafer b. Muhammed tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٧٦١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَافَ سَبْعًا رَمَلَ فِي ثَلاثَةٍ مِنْهُنَّ، مِنَ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ إِلَى الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ.

3761- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Cafer b. Muhammed'den haber vermiştir. Cafer, babasından, o Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yedi tur tavaf yapmıştır. Bunların üçünde Haceru'l-Esved'den başlayıp yine Haceru'l-Esved'e kadar remel yapmıştır.[47]

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Vedâ haccında düşmanın bulunmadığı bir zamanda remel yaptığı sabit olduğuna göre, onun remeli, düşmanın bulunduğu zamanda düşman vardır diye yapmadığı da sabit olmaktadır. Eğer düşmanların bulunduğu zamanda onlardan dolayı yapmış olsaydı, olmadıkları bir zamanda bunu yapmazdı.

46 Müslim, Hac, 150.
47 Müslim, Hac, 235; Tirmizî, Hac, 34; İbn Mâce, Menâsik, 29.

Böylelikle tavafta remel yapmanın, terk edilmemesi gereken ve fiilen yapılmış haccın sünnetlerinden olduğu da sabit olmaktadır.

Yine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı da ondan sonra bunu yapmaya devam etmiştir:

٣٧٦٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحُنَيْنِيُّ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ قَالَ: فِيمَا الرَّمَلُ الْآنَ، وَالْكَشْفُ عَنِ الْمَنَاكِبِ وَقَدْ نَفَى اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ الشِّرْكَ وَأَهْلَهُ عَلَى ذَلِكَ لا نَدَعُ شَيْئًا عَمِلْنَاهُ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3762- … Zeyd b. Eslem'den, onun babasından rivayet ettiğine göre, Ömer *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Aziz ve Celil olan Allah, şirki ve müşrikleri ortadan kaldırdığı halde şu anda remel yapmanın ve omuzları açmanın sebebi nedir ki? Fakat bununla birlikte biz, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yaptığımız bir işi terk etmeyiz.[48]

٣٧٦٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عِيسَى، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ قَالَ: لَمَّا حَجَّ عُمَرُ رَمَلَ ثَلاثًا.

3763- … İbn Ebi Leyla'dan, o Ata'dan, o Ya'la b. Ümeyye'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer, hac yaptığı zaman (tavafın) üç turunda remel yaptı.

***

Ömer *radıyallahu anh* bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda yaptığı halde onlardan kimse onun bu yaptığına karşı çıkmamıştır.

٣٧٦٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا فُضَيْلُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ مَنْصُورِ

48 Ebu Davud, Menâsik, 50.

بْنِ الْمُعْتَمِرِ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: قَدِمْتُ مَكَّةَ مُعْتَمِرًا، فَتَبِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَرَمَلَ ثَلاثًا، وَمَشَى أَرْبَعًا.

3764- … Mansûr b. el-Mu'temir'den, o Şakîk'den, o Mesrûk'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Umre yapmak üzere Mekke'ye gelmiştim. Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'ın arkasından gittim. O, mescide girdi, (tavafın) üç turunda remel yaptı, dört turunda da yürüdü.

٣٧٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ إِذَا قَدِمَ مَكَّةَ، طَافَ بِالْبَيْتِ، وَرَمَلَ، ثُمَّ طَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَإِذَا لَبَّى بِهَا مِنْ مَكَّةَ، لَمْ يَرْمُلْ بِالْبَيْتِ، وَأَخَّرَ الطَّوَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ إِلَى يَوْمِ النَّحْرِ، وَكَانَ لا يَرْمُلُ يَوْمَ النَّحْرِ.

3765- … Eyyub'dan, onun Nâfi'den rivayet ettiğine göre, İbn Ömer *radıyallahu anh*, Mekke'ye geldiği zaman Beyt'i (Ka'be'yi) tavaf eder ve remel yapardı. Sonra da Safa ile Merve arasında sa'y yapardı. Mekke'den umre yapmak üzere ihrama girecek olursa Ka'be'yi tavaf ederken remel yapmazdı. Safa ile Merve arasında sa'y etmeyi de, kurban bayramının birinci günü (nahr günü)ne ertelerdi. Nahr günü de remel yapmazdı.

***

İşte bu rivayette de, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın, Mekke'nin dışında bir yerde hac için ihrama girmesi halinde hacda remel yaptığı belirtilmektedir.

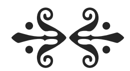
Bu da, Mücahid'in ondan nakletmiş olduğu (3752 no'lu) rivayete muhaliftir.

O halde Mücahid'in ondan nakletmiş olduğu bu rivayet hakkında iki ihtimalden birisini kabul etmek kaçınılmazdır. Ya bu rivayeti nesh edilmiştir, o takdirde onu nesh eden rivayetle amel etmek daha uygundur ya da ondan gelen rivayet sahih değildir. Bu durumda o rivayetle amel etmemek ve ona muhalif olan rivayet gereğince amel etmek daha uygundur.

Müşriklerin bulunduğu yıldan sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ve ondan sonra da ashabının, ilk üç turda remel yaptığı zikretmiş olduğumuz rivayetlerle sabit olduğuna göre, remel yapmanın, Ka'be'ye geliş

(kudüm) sırasında yapılan tavafın bir sünneti ve gücünün yetmesi halinde erkeklerden hiç kimsenin terk etmemesi gereken sünnetlerden olduğu da sabit olmaktadır.

Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

١٥- بَابُ مَا يُسْتَلَمُ مِنَ الأَرْكَانِ فِي الطَّوَافِ

15- TAVAF SIRASINDA KA'BE'NİN İSTİLÂM EDİLEN RÜKÜNLERİ

٣٧٦٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كُنَّا نَسْتَلِمُ الْأَرْكَانَ كُلَّهَا.

3766- … Bize Ebu'z-Zübeyr'in Cabir b. Abdullah'tan tahdis ettiğine göre, Cabir: Biz bütün rükünleri istilâm ederdik, demiştir.

٣٧٦٧- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

3767- … İbrahim b. Tahmân'dan, o Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, Ka'be'yi tavaf eden kimsenin Ka'be'nin bütün rükünlerini istilâm etmesi gerektiği görüşünü kabul etmiş, bu hususta da bu hadisi delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Tavaf esnasında bu rükünlerden ancak iki Yemânî rüknü istilâm etmek gerekir demiş ve bu görüşlerine şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٣٧٦٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي دَاوُدَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَمْ يَكُنْ يَمُرُّ بِهَذَيْنِ الرُّكْنَيْنِ، الْأَسْوَدِ، وَالْيَمَانِيِّ، إِلا اِسْتَلَمَهُمَا فِي الطَّوَافِ، وَلا يَسْتَلِمُ هَذَيْنِ الآخَرَيْنِ.

3768- … İbn Ebi Davud'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, şu iki rükün olan Haceru'l-Esved rüknü ile Rüknü Yemânî'nin yanından geçtiğinde mutlaka tavaf esnasında onları istilâm eder ancak diğer iki rüknü istilâm etmezdi.[49]

٣٧٦٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3769- … Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Asım tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٧٧٠- حَدَّثَنَا يَزِيدُ وَابْنُ مَرْزُوقٍ قَالا: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ. ح

3770- Bize Yezid ve İbn Merzûk tahdis edip dediler ki: Bize Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî tahdis etti, H.

٣٧٧١- وَحَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا اَللَّيْثُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ، لَمْ أَرَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ مِنَ الْبَيْتِ إِلا الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانِيَيْنِ.

3771- Bize Yezid b. Sinan da tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O Salim'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Beyt'in şu iki Yemânî rüknünden başkasına el sürdüğünü görmedim.[50]

---

49 Ebu Davud, Menâsik, 47 [Ka'be'nin dört rüknü vardır. Haceru'l-Esved'in bulunduğu rükne Rükn-i Haceri, Ka'be'nin güney batısındaki rükne Rükn-i Yemânî, kuzey batısındakine Rükn-i Şâmî, kuzey doğusundakine de Rükn-i Irâkî denilir. Bu rükünlerin ilk ikisine Yemâniyân (Yemânî rükünler) denildiği gibi son iki rükne de eş-Şâmiyân (Şâmî rükünler) denilir. (Necati Yeniel, Hüseyin Kayapınar, *Süneni Ebu Davud Tercüme ve Şerhi*, İstanbul-1989, VII, 229 vd. (Çeviren)].

50 Buhârî, Hac, 59; Müslim, Hac, 242.

٣٧٧٢- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُس، عَنْ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَلِمُ مِنْ أَرْكَانِ الْبَيْتِ إِلا الرُّكْنَ الْأَسْوَدَ، وَالَّذِي يَلِيهِ مِنْ نَحْوِ دَارِ الْجُمَحِيِّينَ.

3772- … Salim'den, o babasından (Abdullah b. Ömer'den), onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Beyt'in rükünlerinden Rükn-i Esved ile ona bitişik olan Cumahlıların yurdu tarafındaki rükünden başkasını istilâm etmezdi.[51]

٣٧٧٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنِ اللَّيْثِ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3773- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb, el-Leys'den tahdis etti. O İbn Şihâb'dan rivayet etti. İbn Şihâb hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٧٧٤- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ جُرَيْجٍ أَنَّهُ قَالَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا رَأَيْتُكَ لا تَمَسُّ مِنَ الْأَرْكَانِ إِلا الْيَمَانِيَّيْنِ. فَقَالَ: رَأَيْتَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لا يَمَسُّ مِنَ الْأَرْكَانِ إِلا الْيَمَانِيَيْنِ.

3774- … Said b. Ebi Said el-Makburî'den, onun Ubeyd b. Cüreyc'den rivayet ettiğine göre, Ubeyd, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'a şöyle demiştir: Ben senin iki Yemânî rükün dışındaki rükünlere el sürmediğini gördüm. İbn Ömer buna karşılık: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in iki Yemânî rükün dışındakilere el sürmediğini gördüm, cevabını vermiştir.[52]

٣٧٧٥- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ عَبَّادٍ قَالَ: ثَنَا عَتَّابُ بْنُ بَشِيرٍ الْجَزَرِيُّ،

51 Müslim, Hac, 243.
52 Müslim, Hac, 245.

عَنْ خُصَيْفٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ، طَافَ بِالْبَيْتِ الْحَرَامِ، فَجَعَلَ يَسْتَلِمُ الأَرْكَانَ كُلَّهَا. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا: لِمَ تَسْتَلِمُ هَذَيْنِ الرُّكْنَيْنِ، وَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَلِمُهُمَا؟ فَقَالَ مُعَاوِيَةُ: لَيْسَ مِنَ الْبَيْتِ شَيْءٌ مَهْجُورٌ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ». قَالَ: صَدَقْتَ.

3775- … Husa'yf'dan, o Mücahid'den, onun da İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Muaviye b. Ebi Süfyan Ka'be'yi tavaf etmiş ve bütün rükünleri istilâm etmeye başlamıştır. Bunun üzerine İbn Abbas *radıyallahu anh* ona: Bu (diğer) iki rüknü niye istilâm ediyorsun? Hâlbuki Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunları istilâm etmemişti deyince Muaviye: Ka'be'nin herhangi bir tarafının terk edilmemesi gerekir, diye cevap vermiştir. İbn Abbas *radıyallahu anh* da ona: ***"Andolsun sizin için… Rasulullah'ta güzel bir örnek vardır"*** (el-Ahzâb, 33/21) ayetini okuyunca Muaviye: Doğru söyledin, demiştir.[53]

***

İşte bütün bu rivayetler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, tavaf yaptığında iki Yemânî rükünden başkasını istilâm etmemiş olduğunu haber vermektedir.

(3766 no'lu) ilk rivayet, bu rivayetlerin sahip oldukları tevatür derecesine sahip değildir.

Bize göre -ki doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- bu rivayetler doğrultusunda görüş belirtenlerin, bunlara muhalif kanaate sahip olanlara karşı delillerden birisi de şudur: İki Yemânî rükün Ka'be'nin asıl temelleri üzerine bina edilmiştir. Diğer iki rükün ise böyle değildir. Çünkü Hicr denilen kısım, bu diğer iki rüknün arkasında yer alır. O da Ka'be'dendir. Ayrıca iki Yemânî rükün arasında kalan yerlerin istilâm edilmeyeceğini çünkü bunların Ka'be'nin temeli üzerinde olmadığını da icma ile kabul etmişlerdir.

Bundan dolayı aklen diğer iki rüknün de bu şekilde istilâm edilmemesi gerekmektedir. Çünkü onlar Beytin iki temeli üzerinde değildir.

53 Buhârî, Hac, 59; Tirmizî, Hac, 35.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de, Hicrin Beytten olduğuna dair rivayet nakledilmiştir:

٣٧٧٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا شَيْبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْحِجْرِ، فَقَالَ: «هُوَ مِنَ الْبَيْتِ». فَقُلْتُ: مَا مَنَعَهُمْ أَنْ يُدْخِلُوهُ فِيهِ؟ قَالَ: «عَجَزَتْ بِهِمْ النَّفَقَةُ».

3776- … el-Eş'as b. Ebi'ş-Şa'sâ'dan, o el-Esved b. Yezid'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Hicre dair sordum. O: ***"Orası Ka'be'dendir"*** dedi. Bu sefer: Peki onların (Kureyşlilerin, Ka'be'yi yeniden inşa ettiklerinde) orayı (Hicri) Ka'be'nin içerisine katmalarını engelleyen ne oldu? diye sordum. Allah Rasulü: ***"Ellerinde bunun için harcama yapacak imkânları yoktu"*** dedi.[54]

٣٧٧٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ قَالَ: ثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنِ الْأَشْعَثِ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْحِجْرِ أَمِنَ الْبَيْتِ هُوَ؟ قَالَ: نَعَمْ». قُلْتُ: مَا لَهُمْ لَمْ يُدْخِلُوهُ فِي الْبَيْتِ. قَالَ: «إِنَّ قَوْمَك قَصَّرَتْ بِهِمْ النَّفَقَةُ». فَقُلْتُ: مَا شَأْنُ بَابِهِ مُرْتَفِعٌ؟ قَالَ: «فَعَلَ قَوْمُكِ لِيُدْخِلُوا مَنْ شَاءُوا، وَيَمْنَعُوا مَنْ شَاءُوا، وَلَوْلا أَنَّ قَوْمَك حَدِيثٌ عَهْدُهُمْ بِجَاهِلِيَّةٍ، فَأَخَافُ أَنْ تُنْكِرَ قُلُوبُهُمْ ذَلِكَ، لَنَظَرْتُ أَنْ أُدْخِلَ الْحِجْرَ فِي الْبَيْتِ، وَأَنْ أَلْزَقَ بَابَهُ بِالْأَرْضِ».

3777- … el-Eş'as'dan, o Esved b. Yezid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e el-Hicr Ka'be'den midir? diye sordum. O: ***Evet,*** dedi. Peki, onu Ka'be'nin içerisine katmalarını engelleyen ne oldu? diye sordum. O: ***"Senin kavmin bunun için gerekli kaynağı bulamadı"*** dedi. Bu sefer: Peki, Ka'be'nin kapısının (eşiğinin) yüksek olmasının sebebi nedir? diye sordum. Şöyle dedi: ***"Kavmin bunu dilediği kimseleri içine alsınlar, dilediklerini engellesinler diye***

54 İbn Mâce, Menâsik, 31.

böyle yaptı. Eğer senin kavmin henüz Cahiliyyeden yeni kurtulmamış olsaydı ve onların kalplerinin bunu kabullenemeyeceğinden korkmamış olsaydım, Hicri Ka'be'nin içerisine sokmanın ve kapısını (eşiğini) yere kadar indirmenin yolunu arardım."[55]

٣٧٧٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمُ بْنُ حِبَّانَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ الزُّبَيْرِ قَالَ: حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا: «لَوْلا أَنَّ قَوْمَكِ حَدِيثُو عَهْدٍ بِالْجَاهِلِيَّةِ، لَهَدَمْتُ الْكَعْبَةَ وَأَلْزَقْتُهَا بِالْأَرْضِ، وَجَعَلْتُ لَهَا بَابَيْنِ، بَابًا شَرْقِيًّا، وَبَابًا غَرْبِيًّا، وَلَزِدْتُ سِتَّةَ أَذْرُعٍ مِنَ الْحِجْرِ فِي الْبَيْتِ، إِنَّ قُرَيْشًا اِسْتَقْصَرَتْهُ لَمَّا بَنَتِ الْبَيْتَ».

3778- … Bize Said b. Mînâ tahdis edip dedi ki: Bana Abdullah b. ez-Zübeyr tahdis edip dedi ki: Bana Âişe *radıyallahu anhâ*'nın tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisine şöyle demiştir: ***"Eğer senin kavmin Cahiliyyeden yeni kurtulmamış olsaydı, Ka'be'yi yıkar ve onu (kapısını, eşiğini) yere kadar indirirdim. Ona biri doğuya, diğeri de batıya bakan iki kapı yapardım. Ayrıca Hicrden altı arşınlık bir yeri de Ka'be'ye katardım. Çünkü Kureyş'in, Ka'be'yi yeniden inşa ettiğinde bunu yapacak imkânı yoktu."***[56]

٣٧٧٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ السَّهْمِيُّ قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ أَبِي صَغِيرَةَ، عَنْ أَبِي قَزَعَةَ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ، بَيْنَمَا هُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ، إِذْ قَالَ قَائِلٌ: عَبْدُ اللهِ بْنُ الزُّبَيْرِ حَيْثُ يَكْذِبُ عَلَى أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ يَقُولُ: سَمِعْتُهَا وَهِيَ تَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَا عَائِشَةُ لَوْلا حِدْثَانُ قَوْمَكِ بِالْكُفْرِ، لَنَقَضْتُ الْبَيْتَ حَتَّى أُزِيدَ فِيهِ مِنَ الْحِجْرِ». فَقَالَ الْحَارِثُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ: لا تَقُلْ ذَلِكَ يَا أَمِيرَ

55 Buhârî, Hac, 42, Temennî, 9; Müslim, Hac, 405; Dârimî, Menâsik, 44.
56 Buhârî, Hac, 42; Müslim, Hac, 401; Nesâî, Menâsik, 125; Dârimî, Menâsik, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 179, 239.

الْمُومِنِينَ، فَأَنَا سَمِعْتُ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ تَقُولُهُ. قَالَ: «وَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ سَمِعْتُ هَذَا مِنْكَ قَبْلَ أَنْ أَهْدِمَهُ فَتَرَكْتُه».

3779- … Ebu Kazaa'dan rivayete göre, Abdulmelik b. Mervân Ka'be'yi tavaf ederken şunları söyleyiverdi: Allah, İbnu'z-Zübeyr'i kahretsin! Çünkü o, mü'minlerin annesine yalan söyleyerek şöyle diyor: Ben onu (Âişe *radıyallahu anhâ*''yı) şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ey Âişe! Senin kavmin eğer küfürden yeni kurtulmamış olsaydı Ka'be'yi yıkar ve Hicrin bir kısmını ona katardım"*** buyurdu.

Bunun üzerine el-Hâris b. Abdurrahman b. Rebîa dedi ki: Ey mü'minlerin emiri! Böyle deme. Çünkü ben de mü'minlerin annesini bu sözleri söylerken dinledim. Bu sefer Abdulmelik: Ka'be'yi yıkmadan önce bu sözleri senden işitmiş olmayı çok isterdim. O takdirde ona ilişmezdim, dedi.[57]

***

Hicrin Ka'be'den olduğu ve Hicrin içerisinde kalan iki rüknün Ka'be'nin iki asıl rüknü olmadığı sabit olduğuna göre, bu iki rüknün durumunun da iki Yemânî rükün arası gibi olduğu sabit olmaktadır.

İki Yemânî rüknün arası istilâm edilmediği gibi aklen bu diğer iki rüknün de istilâm edilmemesi gerekir.

Bizim, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu iki rüknü istilâm etmeyi terk etmesi hususunda yaptığımız bu delillendirmeyi Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* da delil olarak göstermiştir:

٣٧٨٠- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَخْبَرَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَلَمْ تَرَيْ أَنَّ قَوْمَكِ حِينَ بَنَوُا الْكَعْبَةَ، اقْتَصَرُوا عَنْ قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ». قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَفَلَا تَرُدَّهَا عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ. قَالَ: «لَوْلَا حِدْثَانُ قَوْمِكِ

57 Buhârî, İlim, 48, Hac, 42; Müslim, Hac, 404; Nesâî, Menâsik, 125; Dârimî, Menâsik, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 57, 102, 253, 262.

بِالْكُفْرِ». قَالَ: فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: لَئِنْ كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا سَمِعْتُ ذٰلِكَ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَرَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَرَكَ اِسْتِلامَ الرُّكْنَيْنِ اللَّذَيْنِ يَلِيَانِ الْحِجْرَ إِلا أَنَّ الْبَيْتَ لَمْ يَتِمَّ عَلَى قَوَاعِدِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.

3780- … İbn Şihâb'dan, o Salim b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Muhammed b. Ebi Bekir es-Sıddîk *radıyallahu anh*, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'a, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan naklederek şunu haber vermiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dedi: ***"Kavminin Ka'be'yi bina ettiğinde onu İbrahim aleyhisselâm'ın temellerinden daha da kısaltarak (azaltarak) yaptığını görmedin mi?"***

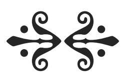
Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Bu sefer ben: Ey Allah'ın Rasulü! Ka'be'yi İbrahim'in bina ettiği temeller üzerine niçin yeniden inşa etmiyorsun? deyince o: ***"Şayet kavmin küfürden yeni kurtulmamış olsaydı (bunu yapardım)"*** dedi.

(Salim b. Abdullah) dedi ki: Bunun üzerine Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: Eğer Âişe *radıyallahu anhâ* bu sözleri Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işitmişse zannederim ki Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Hicr tarafında kalan iki rüknü istilâm etmemesinin tek sebebi, Ka'be'nin İbrahim *aleyhisselâm*'ın kurduğu temeller üzerine tamamen inşa edilmemiş olmasından dolayıdır.[58]

***

İşte bu rivayetlerle sözünü ettiğimiz husus sabit olmakta ve Beytin rükünleri arasından yalnızca iki Yemânî rüknün istilâm edilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

58 Buhârî, Hac, 42; Müslim, Hac, 399, 403; Ebu Davud, Menâsik, 92; Tirmizî, Hac, 48; Nesâî, Menâsik, 125, 129; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 113, 177, 247.

١٦- بَابُ الصَّلَاةِ لِلطَّوَافِ بَعْدَ الصُّبْحِ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ

16- SABAH VE İKİNDİ NAMAZLARINDAN SONRA TAVAF DOLAYISIYLA NAMAZ KILMA(NIN HÜKMÜ)

٣٧٨١- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: أَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنِ ابْنِ بَابَاهُ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعَمٍ رَفَعَهُ أَنَّهُ قَالَ: «يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، لا تَمْنَعُوا أَحَدًا يَطُوفُ بِهَذَا الْبَيْتِ وَيُصَلِّي أَيَّ سَاعَةٍ شَاءَ، مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ».

3781- … Cübeyr b. Mut'im, hadisi ref ederek Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Ey Abdulmuttaliboğulları! Gece ya da gündüz günün hangi saatinde olursa olsun Ka'be'yi tavaf eden ve namaz kılan bir kimseye engel olmayın."***[59]

٣٧٨٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الشَّوَارِبِ، قَالَ: ثَنَا حَسَّانُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ مَرْدَانُبَةَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يَا بَنِي عَبْدَ مَنَافٍ إِنْ وَلِيتُمْ هَذَا الْأَمْرَ، فَلا تَمْنَعُوا أَحَدًا طَافَ بِهَذَا الْبَيْتِ وَصَلَّى أَيَّ سَاعَةٍ شَاءَ، مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ».

---

59 Ebu Davud, Menâsik, 52; Tirmizî, Hac, 42; Nesâî, Mevâkıt, 41; İbn Mâce, İkâmet, 149; Dârimî, Menâsik, 9.

3782- … Ata'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Ey Abdumenafoğulları! Bu işin başına getirilecek olursanız, gece ya da gündüz günün hangi vaktinde dilerse hiç kimsenin Ka'be'yi tavaf edip namaz kılmasına engel olmayın."***

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, tavaf için gece de, gündüz de namaz kılmanın mubah olduğu, namaz kılmanın yasaklandığı herhangi bir vakitte onların namaz kılmalarına engel olunmayacağı kanaatini benimsemiş ve bu hususta bu rivayetleri delil göstermiştir.

Başkaları ise bu konuda onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Bu rivayetlerde lehinize delil bulunmamaktadır. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu vakitlerde mubah kılıp Abdulmuttaliboğullarına ya da Abdumenafoğullarına emrettiği şey, herhangi bir kimsenin tavaf edip namaz kılmasına engel olmamalarıdır. Söz konusu tavaf yapılması gereken şekliyle tavaftır, namaz da kılınması gereken şekliyle namazdır. Bunun dışındakiler ise böyle değildir.

Nitekim bir kimse Ka'be'yi çıplak, abdestsiz veya cünüb olarak tavaf etmeye kalkışacak olursa bu şekilde bir tavafı engellemeleri gerekir. Çünkü böyle bir kimse, olması gereken şekilden başka türlü tavaf etmek isteyen birisidir.

Bu şekil de, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendilerine engel olmamalarını emretmiş olduğu tavafın kapsamına girmez.

Aynı şekilde: ***"Namaz kılmak isteyen kimseye engel olmayın"*** sözü de, emretmiş olduğu haliyle taharetli (abdestli), avretini örtmüş ve kıbleye yönelmiş olarak ve namaz kılmanın mubah olduğu vakitlerde namaz kılmak ile ilgilidir. Bunun dışındaki namazlar ise böyle değildir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise güneşin doğuşu ve batışı sırasında, günün ortasında, güneş doğuncaya kadar sabah namazının kılınışından sonra, güneş batıncaya kadar da ikindiden sonra namaz kılmayı genel olarak yasaklamıştır. Bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayetler tevatür yoluyla gelmiş olup bu kitabın bir başka yerinde bunlar senetleriyle zikredilmiştir.

Bu konuda birinci görüş sahiplerinin, görüşleri lehine gösterdikleri delillerden birisi de şudur:

٣٧٨٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ السَّرِيِّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَابَاهُ، قَالَ: طَافَ أَبُو الدَّرْدَاءِ بَعْدَ الْعَصْرِ، وَصَلَّى قَبْلَ مَغَارِبِ الشَّمْسِ. فَقُلْتُ: أَنْتُمْ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَقُولُونَ: «لا صَلاةَ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ». فَقَالَ: إِنَّ هَذَا الْبَلَدَ، لَيْسَ كَسَائِرِ الْبُلْدَانِ.

3783- … İbrahim b. Tahmân'dan, o Ebu'z-Zübeyr'den, o Abdullah b. Bâbâh'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu'd-Derdâ ikindiden sonra tavaf yaptı ve güneşin batışından önce de namaz kıldı. Bunun üzerine ben: Siz Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı: ***"Güneş batıncaya kadar ikindi namazından sonra namaz yoktur"*** diyorsunuz deyince o: Bu şehir, diğer şehirler gibi değildir, cevabını verdi.

***

Bunlar şöyle derler: İşte Ebu'd-Derdâ'nın söylediği bu söz, tavaf sebebiyle kılınacak olan namazın, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözünü ettiğiniz vakitlerde namaz kılmayı yasaklamasının kapsamına girmediğine delildir.

Bunlara şöyle cevap verilir: Sizler bu hadisi kabul etmiyorsunuz. Çünkü biz, sizin tavaf dışındaki sebepler dolayısıyla namaz kılmanın yasaklandığı vakitlerde Mekke'de namaz kılmayı mekruh kabul ettiğinizi görüyoruz. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bu vakitlerde namaz kılmayı yasaklamıştır. Bu konuda Mekke'nin hükmünü de, diğer şehirlerin hükmü dışına çıkarmıyorsunuz. Ebu'd-Derdâ ise sizin delil diye göstermiş olduğunuz hadiste, Mekke'nin hükmünü Mekke'nin dışındaki diğer şehirlerde bu vakitlerde kılınacak namazların yasaklanışı hükmünün dışına çıkarmıştır. O, bu konudaki yasak hükmünün, bu şehrin hükümleri kapsamında olmadığını, bununla Mekke'nin dışındaki şehirlerin kastedildiğini haber vermiştir. Hâlbuki diğer taraftan bu konuda Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*, Ebu'd-Derdâ'ya muhalefet etmiştir:

٣٧٨٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِي قَالَ: طَافَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بِالْبَيْتِ بَعْدَ الصُّبْحِ فَلَمْ يَرْكَعْ، فَلَمَّا صَارَ بِذِي طُوًى وَطَلَعَتِ الشَّمْسُ، صَلَّى رَكْعَتَيْنِ.

3784- … Urve'den, o Abdurrahman b. Abdulkârî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer *radıyallahu anh* sabah namazından sonra Ka'be'yi tavaf etti fakat (tavaf dolayısıyla) namaz kılmadı. Zu Tuva'ya gelip güneş doğduktan sonra iki rekât namaz kıldı.

٣٧٨٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِي مِثْلَهُ.

3785- … İbn Şihâb'dan, o Humeyd b. Abdurrahman b. Abdulkârî'den aynısını rivayet etti.

***

İşte Ömer *radıyallahu anh*'ın o esnada namaz kılmadığını görüyoruz. Bunun sebebi ise, bu vaktin ona göre namaz kılınacak vakit olmamasıdır. Namaz kılmayı ise namaz vaktinin girdiği bir zamana kadar ertelemiş sonra namaz kılmıştır. O, bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in diğer ashabının da huzurunda yapmış ve onlardan hiç kimse onun bu hareketine karşı çıkmamıştır. Şayet ona göre bu vakit tavaf namazı için uygun bir vakit olsaydı, namaz kılar ve bunu sonraya bırakmazdı. Çünkü Ka'be'yi tavaf eden bir kimsenin, bir mazereti olmadıkça tavaftan sonra namaz kılması gerekir.

Muaz b. Afrâ'dan da buna benzer bir rivayet nakledilmiştir. Ben, bu rivayetten bu kitabın bundan önceki bir yerinde söz etmiştim.

Yine İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan da bunun bir benzeri rivayet edilmiştir.

٣٧٨٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ قَالَ: أَنَا نَافِعٌ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَدِمَ مَكَّةَ عِنْدَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، فَطَافَ وَلَمْ يُصَلِّ إِلا بَعْدَمَا وَطَلَعَتِ الشَّمْسُ.

3786- … Bize Nâfi'in bildirdiğine göre, İbn Ömer *radıyallahu anh* sabah namazı vaktinde Mekke'ye geldi. Tavaf yaptı ve güneş doğduktan sonra tavaf namazı kıldı.

***

Nazar (akli düşünme ve kıyas) da buna delildir. Çünkü biz, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ramazan bayramının birinci günü ile kurban bayramının birinci günü oruç tutmayı yasakladığını biliyoruz. Herkes de diğer bütün şehirlerin bu hususta aynı olduğunu icma ile kabul etmiştir.

Buna göre düşünecek olursak, namaz kılmayı yasaklamış olduğu vakitlerde namaz kılmanın (istisnasız) bütün şehirlerde aynı hükümde olması gerekir.

Böylelikle namaz kılmanın yasaklanmış olduğu bu vakitlerde tavaf dolayısıyla namaz kılmanın mubah olduğunu kabul edenlerin görüşü de çürütülmektedir.

Diğer taraftan, birinci görüş sahiplerine bu hususta muhalefet edenlerin iki gruba ayrıldığını görüyoruz.

Bunlardan bir grup: Bu vakitlerin herhangi birisinde nafile namaz kılınmadığı gibi tavaf namazı da kılınamaz, görüşündedir. Bu görüşü kabul edenler arasında Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de vardır.

Ömer *radıyallahu anh*'dan, Muâz b. Afra'dan ve İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan nakletmiş olduğumuz rivayetler de bu konuda onların kanaatlerini desteklemektedir.

Diğer grup ise şöyle demektedir: İkindi namazından sonra güneş sararmadan önce, sabah namazından sonra güneş doğmadan önce tavaf için namaz kılabilir. Fakat namaz kılmanın yasaklandığı diğer üç vakitte namaz kılamaz. Mücahid, İbrahim en-Nehaî ve Ata bu görüşü kabul edenler arasındadır.

٣٧٨٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: طُفْ وَصَلِّ مَا كُنْتَ فِي وَقْتٍ، فَإِذَا ذَهَبَ الْوَقْتُ فَأَمْسِكْ.

3787- … Mugîre'den, o İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Vakit çıkmadıkça tavaf et ve namaz kıl. Fakat vakit çıkmışsa namaz kılma.

٣٧٨٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي غُنَيَّةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ، عَنْ عَطَاءٍ مِثْلَهُ.

3788- … Abdulmelik b. Ebi Süleyman'dan, o Ata'dan aynı kanaati rivayet etti.

٣٧٨٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ رَجَاءٍ، وَعُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: طُفْ. قَالَ عُبَيْدُ اللّٰهِ بَعْدَ الصُّبْحِ وَبَعْدَ الْعَصْرِ، وَصَلِّ مَا كُنْتُ فِي وَقْتٍ. وَقَالَ ابْنُ رَجَاءٍ: فِي وَقْتِ صَلَاةٍ.

3789- Bize Ahmed tahdis edip dedi ki: Bize Yakub tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Recâ ile Ubeydullah b. Musa, Osman b. el-Esved'den tahdis ettiler. O Mücahid'den rivayet ettiğine göre, Mücahid: "… Tavaf et" dedi. Ubeydullah dedi ki: "… Sabah namazından ve ikindi namazından sonra (tavaf et) ve vakit olduğu sürece de namaz kıl."

İbn Recâ ise rivayetinde: Namaz kılınacak vakit içerisinde olduğun sürece, demiştir.

***

Yine bunun aynısı İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan da rivayet edilmiştir:

٣٧٩٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي غُنَيَّةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ ذَرٍّ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا يَطُوفُ بَعْدَ الْعَصْرِ، وَيُصَلِّي مَا كَانَتْ اَلشَّمْسُ بَيْضَاءَ حَيَّةً، فَإِذَا اصْفَرَّتْ وَتَغَيَّرَتْ، طَافَ طَوَافًا وَاحِدًا، حَتَّى يُصَلِّيَ الْمَغْرِبَ، ثُمَّ يُصَلِّي وَيَطُوفُ بَعْدَ الصُّبْحِ، وَيُصَلِّي مَا كَانَ فِي غَلَسٍ، فَإِذَا أَسْفَرَ، طَافَ طَوَافًا وَاحِدًا، ثُمَّ يَجْلِسُ حَتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ، وَيُمْكِنَ الرُّكُوعُ.

3790- … Ömer b. Zerr'den, o Mücahid'den, onun şöyle dediğini rivayet

etti: İbn Ömer *radıyallahu anh* ikindiden sonra tavaf eder ve güneş (ışıkları) beyaz ve canlı olduğu sürece namaz kılardı. Fakat ışıkları sararıp değiştiği zaman ise akşam namazını kılıncaya kadar sadece bir tavaf yapardı. Sonra namaz kılardı. Sabah namazından sonra da tavaf yapar ve ortalık iyice aydınlanmamışsa (tavaf dolayısıyla) namaz kılardı. Ortalık iyice aydınlanmışsa sadece tavaf yapar sonra da güneş yükselip namaz kılınabilecek vakit girinceye kadar otururdu.

٣٧٩١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، قَالَ: أَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمٍ وَعَطَاءٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ يَطُوفُ بَعْدَ الصُّبْحِ وَبَعْدَ الْعَصْرِ أُسْبُوعًا، وَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ، مَا كَانَ فِي وَقْتِ صَلاةٍ.

3791- … Salim ve Ata'dan rivayete göre, İbn Ömer *radıyallahu anh,* sabah ve ikindi namazlarından sonra yedişer (tur ile) tavaf yapar ve namaz kılınacak vakit içerisinde ise iki rekat da namaz kılardı.

***

İşte Ata'nın, kendi görüşüne dayanarak sözünü ettiğimiz kanaati belirttiğini görüyoruz.

İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: ***"Gece ya da gündüz dilediği herhangi bir vakitte Ka'be'yi tavaf edip namaz kılmak isteyen kimseye engel olmayın."***[60]

Bu da birinci görüş sahiplerinin benimsedikleri kanaatin aksine yorumlanmıştır.

Bu konuda bu şekilde görüş ayrılığına düştükleri için nazar (akli düşünme ve kıyas)a gelince; biz, güneşin doğuşunun, batışının ve günün tam ortasının vaktinde kılınmamış geçmiş namazların kazasını yapmayı engellediğini gördük. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun, uyuduğu için kılamadığı sabah namazının kazasını güneşin yükselip parlak ışıklarıyla etrafı aydınlatmasına kadar geciktirdiğine dair gelen rivayet ile de sünnet bunun böyle olduğunu ortaya koymuştur.

60 3782 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Eğer sözünü ettiğimiz vakitler, zamanında kılınmamış farzların kazasını engelliyor ise tavaf dolayısıyla kılınacak bir namazı engellemesi daha da ileri derecede söz konusudur.

Ukbe b. Âmir şöyle demiştir: "Üç vakit vardır ki Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o vakitlerde namaz kılmamızı ve cenazelerimizi defnetmemizi yasaklardı: Güneş yükselinceye kadar doğduğu zaman, güneş öğle vakti batıya doğru kayıncaya kadar tepede olduğu zaman, güneş batıncaya kadar batmaya yaklaştığı zaman."[61] Biz bunu bu kitabımızın önceki kısımlarında senediyle birlikte zikrettik.

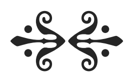
Sözü geçen bu vakitlerde cenaze namazı kılmak yasaklanmış olduğuna göre, tavaf dolayısıyla namaz kılmanın böyle olması da aynı şekilde söz konusudur. Diğer taraftan güneşin ışıkları değişmeden ikindiden sonra ve güneş doğmadan önce sabah namazından sonra cenaze namazı kılmak ile geçmiş namazın kazasını yapmak mubah, nafile namaz kılmak ise mekruhtur. Tavaftan dolayı namaz kılmanın ise, cenaze namazı kılmanın vücubu gibi gerekli olması lazımdır.

Sözünü ettiğimiz bu hususlara göre vücubundan sonra hükmünün (tavaf namazı hükmünün) vacib olmuş farzların hükmü gibi olması ve aynı şekilde kılınması gereken cenaze namazının hükmü gibi olması gerekir.

Bu durumda tavaf dolayısıyla namazın, cenaze namazlarının kılındığı ve geçmiş namazların kaza edildiği vakitlerde kılınabilmesi, cenaze ve kaza namazlarının kılınamadığı hiçbir vakitte de kılınmaması gerekir.

Bu hususta bize göre nazar (akli düşünme ve kıyas) ise, Ata'nın, İbrahim'in ve Mücahid'in dediklerine ve İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın naklettiği rivayete uygundur. Biz de bu kanaati benimsiyoruz ve bu aynı zamanda Süfyan'ın da kabul ettiği görüştür.

Diğer taraftan bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşlerine ise muhaliftir.

61 Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 293.

١٧- بَابُ مَنْ أَحْرَمَ بِحَجَّةٍ فَطَافَ لَهَا قَبْلَ أَنْ يَقِفَ بِعَرَفَةَ

17- HAC YAPMAK ÜZERE İHRAMA GİREN VE ARAFAT'TA VAKFE YAPMADAN ÖNCE HAC İÇİN TAVAF YAPAN KİMSENİN DURUMU

٣٧٩٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ يَقُولُ: لا يَطُوفُ أَحَدٌ بِالْبَيْتِ حَاجٌّ وَلا غَيْرُهُ إِلا حَلَّ بِهِ. قُلْتُ لَهُ: مِنْ أَيْنَ كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَأْخُذُ ذَلِكَ؟ قَالَ: مِنْ قِبَلِ قَوْلِهِ تَعَالَى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ. فَقُلْتُ لَهُ: فَإِنَّمَا ذَلِكَ بَعْدَ الْمُعَرَّفِ. قَالَ: كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَرَاهُ قَبْلَ الْمُعَرَّفِ وَبَعْدَهُ. قَالَ: وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَأْخُذُهَا مِنْ أَمْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصْحَابَهُ أَنْ يُحِلُّوا فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، قَالَهَا فِي غَيْرِ مَرَّةٍ.

3792- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. el-Heysem tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana Ata'nın haber verdiğine göre, İbn Abbas *radıyallahu anh* şöyle derdi: "Hacı olsun olmasın bir kimse Ka'be'yi tavaf edecek olursa mutlaka bundan dolayı ihramdan çıkmış olur."

(İbn Cüreyc dedi ki:) Ben de ona: İbn Abbas *radıyallahu anh* bu görüşünü neye dayandırıyordu? diye sordum. Ata: Yüce Allah'ın: ***"Sonra onların varacakları yer*** (İbn Abbas'ın anlayışına göre ihramdan çıkacakları yer) ***Beyt-i Atik'dir"*** (el-Hac, 22/33) ayetinden çıkartıyordu, dedi.

Bunun üzerine ben ona: Fakat bu, Arafat'ta vakfeden sonra olur deyince Ata şu cevabı verdi: İbn Abbas *radıyallahu anh*, Arafat'ta vakfe yapmaktan önce de sonra da böyle olduğu kanaatinde idi, dedi.

(Ata devamla) dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anh* bu kanaatini Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına Vedâ haccında ihramdan çıkmalarını emretmesinden çıkartıyordu. O, bu kanaatini birden çok defa ifade etmişti.

٣٧٩٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ عُرْوَةَ قَالَ لِابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا: أَضْلَلْتُ النَّاسَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ: وَمَا ذَاكَ يَا عُرَيَّةُ؟ قَالَ: تُفْتِي النَّاسَ أَنَّهُمْ إِذَا طَافُوا بِالْبَيْتِ فَقَدْ حَلُّوا، وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا يَجِيئَانِ مُلَبِّيَيْنِ بِالْحَجِّ فَلَا يَزَالَانِ مُحْرِمَيْنِ إِلَى يَوْمِ النَّحْرِ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: بِهَذَا ضَلَلْتُمْ؟ أُحَدِّثُكُمْ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتُحَدِّثُونِي عَنْ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا؟ فَقَالَ عُرْوَةُ: إِنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا كَانَا أَعْلَمَ بِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْكَ.

3793- … İbn Ebi Müleyke'den rivayete göre, Urve, İbn Abbas *radıyallahu anh*'a: Ey İbn Abbas! Sen insanları saptırdın, dedi. İbn Abbas: Ey Urvecik! Bu, nasıl oldu? diye sordu. Urve: Sen insanlara Ka'be'yi tavaf ettikleri takdirde ihramdan çıkmış olacaklarına dair fetva veriyorsun. Hâlbuki Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ* hac için telbiye getirip ihrama girmiş olarak geliyor ve nahr (kurban bayramının birinci) gününe kadar ihramda kalmaya devam ediyorlardı, dedi. İbn Abbas dedi ki: İşte asıl bununla sapıttınız. Ben size Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadis naklediyorum. Siz bana Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan naklediyorsunuz. Bunun üzerine Ur-

ve: Şüphesiz Ebu Bekir ve Ömer *radıyallahu anhumâ* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i senden daha iyi biliyorlardı, diye cevap verdi.[62]

٣٧٩٤- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ أَخْبَرَنِي قَتَادَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا حَسَّانَ الرَّقَاشِيَّ، أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، مَا هَذِهِ الْفُتْيَا الَّتِي قَدْ تَفَشَّتْ عَنْكَ؟ أَنَّ مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ فَقَدْ حَلَّ؟ قَالَ: سُنَّةُ نَبِيِّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِنْ رَغِمْتُمْ.

3794- Bize Süleyman b. Şuayb tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ziyad tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bana Katâde haber verip dedi ki: Ben Ebu Hassân er-Rakâşî'yi şunu söylerken dinledim: Bir adam İbn Abbas *radıyallahu anh*'a: Ey İbn Abbas! Senden her tarafa yayılan Ka'be'yi tavaf eden kimse ihramdan çıkmış olur şeklindeki bu fetvanın mahiyeti nedir? dedi. İbn Abbas: Siz bundan yüz çevirseniz dahi bu Peygamberiniz'in sünnetidir, dedi.

٣٧٩٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ. ح

3795- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Şebâbe b. Sevvâr tahdis etti, H.

٣٧٩٦- وَحَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ. ح

3796- Bize Hüseyn b. Nasr da tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrahman b. Ziyad tahdis etti, H.

٣٧٩٧- وَحَدَّثنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالُوا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ طَارِقَ بْنَ شِهَابٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي مُوسَى اَلْأَشْعَرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُنِيخٌ بِالْبَطْحَاءِ فَقَالَ لِي: «بِمَ

62 Buhârî, Hac, 34 [Belirtilen yerde bu rivayeti tespit edemedik. Ancak Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat,* hadis 21 de bu rivayet yer almaktadır.. -Çeviren-].

أَهْلَلْتَ؟» قَالَ: قُلْتُ: أَهْلَلْتُ كَإِهْلَالِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ أَحْسَنْتَ، طُفْ بِالْبَيْتِ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ أَحْلِلْ». فَفَعَلْتُ. فَأَتَيْت امْرَأَةً مِنْ قَيْسٍ فَفَلَّتْ رَأْسِي فَكُنْتُ أُفْتِي النَّاسَ بِذَلِكَ، حَتَّى كَانَ زَمَانُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. فَقَالَ رَجُلٌ: يَا عَبْدَ اللهِ بْنَ قَيْسٍ، رُوَيْدًا بَعْضَ فُتْيَاكَ، فَإِنَّك لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي النُّسُكِ بَعْدَكَ فَقُلْتُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ كُنَّا أَفْتَيْنَاهُ فُتْيَا فَلْيَتَّئِدْ، فَإِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَادِمٌ فَبِهِ فَائْتَمُّوا. فَلَمَّا قَدِمَ عُمَرُ أَتَيْتُهُ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ لِي عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: إِنْ نَأْخُذْ بِكِتَابِ اللهِ، فَإِنَّ كِتَابَ اللهِ يَأْمُرُنَا بِالْإِتْمَامِ وَإِنْ نَأْخُذْ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَحِلَّ حَتَّى بَلَغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ.

3797- Bize İbrahim b. Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis etti. (Şebâbe ve Abdurrahman ile) dediler ki: Bize Şu'be, Kays b. Müslim'den tahdis etti. O dedi ki: Ben Tarık b. Şihab'ı dinledim. O, Ebu Musa el-Eş'arî *radıyallahu anh*'ın şöyle dediğini tahdis etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* devesini el-Bathâ'da çöktürmüş iken yanına vardım. ***"Bana ne niyetle ihrama girdin?"*** diye sordu. (Ebu Musa) dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihrama girerken yaptığı niyetin aynısı ile ben de telbiye getirip ihrama girdim, dedim. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Güzel yapmışsın. Ka'be'yi tavaf et, Safa ile Merve arasında sa'y yap sonra ihramdan çık"*** dedi. Ben de böyle yaptım. Sonra Kayslılardan bir kadının yanına gittim. Benim başımdaki bitleri ayıkladı. Ben de insanlara bu şekilde fetva veriyordum. Nihayet Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın halifeliği zamanında bir adam: Ey Abdullah b. Kays! Verdiğin bu fetvaya dikkat et! Çünkü sen, mü'minlerin emirinin senden sonra hac ibadetlerinde neleri yaptığını bilmiyorsun, dedi. Ben: Ey insanlar! Bundan önce her kime fetva verdiysem artık o beklesin, acele etmesin. Çünkü mü'minlerin emiri geliyor, bundan böyle ona uyun, dedim. Ömer (Mekke'ye) gelince, yanına gittim ve bu hususu ona naklettim. Bunun üzerine Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: Eğer Allah'ın kitabının gereğini yaparsak, şüphesiz Allah'ın Kitabı bizlere (başladığımız hac ve umreyi) tamamlamayı emretmektedir ve eğer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetinin gereğini yapacak olursak

şüphesiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hediyelik kurban yerine varıncaya kadar ihramdan çıkmamıştı.[63]

٣٧٩٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْمَدِينِيُّ، قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ فَسَأَلْته عَنْ حَجَّةِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَثَ تِسْعَ سِنِينَ لَمْ يَحُجَّ، ثُمَّ أُذِّنَ فِي النَّاسِ فِي الْعَاشِرَةِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاجٌّ. فَقَدِمَ الْمَدِينَةَ بَشَرٌ كَثِيرٌ يَلْتَمِسُ أَنْ يَأْتَمَّ بِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَرَجْنَا حَتَّى إِذَا أَتَيْنَا ذَا الْحُلَيْفَةِ، فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ، ثُمَّ رَكِبَ الْقَصْوَاءَ، حَتَّى إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ، وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا وَيَنْزِلُ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ وَهُوَ يَعْرِفُ تَأْوِيلَهُ، مَا عَمِلَ مِنْ شَيْءٍ عَمِلْنَا بِهِ، فَأَهَلَّ بِالتَّوْحِيدِ وَأَهَلَّ النَّاسُ بِهَذَا الَّذِي يُهِلُّونَ بِهِ، وَلَمْ يَرُدَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ شَيْئًا، وَلَزِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَلْبِيَتَهُ. قَالَ جَابِرٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: لَسْنَا نَنْوِي إِلا الْحَجَّ، لَسْنَا نَعْرِفُ الْعُمْرَةَ، حَتَّى إِذَا كُنَّا آخِرَ طَوَافٍ عَلَى الْمَرْوَةِ قَالَ إِنِّي لَوْ اسْتَقْبَلْت مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْت، مَا سُقْت الْهَدْيَ، وَلَجَعَلْتُهَا عُمْرَةً، فَمَنْ كَانَ لَيْسَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَحْلِلْ وَلْيَجْعَلْهَا عُمْرَةً. فَحَلَّ النَّاسُ، وَقَصَّرُوا إِلا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ. فَقَامَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، عُمْرَتُنَا هَذِهِ لِعَامِنَا هَذَا، أَمْ لِلْأَبَدِ؟ فَقَالَ: فَشَبَّكَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَصَابِعَهُ فِي الْأُخْرَى فَقَالَ: دَخَلَتْ الْعُمْرَةُ، هَكَذَا، فِي الْحَجِّ مَرَّتَيْنِ. فَحَلَّ النَّاسُ كُلُّهُمْ وَقَصَّرُوا، إِلا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ.

3798- … Bize Cafer b. Muhammed, babasından tahdis etti. Babası şöyle demiştir: Biz Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'ın huzuruna girdik. Ben ona Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in haccına dair soru sordum. O şöyle

63 Buhârî, Hac, 32; Müslim, Hac, 154.

dedi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dokuz yıl hac yapmadı. Sonra onuncu yılda insanlara Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hacca gideceğini ilan et(tir)di. Medine'ye birçok insan geldi. Hepsi de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e uymaya çalışıyordu. Biz de (Medine'den) çıktık. Nihayet Zülhuleyfe'ye geldiğimizde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* mescitte namaz kıldı. Sonra (devesi) Kasvâ'ya bindi. O, devesinin sırtında iken devesi el-Beydâ'ya geldi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aramızda idi, ona Kur'an nazil oluyordu ve o bunun tevilini biliyordu. Bu durumda biz, o her ne yaptıysa aynısını yaptık. Tevhid kelimesini getirerek telbiye getirdi. İnsanlar da, telbiye getirirken söyledikleri lafızları söyleyerek ihrama girdiler. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de, onların söyledikleri herhangi bir sözü reddetmeyerek kendi telbiyesini getirmeye devam etti.

Cabir *radıyallahu anh* dedi ki: Biz hacdan başka bir niyetle ihrama girmedik. Umreyi bilmiyorduk. Nihayet Merve üzerinde sa'yda son turu yapmışken şöyle buyurdu: ***"Eğer gelecekte geride bıraktıklarımın aynısı ile karşılaşacak olursam, beraberimde kurbanlık getirmez ve umre niyetiyle ihrama girerdim. Bu sebeple yanlarında kurbanlık bulunmayan kimseler ihramdan çıksın ve umreye niyet etsinler."***

Bunun üzerine (yanlarında kurbanlık bulunmayan) insanlar ihramdan çıktılar, saçlarını kısalttılar. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraberinde kurbanlık bulunanlar ise ihramdan çıkmadılar.

Suraka b. Malik b. Cu'şum ayağa kalkarak: Ey Allah'ın Rasulü! Bizim bu şekilde umre yapmamız yalnızca bu yılımız için mi geçerli, yoksa ebediyen geçerli olacak mı? dedi.

(Cabir) dedi ki: Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bir elinin parmaklarını, diğer elinin parmaklarına geçirerek: ***"Umre bu şekilde haccın içine girmiştir"*** dedi ve bunu iki defa tekrarladı.

Sonra Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile beraberinde kurbanlık bulunanlar hariç, herkes ihramdan çıktı ve saçlarını kısalttı.[64]

***

Ebu Cafer dedi ki: Süraka'nın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bu sorusu ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona verdiği bu cevabı

64 Müslim, Hac, 147; Ebu Davud, Menâsik, 23, 56.

ile bizim hac aylarında yaptığımız bu umrenin ebediyen geçerli olduğunu ya da bu yılımız için ebediyen böyle olduğunu kastetmiş olması ihtimali vardır. Çünkü onlar geçmiş dönemde hac aylarında umre yapmayı bilmiyor ve bunu en büyük günahlardan sayıyorlardı. Bundan dolayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona cevap vermiş ve: ***"Bu ebediyen böyledir"*** demiştir.

٣٧٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَفَهْدٌ، قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ سُؤَالَ سُرَاقَةَ وَلا جَوَابَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِيَّاهُ.

3799- Bize Muhammed b. Huzeyme ve Fehd tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys, İbn el-Hâd'dan tahdis etti. O Cafer b. Muhammed'den rivayet etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti fakat Süraka'nın sorusunu ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona verdiği cevabı zikretmedi.

٣٨٠٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ لِأَرْبَعٍ خَلَوْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ. فَلَمَّا طَافُوا بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اِجْعَلُوهَا عُمْرَةً». فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ لَبَّوْا، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ، قَدِمُوا فَطَافُوا بِالْبَيْتِ، وَلَمْ يَطُوفُوا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ.

3800- … Kays b. Sa'd'dan, o Ata'dan, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Zilhiccenin dördüncü günü Mekke'ye geldi. Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra: ***"Bunu umre yapın"*** dedi. Terviye (Zilhiccenin sekizinci) günü olunca telbiye getirip (ihrama girdiler). Nahr (kurban bayramının birinci) günü olunca Mekke'ye gelip Ka'be'yi tavaf ettiler. Ancak (bu sefer) Safa ile Merve arasında tavaf (sa'y) yapmadılar.[65]

65 Ebu Davud, Menâsik, 23.

٣٨٠١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ، صَبِيحَةَ رَابِعَةٍ، فَأَمَرَنَا أَنْ نَحِلَّ، قُلْنَا: أَيُّ حِلٍّ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: «الْحِلُّ كُلُّهُ، فَلَوْ اِسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ، لَصَنَعْتُ مِثْلَ الَّذِي تَصْنَعُونَ».

3801- … Bize Amr b. Dinar, Ata'dan tahdis etti. O Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: (Zilhiccenin) dördüncü günü sabahı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Mekke'ye geldik. Bize ihramdan çıkmamızı emretti. Biz: Ey Allah'ın Rasulü! Bu ihramdan çıkmakla bize neler helal olacak? diye sorduk. o: ***"(İhram dolayısıyla haram olan şeylerin) tamamı helal olacak. Eğer geride bıraktığım ile gelecekte karşılaşacak olursam, şüphesiz sizin yaptığınızın aynısını yaparım"*** dedi.[66]

٣٨٠٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ الرُّعَيْنِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ أَعْيَنَ، عَنْ خُصَيْفٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، سَأَلَ النَّاسَ «بِمَا أَحْرَمْتُمْ؟» فَقَالَ أُنَاسٌ: أَهْلَلْنَا بِالْحَجِّ وَقَالَ آخَرُونَ: قَدِمْنَا مُتَمَتِّعِينَ وَقَالَ آخَرُونَ: أَهْلَلْنَا بِإِهْلَالِكَ يَا رَسُولَ اللهِ. فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ كَانَ قَدِمَ وَلَمْ يَسُقْ هَدْيًا فَلْيَحْلِلْ، فَإِنِّي لَوْ اِسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ لَمْ أَسُقِ الْهَدْيَ، حَتَّى أَكُونَ حَلَالاً». فَقَالَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكِ بْنُ جُعْشُمٍ: يَا رَسُولَ اللهِ، عُمْرَتُنَا هَذِهِ لِعَامِنَا، أَمْ لِلْأَبَدِ؟ فَقَالَ: «بَلْ لِأَبَدِ الْأَبَدِ».

3802- … Husa'yf'dan, o Ata'dan, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'-dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Vedâ haccında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Mekke'ye geldiğimizde insanlara: ***"Ne niyetle ihrama girdiniz"*** diye sordu. Bazıları: Biz hac niyetiyle ihrama girdik, dedi.

66 Buhârî, Hac, 34; Müslim, Hac, 136, 138, 198; Ebu Davud, Menâsik, 23; Nesâî, Hac, 58, 77; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 292.

Bazıları, biz temettu haccı yapmak üzere geldik, dedi. Bazıları da: Sen ne için ihrama girip telbiye getirdinse, biz de onun için ihrama girip telbiye getirdik, ey Allah'ın Rasulü! dedi.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara şöyle dedi: ***"Kim beraberinde kurbanlık getirmeden gelmişse ihramdan çıksın. Çünkü ben eğer geride bıraktığım ile gelecekte karşılaşacak olursam, beraberimde kurbanlık getirmeyeceğim ve ihramdan çıkacağım."*** Bunun üzerine Süraka b. Malik b. Cu'şum: Ey Allah'ın Rasulü! Bu yaptığımız umre bu yılımız için mi yoksa ebediyen böyle mi olacak? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Hayır, ebediyen, sonsuza kadar"*** dedi.

٣٨٠٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: أَهَلَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَهْلَلْنَا مَعَهُ بِالْحَجِّ خَالِصًا، حَتَّى إِذَا قَدِمْنَا مَكَّةَ رَابِعَةَ ذِي الْحِجَّةِ، فَطُفْنَا بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ أَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقَ هَدْيًا أَنْ يَحِلَّ، قَالَ: وَلَمْ يَعْزِمْ فِي أَمْرِ النِّسَاءِ. قَالَ جَابِرٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: فَقُلْنَا تَرَكَنَا، حَتَّى إِذَا لَمْ يَكُنْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ عَرَفَةَ إِلا خَمْسُ لَيَالٍ، أَمَرَنَا نَحِلُّ، فَنَأْتِي عَرَفَاتٍ وَالْمَذْيُ يَقْطُرُ مِنْ مَذَاكِيرِنَا، وَلَمْ يَحْلِلْ هُوَ، فَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ سَاقَ الْهَدْيَ. فَبَلَغَ قَوْلُنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَامَ فَخَطَبَ النَّاسَ، فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، ثُمَّ ذَكَرَ الَّذِي بَلَغَهُ مِنْ قَوْلِهِمْ فَقَالَ: «لَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّي أَصْدَقُكُمْ وَأَتْقَاكُمْ لِلَّهِ وَأَبَرُّكُمْ، وَلَوْلا أَنِّي سُقْت الْهَدْيَ لَحَلَلْتُ، وَلَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ، مَا أَهْدَيْتُ». قَالَ جَابِرٌ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: فَسَمِعْنَا وَأَطَعْنَا فَحَلَلْنَا.

3803- … Ata b. Ebi Rabâh'dan, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'le birlikte yalnızca hac niyeti ile ihrama girip telbiye getirdik. Nihayet Zilhiccenin dördüncü günü Mekke'ye vardığımızda Ka'be'yi tavaf ettik, Safa ile Merve arasında sa'y yaptık. Daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beraberinde kurbanlık getirmemiş olanlara ihramdan çıkmalarını emretti. Ancak

kadınlar(a yaklaşmak) hususunda onlara kesin bir emir vermedi. Cabir *radıyallahu anh* dedi ki: Biz (kadınlara yaklaşmayı) terk ettik. Nihayet bizim bu günümüzden itibaren Arafat'a çıkıncaya kadar yalnız beş gün kalınca bize ihramdan çıkmamızı emretti. Şimdi erkeklik organlarımızdan mezi damladığı halde Arafat'a mı gideceğiz? dedik. Ancak o (Rasulullah) ihramdan çıkmadı. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beraberinde kurbanlık getirmişti.

Söylediklerimiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ulaşınca, ayağa kalkıp insanlara bir hutbe verdi. Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra ashabının kendisine ulaşan sözlerini hatırlattı ve şöyle buyurdu: ***"Yemin ederim, aranızda en sadık olanın, Allah'a karşı en takvalınızın ve en çok iyilik yapanınızın ben olduğumu siz de biliyorsunuz. Eğer kurbanlıkları beraberimde getirmemiş olsaydım, şüphesiz ihramdan çıkardım. Şayet geride bıraktığım bu durum ile gelecekte karşılaşacak olursam, beraberimde kurbanlık getirmeyeceğim."*** Cabir *radıyallahu anh* dedi ki: Biz de onun emrini dinledik, ona itaat ettik ve ihramdan çıktık.[67]

٣٨٠٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا مَكِّيٌّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا وَهُوَ يُخْبِرُ عَنْ حَجَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَمَرَنَا بَعْدَمَا طُفْنَا أَنْ نَحِلَّ، وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا أَرَدْتُمْ أَنْ تَنْطَلِقُوا إِلَى مِنًى، فَأَهِلُّوا». فَأَهْلَلْنَا مِنَ الْبَطْحَاءِ.

3804- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Mekkî tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana Ebu'z-Zübeyr'in haber verdiğine göre, o, Cabir'in Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Vedâ haccını anlatırken şöyle dediğini işitmiştir: Tavaf yaptıktan sonra bize ihramdan çıkmamızı emretti. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Mina'ya gitmek üzere yola çıkmak istediğinizde tekrar ihrama girin"*** dedi. Biz de el-Bathâ denilen yerde ihrama girip telbiye getirdik.[68]

٣٨٠٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ،

67 Müslim, Hac, 141.
68 Müslim, Hac, 139.

عَنْ عَطَاءٍ أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: أَهْلَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ بِالْحَجِّ خَالِصًا، لا نَخْلِطُهُ بِعُمْرَةٍ. فَقَدِمْنَا مَكَّةَ لِأَرْبَعٍ لَيَالٍ خَلَوْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ، فَلَمَّا طُفْنَا بِالْبَيْتِ، وَسَعَيْنَا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَجْعَلَهَا عُمْرَةً، وَأَنْ نَخْلُوَ إِلَى النِّسَاءِ. فَقُلْنَا: لَيْسَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ عَرَفَةَ إِلا خَمْسُ لَيَالٍ، فَنَخْرُجُ إِلَيْهَا وَذَكَرُ أَحَدِنَا يَقْطُرُ مَنِيًّا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي لَأَبَرُّكُمْ وَأَصْدَقُكُمْ، فَلَوْلا الْهَدْيُ، لَحَلَلْتُ». فَقَامَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ مُتْعَتُنَا هَذِهِ، لِعَامِنَا هَذَا أَمْ لِلْأَبَدِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «بَلْ لِأَبَدِ الْأَبَدِ».

3805- … el-Evzâî'den rivayete göre, o Ata'yı, Cabir b. Abdullah'tan rivayet ederken ve şunları söylerken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Zülhuleyfe'de umre ile karıştırmadan yalnızca hac niyetiyle ihrama girdik. Zilhiccenin dördüncü günü Mekke'ye vardık. Ka'be'yi tavaf ettikten, Safa ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize bu ibadetimizi umre olarak yapmamızı ve kadınlar ile başbaşa kalmamızı emretti. Bizler: Şu andan itibaren Arafat'a çıkmamıza yalnızca beş gün kaldı. Arafat'a herhangi birimizin erkeklik organından meni damlayarak mı çıkacağız? dedik. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Ben sizin en çok iyilik yapanınız ve en doğru olanınızım. Eğer (beraberimde) hediyelik kurbanlıklarım bulunmasaydı, ben de ihramdan çıkacaktım."***

Bu sefer Süraka b. Malik b. Cu'şum ayağa kalkarak: Ey Allah'ın Rasulü! Bizim bu temettu haccımız yalnızca bu yılımıza mı mahsustur yoksa ebediyen böyle mi olacaktır? diye sordu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de: ***"Hayır, ebediyen, sonsuza kadar böyle olacaktır"*** dedi.[69]

***

Süraka'nın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bu hadiste belirtilen soruyu sorması temettu haccı ile alakalı idi. Yani, bizim ihrama girerek ilk olarak başladığımız haccımız şimdi umre oldu. Umre için girdiğimiz ihramdan

69 İbn Mâce, Menâsik, 41.

çıkıp bu sefer hac için ihrama girdik. Böylelikle temettu haccı yapan kimseler olduk. Bizim bu şekilde temettu haccı yapmamız yalnızca bu yılımız için mi özeldir? Bundan sonra böyle bir şey yapılmayacak mı yoksa ebediyen mi böyle olacak ve bu sene temettu yaptığımız gibi umre yaptıktan sonra ihramdan çıkmak suretiyle hac için ihrama girinceye kadar temettu yapabilecek miyiz?

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Hayır, ebediyen böyle olacaktır"*** dedi.

Ancak bu, hac için ihrama girdikten sonra Ka'be'nin etrafında tavaf ettikleri, Safa ile Merve arasında sa'y yaptıkları için Arafat'a çıkmadan önce onların ihramdan çıkabilecekleri manasında değildir.

Bu kitabımızın bundan sonraki bölümlerinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen, onların Arafat'a çıkmadan önce ihramdan çıkmalarının özellikle onlara ait olduğuna ve onlardan sonrakiler için böyle bir imkân bulanmadığına delil olacak rivayetleri zikredeceğiz ve bunları Yüce Allah'ın izniyle yeri gelince göreceğiz.

٣٨٠٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، قَالَ: ثَنَا حُمَيْدٌ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ وَأَصْحَابَهُ قَدِمُوا مَكَّةَ مُلَبِّينَ بِالْحَجِّ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ شَاءَ أَنْ يَجْعَلَهَا عُمْرَةً، إِلا مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ».

3806- … Bekr b. Abdullah'tan, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı Mekke'ye hac için telbiye getirip ihrama girmiş olarak geldiler. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de: ***"Bunu umreye çevirmek isteyen kimse bunu yapabilir. Ancak beraberinde kurbanlık getirmiş olanlar müstesnadır (onlar bunu yapamazlar)"*** dedi.

٣٨٠٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا وَلا نَرَى إِلا أَنَّهُ الْحَجُّ، فَلَمَّا قَدِمَ

رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ، طَافَ وَلَمْ يَحِلَّ، وَكَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ، فَطَافَ مَنْ مَعَهُ مِنْ نِسَائِهِ وَأَصْحَابِهِ، فَحَلَّ مِنْهُمْ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ الْهَدْيُ.

3807- … İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bizler (Mekke'ye gitmek üzere) yola çıktık ve ancak hac için gittiğimizi düşünüyorduk. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'ye varınca tavaf yaptı ve ihramdan çıkmadı. Beraberinde hediyelik kurbanlıkları da vardı. Eşlerinden beraberinde bulunanlar da, ashabı da tavaf yaptı. Ancak yanlarında hediyelik kurbanlıkları bulunmayanlar ihramdan çıktılar.[70]

٣٨٠٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا دَاوُدَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: خَرَجْنَا مِنَ الْمَدِينَةِ نَصْرُخُ بِالْحَجِّ صُرَاخًا، فَلَمَّا قَدِمْنَا طُفْنَا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اِجْعَلُوهَا عُمْرَةً، إِلا مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ». فَلَمَّا كَانَ عَشِيَّةُ عَرَفَةَ، أَهْلَلْنَا بِالْحَجِّ.

3808- … Bize Davud, Ebu Nadra'dan tahdis etti, o Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Medine'den yüksek sesle hac için telbiye getirerek çıktık. (Mekke'ye) vardığımızda tavaf yaptık. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de: ***"Bunu umre olarak eda edin. Beraberinde hediyelik kurbanlıkları bulunanlar müstesnadır"*** buyurdu. Arafat'a çıkılacak akşam gelince de hac için telbiye getirip ihrama girdik.

٣٨٠٩- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَدِمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ مُهِلِّينَ بِالْحَجِّ، وَكَانَ مَعَ الزُّبَيْرِ الْهَدْيُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: «مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ الْهَدْيُ فَلْيَحْلِلْ». قَالَتْ: فَلَمْ يَكُنْ مَعِي عَامَئِذٍ، هَدْيٌ، فَأَحْلَلْتُ.

70 Buhârî, Hac, 34.

3809- … Abdurrahman'dan, o annesinden, o Ebu Bekir *radıyallahu anh*'ın kızı Esma *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı hac için ihrama girmiş olarak (Mekke'ye) geldiler. (Kocam) ez-Zübeyr'in yanında hediyelik kurbanlığı da vardı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına: ***"Beraberinde hediyelik kurbanlığı bulunmayanlar ihramdan çıksınlar"*** dedi. Esma *radıyallahu anhâ* dedi ki: O yıl yanımda kurbanlık olmadığından ben de ihramdan çıktım.[71]

٣٨١٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ بْنُ هِلَالٍ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى الظُّهْرَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَصَلَّى الْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ، وَبَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ، فَلَمَّا صَلَّى الصُّبْحَ، رَكِبَ رَاحِلَتَهُ، فَلَمَّا انْبَعَثَتْ بِهِ، سَبَّحَ وَكَبَّرَ، حَتَّى إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ جَمَعَ بَيْنَهُمَا فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ أَمَرَهُمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَحِلُّوا، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ أَهَلُّوا بِالْحَجِّ.

3810- … Bize Eyyub, Ebu Kılâbe'den tahdis etti. O Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Medine'de öğle namazını dört rekat olarak kıldı. İkindi namazını da Zülhuleyfe'de iki rekat olarak kıldı. Sabaha kadar orada (Zülhuleyfe'de) geceyi geçirdi. Sabah namazını kılınca devesine bindi. Devesinin sırtında iken devesi kalkınca Allah Rasulü tesbih ve tekbir getirdi. Devesinin sırtında iken devesi el-Beydâ'ya çıkınca her ikisini (hac ile umreyi) bir arada yapmak üzere niyet etti. Mekke'ye geldiğimizde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara ihramdan çıkmalarını emretti. Terviye (Zilhiccenin sekizinci) günü olunca, hac için ihrama girdiler.[72]

٣٨١١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي مَلِيحٍ، عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: حَجَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

71 İbn Mâce, Menâsik, 41.
72 Buhârî, Hac, 27.

فَوَجَدْنَا عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا تَنْزِعُ ثِيَابَهَا. فَقَالَ لَهَا: «مَا لَكِ؟» قَالَتْ: أُنْبِئْتُ أَنَّكَ قَدْ أَحْلَلْتَ وَأَحْلَلْتَ أَهْلَكَ. فَقَالَ: «أَحَلَّ مَنْ لَيْسَ مَعَهُ هَدْيٌ، فَأَمَّا نَحْنُ فَلَمْ نَحْلِلْ لِأَنَّ مَعَنَا هَدْيًا حَتَّى نَبْلُغَ عَرَفَاتٍ».

3811- … Ubeydullah b. Ebi Humeyd'den, o Ebu Melîh'den, o Ma'kil b. Yesâr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte hac yaptık. Âişe *radıyallahu anhâ*'nın (ihramda giydiği) elbiselerini çıkardığını gördük. (Hz. Peygamber) ona: ***"Sana ne oluyor?"*** deyince Âişe: Senin ihramdan çıktığını ve aile halkının (eşlerinin) da ihramdan çıkmalarını istediğini haber aldım, dedi. Bunun üzerine Allah Rasulü: ***"Yanlarında hediyelik kurbanlığı bulunmayanlar ihramdan çıktılar. Bizler ise ihramdan çıkmadık. Çünkü yanımızda hediyelik kurbanlıklar var. Arafat'a varıncaya kadar da (bu halimiz üzere kalacağız)"*** buyurdu.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları, bu rivayetler doğrultusunda kanaat sahibi olup bunları benimsemiş ve: Arafat'ta vakfe yapmadan önce Ka'be'yi tavaf edip beraberinde hediyelik kurban getirmemiş olan kimse ihramdan çıkmış olur, demiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Hac niyetiyle ihrama girmiş bir kimsenin, haccı tamamlamadan ihramdan çıkmasına imkân yoktur. Nahr gününden önce ister tavaf ister başka bir şey olsun hiçbir şekilde ihramdan çıkamaz.

Bunlar yine şöyle derler: Yüce Allah'ın: ***"Sonra onların varacakları yer Beyt-i Atik'dir"*** (el-Hac, 22/33) ayeti ise, hac yapan kimseler hakkında değil, kurbanlık develer hakkındadır. Buradaki Beyt-i Atik'in anlamı ise Harem bölgesinin tamamıdır, diğer ayet-i kerimede geçen ***"Ta ki kurbanlıklar yerine ulaşıncaya kadar"*** (el-Bakara, 2/196) sözüne benzemektedir. Çünkü Harem bölgesi, kurbanlıkların ulaşacağı yerdir. Zira kurbanlıklar orada kesilir. İnsanların ise hac yaptıklarında ihramdan çıkmaları nahr (kurban bayramının birinci) günüdür.

Bizim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den yaptığımız, onun, ashabına Arafat'a çıkmadan önce yaptıkları tavafları ile hacları için girdikleri ihramdan çıkmalarını emrettiğine dair sözünü ettiğimiz rivayetleri delil gös-

termelerine gelince; bize göre bu, onlardan sonra gelecek olan diğer insanlar dışarıda bırakılmak üzere sadece o haclarına ait ve onlar için özel bir durum idi. Buna dair delile gelince;

٣٨١٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ أَبِي إِسْرَائِيلَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ ابْنِ بِلَالِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَرَأَيْتَ فَسْخَ حَجِّنَا هَذَا، لَنَا خَاصَّةً أَمْ لِلنَّاسِ عَامَّةً. قَالَ: «بَلْ لَكُمْ خَاصَّةً».

3812- … Rebîa b. Ebu Abdurrahman'dan, o İbn Bilal b. el-Hâris'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ey Allah'ın Rasulü! Bizim bu haccımızı fesh etmemiz (umreye dönüştürmemiz) bize ait özel bir durum mudur yoksa genel olarak bütün insanlar için de geçerli midir? dedim. O: ***"Hayır, yalnızca sizin içindir"*** dedi.[73]

٣٨١٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، وَصَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَا: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا مَنْصُورٌ، قَالَ: ثَنَا الدَّرَاوَرْدِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَبِيعَةَ بْنَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ يُحَدِّثُ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ بِلَالِ بْنِ الْحَارِثِ الْمُزَنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ مِثْلَهُ.

3813- … Bize ed-Derâverdî tahdis edip dedi ki: Ben Rebîa b. Ebu Abdurrahman'ı, el-Hâris b. Bilal b. el-Hâris el-Müzenî'den, o babasından aynısını tahdis ederken dinledim.

٣٨١٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي إِسْرَائِيلَ، قَالَ: أَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيِّ، عَنِ الْمُرَقِّعِ بْنِ صَيْفِيٍّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: إِنَّمَا كَانَ فَسْخُ الْحَجِّ لِلرَّكْبِ الَّذِينَ كَانُوا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3814- … Yahya b. Said el-Ensârî'den, o el-Murakki' b. Sa'yfî'den, o Ebu Zerr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Haccın fesh edilmesi (umreye dö-

73 İbn Mâce, Menâsik, 42.

nüştürülmesi) ancak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte hacca gelmiş kimseler içindi.

٣٨١٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ الْمُرَقِّعِ الْأَسَيْدِيِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ أَنَّهُ قَالَ: كَانَ مَا أَمَرَنَا بِهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ دَخَلْنَا مَكَّةَ، أَنْ نَجْعَلَهَا عُمْرَةً، وَنَحِلَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ أَنَّ تِلْكَ كَانَتْ لَنَا خَاصَّةً رُخْصَةً مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دُونَ النَّاسِ.

3815- … Yahya b. Said'den, o el-Murakki' el-Eseydî'den, o Ebu Zerr el-Gıfârî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Mekke'ye girdiğimizde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bize haccımızı umreye dönüştürmemize ve (ihram dolayısıyla bize haram olan) her şeyin bize helal olması suretiyle ihramdan çıkmamıza dair verdiği emir, sadece bize -diğer insanlar dışarıda tutulup istisna edilerek- verilmiş bir ruhsat idi.[74]

٣٨١٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: ثَنَا حَفْصٌ، هُوَ ابْنُ غِيَاثٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي الْمُرَقِّعُ الْأَسَيْدِيُّ قَالَ: قَالَ أَبُو ذَرٍّ: لا وَالَّذِي لا إِلَهَ غَيْرُهُ، مَا كَانَ لِأَحَدٍ أَنْ يُهِلَّ بِحَجَّةٍ ثُمَّ يَفْسَخَهَا بِعُمْرَةٍ إِلا الرَّكْبُ الَّذِينَ كَانُوا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3816- … Yahya b. Said dedi ki: Bana el-Murakki' el-Eseydî tahdis edip dedi ki: Ebu Zerr şöyle dedi: (Durum düşündüğünüz gibi değildir.) Hayır, kendisinden başka ilah olmayana yemin ederim ki, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte hacca gelmiş o kafile dışında önce hac için ihrama girip sonra da onu umreye dönüştürmek hiç kimseye tanınmış bir ruhsat değildir.

٣٨١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ

74 İbn Mâce, Menâsik, 42.

سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي الْمُرَقِّعُ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: مَا كَانَ لِأَحَدٍ بَعْدَنَا أَنْ يُحْرِمَ بِالْحَجِّ، ثُمَّ يَفْسَخَهُ بِعُمْرَةٍ.

3817- … Yahya b. Said dedi ki: Bana el-Murakki'in haber verdiğine göre, Ebu Zerr şöyle demiştir: Bizden sonra hiç kimsenin hac için ihrama girdikten sonra onu umreye dönüştürme imkânı yoktur.

٣٨١٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْأَكْرَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ فِي مُتْعَةِ الْحَجِّ: لَيْسَتْ لَكُمْ وَلَسْتُمْ مِنْهَا فِي شَيْءٍ.

3818- … İbrahim et-Teymî'den, o babasından, hac mut'ası (önce hac için ihrama girip sonra onu umreye dönüştürüp ihramdan çıkmak) hakkında onun şöyle dediğini rivayet etti: Bu, sizin için değildir, sizin bununla hiçbir ilginiz de yoktur.

٣٨١٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ هُوَ ابْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ أَبُو ذَرٍّ: إِنَّمَا كَانَتِ الْمُتْعَةُ لَنَا خَاصَّةً، أَصْحَابَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتْعَةَ الْحَجِّ.

3819- … Bize el-A'meş tahdis edip dedi ki: Bana İbrahim et-Teymî tahdis ederek, babasının şöyle dediğini nakletti: Ebu Zerr dedi ki: Mut'a yani hac mut'ası (hac için ihrama girdikten sonra umreye dönüştürüp ihramdan çıkmak) bize, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabına ait özel bir iş idi.

٣٨٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مِهْرَانَ، وَهُوَ الْأَعْمَشُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ. وَزَادَ: يَعْنِي الْفَسْخَ.

3820- … Şüca' b. el-Velîd, Süleyman b. Mihrân'dan -ki o el-A'meş'dir-senediyle hadisi aynen zikretmiş ve "feshi (haccı umreye dönüştürmeyi) kastediyor" ibaresini eklemiştir.

٣٨٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سُئِلَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنْ مُتْعَةِ الْحَجِّ، فَقَالَ: كَانَتْ لَنَا، لَيْسَتْ لَكُمْ.

3821- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize el-Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne, Muaviye b. İshak'tan tahdis etti. O İbrahim et-Teymî'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Osman b. Affân *radıyallahu anh*'a hac mut'ası (temettu haccı)na dair soru soruldu. O: O, bizim içindi, sizin için değildi, diye cevap verdi.

٣٨٢٢- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، وَصَالِحُ بْنُ مُوسَى الطَّلْحِيُّ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ إِسْحَاقَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: سُئِلَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَوْ سَأَلْتُهُ.

3822- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansûr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne ve Salih b. Musa et-Talhî, Muaviye b. İshak'tan tahdis ettiler. O, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak rivayetinde: "Osman *radıyallahu anh*'a soruldu ya da ona ben sordum" demiştir.

٣٨٢٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا دَاوُدُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نَضْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ: قَامَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خَطِيبًا حِينَ اسْتَخْلَفَ، فَقَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ كَانَ رَخَّصَ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا شَاءَ، أَلَا وَإِنَّ نَبِيَّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ اِنْطَلَقَ بِهِ، فَأَحْصِنُوا فُرُوجَ هَذِهِ النِّسَاءِ، وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ، كَمَا أَمَرَكُمْ.

3823- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccac tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Zuray' tahdis edip dedi ki: Bize Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nadra'nın tahdis ettiğine göre, o Ebu Said el-Hudrî'yi şöyle derken dinlemiştir: Ömer *radıyallahu anh* halifeliğe getirilince hutbe vermek üzere ayağa kalkıp şunları söyledi: "Şüphesiz Aziz ve Celil olan Allah, Peygamberi *sallallahu aleyhi ve sellem*'e dilediği ruhsatları vermişti.

Şunu bilin ki, Allah'ın Peygamberi aramızdan alındı. Dolayısıyla bu kadınların iffetlerini iyice koruyun. Haccı ve umreyi Allah için -size emrettiği şekilde- tamamlayın."

٣٨٢٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ ثَنَا أَبُو شِهَابٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ اَلْخُدْرِيِّ قَالَ: قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَصْرُخُ بِالْحَجِّ صُرَاخًا، فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ، طُفْنَا بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ، أَحْرَمْنَا بِالْحَجِّ، فَلَمَّا كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ كَانَ رَخَّصَ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا شَاءَ، فَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ.

3824- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Şihab, Davud b. Ebi Hind'den tahdis etti. O Ebu Nadra'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte hac için yüksek sesle telbiye getirerek geldik. Mekke'ye vardığımızda Beytullah'ı tavaf ettik, Safa ile Merve arasında sa'y yaptık. (Zilhiccenin sekizinci günü olan) terviye günü de hac için ihrama girdik. Fakat Ömer *radıyallahu anh* (halife) olunca: "Şüphesiz Aziz ve Celil olan Allah Peygamberi *sallallahu aleyhi ve sellem*'e dilediği ruhsatları vermişti. Bu sebeple siz haccı ve umreyi tamamlayın" dedi.[75]

***

Ebu Cafer dedi ki: Yine bu tür hadisler arasına bizim bu bölümün baş taraflarında zikretmiş olduğumuz Ebu Musa'nın (3797 no'lu) hadisi de girmektedir.

٣٨٢٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: مُتْعَتَانِ فَعَلْنَاهُمَا، عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْهُمَا عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَلَنْ نَعُودَ إِلَيْهِمَا.

3825- ... Asım'dan, o Ebu Nadra'dan, o Cabir *radıyallahu anh*'dan,

75 Müslim, Hac, 211, 212; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 5, 71, 75, 148, 266.

onun şöyle dediğini rivayet etti: İki mut'a vardır ki, biz onları Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde yaptık fakat Ömer *radıyallahu anh* ikisini de yasakladı. Bundan dolayı o ikisine bir daha asla dönmeyeceğiz.

٣٨٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي كَثِيرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ رَجُلٌ مِنْ مُزَيْنَةَ، عَنْ بَعْضِ أَجْدَادِهِ، أَوْ أَعْمَامِهِ، أَنَّهُ قَالَ: مَا كَانَ لِأَحَدٍ بَعْدَنَا أَنْ يُحْرِمَ بِالْحَجِّ، ثُمَّ يَفْسَخَهُ بِعُمْرَةٍ.

3826- … Yahya b. Said dedi ki: Bana Müzeyneli bir adam olan Kesîr b. Abdullah, dedelerinden ya da amcalarından birisinden haber verdi. O, şunları söylemiştir: Bizden sonra herhangi bir kimsenin hac için ihrama girdikten sonra umre ile onu feshetme (umreye dönüştürme) hakkı yoktur.

٣٨٢٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَرَوِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَفْصٍ عَنْ كَثِيرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ هِلَالٍ صَاحِبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3827- … Bize Muhammed b. Hafs, Kesîr b. Abdullah'tan tahdis etti. O Bekr b. Abdurrahman'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından olan Abdullah b. Hilâl'den aynısını rivayet etti.

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendisinden nakletmiş olduğumuz bu rivayetlerde ashabına emretmiş olduğu bu feshin (haccı umreye dönüştürmenin) onlara özel olduğunu, onlardan sonra insanlardan gelecek herhangi bir kimse için böyle bir uygulamanın söz konusu olmadığını açıklamıştır. Bizler bu konuda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğumuz rivayetleri bu bölümde ashabından zikretmiş olduğumuz rivayetlerle birlikte bir arada zikrettik. Çünkü bize göre bu, sahabilerin kendi görüşlerine dayanarak söylemiş oldukları bir şey olamaz. Onlar bunu, ancak Hz. Peygamber'den öğrendiklerine uygun olarak söylemişlerdir. Dolayısıyla onların bu konuda söyledikleri bizzat Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e izafe edilerek söylenenler gibidir.

İşte bu rivayetlerin sahih bir şekilde ele alınması suretiyle hac için girilmiş ihramdan ancak Beytullah'ın tavaf edilmesinden sonra çıkılabileceği sabit olmaktadır.

Ancak bazıları, hac için girilen ihramdan çıkılıp haccın fesh edilmesini (umreye dönüştürülmesini) kabul etmeyerek bu konuda şu rivayeti zikretmiştir:

٣٨٢٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ كَاسِبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ رَجَاءٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُجَّاجًا، فَمَا حَلَلْنَا مِنْ شَيْءٍ أَحْرَمْنَا بِهِ، حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ.

3828- … Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte hac yapmak üzere çıktık ve nahr (kurban bayramının birinci) gününe kadar kendisi için ihrama girdiğimiz hiçbir şey bize helal olmadı (hiçbir şekilde ihramdan çıkmadık).

***

Bunu delil gösterenlere karşı gösterilecek delillerden birisi de şudur: Bekr b. Abdullah'ın İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan naklettiği rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve ashabı Mekke'ye hac için telbiye getirip ihrama girmiş olarak gelmişlerdir. Allah Rasulü de şöyle buyurmuştur: ***"Kim bunu umreye dönüştürmek isterse bunu yapsın (yapabilir). Ancak beraberinde kurbanlık getirmiş olanlar müstesnadır."***

Bu husus ise, senediyle bu bölümde zikredilmiştir.

İşte bu rivayetlerde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına diledikleri takdirde ihramdan çıkabileceklerini belirtmiştir. Ancak onlara böyle yapmalarını kesin olarak emretmemiştir.

Bu sebeple, ihramdan çıkma imkânları bulunduğu halde çıkmamış olmaları mümkündür. Bu da dileyen kimsenin haccını fesh edip umreye dönüştürebileceği manasına gelir.

Bu hususta Âişe *radıyallahu anhâ*'dan da şu rivayet nakledilmiştir:

٣٨٢٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ، وَمِنَّا مِنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ، وَمِنَّا مِنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ، وَأَهَلَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَجِّ.

فَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ، فَحَلَّ، وَأَمَّا مَنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ، أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، فَلَمْ يَحِلُّوا حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ.

3829- … Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel'den, o Urve b. ez-Zübeyr'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Vedâ Haccı senesinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte yola çıktık. Kimimiz umre niyetiyle, kimimiz de hac ve umreyi birlikte yapmak üzere telbiye getirip ihrama girdi. Bizden kimileri de yalnızca hac için telbiye getirip ihrama girdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de hac için telbiye getirip ihrama girdi.

Umre yapmak üzere ihrama girmiş olan kimseler (umreden sonra) ihramdan çıktılar. Hac yapmak üzere ya da haccı ve umreyi birlikte yapmak üzere ihrama girmiş olanlar ise (kurban bayramının birinci günü olan) nahr gününe kadar ihramdan çıkmadılar.[76]

***

Âişe *radıyallahu anhâ*'nın bu kanaatinin, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın daha önceden sözünü ettiğimiz kanaati gibi oluşmuş olması mümkündür.

İşte rivayetlerin manalarının sahih bir şekilde anlaşılması açısından bu başlığın doğru açıklaması bu şekildedir.

Bunun nazar (akli düşünme ve kıyas) yoluyla açıklamasına gelince; bizler, asıl olanın, umre için ihrama girip tavafını ve sa'yini yapan kimsenin, umresini bitirip tıraş olduktan sonra ihramdan çıkabilme hakkı bulunduğunu gördük. Ancak bu, beraberinde kurbanlık getirmemiş olması şartına bağlıdır.

Eğer temettu haccı yapmak amacıyla beraberinde kurbanlık getirmiş ise umre için tavaf ve sa'yini yaptıktan sonra umre için girdiği ihramından nahr

76 Müslim, Hac, 118; Ebu Davud, Menâsik, 23; İbn Mâce, Menâsik, 32.

gününe kadar çıkamaz. O günde hem umre hem haccı için girmiş olduğu ihramdan bir defada çıkmış olur. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, Hafsa *radıyallahu anhâ*'nın sorduğu soruya verdiği cevapta sünnet bu şekilde gelmiştir. Hafsa *radıyallahu anhâ* ona: Umre yapmak üzere girdiğin ihramdan çıkmadığın halde insanlar niye ihramdan çıktılar? diye sorunca Allah Rasulü şu cevabı vermiştir: ***"Ben saçlarımı zamklayıp yapıştırdım. Hediyelik kurbanlıklarıma gerdanlık taktım. Bu sebeple kurbanlıklarımı kesinceye kadar ihramdan çıkmam."***

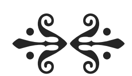
Bundan dolayı onun beraberinde getirmiş olduğu kurbanlıklar ihramdan çıkarak temettu (haccı) yapmasına engel olmuştur. Kurban kesmek ise, umre yapıp ihramından çıkan kimseye ancak umreden sonra hac yapması halinde gerekir. İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu durumu, (umre için yapılan) tavaf sonrası ihramdan çıkmasına ve kurban bayramının birinci gününe kadar ihramlı kalmayı sürdürmesine sebep olmuştur. Çünkü onun ihrama girişi bu şekilde olmuştur. O, umre için ihrama girecek ve onu tamamlayacak, hac için ihrama gireceği zamana kadar da umre için girdiği ihramından çıkmayacak. Daha sonra ise hem hac için hem de hacdan önce yapmış olduğu umre için girdiği ihramından bir arada çıkmış olacak.

Eğer onlara yalnızca umre yapmalarını emretmiş olsaydı, umresini bitirdikten sonra tıraş olduğu takdirde umre için girmiş olduğu ihramından çıkar ve kurban bayramının birinci gününü beklemesine gerek kalmazdı.

Ancak hac dolayısıyla beraberinde kurban götürmüş ise, o umresini bitirdikten sonra hac için ihramı devam eder ve kurban bayramının birinci gününe kadar ihramlı hali sürer.

Haccın sebeplerinden birisi olan beraberinde kurbanlık götürmek, kurban bayramının birinci gününden önce Ka'be'yi tavaf etmekle onun ihramdan çıkmasını engellediğine göre, hac niyetiyle ihrama girmiş ise bunun ihramdan çıkmasına, kurban bayramının birinci gününe kadar mani olması öncelikle söz konusudur.

İşte bize göre de nazar (akli düşünme ve kıyas) bunu gerektirir ve bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

١٨- بَابُ الْقَارِنِ، كَمْ عَلَيْهِ مِنَ الطَّوَافِ لِعُمْرَتِهِ وَلِحَجَّتِهِ؟

18- KIRAN HACCI YAPAN BİR KİMSE, YAPTIĞI UMRE VE HACCI DOLAYISIYLA KAÇ TAVAF YAPMAKLA YÜKÜMLÜDÜR

٣٨٣٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَنْصَارِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ الْمَكِّيُّ، قَالا: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ جَمَعَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ كَفَاهُ لَهُمَا طَوَافٌ وَاحِدٌ، وَسَعْيٌ وَاحِدٌ، ثُمَّ لا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا».

3830- … Bize Abdulaziz b. Muhammed, Ubeydullah b. Ömer'den tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Hac ve umreyi birlikte yapan bir kimseye her ikisi için bir tavaf ve bir sa'y yapmak yeterlidir. Sonra da hem umre hem de haccın ihramından bir arada çıkıncaya kadar da ihramdan çıkmaz."***[77]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, bu hadis doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve: Hac ile umreyi birlikte yapan (kıran haccı yapan) kimse için

77 Müslim, Hac, 181; Tirmizî, Hac, 100; İbn Mâce, Menâsik, 39; Dârimî, Menâsik, 29; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 67.

bir defa tavaf etmek yeterlidir, onun, bunun dışında tavaf yapma yükümlülüğü yoktur, demiştir.

Bu hususta başkaları da onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Aksine, bunların (umre ile haccın) her biri için birer tavaf yapar ve her biri için birer defa sa'y eder.

Bu hususta onların lehine olan delillerden birisi de bu hadisin hatalı gelmiş olmasıdır. Bu hadisi rivayet ederken hata yapan ed-Derâverdî (Abdulaziz b. Muhammed)'dir. Böylelikle Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hadisi hatalı olarak nispet etmiştir. Bu hadis, asıl itibariyle İbn Ömer'in sözüdür. Hadis hafızları bunu bu şekilde rivayet etmişlerdir. Bununla birlikte onlar ed-Derâverdî'nin (Abdulaziz b. Muhammed'in), Ubeydullah'tan nakletmiş olduğu rivayetleri asla delil olarak göstermezler. Peki onlar bu hususta bunu nasıl delil gösterebilirler?

Hadis hafızlarının bu konuda Ubeydullah (b. Ömer)'den naklettikleri rivayete gelince;

٣٨٣١- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ. عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: إِذَا قَرَنَ، طَافَ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا، فَإِذَا فَرَّقَ، طَافَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا طَوَافًا وَسَعْيًا.

3831- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansûr tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Ömer şöyle derdi: "(Hacceden kişi, hac ile umreye birlikte niyet ederek) kıran haccı yapacak olursa her ikisi için tek bir tavaf yapar. Ancak bunları ayırırsa (temettu haccı yaparsa) onların her birisi için ayrı ayrı tavaf ve sa'y yapar."[78]

***

Eğer bir kimse: Eyyub b. Musa ile Musa b. Ukbe, Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den anlam

78 İbn Mâce, Menâsik, 39.

itibariyle ed-Derâverdî'nin naklettiği rivayetin anlamına gelecek bir rivayet nakletmiştir deyip bu hususta şu rivayeti zikredecek olursa:

٣٨٣٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا خَرَجَ مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ مُهِلا بِعُمْرَةٍ، مَخَافَةَ الْحَصْرِ، ثُمَّ قَالَ: مَا شَأْنُهُمَا إِلا وَاحِدًا، أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ قَرَنْتُ إِلَى عُمْرَتِي حَجَّةً، ثُمَّ قَدِمَ فَطَافَ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا وَقَالَ: هَكَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3832- … Eyyub b. Musa'dan, onun Nâfi'den rivayet ettiğine göre, İbn Ömer *radıyallahu anh*, Mekke muhasara edilir (Ka'be'ye ulaşmaktan engellenir) korkusu ile Medine'den yalnızca bir umre yapmak üzere telbiye getirip ihrama girdi. Daha sonra: Her ikisinin durumu zaten aynıdır. Dolayısıyla ben sizleri umrem ile birlikte hac (kıran haccı) da yapacağıma şahit tutuyorum, dedi. Sonra Mekke'ye geldi, hac ve umre için tek bir tavaf yaptı ve: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* böyle yaptı, dedi.

٣٨٣٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا نَحْوَهُ.

3833- … Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

***

Bu konuda bu rivayeti delil gösterenler (devamla:) İşte bu rivayet, ed-Derâverdî'nin Ubeydullah'tan, onun Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğu rivayete uygun düşmektedir, diyecek olurlarsa onlara şöyle cevap verilir: İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan gelmiş olan böyle bir rivayeti nasıl kabul edebilirsiniz? Çünkü:

٣٨٣٤- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي

اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمٌ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: تَمَتَّعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، وَأَهْدَى وَسَاقَ اَلْهَدْيَ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ، وَبَدَأَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَهَلَّ بِالْعُمْرَةِ، ثُمَّ أَهَلَّ بِالْحَجِّ، وَتَمَتَّعَ النَّاسُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ.

3834- Bize Yezid b. Sinan ile İbn Ebi Davud tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys tahdis edip dedi ki: Bana Ukayl, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O dedi ki: Bana Salim'in haber verdiğine göre, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Vedâ haccında umre ile hacca kadar temettu yaptı. Beraberinde hediyelik kurbanlıklarını da götürdü ve hediyelik kurbanlıklarını Zülhuleyfe'den itibaren yola çıkardı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ihrama önce umre için telbiye getirerek girdi. Sonra hac için telbiye getirip ihrama girdi. Diğer insanlar da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte umreden sonra hacca kadar (ihramdan çıkmak suretiyle) temettu ettiler (ihramdan çıkmak suretiyle ihramdan dolayı haram olan helallerden faydalandılar).[79]

***

İşte İbn Ömer *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Vedâ haccında temettu haccı yapmış olduğunu ve işe önce umre için ihrama girmekle başladığını haber vermektedir.

٣٨٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ قَالَ: أَنَا حُمَيْدٌ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابَهُ قَدِمُوا مَكَّةَ مُلَبِّينَ بِالْحَجِّ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ شَاءَ فَلْيَجْعَلْهَا عُمْرَةً إِلا مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ».

3835- Bize Muhammed b. Huzeyme de tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize Humeyd'in Bekr

79 Ebu Davud, Menâsik, 24.

b. Abdullah'tan bildirdiğine göre, İbn Ömer *radıyallahu anh* da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının Mekke'ye hac için telbiye getirerek geldiklerini haber vermiştir.

Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Dileyen bunu umreye dönüştürebilir. Beraberinde kurbanlık getirmiş olanlar müstesnadır"*** demiştir.[80]

***

Böylelikle İbn Ömer *radıyallahu anh*, Bekr (b. Abdullah) yoluyla gelen bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Mekke'ye hac için telbiye getirmiş ve bu şekilde ihrama girmiş olarak geldiğini bildirmektedir.

Salim yoluyla gelen bundan önceki hadiste de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in umre için ihrama girerek başladığını haber vermektedir.

Bize göre bunun anlamı -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- şudur: Allah Rasulü, hac yapmak niyetiyle ihrama girmiştir. Sonra bu haccı fesh edip umreye dönüştürmüş, umre için telbiye getirmiştir. Ardından umresi ile hacca kadar temettuda bulunmuştur. Bu yolla Salim'in ve Bekr'in rivayetiyle gelen bu iki hadis sahih bir şekilde anlaşılabilir ve birbiriyle çelişmemiş olur.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendisinin yaptığı ve ashabına da fesh etmelerini emrettiği haccı (fesh etmeleri emrini) ise, Beytullah'ı tavaf etmelerinden sonra vermişti. Biz bu husustan haccın fesh edilmesi bahsinde söz ettiğimiz için burada bunu tekrar etmeye ihtiyaç kalmamıştır.

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sonrasında hac yaptığı umresi için yapmış olduğu tavafının, umresinden sonra ihrama girdiği haccı için yapacağı tavafın yerini tutması imkânsızdır.

Ancak bize göre -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- bunun uygun açıklaması şöyledir: Allah Rasulü kurban bayramının birinci gününden önce haccı için tavaf yapmamıştır. Çünkü hacda kurban bayramının birinci gününden önce yapılan tavaf ancak kudûm (Mekke'ye geliş) için yapılır. Yoksa bu tavaf, haccın esaslarından birisi olduğu için değildir.

Bundan dolayı İbn Ömer *radıyallahu anh* umre sırasında kudûmden son-

80 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 28.

ra yapmış olduğu tavaf ile yetinerek hac esnasında onu tekrar etmeye gerek görmemiştir.

Bu da yine İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan fiili uygulaması olarak nakledilen rivayetin aynısını ifade eder.

٣٨٣٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ إِذَا قَدِمَ مَكَّةَ رَمَلَ بِالْبَيْتِ، ثُمَّ طَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَإِذَا لَبَّى مِنْ مَكَّةَ بِهَا، لَمْ يَرْمُلْ بِالْبَيْتِ وَأَخَّرَ الطَّوَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ إِلَى يَوْمِ النَّحْرِ، وَكَانَ لا يَرْمُلُ يَوْمَ النَّحْرِ.

3836- ... Eyyub'dan, onun Nâfi'den rivayet ettiğine göre, İbn Ömer *radıyallahu anh* Mekke'ye gelince, Beytullah'ı tavaf eder, ardından Safa ile Merve arasında sa'y yapardı. Eğer Mekke'den hac için telbiye getirip ihrama girmişse Ka'be'yi tavaf etmez, Safa ile Merve arasındaki sa'yini de kurban bayramının birinci gününe bırakırdı. O nahr günü (kurban bayramının birinci günü) tavaf yaptığında remel yapmazdı.

***

İşte zikrettiğimiz bu rivayet, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın Mekke'den hac yapmak üzere ihrama girdiği takdirde kurban bayramının birinci gününe kadar hac için tavaf yapmadığına delildir.

Aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de, ilk haccını fesh ettikten (umreye dönüştürdükten) sonra yapmak üzere ihrama girdiği haccı için kurban bayramının birinci gününe kadar tavaf yapmamıştı.

O halde İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği hadiste, kıran haccı yapan kimsenin yapacağı umre ve haccı dolayısıyla tavafının hükmü ile ilgili bir şey bulunmamaktadır.

Yine bu zikrettiklerimizle, ed-Derâverdî'nin naklettiğimiz Ubeydullah hadisinde hata yaptığı da sabit olmaktadır.

Bununla birlikte birinci görüş sahipleri kendi görüşlerine şunu da delil göstermektedirler:

٣٨٣٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ. ح

3837- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Malik tahdis etti, H.

٣٨٣٨- وَحَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَأَهْلَلْنَا بِعُمْرَةٍ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ، فَلْيُهْلِلْ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ، ثُمَّ لا يَحِلَّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا». فَقَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ لَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ، وَلا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، فَشَكَوْتُ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «اُنْقُضِي رَأْسَكَ وَامْتَشِطِي وَأَهِلِّي بِالْحَجِّ، وَدَعِي الْعُمْرَةَ». فَلَمَّا قَضَيْتُ الْحَجَّ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ إِلَى التَّنْعِيمِ فَاعْتَمَرْتُ فَقَالَ: «هَذِهِ مَكَانُ عُمْرَتِك». قَالَتْ: فَطَافَ الَّذِينَ أَهَلُّوا بِالْعُمْرَةِ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ حَلُّوا، ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا آخَرَ بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مِنًى لِحَجِّهِمْ. وَأَمَّا الَّذِينَ جَمَعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، فَإِنَّمَا طَافُوا لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا.

3838- Bize Yunus'un da İbn Vehb'den bildirdiğine göre, Malik kendisine İbn Şihâb'dan tahdis etmiştir. O Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Vedâ haccında yola çıktık. Umre yapmak üzere telbiye getirip ihrama girdik. Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Beraberinde kurbanlık bulunan kimseler umre ile birlikte hac yapmak üzere ihrama girsinler. Bundan sonra da her ikisinin ihramından çıkıncaya kadar ihramdan çıkmasınlar."***

Mekke'ye geldiğimde ben hayız idim. Bundan dolayı Ka'be'yi tavaf etmedim. Safa ile Merve arasında sa'y yapmadım. Bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e yakınıp arz edince şöyle buyurdu: ***"Sen başının topuzlarını çöz, saçlarını tara, hac için ihrama gir ve umreyi bırak."***

Hac yapmayı bitirdikten sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* beni Abdurrahman b. Ebi Bekir *radıyallahu anh* ile birlikte Ten'im'e kadar gönderdi. Ben de (oradan ihrama girip) umre yaptım. Allah Rasulü: ***"İşte bu, senin önceden yapamadığın umrenin yerine geçti"*** dedi.

Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Umre yapmak üzere telbiye getirip ihrama girmiş olanlar Ka'be'yi tavaf ettiler, Safa ile Merve arasında sa'y yaptılar sonra da ihramdan çıktılar. Ardından Mina'dan dönüşlerinden sonra hacları için bir başka tavaf yaptılar. Hac ile umreyi birlikte yapanlar (kıran haccı) ise her ikisi için yalnızca bir tavaf yaptılar.[81]

***

Bu görüş sahipleri şöyle derler: İşte Âişe *radıyallahu anhâ*: "Hac ile umreyi birlikte yapanlar (kıran haccı yapanlar) ise tek bir tavaf yaptılar" demektedir. Bunlar ise Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikteydiler ve yaptıklarını onun emriyle yapıyorlardı.

İşte bu da, kıran haccı yapan kimsenin, hac ve umresi için tek bir tavaf yapacağına ve bunun dışında bir tavaf yükümlülüğünün bulunmadığına delildir.

Ancak bizim bunlara karşı ve onlara muhalefet edenlerin lehine gösterdiğimiz delillerden birisi de şudur: Biz, Ukayl'in o ez-Zührî'den, onun Urve'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği, bu bölümde daha önce geçen hadisinde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Vedâ haccında temettu yaptığını, insanların da onunla birlikte temettu yaptıklarını rivayet ettik.

Temettu yapan kimsenin ise umre tavafını yaptıktan sonra hac için ihrama giren kişi olduğunu biliyoruz.

Sonra Âişe *radıyallahu anhâ*'nın, Malik'in ez-Zührî'den, onun Urve'den, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği hadiste şöyle dediğini görüyoruz: "Biz Vedâ haccında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte (yola) çıktık. Umre yapmak üzere telbiye getirip ihrama girdi, dedi ve onların temettu haccı yapacak kimselerin ihrama girdikleri gibi ihrama girdiklerini haber verdi. Sonra şunları söyledi: Daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve*

81 Buhârî, Hayz, 15, 16, Hac, 31, Umre, 5, 7, Megâzî, 77; Müslim, Hac, 111, 113, 115; Ebu Davud, Menâsik, 23; Nesâî, Tahâret, 150, Menâsik, 85; İbn Mâce, Tahâret, 124, Menâsik, 48; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 164, 177, 191, 246.

sellem: ***"Beraberinde kurbanlık bulunan kimseler, umre ile birlikte hac için de telbiye getirip ihrama girsinler. Sonra da her ikisinin de ihramından çıkıncaya kadar ihramdan çıkmasınlar"*** buyurdu.

Bu hadiste ise Allah Rasulü'nün bu sözlerini onlara nerede söylediği açıklanmamıştır.

Onlara bu sözlerini Mekke'ye girişten önce de söylemiş olabilir, Mekke'ye girişten sonra tavaftan önce de söylemiş olabilir. Böyle bir durumda daha önce kendisi için ihrama girmiş oldukları umreleriyle bu haccı birlikte (kıran olarak) yapmış oldular.

Onlara bu sözlerini umre için tavaf yapmalarından sonra da söylemiş olabilir. Bu takdirde kendisi için ihrama girmelerini emretmiş olduğu o hacları ile (umreden sonra ihramdan çıkmak suretiyle) temettu yapmış oldular.

Bu sebeple biz de bu hususu inceledik. Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'ın ve Ebu Said el-Hudrî'nin rivayet ettikleri ve bizim de kendilerinden haccı fesh etme bahsinde nakletmiş olduğumuz hadislerinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözlerini Merve üzerinde son sa'y turunda söylediğini gördük.

Böylelikle Malik yoluyla gelen hadiste Âişe *radıyallahu anhâ*'nın söylediği sözün mahiyetini de öğrenmiş oluyoruz.

Umre ile haccı bir arada yapanlara gelince; onların temettulu bir şekilde (yani ikisi arasında ihramdan çıkmak suretiyle) bunları bir arada yaptıklarını kastetmektedir. Yoksa kıran yoluyla ikisini bir arada yaptıklarını kastetmiş değildir. Âişe *radıyallahu anhâ*'nın: "Bunlar tek bir tavaf yaptılar" sözünün anlamı da şudur: Bunlar hac ve umreyi bir arada yaptıktan sonra bir tek tavaf yaptılar ve söz konusu umreleri için de daha önceden bir tek tavaf yapmışlardı. Çünkü onların umre ile birlikte yaptıkları bu hacları Mekkî (kendisi için Mekke'den ihrama girilen) bir hac idi. Mekkî hac için ise Arafat'a çıkmadan önce tavaf yapılmaz. Onun tavafını ancak Arafat'tan sonra İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın yaptığını nakletmiş olduğumuz rivayette belirtildiği üzere yaparlar.

Böylelikle bu hususta Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğimiz ve çelişmediğini ortaya koymak üzere sahih bir şekilde anlaşılmasını sağlamak istediğimiz hadis, anlam itibariyle İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan nakledip bu konuda sahih olduğunu belirttiğimiz rivayetin anlamı çerçevesine girmektedir.

Ancak bütün bunlarda, (Harem bölgesinin dışında ihrama girmek suretiyle) kufî bir umre ile birlikte kufî bir haccı kıran yapan kimsenin, hac ve umre için tavafının nasıl yapılacağına, tek bir tavaf mı yoksa iki tavaf mı olacağına dair bir delil bulunmamaktadır.

Kıran haccı yapan bir kimseye umresi ve haccı için bir tavaf yeterlidir kanaatinde olanlar, aynı zamanda şu rivayeti de delil göstermişlerdir:

حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ. ح

Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis etti, H.

٣٨٣٩- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَا: ثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا: «إِذَا رَجَعْتُ إِلَى مَكَّةَ، فَإِنَّ طَوَافَكِ يَكْفِيكِ لِحَجِّكِ وَعُمْرَتِكِ».

3839- Bize Ahmed b. Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Yakub b. Humeyd tahdis edip (Esed'le birlikte) dediler ki: Bize İbn Uyeyne, Abdullah b. Ebi Necîh'ten tahdis etti. O Ata'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Mekke'ye döndüğün zaman yapmış olduğun tavaf, haccın için de umren için de sana yeter"*** buyurmuştur.[82]

***

Bunu savunanlar şöyle derler: Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Âişe *radıyallahu anhâ*'nın üzerindeki yükümlülüğün haccı ve umresi için tek bir tavaftan ibaret olduğunu haber vermektedir.

Böyle diyenlere şöyle cevap verilir: Sizin rivayet ettiğiniz bu hadisin lafzı bu şekilde değildir. Onun lafzı şöyledir: O: ***"Senin haccın için yapmış olduğun tavaf, hem haccın hem de umren için sana yeter"*** buyurdu.

Böylelikle Allah Rasulü hac için yapılmış olan tavafın haccı ve umresi için yeterli olacağını haber vermektedir. Siz ise böyle demiyorsunuz. Sizin söyledi-

82 Ebu Davud, Menâsik, 53; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 124, 253.

ğiniz şundan ibarettir: "Kıran haccı yapan kimsenin tavafı, kıran haccı içindir. Umresi müstesna sadece haccı için değildir, haccı müstesna sadece umresi için de değildir." Oysa Ata'nın ashabından (ondan rivayet edenlerden) İbn Ebi Necîh'in dışındakiler bizzat bu hadisi Ata'dan bundan farklı bir anlamda rivayet etmişlerdir.

٣٨٤٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا حَجَّاجٌ، وَأَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ، أَكُلُّ أَهْلِك يَرْجِعُ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ غَيْرِى؟ قَالَ: «انْفِرِي فَإِنَّهُ يَكْفِيكَ». قَالَ حَجَّاجٌ فِي حَدِيثِهِ عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ: أَلَحَّتْ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَمَرَهَا أَنْ تَخْرُجَ إِلَى التَّنْعِيمِ، فَتُهِلَّ مِنْهُ بِعُمْرَةٍ، وَبَعَثَ مَعَهَا أَخَاهَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ، فَأَهَلَّتْ مِنْهُ بِعُمْرَةٍ، ثُمَّ قَدِمَتْ فَطَافَتْ وَسَعَتْ وَقَصَّرَتْ، وَذَبَحَ عَنْهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءٍ: ذَبَحَ عَنْهَا بَقَرَةً.

3840- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansûr tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc ile Abdulmelik, Ata'dan bildirdiler. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ey Allah'ın Rasulü! Senin benim dışımdaki bütün aile halkın birer hac ve birer umre yapmış olarak geri dönecek, öyle mi? dedim. O: ***"Çık ve yola koyul. Bu, senin için yeterlidir"*** dedi.

Haccâc hadisi Ata'dan rivayetinde şöyle demektedir: Âişe, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ısrar edince, o, ona Ten'im'e kadar çıkıp oradan umre yapmak üzere ihrama girmesini emretti. Onunla birlikte kardeşi Abdurrahman b. Ebu Bekir'i de gönderdi. Âişe *radıyallahu anhâ* oradan umre için ihrama girdi. Sonra Mekke'ye geldi, tavaf ve sa'y yaptı ve saçlarını kısalttı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onun için kurban kesti.

Abdulmelik ise Ata'dan rivayetinde: Onun için bir inek kesti, demiştir.[83]

***

Böylelikle Abdulmelik, Ata'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan onunla ilgili

83 Buhârî, Hac, 34; Müslim, Hac, 128; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 122.

olayı uzun uzadıya haber vermekte ve onun hac ve umreyi bitirdikten sonra yola çıkabilme imkânının bulunmadığı bir vakitte umre için ihrama girmiş olduğunu belirtmektedir. Onun için yeterli olduğundan söz edilen ise hac ile umre arasındaki yalnızca hacdır. Yoksa tavaftan bahsedilmemektedir.

Böylelikle Ata'nın rivayet ettiği bu hadiste, kıran haccı yapan kimsenin tavafının hükmünün nasıl olduğuna dair bir delil bulunması söz konusu değildir.

Yine kıran haccı yapan bir kimsenin, umresi ve haccı için tek bir tavaf yapacağı kanaatini benimsemiş olanlar şunu delil gösterirler:

٣٨٤١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: وَأَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عَائِشَةَ وَهِيَ تَبْكِي، فَقَالَ: «مَا لَكِ تَبْكِينَ». قَالَتْ: أَبْكِي لأَنَّ النَّاسَ حَلُّوا، وَلَمْ أَحْلِلْ، وَطَافُوا بِالْبَيْتِ وَلَمْ أَطُفْ، وَهَذَا الْحَجُّ قَدْ حَضَرَ كَمَا تَرَى فَقَالَ: «هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ، فَاغْتَسِلِي وَأَهِلِّي بِالْحَجِّ، ثُمَّ حُجِّي، وَاقْضِي مَا يَقْضِي الْحَاجُّ، غَيْرَ أَنْ لا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ، وَلا تُصَلِّي». قَالَتْ: فَفَعَلْتُ ذَلِكَ، فَلَمَّا طَهُرْت قَالَ: «طُوفِي بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ قَدْ حَلَلْتُ مِنْ حَجِّكِ وَعُمْرَتِكِ». فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ إِنِّي أَجِدُ فِي نَفْسِي مِنْ عُمْرَتِي، أَنِّي لَمْ أَكُنْ طُفْتُ حَتَّى حَجَجْتُ فَأَمَرَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ، فَأَعْمَرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ.

3841- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. el-Heysem tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana Ebu'z-Zübeyr *radıyallahu anh*'ın haber verdiğine göre, Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Âişe *radıyallahu anhâ*'nın yanına girdi, onun ağlamakta olduğunu görünce: ***"Ne oldu sana, niçin ağlıyorsun?"*** sordu. Âişe: Ağlamamın sebebi şu ki, herkes ihramdan çıktığı halde ben ihramdan çıkamadım. Hepsi Ka'be'yi tavaf ettiği halde ben edemedim. İşte gördüğün gibi hac vakti de gelmiş oldu, dedi.

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bu (hayız olmak), Allah'ın Adem'in kızları üzerine takdir etmiş olduğu bir***

emridir. Sen kalk, guslet ve hac için ihrama gir sonra hac edip hacıların yaptığı her şeyi sen de yap. Ancak Beytullah'ı tavaf etme ve namaz kılma."

(Âişe *radıyallahu anhâ* devamla) dedi ki: Ben de bu dediklerini yaptım. Hayızdan temizlenince bana: ***"(Şimdi) Beytullah'ı tavaf et, Safa ile Merve arasında sa'y yap. Bundan sonra da haccın ve umren için girdiğin ihramdan çıkmış olacaksın"*** dedi. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! Umrem(i yapamadığım) için içimde bir rahatsızlık hissediyorum. Çünkü ben hac yapana kadar tavaf etmemiştim, dedim. Bunun üzerine Abdurrahman'a emir verdi ve Abdurrahman onun Ten'im'den itibaren umre için ihrama girmesini sağladı.[84]

٣٨٤٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3842- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb bildirip dedi ki: Bana el-Leys, Ebu'z-Zübeyr'den haber verdi. O Cabir *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Bu kanaatte olanlar şöyle derler: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona hem umre hem hac için ihrama girmiş olduğu zamanda Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra ihramdan çıkmasını emretti. İşte bu, kıran haccı yapan kimsenin haccı ve umresi için tavafının hükmünün böyle olduğuna, onun tek bir tavaf yapacağına, bunun dışında tavaf yapma yükümlülüğünün bulunmadığına delildir.

Ancak bunların diğer görüş sahiplerine karşı delillerden birisi de Âişe *radıyallahu anhâ*'dan gelen bu hadisin sözünü ettiğimiz şekilden başka bir şekilde rivayet edilmiş olmasıdır:

٣٨٤٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَا: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا

84 Buhârî, Hayz, 1, 7, Hac, 81; Müslim, Hac, 119, 120; Ebu Davud, Menâsik, 23; Nesâî, Tahâret, 182, Menâsik, 51, Hayz, 1; İbn Mâce, Menâsik, 36; Dârimî, Menâsik, 31; Malik, Hac, 224; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 39, 219, 273.

قَالَتْ: أَمَرَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «مَنْ شَاءَ أَنْ يُهِلَّ بِالْحَجِّ، وَمَنْ شَاءَ فَلْيُهْلِلْ بِالْعُمْرَةِ». قَالَتْ: كُنْتُ مِمَّنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ، فَحِضْتُ، وَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَنِي أَنْ أَنْقُضَ رَأْسِي، وَأَمْتَشِطَ، وَأَدَعَ عُمْرَتِي.

3843- Bize Ebu Bekre ve Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dediler ki: Bize Osman b. el-Heysem tahdis edip dedi ki: Bana İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana Hişâm b. Urve, Urve'den haber verdi. Urve, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bize emir vererek: ***"Dileyen hac için telbiye getirip ihrama girsin, dileyen umre için telbiye getirip ihrama girsin"*** buyurdu. Âişe dedi ki: Ben umre yapmak üzere ihrama girenler arasında idim. Ancak hayız oldum. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* yanıma gelince bana saçlarımı çözüp taramamı ve umre yapmaktan vazgeçmemi emretti.[85]

٣٨٤٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ مِثْلَهُ.

3844- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zâide, İsrail'den tahdis etti. O Zeyd b. el-Hasen'den, o İkrime'den, o Âişe'den aynısını rivayet etti.

٣٨٤٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ مِثْلَهُ.

3845- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zâide, Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ebi Müleyke'den, o Âişe'den aynısını rivayet etti.

***

İşte bu hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona hayız olunca umre yapmaktan vazgeçmesini emrettiği belirtilmektedir. Bu da, umre için tavaf yapmasından önce olmuştu. Dolayısıyla nasıl bundan sonra hac için

85 Müslim, Hac, 115.

ihrama girip yaptığı tavafı, onun hem bu haccı hem de bozduğu umresi için yeterli olabilir? Bu, imkânsız bir şeydir.

Yine bu hususta el-Esved ondan şu rivayeti nakletmiştir:

٣٨٤٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا وَلا نُرَى إِلا أَنَّهُ الْحَجُّ، فَلَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ، طَافَ وَلَمْ يَحِلَّ، كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ، فَطَافَ مَنْ مَعَهُ مِنْ نِسَائِهِ وَأَصْحَابِهِ، فَحَلَّ مِنْهُمْ مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ الْهَدْيُ. قَالَ: وَحَاضَتْ هِيَ قَالَتْ: فَقَضَيْنَا مَنَاسِكَنَا مِنْ حَجَّتِنَا، فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ لَيْلَةُ النَّفْرِ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَيَرْجِعُ أَصْحَابُكَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ، وَأَرْجِعُ أَنَا بِحَجٍّ؟. قَالَ: «أَمَا كُنْتُ طُفْتُ بِالْبَيْتِ لَيَالِيَ قَدِمْنَا؟». قَالَتْ: قُلْتُ: لا قَالَ: «انْطَلِقِي مَعَ أَخِيكِ إِلَى التَّنْعِيمِ، فَأَهِلِّي بِعُمْرَةٍ، ثُمَّ مَوْعِدُكِ مَكَانُ كَذَا وَكَذَا».

3846- … Mansûr'dan, o İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz yola çıktık. Hac yapacağımız kanaatinde idik fakat Allah Rasulü Mekke'ye gelince tavaf yaptığı halde ihramdan çıkmadı. Çünkü yanında kurbanlıkları vardı. Beraberinde bulunan eşleri ve ashabı da tavaf yaptılar. Onlardan, yanlarında kurbanlıkları bulunmayanlar ihramdan çıktılar. (el-Esved) dedi ki: Âişe ise hayız oldu. Âişe dedi ki: Biz de haccımızın bütün menasikini (hacda yapılması gereken bütün amelleri) yerine getirdik. (Teşrik günlerinden sonra) Muhassab'a gidilen ve yola çıkma gecesi olan gece gelince ben: Ey Allah'ın Rasulü! Ashabın birer hac ve birer umre yaparak geri dönecek, ben ise sadece bir hac yapmış olarak mı döneceğim? dedim. Şöyle dedi: ***"Geldiğimiz gecelerde Ka'be'yi tavaf etmemiş miydin?"*** Âişe dedi ki: Hayır, dedim. Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"O halde kardeşinle birlikte Ten'im'e kadar git ve umre yapmak üzere ihrama gir. Sonra da seninle filan yerde buluşalım."*** [86]

***

İşte bu hadiste, onun ifa etmek üzere ihrama girdiği umresinin, tavaf yapmadan önce Arafat'a çıkmak suretiyle haccının yerine geçmiş olduğuna

86 Buhârî, Hac, 34; Müslim, Hac, 128; Ebu Davud, Menâsik, 23.

delil bulunmaktadır. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Sen geçtiğimiz gecelerde tavaf etmemiş miydin?"*** diye sormuştu. Yani şayet tavaf etmiş olsaydın, şu anda tamamlamış olduğun haccın ile birlikte umren de tamamlanmış olacaktı.

Âişe *radıyallahu anhâ,* ona, geldiklerinde tavaf yapmadığını haber verince, bundan sonra yapmış olduğu işlerini umresi için yapmış olarak değerlendirdi. Arafat'ta vakfe yapması ya da Arafat'a çıkmak üzere yola çıkması ile umresinden çıkmış olduğunu bildirip o umresi yerine Ten'im'den ihrama girmek suretiyle bir başka umre yapmasını emretti.

Durum böyle iken bir kimsenin: Yapmakta olduğu haccı için Ka'be'yi tavaf etmesi, hem o haccı için geçerlidir hem de bundan önce ihramından çıktığı (tamamlayamadığı) diğer umresi için geçerlidir diyebilir. Bize göre bu imkânsız bir şeydir.

el-Kasım b. Muhammed de babası[87] aracılığı ile Âişe *radıyallahu anhâ*'dan bu hususta şu rivayeti nakletmiştir:

٣٨٤٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلا نَذْكُرُ إِلا الْحَجَّ، فَلَمَّا جِئْنَا سَرِف طَمِثْتُ، فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَبْكِي فَقَالَ: «مَا يُبْكِيكِ؟» فَقُلْتُ: لَوَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَحُجَّ الْعَامَ، أَوْ لَمْ أَخْرُجْ الْعَامَ، قَالَ: «لَعَلَّكِ نُفِسْتِ؟» قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: «فَإِنَّ هَذَا أَمْرٌ كَتَبَهُ اللهُ تَعَالَى عَلَى بَنَاتِ آدَمَ، فَافْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحُجَّاجُ، غَيْرَ أَنْ لا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ». قَالَتْ: فَلَمَّا جِئْنَا مَكَّةَ، قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: «اِجْعَلُوهَا

87 Burada, "babasından" anlamında metinde yer alan "an ebihi" ibaresinin olmaması gerekmektedir. Çünkü el-Kasım b. Muhammed, Ebu Bekir es-Sıddık'ın oğludur ve o babasından rivayet etmiş olmakla birlikte Âişe *radıyallahu anhâ*'dan da rivayet etmiştir (bkz. İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, VIII, 299). Ancak hadisin gerek hemen bundan sonra kaydedilecek olan senedinde gerekse de hadisin yer aldığı kaynaklarda Abdurrahman b. el-Kasım'ın hadisi babasından yani el-Kasım b. Muhammed'den -ki belirttiğimiz üzere Ebu Bekir es-Sıddık'ın oğludur- rivayet etmiş olduğu belirtilmektedir (Çeviren).

عُمْرَةً». فَحَلَّ النَّاسُ إِلا مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَكَانَ الْهَدْيُ مَعَهُ، وَمَعَ أَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ، وَعُثْمَانَ، وَذِي الْيَسَارَةِ، ثُمَّ أَهَلُّوا بِالْحَجِّ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ، طَهُرْتُ، فَأَرْسَلَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَفَضْتُ فَأُتَى بِلَحْمِ بَقَرٍ، فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ فَقَالُوا: أَهْدَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نِسَائِهِ الْبَقَرَ، حَتَّى إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ يَرْجِعُ النَّاسُ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ وَأَرْجِعُ بِحَجَّةٍ، فَأَمَرَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَأَرْدَفَنِي خَلْفَهُ، فَإِنِّي أَذْكُرُ أَنِّي كُنْتُ أَنْعَسُ، فَيَضْرِبُ وَجْهِي مُؤْخِرَةَ الرَّحْلِ، حَتَّى جِئْنَا التَّنْعِيمَ فَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ، جَزَاءَ عُمْرَةِ النَّاسِ الَّتِي اعْتَمَرُوا بِهَا.

3847- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz b. Abdullah b. Ebi Seleme, Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etti. O babasından (el-Kasım b. Muhammed'den), o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile yola çıktık. Hac yapmaktan söz ediyorduk fakat biz Serif denilen yere varınca ben hayız oldum. Ben ağlarken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanıma girdi. ***"Niye ağlıyorsun?"*** diye sordu. Ben: Keşke bu sene hac yapmasaydım -ya da bu sene hac yapmak üzere çıkmasaydım- dedim. O: ***"Sen galiba hayız oldun"*** dedi. Ben: Evet deyince şöyle buyurdu: "***Şüphesiz ki bu, Yüce Allah'ın Adem'in kızları üzerine takdir ettiği bir husustur. Sen hac yapanların yaptığı her işi yap ancak Ka'be'yi tavaf etme."***

Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Mekke'ye geldiğimizde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ashabına: ***"(Hac için niyetinizi bozup) umre yapmak üzere niyet edin"*** dedi. Bunun üzerine beraberinde kurbanlık bulunanların dışındakiler (umreden sonra) ihramdan çıktılar. Allah Rasulü'nün, Ebu Bekir, Ömer, Osman ve imkân sahibi olanların yanlarında kurban vardı. Daha sonra hac için ihrama girdiler. Nahr (kurban bayramının birinci) günü de ben temizlendim. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de beni (Mekke'ye) ifada tavafını yapmak üzere gönderdi (ki bu, haccın rüknü olan tavaftır). Sonra bana inek eti getirildi. Bu ne? diye sorduğumda, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* eşleri adına inek kurban etti, dediler. Muhassab'a çıkılacağı gece ben: Ey Allah'ın Rasulü! Herkes bir hac ve bir umre yapmış olarak geri dönecek, ben ise yalnızca bir hac yapmış olarak döneceğim deyince Abdurrahman b. Ebi Bekir'e emir vererek beni onun terkisine bindirdi. Uyukladığım için yü-

zümün bineğin üzerindeki eğerin yüksek olan arka tarafına değdiğini hatırlıyorum. Nihayet Ten'im'e geldik. Ben de orada diğerlerinin yapmış oldukları umre yerine bir umre yapmak üzere ihrama girdim.[88]

***

Bu da, bundan önceki hadis gibidir. Ayrıca bunu Urve de, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan bundan daha açık bir şekilde rivayet etmiştir.

٣٨٤٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: خَرَجْنَا مُوَافِينَ لِلْهِلَالِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ شَاءَ أَنْ يُهِلَّ بِالْحَجِّ، فَلْيُهْلِلْ، وَمَنْ شَاءَ أَنْ يُهِلَّ بِالْعُمْرَةِ، فَلْيُهْلِلْ، فَأَمَّا أَنَا فَإِنِّي أُهِلُّ بِالْحَجِّ، لِأَنَّ مَعِيَ الْهَدْيَ». قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: فَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ، وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِالْعُمْرَةِ، وَأَمَّا أَنَا فَإِنِّي أَهْلَلْتُ بِالْعُمْرَةِ، فَوَافَانِي يَوْمُ عَرَفَةَ وَأَنَا حَائِضٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «دَعِي عَنْكِ عُمْرَتَكِ، وَانْقُضِي شَعْرَكِ، وَامْتَشِطِي، ثُمَّ لَبِّي بِالْحَجِّ». فَلَبَّيْت بِالْحَجِّ. فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ وَطَهُرْتُ، أَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ، فَذَهَبَ بِي إِلَى التَّنْعِيمِ، فَلَبَّيْتُ بِالْعُمْرَةِ، قَضَاءً لِعُمْرَتِهَا.

3848- … Bize Hammâd b. Seleme, Hişâm b. Urve'den tahdis etti. O babası (Urve)'den, o Âişe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: (Zilhicce ayı) hilaline (Zilhiccenin başlamasına) yakın Mekke'den yola çıktık. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Her kim hac için ihrama girmek istiyorsa ihrama girsin. Umre için ihrama girmek isteyen de onun için ihrama girsin. Ben ise hac yapmak üzere ihrama giriyorum. Çünkü beraberimde kurbanlıklarım var"*** buyurdu.

Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Bu sebeple kimimiz hac için, kimimiz umre yapmak üzere ihrama girdi. Ben ise umre yapmak üzere ihrama girdim. Arafat'a çıkılacağı gün geldiğinde hayız oldum. Rasulullah *sallallahu aleyhi*

88 Buhârî, Hayz, 7; Müslim, Hac, 120; Dârimî, Menâsik, 82; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 273.

ve sellem bunun üzerine: ***"Umreni bırak ve saçlarını çözüp tara. Sonra hac niyetiyle telbiye getirip ihrama gir"*** dedi. Ben de hac niyetiyle telbiye getirip ihrama girdim.

Muhassab'a gidileceği gece temizlendim. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de Abdurrahman b. Ebi Bekir'e emir verdi, o da beni Ten'im'e götürdü. (Oradan) umre yapmak niyetiyle telbiye getirip ihrama girdim. (Urve diyor ki): O, bunu umresine kaza olarak yaptı.[89]

***

Böylelikle Âişe *radıyallahu anhâ*, yapmış olduğu haccın, umresinden ayrı olduğunu, hac ile umre arasında saçlarını çözüp taradığını açıklamaktadır. O halde haccı ile umresi arasında sözünü ettiğimiz şekilde ihramdan çıktığı belirtilmiş iken, hac esnasında yapmış olduğu tavafının, hem umresi hem de haccı için geçerli olması nasıl mümkün olabilir? Bu, imkânsız bir şeydir ve bu hadis Ebu'z-Zübeyr'in Cabir *radıyallahu anh*'dan rivayet etmiş olduğu (3841 no'lu) hadisten öne alınmalıdır. Çünkü o hadiste Cabir *radıyallahu anh*, Âişe *radıyallahu anhâ*'nın başından geçen olayı haber vermekte ve onun umresi ile haccı arasında ihramdan çıkmamış olduğunu bildirmektedir. Âişe *radıyallahu anhâ* ise bu hadisinde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine hacca başlamadan önce umresini yarıda kesmesini ve ihramdan çıkan kimsenin -hadisinde zikrettiği şekilde- yapacağı işleri yapmasını emrettiğini bildirmektedir.

Bu, aynı zamanda Ata'nın Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği hadisin, aslında İbn Ebi Necîh'in ondan rivayet etmiş olduğu (3839 no'lu) hadis gibi değil de, el-Haccâc ile Abdulmelik'in ondan rivayet etmiş oldukları (3840 no'lu) hadis gibi olduğuna delildir.

Kıran haccı yapan bir kimse, haccı ve umresi için sadece bir tavaf yapar diyenler aynı zamanda şunu da delil gösterirler:

٣٨٤٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَازِمٍ،

89 Müslim, Hac, 115; Ebu Davud, Menâsik, 23; Nesâî, Menâsik, 48; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 191.

قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ أَرْطَاةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَنَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، فَطَافَ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا.

3849- … Bize el-Haccâc b. Ertâd, Ebu'z-Zübeyr'den tahdis etti, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hac ile umreyi birlikte (kıran) yapmış ve her ikisi için tek bir tavaf yapmıştır.[90]

***

Bunlara şöyle denilir: Bu, ne kadar şaşırtıcı bir şey! Siz bunun gibi bir hadisi delil gösteriyorsunuz öyle mi? Hâlbuki Cafer b. Muhammed'in babası yolu ile Cabir'den, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yalnızca hac (ifrad haccı) yaptığını rivayet etttiniz.

Diğer taraftan İbn Cüreyc ve el-Evzâî'den, Amr b. Dinar ve Kays b. Said'den, onlar Ata'dan, o Cabir *radıyallahu anh*'dan, onların Zilhiccenin dördüncü günü sabahı hac için ihrama girdikleri halde Mekke'ye geldiklerini, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onlara haccı umreye çevirmelerini emrettiğini ve bunu Safa tepesi üzerinde son sa'y turunu yaparken söylediğini rivayet etmektesiniz. Nasıl böyle bir şeyi kabul ediyorsunuz, diğer taraftan nasıl böyle bir iddiada bulunuyorsunuz?

Eğer bu konuda:

٣٨٥٠- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا رَبَاحُ بْنُ أَبِي مَعْرُوفٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ أَصْحَابَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَزِيدُوا عَلَى طَوَافٍ وَاحِدٍ.

3850- … Ata'dan, o Cabir *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı birden fazla tavaf yapmamıştır.

***

Rivayetini delil gösterecek olurlarsa, onlara şöyle denilir: Cabir *radıyallahu anh* bu tavaf ile ancak Safa ile Merve arasındaki (sa'y demek olan) tavafı

90 Tirmizî, Hac, 102.

kastetmektedir. Zaten Ebu'z-Zübeyr ondan naklettiği rivayetinde bunu açıklamıştır:

٣٨٥١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ: لَمْ يَطُفْ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلا أَصْحَابُهُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ إِلا طَوَافًا وَاحِدًا.

3851- ... İbn Cüreyc'den, o Ebu'z-Zübeyr'den rivayet ettiğine göre, Ebu'z-Zübeyr, Cabir'i şöyle derken dinlemiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de, ashabı da Safa ile Merve arasında ancak bir tavaf (bir sa'y) yaptı.

***

Şüphesiz Cabir bununla onlara Safa ile Merve arasında sa'y yapmanın, nahr (kurban bayramının birinci) günü yapılan tavafta ve sader tavafında -kudûm tavafında yapıldığı gibi- yapılmayacağını haber vermek istemiştir.

Bunların hiçbirisinde, kıran haccı yapan kimsenin yaptığı umre ve hac için bir ya da iki tavaf yapması gerektiğine dair herhangi bir delil bulunmamaktadır.

Bir kimse: İbn Ömer'den, kendi sözü olarak kıran haccı yapan kimsenin hem umresi hem haccı için tek bir tavaf yapacağını söylediği sahih olarak nakledilmişken, siz bu hususta onun bu sözünü bırakıp kimin görüşünü kabul ederek muhalefet ediyorsunuz? diyecek olursa ona: Biz bu hususta Ali *radıyallahu anh*'ın ve Abdullah (b. Mesud)'ın görüşlerini kabul ederek muhalefet ediyoruz, denilir.

٣٨٥٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، أَوْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَبِي نَصْرٍ، قَالَ: أَهْلَلْتُ بِالْحَجِّ، فَأَدْرَكْتُ عَلِيًّا فَقُلْتُ لَهُ: إِنِّي أَهْلَلْتُ بِالْحَجِّ، أَفَأَسْتَطِيعُ أَنْ أُضِيفَ إِلَيْهِ عُمْرَةً. قَالَ: لا، لَوْ كُنْتُ أَهْلَلْتُ بِالْعُمْرَةِ، ثُمَّ أَرَدْتُ أَنْ تَضُمَّ إِلَيْهَا الْحَجَّ، ضَمَمْتُهُ. قَالَ: قُلْتُ: كَيْفَ أَصْنَعُ إِذَا أَرَدْتُ ذَلِكَ؟ قَالَ: تَصُبُّ عَلَيْكَ إِدَاوَةً مِنْ مَاءٍ، ثُمَّ تُحْرِمُ بِهِمَا جَمِيعًا، وَتَطُوفُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا طَوَافًا.

3852- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Mansûr'dan tahdis etti. O İbrahim'den ya da Malik b. el-Hâris'den, o Ebu Nasr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Hac yapmak üzere ihrama girdim. Ali *radıyallahu anh*'a yetişip ona: Ben hac için ihrama girdim, ona umre de ekleyebilir miyim? diye sordum. O: "Hayır, eğer umre için ihrama girseydin sonra da ona haccı eklemek isteseydin bunu yapabilirdin" dedi. Ebu Nasr dedi ki: Bunu yapmak istersem nasıl yapmalıyım? diye sordum. O şöyle dedi: Üzerine bir matara su dökersin, sonra her ikisi için ihrama girer ve onların (hac ve umrenin) her birisi için tavaf yaparsın.

٣٨٥٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَنْصُورٌ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ أَبِي نَصْرٍ السُّلَمِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ. قَالَ أَبُو دَاوُدَ: قَالَ مَنْصُورٌ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِمُجَاهِدٍ، فَقَالَ: مَا كُنَّا نُفْتِي النَّاسَ إِلا بِطَوَافٍ وَاحِدٍ، فَأَمَّا الْآنَ، فَلا.

3853- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bana Mansûr, Malik b. el-Hâris'den haber verdi. O Ebu Nasr es-Sülemî'den, o Ali *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etti.

Ebu Davud dedi ki: Mansûr şöyle dedi: Ben bunu Mücahid'e zikrettim. O: Biz önceleri insanlara yalnızca birer tavaf yapmaları doğrultusunda fetva verirdik. Fakat şu andan sonra artık bunu yapmayacağız, dedi.

٣٨٥٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَجَّاجِ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَطَاءٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ وَمَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أُذَيْنَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ عَلِيًّا رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3854- ... Bize Yezid b. Ata, el-A'meş'den tahdis etti. O İbrahim ve Malik el-Hâris'den, onlar Abdurrahman b. Uzeyne'den rivayet ettiklerine göre, o: Ali *radıyallahu anh*'a sordum deyip hadisi aynen zikretmiştir.

٣٨٥٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3855- … Bize Ebu Avâne, Süleyman'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٨٥٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي نَصْرٍ مِثْلَهُ. قَالَ مَنْصُورٌ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِمُجَاهِدٍ فَقَالَ: مَا كُنْتُ أُفْتِي النَّاسَ إِلا بِطَوَافٍ وَاحِدٍ، فَأَمَّا اْلآنَ، فَلا.

3856- … Bize Ebu Avâne, Mansûr'dan tahdis etti. O İbrahim'den, o Malik'ten, o Ebu'n-Nasr'dan hadisi aynı şekilde rivayet etti.

Mansûr dedi ki: Ben bunu Mücahid'e söyleyince o: Bundan önce insanlara yalnızca tek bir tavaf yapmaları yönünde fetva veriyordum. Fakat şu andan sonra hayır (öyle fetva vermeyeceğim), dedi.

٣٨٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: ثَنَا شُجَاعُ بْنُ مَخْلَدٍ. ح

3857- Bize İbn Ebi İmrân tahdis edip dedi ki: Bize Şuca' b. Mahled tahdis etti, H.

٣٨٥٨- وَحَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالا: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ مَنْصُورِ بْنِ زَاذَانَ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ زِيَادِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَعَبْدِ اللهِ، قَالا: الْقَارِنُ يَطُوفُ طَوَافَيْنِ، وَيَسْعَى سَعْيَيْنِ.

3858- Bize Salih b. Abdurrahman da tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansûr tahdis etti. (Şuca ile birlikte) dediler ki: Bize Hüşeym, Mansûr b. Zâzân'dan tahdis etti. O el-Hakem'den, o Ziyad b. Malik'ten, o Ali *radıyallahu anh* ile Abdullah (b. Mesud)'dan rivayet ettiğine göre, onlar: "Kıran haccı yapan kişi iki tavaf ve iki sa'y yapar" demişlerdir.

***

İşte Ali ve Abdullah (b. Mesud)'un, kıran haccı yapan kimsenin tavafı hususunda İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın görüşünün aksine kanaat sahibi olduklarını görüyoruz.

Bunun nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından açıklamasına gelince; biz şunu görüyoruz: Kişinin, hac yapmak üzere ihrama girmesi durumunda Beytullah'ı tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa'y yapmak da dâhil o haccı ifa etmesi gerekir. Aynı hac için ihrama girmiş olduğundan, ihramlı iken yapmış olduğu aykırı hareketleri dolayısıyla bu hususta yerine getirmesi gereken keffaretleri de ödemesi gerekir.

Yine umre yapmak üzere ihrama girdiğinde, bundan dolayı da Beytullah'ı tavaf etmesi, Safa ile Merve arasında sa'y yapması gerekir. Umre için ihrama girdiği takdirde ihrama aykırı bir iş yapacak olursa bu konuda yerine getirmesi gereken keffaretleri de ödemesi gerekir.

Her ikisini birlikte yapmak üzere ihrama girmiş ise herkes, onun birisi hac ihramı, diğeri umre ihramı olmak üzere iki ayrı ihramda bulunmuş olduğunu ittifakla kabul etmiştir.

Buna göre akli düşünme ve kıyas açısından, hac ve umrenin her biri için tavaf ve sa'y yapması ve içinde bulunduğu ihram dolayısıyla herhangi bir haramı işlemesi halinde, yerine getirmesi gereken keffaretler bakımından bunların her birisini ayrı yapması halinde yerine getirmesi gerekenlerin hepsini her biri için ayrı ayrı yapması gerekir.

Ancak bu görüşe itiraz edilerek şöyle denilmiştir: Biz, ihramlı olmayan bir kimsenin Harem bölgesi içerisinde avlanması halinde Harem bölgesinin hürmeti (saygınlığı) dolayısıyla ceza keffaretinde bulunması gerektiğini, aynı şekilde ihramlı bir kimsenin Harem bölgesi dışında avlanması halinde ihramının hürmeti (saygınlığı) dolayısıyla da ceza keffaretinde bulunması gerektiğini gördük.

Yine ihramlı bir kimsenin Harem bölgesinde avlanması halinde ihramın hürmeti dolayısıyla bir ceza keffaretinde bulunması gerektiğini ve bunun kapsamına Harem bölgesinin saygınlığı dolayısı ile yerine getirmesi gereken cezanın da girdiğini gördük.

Hâlbuki böyle bir kimse, aynı zamanda hem ihramın saygınlığını hem de Harem bölgesinin saygınlığını bir arada ihlal ederek iki hürmete (saygı gösterilmesi gereken hale) aykırı hareket etmiş olmaktadır. Bununla birlikte

onun, bu saygınlığın her birisini ayrı ayrı ihlal etmesi halinde yerine getirmesi gereken her iki cezayı birlikte yerine getirmesi gerekmemektedir.

Devamla şöyle derler: İşte kıran haccı yapan kimsenin de umre ve haccın her birisini ayrı ayrı yapması halinde yerine getirmekle yükümlü olduğu şeyler, onları bir arada yapacak olur ise ancak onların birisini tek başına yaptığı takdirde yerine getirmesi gereken şeylerin aynısı olur. Bunların her birisini ayrı ayrı yapması halinde yerine getirmesi gerekenlerin aynısı, diğerinin de kapsamına girer.

Böyle diyene şu şekilde cevap verilir: Sizler ihramlı bir kimsenin Harem bölgesi içerisinde avlanması halinde yerine getirmesi gerekenin tek bir ceza keffareti olduğunu kesin olarak söylemiyorsunuz.

Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de şöyle demişlerdir: Bu hususta onlara göre kıyas, böyle birisine iki ceza keffaretinin gerektiğidir. Birisi ihramda bulunmanın hürmetini, diğeri Harem bölgesinin hürmetini ihlal etmesinin cezasıdır. Onlar bu görüşleriyle bu hususa istihsan yoluyla muhalefet etmişlerdir.

Ancak bizler bu hususta onların dedikleri gibi demiyoruz. Aksine bize göre bu hususta kıyas, onların istihsan yolu ile kabul ettiklerini söyledikleri şekildedir.

Çünkü bizler ittifak ile (icma ile) kabul edilmiş olan esasın şu olduğunu görüyoruz: Kişi, bir hac ve umreyi birlikte yapma hakkına sahip olmakla birlikte iki haccı ve iki umreyi birlikte yapamaz.

Bundan dolayı bir kimse, aynı ihram ile iki farklı şekli bir araya getirip her ikisi için bir ihrama girebilir. Fakat iki ayrı şeyi aynı sınıfta (ihramda) bir arada yapamaz. Sözünü ettiğimiz husus böyle olduğuna göre, bunları bir arada yapması halinde, iki ayrı hürmeti (ihramın saygınlığı ile Harem bölgesinin saygınlığını) ihlal etmesi halinde yerine getirmesi gereken keffaretler için bir tek cezayı da bir arada yerine getirme imkânı olur. Yani oruç tutmanın söz konusu olmadığı Harem bölgesinin saygınlığı ile orucun keffaret olarak yerine getirilebileceği ihramın saygınlığını bir arada yerine getirebilir ve o, bu tek ceza keffareti ile her ikisi dolayısıyla yerine getirmesi gerekenleri de yapmış olur.

Fakat umrenin ihram saygınlığı ile haccın ihram saygınlığının bir şekilde bir arada yapılması halinde iki ayrı saygınlığı ihlal ettiği takdirde yerine ge-

tirmesi gerekenleri bir tek cezada birleştirme imkânına sahip değildir. Tıpkı tek bir ihram ile bir araya getirilmiş iki ayrı şeyin hürmetini yerine getirme imkânına sahip olmadığı gibi.

Sözünü ettiğimiz husus da bu şekilde olduğuna, hac ve umre için tavaf aynı şekilde yapıldığına göre, o, bir tek tavaf yapmakla her ikisine başlamış olmaz ve yaptığı bu tek tavaf her ikisinin tavafının yerini tutmaz. Ayrıca bunların her birisinin tavafını ayrı ayrı yapması gerekir. Belirttiğimiz hususa göre kıyas ve akli düşünme de, tek bir ihram ile birbirinden farklı olan hac ve umreyi bir tek ihram ile yapmasını gerektirmektedir. Yine belirtmiş olduğumuza göre, bir arada iki ayrı haccı ve iki ayrı umreyi yapamaz.

Bir kimse: Bizler, (onları birlikte yapan kimsenin) bir defa tıraş olmak suretiyle hac ve umresi için girmiş olduğu ihramdan çıkabildiğini ve bunun dışında bir şey yapması gerekmediğini gördük. O halde her ikisi için de tek bir tavaf yapabilir, tek bir sa'yda bulunabilir ve onun üzerinde bunun dışında bir yükümlülük bulunmaz diyecek olursa ona şöyle cevap verilir: Bizler, ancak ayrı ayrı yapacağı iki tavafın yeterli olabileceği birbirinden farklı iki ihram şeklinden tek bir tıraş ile çıkabildiğini gördük.

Şöyle ki: Bir kimse, bir umre için ihrama girer, o umresi için tavaf ve sa'y yapıp beraberinde kurbanlık getirirse bundan sonra da aynı yıl hac yapacak olursa böylelikle temettu haccı yapmış olur. Böyle bir kişinin hükmünün, kurban bayramının birinci günü bir tek tıraş olarak bununla da her ikisinin ihramından birlikte çıkacağı şeklinde olduğunu gördük.

Bu durumda böyle bir kişi, birbirinden ayrı olarak girmiş olduğu iki ihramdan tek bir tıraş ile çıkabilmektedir.

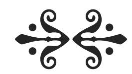
Ancak tıraşın hükmü açısından onun yerine getirmesi gereken bu bir defalık tıraş, her ikisi için (hac ve umre için) yapılacak olan tavafın da böyle olmasını ve bunun sadece bir tavaf olarak yapılmasını gerektirmez. Aksine iki tavaf yapması gerekir.

İşte bu, haccı ve umreyi bir arada yapan yani kıran haccı yapan kişinin de, bir defa tıraş olması dolayısı ile her ikisi için yapması gereken tavafın bir tek tavaf olması hükmünü de gerektirmemektedir.

Ayrı ayrı girdiği iki ihramdan tek bir tıraş ile çıkma imkânı bulunduğu halde bir defada her ikisi için ihrama girmesi halinde ise bu şekilde ihramdan çıkması daha uygundur.

İşte Ali *radıyallahu anh*'dan rivayet edilen umre ve haccın her birisi için ayrı bir tavaf yapması gerektiğine dair rivayete uygun olarak bu hususta nazar (akli düşünme ve kıyas) bu şekildedir. Her ikisinin hürmetlerinin (yasaklarının) çiğnenmesi halinde her birisi için ayrıca ceza keffaretinin gerektiğine dair sözünü ettiğimiz akli düşünme ve kıyasa göre de hüküm böyledir.

Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

١٩- بَابُ حُكْمِ الْوُقُوفِ بِالْمُزْدَلِفَةِ

19- MÜZDELİFE'DE VAKFE YAPMANIN HÜKMÜ

٣٨٥٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ مُضَرِّسٍ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِجَمْعٍ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، هَلْ لِي مِنْ حَجٍّ وَقَدْ أَنْضَيْتُ رَاحِلَتِي؟ فَقَالَ: «مَنْ صَلَّى مَعَنَا هَذِهِ الصَّلَاةَ، وَقَدْ وَقَفَ مَعَنَا قَبْلَ ذَلِكَ وَأَفَاضَ مِنْ عَرَفَةَ لَيْلاً أَوْ نَهَارًا فَقَدْ تَمَّ حَجُّهُ وَقَضَى تَفَثَهُ».

3859- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Ebi Halid, eş-Şa'bî'den bildirdi. O Urve b. Mudarris'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Müzdelife'de iken Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına vardım ve: Ey Allah'ın Rasulü! Ben bineğimi oldukça yorup bitkin düşürdüm. Benim haccım olur mu? dedim. Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Bizimle birlikte bu namaza (Müzdelife'deki sabah namazına) yetişen ve bundan önce bizimle birlikte vakfe yapıp gece ya da gündüz Arafat'tan ayrılan kimsenin haccı tamamdır ve artık o, hac için ihrama girmiş olan kimsenin yapması gereken şeyleri yerine getirmiş olur."***[91]

٣٨٦٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: أَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ ابْنِ أَبِي السَّفَرِ

91 Ebu Davud, Menâsik, 68; Tirmizî, Hac, 57; Nesâî, Hac, 211; İbn Mâce, Menâsik, 57; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 15, 261, 262.

وَإِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ. وَزَكَرِيَّا عَنِ الشَّعْبِيِّ وَدَاوُدُ بْنِ أَبِي هِنْدَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ مُضَرِّسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3860- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb bildirip dedi ki: Bize Şu'be, İbn Ebi's-Sefer ve İsmail b. Ebi Halid'den tahdis etti. Onlar eş-Şa'bî'den rivayet ettiler.

Biz ayrıca Zekeriyya ve Davud b. Ebi Hind yolu ile eş-Şa'bî'den rivayet ettik. eş-Şa'bî, Urve b. Mudarris'ten, o da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٨٦١- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا حَامِدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، وَابْنِ أَبِي زَائِدَةَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، وَزَكَرِيَّا عَنِ الشَّعْبِيِّ، وَدَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ عُرْوَةَ بْنَ مُضَرِّسِ بْنِ أَوْسِ بْنِ حَارِثَةَ ابْنِ لَامٍ الطَّائِيِّ يَقُولُ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمُزْدَلِفَةَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ جِئْتُ مِنْ جَبَلَيْ طَيِّئٍ، وَواللهِ مَا جِئْتُ حَتَّى أَتْعَبْت نَفْسِي وَأَنْضَيْتُ رَاحِلَتِي، وَمَا تَرَكْتُ جَبَلاً مِنْ هَذِهِ الْجِبَالِ إِلا وَقَدْ وَقَفْتُ عَلَيْهِ، فَهَلْ لِي مِنْ حَجٍّ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ شَهِدَ مَعَنَا هَذِهِ الصَّلَاةَ، صَلَاةَ الْفَجْرِ بِالْمُزْدَلِفَةِ، وَقَدْ كَانَ وَقَفَ بِعَرَفَةَ قَبْلَ ذَلِكَ لَيْلاً أَوْ نَهَارًا، فَقَدْ تَمَّ حَجُّهُ، وَقَضَى تَفَثَهُ». قَالَ سُفْيَانُ، وَزَادَ زَكَرِيَّا فِيهِ، وَكَانَ أَحْفَظَ الثَّلاثَةِ لِهَذَا الْحَدِيثِ، قَالَ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَتَيْتُ هَذِهِ السَّاعَةَ مِنْ جَبَلَيْ طَيِّئٍ، قَدْ أَكْلَلْتُ رَاحِلَتِي، وَأَتْعَبْتُ نَفْسِي، فَهَلْ لِي مِنْ حَجٍّ؟ فَقَالَ: «مَنْ شَهِدَ مَعَنَا هَذِهِ الصَّلَاةَ، وَوَقَفَ مَعَنَا حَتَّى نُفِيضَ، وَقَدْ كَانَ وَقَفَ قَبْلَ ذَلِكَ بِعَرَفَةَ، مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ فَقَدْ تَمَّ حَجُّهُ، وَقَضَى تَفَثَهُ». قَالَ سُفْيَانُ: وَزَادَ دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدَ، قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِين بَرَقَ الْفَجْرُ، ثُمَّ ذَكَرَ الْحَدِيثَ.

3861- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Hâmid b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Ebi Halid, eş-Şa'bî'den tahdis etti. Yine İbn Ebi Zâide ve Zekeriyya da eş-Şa'bî'den

(tahdis ettiler). Davud b. Ebi Hind de dedi ki: Ben Urve b. Mudarris b. Evs b. Hârise b. Lâim et-Tâî'yi şöyle derken dinledim: Müzdelife'de iken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına varıp: Ey Allah'ın Rasulü! Ben Tayy dağlarından geliyorum. Allah'a yemin ederim, ancak kendimi çok yorarak, bineğimi bitkin düşürerek gelebildim ve bu dağlardan üzerinde vakfe yapmadık hiçbir dağ bırakmadım. Benim haccım oldu mu? dedim.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kim bizimle birlikte bu namazı yani sabah namazını Müzdelife'de kılmış ve bundan önce gece ya da gündüz Arafat'ta vakfe yapmış ise haccı tamam olur ve artık o, eda etmesi gerekenleri de eda etmiş olur (ihramından çıkabilecek hale gelir)."***

(Ravilerden) Süfyan dedi ki: Bu hadisi (eş-Şa'bî'den rivayet eden) üç kişinin en iyi belleyicisi olan Zekeriyya bu hadiste şu ziyadeyi nakletti: (Urve b. Mudarris) dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Ben şu anda Tayy dağlarından geliyorum. Bineğimi bitkin düşürdüm, kendim de çok yoruldum. Benim haccım oldu mu? dedim. Bunun üzerine Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Kim bizimle birlikte bu namazı eda etmiş ve buradan ayrılıncaya kadar bizimle birlikte (burada, Müzdelife'de) vakfe yapmış ise bundan önce de gece ya da gündüz Arafat'ta vakfe yapmış ise onun haccı tamam olur ve o, yapması gerekenleri yerine getirmiş olur."***

Yine Süfyan dedi ki: Davud b. Ebi Hind de şunu ilave etti: (Urve b. Mudarris) dedi ki: Ben tan yeri ağarıp parlaklığını gösterince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına vardım. Sonra da hadisi zikretti.[92]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, Müzdelife'de vakfenin farz olduğu, orada vakfe yapmamanın caiz olmadığı görüşünü benimsemiş ve bu hususta Yüce Allah'ın: ***"Arafat'tan hep birlikte geri döndüğünüzde Meş'ar-i Haram'ın yanında Allah'ı anın"*** (el-Bakara, 2/198) ayetini ve rivayet ettiğimiz bu hadisi delil göstermiştir.

Bu görüş sahipleri şöyle derler: Yüce Allah Kitabı'nda Arafat'ı zikrettiği şekilde Meş'ar-i Haram'ı da zikretmiştir. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*

92 Ebu Davud, Menâsik, 68; Tirmizî, Hac, 57; Nesâî, Menâsik, 211; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 261.

bunu sünnetinde de söz konusu etmiştir. O halde her ikisinin hükmü aynıdır ve Meş'ar-i Haram'da vakfe yapılmadıkça hac olmaz.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Arafat'ta vakfe yapmak vaktinde gerçekleştirilmediği sürece haccın yerini bulmayacağı türden haccın esaslarındandır. Müzdelife'de vakfe yapmak ise böyle değildir. Bu hususta onların lehine olan delillerden birisi de Yüce Allah'ın: ***"Arafat'tan hep birlikte geri döndüğünüzde Meş'ar-i Haram'ın yakınında Allah'ı anın"*** (el-Bakara, 2/198) ayetinde, Meş'ar-i Haram'da vakfe yapmanın vacib olduğuna delil bulunmayışıdır. Çünkü Yüce Allah sadece orada Allah'ı anmaktan söz etmiş, vakfe yapmaktan bahsetmemiştir. Diğer taraftan herkes, Müzdelife'de vakfe yapmakla birlikte Yüce Allah'ı zikretmese dahi haccın tam ve eksiksiz olduğu üzerinde ittifak etmiştir.

Buna göre, Allah'ın kitabında sözü edilen zikir (Allah'ı anmak) haccın esaslarından değildir. Kitapta adı anılmayan ve zikrin yapılacağı yerde vakfenin farz olmayışı ise öncelikle böyledir.

Yüce Allah Kitabı'nda hac ile alakalı birtakım şeyleri zikretmiş olmakla birlikte onlardan söz ederken vacib (farz) olduklarını söylemek istememiştir. Öyle ki Müslümanlardan hiç kimse, bunlar yerine getirilmedikçe haccın da olmayacağını söylememiştir. Bunlardan birisi de Yüce Allah'ın şu ayetinde dile getirilmektedir:

"Şüphe yok ki Safa ile Merve Allah'ın alametlerindendir. Her kim Ka'be'yi hacceder ya da umre yaparsa onları güzelce tavaf etmesinde onun için bir sakınca yoktur" (el-Bakara, 2/158). Bununla birlikte herkes ittifakla, hac yapıp da Safa ile Merve arasında sa'y yapmayan kimsenin haccının tamam olduğunda ve bunu yerine getirmediği için bir kurban keseceği hususunda ittifak etmiştir.

İşte Yüce Allah'ın Kitabı'nda Meş'ar-i Haram'dan (Müzdelife'den) söz etmesi de, orada vakfe yapmanın haccın yerine gelmeyeceği şekilde gerekli görüldüğüne bir delil değildir.

Urve b. Mudarris'in hadisinde de aynı şekilde sözünü ettikleri hükme bir delil bulunmamaktadır. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* o hadiste şöyle buyurmuştur: ***"Bizimle birlikte bu namaza yetişen bir kimse eğer bundan önce gece ya da gündüz Arafat'a varmış ise şüphesiz onun haccı tamam olur ve o, yerine getirmesi gerekenleri yerine getirmiş olur."***

Böylece Allah Rasulü, Müzdelife'de kılınan sabah namazından söz etmiştir. Herkesin ittifakla kabul ettiğine göre, kişinin, geceyi Müzdelife'de geçirip vakfesini yapıp uyusa ve namazı uykuda olduğu için imamla birlikte kılamayıp kaçırsa bile haccı tam ve eksiksizdir.

Hadiste sözü edilen imamla birlikte namaz kılmak yerine getirilmedikçe haccın da olmayacağı haccın esaslarından olmadığına göre, bu namazın kılındığı ve hadiste sözü edilmeyen o yerin böyle olmaması daha da uygundur.

O halde bu hadiste sözü edilen farz, özellikle Arafat için gerçekleşmektedir.

Abdurrahman b. Ya'mur ed-Dîlî de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den buna delil olacak rivayette bulunmuştur.

٣٨٦٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَعْمُرَ الدِّيلِيِّ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاقِفًا بِعَرَفَاتٍ، فَأَقْبَلَ أُنَاسٌ مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ فَسَأَلُوهُ عَنِ الْحَجِّ. فَقَالَ: الْحَجُّ يَوْمُ عَرَفَةَ، وَمَنْ أَدْرَكَ جَمْعًا قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، فَقَدْ أَدْرَكَ الْحَجَّ أَيَّامَ مِنًى ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَيَّامَ التَّشْرِيقِ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ». ثُمَّ أَرْدَفَ خَلْفَهُ رَجُلاً يُنَادِي بِذَلِكَ.

3862- … Bize Süfyan, Bukeyr b. Ata'dan tahdis etti. O Abdurrahman b. Ya'mur ed-Dîlî'den, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Arafat'ta vakfede iken gördüm. Necid halkından bazı kimseler gelerek ona hacca dair sorular sordular. Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***Hac Arafat('ta vakfe) günü (vakfe yapmak)tır. Kim sabah namazından önce Cem (Müzdelife'y)e yetişecek olursa hacca yetişmiş olur. Mina günleri üç gündür yani teşrik günleridir. "Kim acele edip iki günde (Mekke'ye döner)se onun için bir vebal yoktur"*** (el-Bakara, 2/203). Sonra o, (bunları ilan eden adamın) arkasından bunu yüksek sesle ilan eden bir başka adam gönderdi.[93]

93 Ebu Davud, Menâsik, 68; Tirmizî, Hac, 57; İbn Mâce, Menâsik, 57 [Hadisin tercümesinde parantez arasında yazılan ibare hadisin yer aldığı diğer kaynaklardan hareketle eklenmiştir -Çeviren-].

٣٨٦٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَطَاءٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَعْمُرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم. ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ، وَلَمْ يَذْكُرْ سُؤَالَ أَهْلِ نَجْدٍ، وَلا إِرْدَافَهُ الرَّجُلَ.

3863- … Bize Şu'be, Bukeyr b. Ata'dan tahdis etti. O Abdurrahman b. Ya'mur'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu… sonra hadisi aynen zikretti. Ancak Necidlilerin soru sormalarından ve ilk kişinin ardından bir başka adamı göndermesinden söz etmedi.

***

İşte bu hadiste, Necidlilerin Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e hacca dair soru sordukları, onun onlara verdiği cevapta ise: ***"Hac, arefe günü (Arafat'ta vakfe yapmak)tır"*** dediği belirtilmektedir. Bizler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in (bu gibi durumlarda sorulara) verdiği cevabın, eksiksiz ve fazlasız, tam bir cevap olduğunu biliyoruz. Çünkü Yüce Allah ona hem cevamiu'l-kelim'i hem de havatimini (kapsamlı, özlü sözleri, nihai halleri ve şekilleri ile) vermiştir. Eğer ona hacca dair soru sorduklarında bu sorularıyla hacda mutlaka yapılması gereken ve kaçınılmaz olan şeyleri kastetmiş olsalardı, Arafat'ı, tavafı, Müzdelife'yi ve hacda yapılan diğer işleri de zikretmesi gerekirdi.

Onlara verdiği cevabında bunlardan söz etmediğine göre, onların, hacca dair ona soru sormakla yerine getirilememesi halinde haccın büsbütün kaçırılmasının ne ile olacağını kastetmiş olduklarını anlıyoruz. Bu sebeple onlara: ***"Hac arefe günü (Arafat'ta vakfe yapmak)tır"*** diye cevap vermiştir. Eğer Müzdelife('de vakfe yapmak), Arafat'ta vakfe yapmak gibi olsaydı, Arafat'ta vakfeyi söylerken onlara Müzdelife'de vakfeyi de söylerdi. Fakat özellikle Arafat'ta vakfeyi söyledi. Çünkü Arafat'ta vakfe yapmak, vaktinde yapılamadığı takdirde haccın büsbütün kaçırılacağı haccın bir esasıdır.

Daha sonra bir başka konuya geçerek, tan yeri ağarmadan önce cem'e (Müzdelife'ye) varan kimsenin hacca yetişmiş olacağını insanlara öğretmek maksadı ile bu sözü söylemiştir. Yoksa bu, haccın tamamına yetişmiş olacağı manasında değildir. Çünkü ifadelerinin başında ***"Hac, Arafat'ta vakfedir"*** dediği sabit olmuştur. Böylelikle Arafat'ta vakfeyi kaçırmanın, haccı kaçırmak demek olduğunu ortaya koymuş oldu.

Daha sonra: ***"Sabah namazından önce Müzdelife'ye yetişen kimse hacca yetişmiş olur"*** sözü de, onun artık hac adına yapması gereken bir şey kalmamıştır anlamında değildir. Çünkü bundan sonra ziyaret tavafı gerekir ve bu da, mutlaka yerine getirilmesi gereken bir vacib (rükün)dür. Ancak o, bundan önce yapılan Arafat'ta vakfeyi yerine getirmekle haccı ifa etmeye yetişmiş olur.

İşte bu, rivayetlerin anlamlarına dair açıklamaların ve sahih bir şekilde anlaşılarak çelişmelerinin önlendiği en güzel, en uygun açıklamadır.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) açısından açıklamasına gelince; bizler, üzerinde ittifak ile kabul edilmiş asıl ilkenin: Gücü yetmeyen kimselerin geceleyin Müzdelife'den erken ayrılabilecekleri şeklinde olduğunu görüyoruz.

Nitekim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdulmuttaliboğullarının küçük çocuklarına bu şekilde emir vermiştir. Biz, bundan Yüce Allah'ın izniyle bu kitabımızın ilgili yerinde söz edeceğiz. Ayrıca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Hz. Sevde'nin Müzdelife'de vakfe yapmamasına ruhsat vermiştir.

٣٨٦٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ قَالَ: أَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَتْ سَوْدَةُ الْمَرْأَةُ ثَبِطَةً، ثَقِيلَةً، فَاسْتَأْذَنَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُفِيضَ مِنْ جَمْعٍ، قَبْلَ أَنْ تَقِفَ فَأَذِنَ لَهَا، وَلَوَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ اسْتَأْذَنْتُهُ فَأَذِنَ لِي.

3864- … Âişe *radıyallahu anhâ* şöyle demiştir: Sevde, hızlı değil ağır hareket eden bir kadındı. Bundan dolayı Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den vakfe yapmadan önce cem (Müzdelife)'den ayrılmak için izin istedi. Allah Rasulü de ona izin verdi. Keşke ben de ondan izin isteseydim de bana da izin verseydi, bunu çok isterdim.[94]

***

Ebu Cafer dedi ki: Böylelikle mazeretleri dolayısıyla onlardan Müzdelife'de vakfe yapma yükümlülüğünün düştüğünü, Arafat'ta ise vakfenin kaçınılmaz olduğunu ve bir mazeret dolayısıyla düşmeyeceğini gördük.

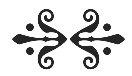
94 Buhârî, Hac, 98; Müslim, Hac, 293, 294, 295; Nesâî, Hac, 209, 214; İbn Mâce, Menâsik, 62; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 30, 94, 99…

İşte mazeret dolayısıyla düşen bir şey, haccın temeli ve kaçınılmaz olan işlerinden değildir. Mazeretli olsun ya da olmasın düşmeyen, ancak haccın vazgeçilemeyen temeli olur.

Nitekim ziyaret tavafının haccın temeli olup mazeret sebebiyle hayız olanın üzerinden kalkmadığını, sader tavafının ise haccın temeli olmayıp mazeret dolayısı ile hayız olandan düştüğünü görüyoruz. Buradaki mazeret ise hayız olmaktır.

Müzdelife'de vakfe yapmak mazeret sebebiyle düşen yükümlülüklerden olduğuna göre, o halde o farz olmayan diğer işler kabilindendir. Böylelikle dediğimiz husus da sabit olmaktadır.

Aynı zamanda bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٢٠– بَابُ الْجَمْعِ بَيْنَ الصَّلاتَيْنِ بِجَمْعٍ كَيْفَ هُوَ؟

20- İKİ VAKİT NAMAZI BİR ARADA KILMAK NASIL OLUR?

٣٨٦٥– حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ إِلَى مَكَّةَ، فَلَمَّا أَتَى جَمْعًا، صَلَّى الصَّلَاتَيْنِ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ، وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا.

3865- … Ebu İshak'tan, o Abdurrahman b. Yezid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh* ile Mekke'ye gittim. O Cem (Müzdelife'y)e gelince, her birisi için bir ezan ve bir kamet getirerek iki namazı birlikte kıldı. İkisi arasında ayrıca namaz kılmadı.[95]

٣٨٦٦– حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ صَلَاتَيْنِ مَرَّتَيْنِ بِجَمْعٍ، كُلُّ صَلَاةٍ بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ، وَالْعَشَاءُ بَيْنَهُمَا.

3866- … İbrahim'den, onun el-Esved'den rivayet ettiğine göre, el-Esved, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* ile birlikte cem (Müzdelife)'de iki defa iki

95 Buhârî, Hac, 98.

namaz kıldı. Bunların her birisini bir ezan ve bir kamet ile kıldı. İki namaz (akşam ile yatsı) arasında ise akşam yemeğini yedik.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bu iki hadis doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve akşam ile yatsı namazlarının, Müzdelife'de iki ayrı ezan ve iki ayrı kamet ile bir arada kılınacağını iddia etmiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Bu iki namazın birincisi bir ezan ve bir kamet ile kılınır. İkincisi ise ezansız ve bir kamet ile kılınır demiş ve şunu belirtmişlerdir: Ömer *radıyallahu anh*'ın ikinci namaz için ezan okumasının sebebi, insanların akşam yemeğini yemek üzere dağılmış olmalarıdır. Onların gelip cemaate katılmalarını sağlamak için ezan okutmuştu.

Bizler de aynı şekilde, eğer insanlar akşam yemeğini yemek ya da başka bir iş için imamın etrafından dağılacak olurlarsa, onları bir araya toplamak amacı ile müezzine ezan okumasını emreder, diyoruz.

İşte bu konuda Ömer *radıyallahu anh*'dan nakledilen rivayetin anlamı budur. Abdullah (b. Mesud)'dan gelen rivayet de aynı şekilde bunun gibidir.

٣٨٦٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَادَ يَجْعَلُ الْعَشَاءَ بِالْمُزْدَلِفَةِ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ.

3867- … Abdurrahman b. Yezid dedi ki: İbn Mesud *radıyallahu anh* Müzdelife'de akşam yemeğini iki namaz arasında yerdi.

***

Böylelikle bu hususta Abdullah (b. Mesud)'dan nakledilen rivayetin anlamı, Ömer *radıyallahu anh*'dan nakledilen rivayetin anlamı ile aynı olmaktadır.

Bundan sonra iki namaz birlikte kılındığı takdirde nasıl uygulama yapacağımızı görmek üzere bu hususta nakledilen rivayetleri inceledik ve şunu gördük:

٣٨٦٨- ابْنُ مَرْزُوقٍ قَدْ حَدَّثَنا قال: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ

أَنَّهُ صَلَّى مَعَ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ بِجَمْعٍ الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا، وَالْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ، بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ. ثُمَّ حَدَّثَ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا صَنَعَ مِثْلَ ذَلِكَ، وَحَدَّثَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَنَعَ مِثْلَ ذَلِكَ، فِي ذَلِكَ الْمَكَانِ.

3868- İbn Merzûk bize tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir el-Akadî tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be'nin el-Hakem'den tahdis ettiğine göre, el-Hakem, Said b. Cübeyr ile birlikte Cem (Müzdelife)'de akşam namazını üç rekat, yatsı namazını iki rekat ve tek bir kamet ile kıldı. Sonra İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın da böyle yaptığını tahdis etti. İbn Ömer *radıyallahu anh* da, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu yerde bunu bu şekilde yaptığını tahdis etti.

٣٨٦٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ بِجَمْعٍ الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا، وَالْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ، بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ. ثُمَّ حَدَّثَ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا صَنَعَ مِثْلَ ذَلِكَ، وَحَدَّثَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَنَعَ مِثْلَ ذَلِكَ، فِي ذَلِكَ الْمَكَانِ.

3869- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be'nin el-Hakem'den rivayet ettiğine göre, o Said b. Cübeyr ile birlikte cem'de akşam namazını üç rekat, yatsı namazını ise iki rekat olarak ve tek bir kamet ile kılmıştır. Sonra da İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın da aynısını yaptığını tahdis etmiştir. İbn Ömer *radıyallahu anh* da, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in aynısını bu yerde bu şekilde yaptığını tahdis etmiştir.

٣٨٧٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي الْحَكَمُ بْنُ عُتَيْبَةَ، وَسَلَمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ قَالَا: صَلَّى بِنَا سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ بِإِقَامَةٍ الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا، فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ فَصَلَّى رَكْعَتَيِ الْعِشَاءِ، ثُمَّ حَدَّثَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ صَنَعَ بِهِمْ فِي ذَلِكَ الْمَكَانِ مِثْلَ ذَلِكَ، وَحَدَّثَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَنَعَ بِهِمْ فِي ذَلِكَ الْمَكَانِ مِثْلَ ذَلِكَ.

3870- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd tahdis edip

dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bana el-Hakem b. Uteybe ve Seleme b. Küheyl tahdis edip dediler ki: Said b. Cübeyr bizlere bir kamet getirerek akşam namazını üç rekat olarak kıldırdı. Selam verdikten sonra ayağa kalkıp yatsı namazının iki rekatını kıldı. Sonra İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın onlara bu yerde aynı şekilde namaz kıldırdığını tahdis etti. İbn Ömer *radıyallahu anh* da, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onlara bu yerde aynı şekilde namaz kıldırdığını tahdis etti.[96]

٣٨٧١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ قَالَ: شَهِدْت سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ أَقَامَ بِجَمْعٍ الصَّلَاةَ وَأَحْسَبُهُ قَالَ: أَذَّنَ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى الْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ بِالْإِقَامَةِ الْأُولَى، وَحَدَّثَ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا صَنَعَ فِي هَذَا الْمَكَانِ هَذَا، وَحَدَّثَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَنَعَ مِثْلَ ذَلِكَ.

3871- … Bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis etti. el-Hakem dedi ki: Said b. Cübeyr'in cem'de namaz için kamet getirdiğine -zannederim el-Hakem ezan okuduğuna da demiştir- ve akşam namazını üç rekat olarak kıldığına sonra ayağa kalkarak yatsıyı birincisinin kameti ile iki rekat olarak kıldığına tanık oldum. Ayrıca İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın bu yerde böyle yaptığını tahdis etti. İbn Ömer de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in aynısını yaptığını tahdis etti.

٣٨٧٢- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ سَلَمَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِجَمْعٍ بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ.

3872- … Bize Süfyan es-Sevrî, Seleme'den tahdis etti. O Said b. Cübeyr'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cem'de akşam namazı ile yatsı namazını bir kamet ile kıldırdı.[97]

96 Tirmizî, Hac, 56.
97 Buhârî, Taksîru's-Salât, 6; Müslim, Hac, 288.

٣٨٧٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3873- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb, Şu'be'den tahdis etti. O Ebu İshak'tan, o Abdullah b. Malik'ten, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٣٨٧٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ. ح

3874- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis etti, H.

٣٨٧٥- وَحَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ قَالَ: أَنَا سُفْيَانُ بْنُ سَعِيدٍ الثَّوْرِيُّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا، وَالْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ. فَقِيلَ لَهُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، مَا هَذَا؟ فَقَالَ: صَلَّيْتُهُمَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْمَكَانِ بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ.

3875- Bize Hüseyn b. Nasr da tahdis edip dedi ki: Ben Yezid b. Harun'u şöyle derken dinledim: Bize Süfyan b. Said es-Sevrî, Ebu İshak'tan bildirdi. O Abdullah b. Malik'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte akşamı üç, yatsıyı iki rekat olarak tek bir kamet ile kıldım. Ona: Ey Ebu Abdurrahman! Bu ne? diye sorulunca, o: Ben bu iki namazı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte bu yerde tek bir kamet ile kıldım, diye cevap verdi.

٣٨٧٦- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: صَلَّى بِنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ بِالْمُزْدَلِفَةِ صَلَاةَ الْمَغْرِبِ بِإِقَامَةٍ لَيْسَ مَعَهَا أَذَانٌ ثَلَاثَ رَكَعَاتٍ، ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: اَلصَّلَاةَ، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى الْعِشَاءَ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ. فَقَالَ لَهُ مَالِكُ بْنُ الْحَارِثِ: مَا هَذِهِ الصَّلَاةَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ؟

قَالَ: صَلَّيْتُ هَاتَيْنِ الصَّلَاتَيْنِ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَا الْمَكَانِ، لَيْسَ مَعَهُمَا أَذَانٌ.

3876- … Bize Züheyr b. Muaviye tahdis edip dedi ki: Bize Ebu İshak, Malik b. el-Hâris'den tahdis etti. Malik dedi ki: Abdullah b. Ömer bize Müzdelife'de akşam namazını ezan okumadan bir kamet ile üç rekat olarak kıldırdı. Sonra selam verdi. Ardından: es-Salât diye seslendi. Kalkıp yatsı namazını iki rekat olarak kıldırdıktan sonra selam verdi.

Malik b. el-Hâris ona: Ey Abdurrahman'ın babası! Bu namaz da ne? diye sorunca İbn Ömer: Ben bu iki namazı bu yerde ezansız olarak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte kıldım, dedi.

٣٨٧٧- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَرْبَعَةٌ كُلُّهُمْ ثِقَةٌ، مِنْهُمْ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ، وَعَلِيٌّ اَلْأَزْدِيُّ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ صَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِالْمُزْدَلِفَةِ بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ.

3877- … Mücahid dedi ki: Hepsi de sika (güvenilir ravi) olan aralarında Said b. Cübeyr ve Ali el-Ezdî'nin de bulunduğu dört kişi bana, İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun akşam ile yatsı namazını Müzdelife'de tek bir kamet ile kıldırdığını tahdis etti.[98]

***

İşte İbn Ömer *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu iki namazı aralarında ezan okumadan ve kamet getirmeden kıldırdığını haber vermektedir.

Yine İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan bu konuda bundan başka bir lafızla da rivayet gelmiştir:

٣٨٧٨- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، صَلَّى الْمَغْرِبَ

98 Müslim, Hac, 288.

وَالْعِشَاءَ بِالْمُزْدَلِفَةِ جَمِيعًا، لَمْ يُنَادِ فِي وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا إِلا بِالْإِقَامَةِ، وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا، وَلا عَلَى إِثْرِ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا.

3878- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verip dedi ki: Bana İbn Ebi Zi'b, İbn Şihâb'dan haber verdi. O Salim b. Abdullah'tan, o babasından rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* akşam ile yatsı namazını Müzdelife'de bir arada kılmıştır. Bunlarda sadece kamet getirmiş, ikisi arasında namaz kılmadığı gibi onlardan herhangi birisinden sonra da namaz kılmamıştır.[99]

٣٨٧٩- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى الْمُزَنِيِّ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ الشَّافِعِيُّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ لَمْ يُنَادِ بَيْنَهُمَا، وَلا عَلَى إِثْرِ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا إِلا بِإِقَامَةٍ. وَهَكَذَا حِفْظِي عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ، غَيْرَ أَنِّي وَجَدْتُهُ فِي كِتَابِي نَصَصْتُهُ فِي الْحَدِيثِ الَّذِي قَبْلَ هَذَا.

3879- Bize İsmail b. Yahya el-Müzenî tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. İdris eş-Şafiî, Abdullah b. Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ebi Zi'b'den hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak rivayetinde: Ne ikisi arasında, ne bunlardan birisinden sonra kamet getirmenin dışında ezan okumadı, dedi.

Benim Yunus yolu ile İbn Vehb'den hadisi hıfz edişim de bu şekildedir. Ancak ben hadisin, kendi yazdıklarım arasında bundan önceki hadiste kaydettiğim şekilde olduğunu gördüm.

٣٨٨٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَمَعَ بَيْنَ الصَّلَاتَيْنِ بِجَمْعٍ، لَمْ يُنَادِ فِي كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا إِلا بِإِقَامَةٍ، وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا.

3880- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zi'b, ez-Zührî'den tahdis etti. O Salim'den, onun, babasından rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Cem'de iki nama-

99 Müslim, Hac, 287; İbn Mâce, Menâsik, 60.

zı bir arada kılmıştır. Bunların herhangi birisi için kamet dışında ayrıca ezan okumamış, ikisi arasında nafile namaz da kılmamıştır.

***

Bu hadiste "Bunların herhangi birisi için kamet dışında bir ezan okumadı" sözü ile her bir namaz için getirmiş olduğu kameti kastetmiş olması ihtimali olduğu gibi her ikisi için getirmiş olduğu kameti kastetmesi ihtimali de vardır. Ancak bizim için en uygun olanı, bunun manasını, bundan önce naklettiğimiz, Said b. Cübeyr'in İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği hadisin manası ile uyum arzetmesi için getirmiş olduğu kamete yorumlamamızdır.

Ebu Eyyub el-Ensârî ile el-Berâ b. Azib'den de yine buna uygun rivayet gelmiştir:

٣٨٨١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ الرُّومِيُّ قَالَ: أَنَا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ قَالَ: أَنَا غَيْلَانُ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ اَلْأَنْصَارِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِإِقَامَةٍ وَاحِدَةٍ.

3881- … Adiy b. Sâbit el-Ensârî'den, o Abdullah b. Yezid el-Ensârî'den, o Ebu Eyyub el-Ensârî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte akşam ve yatsıyı tek bir kamet ile kıldım."

٣٨٨٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ قَالَ: أَنَا أَبُو يُوسُفَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3882- … Adiy b. Sâbit'ten, o Abdullah b. Yezid'den, o el-Berâ b. Azib'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

***

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Aksine, bu iki namazın

birincisini bir ezan ve bir kamet getirerek, ikincisini ise ezansız olarak kılar demiş ve bu hususta şu rivayeti delil göstermişlerdir:

٣٨٨٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ فَقَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ صَلَّى بِهَا الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ، بِأَذَانٍ وَاحِدٍ وَإِقَامَتَيْنِ.

3883- … Cafer b. Muhammed'den, o babasından, onun Cabir *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Müzdelife'ye gelince akşam ve yatsı namazını bir ezan ve iki kamet ile kıldırmıştır.

***

Bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in akşam ve yatsı namazını bir ezan ve iki kamet ile kıldırdığı belirtilmektedir. Bu ise Malik b. el-Hâris'in İbn Ömer'den yaptığı rivayete aykırıdır. İlim adamları Arafat'ta cem ile birlikte kılınan iki namazdan birincisi için ezan ve kamet getirileceğini icma ile kabul etmişlerdir. Buna kıyasen, Cem'de (Müzdelife'de) bir arada kılınan iki namazın birincisinin de hükmünün böyle olması gerekir.

٣٨٨٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: دَفَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ عَرَفَةَ، حَتَّى إِذَا كَانَ بِالشِّعْبِ نَزَلَ فَبَالَ، ثُمَّ تَوَضَّأَ، فَلَمْ يُسْبِغْ الْوُضُوءَ، فَقُلْتُ لَهُ: اَلصَّلَاةَ، فَقَالَ: «اَلصَّلَاةُ أَمَامَكَ». فَرَكِبَ حَتَّى جَاءَ بِالْمُزْدَلِفَةِ، فَنَزَلَ فَتَوَضَّأَ فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ، ثُمَّ أَنَاخَ كُلُّ إِنْسَانٍ بَعِيرَهُ فِي مَنْزِلِهِ، ثُمَّ أُقِيمَتْ الْعِشَاءُ، فَصَلَّاهَا، وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا شَيْئًا.

3884- … Musa b. Ukbe'den, o Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh*'ın azadlısı Kureyb'den, onun Üsâme b. Zeyd'den rivayet ettiğine göre, o, Üsâme'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Arafat'tan ayrıldı. Nihayet eş-Şi'b'e gelince bineğinden inip küçük abdestini bozdu sonra

abdest aldı. Fakat abdestini alırken azalarını iyice yıkamadı. Ben ona namaz (kılacak mıyız)? diye sordum. O ***"Namazı ileride kılacaksın"*** dedi.

Sonra bineğine bindi, Müzdelife'ye gelince bineğinden inip abdest aldı ve abdest azalarını iyice yıkadı. Sonra namaz için kamet getirildi. Akşam namazını kıldırdıktan sonra herkes konakladığı yerde devesini çöktürdü. Sonra yatsı için kamet getirildi, yatsıyı da kıldırdı. Fakat ikisi arasında namaz kılmadı.[100]

***

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Müzdelife'de iki namazı birlikte kılıp kılmadığı ya da ikisi arasında bir iş yapıp yapmadığı hususunda farklı rivayetler gelmiştir. Bu konuda İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın hadisini ve Üsâme b. Zeyd'den nakledilen hadiste belirtilenleri zikrettik.

Bu iki namazı nasıl kıldığı hususunda da ihtilaf vardır. Bazıları bir ezan ve bir kamet ile bazıları bir ezan iki kamet ile bazıları ise ezansız olarak tek bir kamet ile kıldı demiştir.

Bu hususta belirttiğimiz şekilde ihtilaf ettiklerine ve Müzdelife'de bir arada kılınan iki namaz olan akşam ile yatsı namazının durumu Arafat'ta bir arada kılınan iki namaz olan öğle ile ikindi gibi olduğuna göre, bu iki ayrı yerde namazları bir arada kılmanın da ancak hac için ihrama girmiş kimse için söz konusu olduğuna, ihramda bulunmayan için de, hac yapmayıp umre yapacak olan için de söz konusu olmadığına, Arafat'ta bir arada kılınan iki namaz biri diğerinin akabinde kılınıp aralarında başka bir iş yapılmadığına, her ikisi için tek bir ezan okunup iki ayrı kamet getirildiğine göre, bunların da tıpkı Arafat'takiler gibi olması gerekir.

İşte bu hususta nazar (kıyas) böyledir. Bu ise Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah onlardan razı olsun- görüşlerine muhaliftir.

Çünkü onlar, Arafat'ta iki namazın bir arada kılınması halinde belirttiğimiz gibi olacağını kabul etmekle birlikte Müzdelife'de iki namazın bir arada kılınması halinde bunların tek bir ezan ve tek bir kamet ile kılınacağı kanaatini kabul ediyor ve bu hususta İbn Ömer'den gelen rivayeti delil gösteriyorlardı.

Süfyan es-Sevrî ise bu iki namazın ezansız olarak tek bir kamet ile kılınacağı görüşünde idi. Bu da İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu*

100 Müslim, Hac, 276.

aleyhi ve sellem'den naklettiği rivayete göre kabul ettiği bir görüştür. Ancak biz, bu hususta Cabir'den nakletmiş olduğumuz rivayet (3883 no'lu hadis)i delil almaya daha elverişli bulmaktayız. Çünkü nazar (akli düşünme ve kıyas) da onun lehine tanıklık etmektedir. Bundan sonra biz, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadisin, Cabir *radıyallahu anh*'ın hadisinin anlamını taşıdığını gördük. Şöyle ki:

٣٨٨٥- هَارُونُ بْنُ كَامِلٍ وَفَهْدًا، حَدَّثَانَا قَالا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدِ بْنِ مُسَافِرٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: جَمَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ، وَهِيَ الْمُزْدَلِفَةُ صَلَّى الْمَغْرِبَ ثَلَاثًا، ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ أَقَامَ الْعِشَاءَ فَصَلَّاهَا رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ، لَيْسَ بَيْنَهُمَا سَجْدَةٌ.

3885- … İbn Şihâb'dan, o Salim b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* cem denilen el-Müzdelife'de akşam ile yatsıyı birlikte kıldırdı. Akşamı üç rekat kıldırdıktan sonra selam verdi. Sonra yatsı için kamet getirip onu iki rekat olarak kıldırdı. Sonra selam verdi, her ikisi arasında ayrıca bir secde (nafile namaz) kılmadı.

***

İşte bu hadis, onun bu iki namazı iki ayrı kamet ile kıldığını bildirmektedir.

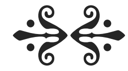
Biz İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e nispet etmeden bu namazlar için ezan okuduğuna dair rivayet de tespit ettik:

٣٨٨٦- حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا بِشْرٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ جَمَعَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ، بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ، وَلَمْ يَجْعَلْ بَيْنَهُمَا شَيْئًا.

3886- … Said b. Cübeyr'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Ömer cem'de akşam ile yatsı namazlarını bir ezan ve bir kamet ile bir arada kılmış ve ikisi arasında herhangi bir şey yapmamıştır.

***

Onun, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in böyle yaptığına dair bilgisi olmadıkça bu konuya ezanı dâhil etmesi imkânsızdır. Bununla birlikte Cabir *radıyallahu anh*'dan bu kabilden nakletmiş olduğumuz rivayeti biz daha çok benimsiyoruz. Çünkü nazar (akli düşünme ve kıyas) onun lehine tanıklık etmektedir.

٢١- بَابُ وَقْتِ رَمْيِ جَمْرَةِ الْعَقَبَةِ لِلضُّعَفَاءِ الَّذِينَ يُرَخَّصُ لَهُمْ فِي تَرْكِ الْوُقُوفِ بِالْمُزْدَلِفَةِ

21- MÜZDELİFE'DE VAKFE YAPMAMALARI HUSUSUNDA KENDİLERİNE RUHSAT VERİLMİŞ GÜÇSÜZ KİMSELERİN AKABE CEMRESİNE TAŞ ATABİLECEKLERİ ZAMAN

٣٨٨٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ. ح

3887- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis etti, H.

٣٨٨٨- وَحَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي وَهْبٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ شُعْبَةَ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كُنْتُ فِيمَنْ بَعَثَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النَّحْرِ فَرَمَيْنَا الْجَمْرَةَ مَعَ الْفَجْرِ.

3888- Bize Yunus da tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Vehb, İbn Ebi Zi'b'den tahdis etti. O İbn Abbas'ın azadlısı Şu'be'den, o İbn Abbas'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben nahr (kurban bayramının birinci) günü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gönderdiği kimseler arasında idim. Biz, tan yerinin ağarması ile cemreye taş attık.

٣٨٨٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا خَلادُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي الصَّفِيرِ، عَنْ عَطَاءٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِلْعَبَّاسِ لَيْلَةَ الْمُزْدَلِفَةِ: «اِذْهَبْ بِضُعَفَائِنَا وَنِسَائِنَا، فَلْيُصَلُّوا الصُّبْحَ بِمِنًى، وَلْيَرْمُوا جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ قَبْلَ أَنْ يُصِيبَهُمْ دَفْعَةُ النَّاسِ». قَالَ: فَكَانَ عَطَاءٌ يَفْعَلُهُ بَعْدَ مَا كَبِرَ، وَضَعُفَ.

3889- …Bize İsmail b. Abdulmelik b. Ebi's-Sufayr Ata'dan şöyle dediğini tahdis etti: İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın bana haber verdiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Müzdelife'de bulundukları gece Abbas'a şöyle demiştir: ***"Bizim güçsüz olanlarımızı ve kadınlarımızı gönder de sabah namazını Mina'da kılsınlar ve Akabe cemresine diğer insanların oraya akın etmelerinden önce taş atsınlar."***

(İsmail b. Abdulmelik) dedi ki: Ata, yaşlanıp gücünü nisbeten kaybedince böyle yapmaya başlamıştı.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları güçsüz kimselerin Akabe cemresine tan yeri ağardıktan sonra taş atabilecekleri görüşünü benimsemiş ve bunun için bu hadisi delil göstermiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Güneş doğmadıkça Akabe cemresine taş atmamaları gerekir. Eğer bundan önce taş atacak olurlarsa, bu, yerini bulmakla birlikte iyi bir iş yapmamış olurlar, demiş ve şunu eklemişlerdir. İbn Abbas, mevlası (azatlısı) Şu'be'nin kendisinden naklettiği hadiste, onların Akabe cemresine tan yerinin ağarması esnasında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in böyle yapmalarını emretmesi üzerine taş attıklarından söz etmemiştir.

Buna göre, onların bu işi o vakti taş atılacak zaman sandıkları için yapmış olmaları, gerçekte ise o zamanın taş atma zamanı olmaması da mümkündür.

Ata'nın ondan rivayet etmiş olduğu hadiste ise Akabe cemresine ne zaman taş attıklarından söz edilmemiştir: Güneş doğduktan sonra mı yoksa bundan önce mi taş attıkları belirtilmemiştir.

Birinci görüş sahipleri kendi görüşlerinin lehine ayrıca şunu da delil göstermişlerdir:

٣٨٩٠- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُس، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا كَانَ يُقَدِّمُ ضَعَفَةَ أَهْلِهِ فَيَقِفُونَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَالْمُزْدَلِفَةِ بِلَيْلٍ، فَيَذْكُرُونَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ مَا بَدَا لَهُمْ، ثُمَّ يَدْفَعُونَ قَبْلَ أَنْ يَقِفَ الْأَمَامُ، وَقَبْلَ أَنْ يَدْفَعَ. فَمِنْهُمْ مَنْ يَقْدَمُ مِنًى لِصَلاةِ الْفَجْرِ، وَمِنْهُمْ مِنْ يَقْدَمُ بَعْدَ ذَلِكَ، فَإِذَا قَدِمُوا رَمَوْا الْجَمْرَةَ. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: رَخَّصَ لِأُولَئِكَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3890- … İbn Şihâb'dan, onun Salim'den rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* aile halkından güçsüz kimseleri önceden gönderir, onlar Meş'ar-i Haram'ın yanında ve Müzdelife'de geceleyin vakfelerini yapar, Yüce Allah'ı kendilerine müyesser kılınan şekilde anar sonra da imam vakfe yapmadan ve Müzdelife'den ayrılmadan önce Müzdelife'den ayrılırlardı. Onların bazısı sabah namazı vakti, bazısı bundan sonra Mina'ya gelirdi. Mina'ya geldikten sonra da cemreye taş atarlardı. İbn Ömer *radıyallahu anh* da: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunlara ruhsat vermiştir, derdi.[101]

***

Bunlara karşı diğer görüş sahiplerinin lehine olan delillerden birisi de, İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan gelen hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onlara o vakitte Akabe cemresine taş atmalarına dair ruhsat verdiğinden söz edilmemiş olmasıdır.

Bundan dolayı Allah Rasulü'nün onlara vermiş olduğu ruhsatın yalnızca geceleyin Müzdelife'den ayrılmak ile sınırlı olması mümkündür. Bu konuda ayrıca şunu da delil göstermişlerdir:

٣٨٩١- حَدَّثَنَا رَبِيعُ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ:

101 Buhârî, Hac, 98; Müslim, Hac, 304; Tirmizî, Hac, 58; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 326, 344.

أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ مَوْلَى أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: أَيْ بُنَيَّ، هَلْ غَابَ الْقَمَرُ لَيْلَةَ جَمْعٍ؟ وَهِيَ تُصَلِّي، وَنَزَلَتْ عِنْدَ الْمُزْدَلِفَةِ. قَالَ: قُلْتُ: لاَ. فَصَلَّتْ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَتْ: أَيْ بُنَيَّ، هَلْ غَابَ الْقَمَرُ؟ أَوْ قَدْ غَابَ؟. فَقُلْتُ: نَعَمْ، قَالَتْ: فَارْتَحِلُوا إِذًا، فَارْتَحَلْنَا بِهَا حَتَّى رَمَتْ الْجَمْرَةَ، ثُمَّ رَجَعَتْ فَصَلَّتْ الصُّبْحَ فِي مَنْزِلِهَا. فَقُلْتُ لَهَا: أَيْ هَنَتَاهُ لَقَدْ غَلَّسْتِنَا قَالَتْ: كَلاَّ يَا بُنَيَّ، إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَذِنَ لِلظُّعُنِ.

3891- ... İbn Cüreyc dedi ki: Bana Ebu Bekir *radıyallahu anh*'ın kızı Esma'nın azatlısının haber verdiğine göre, Esma kendisine Müzdelife'de vakfe yapıldığı gece: Oğulcuğum, ay battı mı? diye sordu. Bu esnada namaz kılıyordu ve Müzdelife yakınlarında konaklamıştı. Azatlısı Abdullah dedi ki: Ben hayır deyince o, bir süre daha namaz kıldı. Sonra: Oğulcuğum, ay battı mı -ya da batmış mı?- diye sordu. Ben, evet deyince o da: O halde yola çıkın, dedi. Biz de onunla yola çıktık. Akabe cemresine taş attı sonra geri dönüp konaklamış olduğu yerde sabah namazını kıldı. Ben ona: Sen bize bu işleri alacakaranlıkta yaptırdın deyince o: Hayır, oğulcuğum, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hanımlara izin verdi, dedi.[102]

***

Burada Müzdelife'den ayrılışlarının alacakaranlıkta olduğunu kastetmiş olması ihtimali bulunduğu gibi cemreye taş atmalarının alacakaranlıkta gerçekleştiğini kastetmiş olması da mümkündür. Bunun üzerine Esma, bu işi alacakaranlıkta yapmaları hakkında soru sorulması üzerine Allah'ın Peygamberi *sallallahu aleyhi ve sellem*'in alacakaranlıkta onlara izin verdiğini haber vermektedir.

Bunların taş atacakları vaktin, güneşin doğuşundan sonra olduğu görüşünü benimseyenlerin lehine olan delillerden birisi de şudur:

٣٨٩٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ، قَالَ: ثَنَا فُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ: أَنَا كُرَيْبٌ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى

102 Buhârî, Hac, 98; Müslim, Hac, 297; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 347, 351.

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُ نِسَاءَهُ وَثَقَلَهُ صَبِيحَةَ جَمْعٍ أَنْ يُفِيضُوا مَعَ أَوَّلِ الْفَجْرِ بِسَوَادٍ، وَلا يَرْمُوا الْجَمْرَةَ إِلا مُصْبِحِينَ.

3892- … Bize Kureyb'in İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan bildirdiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Müzdelife'de sabahı edecekleri gece tan yerinin ağardığı ilk vakitte ortalık kararmış iken eşlerinin ve eşyalarının yola çıkmasını emretmekle birlikte sabah olmadan cemreye taş atmamalarını da emrederdi.

***

Bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, onlara tan yerinin ağardığı ilk vakitte Müzdelife'den ayrılmalarını fakat sabah olmadan cemreye taş atmamalarını emrettiği belirtilmektedir. Bu da, onlara taş atmalarını emrettiği vaktin başının, tan yerinin ağarması olmadığına fakat bunun başının bundan sonra gelen sabah vakti olduğuna delildir.

٣٨٩٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: حدَّثَنَا حَمَّادٌ، قال: أنا الْحَجَّاجُ عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مِقْسَمٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَهُ فِي الثَّقَلِ وَقَالَ: «لا تَرْمُوا الْجِمَارَ حَتَّى تُصْبِحُوا».

3893- … el-Hakem'den, o Miksem'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisini ağır hareket edenlerle birlikte göndermiş ve: ***"Sabahı edinceye kadar cemrelere taş atmayın"*** demiştir.[103]

***

Buradaki sabahlamanın, güneşin doğuşu olması ihtimali bulunduğu gibi bundan önce olması ihtimali de vardır. Bu sebeple biz de bu hususu inceleyince şunu gördük:

٣٨٩٤- حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ عَنِ

103 Buhârî, Sayd, 65; Müslim, Hac, 303; Tirmizî, Hac, 58; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 245, 272, 334, 346.

الْأَعْمَشِ عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مِقْسَمٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِبَنِي هَاشِمٍ: «يَا بَنِي أَخِي تَعَجَّلُوا قَبْلَ زِحَامِ النَّاسِ، وَلا تَرْمُوا الْجَمْرَةَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ».

3894- … el-A'meş'den, o el-Hakem'den, o Miksem'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Haşimoğullarına: ***"Kardeşimin oğulları! İnsanlar izdiham etmeden önce acele edin fakat Akabe cemresine güneş doğmadan taş atmayın"*** dedi.[104]

٣٨٩٥- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مِقْسَمٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَدَّمَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَعَفَةَ أَهْلِهِ، لَيْلَةَ جَمْعٍ. قَالَ: فَأَتَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنْسَانًا مِنْهُمْ، فَحَرَّكَ فَخِذَهُ وَقَالَ: «لا تَرْمِيَنَّ جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ».

3895- … el-Hakem'den, o Miksem'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Müzdelife gecesi yakınlarının zayıf olanlarını önden gönderdi. (İbn Abbas) dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlardan birisinin yanına geldi ve onun uyluğunu hareket ettirerek: ***"Sakın Akabe cemresine güneş doğmadan taş atma"*** dedi.[105]

٣٨٩٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عِيسَى. ح

3896- Bize Muhammed b. Amr b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. İsa tahdis etti, H.

٣٨٩٧- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ. ح

3897- Bize İbn Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Kesîr tahdis etti, H.

104 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 371.
105 Buhârî, Hac, 98; Müslim, Hac, 304; Tirmizî, Hac, 58; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 326, 344.

٣٨٩٨- وَحَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنِ الْحَسَنِ الْعُرَنِيِّ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَدَّمَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُغَيْلِمَةَ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، مِنْ جَمْعٍ بِلَيْلٍ، فَجَعَلَ يَلْطَخُ أَفْخَاذَنَا وَيَقُولُ: «أَيْ بَنِيَّ لا تَرْمُوا جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ».

3898- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip (Yahya ve Muhammed ile birlikte) dediler ki: Bize Süfyan, Seleme b. Küheyl'den tahdis etti. O el-Hasen el-Uranî'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdulmuttaliboğullarının biz küçük çocuklarını Cem (Müzdelife)'den geceleyin önden gönderdi. Bizim uyluklarımıza vurup: ***"Oğullarım! Sakın Akabe cemresine güneş doğmadıkça taş atmayın"*** dedi.[106]

٣٨٩٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ أَنَّ ابْنَ أَبِي لَيْلَى، قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ مِقْسَمٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَكَانَ يَأْخُذُ بِعَضُدِ كُلِّ إِنْسَانٍ مِنَّا.

3899- … el-Hakem'den, o Miksem'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen nakletmiş ancak: Bizden her birimizin pazusunu da tutuyordu, demiştir.

٣٩٠٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنِ الْحَسَنِ الْعُرَنِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَفَضْنَا مِنْ جَمْعٍ، فَلَمَّا أَنْ صِرْنَا بِمِنًى، قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا تَرْمُوا جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ».

3900- … el-Hasen el-Uranî'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz Müzdelife'den ayrıldık. Mina'ya vardığımızda

106 Ebu Davud, Menâsik, 65; Nesâî, Menâsik, 222; İbn Mâce, Menâsik, 62; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 234, 311, 343.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Güneş doğmadıkça Akabe cemresine taş atmayın"*** dedi.[107]

***

İşte bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, onlara bundan önceki bölümde geçen hadiste kendilerine taş atmalarını emretmiş olduğu sabah vaktinin hangisi olduğunu açıklamakta, bunun güneşin doğuşundan sonra olduğunu bildirmektedir.

O halde bu hadisin alınması, İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın azatlısı Şu'be'nin rivayet ettiği hadise göre daha uygundur. Çünkü bu rivayet İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendilerine belirttiğimiz şekilde emrini ifade ederek tevatür ile gelmiştir.

Diğer taraftan geceleyin Müzdelife'den ayrılma ruhsatı ancak ayrıldıkları zamanda insanların kalabalığından etkilenmesinler diye zayıf ve güçsüzlere verilmiştir. Böylece onlar, Mina'ya vardıklarında da diğer insanlar gelmeden önce ve güneşin doğuşundan sonra Akabe cemresine taş atma imkânı bulurlar. Diğer taraftan zayıf olmayanlar (güçlü kimseler), güneşin doğuşundan önce Müzdelife'den ayrılacakları zaman ancak onlar (Mina'ya) gelebilirler. İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara böyle yapmalarını emretmişti.

٣٩٠١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ. ح

3901- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, İbn İshak'tan tahdis etti, H.

٣٩٠٢- وَحَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ قَالَ: كُنَّا وُقُوفًا مَعَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بِجَمْعٍ، فَقَالَ: إِنَّ أَهْلَ الْجَاهِلِيَّةِ كَانُوا لا يُفِيضُونَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَيَقُولُونَ أَشْرِقْ ثَبِيرُ وَأَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَالَفَهُمْ، فَأَفَاضَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ.

3902- Bize Yezid b. Sinan da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Asım, Süfyan'-

107 Buhârî, Hac, 100; Müslim, Mesâcid, 287; Ebu Davud, Menâsik, 4; Tirmizî, Hac, 58, 60; Nesâî, Hac, 213.

dan tahdis etti. O Ebu İshak'tan, o Amr b. Meymûn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz cem (denilen Müzdelife'de) Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte vakfede idik. Ömer: Cahiliye dönemi insanları güneş doğmadıkça buradan ayrılmazlar ve: Ey (güneş) Sebir tepesi (üzerine) doğ, derlerdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onlara muhalefet edip güneş doğmadan önce ayrıldı.[108]

٣٩٠٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ. ح

3903- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis etti, H.

٣٩٠٤- وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ قَالَ: كُنَّا وُقُوفًا مَعَ عُمَرَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ بِجَمْعٍ، فَقَالَ: إِنَّ أَهْلَ الْجَاهِلِيَّةِ كَانُوا لا يُفِيضُونَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَيَقُولُونَ أَشْرِقْ ثَبِيرُ كَمَا نُغِيرُ وَأَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَالَفَهُمْ فَأَفَاضَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ بِقَدْرِ صَلَاةِ الْمُسَافِرِ، صَلاةَ الصُّبْحِ.

3904- Bize Fehd de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize İsrail, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Amr b. Meymûn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte Cem (Müzdelife)'de vakfede idik. Ömer *radıyallahu anh* dedi ki: Cahiliye dönemi insanları güneş doğuncaya kadar (Müzdelife'den) ayrılmaz ve: "Ey (güneş), Sebir tepesi üzerine doğ ki biz de buradan ayrılalım, derlerdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise onlara muhalefet ederek, bir yolcunun sabah namazını kılacağı süre kadar güneş doğmadan önce oradan ayrıldı.[109]

***

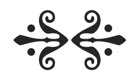
Güçsüzlerin dışındakiler, güneşin doğuşundan bu kadar kısa bir süre önce Müzdelife'den ayrıldıklarına göre, onlardan önce Mina'ya gitmiş bulunan zayıfların ise diğerleri yanlarına ulaşmadan önce ve güneş doğduktan sonra Akabe cemresine taş atmaları mümkün olur. Bu durumda güçsüz kimselere güneşin doğuşundan önce cemreye taş atmaları için ruhsat vermenin bir

108 Buhârî, Hac, 100; Tirmizî, Hac, 60; Nesâî, Menâsik, 213; İbn Mâce, Menâsik, 61; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 39, 42, 50, 52.

109 İbn Mâce, Menâsik, 61; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 39, 42, 54.

anlamı olmaz. Çünkü ruhsat böyle bir durumda ancak zaruret halinde söz konusu olabilir. Bunda ise zaruretten söz edilemez.

Böylelikle Akabe cemresine taş atmanın güneşin doğuşuna kadar geciktirilmesi şeklinde rivayet etmiş olduğumuz İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan gelen hadiste belirtilen durum sabit olmaktadır. Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٢٢- بَابُ رَمْيِ جَمْرَةِ الْعَقَبَةِ لَيْلَةَ النَّحْرِ قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ

22- NAHR (KURBAN BAYRAMININ BİRİNCİ GÜNÜ) GECESİ FECİR DOĞMADAN ÖNCE AKABE CEMRESİNE TAŞ ATMAK

٣٩٠٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ التَّيْمِيُّ قَالَ: أَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ يَوْمَ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا دَارَ إِلَى يَوْمِ النَّحْرِ فَأَمَرَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ جَمْعٍ أَنْ تُفِيضَ، فَرَمَتْ جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ، وَصَلَّتْ الْفَجْرَ بِمَكَّةَ.

3905- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Muhammed et-Tymî tahdis edip ded ki: Bize Hammad b. Selem'nin Hişâm b. Urve'nin Urve'den bildirdiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ümmü Seleme *radıyallahu anh*'ın yanında kalacağı gün, kurban bayramının birinci günü (nahr günü)ne denk gelmişti. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona cem gecesi (Müzdelife'de kalınan gece) ayrılmasını emretti. O da Akabe cemresine taş attı ve sabah namazını Mekke'de kıldı.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, kurban bayramının birinci gününün gecesi tan yerinin ağarmasından önce Akabe cemresine taş atmanın caiz olduğu görüşünü benimsemiş, bu konuda bu hadisi delil göstermiş ve şöyle demiştir: Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın Mekke'de sabah na-

mazını kılması ancak Akabe cemresine tan yerinin ağarmasından önce taş atmış olması halinde mümkün olur. Bunun sebebi ise iki yer arasındaki uzak mesafedir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Herhangi bir kimsenin tan yeri ağarmadan önce Akabe cemresine taş atması caiz değildir. Tan yeri ağarmadan önce o cemreye taş atan kimse hiç taş atmamış kişi hükmündedir. Taş atma zamanında da taşlarını tekrar atmakla yükümlüdür. Böyle yapmayacak olursa bundan dolayı bir kurban kesmesi gerekir.

Bu hususta bunların lehine olan delillerden birisi de şudur: Bu hadisin Hişâm b. Urve'den rivayeti hususunda ihtilaf edilmiştir. Bu hadis ondan, belirttiğimiz şekilde rivayet edildiği gibi yine bundan farklı şekilde de rivayet edilmiştir:

٣٩٠٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَازِمٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: أَمَرَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ النَّحْرِ أَنْ تُوَافِيَ مَعَهُ صَلَاةَ الصُّبْحِ بِمَكَّةَ.

3906- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Hâzim, Hişâm b. Urve'den tahdis etti. O babasından, o Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb'ten, o da Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* nahr (kurban bayramının birinci) günü ona (Ümmü Seleme'ye) sabah namazını Mekke'de kendisiyle birlikte kılmasını emretti.[110]

***

Bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine bu konuda belirtilen emri, nahr (kurban bayramının birinci) günü verdiği ifade edilmektedir. Buna göre o, nahr gününden sonraki günde sabah namazını kendisi ile birlikte kılmasını emretmiştir. Bu ise birinci hadisten farklıdır. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* aynı şekilde eşlerinden Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'yı da erkenden göndermişti. Böylelikle hep birlikte Mina'ya erkenden

110 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 291.

gitmiş ve sabah namazını orada kılmış oldular. Hemen o vakitte de Mekke'ye gitmek üzere yola çıkmamışlardı.

Bu hususta nakledilen rivayetlerden bazıları da şöyledir:

٣٩٠٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ سَوْدَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ، اسْتَأْذَنَتْ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُصَلِّيَ يَوْمَ النَّحْرِ الصُّبْحَ بِمِنًى فَأَذِنَ لَهَا وَكَانَتْ اَلْمَرْأَةُ ثَبِطَةً، فَوَدِدْتُ أَنِّي اِسْتَأْذَنْتُهُ كَمَا اسْتَأْذَنَتْهُ.

3907- … Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o babasından, o Âişe'den (onun şöyle dediğini) rivayet etti: Zem'a kızı Sevde *radıyallahu anhâ* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nahr (kurban bayramının birinci) günü sabah namazını Mina'da kılmak üzere izin istedi. O da ona izin verdi. Sevde *radıyallahu anhâ* oldukça ağır (hareket eden) bir kadındı. Bu sebeple ben de onun Allah Rasulü'nden izin istediği gibi izin istemiş olmayı çok isterdim.[111]

٣٩٠٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ شَوَّالٍ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ حَبِيبَةَ تَقُولُ: كُنَّا نُغَلِّسُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ إِلَى مِنًى.

3908- … Amr b. Dinar'dan, onun Salim b. Şevvâl'den rivayet ettiğine göre, Salim, Ümmü Habîbe'yi şöyle derken dinlemiştir: Bizler Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde ortalık iyice aydınlanmadan Müzdelife'den ayrılıp Mina'ya doğru yola çıkardık.[112]

***

Hadiste, onların tan yerinin ağarmasından sonra Müzdelife'den ayrıldıkları ifade edilmektedir. Bu ise onlar için birinci hadiste anlatılanlardan daha ileri bir derecededir. Bizler, bundan önceki bölümde (bkz. 3891 no'lu hadis)

111 Buhârî, Hac, 98; Müslim, Hac, 293, 294, 295; Nesâî, Hac, 209, 214; İbn Mâce, Menâsik, 62; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 30, 94, 99.

112 Müslim, Hac, 299; Nesâî, Menâsik, 208; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 426.

Hz. Esma'nın cemreye taş attıktan sonra konakladığı yere geri dönüp orada sabah namazını kıldığını, Abdullah'ın ona: Sen bizi henüz karanlıkta götürdün demesi üzerine onun: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hanımlara (bu hususta) ruhsat vermişti dediğini nakletmiştik.

Böylelikle o, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hususta hanımlara vermiş olduğu ruhsatın durumunu haber vermektedir. Bu ise Müzdelife'den, Mina'ya varıp orada sabah namazını kılabilecek bir vakitte ayrılmaları demektir.

İşte Hişâm b. Urve'nin rivayet ettiği hadiste belirttiğimiz şekilde ızdırab söz konusu olduğundan, Hammâd b. Seleme'nin rivayet ettiği (3905 no'lu) hadis ile amel etmek, Muhammed b. Hâzim'in rivayet ettiği (3906 no'lu) hadis ile amel etmekten daha öncelikli değildir.

Hammâd b. Seleme'nin rivayet ettiği hadise göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ümmü Seleme'yi erken göndermesi, o günde onun yanında kalma sırası olduğundan dolayı idi. Yani bu gününde bir erkeğin hanımından alacağını Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in nahr (kurban bayramının birinci) günü ondan alması için idi. Bundan dolayı Mina'da kalmaya devam etti ve gece oluncaya kadar ziyaret tavafını yapmadı.

٣٩٠٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ طَارِقٍ عَنْ طَاوُسٍ، وَأَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، وَابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَّرَ طَوَافَ الزِّيَادَةِ إِلَى اللَّيْلِ.

3909- ... Tâvus ve Ebu'z-Zübeyr'den, onlar Âişe *radıyallahu anhâ* ile İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiklerine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ziyaret tavafını geceye kadar geciktirmiştir.[113]

٣٩١٠- حَدَّثَنَا فَهْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو خَالِدٍ الأَحْمَرُ،

113 Buhârî, Hac, 129; Ebu Davud, Menâsik, 82; Tirmizî, Hac, 80; İbn Mâce, Menâsik, 77; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 288, 309, VI, 215, 243.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: أَفَاضَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ آخِرِ يَوْمِهِ.

3910- … Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* (bayram) gününün son kısmında ifada tavafını yaptı.[114]

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* nahr (kurban bayramının birinci) günü akşama kadar ziyaret tavafını yapmadığına göre, Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın bu vakitten önce Mekke'ye varmasına bir ihtiyacının olması imkânsız olur. Çünkü onun Ümmü Seleme'yi istemesi, onun yanında geceleme sırasının gelmiş olması ve erkeğin hanımından yararlanması içindi. Ondan yararlanabilmesi ise tavafı yapmadıkça ona helal olmazdı.

O halde bize göre bu hususta en uygun olanı -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- Allah Rasulü'nün, Ümmü Seleme'nin sabah namazını Mekke'de kılmasını istediği gün, kendisinin Mekke'de ihramdan çıkmış olacağı bir zamanda, nahr (kurban bayramının birinci) gününün ertesi günü idi. Müslümanlar da o zamana kadar Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fiili uygulaması ile Akabe cemresine taş atma zamanının nahr günü olduğunu öğrenmiş oluyorlardı.

٣٩١١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ يَوْمَ النَّحْرِ ضُحًى، وَمَا سِوَاهَا بَعْدَ الزَّوَالِ.

3911- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana İbn Cüreyc, Ebu'z-Zübeyr'den haber verdi. Onun Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Akabe cemresine nahr günü kuşluk vakti taş attı. Bundan sonra ise cemrelere zevalden sonra taş attı.[115]

114 Ebu Davud, Menâsik, 77; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 90.
115 Buhârî, Hac, 134; Ebu Davud, Menâsik, 77; Tirmizî, Hac, 59; Nesâî, Hac, 221; İbn Mâce, Menâsik, 75; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 313, 319, 400.

٣٩١٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3912- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Ebu'z-Zübeyr'den tahdis etti. O Cabir *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٩١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، قَالَ: أَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3913- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc, Ebu'z-Zübeyr'den bildirdi. O Cabir *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Bununla Müslümanlar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in cemrelere taş attığı zamanın, bu cemrelere taş atma zamanı olduğunu öğrenmiş oldular.

Bizler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in güçsüz kimselere bundan önce cemrelere taş atmak için ruhsat verip vermediğini görmek istedik.

Onun, Haşimoğullarının güçsüz kimselerini önceden Mina'ya gönderdiği vakit onlara güneş doğmadıkça Akabe cemresine taş atmamalarını emretmiş olduğunu gördük.

Bununla, zayıf ve güçsüz kimselerin bu hususta zayıf olmayanlardan önce taş atmalarına ruhsat verilmemiş olduğunu ve hepsinin ortak olarak taş atacakları vaktin aynı vakit olup bunun da güneşin doğuşundan sonra yapılacağını öğrenmiş olduk.

Rivayetler bakımından bu konunun doğru açıklaması bu şekildedir.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından konuyu ele alacak olursak; biz, onların, bir kimsenin nahr gününden sonra ikinci günde Akabe cemresine tan yeri ağarmadan geceleyin taş atması halinde o atması gereken günün

vaktinde atmadığı sürece bu taş atmasının geçerli olmayacağını icma ile kabul ettiklerini görüyoruz.

Buna kıyasen, nahr gününde o cemreye taş atmanın da aynı durumda olması gerekir ve ancak gününde taşların atılması caiz olur. O günün belli bir vaktinde taş atmak, ikinci günün diğer belli vaktinde taş atmaktan daha faziletli olmakla birlikte bu böyledir.

İşte bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Ben, Abdullah b. Suveyd'in kitabında kendi el yazısıyla el-Esrem'den naklettikleri arasında, el-Esrem'in ona bu el yazısından alıp yazan kimselere (bunları rivayet etmek için) icazet verdiğini gördüm. Bunu bize Abdullah b. Suveyd, el-Esrem'den (Ebu Bekir'i kastetmektedir) icazet yolu ile bildirmiştir. Buna göre el-Esrem şöyle demiştir: Bana Ebu Abdullah -yani Ahmed b. Hanbel (Allah'ın rahmeti üzerine olsun)- dedi ki: Bize Ebu Muaviye, Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Zeyneb'den, o Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Ümmü Seleme'ye nahr günü Mekke'de kendisine yetişmesini emretmiştir. Ancak bunu müsned olarak (kesintisiz bir senetle) Ebu Muaviye dışında (böylece) zikreden yoktur, fakat bu da hatalıdır.

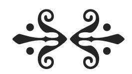
Ahmed dedi ki: Veki ise Hişâm yolu ile babasından mürsel olarak rivayet etmiştir. O, şöyle demiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona (Ümmü Seleme'ye) kurban bayramının birinci günü Mekke'de sabah namazında kendisine yetişmesini emretmiştir. Ya da buna yakın olarak rivayeti zikretti.

(Ahmed) dedi ki: Bu da aynı şekilde hayreti gerektiren bir husustur. Ebu Ubeydullah (doğrusu Ebu Abdullah olmalıdır) dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* nahr günü Mekke'de ne yapacak ki? O, böylelikle bu rivayeti münker görmüş gibidir.

(Yine Ahmed) dedi ki: Yahya b. Said'in yanına gelip ona (bu rivayetin) durumunu sordum. O şöyle dedi: Hişâm'dan, onun, babasından rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona yetişmesini emretmiştir. Sonra şunları ekledi: Bununla, nahr günü sabah namazının el-Abtah'ta kılınması arasında fark vardır.

(Ahmed) dedi ki: Yahya bana: Abdurrahman b. Mehdi'ye sor, dedi. Ona sordum. O da: Süfyan'dan, o Hişâm'dan, o babasından rivayet ettiğine göre, böylece "gelmesi, yetişmesi" şeklindedir, dedi.

Sonra Ebu Abdullah (Ahmed b. Hanbel) bana: Allah, Yahya'ya rahmet etsin. O ne kadar sağlam ezberleyen birisi idi, ne kadar güçlü birisi idi. O bir muhaddisti deyip onu övdü ve ondan övgü dolu sözlerle bahsetti.

٢٣- بَابُ الرَّجُلِ يَدَعُ رَمْيَ جَمْرَةِ الْعَقَبَةِ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ يَرْمِيهَا بَعْدَ ذَلِكَ

23- BİR KİMSE NAHR (KURBAN BAYRAMININ BİRİNCİ) GÜNÜ AKABE CEMRESİNE TAŞ ATMAYIP BUNDAN SONRA TAŞ ATARSA (HÜKMÜ NEDİR?)

٣٩١٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ قَيْسٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الرَّاعِي يَرْعَى بِالنَّهَارِ وَيَرْمِي بِاللَّيْلِ».

3914- … Ata'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Çoban, gündüz (davarlarını) otlatır, gece de (cemreye) taş atar."***

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı Ebu Hanife (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) bu hadiste gecenin de, gündüzün de cemrelere taş atmak için aynı şekilde uygun bir vakit olduğu kanaatini benimsemiş ve şöyle demiştir: Kişi eğer kurban bayramının birinci günü Akabe cemresine taş atmaz, daha sonra bunun akabindeki gece o cemreye taş atacak olursa ona bir şey gerekmez. Eğer ertesi günü sabaha kadar taş atmayacak olursa yine cemreye taş atar ancak bir kurban kesmesi gerekir. Buna sebep ise vakti çıkıncaya kadar o

cemreye taş atmayı geciktirmesidir. Vaktinin çıkması ise ertesi gecenin tan yerinin ağarmasıdır.

Ancak bu hususta Ebu Yusuf ve Muhammed -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- ona muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Cemrelere taş atma günlerinden herhangi bir vakitte onu hatırlayacak olursa o cemreye taş atar ve bunun dışında kurban ya da daha başka herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Şayet taş atma günleri geçinceye kadar hatırlamayıp daha sonra hatırlayacak olursa Akabe cemresine taş atmaz fakat o cemreye taş atmayı terk ettiğinden dolayı bir kurban kesmesi gerekir.

Muhammed b. el-Hasen bu hususta Ebu Hanife'ye -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- karşı şunu delil göstermektedir:

٣٩١٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي الْبَدَّاحِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عَدِيٍّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَخَّصَ لِلرِّعَاءِ أَنْ يَتَعَاقَبُوا، فَكَانُوا يَرْمُونَ غَدْوَةَ يَوْمِ النَّحْرِ وَيَدَعُونَ لَيْلَةً وَيَوْمًا، ثُمَّ يَرْمُونَ مِنَ الْغَدِ.

3915- ... Ebu'l-Beddâh'dan, o Asım b. Adiy'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* çobanlara arada fasıla bırakarak (Mina'ya gelip taş atmaları için) ruhsat vermişti. Bu sebeple onlar, nahr günü sabahı (Akabe cemresine) taş atarlar, bir gün bir gece taş atmayıp sonra ertesi günü gelip taş atarlardı.[116]

***

Bu hadiste onların, nahr günü sabahı taş attıktan sonra bir gün bir gece taş atmayıp ertesi günü gelip taş attıkları belirtilmektedir.

Onlar böylelikle ikinci gün cemrelere atmaları gereken taşları üçüncü gün atmış oluyorlardı ve bundan dolayı onların ayrıca kurban kesmeleri gerekmiyordu. Bu, üçüncü gün taş atmanın hükmünün ikinci günde taş atmanın hükmünden farklı olmasını da gerektirmiyordu. Ancak bu hususta dördüncü günün hükmü böyle değildir.

116 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 450.

İşte bu da, nahr günü Akabe cemresine taş atmayı terk eden kimsenin, teşrik günlerinin herhangi birisinde bunu hatırlayacak olursa cemreye taş atabileceğinin ve üzerinde herhangi bir başka yükümlülük olmadığının delilidir.

Diğer taraftan bu hususta nazar (düşünme ve kıyas) da bu görüşün lehine tanıklık etmektedir. Şöyle ki; bizler, hacda yapılan bazı işlerin zamanının tümünde yapılabileceğini gördük. Safa ile Merve arasında sa'y yapmak, sader tavafını yapmak gibi. Bazı işler ise özel bir vakitte yapılır. Bunların özel bir zamanı vardır. Cemrelere taş atmak bunlardandır.

Her zaman yapılabilecek olan işler ne zaman yapılırsa o işi yapan kimseye kurban ya da başka bir yükümlülük olmadığını gördük.

Belli bir zamanda yapılması gereken işlerin ise zamanında yapılmaması halinde o işi terk edenin de kurban kesmekle yükümlü olduğunu gördük.

Yerine getirilme zamanı sürdüğünden dolayı kişiye o işi yapmaktan başka bir yükümlülük bulunmadığını, belli vakitte yapılması istenenlerin ise vaktinde yapılmadığından dolayı yerine kurban kesmek gerektiğini gördük.

Akabe cemresine de nahr gününden sonraki gün taş atılacak olursa bu önceki gün atılamayan taşın kazası olur. Böylelikle bu cemreye vaktinde taş atılmış demektir. Eğer böyle olmasaydı, bu zamanda atması emrolunmazdı. Nitekim teşrik günleri içerisinde cemreye taş atmamış olan bir kimseye bundan sonra taş atması emredilmez.

İkinci gün de kurban kesme günlerinden olduğuna göre, bugün de cemre için taş atma zamanı demektir. Bizler bu hususta hac işlerinden vaktinde yapılan herhangi bir iş dolayısıyla kişi için herhangi bir yükümlülüğün söz konusu olmayacağı üzerinde icma edildiğini söylemiştik. Akabe cemresine bu şekilde taş atan kimsenin durumu da böyledir. Çünkü uygun vaktinde cemreye taş atmış olduğundan onun için bir yükümlülük olmaz.

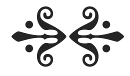
Bir kimse: Bizim onun kurban kesmesi gerektiğini söylememiz Akabe cemresine nahr günü ve onu takip eden gecede taş atmamak suretiyle bu konuda hoş olmayan bir tutum sergilediğinden dolayıdır diyecek olursa ona şöyle cevap verilir:

Bizler, ahalisinin yanına dönünceye kadar sader tavafını yapmayanın ve akrabalarının yanına geri dönünceye kadar Safa ile Merve arasında sa'y yapmayı terk edenin, iyi olmayan bir iş yaptığını gördük. Siz ise: Bu durumdaki

kişiler Mekke'ye geri dönüp daha önce yapmadıkları tavaf ve sa'yi yapacak olurlarsa onların bu kötü davranışları bir kurban kesmelerini gerektirmez. Çünkü bunlar yapmaları gereken bu işleri vaktinde yapmış olurlar, diyorsunuz.

Aynı şekilde, Mina günlerinin ikincisinde Akabe cemresine taş atan kimsenin durumu da böyledir. Çünkü böyle bir kişinin, birinci günde yerine getirmesi gereken taş atma işini taş atma vaktinde gerçekleştirdiğini görüyoruz. O halde, onun için bu konuda o cemreye taş atmaktan başka bir yükümlülük yoktur.

İşte bu hususta akli düşünme ve kıyas bu şekildedir ve bu aynı zamanda Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٢٤- بَابُ التَّلْبِيَةِ مَتَى يَقْطَعُهَا الْحَاجُّ؟

24- HAC YAPAN KİMSE TELBİYE GETİRMEYİ NE ZAMAN BIRAKIR?

٣٩١٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، هُوَ الْمَاجِشُونِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَبِيحَةَ عَرَفَةَ، فَمِنَّا الْمُهِلُّ، وَمِنَّا الْمُكَبِّرُ، فَأَمَّا نَحْنُ فَكُنَّا نُكَبِّرُ، وَنَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: الْعَجَبُ لَكُمْ، كَيْفَ لَمْ تَسْأَلُوهُ مَا قَدْ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُ فِي ذَلِكَ.

3916- … Abdullah b. Ebi Seleme'den, o Abdullah b. Abdullah b. Ömer'den, o Abdullah b. Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Arefe günü sabah vakti Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idik. Kimimiz tehlil (la ilahe illallah diyor), kimimiz de tekbir getiriyordu. Biz ise tekbir getiriyorduk ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idik. (Abdullah b. Ebi Seleme) dedi ki: Ben ona (Abdullah b. Abdullah b. Ömer'e): Hayret size! Nasıl oldu da ona, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu durumda ne yaptığını sormadınız? dedim.[117]

---

117 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 30, 147.

٣٩١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ قَالَ: أَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ الضَّرِيرُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ رِدْفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ، فَكَانَ لا يَزِيدُ عَلَى التَّكْبِيرِ وَالتَّهْلِيلِ، وَكَانَ إِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ.

3917- … Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Üsâme b. Zeyd'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Arefe günü akşamı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in terkisine binmiştim. Tekbir ve tehlil getirmenin dışında bir şey yapmıyordu. Arada uygun bir boşluk gördüğü takdirde de bineğini hızlıca sürerdi.[118]

٣٩١٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الثَّقَفِيِّ أَنَّهُ سَأَلَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَهُمَا غَادِيَانِ إِلَى عَرَفَةَ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ فِي هَذَا الْيَوْمِ، مَعَ رَسُولِ اللهِ؟ قَالَ: كَانَ يُهِلُّ الْمُهِلُّ مِنَّا، فَلا يُنْكِرُ عَلَيْهِ، وَيُكَبِّرُ الْمُكَبِّرُ، فَلا يُنْكِرُ عَلَيْهِ.

3918- … Muhammed b. Ebi Bekir es-Sakafî'den rivayete göre, o, sabah erkenden Arafat'a doğru gitmekte iken Enes b. Malik *radıyallahu anh*'a: Bu günde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte ne yapardınız? diye sordu. Enes şöyle cevap verdi: Bizden kimimiz yüksek sesle telbiye getirir ve bundan dolayı ona tepki gösterilmezdi. Kimimiz de tekbir getirir yine bundan dolayı ona da tepki gösterilmezdi.[119]

٣٩١٩- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ قَالَ: أَدْرَكْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَنَحْنُ غَادِيَانِ مِنْ مِنًى إِلَى عَرَفَاتٍ فَقُلْتُ لَهُ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ فِي هَذِهِ الْغَدَاةِ؟ فَقَالَ: سَأُخْبِرُكَ، كُنْتُ فِي رَكْبٍ، فِيهِمْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَكَانَ يُهِلُّ الْمُهِلُّ،

118 Buhârî, Hac, 92; Müslim, Hac, 283; Ebu Davud, Menâsik, 63; Nesâî, Menâsik, 205, 214; İbn Mâce, Menâsik, 58; Malik, Hac, 176; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 202, 205, 210.

119 Buhârî, Hac, 86; Müslim, Hac, 274; Malik, Hac, 43; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 110, 240.

فَلا يُنْكِرُ عَلَيْهِ، وَيُكَبِّرُ الْمُكَبِّرُ، فَلا يُنْكِرُ عَلَيْهِ، وَلَسْتُ أُثْبِتُ مَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ ذَلِكَ.

3919- … Abdullah b. Muhammed b. Ebi Bekir dedi ki: Bizler, sabah vakti Mina'dan Arafat'a giderken Enes b. Malik *radıyallahu anh*'a yetiştim ve ona: Bugün, bu sabah vaktinde ne yapardınız? diye sordum. Bana dedi ki: Sana anlatayım. Ben aralarında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de bulunduğu binekli bir kafile arasındaydım. Kimisi telbiye getiriyor, bundan dolayı kimse ona tepki göstermiyordu. Kimisi de tekbir getiriyor, bundan dolayı kimse ona tepki göstermiyordu. Bununla birlikte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bunlardan hangisini yaptığını çok iyi hatırlamıyorum.[120]

٣٩٢٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ قَالَ: سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ عَنِ الْإِهْلَالِ يَوْمَ عَرَفَةَ فَقَالَ: كُنَّا نُهِلُّ مَا دُونَ عَرَفَةَ، وَنُكَبِّرُ يَوْمَ عَرَفَةَ.

3920- … Ebu'z-Zübeyr dedi ki: Cabir b. Abdullah'a Arafat'ta vakfe günü telbiye getirmeye dair soru sordum. O: Bizler, Arafat'a çıkmadan önce telbiye, Arafat günü ise tekbir getirirdik, dedi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, hac yapan kimsenin Arafat'ta telbiye getirmeyeceği görüşünü benimsemiş ve telbiye getirmeyi ne zaman kesmesi gerektiği hususunda farklı görüşlere sahip olmuştur.

Kimileri: Arafat'a çıkacağı zaman (telbiye getirmeyi bırakır) derken, başkaları Arafat'ta vakfeye duracağı vakit telbiye getirmeyi bırakır demiş ve bu hususta bu rivayetleri delil göstermişlerdir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demektedirler: Hayır, hac yapan bir kimse Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirir. Ardından sözlerini şöyle sürdürmüşlerdir: Bize karşı delil olarak gösterdiğiniz bu rivayetlerde sizin lehinize delil yoktur. Çünkü bu rivayetlerde sadece onların bir kısmının tekbir, bir kısmının ise telbiye getirdiğinden söz edilmektedir. Bu

120 3918 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

ise, onların telbiye getirme imkânları da olmakla birlikte bu işi yapmış olduklarına engel değildir. Çünkü hac yapan bir kimse, Arafat'ta vakfe gününden önce tekbir de, tehlil ve telbiye de getirebilir. Onun tekbir ve tehlil getirmesi ise, telbiye getirmesine engel değildir.

Dolayısıyla sizin zikrettiğiniz şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in arefe gününde tehlil ve tekbir getirmiş olması, telbiye getirmeye engel değildir. Diğer taraftan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun Arafat'tan sonra Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirdiğine dair mütevatir rivayetler de gelmiştir. Bu rivayetlerin bir kısmı da şöyledir:

٣٩٢١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: ثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ أَبَانَ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ قَالَ: وَقَفْتُ مَعَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَكَانَ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ اللهِ مَا هَذَا؟ فَقَالَ: كَانَ أَبِي يَفْعَلُ ذَلِكَ، وَأَخْبَرَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ. قَالَ: فَرَجَعْتُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: صَدَقَ، أَخْبَرَنِي الْفَضْلُ أَخِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَبَّى حَتَّى انْتَهَى، أُولاهَا، وَكَانَ رَدِيفَهُ.

3921- … Ebân b. Salih'ten, o İkrime'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: el-Hüseyn b. Ali ile birlikte Arafat'ta vakfe yaptım. Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getiriyordu. Bu nedenle: Ey Abdullah'ın babası! Bu ne? dedim. O: Benim babam bunu böyle yapıyordu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de bunu böyle yaptığını bana bildirmişti, dedi.

(İkrime) dedi ki: Bunun üzerine ben de İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın yanına döndüm. Ona durumu haber verince, Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* şu cevabı verdi: Doğru söylemiştir. Kardeşim el-Fadl'ın bana haber verdiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ilk cemreye varıncaya kadar telbiye getirmeye devam etmiştir. Kardeşim el-Fadl onun terkisine binmiş idi.

٣٩٢٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي

إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ الْفَضْلِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَبَّى حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ.

3922- … Ebu İshak'tan, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o el-Fadl'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirmeyi sürdürmüştür.[121]

٣٩٢٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ الْفَضْلِ قَالَ: كُنْتُ رِدْفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3923- … Abdulkerim b. Malik'ten, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'tan, o el-Fadl'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in terkisine binmiştim. Sonra hadisi aynen zikretti.

٣٩٢٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عِيسَى ح.

3924- Bize Muhammed b. Amr tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. İsa tahdis etti, H.

٣٩٢٥- وَحَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَا: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَبَّى حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ.

3925- Bize Hüseyn b. Nasr da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis etti. (Yahya ile birlikte) dediler ki: Bize Süfyan, Habîb b. Ebi Sâbit'ten tahdis etti. O Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirdiğini rivayet etti.[122]

121 Ebu Davud, Menâsik, 27; Nesâî, Menâsik, 216; İbn Mâce, Menâsik, 69; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 210, 216, 283, 344.

122 3922 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

٣٩٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا عَنِ الْفَضْلِ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3926- … Kays'dan, o Ata'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o el-Fadl'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٩٢٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ، عَنْ ثُوَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ عَبْدِ اللّٰهِ، فَلَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ. قَالَ: وَلَمْ يَسْمَعْ النَّاسَ يُلَبُّونَ عَشِيَّةَ عَرَفَةَ فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ أَنَسِيتُمْ؟ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ.

3927- … Suveyr'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Abdullah ile birlikte hac yaptım. Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirdi. (Suveyr) dedi ki: İnsanların Arafat'ta öğleden sonra telbiye getirdiklerini duymayınca: Ey insanlar! Unuttunuz mu? Nefsim elinde olana yemin ederim ki, ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirdiğini gördüm, dedi.

٣٩٢٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ الزَّهْرَانِيُّ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي الْحَكَمُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ عَبْدِ اللّٰهِ، فَلَمَّا أَفَاضَ إِلَى جَمْعٍ، جَعَلَ يُلَبِّي فَقَالَ رَجُلٌ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ عَبْدُ اللّٰهِ: أَنَسِيَ النَّاسُ أَمْ ضَلُّوا؟ ثُمَّ لَبَّى حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ.

3928- … İbrahim'den, o Abdurrahman b. Yezid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah ile birlikte hac yaptım. Cem'e gitmek üzere Arafat'tan ayrılınca telbiye getirmeye başladı. Bedevinin biri bir şeyler söyleyince Abdullah da: İnsanlar unuttular mı yoksa sapıttılar mı? dedi. Sonra da Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirdi.

٣٩٢٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حُمَيْدٍ اَلْكُوفِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ أَبِي ذَهَابٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَخْبَرَةَ قَالَ: لَبَّى عَبْدُ اللهِ وَهُوَ مُتَوَجِّهٌ إِلَى عَرَفَاتٍ. فَقَالَ أُنَاسٌ: مَنْ هَذَا الأَعْرَابِيُّ.

فَالْتَفَتَ إِلَيَّ عَبْدُ اللهِ فَقَالَ: أَضَلَّ النَّاسُ أَمْ نَسُوا؟ واللهِ مَا زَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى الْجَمْرَةَ إِلا أَنْ يَخْلِطَ ذَلِكَ بِتَهْلِيلٍ أَوْ بِتَكْبِيرٍ.

3929- … Mücahid'den, o Abdullah b. Sahbere'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah Arafat'a doğru giderken telbiye getirdi. Bazıları: Bu bedevi kim? dedi. Bunun üzerine Abdullah (b. Mesud) bana dönerek: İnsanlar sapıttılar mı yoksa unuttular mı? Allah'a yemin ederim, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* cemreye taş atıncaya kadar telbiye getirdi. Ancak bazen arada tehlil ya da tekbir getirdiği de oluyordu, dedi.

٣٩٣٠- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُصْعَبٍ، قَالَ: ثَنَا الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ أَبِي ذَهَابٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ اَلْمَكِّيِّ، عَنِ ابْنِ سَخْبَرَةَ قَالَ: غَدَوْتُ مَعَ ابْنِ مَسْعُودٍ غَدَاةَ جَمْعٍ، وَهُوَ يُلَبِّي فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَضَلَّ النَّاسُ أَمْ نَسُوا؟ أَشْهَدُ لَكُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَبَّى حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ.

3930- … Mücahid el-Mekkî'den, o İbn Sahbere'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Müzdelife sabahı İbn Mesud ile birlikte sabahleyin ayrıldım. O, bu arada telbiye getiriyordu. İbn Mesud *radıyallahu anh*: İnsanlar sapıttılar mı yoksa unuttular mı? Şehadet ederim ki, biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idik. O Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirdi, dedi.

٣٩٣١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُدْرِكٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْن يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ وَنَحْنُ بِجَمْعٍ سَمِعْتُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ يُلَبِّي فِي هَذَا الْمَكَانِ: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ.

3931- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki:Bize Âsım b. Ali tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Husay'dan tahdis etti. O, Kesîr b. Müdrik'ten, o Abdurrahman b. Yezid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz cem'de (Müzdelife'de) iken Abdullah b. Mesud dedi ki: Ben üzerine Bakara suresinin nazil olduğu o yüce zatın bu yerde ***"lebbeyk Allahumme lebbeyk"*** diyerek telbiye getirdiğini işittim.[123]

٣٩٣٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الْأَوَّلِ الأَحْوَلُ، قَالا: ثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حُصَيْنٍ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ بِإِسْنَادِهِ.

3932- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Hüseyn b. Abdulevvel el-Ahvel tahdis etti. (Asım'la birlikte) ikisi dedi ki: Bize Yahya b. Adem tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Hüseyn'den tahdis etti. Sonra o, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٩٣٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا أَبِي، قَالَ: سَمِعْتُ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ رِدْفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ عَرَفَةَ إِلَى الْمُزْدَلِفَةِ، ثُمَّ أَرْدَفَ الْفَضْلَ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا مِنْ مُزْدَلِفَةَ إِلَى مِنًى، فَكِلاهُمَا قَالا: لَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ.

3933- … Ubeydullah b. Abdullah'tan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Üsâme b. Zeyd, Arafat'tan Müzdelife'ye kadar Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in terkisine binmişti. Daha sonra Hz. Peygamber Müzdelife'den Mina'ya kadar da el-Fadl b. Abbas *radıyallahu anh*'ı terkisine bindirdi. Her ikisi de: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti, dedi.[124]

***

123 Müslim, Hac, 269, 270, 271; Nesâî, Menâsik, 212; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 374.
124 Buhârî, Hac, 22, 93, 99, 101; Müslim, Hac, 266, 267; Tirmizî, Hac, 78; Nesâî, Menâsik, 204, 229; İbn Mâce, Menâsik, 69; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 114, 210, 214, 226.

İşte bu rivayetler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirdiğini ortaya koymaktadır. Bu rivayetler sahih olarak bize kadar gelmiştir. Bize göre, bu bölümün baş taraflarında nakletmiş olduğumuz rivayetler, yapmış olduğumuz açıklama ve beyan sebebiyle bunlara muhalif değildir.

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Arafat'tan ayrıldığında onun terkisinde bulunan el-Fadl b. Abbas *radıyallahu anh*'ın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i hem Arafat'ta vakfe yaptığı zaman hem de bundan sonra telbiye getirirken gördüğünü öğreniyoruz.

Üsâme'den, onun: Ben Arafat'ta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in terkisinde idim. Tehlil ve tekbir getirme dışında bir şey söylemiyordu dediğini zikrettik. Arafat'ta(n sonra)[125] telbiye getirmesi, Arafat'ta iken de telbiye getirebildiğine ve onun Arafat'ta tekbir ve tehlil getirmesi öncesinde de getirebileceğine delildir. Yoksa telbiye getirmenin yerine tehlil ve tekbir getirdiği anlamında değildir.

Nitekim Mücahid'in rivayet ettiği (3929 no'lu) hadiste Abdullah (b. Mesud)'un: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirdi. Ancak bazen arada tekbir ve tehlil getirdiği de oluyordu, dediğini görüyoruz.

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in tehlil ve tekbiri de araya kattığını, tehlil ve tekbirin ise o zamanda telbiye getirmemeye delil teşkil etmediğini haber vermektedir. O vakitte telbiye getirmek ise, bu vaktin onun telbiye getirdiği zaman olduğunu göstermektedir.

İşte bu rivayetlerin sahih bir şekilde anlaşılması yolu ile telbiye getirilecek zamanın, nahr (kurban bayramının birinci) günü Akabe cemresine taş atılacağı vakte kadar sürdüğü sabit olmaktadır.

Bir kimse: Fakat Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından sizin bu rivayetleri sahih kabul etmiş olduğunuz esasa muhalif rivayetler nakledilmiştir deyip de şu rivayeti zikredecek olursa:

٣٩٣٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا مُوسَى بْنُ يَعْقُوبَ، عَنْ

125 Buradaki parantez arasındaki ibare bir nüshada bulunan şekle göre eklenmiştir. Böylelikle anlam daha açık bir hal aldığından dikkat çekilmesi uygun görülmüştür (Çeviren).

مُصْعَبِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ عَمِّهِ، عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ يُهِلُّ يَوْمَ عَرَفَةَ حَتَّى يَرُوحَ.

3934- … Âmir b. Abdullah b. ez-Zübeyr'den, o babasından rivayet ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* Arefe günü (Arafat'tan ayrılıp) gidinceye kadar telbiye getirirdi.

٣٩٣٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ تَتْرُكُ التَّلْبِيَةَ إِذَا رَاحَتْ إِلَى الْمَوْقِفِ.

3935- … Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o babasından, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, o, Arafat'ta vakfede duracağı yere gittiğinde telbiye getirmeyi bırakırdı.

***

Ancak diğer görüş sahipleri lehine bunlara karşı gösterilecek delillerden birisi de şudur: el-Kasım, bizim kendisi yolu ile Âişe *radıyallahu anhâ*'dan naklettiğimiz rivayette, Âişe'nin: Telbiye getirmek Arafat'ta vakfeye durmadan önce sona erer, dediğini de bildirmiş değildir. O, sadece onun fiili uygulamasını haber vererek: Vakfe yapacağı yere gittiğinde telbiyeyi bırakırdı, demiştir.

Onun bu işi, telbiye getirilecek zamanın sona erdiği için değil de tekbir ve tehlil getirmek gibi bunun dışındaki diğer zikirleri yaptığı için bırakmış olması mümkündür. Nitekim o, aynı işi arefe gününden önce de yapabilirdi ve bu, telbiyenin kesileceğine, vaktinin de çıkmış olduğuna delil olmazdı.

Abdullah b. ez-Zübeyr'in, Ömer *radıyallahu anh*'dan bu hususta naklettiği rivayetin durumu da böyledir yani o da bunun gibidir.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ الْأَسْوَدِ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ عَرَفَةَ وَخَطَبَ ابْنُ الزُّبَيْرِ بِعَرَفَةَ، فَلَمَّا لَمْ يَسْمَعْهُ يُلَبِّي، صَعِدَ إِلَيْهِ الأَسْوَدُ فَقَالَ: مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تُلَبِّيَ؟ فَقَالَ: أَوَ يُلَبِّي الرَّجُلُ إِذَا كَانَ فِي مِثْلِ مَقَامِكَ هَذَا. قَالَ الأَسْوَدُ: نَعَمْ، سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ

اللهُ عَنْهُ يُلَبِّي فِي مِثْلِ مَقَامِكَ هَذَا، ثُمَّ لَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى صَدَرَ بَعِيرُهُ عَنِ الْمَوْقِفِ، قَالَ: فَلَبَّى ابْنُ الزُّبَيْرِ.

3936- … Abdurrahman b. el-Esved dedi ki: el-Esved ile birlikte hac yaptım. Arefe günü geldiğinde, İbnü'z-Zübeyr Arafat'ta hutbe verdi. Ancak el-Esved onun telbiye getirdiğini duymayınca onun yanına çıkarak: Seni telbiye getirmekten alıkoyan nedir? sordu. İbnü'z-Zübeyr: Kişi senin bulunduğun bu yer gibi bir yerde bulunacak olursa telbiye getirir mi? dedi. el-Esved: Evet, ben Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın senin bulunduğun yerde telbiye getirdiğini duydum, dedi. Daha sonra devesi vakfe yerinden ayrılıncaya kadar telbiye getirip durdu.

(Abdurrahman): İbnü'z-Zübeyr de telbiye getirdi, dedi.

٣٩٣٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنْ صَخْرِ بْنِ جُوَيْرِيَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْأَسْوَدِ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ الزُّبَيْرِ يَخْطُبُ يَوْمَ عَرَفَةَ فَقَالَ: إِنَّ هَذَا يَوْمُ تَسْبِيحٍ وَتَكْبِيرٍ وَتَهْلِيلٍ، فَسَبِّحُوا وَكَبِّرُوا، فَجَدَّ إِلَيَّ يَعْنِي الْأَسْوَدَ يُحَرِّشُ النَّاسَ، حَتَّى صَعِدَ إِلَيْهِ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ: أَشْهَدُ عَلَى عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ لَبَّى عَلَى الْمِنْبَرِ فِي هَذَا الْيَوْمِ. فَقَالَ ابْنُ الزُّبَيْرِ: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ.

3937- … Sahr b. Cüveyriye'den, o Abdurrahman b. el-Esved'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbnü'z-Zübeyr'i arefe günü hutbe verirken dinledim. Şöyle dedi: Şüphesiz bugün tesbih, tekbir ve tehlil getirme günüdür. Bu sebeple tesbih ve tekbir getirin. Bunun üzerine o yani (babam) el-Esved, insanların arasından geçerek bana doğru hızlıca geldi ve -minber üzerinde iken- onun yanına çıkarak şunları söyledi: Şahitlik ederim ki, Ömer *radıyallahu anh* bu günde minber üzerinde iken telbiye getirmiştir. Bunun üzerine İbnü'z-Zübeyr de: Lebbeyk Allahumme lebbeyk, dedi.

***

Burada el-Esved'in rivayetinde İbnü'z-Zübeyr'in, Ömer *radıyallahu anh*'ın aynı günde telbiye getirdiği bildirildiğinde bu haberi kabul ettiğini ve bunu kabul ederek telbiye getirmeye başladığını, İbnü'z-Zübeyr'in ona: Ben ise Ömer *radıyallahu anh*'ın bugünde telbiye getirmediğini gördüm, deme-

diğini ve onun, Âmir b. Abdullah'ın babası (Abdullah b. ez-Zübeyr) yolu ile Ömer *radıyallahu anh*'dan naklettiği (3934 no'lu) rivayetten anlaşılmak istenen sonucu çıkarmadığını gördük.

Ancak İbnü'z-Zübeyr, sadece Ömer *radıyallahu anh*'ın o gün telbiye getirmediğini görmüştür. Ömer ise ona bu getirmeyişin, telbiye getirilecek zamanın çıkmasından dolayı olduğunu bildirmemiştir. Bundan dolayı İbnü'z-Zübeyr bunun telbiye getirilecek zamanın sona ermesinden dolayı olduğunu anlamıştı. Ancak el-Esved ona Ömer *radıyallahu anh*'ın o gün telbiye getirdiğini haber verince İbnü'z-Zübeyr, Ömer *radıyallahu anh*'ın telbiye getirmediği o zamanın telbiye getirilecek zaman olduğunu, Ömer'in telbiye getirmeyişinin telbiye getirilecek zamanın sona ermesi dışında bir başka sebebe bağlı bulunduğunu öğrenmiş oldu. İbnü'z-Zübeyr onun telbiye getirmeyişini, telbiye getirilecek zamanın sona erdiğine bağlamıştı. Oysa durum böyle değildi. Bundan dolayı o da telbiye getirdi ve el-Esved'in Ömer'den rivayet ettiği, onun telbiye getirdiğine dair haberin gereğini yerine getirmenin kendisinin telbiye getirmediğini görmesinden daha uygun olduğu kanaatine vardı.

٣٩٣٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ وَبَرَةَ قَالَ: صَعِدَ الأَسْوَدُ بْنُ يَزِيدَ إِلَى ابْنِ الزُّبَيْرِ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَوْمَ عَرَفَةَ، فَسَارَّهُ بِشَيْءٍ، ثُمَّ نَزَلَ الأَسْوَدُ وَلَبَّى ابْنُ الزُّبَيْرِ، فَظَنَّ النَّاسُ أَنَّ الْأَسْوَدَ أَمَرَهُ بِذَلِكَ.

3938- … Vebare dedi ki: el-Esved b. Yezid arefe günü minberde bulunan İbnü'z-Zübeyr'in yanına çıktı ve ona gizlice bir şeyler söyledikten sonra minberden indi. İbnü'z-Zübeyr de telbiye getirdi. Orada bulunanlar el-Esved'in ona böyle yapmasını emrettiğini düşündüler.

٣٩٣٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يُلَبِّي غَدَاةَ الْمُزْدَلِفَةِ.

3939- … Ata'dan, o İbn Abbas'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ı Müzdelife'de kalınan gecenin sabahında telbiye getirirken işittim.

٣٩٤٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ عَبْدِ اللهِ بِعَرَفَةَ فَلَبَّى عَبْدُ اللهِ، فَلَمْ يَزَلْ عَبْدُ اللهِ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ. فَقَالَ رَجُلٌ: مَنْ هَذَا الَّذِي يُلَبِّي فِي هَذَا الْمَوْضِعِ؟ قَالَ: وَقَالَ عَبْدُ اللهِ فِي تَلْبِيَتِهِ شَيْئًا مَا سَمِعْتُهُ مِنْ أَحَدٍ: لَبَّيْكَ عَدَدَ التُّرَابِ.

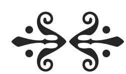
3940- … Abdurrahman b. Yezid dedi ki: Arafat'ta Abdullah (b. Mesud) ile birlikte idim. Abdullah telbiye getirdi ve Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye getirmeye devam etti. Bundan dolayı bir adam: Burada telbiye getiren bu kişi kim? dedi. (Abdurrahman) dedi ki: Abdullah telbiye getirirken kimsenin söylediğini duymadığım bir şey de söyledi: "Lebbeyk adede't-turab: Toprak taneleri sayısınca lebbeyk" dedi.

***

İşte bu rivayetlerde, Ömer *radıyallahu anh*'ın minberde iken Arafat'ta telbiye getirmiş olduğu belirtilmektedir. Abdulah b. ez-Zübeyr de, el-Esved bunu kendisine Ömer *radıyallahu anh*'dan nakledip haber verince Ömer'den sonra bu işi yapmıştır. Çeşitli yerlerden hacca gelmiş olanlardan hiç kimse de onun bu yaptığına karşı çıkmamıştır. İşte bu, bir icmadır ve bir delildir. Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'ın da bu işi yaptığını görüyoruz.

Böylelikle sözünü ettiğimiz kimselerin uygulamaları ile -Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığına uygun düşmesi dolayısı ile- hacda Akabe cemresine taş atılıncaya kadar telbiye getirmenin kesilmeyeceği sabit olmaktadır.

Aynı zamanda bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٢٥- بَابُ اللِّبَاسِ وَالطِّيبِ مَتَى يَحِلَّانِ لِلْمُحْرِمِ؟

25- DİKİŞLİ ELBİSE VE GÜZEL KOKU, İHRAMLI OLAN KİMSEYE NE ZAMAN HELAL OLUR?

٣٩٤١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ لَهِيعَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ جُدَافَةَ بِنْتِ وَهْبٍ أُخْتِ عُكَّاشَةُ بْنِ وَهْبٍ أَنَّ عُكَّاشَةُ بْنَ وَهْبٍ صَاحِبَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِخَالُهُ آخَرَ، جَاءَاهَا حِينَ غَابَتْ الشَّمْسُ يَوْمَ النَّحْرِ فَأَلْقَيَا قَمِيصَهَا فَقَالَتْ: مَالَكُمَا؟ فَقَالَا: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ لَمْ يَكُنْ أَفَاضَ مِنْ هُنَا فَلْيُلْقِ ثِيَابَهُ». وَكَانُوا تَطَيَّبُوا وَلَبِسُوا الثِّيَابَ.

3941- ... Urve'den, o Ukkâşe b. Vehb'in kızkardeşi olan Vehb'in kızı Cudâfe'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından olan Ukkâşe b. Vehb ile onun bir başka kardeşi nahr günü güneş batımında Cudâfe'nin yanına gelip üzerlerindeki gömlekleri çıkarttılar. Cudâme onlara: Size ne oluyor? deyince onlar: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Buradan henüz ayrılmamış olan kimse (dikişli elbise giymişse) elbisesini çıkarsın"*** buyurdu, dediler. Onlar ise koku sürünmüş ve dikişli elbise giymişlerdi.

٣٩٤٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عُثْمَانَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي الأَسْوَدِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مُحْصَنٍ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ عُكَّاشَةُ بْنُ مُحْصَنٍ

وَآخَرُ فِي مِنًى مَسَاءَ يَوْمِ الأَضْحَى فَنَزَعَا ثِيَابَهُمَا، وَتَرَكَا الطِّيبَ. فَقُلْتُ: مَالَكُمَا؟ فَقَالَا: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَنَا: «مَنْ لَمْ يُفِضْ إِلَى الْبَيْتِ مِنْ عَشِيَّةِ هَذِهِ، فَلْيَدَعْ الثِّيَابَ وَالطِّيبَ».

3942- … Ebu'l-Esved'den, o Urve'den, o Muhsan kızı Ümmü Kays'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Mina'da iken kurban bayramının birinci günü akşam vakti Ukkâşe b. Muhsan ile bir diğeri yanıma geldi ve üzerlerindeki elbiseleri çıkartıp koku sürünmeyi bıraktılar.

Ben: Size ne oluyor? deyince ikisi şu cevabı verdi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize: ***"Her kim bu akşam vakti ifada tavafı için Ka'be'ye gitmeyecek olursa elbise giymeyi ve koku sürünmeyi terk etsin"*** buyurdu.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bu doğrultuda kanaat sahibi olmuş ve: Kişiye kadınlar helal oluncaya kadar elbise giymek ve güzel koku sürünmek helal değildir. Kadınlar da ziyaret tavafını yaptıktan sonra helal olurlar, demiş ve bu hususta bu hadisi delil göstermiştir.

Ancak bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Bir kişiye, cemreye taş atıp başını tıraş edecek olursa elbise giymesi helal olur, demişlerdir. Ancak koku sürünmek hakkında farklı görüşlere sahiptirler. Kimileri: Koku sürünmenin hükmü ile elbisenin hükmü aynıdır. Dolayısıyla elbise giymek helal olduğu gibi koku sürünmek de helal olur demiş, diğerleri ise koku sürünmenin hükmü, cinsel ilişkinin hükmü ile aynıdır. Dolayısıyla cinsel ilişki helal olmadıkça o da helal olmaz demiş ve bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir.

٣٩٤٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ أَرْطَاةَ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا رَمَيْتُمْ وَحَلَقْتُمْ، فَقَدْ حَلَّ الطِّيبُ وَالثِّيَابُ وَكُلُّ شَيْءٍ إِلا النِّسَاءَ».

3943- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize el-Haccâc b. Ertâd, Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan bildirdi. O Amra'dan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Cemreye taş atıp tıraş olduğunuz takdirde kadınlar dışında güzel koku sürünmek de dikişli elbise giymek de her şey de size helal olur."***

٣٩٤٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ بْن أَرْطَاةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3944- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Müsedded tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvahid b. Ziyad tahdis edip dedi ki: Bize el-Haccâc b. Ertâd, ez-Zührî'den tahdis etti. O Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٩٤٥- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ حَدَّثَهُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: طَيَّبْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحِلِّهِ حِينَ حَلَّ، قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ. قَالَ أُسَامَةُ: وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ حَزْمٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3945- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bana Abdullah b. Vehb bildirip dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd el-Leysî'nin haber verdiğine göre, el-Kasım b. Muhammed kendisine Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini tahdis etmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ka'be'yi tavaf etmeden önce ihramdan çıktığı için ona koku sürdüm. Üsâme dedi ki: Ayrıca bana Ebu Bekir b. Hazm da Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını tahdis etti.[126]

126 Nesâî, Hac, 41; İbn Mâce, Menâsik, 70.

٣٩٤٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3946- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etmiştir. O babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etmiştir.

٣٩٤٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: ثَنَا أَفْلَحُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3947- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir *radıyallahu anh* tahdis edip dedi ki: Bize Eflah b. Humeyd, el-Kasım'dan tahdis etti. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٩٤٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ. ح

3948- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti, H.

٣٩٤٩- وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3949- Ayrıca bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٩٥٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3950- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Şuca b. el-Velîd tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bana el-Kasım, Âişe

radıyallahu anhâ'dan tahdis etti. O, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٣٩٥١- حَدَّثَنَا فَهْد قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3951- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٩٥٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

3952- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan tahdis etti. O Salim b. Abdullah'tan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

İşte Âişe *radıyallahu anhâ*, bizlere, cemreye taş atıp tıraş olduktan sonra ve ziyaret tavafını yapmadan önce zikrettiğimiz şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den haber vermektedir. Ancak bu, bu bölümde ilk olarak zikretmiş olduğumuz İbn Lehîa yoluyla gelen (3941 no'lu) hadis ile çatışmaktadır. Fakat bu hadis gereğince amel etmek daha uygundur. Çünkü bu rivayet, ayrıca mütevatirdir ve başka rivayetlerde benzeri olmayacak şekilde sahih olarak gelmiştir.

Diğer taraftan İbn Abbas *radıyallahu anh* da, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etmiştir. Ancak o, bir rivayetinde bir başka hususu daha ekliyor:

٣٩٥٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ. ح

3953- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Müemmel tahdis etti, H.

٣٩٥٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنِ الْحَسَنِ الْعُرَنِيِّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: إِذَا رَمَيْتُمْ اَلْجَمْرَةَ، فَقَدْ حَلَّ لَكُمْ كُلُّ شَيْءٍ إِلا النِّسَاءَ. فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: وَالطِّيبُ. فَقَالَ: أَمَّا أَنَا فَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُضَمِّخُ رَأْسَهُ بِالْمِسْكِ، أَفَطِيبٌ هُوَ؟

3954- Bize İbn Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Asım, Süfyan'dan tahdis etti. O Seleme b. Küheyl'den, o el-Hasen el-Uranî'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Cemreye taş attığınız takdirde kadınlar dışında size her şey helal olur. Bir adam ona: Güzel koku da mı? diye sorunca o: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i başına misk sürerken gördüm, o güzel kokudur, değil mi? dedi.[127]

***

Bu hadiste İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın kendi sözü olarak cemreye taş atıldıktan sonra kadınlar dışında her şeyin mubah olduğunu belirten rivayetini zikretmiş olduk. Fakat bu rivayette tıraş olmaktan söz etmemektedir. Yine bu hadiste, o, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in başına misk sürdüğünü gördüğünü belirtmekte fakat Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bunu ne zaman yaptığını bildirmemektedir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu işi tıraş olmadan önce de, tıraş olduktan sonra da yapmış olması mümkündür.

Ancak bizim için en uygun olan, bu rivayeti, daha önce Âişe *radıyallahu anhâ* yoluyla gelen hadiste belirtilen hususlara uygun olarak yorumlamamızdır, ona muhalif olacak şekilde yorumlamak değildir.

Böylelikle İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yaptığını gördüğü bu iş, Âişe *radıyallahu anhâ*'nın hadisinde belirtilenlere göre cemreye taş atmasından ve tıraş olmasından sonradır.

Daha sonra İbn Abbas, kendi görüşünden hareketle kişinin cemreye taş attığı takdirde bununla tıraş olmasının da, elbise giyip koku sürünmesinin de helal olduğunu söylemiştir.

Burası düşünülmesi, incelenmesi uygun olan bir konudur. Şöyle ki; ihra-

127 İbn Mâce, Menâsik, 70; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 234, 344.

ma girmek, başı tıraş etmeye ve elbise giyip koku sürünmeye engeldir. Dolayısıyla ihramdan çıkıp başını tıraş ettiği takdirde diğer hususların da ona helal olması ihtimali olduğu gibi tıraş oluncaya kadar bunların ona helal olmaması ihtimali de vardır.

Biz bu hususu inceledik. Umre yapan kimseye, umresinde hac için ihrama girmiş gibi birtakım hususların yasak olduğunu gördük.

Sonra umre yapan kimsenin, Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yaptığı takdirde tıraş olması helal olmakla birlikte, tıraş oluncaya kadar da kadınların olsun, güzel koku sürünmenin olsun ona helal olmayacağını gördük.

Umre dolayısıyla yasak olan şeyler yasak olmaya devam ettiğinden (tavaf ve sa'yden sonra) onun tıraş olması helal olur. Fakat bu tıraş olmasının helal olması, bunun dışında kalan elbise giyip koku sürünmenin de helal olduğu anlamına gelmez. İşte hacda da bu böyledir. Haccını ifa ederken tıraş olması helal olan bir kimseye, bunun dışında ihram sebebiyle haram olan başka hiçbir şeyin tıraş olmadıkça helal olmaması gerekir. Bu ise, ilim adamlarının umre hususunda icma ile kabul ettiklerine kıyasen ve bunların göz önünde bulundurulmasının bir gereğidir.

Bundan sonra bu iki grup ile Ukkâşe'nin rivayet ettiği hadis doğrultusunda kanaat sahibi olan birinci görüş sahiplerinin kanaatlerini düşünüp ele aldık.

Şunu gördük: Bir kimseye ihrama girmeden önce kadınlar, güzel koku sürünme, elbise, avlanma, tıraş olma ve ihrama girme sebebiyle kendisine haram olan diğer bütün hususlar helaldir. Ancak ihrama girdikten sonra tek bir sebep dolayısıyla bütün bunlar ona haram olur. Bu da ihrama giriştir.

Bundan dolayı bütün bunlar bir tek sebeple kendisine haram olduğuna göre, yine bir tek sebep dolayısıyla bunların ihramından çıkması ihtimali bulunduğu gibi bunların çeşitli yollarla peşpeşe bir kısmının kendisine helal olması ihtimali de vardır.

Bundan dolayı biz bu konuyu inceledik. İlim adamlarının icma ile şunu kabul ettiklerini gördük: Kişinin, cemreye taş atacak olursa tıraş olması helal olur. Bu, Müslümanlar arasında görüş ayrılığı bulunmayan hususlardan biridir. Yine kadınlara yaklaşmanın ona ilk olduğu şekilde haram olduğunu da ittifakla kabul ettiklerini gördük. Böylelikle bu durumdaki bir kimseye tek bir sebep dolayısıyla haram olan hususların farklı sebepler ile helal olduğu sabit olmaktadır. Bu yolla daha önce sözünü ettiğimiz illet de çürütülmüş olur.

Cemreye taş attığı takdirde tıraş olmanın kişiye helal, başını tıraş ettikten sonra bedenindeki diğer tüyleri de tıraş etmesinin, tırnakları kesmesinin mubah olduğu sabit olunca, şunu incelemek istedik: Acaba elbise giymenin hükmü de bunun gibi midir? Ya da elbise giymenin hükmü, cinsel ilişkinin hükmü gibi olup cinsel ilişkide bulunması helal oluncaya kadar elbise giymesi ona helal olmaz mı?

Bunu inceleyince, hac için ihrama girmiş olan bir kimsenin, Arafat'ta vakfeden önce cinsel ilişkiye girdiği takdirde haccının fasid olacağını ancak saçını tıraş etse ya da tırnaklarını kesse bundan dolayı ona bir fidye vermesi gerekip bununla haccının fasid olmadığını gördük.

Yine eğer Arafat'ta vakfe yapmadan önce elbise giyecek olursa bundan dolayı ihramının fasid olmayacağını fakat bu konuda fidye vermesi gerektiğini de gördük.

O halde Arafat'a çıkmadan önce elbise giymenin hükmü, saç ve tırnak kesmenin hükmü gibidir, cinsel ilişkinin hükmü gibi değildir.

Buna göre kıyas, cemreye taş attıktan ve tıraş olduktan sonraki hükmü gibi olmasını, cinsel ilişkinin hükmü gibi olmamasını gerektirmektedir.

Bu hususta nazar (akli düşünme ve kıyas) böyledir.

Bir kişi: Bizler ihramlı olan kimsenin tıraş olduktan sonra eşini öpmesinin haram olduğunu, Arafat'ta vakfeden önce hükmünün ise elbise giymek hükmünde olduğunu, cinsel ilişki hükmünde olmadığını gördük. Dolayısıyla tıraştan sonra elbise giymenin hükmü de niçin öpmek gibi olmasın diyecek olursa ona şöyle cevap verilir:

Elbise giymek, öpmekten daha çok tıraş olmaya benzer. Çünkü öpmek cinsel ilişkinin sebepleri arasındadır. Dolayısıyla öpmenin hükmü, cinsel ilişkinin hükmü ile aynıdır. Cinsel ilişki helal olduğu takdirde o da helaldir, haram olduğu hallerde o da haramdır. Bütün hususlar hakkında düşünmeye göre bu böyledir.

Ancak tıraş olmak ve elbise giymek cinsel ilişkiyi çağrıştıran sebeplerden değildir. Bunlar ancak bedeni ıslah eden sebeplerdendir. Dolayısıyla bunların birinin hükmünün, diğerinin hükmüne benzemesi öpmeye benzeyip onunla aynı hükümde olmasından daha ileridir.

Sözünü ettiğimiz bu husus ile *cemreye* taş atıp tıraş olduktan sonra elbise giymekte bir sakınca bulunmadığı sabit olmaktadır.

Nitekim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı da bu hususta ondan sonra bu doğrultuda görüş belirtmiştir.

٣٩٥٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، مُوسَى بْنُ مَسْعُودٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: إِذَا حَلَقْتُمْ وَرَمَيْتُمْ، فَقَدْ حَلَّ لَكُمْ كُلُّ شَيْءٍ إِلا النِّسَاءَ وَالطِّيبَ.

3955- … Amr b. Dinar'dan, o Tâvus'dan, o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Tıraş olup *cemreye* taş attığınız takdirde kadınlara yaklaşmak ve güzel koku sürünmek dışında size her şey helal olur.

٣٩٥٦- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ مِثْلَهُ.

3956- … Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer'den, o Ömer *radıyallahu anh*'dan aynısını rivayet etti.

٣٩٥٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ خَطَبَ النَّاسَ بِعَرَفَةَ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

3957- … Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Ömer *radıyallahu anh* Arafat'ta insanlara hutbe verdi deyip aynısını zikretmiştir.

٣٩٥٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، وَمُوسَى، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ كَانَ يَأْخُذُ مِنْ أَظْفَارِهِ وَشَارِبِهِ وَلِحْيَتِهِ، يَعْنِي قَبْلَ أَنْ يَزُورَ.

3958- … İbn Cüreyc ve Musa'dan, onlar Nâfi'den, o İbn Ömer'den riva-

yet ettiğine göre, İbn Ömer, tırnaklarını keser, bıyıklarını ve sakalını kısaltırdı. -Ziyaret tavafını yapmadan önce demek istiyor.-

***

İşte Ömer *radıyallahu anh*, onlara, cemreye taş atıp başlarını tıraş ettikleri takdirde kadınlar ile güzel koku dışında her şeyin mubah olduğunu bildirmektedir. Ancak Âişe *radıyallahu anhâ* ile İbn Abbas *radıyallahu anh* ve İbnü'z-Zübeyr yalnızca güzel koku sürünmek hususunda ona muhalefet etmişlerdir.

Âişe *radıyallahu anhâ* ile İbn Abbas'tan bu bölümün bundan önceki yerlerinde gelen rivayetleri naklettik. İbnü'z-Zübeyr'e gelince;

٣٩٥٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَفَهْدٌ قالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ الْهَادِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ: إِذَا رَمَى الْجَمْرَةَ الْكُبْرَى فَقَدْ حَلَّ لَهُ مَا حَرُمَ عَلَيْهِ إِلا النِّسَاءَ، حَتَّى يَطُوفَ بِالْبَيْتِ.

3959- … Yahya b. Said'den, o el-Kasım b. Muhammed'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. ez-Zübeyr'i şöyle derken dinledim: Büyük cemreye taş attıktan sonra kadınlar dışında daha önce (ihram sebebiyle) haram olan şeyler ona helal olur. Ka'be'yi tavaf edinceye kadar (kadınların ona haramlığı) devam eder.

***

İbn Ömer'den de yine buna delil olacak şekilde rivayet nakledilmiştir:

٣٩٦٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَذَكَرَ مِثْلَ الَّذِي رَوَيْنَاهُ عَنْهُ فِي الْفَصْلِ الَّذِي قَبْلَ هَذَا. قَالَ: فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا: كُنْتُ أُطَيِّبُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ قَبْلَ أَنْ يُفِيضَ. فَسُنَّةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَحَقُّ أَنْ يُؤْخَذَ بِهَا مِنْ سُنَّةِ عُمَرَ.

3960- … Tâvus'dan, o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, o: Ömer *ra-*

dıyallahu anh dedi deyip bundan önceki fasılda kendisinden nakletmiş olduğumuz rivayetin aynısını zikretti ve şöyle dedi: Âişe *radıyallahu anhâ* bunun üzerine şunları söyledi: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Akabe cemresine taş atıp ifada tavafını yapmadan önce Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e koku sürerdim. O halde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetini yerine getirmek, Ömer'in sünnetini alıp uygulamaktan hakka daha uygundur.

***

Bundan sonra bu hususta nazar da buna delil olmaktadır. Çünkü koku sürünmenin hükmü, cinsel ilişkinin hükmünden çok elbisenin hükmüne benzemektedir. Buna sebep ise bu bölümde daha önce yapmış olduğumuz açıklamalardır.

İşte Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah onlardan razı olsun- de görüşü budur.

Yine bu husus tabiînden bir topluluktan da rivayet edilmiştir.

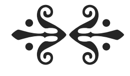
٣٩٦١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَفْلَحُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ، قَالَ: دَعَانَا سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ يَوْمَ النَّحْرِ، أَرْسَلَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَالْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَسَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، وَعَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، وَخَارِجَةَ بْنِ زَيْدٍ، وَابْنِ شِهَابٍ، فَسَأَلَهُمْ عَنِ الطِّيبِ فِي هَذَا الْيَوْمِ قَبْلَ أَنْ يُفِيضَ. فَقَالُوا: أَتَتَطَيَّبُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟ إِلا أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبْدِ اللهِ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رَجُلاً قَدْ رَأَى مُحَمَّدًا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَكَانَ إِذَا رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ أَنَاخَ، فَنَحَرَ، وَحَلَقَ، ثُمَّ مَضَى مَكَانَهُ فَأَفَاضَ إِلَى الْبَيْتِ.

3961- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir el-Akadî tahdis edip dedi ki: Bize Eflah b. Humeyd, Ebu Bekir b. Hazm'dan, onun şöyle dediğini tahdis etti: Süleyman b. Abdulmelik nahr (kurban bayramının birinci) günü bizi çağırdı. Ömer b. Abdulaziz'e, el-Kasım b. Muhammed'e, Salim b. Abdullah'a, Abdullah b. Abdullah b. Ömer'e, Hârice b. Zeyd'e ve İbn Şihâb'a da haber göndererek onlara bugünde ifada tavafını yapmadan önce koku sürünmenin hükmüne dair soru sordurdu. Hepsi de: Güzel koku mu sürü-

neceksin ey mü'minlerin emiri? dediler. Ancak Abdullah b. Abdullah dedi ki: Abdullah b. Ömer, Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görmüş birisiydi. O, Akabe cemresine taş attıktan sonra devesini çöktürür sonra kurbanını kesip tıraş olurdu. Ardından da yerinden kalkıp gider, Ka'be'de ifada tavafı yapardı.

٣٩٦٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، وَعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، وَرَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ الْوَلِيدَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ سَأَلَ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ وَخَارِجَةَ بْنَ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ - بَعْدَ أَنْ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ وَحَلَقَ - عَنِ الطِّيبِ فَنَهَاهُ سَالِمٌ، وَرَخَّصَ لَهُ خَارِجَةُ.

3962- … Yahya b. Said, Abdullah b. Ebi Bekir ve Rebîa b. Ebu Abdurrahman'dan rivayete göre, el-Velîd b. Abdulmelik, Salim b. Abdullah'a ve Hârice b. Zeyd b. Sâbit'e Akabe cemresine taş atıp tıraş olduktan sonra güzel koku sürünmeye dair soru sordu. Salim ona bunun yasak olduğunu söyledi, Hârice ise bunda ruhsat bulunduğunu belirtti.

٢٦- بَابُ الْمَرْأَةِ تَحِيضُ بَعْدَمَا طَافَتْ لِلزِّيَارَةِ قَبْلَ أَنْ تَطُوفَ لِلصَّدْرِ

26- KADIN, ZİYARET TAVAFINI YAPTIKTAN SONRA SADER TAVAFINI YAPMADAN HAYIZ OLURSA

٣٩٦٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ أَبِي عَوَانَةَ، عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الزَّجَّاجِ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ أَوْسٍ الثَّقَفِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ امْرَأَةٍ حَاضَتْ قَبْلَ أَنْ تَطُوفَ قَالَ: تَجْعَلُ آخِرَ عَهْدِهَا الطَّوَافَ، قَالَ: هَكَذَا حَدَّثَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ سَأَلْتَهُ. فَقَالَ لِي عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: رَأَيْتُ تَكْرِيرَكَ لِحَدِيثِ سَأَلْتَنِي عَنْ شَيْءٍ سَأَلْتُ عَنْهُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَيْمَا أُخَالِفَهُ.

3963- Bize İbrahim b. Merzuk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud, Ebu Avane'den tahdis etti. O, Ya'lâ b. Ata'dan, o el-Velid b. Abdurrahman b. ez-Zeccac'dan, o el-Hâris b. Evs es-Sekafî dedi ki: Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'a tavaf yapmadan önce hayız olan bir kadının durumu hakkında soru sordum. O: Yapacağı son iş tavaf etmek olsun, dedi ve: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ben de (bunu) sorduğumda bana böyle demişti, diye ekledi.

Sonra Ömer *radıyallahu anh* bana: Benim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve*

sellem'e hakkında soru sorduğum bir şeye dair senin bana soru sorarak ona muhalefet etmem için sorularını tekrarlayıp durduğunu görüyorum, dedi.

٣٩٦٤– حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ دَاوُدَ، قَالَ ثَنَا عَفَّانَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: عَنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَوْسٍ.

3964- Bize Muhammed b. Ali b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Affân tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne tahdis etti. O, hadisi senediyle buna yakın olarak zikretmekle birlikte (bu rivayetinde Ya'la b. Ata yerine) el-Hâris b. Abdullah b. Evs'in adını verdi.

٣٩٦٥– حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ مَرْزُوقٍ فِي إِسْنَادِهِ وَمَتْنِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: سَأَلْتُ عُمَرَ، عَنِ الْمَرْأَةِ تَطُوفُ بِالْبَيْتِ ثُمَّ تَحِيضُ.

3965- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Velîd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne tahdis etti. O, hadisi senediyle, (İbrahim) b. Merzûk'un rivayet ettiği hadisin sened ve metnine yakın olarak zikretti. Ancak bu rivayetinde: Ben Ömer'e Ka'be'yi tavaf ettikten sonra hayız olan kadının durumunu sordum, dedi.[128]

***

128 Buradaki açıklamaların daha iyi anlaşılması için hacda sözkonusu olan üç ayrı tavafın kısaca tanımlarını vermekte fayda vardır:

1- Kudum tavafı: Mekke'nin dışından gelenlerin Mekke'ye vardıklarında yaptıkları tavaftır. Bu, mikatın dışından Mekke'ye gelen afaki denilen hacılar için sünnettir.

2- Ziyaret tavafı, Arafat'tan inildikten sonra yapılan tavaftır. Buna ifada tavafı da denilir. Haccın iki rüknünden birisidir. Buna ifada tavafı adının verilmesi Mina'dan Mekke'ye ifada edilmesi yani gelinmesinden sonra yapılmasından dolayıdır. Ziyaret tavafı denilmesinin sebebi ise, hac yapan kimsenin Mina'dan gelerek Beytullah'ı ziyaret ettikten sonra Mekke'de kalmayıp geceyi geçirmek üzere Mina'ya gitmesidir. Haccın rüknü olduğundan buna rükün tavafı da denilir.

3- Sader tavafı, hac esnasında Mina'dan Mekke-i Mükerreme'ye inildiği vakit yapılır. Buna veda tavafı denir. Afakiler hakkında vacibtir. Buna veda tavafı adının veriliş sebebi Beytullah ile vedalaşmak için yapılmasından dolayıdır. Sader tavafı adının veriliş sebebi ise, insanların Mekke'den sudur etmeleri (ayrılmaları) ve vatanlarına dönmelerinden dolayı yapılmasıdır. Bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul-1970, s. 369; Dr. Vehbe ez-Zuhayli, *el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuhu*, Daru'l-Fikr, 1989, III, 142 vd. (Çeviren).

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları bundan dolayı bu hadis doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve bir kimsenin sader tavafını yapmadan ayrılması helal değildir demiş ve bu hususta hayız olan bir kadını hayız olduğundan dolayı mazur görmemiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Bu durumdaki bir kadının Ka'be'yi tavaf etmemiş olsa bile Mekke'den ayrılma imkânı vardır demiş ve hayız olması dolayısıyla onu mazur görmüşlerdir. Ancak bundan önce ziyaret tavafını yapmış olması gerekir. Bu konuda da şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٣٩٦٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، وَهُوَ ابْنُ أَبِي مُسْلِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّاسُ يَنْفِرُونَ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا يَنْفِرَنَّ أَحَدٌ حَتَّى يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ».

3966- ... Tâvus'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İnsanlar her yönden Mekke'den ayrılıp dönüyorlardı. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Hiç kimse son olarak Ka'be'yi tavaf etmedikçe Mekke'den ayrılmasın"*** buyurdu.[129]

٣٩٦٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أُمِرَ النَّاسُ أَنْ يَكُونَ آخِرَ عَهْدِهِمْ بِالْبَيْتِ إِلا أَنَّهُ قَدْ خُفِّفَ عَنِ الْمَرْأَةِ الْحَائِضِ.

3967- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, İbn Tâvus'dan tahdis etti. O babasından, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, insanlara yapacakları son işin Ka'be'yi tavaf etmek olduğu emri verildi. Ancak hayız olan kadının bu sorumluluğu (kaldırılarak) hafifletildi.[130]

٣٩٦٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُسْلِمٍ،

129 Müslim, Hac, 379; Ebu Davud, Menâsik, 83; İbn Mâce, Menâsik, 82; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 222.

130 Buhârî, Hac, 144; Müslim, Hac, 380.

عَنْ طَاوُسٍ قَالَ: قَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ لِابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: أَنْتَ الَّذِي تُفْتِي الْحَائِضَ أَنْ تَصْدُرَ قَبْلَ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهَا الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ قَالَ نَعَمْ. قَالَ: فَلا تَفْعَلْ فَقَالَ: سَلْ فُلانَةَ الأَنْصَارِيَّةَ هَلْ أَمَرَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَصْدُرَ؟ فَسَأَلَ الْمَرْأَةَ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ فَقَالَ: مَا أَرَاكَ إِلا قَدْ صَدَقْتَ.

3968- … el-Hasen b. Müslim'den, o Tâvus'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Zeyd b. Sâbit, İbn Abbas *radıyallahu anh*'a: Hayız olan kadının yapacağı son iş olan Ka'be'yi tavaf etmeden önce Mekke'den ayrılabileceği fetvasını veren sen misin? diye sordu. İbn Abbas: Evet, dedi. Zeyd: Artık bunu yapma deyince İbn Abbas: Sen ensardan filan kadına, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine (Vedâ tavafını yapmadan) ayrılabileceğini emredip etmediğini sor, dedi. Zeyd o kadına gidip sordu. Sonra İbn Abbas'ın yanına dönüp: Gördüğüm kadarıyla sen sadece doğruyu söylemişsin, dedi.[131]

٣٩٦٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي رَزِينٍ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عِكْرِمَةَ أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ وَابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا اِخْتَلَفَا فِي الْمَرْأَةِ تَحِيضُ بَعْدَمَا تَطُوفُ بِالْبَيْتِ يَوْمَ النَّحْرِ. فَقَالَ زَيْدٌ: يَكُونُ آخِرُ عَهْدِهَا الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ، وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: تَنْفِرُ إِذَا شَاءَتْ. فَقَالَتْ الأَنْصَارُ: لا نُتَابِعُكَ يَا ابْنَ عَبَّاسٍ، وَأَنْتَ تُخَالِفُ زَيْدًا. فَقَالَ: سَلُوا صَاحِبَتَكُمْ أُمَّ سُلَيْمٍ فَسَأَلُوهَا فَقَالَتْ: حِضْتُ بَعْدَمَا طُفْتُ يَوْمَ النَّحْرِ، فَأَمَرَنِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَنْفِرَ، وَحَاضَتْ صَفِيَّةُ فَقَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا: الْخَيْبَةُ لَكِ، حَبَسْتُ أَهْلَنَا. فَذُكِرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَهَا أَنْ تَنْفِرَ.

3969- … Katâde'den, onun İkrime'den rivayet ettiğine göre, Zeyd b. Sâbit ile İbn Abbas *radıyallahu anhumâ* nahr (kurban bayramının birinci) günü Ka'be'yi tavaf ettikten sonra hayız olan kadının durumu hakkında görüş ayrılığına düştüler. Zeyd: Bu kadının yapacağı son iş Ka'be'yi tavaf etmek olmalıdır, dedi. İbn Abbas *radıyallahu anh* da: İsterse ayrılıp gidebilir, dedi.

131 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 226, 348.

Ensar: Ey İbn Abbas! Sen Zeyd'e muhalefet ettiğinden biz sana uymayız deyince İbn Abbas: O halde sizden (ensardan) olan Ümmü Süleym'e sorun, dedi. Ensar, Ümmü Süleym'e sorunca Ümmü Süleym şöyle dedi: Nahr (kurban bayramının birinci) günü tavaf yaptıktan sonra hayız oldum. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana Mekke'den ayrılmamı emretti. Safiyye de hayız oldu. Âişe *radıyallahu anhâ* ona: Yazıklar olsun sana! Sen bizleri, ailemizi (burada) alıkoydun, dedi. Bu durum Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e aktarılınca, o da ona Mekke'den ayrılmasını emretti.[132]

٣٩٧٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ أُمِّ سُلَيْمٍ أَنَّهَا حَاضَتْ بَعْدَمَا أَفَاضَتْ يَوْمَ النَّحْرِ، فَأَمَرَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَنْفِرَ.

3970- … Katâde'den, o Enes'ten, onun Ümmü Süleym'den rivayet ettiğine göre, Ümmü Süleym nahr günü Ka'be'yi tavaf ettikten sonra hayız oldu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona (Vedâ tavafını yapmadan) ayrılmasını emretti.[133]

٣٩٧١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ الزَّهْرَانِيُّ، قَالَ ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَنْفِرَ، رَأَى صَفِيَّةَ عَلَى بَابِ خِبَائِهَا، كَئِيبَةً حَزِينَةً وَقَدْ حَاضَتْ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّكِ لَحَابِسَتُنَا، أَكُنْتِ أَفَضْتِ يَوْمَ النَّحْرِ؟ قَالَتْ: نَعَمْ قَالَ: «فَانْفِرِي إِذًا».

3971- … İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Mekke'den ayrılmak isteyince, Safiyye *radıyallahu anhâ*'nın kıldan yapılmış çadırının önünde hayız olduğundan dolayı oldukça üzüntülü ve kederli olduğunu gördü. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Yoksa sen bizi yola çıkmaktan***

132 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 431.
133 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* VI, 254.

alı mı koyacaksın? Nahr günü tavaf yapmış mıydın?" diye sordu. Safiyye *radıyallahu anhâ*: Evet, deyince Allah Rasulü: ***"O halde sen de yola çık"*** dedi.[134]

٣٩٧٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3972- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Recâ tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٣٩٧٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنُ يُونُسَ التَّغْلِبِيُّ الْكُوفِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عِيسَى عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِثْلِ مَعْنَاهُ.

3973- … el-A'meş'den, o İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı manada rivayet etti.

٣٩٧٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَعُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

3974- … Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan ve Urve b. ez-Zübeyr'den, ikisi Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٣٩٧٥- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اَللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي

134 Buhârî, Hac, 151; Müslim, Hac, 387; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 175.

ابْنُ شِهَابٍ، وَهِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

3975- … Bize el-Leys tahdis edip dedi ki: Bana İbn Şihâb ve Hişâm b. Urve, Âişe *radıyallahu anhâ*'dan tahdis ettiler. O, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٣٩٧٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

3976- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Hişâm b. Urve'den tahdis etmiştir. Hişâm senediyle hadisi aynen zikretmiştir.

٣٩٧٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ الأَعْرَجُ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

3977- … Bize Abdurrahman el-A'rec, Ebu Seleme'den tahdis etti. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٣٩٧٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا، أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَاضَتْ، فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ فَقَالَ: «أَحَابِسَتُنَا هِيَ». فَقُلْتُ: إِنَّهَا قَدْ أَفَاضَتْ. فَقَالَ: فَلا إِذًا.

3978- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etmiştir. Abdurrahman babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Safiyye bint Huyey hayız oldu. Bu durum

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bildirilince, o: ***"Bizim yola çıkmamıza engel mi olacak?"*** dedi. Âişe dedi ki: Fakat o ifada tavafını yapmıştı, dedim. Bunun üzerine Allah Rasulü: ***"O halde (yola çıkmamıza engel) olmayacak"*** dedi.[135]

٣٩٧٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا أَفْلَحُ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

3979- … Bize Eflah, el-Kasım'dan tahdis etti. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٣٩٨٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

3980- … Abdullah b. Ebi Bekir'den, o Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٣٩٨١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ، وَسُلَيْمَانَ خَالِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ طَاوُسٍ، قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ قَرِيبًا مِنْ سَنَتَيْنِ، يَنْهَى أَنْ تَنْفِرَ الْحَائِضُ، حَتَّى يَكُونَ آخِرَ عَهْدِهَا بِالْبَيْتِ. ثُمَّ قَالَ: نُبِّئْت أَنَّهُ قَدْ رَخَّصَ لِلنِّسَاءِ.

3981- … İbrahim b. Meysere ile İbn Ebi Necîh'in dayısı Süleyman'dan, onlar Tâvus'dan, onun şöyle dediğini rivayet ettiler: İbn Ömer yaklaşık iki sene hayız olan bir kadının son yaptığı iş olarak Ka'be'yi tavaf etmedikçe Mekke'den ayrılmasını yasaklıyordu. Sonra: Bana hanımlar için bu konuda ruhsat verildiği haberi ulaştı, dedi.

---

135 Buhârî, Hac, 129, 134, 145, 151; Müslim, Hac, 128, 384; Ebu Davud, Menâsik, 84; Tirmizî, Hac, 97; İbn Mâce, Menâsik, 83; Malik, Hac, 225, 226, 228; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 38, 39, 82…

٣٩٨٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي طَاوُسٌ الْيَمَانِيُّ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، يَسْأَلُ عَنْ حَبْسِ النِّسَاءِ، عَنِ الطَّوَافِ بِالْبَيْتِ إِذَا حِضْنَ قَبْلَ النَّفْرِ وَقَدْ أَفَضْنَ يَوْمَ النَّحْرِ. فَقَالَ: إِنَّ عَائِشَةَ كَانَتْ تَذْكُرُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُخْصَةً لِلنِّسَاءِ، وَذَلِكَ قَبْلَ مَوْتِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا بِعَامٍ.

3982- … İbn Şihâb dedi ki: Bana Tâvus el-Yemânî'nin haber verdiğine göre, o, Abdullah b. Ömer'in, kendisine nahr günü ifada tavafı yapıp Mekke'den ayrılmadan önce hayız olan kadınların Ka'be'yi tavaf et(me)kten dolayı yola çıkmaktan alıkonulup konulmayacağına dair soru sorulması üzerine şu cevabı verdiğini işittiğini bildirdi: Âişe *radıyallahu anhâ*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hususta kadınlara ruhsat verdiğini söylemektedir.

Bu hâdise ise Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* vefat etmeden bir yıl önce olmuştu.

٣٩٨٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَهُ: ثَنَا سَهْلُ بْنُ بَكَّارٍ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يُرَخِّصُ لِلْحَائِضِ إِذَا أَفَاضَتْ أَنْ تَنْفِرَ. قَالَ طَاوُسٌ: وَسَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: لا تَنْفِرُ ثُمَّ سَمِعْتُهُ بَعْدُ يَقُولُ تَنْفِرُ، رَخَّصَ لَهُنَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3983- … İbn Tâvus'dan, o babasından, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas, ifada tavafını yapmış ise hayız olan kadının (Vedâ tavafını yapmadan önce) Mekke'den ayrılabileceğini söylüyordu.

Tâvus dedi ki: İbn Ömer'in, Mekke'den ayrılamaz dediğini işitmiştim. Fakat daha sonra ayrılıp gidebilir. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara (bu hususta) ruhsat verdi, dediğini işittim.

٣٩٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو أَيُّوبَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أَيُّوبَ الْمَعْرُوفُ بِابْنِ خَلَفٍ الطَّبَرَانِيِّ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ النَّاقِدُ، قَالَ: ثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ

ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَنْ حَجَّ هَذَا الْبَيْتَ، فَلْيَكُنْ آخِرُ عَهْدِهِ الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ إِلا الْحُيَّضَ، رَخَّصَ لَهُنَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

3984- … Ubeydullah b. Ömer'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kim bu Ka'be'yi haccedecek olursa onun yapacağı son iş Ka'be'yi tavaf etmek olsun. Hayız olan kadınlar müstesnadır. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara ruhsat vermiştir.

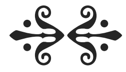
***

İşte bu rivayetler, hayız olan kadının, daha önceden temizlik halinde ziyaret tavafını yapmış olması şartıyla sader (Vedâ) tavafını yapmadan önce Mekke'den ayrılabileceğine dair Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sabit olmuş rivayetlerdir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından buna muhalif kanaat belirtmiş olan Zeyd b. Sâbit ve İbn Ömer de, daha sonra görüşlerinden vazgeçerek bunu kabul etmişlerdir. Onlar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu konuda hayızlıya verdiği ruhsata dair rivayeti esas alarak, onun hayızlı kadına verdiği bu ruhsatı, bu konuda onu diğer insanlara vacib kılmış olduğu hükmün dışına çıkartan bir ruhsat olarak değerlendirmişlerdir.

Böylelikle bu rivayetlerin, (3963 no'lu) el-Hâris b. Evs'in rivayet ettiği hadisi ve buna göre Ömer *radıyallahu anh*'ın kabul ettiği kanaati nesh ettiği sabit olmaktadır.

Bizim yaptığımız bu açıklama aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٢٧- بَابُ مَنْ قَدَّمَ مِنْ حَجِّهِ نُسُكًا قَبْلَ نُسُكٍ

27- HACCININ BİR İBADETİNİ DİĞERİNDEN ÖNCE YAPAN KİMSENİN DURUMU

٣٩٨٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، قَالَ ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ مَسْرُوقٍ الثَّوْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أَفَضْتُ قَبْلَ أَنْ أَحْلِقَ قَالَ: «احْلِقْ، وَلَا حَرَجَ». قَالَ: وَجَاءَهُ آخَرُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ قَالَ: «ارْمِ وَلَا حَرَجَ».

3985- … Ubeydullah b. Ebi Râfi'den, o Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek: Ey Allah'ın Rasulü! Ben tıraş olmadan önce ifada tavafını yaptım, dedi. Allah Rasulü: ***"Tıraş ol, bunda bir sakınca yoktur"*** buyurdu.

Ali dedi ki: Ona bir başkası gelerek: Ey Allah'ın Rasulü! Cemreye taş atmadan önce kurbanımı kestim, dedi. Allah Rasulü: ***"At, bunda bir vebal yoktur"*** buyurdu.[136]

***

136 Hadis çeşitli yollarla ve senetlerle rivayet edilmiştir: Buhârî, Hac, 125, 131; Müslim, Hac, 327, 331; Ebu Davud, Menâsik, 87; Tirmizî, Hac, 45, 76; İbn Mâce, Menâsik, 74; Malik, Hac, 242; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 216, 258, II, 159, 192, III, 326, 385.

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e tıraş olmadan önce tavafa dair soru sorulduğu, onun: ***"Tıraş ol, bunun bir sakıncası yoktur"*** buyurduğu belirtilmektedir.

Allah Rasulü'nün, tıraş olmadan önce tavaf yapmayı mubah kılması ve bu hususta bir genişlik ortaya koyması ihtimali vardır. Böylelikle hac yapan kimseye bu iki işten dilediğini diğerinden önce yapabilme imkânını göstermiş olmaktadır.

Yine bu hadiste, bir diğerinin ona gelerek: Ben cemreye taş atmadan önce kurbanımı kestim dediği, Allah Rasulü'nün de ona: ***"Cemreye taş at, bunda bir vebal yoktur"*** dediği belirtilmektedir.

Bu da aynı şekilde onun birinci soruya verdiği cevap ile ilgili ihtimale de gelebilir.

Bu hususta İbn Abbas'ın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği bir rivayet vardır:

٣٩٨٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَمَّنْ حَلَقَ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَ أَوْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يَحْلِقَ فَقَالَ: «لا حَرَجَ لا حَرَجَ».

3986- … Mansûr'dan, o Ata'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kurbanını kesmeden önce tıraş olan ya da tıraş olmadan önce kurbanını kesen kimsenin durumu hakkında soru sorulmuş, o da: ***"Bir sakıncası yoktur, bir sakıncası yoktur"*** demiştir.

٣٩٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قِيلَ لَهُ يَوْمَ النَّحْرِ وَهُوَ بِمِنًى فِي النَّحْرِ، وَالْحَلْقِ، وَالرَّمْيِ، وَالتَّقْدِيمِ، وَالتَّأْخِيرِ، فَقَالَ: «لا حَرَجَ».

3987- … İbn Tâvus'dan, o babasından, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan,

o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Allah Rasulü'ne nahr günü Mina'da iken tıraş olmak, cemreye taş atmak, bir işi önce yapmak, diğerini sonraya bırakmak hakkında sorular soruldu. O: ***"Bunda bir sakınca yoktur"*** dedi.

٣٩٨٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ بْنُ هِلَالٍ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَا سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَئِذٍ عَمَّنْ قَدَّمَ شَيْئًا قَبْلَ شَيْءٍ إِلا قَالَ: «لا حَرَجَ لا حَرَجَ».

3988- … İbn Tâvus'dan, o babasından, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: O gün Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendisine bir şeyi bir diğerinden önce yapmaya dair ne kadar soru sorulduysa mutlaka: ***"Bir sakınca yoktur, bir sakınca yoktur"*** diye cevap vermiştir.

***

Bunun da ilk hadisin geldiği anlamlara gelmesi ihtimali vardır.

Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan da bu hususta bir rivayet nakledilmiştir:

٣٩٨٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَجُلاً قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ، قَالَ: «اِرْمِ وَلا حَرَجَ». قَالَ آخَرُ: يَا رَسُولَ اللهِ، حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ، قَالَ: «اذْبَحْ وَلا حَرَجَ». قَالَ آخَرُ: يَا رَسُولَ اللهِ، طُفْتُ بِالْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ قَالَ: «اِذْبَحْ وَلا حَرَجَ».

3989- … Kays'dan, o Ata'dan, o Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Cemreye taş atmadan önce kurban kestim, dedi. Allah Rasulü: ***"Cemreye taş at, bir vebali yoktur"*** buyurdu. Bir diğeri: Ey Allah'ın Rasulü! Kurban kesmeden önce tıraş oldum, dedi. Allah Rasulü: ***"Kurbanını kes, bir vebali yoktur"*** buyurdu. Bir başkası: Ey Allah'ın Rasulü! Kurban kesmeden önce Ka'be'yi tavaf ettim, dedi. Allah Rasulü: ***"Kurbanını kes, bir vebali yoktur"*** buyurdu.

***

Bu da, aynı şekilde kendisinden önceki hadisler gibidir. Bunun hakkında söylenecekler de, öncekiler hakkında söylenenler gibidir.

Yine bu hususta Üsâme b. Şerîk yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet nakledilmiştir:

٣٩٩٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، هُوَ ابْنُ الْقَاسِمِ الْكُوفِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ شَرِيكٍ قَالَ: حَجَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسُئِلَ عَمَّنْ حَلَقَ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَ أَوْ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يَحْلِقَ فَقَالَ: «لا حَرَجَ». فَلَمَّا أَكْثَرُوا عَلَيْهِ قَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ، قَدْ رُفِعَ الْحَرَجُ إِلا مَنْ اِقْتَرَضَ مِنْ أَخِيهِ شَيْئًا ظُلْمًا، فَذَلِكَ الْحَرَجُ

3990- … Ziyad b. İlâka'dan, o Üsâme b. Şerîk'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte hac yaptık. Ona kurban kesmeden önce tıraş olan ya da tıraş olmadan önce kurban kesen kimse hakkında soru soruldu. O da: ***"Bunda bir sakınca yoktur"*** buyurdu. Ona (bu kabilden) çokça soru sormaları üzerine şöyle dedi: ***"Ey insanlar! Vebal, darlık, sıkıntı kaldırılmıştır. Ancak kardeşinden haksızca bir şey alan müstesna. İşte vebal budur."***[137]

***

Bu da aynı şekilde kendisinden öncekiler gibidir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Bir harec (günah, vebal, darlık, sıkıntı, sakınca) yoktur"*** sözünün, günah hakkında kullanılmış olması ihtimali vardır. Yani bu türden yapmış olduğunuz işlerden dolayı sizin için bir vebal yoktur. Çünkü siz bunu durumunu bilmeden yaptınız, sünnete muhalif olarak kasten yapmadınız. O halde bu konuda üzerinize bir vebal yoktur.

Bu husus da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den açık bir şekilde belirtilmiş ve açıklanmış olarak rivayet gelmiştir:

٣٩٩١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو ثَابِتٍ، مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ

137 Ebu Davud, Menâsik, 87.

بْنُ مُحَمَّدٍ، أَرَاهُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلَهُ رَجُلٌ فِي حَجَّتِهِ فَقَالَ: إِنِّي رَمَيْتُ وَأَفَضْتُ، وَنَسِيتُ وَلَمْ أَحْلِقْ قَالَ: «فَاحْلِقْ وَلا حَرَجَ». ثُمَّ جَاءَهُ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ: إِنِّي رَمَيْتُ وَحَلَقْتُ، وَنَسِيتُ أَنْ أَنْحَرَ قَالَ: «فَانْحَرْ وَلا حَرَجَ».

3991- … Zeyd b. Ali b. el-Hüseyn b. Ali'den, o babasından, o Ubeydullah b. Ebi Râfi'den, o Ali b. Ebi Talib'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e haccı esnasında bir adam: Ben cemreye taş attım, ifada tavafı yaptım fakat tıraş olmayı unuttum deyince Allah Rasulü: ***"Tıraş ol, bir sakıncası yoktur"*** buyurdu. Daha sonra ona bir başka adam gelerek: Ben cemreye taş attım, tıraş oldum fakat kurban kesmeyi unuttum, dedi. Allah Rasulü: ***"Kurbanını kes, bir vebali yoktur"*** buyurdu.

٣٩٩٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا وَيُونُسَ حَدَّثَاهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّهُ قَالَ: وَقَفَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ لِلنَّاسِ يَسْأَلُونَهُ. فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، لَمْ أُشْعِرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ، فَقَالَ: «اذْبَحْ وَلا حَرَجَ». فَجَاءَهُ آخَرُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، لَمْ أَشْعُرْ فَنَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ، قَالَ: «ارْمِ وَلا حَرَجَ». قَالَ فَمَا سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شَيْءٍ قُدِّمَ وَلا أُخِّرَ، إِلا قَالَ: «افْعَلْ وَلا حَرَجَ».

3992- … İsa b. Talha b. Ubeydullah'tan, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Vedâ haccı esnasında bir yerde durdu. İnsanlar gelip ona soru sordular. Bir adam ona gelerek: Ey Allah'ın Rasulü! Bilmeden kurbanımı kesmeden önce tıraş oldum, dedi. Allah Rasulü: ***"Kes, bir vebali yoktur"*** buyurdu. Ona bir başkası gelerek: Ey Allah'ın Rasulü! Bilmeden cemreye taş atmadan önce kurban kestim, dedi. Allah Rasulü: ***"Taş at, bir vebali yoktur"*** buyurdu. (Abdullah b. Amr) dedi ki: O gün Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e, önce yapılan ve son-

raya bırakılan her ne hakkında soru sorulduysa mutlaka: ***"Yap, bunda bir vebal yoktur"*** diye cevap verdi.

٣٩٩٣- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ، قَالَ: «اِذْبَحْ وَلا حَرَجَ». قَالَ آخَرُ: ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ، قَالَ: «اِرْمِ وَلا حَرَجَ».

3993- … İsa b. Talha'dan, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: Kurban kesmeden önce tıraş oldum, dedi. Allah Rasulü: ***"Kes, bunda bir vebal yoktur"*** buyurdu. Bir diğeri: Cemreye taş atmadan önce kurban kestim, dedi. Allah Rasulü: ***"Taş at, bunda bir vebal yoktur"*** buyurdu.

٣٩٩٤- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، أَنَّ عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ، حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، يَعْنِي: أَنَّهُ وَقَفَ لِلنَّاسِ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَسْأَلُونَهُ، فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ: لَمْ أُشْعِرْ فَنَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ، قَالَ: «اِرْمِ وَلا حَرَجَ». قَالَ آخَرُ: يَا رَسُولَ اللهِ، لَمْ أُشْعِرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ، قَالَ: «اذْبَحْ وَلا حَرَجَ». قَالَ: فَمَا سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ شَيْءٍ قُدِّمَ وَلا أُخِّرَ إِلا قَالَ: «اِفْعَلْ وَلا حَرَجَ».

3994- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd'in haber verdiğine göre, Ata b. Ebi Rabâh kendisine Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'ı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını tahdis ederken dinlediğini bildirmiştir. Yani Allah Rasulü Vedâ haccı yılında insanlar kendisine gelip soru sorsunlar diye durdu. Bir adam gelip: Ben bilmeden cemreye taş atmadan önce kurban kestim, dedi. Allah Rasulü: ***"Cemreye taş at, bir vebal olmaz"*** buyurdu. Bir başkası: Ey Allah'ın Rasulü! Bilmeden kurbanımı kesmeden önce tıraş oldum, dedi. Allah Rasulü: ***"Kurbanını kes, vebali yoktur"*** buyurdu. Cabir dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, öne alınan ya da geri bırakılan her ne hakkında soru sorulduysa mutlaka: ***"Onu yap, bir vebali yoktur"*** buyurdu.

***

Zikretmiş olduğumuz bu rivayetler, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, unutmaları halinde haklarında vebalin söz konusu olmayacağını ancak bu işi kasten yapmaları halinde mubah olacak şekilde hareket etmeyi onlara mubah kılmadığını göstermektedir.

Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den yine buna delil olan rivayet nakletmiştir:

٣٩٩٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، عَنِ الْحَجَّاجِ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ نُسَيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو زُبَيْدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بَيْنَ الْجَمْرَتَيْنِ، عَنْ رَجُلٍ حَلَقَ قَبْلَ أَنْ يَرْمِيَ، قَالَ: «لَا حَرَجَ». وَعَنْ رَجُلٍ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يَرْمِيَ، قَالَ: «لَا حَرَجَ». ثُمَّ قَالَ: «عِبَادَ اللهِ، وَضَعَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ الْحَرَجَ وَالضِّيقَ، وَتَعَلَّمُوا مَنَاسِكَكُمْ فَإِنَّهَا مِنْ دِينِكُمْ».

3995- … Ubâde b. Nüsey dedi ki: Bana Ebu Zubeyd tahdis edip dedi ki: Ben Ebu Said el-Hudrî'yi şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kendisi iki cemre arasında bir yerde iken cemreye taş atmadan önce tıraş olan bir adam hakkında soru soruldu. O: ***"Bunda bir vebal yoktur"*** buyurdu. Cemreye taş atmadan önce kurban kesen adamın durumuna dair soru soruldu. O: ***"Vebal yoktur"*** buyurdu. Sonra şöyle dedi: "***Ey Allah'ın kulları! Aziz ve Celil olan Allah, vebali, darlık ve sıkıntıyı kaldırmıştır. Bundan dolayı hac ibadetinizde neler yapacağınızı öğrenin. Çünkü bunlar dininizdendir."***[138]

***

Burada, onlara hac ibadetinde yapacakları şeyleri (menasikleri) öğrenmelerini emretmektedir. Çünkü onlar hacda yapılması gerekenleri güzelce yapamıyorlardı. Bu da, Yüce Allah'ın üzerlerinden kaldırmış olduğu vebal ve darlığın, hac ibadetinde yapılacak işleri bilmemelerinden dolayı olduğuna, bundan başka bir sebebe bağlı olmadığına delildir.

Bu başlığın bundan önceki bölümlerinde zikrettiğimiz Üsâme b. Şerîk

138 İbn Mâce, Tıb, 1.

yoluyla gelen (3990 no'lu) hadiste de yine bu hususa delil olacak ifadeler bulunmaktadır.

٣٩٩٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، وَسَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، قَالا: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلاقَةَ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ شَرِيكٍ أَنَّ الأَعْرَابَ، سَأَلُوا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَنْ أَشْيَاءَ، ثُمَّ قَالُوا: هَلْ عَلَيْنَا حَرَجٌ فِي كَذَا؟ وَهَلْ عَلَيْنَا حَرَجٌ فِي كَذَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ رَفَعَ الْحَرَجَ عَنْ عِبَادِهِ، إِلا مَنْ اِقْتَرَضَ مِنْ أَخِيهِ شَيْئًا مَظْلُومًا، فَذَلِكَ الَّذِي حَرِجَ وَهَلَكَ».

3996- … Ziyad b. İlâka'dan, o Üsâme b. Şerîk'ten rivayet ettiğine göre, bedeviler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bazı hususlara dair soru sordular. Bundan dolayı üzerimize bir vebal var mı? Şundan dolayı üzerimize bir vebal var mı? dediler. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Şüphesiz Yüce Allah, kardeşine zulmederek ona bir haksızlık yapan kimse müstesna, kulları üzerindeki vebali kaldırmıştır. İşte vebal altında kalan budur, helak olan budur"*** buyurdu.[139]

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e soru soranların bedevi olduklarını, onların hac ibadetinde neler yapılacağını (hac menasikini) bilmediklerini görüyoruz.

Bu sebeple Allah Rasulü, öne aldıkları ya da geriye bırakıp sonradan yaptıkları bu tür işler için onlara mubah kılmak anlamı ile ***"Bunda bir vebal yoktur"*** diye cevap vermiştir.

Sonra Ebu Said'in rivayet ettiği (3995 no'lu) hadiste onlara: ***"Hac menasikinizi (hac ibadetini ifa ederken neler yapacağınızı) öğrenin"*** demiştir.

Daha sonra İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan da bu hususa delil olacak ifadeler rivayet edilmiştir:

٣٩٩٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، عَنْ

139 3990 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُهَاجِرٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَنْ قَدَّمَ شَيْئًا مِنْ حَجِّهِ أَوْ أَخَّرَهُ، فَلْيُهْرِقْ لِذَلِكَ دَمًا.

3997- … İbrahim b. Muhacir'den, o Mücahid'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Hac ibadetini ifa ederken bir işi öne alan ya da geriye bırakan bir kimse bundan dolayı kan akıtsın (kurban kessin).

٣٩٩٨- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ مِثْلَهُ.

3998- … Eyyub'dan, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'tan aynısını rivayet etti.

***

İşte İbn Abbas *radıyallahu anh*, hac ibadetini ifa ederken bir şeyi erken yapan ya da geriye bırakan kimseye kan akıtmayı (kurban kesmeyi) vacib görmektedir. Hâlbuki o, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, o gün hac işlerinden öne alınan ya da geriye bırakılan herhangi bir şey hakkında sorulup da onun mutlaka ***"vebal yoktur"*** dediğini rivayet edenlerden birisidir. Onun, sözünü ettiğimiz şekilde öne alıp erken yaptıkları ya da geriye bırakıp geciktirdikleri herhangi bir işi bu şekilde yapmalarının mubah olduğu manasına almadığını görüyoruz. Çünkü böyle bir iş, bir kurban kesmeyi gerektirir.

Ancak ona göre, onların Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de bulunduğu Vedâ haccında yaptıkları, bu husustaki hükmün nasıl olduğunu bilmemelerinden kaynaklanmıştır. Bundan dolayı bilgisizlikleri sebebiyle onları mazur görmüş ve bundan böyle onlara hac menasikini (hac ibadetinde yapılması gerekenleri) öğrenmelerini emretmiştir.

Bundan sonra insanlar kıran haccı yapan bir kimsenin kurbanını kesmeden önce tıraş olmasının hükmü hakkında farklı açıklamalarda bulunmuşlardır.

Ebu Hanife -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bir kurban kesmesi gerekir demiş, Züfer: İki kurban kesmesi gerekir demiş, Ebu Yusuf ile Muhammed -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- ona bir şey düşmez, demişlerdir. Onlar,

buna, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bundan önceki rivayetlerde belirttiğimiz şekilde buna dair soru soran kimselere, bu konuda üzerlerine bir vebal olmadığına dair verdiği cevabını delil göstermişlerdir.

Ancak bu hususta Ebu Hanife ve Züfer'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- lehine Ebu Yusuf ve Muhammed'e karşı delillerden birisi de bizim bu rivayetlerin taşıdığı anlama dair zikrettiğimiz açıklamalardır.

Bir diğer delil de, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e soru soran kimselerin kıran haccı mı, ifrad haccı mı, temettu haccı mı yaptıklarının bilinmemesidir.

Eğer böyle bir kimse ifrad haccı yapan birisi ise Ebu Hanife -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- ile Züfer bundan dolayı ona bir şey düşmediğini reddetmiyorlar. Çünkü tıraştan önce böyle birisinin kurban kesmesi vacib değildir. Fakat onun için efdal olan, tıraş olmadan önce kurban kesmektir. Ancak önceden tıraş olursa bu da makbuldür ve ayrıca ona bir şey gerekmez.

Şayet kıran ya da temettu haccı yapan birisi ise bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in verdiği cevap yaptığımız açıklamaya göre anlaşılır.

Bizler, İbn Abbas'tan hacda bir işin öne alınması ya da geriye bırakılması hususunda bir kurban gerektiğini zikretmiş ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Bir vebal yoktur"*** sözünün bunu ortadan kaldırmadığını göstermiştik.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hususta söylediği: ***"Bir vebal yoktur"*** sözü, İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan nakledilen kurban gereğini ortadan kaldırmadığına göre, bu aynı şekilde Ebu Hanife ve Züfer'e göre -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de bu gereği ortadan kaldırmaz. Çünkü kıran haccı yapan kimsenin kurban kesmesi, onun için gerekli olan kendisiyle ihramdan çıkabileceği vacib (yerine getirilmesi gereken) bir iştir.

Bu sebeple bizler hac yapan bir kimsenin, yapması halinde kendileriyle ihramdan çıkabileceği işleri ihramdan çıkıncaya kadar ertelemesinin hükmünün nasıl olduğunu incelemek istedik.

Aziz ve Celil olan Allah'ın: ***"Kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin"*** (el-Bakara, 2/196) buyurduğunu gördük. Dolayısıyla muhsar (Ka'be'ye ulaşması engellenen bir kimsen)in kurbanlığın yerine ulaşmasından

sonra tıraş olacağını ve böylelikle ihramdan çıkacağını gördük. Şayet kurban yerine ulaşmadan önce tıraş olursa ona bir kan (kurban kesmek) düşer. Bu, bir icmadır.

Buna göre kıyasın da aynı şekilde şöyle olması gerekir: Kıran haccı yapan bir kimse, kendisiyle ihramdan çıkabileceği kurban kesmeden önce tıraş olursa ona bir kurban kesmek düşer. Bu hususta zikrettiklerimize göre kıyas bunu gerektirir.

Böylelikle Ebu Yusuf ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- benimsedikleri görüş çürütülmekte ve Ebu Hanife'nin ya da Züfer'in dediği sabit olmaktadır.

Bu hususu da inceledik. Kıran haccı yapan bu kimse, ya haccın hürmeti ya da umrenin hürmeti içerisinde tıraş olmanın haram olduğu bir zamanda başını tıraş etmiştir.

Kıran haccı yapan bir kimse, eğer tek başına bir hac ya da sadece bir umre yaparken bir iş yapacak olursa ve eğer ona bir kan (kurban) düşüyorsa aynı işi kıran haccı yaparken işleyecek olması durumunda onun iki kurban kesmesi gerekir. Dolayısıyla onun bu şekilde vaktinden önce tıraş olması da, aynı zamanda Züfer'in dediği gibi iki kurban kesmesini gerektirebilir.

Biz de bu hususu inceledik. Kıran haccı yapan bir kimsenin, yaptığı hatalar sebebiyle iki kurban kesmesini gerektiren işleri, yalnızca hac için ya da umre için ihramlı iken yapması durumunda sadece bir kurban kesmekle yükümlü olduğunu gördük.

Eğer cinsel ilişkide bulunmak ve benzeri işler gibi aynı hatayı hac ve umre için girmiş olduğu ihramda işleyecek olursa iki kurban kesmesi gerekir. Kurban kesmeden önce tıraş olması ise ne tek başına umre sebebiyle ne de tek başına hac sebebiyle ona haram değildir. İkisi sebebiyle ve her ikisi için ihramda bulunduğundan dolayı kurban kesmesi gerekmektedir. Yoksa ne yalnızca hac ihramı ne de yalnızca umre ihramı dolayısıyla gerekmemiştir.

Bundan dolayı ikisi için aynı ihramda bulunması dolayısı ile gerekenlerin hükmünü incelemek istedik. Acaba bu gerekenler ikişer midir yoksa tek bir şey midir?

Bunu inceleyince şunu gördük: Kişi, tek başına bir hac için ya da yalnızca bir umre yapmak üzere ihrama girecek olursa ona hiçbir şey düşmez. Her

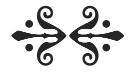
ikisini bir ihramda yapacak olursa ikisini bir ihramda bir arada yaptığından dolayı onların her birisini ayrı ayrı yapması halinde yerine getirmesi gerekmeyen bir şeyin gerektiğini görüyoruz. İşte bu yerine getirmesi gereken bir şey ise, tek bir kurban kesmektir.

Buna kıyasen, hac ve umreyi birlikte yapmak engel olmakla birlikte bunlardan tek başına birisinin engel olmaması, kurban kesmeden önce tıraş olmanın da yalnızca bir kanı (kurban kesmeyi) gerektirmesi söz konusudur.

O halde kıran haccı yapan kimsenin yaptığı bu kıran haccında ihrama aykırı bir iş yapması durumunda çiğnediği bu yasağın, özel olarak hac dolayısıyla mı yoksa özel olarak umre dolayısıyla mı haram olduğuna bakmamız gerekir. Eğer bu iki haram oluş bir arada bulunacak olursa o takdirde çiğnediği bu yasak iki farklı şeyden dolayıdır. Bu durumda onları çiğnediği için iki keffaret gerekir.

Tek başına hac dolayısıyla da, tek başına umre dolayısıyla da haram olmayan fakat ikisi bir arada yapıldığı için haram olan her yasak çiğnendiği takdirde, o yasağı çiğneyene bir kurban (keffaret kurbanı) gerekir. Çünkü o, tek bir sebep dolayısıyla kendisine haram olan bir yasağı çiğnemiş olmaktadır.

İşte bu hususta kıyas bunu gerektirmektedir ve bu, Ebu Hanife'nin de görüşüdür. Biz de bu görüşü kabul ediyoruz.

٢٨- بَابُ الْمَكِّيِّ يُرِيدُ الْعُمْرَةَ مِنْ أَيْنَ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يُحْرِمَ بِهَا ؟

28- MEKKE'DE BULUNAN BİR KİMSE UMRE YAPMAK İSTERSE UMRE İÇİN NEREDEN İHRAMA GİRMELİDİR?

٣٩٩٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، أَخْبَرَهُ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَوْسٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ ابْنُ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: أَمَرَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أُرْدِفَ عَائِشَةَ إِلَى التَّنْعِيمِ فَأُعْمِرَهَا.

3999- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Amr b. Dinar'dan tahdis etti. Amr ona Amr b. Evs'ten, onun şöyle dediğini haber verdi: Bana Abdurrahman b. Ebi Bekir haber verip dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bana Âişe'yi terkime bindirip Ten'im denilen yere kadar götürerek ona umre yaptırmamı emretti.

٤٠٠٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا دَاوُدَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ خَيْثَمٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ مَاهِكٍ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ: «أَرْدِفْ أُخْتَكَ فَأَعْمِرْهَا مِنَ التَّنْعِيمِ، فَإِذَا هَبَطْتِ بِهَا مِنَ الأَكَمَةِ، فَمُرْهَا فَلْتُحْرِمْ، فَإِنَّهَا عُمْرَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ».

4000- … Abdullah b. Osman b. Haysem'den, o Yusuf b. Mâhek'den, o Abdurrahman'ın kızı Hafsa'dan, onun da babasından rivayet ettiğine göre,

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdurrahman b. Ebi Bekir'e şöyle demiştir: ***"Kızkardeşini (Âişe'yi) terkine bindir ve onun Ten'im'den umre için ihrama girmesini sağla. Sen onunla tepeden aşağı indiğinde ona ihrama girmesini (ihramın yasaklarına riayet etmesini) söyle. Çünkü bu, kabul olunan bir umredir."***[140]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları Mekke'de olan kimseler için umre yapmanın Ten'im dışında bir mikatının bulunmadığı kanaatini benimsemiş, yalnızca Ten'im'i Mekkelilerin umre yapacakları bir mikat yeri olarak tespit etmiş ve şöyle demiştir: Tıpkı başkaları için Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mikat olarak tayin etmiş olduğu bir yeri hac ve umre yapacak olan kimsenin ihramsız geçemeyeceği gibi Mekkelilerin de (umre yapmak istemeleri halinde) bunu (ihramsız) geçmemeleri gerekir.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Mekkelilerin umre yapmak üzere ihrama girecekleri sınır Hıll bölgesidir (Harem dışında kalan herhangi bir yerdir). Dolayısıyla umre yapmak üzere Harem bölgesi dışında kalan her nereden ihrama girerlerse bu onlar için yeterlidir. Bunlara göre Ten'im ve onun dışında Harem bölgesinde olmayan her yer bu hususta aynıdır.

Bu konuda bunların lehine olan delillerden birisi de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu iş için Ten'im'i tayin etmesi, Harem bölgesi olmayan yerler arasında oranın Mekke'ye en yakın yer olmasından dolayı olabilir. Yoksa bu, diğer Harem sayılmayan bölgelerin durumunun Ten'im'in durumu gibi olmadığından dolayı değildir.

Aynı şekilde onun, umre için Mekkelilere mikat yeri tayin etmek istemiş olması ve bunun dışında başka bir yeri kastetmemiş olması ihtimali de vardır. Bundan dolayı biz bu hususu inceleyince şunu gördük:

٤٠٠١- فَإِذَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، صَالِحُ بْنُ رُسْتُمَ، عَنْ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَرِفٍ، وَأَنَا أَبْكِي فَقَالَ: «مَا ذَاكِ؟» قُلْتُ: حِضْتُ قَالَ: «فَلا تَبْكِي، اِصْنَعِي مَا يَصْنَعُ

140 Ebu Davud, Menâsik, 80; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 198.

الْحَاجُّ». فَقَدِمْنَا مَكَّةَ، ثُمَّ أَتَيْنَا مِنًى ثُمَّ غَدَوْنَا إِلَى عَرَفَةَ، ثُمَّ رَمَيْنَا الْجَمْرَةَ تِلْكَ الأَيَّامَ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ النَّفْرِ ارْتَحَلَ فَنَزَلَ الْحَصْبَةَ. قَالَتْ: واللهِ مَا نَزَلَهَا إِلا مَنْ أَجْلِى، فَأَمَرَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، فَقَالَ: «احْمِلْ أُخْتَكَ فَأَخْرِجْهَا مِنَ الْحَرَمِ». قَالَتْ: واللهِ مَا ذَكَرَ الْجِعْرَانَةَ، وَلا التَّنْعِيمَ «فَلْتُهْلِلْ بِعُمْرَةٍ» فَكَانَ أَدْنَانَا مِنَ الْحَرَمِ، التَّنْعِيمَ، فَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ، فَطُفْنَا بِالْبَيْتِ، وَسَعَيْنَا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ أَتَيْنَاهُ، فَارْتَحَلَ.

4001- … Ebu Müleyke'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Serif'te ağlarken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanıma geldi ve: ***"Neyin var?"*** diye sordu. Ben: Hayız oldum, dedim. Allah Rasulü: ***"Ağlama, hac yapanlar ne yapıyorlarsa sen de aynısını yap"*** dedi.

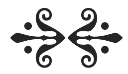
Önce Mekke'ye sonra Mina'ya geldik. Ardından sabahleyin Arafat'a gittik. O günlerde cemre(ler)e taş attık. Ayrılma günü gelince, o da bineğine yükünü yükledi ve yola çıktı. Sonra (küçük çakıl taşlıklı bir yer olan) el-Hasbâ'da konakladı. Âişe dedi ki: Allah'a yemin ederim, orada ancak benim için konakladı. Sonra Abdurrahman b. Ebi Bekir'e emir vererek: ***"Kızkardeşini bineğine bindir ve onu Harem bölgesinin dışına çıkar"*** dedi. Âişe dedi ki: Allah'a yemin ederim, Ci'râne'den de, Ten'im'den de söz etmeden ***"Bir umre yapmak üzere telbiye getirip ihrama girsin"*** dedi. Harem bölgesine bizim için en yakın yer Ten'im idi. Ben de bir umre yapmak üzere ihrama girdim. Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yaptıktan sonra onun yanına vardık. Sonra yola çıktı.[141]

***

Böylelikle Âişe *radıyallahu anhâ*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine umre yapmak isteyince, belli muayyen bir yeri değil de ancak Harem bölgesinin dışındaki bir yeri kastettiğini haber vermektedir. Onu et-Ten'im'e götürenin Abdurrahman olduğunu belirtmektedir. Çünkü orası Harem'in dışındaki bölgeler arasında kendilerine en yakın olan bir yer idi. Oraya gitmelerinin asıl sebebi, oranın, onun dışında kalan Harem bölgesi olmayan diğer yerlerden farklı bir özelliği bulunduğundan ileri gelmiyordu.

141 Buhârî, Hayz, I, 7, Hac, 33, Umre, 9; Ebu Davud, Menâsik, 23; Nesâî, Tahâret, 182, Hayz, 1, Hac, 51; İbn Mâce, Menâsik, 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 219, 245, 273.

Böylelikle Mekkelilerin umre için ihrama girecekleri mikat yerinin Harem dışındaki (herhangi) bir yer olduğu sabit olmaktadır. Bu konuda Ten'im'in de, başka yerlerin de eşit olduğu görülmektedir. İşte bütün bunlar Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٢٩- بَابُ الْهَدْيِ يُصَدُّ عَنِ الْحَرَمِ هَلْ يَنْبَغِي أَنْ يُذْبَحَ فِي غَيْرِ الْحَرَمِ أَمْ لاَ؟

29- HAREM BÖLGESİNE ULAŞMASI ENGELLENEN HEDİYELİK KURBANLIKLARIN HAREM DIŞINDA KESİLMESİ GEREKİR Mİ, GEREKMEZ Mİ?

٤٠٠٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ سِبَاعِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أُمِّ كُرْزٍ قَالَتْ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحُدَيْبِيَةِ أَسْأَلُهُ عَنْ لُحُومِ الْهَدْيِ.

4002- … Sibâ' b. Sâbit'ten, o Ümmü Kürz'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hudeybiye'de iken ona hediyelik kurbanlıkların etleri hakkında soru sormak üzere gittim.[142]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, Harem bölgesine ulaşmaktan alıkonulacak olursa hediyelik kurbanlıkların, Harem bölgesi dışında kesileceği görüşünü kabul etmiş, bu konuda bu hadisi delil göstererek şöyle demiştir: Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Harem bölgesine girmekten alıkonulunca hediyelik kurbanlıkları Hudeybiye'de kesmesi, Harem bölgesine

142 Nesâî, Akîka, 4.

girmekten alıkonulan bir kimsenin bu kurbanlıkları Harem bölgesi dışında kesebileceğine delildir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Hediyelik kurbanlıkları Harem bölgesi dışında kesmek caiz değildir, demişlerdir.

Bu husustaki delillerinden birisi de Yüce Allah'ın: ***"Ka'be'ye ulaştırılacak bir kurban..."*** (el-Maide, 5/95) ayetidir. Buna göre, Yüce Allah hediyelik kurbandan "Ka'be'ye ulaştırılacak" olarak söz etmektedir. Bu da Yüce Allah'ın zıhar keffaretinde, adam öldürme keffaretinde kesintisiz olarak tespit ettiği oruca benzer. Aralıklı olarak tutulması caiz olmaz. Eğer yerine getirmesi gereken oruç kesintisiz olarak tutulmamış ise, zaruret onun aralıklı olarak tutulmasını mubah kılmaz.

İşte Ka'be'ye ulaştırılmakla nitelendirilen hediyelik kurban da böyledir. Bunu yerine getirmekle yükümlü olan bir kimsenin, Ka'be'ye ulaşması engellense bile zaruret dolayısı ile bunun dışında bir yerde kesmesi, yükümlülüğü yerine getirmesi için yeterli değildir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Hudeybiye'de kurbanlıklarının Harem bölgesine gitmesinin engellenmesi üzerine kurbanlıklarını kesip Kudeyd'te etini sadaka olarak dağıtması hususunda bu görüş sahiplerinin lehine birinci görüş sahiplerine karşı delillerden birisi de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu kurbanlıklarını Harem bölgesinde kesmiş olduğunu ileri sürmüş olmalarıdır.

٤٠٠٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا مِخْوَلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مِخْوَلِ بْنِ رَاشِدٍ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ مَجْزَأَةَ بْنِ زَاهِرٍ، عَنْ نَاجِيَةَ بْنِ جُنْدُبٍ الأَسْلَمِيِّ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ صُدَّ الْهَدْيُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ ابْعَثْ مَعِي بِالْهَدْيِ فَلأَنْحَرْهُ فِي الْحَرَمِ. قَالَ: «وَكَيْفَ تَأْخُذُ بِهِ؟» قُلْتُ: آخُذُ بِهِ فِي أَوْدِيَةٍ، لا يَقْدِرُونَ عَلَيَّ فِيهَا فَبَعَثَهُ مَعِي حَتَّى نَحَرْتُهُ فِي الْحَرَمِ.

4003- ... Naciye b. Cündüb el-Eslemî'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kurbanlıklarını Harem'e ulaştırmaktan alıkonulduğu sırada Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim. Ey Allah'ın Rasulü! Harem bölgesi içerisinde kesmek üzere hediyelik kurbanlıkları benimle gön-

der, dedim. Allah Rasulü: ***"Onları nasıl götüreceksin?"*** sordu. Ben: Onların bana karşı güçlerinin yetemeyeceği vadilerden kurbanlıkları geçireceğim, dedim. O da kurbanlıkları benimle gönderdi, ben de onları Harem bölgesinde kestim.

***

İşte bu hadis, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o hediyelik kurbanlıklarının Harem bölgesinde kesilmiş olduğuna delildir.

Başkaları da: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Hudeybiye'de iken Harem bölgesine girebilme imkânına sahipti, demişlerdir. Bunlar: Dolayısıyla o, sadece Ka'be'ye ulaşmaktan alıkonulmuştu deyip bu konuda şunları delil göstermişlerdir:

٤٠٠٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ بِشْرٍ الْكُوفِيُّ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ زَائِدَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنِ الْمِسْوَرِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ بِالْحُدَيْبِيَةِ، خِبَاؤُهُ فِي الْحِلِّ، وَمُصَلاهُ فِي الْحَرَمِ.

4004- … Urve'den, o el-Misver'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hudeybiye'de iken çadırı Harem bölgesi dışında, namaz kıldığı yer ise Harem bölgesi içerisinde idi.

***

İşte zikrettiğimiz bu rivayetle, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Harem bölgesine girmekten alıkonulmadığı ve Harem bölgesinin bir bölümüne ulaşabildiği sabit olmaktadır.

Harem bölgesinin herhangi bir tarafına girebilen kimsenin ise, hediyelik kurbanlıklarını Harem bölgesi dışında kesmesi hiçbir ilim adamının görüşüne göre caiz değildir.

Sözünü ettiğimiz hadis ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Harem bölgesinin bazı yerlerine ulaşabildiği sabit olduğuna göre, onun hediyelik kurbanlıkları Harem bölgesi dışında bir yerde kesmiş olması imkânsız olur. Çünkü Harem bölgesi dışında hediyelik kurbanlıkların kesilmesini mubah kabul eden kimseler, bunu ancak Harem bölgesine girebilme kudreti olmakla birlikte Harem'e girmekten alıkonulması halinde mubah kabul etmektedirler.

Sözünü ettiğimiz rivayet ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hediyelik kurbanlıkları Harem bölgesi dışında kestiği kabul edilemez. İşte Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşü budur.

Hediyelik kurbanlıkların Harem bölgesi dışında kesilmesinin caiz olduğu hususunda bazıları şu rivayetleri delil göstermiştir:

٤٠٠٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ، مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ عُثْمَانَ وَعَلِيٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فَاشْتَكَى الْحَسَنُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ بِالسُّقْيَا وَهُوَ مُحْرِمٌ، فَأَصَابَهُ بِرْسَامٌ فَأَوْمَى إِلَى رَأْسِهِ فَحَلَقَ عَلَى رَأْسِهِ وَنَحَرَ عَنْهُ جَزُورًا فَأَطْعَمَ أَهْلَ الْمَاءِ.

4005- … Abdullah b. Cafer'in azadlısı Ebu Esma dedi ki: Osman ve Ali *radıyallahu anhumâ* ile birlikte yola çıktım. (Mekke ile Medine arasındaki) es-Sukyâ denilen yerde el-Hasen *radıyallahu anh* ihramlı iken hastalandı. Hastalığının etkisiyle bazen abuk sabuk dahi konuşuyordu. Başına işaret edince Ali *radıyallahu anh* başını tıraş etti ve onun adına bir deve kesip o suyun etrafında bulunanlara etini yedirdi.

٤٠٠٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ يَحْيَى، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، وَلِأَنَّ الْحَسَنَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ كَانَ مُحْرِمًا.

4006- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Yahya'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak rivayetinde Osman *radıyallahu anh*'dan ve el-Hasen *radıyallahu anh*'ın ihramlı olduğundan söz etmedi.

***

Bu görüş sahipleri, bu hadiste Ali *radıyallahu anh*'ın deveyi Harem bölgesi dışında kestiğinin belirtilmesi dolayısıyla bu hadisi delil göstermişlerdir.

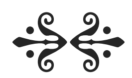
Ancak bu hususta onlara karşı delillerden birisi de şudur: Onlar, Harem'e girmesi engellenmeyen kimselerin, Harem dışında kurbanlığını kesmesini

mubah kabul etmezler. Onların ihtilaf noktaları, Harem bölgesine girmesinin engellenmesi hali hakkındadır.

İşte sözünü ettiğimiz bu rivayette, Ali *radıyallahu anh*'ın, Harem'e ulaşabilecek durumda olduğu halde Harem'in dışında kurbanı kesmiş olması, bununla hediyelik kurban kesme amacında olmadığını, aksine onun bundan farklı olarak o su çevresinde bulunan ahaliye sadaka vermek ve bu yolla Yüce Allah'a yakınlaşmak istediğini göstermektedir. Üstelik hadiste deveyi kurban ederken hediyelik kurban kesmek istediği de belirtilmemiştir.

Dolayısıyla bu kurbanı hediyelik kurban olarak yorumlayanlar bu şekilde ne kadar yorumlayabilirlerse onun hediyelik kurbanı olmadığı şeklinde yorumlayanlar da bu kadar kendi kanaatlerine delil olacak şekilde yorumlayabilirler.

Bizler bu hususu açıklarken konuya nazar (akli düşünme ve kıyas) ile ilgili açıklamalarla başladık ve bu bölümün baş taraflarında bunlardan söz ettiğimizden bunları burada tekrarlama ihtiyacı duymadık.

٣٠- بَابُ الْمُتَمَتِّعِ الَّذِي لا يَجِدُ هَدْيًا وَ لا يَصُومُ فِي الْعَشْرِ

30- HEDİYELİK KURBAN BULAMAYAN VE (ZİLHİCCENİN İLK) ON GÜN(ÜN)DE ORUÇ TUTMAYAN TEMETTU HACCI YAPAN KİMSENİN DURUMU

٤٠٠٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الْحَكَمِ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَلامٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فِي الْمُتَمَتِّعِ إِذَا لَمْ يَجِدِ الْهَدْيَ، وَلَمْ يَصُمْ فِي الْعَشْرِ أَنَّهُ يَصُومُ أَيَّامَ التَّشْرِيقِ.

4007- … Salim'den, o babasından (Abdullah b. Ömer'den) rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kurban kesme imkânı bulamayan ve Zilhiccenin ilk on gününde oruç tutmamış olan temettu haccı yapan kimsenin teşrik günlerinde oruç tutacağını söylemiştir.[143]

٤٠٠٨- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْجَحْدَرِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عِيسَى، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، وَعَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالا: لَمْ يُرَخِّصْ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَوْمِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ إِلا لِمُحْصَرٍ أَوْ مُتَمَتِّعٍ.

143 *Teşrik günlerine*, sayılı günler (el-eyyamu'l-ma'dudat) ve Mina günleri de denilir. Bunlar Zilhiccenin 11, 12 ve 13. günleridir. Bu günlere bu ismin veriliş sebebi ise kurban etlerinin güneşte yayılması anlamında teşrik edilmesidir.

4008- … *ez-Zührî*'den, o Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, ayrıca Salim de İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, (Âişe ile İbn Ömer) şöyle demişlerdir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, teşrik günlerinde muhsar olan (yani Harem bölgesine ulaşması engellenen) ya da temettu haccı yapandan başkasına oruç tutmak için müsaade etmemiştir.

٤٠٠٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ السَّقَطِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأُوَيْسِيُّ قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، وَعَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُمَا كَانَا يُرَخِّصَانِ لِلْمُتَمَتِّعِ إِذَا لَمْ يَجِدْ هَدْيًا، وَلَمْ يَكُنْ صَامَ قَبْلَ عَرَفَةَ، أَنْ يَصُومَ أَيَّامَ التَّشْرِيقِ.

4009- … Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, ayrıca Salim'den, o babasından rivayet ettiğine göre, Âişe ile İbn Ömer, temettu haccı yapan bir kimsenin, eğer kesecek kurban bulamayacak olursa ve arefe gününden önce de oruç tutmamış ise teşrik günlerinde oruç tutmasına ruhsat bulunduğunu ifade ediyorlardı.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bu doğrultuda görüş belirtmiş ve temettu veya kıran haccı yapan ve muhsar olan kimselerin, kurbanlık bulamamış, bundan önce de oruç tutmamış iseler bu günlerde oruç tutmalarını mubah görmüş, bunların dışındakilerin bugünlerde oruç tutamayacaklarını belirtmiş ve bu konuda da bu rivayetleri delil göstermiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Bunların da bunların dışındaki kimselerin de bugünlerde bu sebeplerden birisi dolayısıyla -herhangi bir keffaret dolayısıyla ya da tatavvu (nafile) olmamak şartıyla- oruç tutmaları mümkün değildir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bugünlerde oruç tutmayı yasaklamıştır.

Ancak temettu ve kıran haccı yapan kimselerin, temettuları ve kıranları dolayısıyla bir kurban kesmeleri, kurban kesmeyip oruç tutmadıkları için de bir kurban daha kesmeleri gerekir.

Bu hususta da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilen şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٤٠١٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ بِشْرِ بْنِ سُحَيْمٍ الأَسْلَمِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجَ مُنَادِي رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ فَقَالَ: «إِنَّ هَذِهِ الأَيَّامَ، أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ.

4010- … Bişr b. Suhaym el-Eslemî'den, o Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Teşrik günlerinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in münadisi çıkıp: ***"Şüphesiz bugünler yeme ve içme günleridir"*** diye seslendi.[144]

٤٠١١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حُمَيْدٍ الْمَدَنِيُّ قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أُنَادِيَ أَيَّامَ مِنًى، أَنَّهَا أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ وَبِعَالٍ، فَلَا صَوْمَ فِيهَا يَعْنِي أَيَّامَ التَّشْرِيقِ.

4011- … Bize İsmail b. Muhammed b. Sa'd b. Ebi Vakkâs *radıyallahu anh*, babasından (Muhammed'den), o dedesinden (Sad b. Ebi Vakkâs'tan), şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana Mina'da kalınan günlerde bugünlerin yeme, içme ve kadınlarla beraber olma günleri olduğunu ilan etmemi emretti. Bugünlerde -yani teşrik günlerinde- oruç yoktur.

٤٠١٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا ابْنُ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيَّامُ التَّشْرِيقِ، أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ وَذِكْرٍ لِلَّهِ تَعَالَى عَزَّ وَجَلَّ».

4012- … Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve*

144 4012 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

sellem şöyle buyurdu: ***"Teşrik günleri yeme, içme ve Aziz ve Celil olan Allah'ı zikretme günleridir."***[145]

٤٠١٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ أَبِي مُرَّةَ، مَوْلَى عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ دَخَلَ هُوَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، عَلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، وَذَلِكَ الْغَدَ أَوْ بَعْدَ الْغَدِ مِنْ يَوْمِ الأَضْحَى، فَقَرَّبَ إِلَيْهِمْ عَمْرٌو، طَعَامًا. فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: إِنِّي صَائِمٌ فَقَالَ لَهُ عَمْرٌو: أَفْطِرْ فَإِنَّ هَذِهِ الأَيَّامَ، الَّتِي كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا بِفِطْرِهَا، أَوْ يَنْهَانَا عَنْ صِيَامِهَا فَأَفْطَرَ عَبْدُ اللهِ، فَأَكَلَ، وَأَكَلْتُ.

4013- … Akîl b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'ın azadlısı Ebu Mürre'den rivayete göre, o, Abdullah b. Amr b. el-As ile birlikte Amr b. el-As'ın yanına kurban bayramının birinci gününün ertesi ya da ondan sonraki gün girdi. Amr onlara yemek ikram edince, Abdullah: Ben oruçluyum, dedi. Amr ona: Orucunu boz. Çünkü bugünler, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bizlere oruç tutmamayı emrettiği ya da oruç tutmayı yasakladığı günlerdir, dedi. Bunun üzerine Abdullah orucunu bozdu. O da yemek yedi, ben de yedim.

٤٠١٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ كَثِيرٍ أَنَّ جَعْفَرَ بْنَ الْمُطَّلِبِ أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ دَخَلَ عَلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ، فَدَعَاهُ إِلَى الْغَدَاءِ فَقَالَ: إِنِّي صَائِمٌ. ثُمَّ الثَّانِيَةُ كَذَلِكَ، ثُمَّ الثَّالِثَةُ. فَقَالَ: لا، إلا أَنْ تَكُونَ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: فَإِنِّي قَدْ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَعْنِي النَّهْيَ، عَنِ الصِّيَامِ أَيَّامَ التَّشْرِيقِ.

4014- … Bana Said b. Kesîr'in haber verdiğine göre, Cafer b. el-Muttalib ona şunu bildirmiştir: Abdullah b. Amr b. el-As, (babası) Amr b. el-As'ın hu-

145 Hadis çeşitli yollarla ve senetlerle rivayet edilmiştir: Müslim, Sıyâm, 142-145; Ebu Davud, Savm, 50; Tirmizî, Savm, 58; Nesâî, Hac, 193, 195, Fera', 2; İbn Mâce, Sıyâm, 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 229, III, 451, 460, IV, 335, V, 75, 76.

zuruna girdi. Amr kendisini öğle yemeğine çağırdı. Abdullah: Ben oruçluyum, dedi. İkincisinde de üçüncüsünde de aynı şeyi söyledi. Bunun üzerine Abdullah: Hayır, ancak bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işitmiş olman müstesna, dedi. Amr: Ben bunu -yani teşrik günlerinde oruç tutmayı yasakladığını- Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işittim, dedi.

٤٠١٥- حَدَّثَنَا فَهْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُذَافَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَهُ أَنْ يُنَادِيَ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ أَنَّهَا أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ.

4015- … Süleyman b. Yesâr'dan, onun Abdullah b. Huzâfe'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisine teşrik günlerinde, bugünlerin yeme ve içme günleri olduğunu yüksek sesle ilan etmesini emretmiştir.

٤٠١٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ قَالَ: ثَنَا صَالِحُ بْنُ أَبِي الأَخْضَرِ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ عَبْدَ اللهِ بْنَ حُذَافَةَ أَنْ يَطُوفَ فِي أَيَّامِ مِنًى: «أَلاَ، لاَ تَصُومُوا هَذِهِ الأَيَّامَ فَإِنَّهَا أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ، وَذِكْرِ اللهِ».

4016- … İbnu'l-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mina'da kalınan günlerde Abdullah b. Huzâfe'ye varıp: ***"Dikkat edin! Bugünlerde oruç tutmayın. Çünkü bugünler yeme, içme ve Allah'ı zikretme günleridir"*** diye seslenmesini emretti.

٤٠١٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ أَنَا عُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَيَّامُ التَّشْرِيقِ، أَيَّامُ أَكْلٍ، وَشُرْبٍ، وَذِكْرِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ».

4017- … Ebu Hureyre *radıyallahu anh* dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Teşrik günleri yeme, içme ve Aziz ve Celil olan Allah'ı zikretme günleridir."***

٤٠١٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، هُوَ ابْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ الْهُذَلِيِّ، عَنْ نُبَيْشَةَ الْهُذَلِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4018- … Nubeyşe el-Huzelî'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٠١٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَنَّ نَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ أَخْبَرَهُ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ عَمْرٌو: وَقَدْ سَمَّاهُ نَافِعٌ فَنَسِيتُهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لِرَجُلٍ مِنْ بَنِي غِفَارٍ يُقَالُ لَهُ بِشْرُ بْنُ سُحَيْمٍ: «قُمْ فَنَادِ فِي النَّاسِ: إِنَّهَا أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ فِي أَيَّامِ مِنًى».

4019- … Bana Amr b. Dinar'ın haber verdiğine göre, Nâfi b. Cübeyr kendisine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir adamdan haber vermiştir. Amr dedi ki: Nâfi bana ashabdan olan o zatın adını söylemişti fakat ben onu unuttum. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Bişr b. Suhaym adında Gıfâroğullarından bir adama Mina'da kalınan günlerde: ***"Kalk ve insanlar arasında: Bugünler yeme ve içme günleridir diye yüksek sesle seslen"*** dedi.

٤٠٢٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، قَالَ: أَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ بِشْرِ بْنِ سُحَيْمٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4020- … Bişr b. Suhaym'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٠٢١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا شُعْبَةُ ح.

4021- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be bildirdi, H.

٤٠٢٢- وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ بِشْرِ بْنِ سُحَيْمٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4022- Bize İbrahim b. Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Habîb b. Ebi Sâbit'ten tahdis etti. O Nâfi b. Cübeyr'den, o Bişr b. Suhaym'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etti.

٤٠٢٣- حَدَّثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ صُبَيْحٍ، وَمَرْزُوقٌ، أَبُو عَبْدِ اللّٰهِ الشَّامِيُّ، قَالا: ثَنَا يَزِيدُ الرَّقَاشِيُّ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَوْمِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ الثَّلاثَةِ، بَعْدَ يَوْمِ النَّحْرِ.

4023- Bize Ali tahdis edip dedi ki: Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize er-Rabî' b. Subayh ile Merzûk Ebu Abdullah eş-Şâmî tahdis edip dediler ki: Bize Yezid er-Rakâşî'nin tahdis ettiğine göre, Enes b. Malik *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* nahr (kurban bayramının birinci) gününden sonraki üç teşrik gününde oruç tutmayı yasakladı.[146]

٤٠٢٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ صُبَيْحٍ، عَنْ يَزِيدَ الرَّقَاشِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4024- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Âmir, er-Rabî' b. Subayh'dan tahdis etti. O Yezid er-Rakâşî'den, o Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

146 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 77.

٤٠٢٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِئُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ مَعْمَرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْعَدَوِيِّ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أُؤَذِّنُ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ بِمِنًى: «لا يَصُومُ مِنْ أَحَدٍ فَإِنَّهَا أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ».

4025- … Ma'mer b. Abdullah el-Adevî dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mina'da teşrik günlerinde: ***"Kimse oruç tutmasın. Çünkü bugünler yeme ve içme günleridir"*** diye yüksek sesle ilan etmek üzere beni gönderdi.[147]

٤٠٢٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ، وَيَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالا: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ أَنَّهُ سَمِعَ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ، وَقَبِيصَةَ بْنَ ذُؤَيْبٍ، يُحَدِّثَانِ عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ، امْرَأَةِ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَتْ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى أَيَّامَ التَّشْرِيقِ، فَسَمِعْت مُنَادِيًا يَقُولُ: «إِنَّ هَذِهِ الأَيَّامَ أَيَّامُ طُعْمٍ، وَشُرْبٍ، وَذِكْرِ اللهِ». قَالَتْ: فَأَرْسَلْتُ رَسُولاً: مَنِ الرَّجُلُ، وَمَنْ أَمَرَهُ؟ فَجَاءَنِي الرَّسُولُ فَحَدَّثَنِي أَنَّهُ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ ابْنُ حُذَافَةَ، يَقُولُ: أَمَرَنِي بِهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4026- … Abbas b. el-Muttalib *radıyallahu anh*'ın eşi Ümmü'l-Fadl şöyle demiştir: Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte teşrik günlerinde Mina'daydık. Yüksek sesle birisinin: "Bugünler yeme, içme ve Allah'ı anma günleridir" dediğini işittim. Ümmü'l-Fadl dedi ki: Bir elçi göndererek bu adam kim ve bu emri ona kim vermiştir? diye sordurdum. Elçi bana gelerek bunun (Abdullah) İbn Huzâfe adında bir adam olduğunu ve onun: Bunları bana Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* söylememi emretti, dediğini söyledi.[148]

٤٠٢٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي

147 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 224.
148 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 39, 229, 387.

الْمُنْذِرُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدَةَ الزُّرَقِيِّ عَنْ أُمِّهِ، قَالَتْ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي أَوْسَطِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ، يُنَادِي فِي النَّاسِ: «لا تَصُومُوا فِي هَذِهِ الأَيَّامِ، فَإِنَّهَا أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ وَبِعَالٍ».

4027- … Amr b. Halide ez-Zurakî'den, o annesinden, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* teşrik günlerinin ortasında Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'ı insanlara: ***"Bugünlerde oruç tutmayın. Çünkü bugünler yeme, içme ve kadınlarla birlikte olma günleridir"*** diye seslenmek üzere gönderdi.

٤٠٢٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ مَسْعُودِ بْنِ الْحَكَمِ الزُّرَقِيِّ قَالَ: حَدَّثَتْنِي أُمِّي قَالَتْ: لَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى بَغْلَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَيْضَاءِ، حَتَّى قَامَ إِلَى شِعْبِ الأَنْصَارِ وَهُوَ يَقُولُ: «يَا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ، إِنَّهَا لَيْسَتْ بِأَيَّامِ صَوْمٍ، إِنَّهَا أَيَّامُ أَكْلٍ، وَشُرْبٍ، وَذِكْرٍ لِلهِ عَزَّ وَجَلَّ».

4028- … Mesud b. el-Hakem ez-Zurakî dedi ki: Bana annem tahdis edip dedi ki: Şu anda ben Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'ı, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in beyaz katırı üzerinde ensarın bulunduğu yere gelip dikilerek şunları söylerken görür gibiyim: "Ey Müslümanlar! Bugünler oruç tutma günleri değildir. Bunlar yeme, içme ve Aziz ve Celil olan Allah'ı anma günleridir."

٤٠٢٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ تَمَّامٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَيْمُونُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ، يَزْعُمُ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ الْحَكَمِ الزُّرَقِيَّ يَقُولُ: حَدَّثَنَا أَبِي أَنَّهُمْ كَانُوا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنًى فَسَمِعُوا رَاكِبًا وَهُوَ يَصْرُخُ: «لا يَصُومَنَّ أَحَدٌ فَإِنَّهَا أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ».

4029- … Bana Mahreme b. Bukeyr, babasından tahdis etti. O dedi ki: Süleyman b. Yesâr'ı şunu söylerken dinledim: İbnu'l-Hakem ez-Zurakî'yi şöyle derken dinledim: Bize babamın tahdis ettiğine göre, Mina'da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte iken bineği üzerinde birisinin yüksek sesle: "Sakın kimse oruç tutmasın. Çünkü bugünler yeme ve içme günleridir" diye seslendiğini işitmişlerdir.

٤٠٣٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي بَكْرُ بْنُ مُضَرَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ يَكْبُرَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ حَدَّثَهُ أَنْ مَسْعُودًا حَدَّثَهُ عَنْ أُمِّهِ نَحْوَهُ.

4030- … Bukeyr'den, onun Süleyman b. Yesâr'dan rivayet ettiğine göre, Mesud kendisine annesinden tahdis ederek hadisi buna yakın olarak rivayet etmiştir.

٤٠٣١- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفِهْرِيُّ قَالَ: أَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلالٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ أَنَّهُ سَمِعَ يُوسُفَ بْنَ مَسْعُودِ بْنِ الْحَكَمِ الزُّرَقِيَّ يَقُولُ: حَدَّثَتْنِي جَدَّتِي، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ.

4031- … Yahya b. Said'den rivayete göre, o Yusuf b. Mesud b. el-Hakem ez-Zurakî'yi şöyle derken dinlemiştir: Bana büyükannem tahdis etti. Sonra da hadisi buna yakın olarak zikretti.

٤٠٣٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: أَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مَسْعُودِ بْنِ الْحَكَمِ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَبْدَ اللهِ بْنَ حُذَافَةَ أَنْ يَرْكَبَ رَاحِلَتَهُ أَيَّامَ مِنًى، فَيَصِيحُ فِي النَّاسِ: «أَلاَ لاَ يَصُومَنَّ أَحَدٌ، فَإِنَّهَا أَيَّامُ أَكْلٍ وَشُرْبٍ». قَالَ: فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ عَلَى رَاحِلَتِهِ يُنَادِي بِذَلِكَ.

4032- … Mesud b. el-Hakem el-Ensârî'den, o Peygamber *sallallahu aley-*

hi ve sellem'in ashabından bir adamdan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdullah b. Huzâfe'ye Mina günlerinde devesine binmesini ve insanlar arasında yüksek sesle: ***"Sakın kimse oruç tutmasın. Çünkü bugünler yeme ve içme günleridir"*** diye ilan etmesini emretti. (Peygamber ashabından olan o zat) dedi ki: Andolsun, ben onu devesi üzerinde bu şekilde yüksek sesle bu ilanı yaparken gördüm.

***

(Hiç kimsenin bugünlerde oruç tutmayacağı kanaatini benimseyenler) dediler ki: Bu rivayetlerle, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in teşrik günlerinde oruç tutmayı yasakladığı, onun bu yasağı aralarında temettu ve kıran haccı yapanlar da varken Mina'da bulunuyorlarken koyduğu ve aralarından temettu da yapsa kıran haccı da yapsa kimseyi istisna etmediği sabit olduğuna göre, bu yasağın kapsamına temettu haccı yapanlar da kıran haccı yapanlar da girmektedir.

Bir kimse: Bu hadisler, neden bu bölümün baş taraflarında naklettiğiniz rivayetlere göre kabul edilmesi daha uygundur? diyecek olursa ona şöyle cevap verilir:

Bunun sebebi, bu hususta gelen rivayetlerin sıhhati ve bu doğrultudaki rivayetlerin mütevatir olması, diğer taraftan birinci bölümde gelen rivayetlerin bozukluğudur. Yahya b. Sellâm'ın Şu'be'den naklettiği (4007 no'lu) hadis bu kabildendir. Bu, münker bir hadistir. İlim ehli, onun rivayet bakımından sağlam olmadığını belirtmiştir. Buna sebep ise onlara göre Yahya b. Sellâm ve İbn Ebi Leyla'nın zayıf olmaları ve hafızaları bakımından iyi olmamalarıdır. Bununla birlikte ben, ilim adamlarından herhangi bir kimseye bir şekilde tenkit yöneltmeyi sevmem. Ancak bu hususta rivayet ehli olanların söylediklerini zikrettim.

Yine o hadisten sonra zikrettiğimiz Yezid b. Sinan'ın İbn Ömer *radıyallahu anh* ile Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiği ve ikisinin şöyle dediklerinin belirtildiği (4008 no'lu) hadis de bu kabildendir: "Teşrik günlerinde muhsar (Harem bölgesine girmesi engellenen) ya da temettu haccı yapan kimse dışındakilere oruç tutmaya (Allah Rasulü) ruhsat vermemiştir."

Onların, bu sözlerindeki "ruhsat" ile Yüce Allah'ın Kitabı'nda yer alan ***"... Hac günlerinde üç gün... oruç tutsun"*** (el-Bakara, 2/196) ayetindeki oruç tutmayı kastetmiş olmaları mümkündür. Onlar, teşrik günlerini de buradaki

hac günleri arasında sayarak bu ayetten hareketle teşrik günlerinde temettu haccı yapan ile Harem bölgesine ulaşması engellenen (muhsar) kimseye ruhsat verilmiş olduğunu belirtmişlerdir.

Çünkü onlara göre, bugünler hac günleri arasındadır. Ancak daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in insanlara bugünlerin Yüce Allah'ın oruç tutmayı mubah kıldığı günler kapsamına girmediğine dair verdiği bilgiyi öğrenememişlerdi. Rivayetlerin manalarının sahih bir şekilde anlaşılması bakımından bu konunun uygun açıklaması işte budur.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından konuyu ele alacak olursak; bizler, ilim adamlarının nahr (kurban bayramının birinci) gününde bu kabilden hiçbir orucun tutulmayacağını icma ile kabul ettiklerini görüyoruz. Bu gün, teşrik günlerine oranla hac günlerine daha yakındır. Çünkü Yüce Allah'ın izniyle bu bölümde zikredeceğimiz üzere, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu günde oruç tutulmasını yasakladığına dair rivayetler gelmiştir.

Bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yasaklamasının kapsamına temettu ve kıran haccı yapanlar ile muhsar olanlar girdiğine göre, teşrik günlerinde oruç tutma yasağının kapsamına da aynı şekilde bunların hepsi girer.

Nahr günü oruç tutmanın yasaklandığına dair Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

٤٠٣٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: أَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، مَوْلَى بْنِ أَزْهَرَ، قَالَ: شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عَلِيٍّ وَعُثْمَانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا فَكَانَا يُصَلِّيَانِ، ثُمَّ يَنْصَرِفَانِ يُذَكِّرَانِ النَّاسَ، فَسَمِعْتُهُمَا يَقُولانِ: نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صِيَامِ هَذَيْنِ الْيَوْمَيْنِ، يَوْمِ النَّحْرِ، وَيَوْمِ الْفِطْرِ.

4033- … İbn Ezher'in azatlısı Ebu Ubeyd dedi ki: Ali ve Osman *radıyallahu anhumâ* ile birlikte bayramda bulundum. Her ikisi bayram namazını kıldıktan sonra kalkıp gidiyor ve insanlara bazı hatırlatmalarda bulunuyorlardı. Onları şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu iki

günde yani kurban bayramının birinci günü ile Ramazan bayramının birinci gününde oruç tutulmasını yasakladı.[149]

٤٠٣٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ: شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ: هَذَانِ يَوْمَانِ نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صِيَامِهِمَا، يَوْمُ الْفِطْرِ، وَيَوْمُ النَّحْرِ. فَأَمَّا يَوْمُ الْفِطْرِ، فَيَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ، وَأَمَّا يَوْمُ النَّحْرِ، فَيَوْمٌ تَأْكُلُونَ فِيهِ مِنْ نُسُكِكُمْ.

4034- … Ebu Ubeyd dedi ki: Ömer *radıyallahu anh* ile birlikte bayram (namazın)da bulundum. Ömer: Bunlar yani Ramazan bayramının birinci günü ile kurban bayramının birinci günü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in oruç tutulmasını yasakladığı iki gündür. Çünkü Ramazan bayramının birinci günü, sizin Ramazan orucunu açıp bayram yaptığınız gündür. Kurban bayramının birinci günü ise, kurbanlarınızın etlerini yediğiniz gündür, dedi.[150]

٤٠٣٥- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى قَالَ: أَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَجْمَعٍ، وَسُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ، مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، قَالَ: صَلَّيْتُ الْعِيدَ مَعَ عُمَرَ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

4035- … ez-Zührî'den, o Abdurrahman b. Avf'ın azatlısı Ebu Ubeyd'den rivayet ettiğine göre, o: Ömer ile birlikte bayram namazı kıldım deyip hadisi aynen zikretmiştir.

٤٠٣٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ الْأَنْصَارِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ نَهَى عَنْ صَوْمِ يَوْمَيْنِ، يَوْمِ الْفِطْرِ، وَيَوْمِ النَّحْرِ

4036- … Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallalla-*

149 Hadis çeşitli yollar ve senetlerle rivayet edilmiştir. Buhârî, Edâhî, 16; Ebu Davud, Savm, 48; İbn Mâce, Sıyâm, 36, 37; Malik, Hac, 136, Sıyâm, 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 24…
150 Buhârî, Savm, 66; Müslim, Sıyâm, 138, Malik, Iydeyn, 5, Hac, 137.

hu aleyhi ve sellem'den, onun Ramazan bayramının birinci günü ile kurban bayramının birinci gününden ibaret iki günde oruç tutmayı yasakladığını bildirmiştir.

٤٠٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ اَلْخُدْرِيِّ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4037- … Ebu Nadra'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynı şekilde rivayet etmiştir.

٤٠٣٨- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ أَنَّ الْمُنْذِرَ بْنَ عُبَيْدٍ اَلْمَدَنِيَّ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا صَالِحٍ السَّمَّانَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يُخْبِرُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4038- … Ebu Salih es-Semmân'ın tahdis ettiğine göre, o, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ı, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi bildirirken işitmiştir.

٤٠٣٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ صُبَيْحٍ، عَنْ يَزِيدَ الرَّقَاشِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4039- … Yezid er-Rakâşî'den, o Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٠٤٠- - حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حِبَّانَ، عَنِ الأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4040- … el-A'rec'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٠٤١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ قَزَعَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4041- … Kazaa'den, o Ebu Said'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Nahr (kurban bayramının birinci) günü temettu haccı yapan kimsenin kesmesi gereken kurban, yerine oruç tutması gereken hac günleri dışındadır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, bu günde oruç tutmayı yasaklamak suretiyle onu da oruç tutulacak günlerin dışına çıkartmıştır. Teşrik günleri de aynı şekilde Yüce Allah'ın temettu haccı yapan kimsenin kesmekle yükümlü olduğu kurban yerine oruç tutabileceği hac günlerinin dışındadır. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* oruç tutulmasını yasaklamak suretiyle bugünleri oruç tutulabilecek hac günlerinin dışına çıkartmıştır. İşte sözünü ettiğimiz bu hususlar dolayısıyla teşrik günlerinin, temmetu ya da kıran haccı yapan kimselerin de, muhsar (Ka'be'ye ulaşması engellenen) kimselerin de, bunların dışında keffaret ya da nafile oruç tutmak isteyen kimselerin de oruç tutamayacakları günler olduğu sabit olmaktadır.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'dan da aynı şekilde buna delil olacak rivayet gelmiştir.

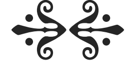
٤٠٤٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: أَنَا حَجَّاجٌ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ رَجُلاً أَتَى عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَوْمَ النَّحْرِ، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنِّي تَمَتَّعْتُ، وَلَمْ أُهْدِ، وَلَمْ أَصُمْ فِي الْعَشْرِ. فَقَالَ: سَلْ فِي قَوْمَكَ ثُمَّ قَالَ: يَا مُعَيْقِيبُ، أَعْطِهِ شَاةً.

4042- … Amr b. Şuayb'dan, o Said b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre, bir adam kurban bayramının birinci günü Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'ın yanına gelerek: Ey mü'minlerin emiri! Ben temettu haccı yaptım fakat kurban kesemedim. İlk on günde de oruç tutamadım, dedi. Ömer: O halde kavminden iste, dedi. Sonra da: Ey Muaykîb! Ona bir koyun ver, dedi.

***

Burada Ömer'in bu kişiye: İşte teşrik günlerindeyiz, bu günlerde oruç tut demediğini görüyoruz.

Onun böyle demeyip adama kurban kesmesini emretmiş olması ona göre, temettu haccı yapan kimsenin oruç tutmasını Allah'ın emretmiş olduğu hac günlerinin, kurban bayramı (nahr) gününden önce olduğuna delildir. Nahr günü ve ondan sonraki teşrik günleri ise oruç tutulabilecek günler değildir.

٣١- بَابُ حُكْمِ الْمُحْصَرِ بِالْحَجِّ

31- HAC YAPMASINA ENGEL OLUNAN KİMSENİN (MUHSARIN) HÜKMÜ

٤٠٤٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْحُجَّاجُ الصَّوَّافُ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ عَمْرٍو الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ عَرِجَ أَوْ كُسِرَ، فَقَدْ حَلَّ، وَعَلَيْهِ حَجَّةٌ أُخْرَى». قَالَ: فَحَدَّثْتُ بِذَلِكَ ابْنَ عَبَّاسٍ، وَأَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ فَقَالا: صَدَقَ.

4043- … el-Haccâc b. Amr el-Ensârî dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i: ***"Kim topallar ya da (bir tarafı) kırılırsa ihramdan çıkmış olur ve bir başka hac yapmakla yükümlüdür"*** derken dinledim.

(İkrime) dedi ki: Ben bunu İbn Abbas ve Ebu Hureyre *radıyallahu anhumâ*'ya naklettim. İkisi de: (el-Haccac) doğru söylemiş, dedi.[151]

٤٠٤٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ الْحَجَّاجِ الصَّوَّافِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ ذَكَرَ عِكْرِمَةُ ذَلِكَ لِابْنِ عَبَّاسٍ، وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ.

151 Ebu Davud, Menâsik, 43; Tirmizî, Hac, 94; Nesâî, Menâsik, 102; İbn Mâce, Menâsik, 85; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 450.

4044- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Asım, el-Haccâc es-Savvâf'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak rivayetinde "İkrime bunu İbn Abbas ve Ebu Hureyre *radıyallahu anhumâ*'ya nakletti" ifadesinden söz etmedi.

٤٠٤٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ ثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ الْوُحَاظِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلامٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ رَافِعٍ، مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ، أَنَّهُ قَالَ: أَنَا سَأَلْتُ الْحَجَّاجَ بْنَ عَمْرٍو، عَمَّنْ حُبِسَ وَهُوَ مُحْرِمٌ فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ. فَحَدَّثْتُ بِذَلِكَ ابْنَ عَبَّاسٍ وَأَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ، فَقَالا: صَدَقَ.

4045- … İkrime dedi ki: Ümmü Seleme'nin azatlısı Abdullah b. Râfi' şöyle dedi: Ben el-Haccâc b. Amr'a ihramlı iken alıkonulan kimsenin durumunu sordum. O: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu deyip hadisi aynen zikretti.

Sonra bunu İbn Abbas ve Ebu Hureyre *radıyallahu anhumâ*'ya nakledince, ikisi de: Doğru söylemiş, dedi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, hac ya da umre için ihrama girmiş olan bir kimse, eğer bir tarafı kırılır ya da topallayacak olursa hemen o vakitte ihramdan çıkar ve neyin ihramından çıkmış ise onu kaza etmekle yükümlü olur. Eğer hac için ihrama girmişse hac yapar, umre için ihrama girmişse umre yapar demiş ve bunun için de bu hadisi delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Onun adına kurban kesilinceye kadar ihramdan çıkamaz. Onun adına kurban kesilecek olursa ihramdan çıkabilir demişler ve bu hususta şu rivayeti delil göstermişlerdir:

٤٠٤٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الرُّومِيِّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الثَّوْرِ، قَالَ: أَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ

مَخْرَمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحَرَ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ، قَبْلَ أَنْ يَحْلِقَ وَأَمَرَ أَصْحَابَهُ بِذَلِكَ.

4046- … el-Misver b. Mahreme'den rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hudeybiye günü tıraş olmadan önce kurbanlıklarını kesmiş, ashabına da böyle yapmalarını emretmiştir.

٤٠٤٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ تَمَّامٍ، قَالَ ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَيْمُونُ بْنُ يَحْيَى، عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا، مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ، يَقُولُ: قَالَ ابْنُ عُمَرَ: إِذَا عَرَضَ لِلْمُحْرِمِ عَدُوٌّ، فَإِنَّهُ يَحِلُّ حِينَئِذٍ، قَدْ فَعَلَ ذَلِكَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ حَبَسَتْهُ كُفَّارُ قُرَيْشٍ فِي عُمْرَتِهِ، عَنِ الْبَيْتِ، فَنَحَرَ هَدْيَهُ وَحَلَقَ وَحَلَّ هُوَ وَأَصْحَابُهُ، ثُمَّ رَجَعُوا، حَتَّى اعْتَمَرُوا مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ.

4047- … Mahreme b. Bukeyr'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'i şöyle derken dinledim: İbn Ömer dedi ki: İhramlı bir kimse, karşısına bir düşman çıkacak olursa o zaman ihramdan çıkar. Nitekim Kureyş kafirleri Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihrama girmiş olduğu umresinde Ka'be'ye ulaşmasına engel olduklarında Hz. Peygamber böyle yapmıştı. Kendisi de ashabı da kurbanlıklarını kesip tıraş olmuş sonra da (Medine'ye) geri dönmüşlerdi. Sonra ertesi yıl umre yaptılar.

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in düşmanın kendisini engellemesi suretiyle umreden alıkonulduğu için kurbanlıklarını kesinceye kadar ihramdan çıkmamış olması, muhsar (Ka'be'ye ulaşmaktan alıkonulan) kimsenin hükmünün de böyle olduğuna ve kurbanını kesinceye kadar ihsar sebebiyle ihramdan çıkamayacağına delildir.

İlk olarak naklettiğimiz rivayette de bize göre buna aykırı bir şey yoktur. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Kimin bir tarafı kırılır ya da topallarsa o ihramdan çıkmış olur"*** sözünün, "onun ihramdan çıkması helal olur" anlamına gelmesi, "bununla derhal ihramından çıkar" anlamına gelmemesi ihtimali vardır.

Bu da, bir kadın önceden evli bulunduğu kocası dolayısıyla iddetinden çıktıktan sonra onun için: Filan kadın erkeklere helal oldu denilmesine benzer. Böyle bir ifade, artık erkeklerin onunla cinsel ilişkiye girmeleri helal olmuştur anlamında değildir. Aksine erkeklerin, ilişki kurmalarını helal kılacak şekilde o kadın ile evlenmeleri helal olur anlamındadır. Bu da, uygun ve kabul edilebilir bir anlatımdır.

Bu hadisin açıkladığımız anlama gelme ihtimali bulunduğuna, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de Urve'nin el-Misver'den naklettiği hadiste belirtilen ifadeleri kullandığına göre, böyle bir yorum sabit olmaktadır.

Nitekim Yüce Allah da bunu Kitabı'nda: ***"Eğer (herhangi bir sebeple) alıkonulursanız, o halde kolayınıza gelen kurbanlardan gönderin. Kurban yerine (Mina'ya) varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin"*** (el-Bakara, 2/196) ayeti ile açıklamıştır.

Yüce Allah, muhsar olana kurbanı yerine ulaşıncaya kadar başını tıraş etmemesini emrettiğine göre, muhsar bir kimsenin, ancak başını tıraş etmesinin helal olabileceği bir vakitte ihramından çıkabileceği de anlaşılmaktadır.

Yine bu tevilin (yorumun) doğruluğunun bir delili de el-Haccâc b. Amr'ın (4043 no'lu) hadisinde İkrime'nin bunu İbn Abbas ve Ebu Hureyre *radıyallahu anhumâ*'ya naklettikten sonra her ikisinin de: Doğru söylemiş, demesidir.

Böylelikle bu hadis İbn Abbas ile Ebu Hureyre *radıyallahu anhumâ*'dan da rivayet edilmiştir.

Buna da şu rivayet delildir:

٤٠٤٨- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ﴾. قَالَ: إِذَا أُحْصِرَ الرَّجُلُ، بَعَثَ الْهَدْيَ. ﴿وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ﴾ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ. فَإِنْ عَجَّلَ فَحَلَقَ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ، فَعَلَيْهِ فِدْيَةٌ، مِنْ صِيَامٍ، أَوْ صَدَقَةٍ، أَوْ نُسُكٍ، صِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، أَوْ تَصَدَّقَ عَلَى سِتَّةِ مَسَاكِينَ، كُلِّ مِسْكِينٍ نِصْفُ صَاعٍ، أَوْ اَلنُّسُكُ شَاةٌ.

فَإِذَا أَمِنَ مِمَّا كَانَ بِهِ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَإِنْ مَضَى مِنْ وَجْهِهِ ذَلِكَ، فَعَلَيْهِ حَجَّةٌ، وَإِنْ أَخَّرَ الْعُمْرَةَ إِلَى قَابِلٍ فَعَلَيْهِ حَجَّةٌ وَعُمْرَةٌ وَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ''فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ،، آخِرُهَا يَوْمُ عَرَفَةَ، ''وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ،، قَالَ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِسَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ فَقَالَ: هَذَا قَوْلُ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعَقَدَ ثَلَاثِينَ.

4048- … el-A'meş'den, o İbrahim'den, o Alkame'den, onun: ***"Haccı da umreyi de Allah için tamamlayın. Eğer (herhangi bir sebeple) alıkonulursanız, o halde kolayınıza gelen kurbanlardan gönderin"*** (el-Bakara, 2/196) ayeti hakkında şunları söylediğini rivayet etti: Kişi eğer alıkonulacak olursa kurbanlığını gönderir. ***"Kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Artık içinizde her kim hasta olur ya da başında bir eziyet bulunursa ona (üç gün) oruç, sadaka ya da kurbandan (biriyle) fidye gerekir"*** (el-Bakara, 2/196). Sözü geçen oruç da üç gündür. Eğer erken davranıp kurbanlık ulaşması gereken yere varmadan önce tıraş olursa oruç tutarak, sadaka vererek ya da kurban keserek fidye vermesi gerekir. Üç gün oruç tutar veya her bir yoksula yarımşar sa' vermek suretiyle altı yoksula sadaka verir ya da bir koyun kurban eder.

İçinde bulunduğu halden (alıkonulup engellenmekten kurtulup) güvene kavuşacak olursa her kim hacca kadar umre ile (ihramdan çıkmak suretiyle) temettu eder (ihramdan çıkmanın imkânlarından yararlanır) ise ve kaldığı yerden yoluna devam edecek olursa bir hac yapması gerekir. Eğer umreyi ertesi seneye geciktirecek olursa bir hac ve bir umre yapması ve kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir. ***"Fakat kim bulamazsa hac günlerinde üç, memleketine döndüğü zaman yedi gün oruç tutsun"*** (el-Bakara, 2/196). Bu üç günün sonuncusu arafe günüdür. Yedi gün orucu ise geri döndüğünüzde (memleketinizde) tutarsınız.

(İbrahim) dedi ki: Ben bunu Said b. Cübeyr'e zikrettim. O: Bu, İbn Abbas'ın sözüdür deyip eliyle otuzu gösterdi.

٤٠٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو شُرَيْحٍ مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ أَنَّهُ قَالَ: فِي قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

لَنَا ﴿فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ﴾ قَالَ: مِنْ حَبْسٍ أَوْ مَرَضٍ قَالَ إِبْرَاهِيمُ: فَحَدَّثْت بِهِ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ فَقَالَ: هَكَذَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا.

4049- ... İbrahim'den, o Alkame'den rivayet ettiğine göre, o, Yüce Allah'ın: ***"Eğer alıkonulursanız"*** ayetini bize: "Kim (başkaları tarafından) alıkonulup engellenir ya da hastalanırsa" diye açıkladı.

İbrahim dedi ki: Ben bunu Said b. Cübeyr'e aktarınca, o: İbn Abbas *radıyallahu anh* da böyle söyledi, dedi.

***

İşte İbn Abbas, bu durumda olan bir kimsenin, ihsar sebebiyle onun adına kurban kesilmedikçe ihramdan çıkamayacağını belirtmektedir.

Oysa Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den: "***Kim (bir tarafı) kırılır ya da topallarsa ihramdan çıkmış olur"*** buyurduğu rivayet edilmiştir. O halde bu, ***"ihramdan çıkmış olur"*** ifadesinin ona göre şu anlamda olduğuna delildir: Bu konuda benimsediğimiz şartla ihramdan çıkabilir. Yine bu hususta İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın dışında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından da rivayetler nakledilmiştir:

٤٠٥٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدِ بْنِ شَدَّادٍ الْعَبْدِيُّ، صَاحِبُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ: لُدِغَ صَاحِبٌ لَنَا بِذَاتِ التَّنَانِينِ، وَهُوَ مُحْرِمٌ بِعُمْرَةٍ، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْنَا، فَلَقِينَا عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَذَكَرْنَا لَهُ أَمْرَهُ. فَقَالَ: يَبْعَثُ بِهَدْيٍ، وَيُوَاعِدُ أَصْحَابَهُ مَوْعِدًا، فَإِذَا نَحَرَ عَنْهُ حَلَّ.

4050- ... İbrahim'den, o Alkame'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Umre niyetiyle ihrama girmiş olan bir arkadaşımızı iri yılanların çokça bulunduğu bir yerde bir yılan soktu. Bu, bize çok ağır geldi. Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh* ile karşılaştık ve ona arkadaşımızın durumunu naklettik. Abdullah şöyle dedi: Bir hediyelik kurban gönderir ve arkadaşları ile bir vakitte sözleşir. Onun adına kurban kesilince ihramdan çıkar.

٤٠٥١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا عَلِيٌّ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ: ثُمَّ عَلَيْهِ عُمْرَةٌ بَعْدَ ذَلِكَ.

4051- … Umâre b. Umeyr'den, o Abdurrahman b. Yezid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah dedi ki: "Bunun ardından da bu yıldan sonra ona bir umre yapmak düşer."

٤٠٥٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4052- … Bize Ebu Avâne, Süleyman el-A'meş'ten tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٠٥٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ. حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ قَالَ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: أَهَلَّ رَجُلٌ مِنَ النَّخْعِ بِعُمْرَةٍ يُقَالُ لَهُ، عُمَيْرُ بْنُ سَعِيدٍ، فَلُدِغَ فَبَيْنَمَا هُوَ صَرِيعٌ فِي الطَّرِيقِ إِذْ طَلَعَ عَلَيْهِمْ رَكْبٌ فِيهِمْ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَسَأَلُوهُ. فَقَالَ: ابْعَثُوا بِالْهَدْيِ، وَاجْعَلُوا بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ يَوْمًا أَمَارَةً، فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ، فَلْيَحِلَّ. قَالَ الْحَكَمُ: وَقَالَ عُمَارَةُ بْنُ عُمَيْرٍ، وَكَانَ حَسْبُكَ بِهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: وَعَلَيْهِ الْعُمْرَةُ مِنْ قَابِلٍ. قَالَ: شُعْبَةُ وَسَمِعْتُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَهُ بِهِ، مِثْلَ مَا حَدَّثَ الْحَكَمُ سَوَاءً.

4053- … Abdurrahman b. Yezid dedi ki: Umeyr b. Said adında Nehalı bir adam umre yapmak üzere ihrama girdi. Yolda giderlerken adam (bir yılan tarafından) sokuldu ve bayılıp yere düştü. Bu sırada aralarında İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın da bulunduğu bir kafile yanlarından geçti. Abdullah b. Mesud'a durumu sordular. O da şöyle dedi: Kurbanlığı gönderin ve kurbanlığı gönderdiğiniz kimse ile aranızda bir alamet tespit edin. Bu ortaya çıktığında o kişi ihramdan çıksın.

el-Hakem dedi ki: Umâre b. Umeyr -ki onun rivayette bulunması sana

yeter- Abdurrahman b. Yezid'den, İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın şöyle dediğini nakletti: Ertesi sene de umre yapması gerekir.

Şube dedi ki: Ben Süleyman'ı da, bu hadisi el-Hakem'in naklettiği şekilde tahdis ederken dinledim:

٤٠٥٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ قَالَ: الْمُحْصَرِ لا يَحِلُّ حَتَّى يَطُوفَ بِالْبَيْتِ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَإِنْ أُضْطُرَّ إِلَى شَيْءٍ مِنْ لُبْسِ الثِّيَابِ الَّتِي لا بُدَّ لَهُ مِنْهَا، وَالدَّوَاءِ، صَنَعَ ذَلِكَ وَافْتَدَى.

4054- … İbn Şihâb'dan, o Salim'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Muhsar kimse Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yapmadıkça ihramdan çıkmaz. Eğer kendisi için kaçınılmaz olan bir elbise giymeye ya da tedavi olmaya mecbur kalırsa (rahatsızlığından dolayı başını tıraş ederse) bunu yapar ve fidye verir.

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından gelen bu rivayetlerle de bizim önceden zikretmiş olduğumuz Haccâc'ın (4043 no'lu) hadisine dair yaptığımız yorumun uygunluğu sabit olmaktadır.

Diğer taraftan hükmü bu olan ihsarın ne ile olacağı ya da hangi husus ile gerçekleşeceği konusunda ilim adamları farklı görüşlere sahiptirler.

Bazıları: Hastalık ya da onun dışında kendisini alıkoyan her bir husus ile ihsar ortaya çıkar demiştir. Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşüdür.

Biz bunu aynı şekilde daha önce bu bölümde İbn Mesud ve İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*'dan da rivayet ettik.

Başkaları da: Hükmü açıkladığımız şekilde olan ihsar yalnızca düşman engellemesi ile söz konusu olur, hastalıklarla söz konusu olmaz, demişlerdir. Bu, İbn Ömer'in de görüşüdür.

٤٠٥٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا أَبُو شُرَيْحٍ، قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ،

عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ. قَالَ: لا يَكُونُ الأَحْصَارُ إِلا مِنْ عَدُوٍّ.

4055- … Musa b. Ukbe'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İhsar (Beytullah'a gitmekten alıkonulmak) ancak düşman dolayısı ile söz konusu olur.

٤٠٥٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ حُبِسَ، دُونَ الْبَيْتِ بِمَرَضٍ، فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ حَتَّى يَطُوفَ بِالْبَيْتِ، وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ.

4056- … İbn Şihâb'dan, o Salim'den, o babasından (İbn Ömer'den), onun şöyle dediğini rivayet etti: Hastalık sebebiyle Ka'be'ye ulaşması engellenen kimse, Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yapmadıkça ihramdan çıkamaz.

***

Bu hususta bu görüş ayrılığı meydana geldiğinden, el-Haccâc b. Amr, İbn Abbas ve Ebu Hureyre *radıyallahu anhum* yolu ile sözünü ettiğimiz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Kimin (bir yeri) kırılır ya da topallarsa ihramdan çıkmış olur ve o, bir hac daha yapmakla yükümlüdür"*** sözünü rivayet etmekle ihsarın düşman ile olabildiği gibi hastalık sebebi ile de olabileceği sabit olmaktadır.

İşte rivayetlerin ihtiva ettikleri anlamların sahih bir şekilde anlaşılması bakımından bu konunun uygun şekli budur.

Nazar (akli düşünme) bakımından konunun açıklamasına gelince; bizler, ilim adamlarının, düşmanın engellemesi halinde engellenen kimsenin, belirttiğimiz gibi ihramdan çıkması gerektiği üzerinde icma ettiklerini gördük.

Ancak hastalık hususunda ihtilafa düşerek kimileri: Hastalığın da hükmü, düşmanın kendisini engellediği gibi haccını sürdürmesine engel oluyorsa bu hususta düşmanın hükmü gibidir, demişlerdir.

Başkaları ise: Hayır, hastalığın hükmü düşmanın hükmünden farklıdır, demişlerdir.

Bu sebeple biz de düşmandan dolayı zaruret ile mubah olan şeylerin, hastalık zarureti sebebiyle mubah olup olmadığını incelemek istedik.

Gördük ki; ayakta durabilen bir kimsenin ayakta namaz kılması farzdır. Eğer ayağa kalkacak olursa düşmanın onu görüp kendisini öldüreceğinden korkuyorsa ya da düşman tepesine dikilmiş, ayağa kalkmasını engelliyorsa, hepsinin icma ile oturarak namaz kılmasının onun için helal olduğunu ve üzerinden ayakta durma farzının düştüğünü kabul ettiklerini görüyoruz.

Yine icma ile şunu kabul etmişlerdir: Bir kimse eğer hastalanır ya da kötürümleşip bu hali ayakta durmasını engelleyecek olursa ondan ayakta durma farzı düşer, oturarak namaz kılması helal olur. Gücü yetiyorsa rüku ve secde yapar. Eğer buna da gücü yetmiyorsa ima ile bunları yapar.

Böylelikle düşman dolayısı ile kişiye mubah olan bu tür işlerin, hastalık dolayısıyla da mubah olduğunu gördük. Düşmanın, kişi ile su arasında engel olması halinde, bu kişiden abdest alma farzının düştüğünü, onun teyemmüm edip namaz kılacağını da gördük.

Düşman sebebiyle kişinin mazur görüldüğü bu hususlar onun için hastalık sebebiyle de aynı şekilde mazeret teşkil eder ve her ikisinde de durum aynıdır.

Diğer taraftan, düşman sebebiyle muhsar olan hacının mazur görülerek, bu hususta ona muhsar için yapabileceği işleri yapması ve böylelikle ihramdan çıkması için bunun mazeret kabul edildiğini gördük. Ancak hastalık sebebiyle muhsar olan hakkında ihtilaf etmişlerdir.

Bu hususta sözünü ettiklerimize göre akli düşünme ve kıyas, düşman dolayısıyla onun lehine kabul edilmesi gereken mazeret halinin hastalık ile de aynı şekilde kabul edilmesini gerektirmekte ve bu hususta hükmün de tıpkı abdest almak ve diğer temizliklerde ve namazlarda aynı olduğu gibi burada da aynı olmasını gerektirmektedir.

Bunun dışında insanlar, umre için ihrama girmiş olan bir kimsenin düşman ya da hastalık sebebiyle muhsar duruma düşmesinin hükmü hakkında da ihtilaf etmişlerdir.

Kimileri: Bir kurbanlık gönderir ve kurbanlığı gönderdiği kimselerle kendi adına kesmeleri için sözleşir. Kurban kesildiği takdirde o da ihramdan çıkar, demiştir.

Başkaları ise: Hayır, hiçbir şekilde ihramdan çıkamaz. İhramlı kalır, çünkü umrenin hac gibi belli bir vakti yoktur, demişlerdir.

Umre yapacak olanın, kurbanının kesilmesi ile ihramdan çıkacağı kanaatinde olanların lehine olan delillerden birisi de bu bölümün baş taraflarında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Hudeybiye esnasında Kureyş kafirleri tarafından alıkonulup engellenmesi halinde kurbanlıklarını kesip ihramdan çıktığına dair nakletmiş olduğumuz rivayettir. O, bu durumda umrenin hac gibi belli bir vakti yoktur diye ihsar halinin kalkmasını beklememiştir. Aksine hac için ihrama girilmişken ihsarın mazeret olduğu gibi umre için ihramlı iken de ihsarı aynı şekilde mazeret olarak değerlendirmiştir.

Böylelikle ihsar konusunda umrenin hükmünün hac ile aynı olduğu ve ihsar altında olan kişinin, ihsar altında bulunması sebebiyle ihramdan çıkması için kurban göndermesi gerektiği sabit olmaktadır.

Ancak umre için ihrama girmişse o umre yerine kaza olarak bir başka umre yapması gerekir. Hac için ihrama girmişse ihrama girdiği haccı yerine bir başka hac, ihramdan çıktığı için de bir umre yapması gerekir.

Bu başlık altında daha önce Abdullah b. Mesud *radıyallahu anh*'dan kişinin umre için ihrama girmiş olması halinde de muhsar olabileceğine dair rivayeti nakletmiştik.

İşte bu hususun rivayetler açısından uygun açıklaması budur.

Bu hususta akli düşünme ve kıyasa gelince; bizler, kullara farz kılınmış bazı şeylerin özel bir vaktinin bulunduğunu, yine onlara farz kılınmış bazı şeyler için sınırlı bir zaman değil de sınırsız bir vakit bulunduğunu gördük.

Bunlar arasında namazlar onlara özel vakitlerde farz kılınmıştır. Bunlar, su ile temizlenmek, avreti örtmek gibi önceden yerine getirilmesi gereken birtakım sebepler ile bu vakitlerde eda edilirler.

Bu farzlar arasında zıhar keffaretleri, oruç keffaretleri ve öldürme keffaretlerinin, zıhar yapan kimseye de, katil kimseye de muayyen günlerde farz olmadıklarını gördük. Aksine bütün zaman bunlar için bir vakittir. Yeminini bozan kimse hakkında Yüce Allah'ın tespit etmiş olduğu yemin keffaretinin de hükmü aynıdır. Bu keffaret, on yoksula yemek yedirmek ya da onları giydirmek ya da bir köleyi kölelikten kurtarmaktır.

Diğer taraftan Yüce Allah'ın, önceden yerine getirilmesi gereken sebep-

lerle ve namazın içerisinde fiilen yerine getirilen sebeplerle namaz kılmayı farz kıldığı kimseler için, bu sebepleri yerine getirmeleri engellenecek olursa bunu bir mazeret kabul ettiğini görüyoruz.

Suyun bulunmaması halinde su ile taharet yükümlülüğünün kalkıp teyemmümün söz konusu olması bu kabildendir.

Avretini örtmesi engellenen kimsenin avreti açık halde namaz kılabilmesi bu kabildendir.

Kıbleye yönelmesi engellenen kimsenin kıbleden başka tarafa dönerek namaz kılabilmesi bu kabildendir.

Ayakta durmasına engel olunan kimsenin, oturarak namaz kılabilmesi, böylece rüku ve secde yapabilmesi bu kabildendir. Rüku ve secde yapması da engellenecek olursa ima ile bunları yapabilmesi de bu kabildendir.

Bu durumda iken, bu mazeret halinin ortadan kalkıp mazeretinden önceki haline dönebilmesi ihtimali bulunsa ve hala o namazın vakti çıkmayıp devam edecek şekilde bir zaman kalmış olsa dahi ona bu imkân tanınmıştır.

Aynı şekilde Yüce Allah, oruç tutmayı gerekli kıldığı keffaretlerde daha sonra iyileşmesi ve oruç tutabileceği hale dönmesi mümkün olabilen bir hastalık dolayısıyla oruç tutamayan kimseler için de bu hastalığı sebebiyle oruç tutma yükümlülüğünün düşmesinde bunu bir mazeret olarak tespit etmiş ve tutmakla yükümlü olduğu orucun belli bir vaktinin bulunmaması buna engel olmamıştır.

Sözünü ettiğimiz keffaretlerde yemek yedirmek, köle azad etmek ve yoksulu giydirmek gibi bunları yapması farz olan kimsenin bunu yapabilecek imkânı yoksa yine hüküm böyledir.

Hâlbuki bundan sonra bu kişinin imkân bulması ve Yüce Allah'ın yerine getirmesini öngördüğü şeyleri yerine getirmesi ve yapmasını öngördüğü bu işlerden herhangi birisinin vakti de geçmeden bütün bunları ifa edebilecek hale gelmesi mümkündür.

Bütün bu hususların zaruret sebebiyle farz oluşları -vakitlerinin geçeceğinden korkulmasa dahi- ortadan kalkıp isterse son vakitlerinde namaz ve benzeri işler olsun, vaktinin geçeceğinden korkulan diğer işler ile eşit değerlendirildiklerine göre, sözünü ettiğimiz bu hususlara göre umrenin de, belli bir vakti bulunmasa dahi böyle olması ve belli bir vakti bulunan diğer amellerde

zaruret sebebiyle mubah olan şeylerin umre hakkında da mubah görülmesi gerekmektedir.

İşte yaptığımız bu açıklamalar ile umre için ihsarın, tıpkı hac için ihsar ile aynı olduğunu kabul edenlerin görüşü sabit olmaktadır.

Bu da Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşüdür.

Diğer taraftan insanlar, muhsar kimsenin kurbanını kesmesi halinde başını tıraş edip etmeyeceği konusunda da farklı görüşlere sahiptirler.

Bazıları: Saçını tıraş etme yükümlülüğü yoktur. Çünkü o, ibadeti büsbütün kaçırmıştır demiştir. Bu kanaati kabul edenler arasında Ebu Hanife ve Muhammed -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de vardır.

Başkaları ise: Hayır, tıraş olur. Tıraş olmayacak olsa ihramdan çıkmış olur fakat başka bir şey yapması gerekmez, demişlerdir. Bu görüşü benimseyenlerden birisi de Ebu Yusuf'tur.

Başkaları ise: Tıraş olur ve hac ile umre yapan kimsenin tıraş olması gerektiği gibi bu onun için de vacibtir, demektedirler.

Ebu Hanife ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- bu konudaki delillerinden birisi de şudur: İhsar sebebiyle böyle bir kimseden, tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa'y yapmak gibi haccın bütün amelleri düşmüştür. Bu ise, ihramlı olan bir kimsenin bundan dolayı ihramından çıkabileceği sebeplerdendir.

Nitekim hacının, nahr günü Ka'be'yi tavaf edecek olursa tıraş olması helal olur. Bununla da, koku sürünmesi, dikişli elbise giymesi ve kadınlar da ona helal olur.

Bu kanaat sahipleri şöyle derler: İhramdan çıkıncaya kadar bu işler, yapması gereken işlerden olduğuna göre, ihsar sebebiyle bütün bunlar ondan düşmektedir. Aynı şekilde ihsar sebebiyle ihramlı kimsenin yerine getirmek suretiyle ihramından çıkabileceği diğer işler de üzerinden kalkar. İşte bu, Ebu Hanife ve Muhammed -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- lehine olan bir delildir.

Bu konuda diğerlerinin bu ikisine karşı delillerinden birisi de şudur: Ka'be'yi tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa'y yapmak, cemrelere taş atmak gibi bütün bu işleri ihramlı olan bir kimsenin yapması engellenmiş

ve onun bu işleri yapması engellendiğinden de bunları yapma yükümlülüğü ondan kalkmış olur.

Ancak tıraş olmasına bir engel bulunmamaktadır ve o tıraş olabilir.

Dolayısıyla yapabilme imkânı bulunan işler, ihsar halindeki hükmü ne ise öyledir.

Ancak ihsar halinde yapamayacağı işler, ihsar sebebiyle üzerinden kalkar. Bize göre nazar (akli düşünme ve kıyas) böyledir.

İhsar halinde tıraş olacağı zamanki hükmü, ihsar halinde olmadığı zaman tıraş olması kendisine vacib olduğu haldeki hükmü gibi olduğuna göre, onun ihsar halinde iken tıraş olmayı terk etmesi, ihsar halinde olmaması durumunda terk etmesi gibidir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de, ihsar halinde bulunan kimseler hakkında tıraş olma hükmünün Ka'be'ye kadar ulaşan kimseler üzerindeki gibi devam ettiğine delil olacak şekilde rivayet nakledilmiştir. Bu rivayet şöyledir:

٤٠٥٧- رَبِيعُ الْمُؤَذِّنُ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي زَائِدَةَ، قَالَ: ثَنَا، أَبُو إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: حَلَقَ رِجَالٌ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ، وَقَصَّرَ آخَرُونَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَرْحَمُ اللهُ الْمُحَلِّقِينَ». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ وَالْمُقَصِّرِينَ؟ قَالَ: «يَرْحَمُ اللهُ الْمُحَلِّقِينَ». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، وَالْمُقَصِّرِينَ؟ قَالَ: «يَرْحَمُ اللهُ الْمُحَلِّقِينَ». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، وَالْمُقَصِّرِينَ؟ قَالَ: «وَالْمُقَصِّرِينَ». قَالُوا: فَمَا بَالُ الْمُحَلِّقِينَ ظَاهَرْتَ لَهُمْ بِالتَّرَحُّمِ؟ قَالَ: «إِنَّهُمْ لَمْ يَشُكُّوا».

4057- … Mücahid'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Hudeybiye günü bazıları saçlarını tıraş etti, bazıları da kısalttı. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Allah, saçlarını tıraş edenlere rahmet etsin"*** dedi. Ashab: Ey Allah'ın Rasulü! Kısaltanlara

da[152] (dua et) dedi. Allah Rasulü: ***"Allah, saçlarını tıraş edenlere rahmet etsin"*** dedi. Ashab: Ey Allah'ın Rasulü! Kısaltanlara da, dedi. Allah Rasulü yine: ***"Allah, saçlarını tıraş edenlere rahmet etsin"*** dedi. Ashab: Ey Allah'ın Rasulü! Kısaltanlara da, dedi. Allah Rasulü: ***"Kısaltanlara da"*** dedi. Ashab: Saçlarını tıraş edenlere neden bu şekilde arka arkaya rahmet ihsanını okudun? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Çünkü onlar hiç şüphe ve tereddüt göstermediler"*** dedi.[153]

٤٠٥٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ بُهْلُولٍ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4058- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Buhlûl tahdis edip dedi ki: Bize İbn İdris, Ebu İshak'tan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٠٥٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونَ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي إِبْرَاهِيمَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَغْفِرُ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ، لِلْمُحَلِّقِينَ ثَلَاثًا وَالْمُقَصِّرِينَ مَرَّةً.

4059- … İbrahim el-Ensârî dedi ki: Bize Ebu Said el-Hudrî şöyle dedi: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i Hudeybiye gününde saçlarını tıraş edenlere üç defa, kısaltanlara da bir defa mağfiret dilerken dinledim.

٤٠٦٠- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْجَزَّارُ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ أَنَّ أَبَا إِبْرَاهِيمَ الْأَنْصَارِيَّ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ اَلْخُدْرِيِّ أَنَّ الرَّسُولَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ، اِسْتَغْفَرَ لِلْمُحَلِّقِينَ مَرَّةً،

152 Her üç yerde de: "Ya kısıltanlar(a dua etmez misin)?" anlamına da gelebilir.

153 Hadis çeşitli yollar ve senedlerle rivayet edilmiştir: Buhârî, Hac, 127; Müslim, Hac, 316-318, 320, 321; Ebu Davud, Menâsik, 78; Tirmizî, Hac, 47; İbn Mâce, Menâsik, 71; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 216, 353, II, 16, 34…

وَلِلْمُقَصِّرِينَ مَرَّةً. وَحَلَقَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابُهُ رُءُوسَهُمْ، غَيْرَ رَجُلَيْنِ، رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ، وَرَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ.

4060- … Bize Yahya b. Ebi Kesîr'in tahdis ettiğine göre, Ebu İbrahim el-Ensârî kendisine, Ebu Said el-Hudrî'den tahdis etmiştir. Buna göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hudeybiye senesi saçlarını tıraş edenlere bir defa, kısaltanlara bir defa mağfiret dilemiştir. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ve -biri ensardan, biri Kureyş'ten olmak üzere iki kişi dışında- ashabı da saçlarını tıraş etmişti.

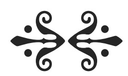
***

Ebu Cafer dedi ki: Saçlarını kısaltan kimseler dışında hepsi saçlarını tıraş ettiğine, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* saçlarını tıraş edenleri, kısaltanlardan üstün tuttuğuna göre, onların saçlarını tıraş etmelerinin ya da kısaltmalarının, tıpkı Beytullah'a ulaşmaları halinde olduğu gibi onlar için bir yükümlülük olduğu sabit olmaktadır. Eğer böyle olmasaydı, bu hususta eşit olurlardı ve bu konuda birinin diğerine bir fazileti olmazdı.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hususta tıraş olanları kısaltanlardan faziletli görmesi, onların bu hususta (saçları tıraş etmek ya da kısaltmak hususunda) muhsar olmayan diğerleri gibi olduklarına delildir.

İşte sözünü ettiğimiz bu husus ile tıraş olmanın ya da saçları kısaltmanın hükmünü ihsar halinin ortadan kaldırmadığı sabit olmaktadır.

Allah'tan başarısını ihsan etmesini dileriz.

٣٢- بَابُ حَجِّ الصَّغِيرِ

32- KÜÇÜK ÇOCUĞUN HAC YAPMASI

٤٠٦١- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُقْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّ اِمْرَأَةً سَأَلَتْ اَلنَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَبِيٍّ هَلْ لِهَذَا مِنْ حَجٍّ؟ قَالَ: «نَعَمْ، وَلَكِ أَجْرٌ».

4061- … Bana İbrahim b. Ukbe'nin İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan tahdis ettiğine göre, bir kadın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir küçük çocuk hakkında: "Bunun haccı olur mu?" diye sormuş, Allah Rasulü de: ***"Evet, senin için de sevap vardır"*** buyurmuştur.[154]

٤٠٦٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ، فَذَكَرَ لاِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4062- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine İbrahim b. Ukbe'den tahdis etmiştir. O, hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

٤٠٦٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ الْمَاجِشُونِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

154 Müslim, Hac, 409, 411; Ebu Davud, Menâsik, 8; Tirmizî, Hac, 83; Nesâî, Hac, 15; İbn Mâce, Menâsik, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 219, 244, 288, 343, 344.

4063- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz b. Abdullah el-Mâcişûn, İbrahim b. Ukbe'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazı kimseler, küçük çocuk buluğa ermeden önce hac yapacak olursa bunun İslamın farz olan haccının yerine geçeceği ve buluğa erdikten sonra artık hac yükümlülüğünün kalmayacağı kanaatini benimsemiş ve bu kanaatlerine bu hadisi delil göstermişlerdir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Bu, İslam'da farz olan haccın yerine geçmez, buluğa erdikten sonra bir hac daha yapma yükümlülüğü vardır, demişlerdir.

Bize göre onların lehine ve birinci görüş sahiplerinin aleyhine olan delillerden birisi de, bu hadiste yalnızca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in çocuğun haccının olacağını haber vermesidir. Bu da, bütün insanların üzerinde icma edip ittifak ettikleri bir husustur. Çocuğun üzerinde namaz farz olmamakla birlikte namazı (geçerli) olduğu gibi çocuğun haccının da (geçerli) olduğunda ihtilaf etmemişlerdir.

Aynı şekilde çocuğun üzerinde hac farz olmamakla birlikte haccının (geçerli) olması aynı şekilde mümkün olabilir. Bu hadis aslında çocuğun haccının olmayacağını ileri süren kimselere karşı bir delildir. Çocuğun haccı olur fakat bu farz değildir diyen kimseler ise hiçbir şekilde bu hadise aykırı bir kanaat sahibi olmuş olmazlar. Onlar, ancak özel ve kendi kanaatlerine muhalif olan bir tevile (yoruma) muhalefet etmektedirler.

İşte bu hadisi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet eden İbn Abbas *radıyallahu anh*, çocuğun haccını farz haccın dışında değerlendirmiş ve buluğa erdikten sonra çocukken yapmış olduğu haccın, İslam'ın farz kıldığı haccın yerine geçmeyeceğini belirtmiştir.

٤٠٦٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي السَّفَرِ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَسْمِعُونِي مَا تَقُولُونَ، وَلا تَخْرُجُوا، تَقُولُونَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ أَيُّمَا غُلامٍ حَجَّ بِهِ أَهْلُهُ، فَمَاتَ، فَقَدْ

قَضَى حَجَّةَ الْإِسْلَامِ، فَإِنْ أَدْرَكَ فَعَلَيْهِ الْحَجُّ، وَأَيُّمَا عَبْدٍ حَجَّ بِهِ أَهْلُهُ فَمَاتَ، فَقَدْ قَضَى حَجَّةَ الْإِسْلَامِ، فَإِنْ أُعْتِقَ فَعَلَيْهِ الْحَجُّ.

4064- … Ebu İshak'tan, o Ebu's-Sefer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Ey insanlar! Neler söylediğinizi bana işittirin ve dışarı çıkıp. İbn Abbas'ın şöyle söyledi, diyeceksiniz. (Şunu bilin ki:) Herhangi bir çocuğu büyükleri hac ettirecek olur da çocuk ölürse o, İslam'ın farz olan haccını da yerine getirmiş olur. Eğer buluğa erecek olursa hac yapmakla yükümlü olur. Bir köleyi sahipleri hac ettirir sonra da o köle ölürse İslam'ın farz kıldığı haccı yerine getirmiş olur. Şayet kölelikten azad edilecek olursa haccetmekle yükümlüdür.

٤٠٦٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ صَاحِبِ الْحُلِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الْمَمْلُوكِ إِذَا حَجَّ ثُمَّ عَتَقَ بَعْدَ ذَلِكَ؟ قَالَ: عَلَيْهِ الْحَجُّ أَيْضًا، وَعَنِ الصَّبِيِّ يَحُجُّ ثُمَّ يَحْتَلِمُ، قَالَ: يَحُجُّ أَيْضًا.

4065- … el-Hulî'nin arkadaşı Yunus b. Ubeyd dedi ki: İbn Abbas'a hac yaptıktan sonra hürriyetine kavuşturulan kölenin durumunu sordum. O: Yine hac yapmakla mükelleftir, dedi. Hac yaptıktan sonra ergenlik çağına gelen küçük çocuk hakkında da sordum. Onun için de: O da aynı şekilde hac yapar, dedi.

***

Sizler bir hadis rivayet eden kimsenin, onun yorumunu daha iyi bildiğini söylüyorsunuz. İşte İbn Abbas *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu bölümün baş taraflarında zikrettiğimiz hadisi rivayet etmiş sonra da bizzat kendisi zikrettiğimiz bu sözleri söylemiştir.

Sizin kabul ettiğiniz bu ilkenize göre bunun, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu hususta nakledilen rivayetin ne anlama geldiği hususunda delil olması gerekmektedir.

Eğer bir kimse: Sözü edilen o haccın, İslam'ın farz haccının yerini tutmayacağına dair delil nedir? soracak olursa ona şöyle cevap veririm:

Delil, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Üç kişiden kalem kal-***

dırılmıştır: Büyüyünceye kadar çocuktan..."[155] buyruğudur. Biz bu sözü, bu kitabımızın bir başka yerinde senetleriyle zikrettik. Böylelikle küçük çocuğun kaleminin (sorumluluğunun) kaldırılmış olduğu sabit olmaktadır. Aynı şekilde haccın ona farz olmadığı da sabittir. Bir çocuk, vakti girmiş bir namazı kılsa, bundan sonra namazın vakti çıkmadan buluğa erse, onun o namazı tekrar kılacağını icma ile kabul etmişlerdir. O, bu durumda o namazı kılmamış kimse hükmündedir.

Bu husus onların ittifakı ile sabit olduğuna göre, haccın da böyle olduğu ve buluğa erdiği takdirde önceden hac yapmış ise hac yapmamış kimse hükmünde sayıldığı ve bundan sonra hac yapmakla yükümlü olduğu da sabit olmaktadır.

Bir kimse: Biz hacda namazın hükmü ile bağdaşmayan bir takım hükümler bulunduğunu gördük. Şöyle ki; Yüce Allah, haccı Ka'be'ye yol bulabilen kimseye farz kılmış, onun dışındakilere farz kılmamıştır. Dolayısıyla hacca yol bulamayan kimsenin buluğa ermemiş küçük çocuk gibi hac yapma yükümlülüğü yoktur.

Yine ilim adamları icma ile şunu kabul etmişlerdir: Hacca yol bulamayan bir kimse eğer sırtında yük taşısa ve hac yapıncaya kadar yürüyüp gitse bu haccı yerini bulur. İsterse bundan sonra hacca gitmek için yol bulsun, ikinci bir defa hac yapması icab etmez. Buna sebep ise hacca yol bulmadan önce onun haccını yapmış olmasıdır.

Buna kıyasla, küçük çocuk da buluğa ermeden önce hac yapıp kendisine vacib olmayan bir işi yapacak olursa bu haccı onun için yeterli olmalıdır ve buluğa erdikten sonra ikinci defa hac yapması gerekmemelidir.

Böyle diyene şu şekilde cevap verilir: Yol bulamayan kimsenin üzerinden, Beytullah'a ulaşamadığı için farz kalkar. Ancak yürüyerek Ka'be'ye ulaşırsa ve böylelikle yol bulanlardan olursa bundan dolayı onun hac yapması icab eder. Bu sebeple onun yaptığı hac yerini bulur, dedik. Çünkü o, Ka'be'ye ulaştıktan sonra evi o civarda olan kimse gibi olur, bundan dolayı hac yapmakla da yükümlü olur.

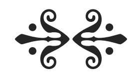
Küçük çocuğa gelince; Beyt'e ulaşmadan önce de oraya ulaştıktan sonra

155 Buhârî, Talâk, 11, Hudûd, 22; Ebu Davud, Hudûd, 17; Tirmizî, Hudûd, 1; Nesâî, Talâk, 21; İbn Mâce, Talâk, 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 116, 118, 140, 155, 158, VI, 100, 101, 144.

da hac farzı onun hakkında söz konusu değildir. Çünkü ondan kalem kaldırılmıştır (onun sorumluluğu yoktur). Bundan sonra buluğa erdiği takdirde farz olan haccı yerine getirmesi gerekir.

Bundan dolayı: Buluğa ermeden önce yapmış olduğu hac onun için yeterli değildir, tıpkı önceden hac yapmamış gibi buluğa erdikten sonra yeniden hac yapmakla yükümlüdür, dedik.

Aynı şekilde bu konuda nazar (akli düşünme ve kıyas) da böyledir ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٣٣- بَابُ دُخُولِ الْحَرَمِ، هَلْ يَصْلُحُ بِغَيْرِ إِحْرَامٍ؟

33- İHRAMSIZ OLARAK HAREM BÖLGESİNE GİRİLEBİLİR Mİ?

٤٠٦٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا مُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ ح.

4066- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Muallâ b. Mansûr tahdis etti, H.

٤٠٦٧- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَكِيمٍ اَلْأَوْدِيُّ ح.

4067- Bize Ali b. Abdurrahman da tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Hakîm el-Evdî tahdis etti, H.

٤٠٦٨- وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالُوا: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَمَّارٍ الدُّهْنِيِّ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، دَخَلَ مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ، وَعَلَى رَأْسِهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ.

4068- Bize Fehd de tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said tahdis etti. (Mualla ve Ali ile birlikte) dediler ki: Bize Şerîk, Ammâr ed-Dühnî'den tahdis etti. O Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan

rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'nin fethedildiği gün başında siyah bir sarıkla Mekke'ye girmiştir.[156]

٤٠٦٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ ح.

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالا: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4069- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis etti, H.

Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip (Ebu Nuaym ile) dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme, Ebu'z-Zübeyr'den tahdis etti. O Cabir *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٠٧٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ. ح

4070- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in tahdis ettiğine göre, Malik kendisine tahdis etti, H.

٤٠٧١- وَحَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ ثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ مَكَّةَ، وَعَلَى رَأْسِهِ مِغْفَرٌ، فَلَمَّا كَشَفَ الْمِغْفَرَ عَنْ رَأْسِهِ قِيلَ لَهُ: إِنَّ ابْنَ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ: «اُقْتُلُوهُ».

4071- Bize İbn Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd tahdis edip dedi ki: Bize Malik b. Enes, ez-Zührî'den tahdis etti. O Enes *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* başında miğferle Mekke'ye girdi. Miğferi başından kaldırınca ona: İbn Hatal Ka'be'nin örtülerine asılmış, denildi. O da: ***"Onu öldürün"*** dedi.[157]

***

156 Müslim, Hac, 451-454; Ebu Davud, Libâs, 6, 20, 21; Tirmizî, Libâs, 11, Cihâd, 9; Tefsîr, 69. sure, 2; Nesâî, Menâsik, 107, Ziynet, 109; İbn Mâce, İkâmet, 85, Libâs, 14, 5, Cihâd, 22; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 363, 387.

157 Buhârî, Cihâd, 169, Megâzî, 48, Libâs, 17; Müslim, Hac, 450; Ebu Davud, Cihâd, 117; Tirmizî, Cihâd, 18; Nesâî, Menâsik, 107; İbn Mâce, Cihâd, 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 109, 164, 180…

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, ihramsız olarak Harem bölgesine girmekte bir sakınca olmadığı kanaatini benimsemiş ve bu hususta bu rivayetleri delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Mikat sınırları dışından, şehirlere varıncaya kadar herhangi bir yerde oturan kimsenin ihramsız olarak Mekke'ye girmesi uygun değildir, demişlerdir.

Bu kanaatte olanlar kendi aralarında görüş ayrılığına düşmüş, kimileri: Mikattan sonra olsun, mikattan önce olsun özellikle Mekke ahalisi dışındaki bütün insanlar böyledir, demiştir.

Başkaları ise memleketi mikatlardan birisi içerisinde bulunan ya da mikatlardan itibaren Mekke'ye kadar olan yerlerden birisinde olan kimsenin ihramsız olarak Mekke'ye girmesi mümkündür, demişlerdir.

Kaldıkları yer mikat yerlerinin gerisinde olan kimseler, ihramsız olarak Mekke'ye giremezler. Bu görüşü kabul edenler arasında Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de vardır.

Başkaları ise şöyle demektedirler: Mikat sınırları içerisinde bulunan kimselerin hükmü ile mikat sınırlarına gelmeden öncekilerin hükmü aynıdır. Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- mikat olarak tayin edilen yerlerin ahalisinin hükmünü onlardan sonra Mekke'ye kadar olanların hükmü gibi değerlendirmişlerdir.

Bize göre nazar (akli düşünme ve kıyas) onların dedikleri doğrultuda değildir. Çünkü biz şunu gördük: İhrama girmek isteyen bir kimse, ihramsız olarak mikat yerlerini geçecek ve haccını bitirinceye kadar bu halini sürdürüp mikat yerlerinden birisine dönmeyecek olursa bir kurban kesmekle yükümlüdür.

Mikat yerlerinden ihrama giren kimse, bu yaptığı ile güzel bir iş yapmış olur. Mikat sınırlarına gelmeden önce de ihrama giren kimse aynı şekilde böyledir.

Mikat yerlerinden ihrama girmek, mikat yerlerinden sonra ihrama girmek gibi değil de mikat yerlerinden önce ihrama girmek ile aynı hükümde olduğuna göre, mikat yerlerinin hükmünün, kendilerinden sonrakilerin hükmü ile değil de kendilerinden önceki yerlerin hükmü ile aynı olduğu sabit olur.

Dolayısıyla mikat olarak tespit edilmiş yerlerdeki ahali, Harem bölgesine

ancak mikat yerlerine varmadan önceki yerlerde yaşayan ahali için caiz olan şekilde girebilir.

Böylelikle bu mikat yerlerindeki ahalinin hükmü ile ilgili olarak Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in -Allah onlardan razı olsun- dedikleri geçerliliğini kaybetmektedir.

Diğer taraftan haberlerde Harem bölgesine ihramsız olarak girmeyi engelleyen hususların bulunup bulunmadığını inceleme gereği duyduk. Acaba bundan önce geçen bu iki hadisin anlamı hakkında bize bir şeyler gösteren ve bundan dolayı da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihramsız olarak girmesinin ona ait bir özellik olduğunu ortaya koyan bir husus var mıdır diye incelemek istedik. Bu konuyu ele alınca şunu gördük:

٤٠٧٢- ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو يُوسُفَ يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ مَكَّةَ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ، وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ، وَوَضَعَهَا بَيْنَ هَذَيْنِ الأَخْشَبَيْنِ لَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي، وَلَمْ تَحِلَّ لِي إِلا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ لا يُخْتَلَى خَلاهَا، وَلا يُعْضَدُ شَجَرُهَا، وَلا يَرْفَعُ لُقَطَتَهَا إِلا مُنْشِدٌ». فَقَالَ الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ: إِلا الإِذْخِرَ فَإِنَّهُ لا غِنَى لِأَهْلِ مَكَّةَ عَنْهُ لِبُيُوتِهِمْ وَقُبُورِهِمْ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِلا الإِذْخِرَ».

4072- … Mücahid'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz Yüce Allah gökleri, yeri, güneşi ve ayı yarattığı gün Mekke'yi haram (saygıdeğer) bir yer olarak tayin etmiş ve onu el-Ahşaban diye bilinen (Ebu Kubeys ile karşısındaki) bu iki dağın arasına yerleştirmiştir. Benden önce hiçbir kimseye burası(nın saygınlığını ihlal etmek) helal kılınmadı. Bana da ancak günün belli bir vaktinde helal kılındı. Buranın yaş bitkisi kesilip koparılamaz. Ağacı kesilemez. Buranın yitiği, sahibini bulmak amacıyla ilan edecek kimse dışında yerinden kaldırılıp alınamaz."***

el-Abbas *radıyallahu anh*: İzhir otu müstesna (olsun). Çünkü evleri ve

mezarları için Mekkelilerin ona zorunlu ihtiyaçları vardır deyince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de: ***"İzhir otu müstesna"*** dedi.[158]

٤٠٧٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى، عَنْ أَبِي ذِئْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا شُرَيْحٍ الْكَعْبِيَّ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ مَكَّةَ وَلَمْ يُحَرِّمْهُ النَّاسُ، فَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ، فَلا يَسْفِكَنَّ فِيهَا دَمًا وَلا يَعْضُدَنَّ فِيهَا شَجَرًا، فَإِنْ تَرَخَّص مُتَرَخِّصٌ فَقَالَ: قَدْ حَلَّتْ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَحَلَّهَا لِي وَلَمْ يُحِلَّهَا لِلنَّاسِ، وَإِنَّمَا أَحَلَّهَا لِي سَاعَةً».

4073- … Ebu Zi'b dedi ki: Bana Said el-Makburî tahdis edip dedi ki: Ebu Şureyh el-Ka'bî'yi şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Aziz ve Celil olan Allah Mekke'yi haram bölge kıldığı halde insanlar onu haram bilmedi. Artık Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse sakın içinde bir kan dökmesin, orada bir ağaç kesmesin. Bir kişi eğer bu konuda ruhsat bulunduğunu kabul edip: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bu helal kılınmıştı diyecek olursa şunu bilmeli ki şüphesiz Yüce Allah onu bana helal kıldığı halde, diğer insanlara helal kılmamıştır. Üstelik onu bana ancak bir saat (kısacık bir süre) helal kıldı."***[159]

٤٠٧٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ بُهْلُولٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدٌ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْخُزَاعِيِّ قَالَ: لَمَّا بَعَثَ عَمْرُو بْنُ سَعِيدٍ الْبَعْث إِلَى مَكَّةَ لِغَزْوِ ابْنِ الزُّبَيْرِ أَتَاهُ أَبُو شُرَيْحٍ فَكَلَّمَهُ بِمَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ

158 Buhârî, Cenâiz, 76, İlm, 39, Sayd, 9, 10, Lukata, 7, Megâzî, 53; Müslim, Hac, 445, 447, 448; Ebu Davud, Menâsik, 89; Nesâî, Hac, 110, 120; İbn Mâce, Menâsik, 103; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 253, 259, 316, 348, III, 199 [Asım Efendi, Kamus tercümesinde *izhir* hakkında şunları söylemektedir: Mutlak olarak taze olan ota denir. Hoş kokulu bir otun adı olup Türkçe'de Mekke ayrığı ve Mekke samanı dedikleridir -Çeviren-].

159 Buhârî, İlm, 37, Sayd, 8, 9, Megâzî, 51; Müslim, Hac, 446; Tirmizî, Hac, 1, Diyat, 13; Nesâî, Menâsik, 111; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 31, 32, VI, 385.

اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى نَادِي قَوْمِهِ فَجَلَسَ، فَقُمْتُ إِلَيْهِ فَجَلَسْتُ مَعَهُ. قَالَ: فَحَدَّثَ عَمَّا حَدَّثَ عَمْرٌو عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَمَّا جَاوَبَهُ بِهِ عَمْرٌو. قَالَ: قُلْتُ: إِنَّا كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ افْتَتَحَ مَكَّةَ، فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ، خَطَبَنَا فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ مَكَّةَ، يَوْمَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالأَرْضَ فَهِيَ حَرَامٌ مِنْ حَرَامِ اللهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، لا يَحِلُّ لِرَجُلٍ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ يَسْفِكَ فِيهَا دَمًا، وَلا يَعْضِدَ بِهَا شَجَرًا، لَمْ تَحِلَّ لأَحَدٍ كَانَ قَبْلِي، وَلا تَحِلُّ لأَحَدٍ بَعْدِي، وَلَمْ تَحِلَّ لِي إِلا هَذِهِ السَّاعَةَ، غَضَبًا عَلَى أَهْلِهَا، أَلا ثُمَّ قَدْ عَادَتْ كَحُرْمَتِهَا بِالأَمْسِ، فَمَنْ قَالَ لَكُمْ إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَحَلَّهَا فَقُولُوا لَهُ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَحَلَّهَا لِرَسُولِهِ، وَلَمْ يُحِلَّهَا لَكَ». فَقَالَ لِي: انْصَرِفْ أَيُّهَا الشَّيْخُ، فَنَحْنُ أَعْرَفُ بِحُرْمَتِهَا مِنْكَ، إِنَّهَا لا تَمْنَعُ سَافِكَ دَمٍ وَلا مَانِعَ خَرِبَةٍ، وَلا خَالِعَ طَاعَةٍ. قُلْتُ: قَدْ كُنْتُ شَاهِدًا، كُنْتَ غَائِبًا، وَقَدْ أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُبَلِّغَ شَاهِدُنَا غَائِبَنَا، وَقَدْ أَبْلَغْتُكَ.

4074- … Muhammed b. İshak dedi ki: Bana Said el-Makburî, Ebu Şureyh el-Huzâî'den tahdis etti. Ebu Şureyh dedi ki: Amr b. Said, İbnü'z-Zübeyr'le savaşmak üzere Mekke'ye askeri birliğini gönderince, Ebu Şureyh yanına gitti ve ona Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işittiklerini söyledi. Sonra yanından çıkıp kavminin meclisine gitti ve orada oturdu. Ben de kalkıp onun yanına gittim, onunla birlikte oturdum. (Said el-Makburî) dedi ki: Orada, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledip Amr'a söylediklerini, Amr'ın da ona ne cevap verdiğini anlattı. (Ebu Şureyh) dedi ki: Biz Mekke'yi fethettiği sırada Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte idik. Mekke fethinin ertesi gününde bize bir hutbe verip şunları söyledi dedim:

"Ey insanlar! Şüphesiz Yüce Allah, gökleri ve yeri yarattığı gün Mekke'yi haram kılmıştır. Bu sebeple o şehir, Allah'ın haram kılmasından dolayı kıyamet gününe kadar haramdır. Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir adamın orada kan dökmesi, bir ağaç kesmesi helal değildir. Benden önce kimseye helal olmadığı gibi benden sonra da kimseye helal olmayacaktır. Bana da ancak bu şehrin halkına gazap olmak üzere

bu saatte helal kılındı. Şunu bilin ki, bundan sonra artık dünkü hürmetinin aynısı geri gelmiştir. Kim size Rasulullah onu helal kıldı diyecek olursa ona: Şüphesiz Yüce Allah onu Rasulü'ne helal kıldı fakat sana helal kılmadı diye cevap verin." Bunun üzerine Amr bana: İhtiyar adam kalk git, biz buranın haramlığını senden daha iyi biliyoruz. Şüphesiz bu şehir, kan döken bir kimseyi de, hainlik yapan bir kişiyi de, itaatin dışına çıkan kimseyi de koruma altına almaz, dedi. Ben de ona şu cevabı verdim: Ben bunlar olurken orada tanık idim. Sen ise orada yoktun. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere hazır bulunanımızın, orada olmayanımıza tebliğ etmesini emretti. İşte ben de sana tebliğ ettim.[160]

٤٠٧٥- حَدَّثَنَا بَحْرٌ، هُوَ ابْنُ نَصْرٍ، عَنْ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْخُزَاعِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

4075- … Şuayb b. el-Leys'den, o babasından, o Ebu Said el-Makburî'den, o Ebu Şureyh el-Huzâî'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٤٠٧٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَنَا ابْنُ الدَّرَاوَرْدِيِّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: وَقَفَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْحَجُونِ، ثُمَّ قَالَ: «وَاللهِ إِنَّكَ لَخَيْرُ أَرْضِ اللهِ، وَأَحَبُّ أَرْضِ اللهِ إِلَى اللهِ، لَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ كَانَ قَبْلِي وَلا تَحِلُّ لِأَحَدٍ بَعْدِي، وَمَا أُحِلَّتْ لِي إِلا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ وَهِيَ بَعْدَ سَاعَتِهَا هَذِهِ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ».

4076- … Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* el-Hacûn'da durdu sonra şöyle buyurdu: ***"Allah'a yemin ederim ki, şüphesiz sen Allah'ın arzının en hayırlısısın. Allah'ın arzı arasında***

160 Buhârî, İlm, 37; Müslim, Hac, 446; Tirmizî, Hac, 1; Nesâî, Menâsik, 111; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 31, 32.

Allah'ın en sevdiğisin. Benden önce hiçbir kimseye (saygınlığını ihlal etmek) helal olmadığı gibi benden sonra da hiç kimseye helal olmayacaktır. Bana da ancak gündüzün bir saatinde (kısa bir bölümünde) helal kılındı ve bu andan itibaren kıyamet gününe kadar haramdır."[161]

٤٠٧٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ الْمِنْهَالِ، وَأَبُو سَلَمَةَ مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ التَّبُوذَكِيُّ، قَالا: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4077- … Bize Hammâd b. Seleme, Muhammed b. Amr'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٠٧٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونَ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو سَلَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا فَتَحَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى رَسُولِهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَكَّةَ، قَتَلَتْ هُذَيْلٌ رَجُلاً مِنْ بَنِي ثَقِيفٍ، بِقَتِيلٍ كَانَ لَهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ. فَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ حَبَسَ عَنْ أَهْلِ مَكَّةَ الْفِيلَ وَسَلَّطَ عَلَيْهِمْ رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ، وَإِنَّهَا لَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ كَانَ قَبْلِي، وَلا تَحِلُّ لِأَحَدٍ بَعْدِي، وَإِنَّمَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، وَإِنَّهَا سَاعَتِي هَذِهِ حَرَامٌ، لا يُعْضَدُ شَجَرُهَا، وَلا يُخْتَلَى شَوْكُهَا، وَلا يُلْتَقَطُ سَاقِطُهَا إِلا لِمُنْشِدٍ».

4078- … Yahya dedi ki: Bize Ebu Seleme tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Hureyre tahdis edip dedi ki: Yüce Allah, Rasulü'ne Mekke fethini nasip edince Hüzeylliler, Sakifoğullarından bir adamı Cahiliyye döneminde kendilerinden öldürülmüş bir kimseye karşılık öldürdüler. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kalkıp şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz Yüce Allah filin (fil ordusunun) Mekke ahalisine ulaşmasını engelledi ve onların üzerine Rasulü'nü ve müminleri musallat kıldı. Şüphesiz onun hürmetini ihlal etmek benden önce hiçbir kimseye helal değildi. Benden sonra da kimseye helal olmayacaktır. Bana da ancak günün bir saatinde helal kılındı.***

161 4072, 4073 ve 4074 no'lu hadislerin kaynaklarına bakınız.

İşte içinde bulunduğum bu andan itibaren (eskisi gibi) haramdır. Onun ağacı kesilmez, dikeni koparılmaz, düşürülüp kaybedilmiş herhangi bir eşyası onu ilan ederek sahibini bulmak isteyen kimse haricinde yerden alınmaz."[162]

٤٠٧٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا حَرْبُ بْنُ شَدَّادٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ حَبَسَ عَنْ أَهْلِ مَكَّةَ الْفِيلَ قَالَ وَلا يُلْتَقَطُ ضَالَّتُهَا إِلا لِمُنْشِدٍ.

4079- … Harb b. Şeddâd, Yahya b. Ebi Kesîr'den hadisi senediyle aynen zikretmiş ancak şunları söylemiştir: ***"Şüphesiz Yüce Allah fil (sahiplerin)in Mekke ehline ulaşmalarını engellemiştir."*** Sonra da şöyle demiştir: ***"Orada kaybedilmiş bir mal ancak ilan edip sahibini bulmak isteyecek kimse tarafından alınabilir."***[163]

***

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu rivayetlerde, kendisinden önce herhangi bir kimseye Mekke'nin (hürmetinin ihlal edilmesinin) helal kılınmadığını, kendisinden sonra hiçbir kimseye de helal kılınmayacağını, kendisine de ancak günün bir saatinde (kısa bir süreliğine) helal kılındığını, daha sonra kıyamet gününe kadar eski hali gibi tekrar hürmetinin geri döndüğünü bildirmektedir.

İşte bu, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Mekke'ye girdiği gün onun için helal (Harem dışında kalan) bir bölge olduğuna delildir. Böylelikle o, Mekke'ye ihramsız olarak girebildi. Bundan sonra ise yine haramlığı geri dönmüştür. Artık hiç kimse ihramsız olarak oraya giremez.

Bir kimse: Mekke'nin saygınlığından Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e helal kılınan, savaşmak için orada kılıç çekmek ve kan dökmekten ibarettir, başka bir şey değildir diyecek olursa ona şöyle cevap verilir:

Bu, imkânsız bir şeydir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Mekke'nin saygınlığından mubah kılınan özel olarak benim zikrettiğimdir.

162 Buhârî, İlm, 39, Lukata, 7, Şurût, 15; Müslim, Hac, 447, 448; Ebu Davud, Menâsik, 89, Cihâd, 156; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 238.

163 4078 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Çünkü Allah Rasulü: ***"Bu iş benden sonra kimseye helal olmayacaktır"*** buyurmamıştır.[164]

Bizler, ilim adamlarının icma ile şunu kabul ettiklerini görüyoruz: Müşrikler eğer Mekke'yi ele geçirecek olup Müslümanların oraya girmelerine engel olurlarsa Müslümanlara onlarla savaşmak ve Mekke içinde silah çekip kan dökmek helal olur. Bu hususta Mekke'nin Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra (bu işlerin yapılmasının) mubah kılınmasının hükmü, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hükmü ile aynıdır.

İşte bu da, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e özel olarak verilenin ve kendisi sebebiyle Mekke'nin helal kılınmasından maksadın savaşmak olmadığına delildir.

Maksadın savaş olmadığı ortaya çıktığına göre, ihram(sız olarak girmek) olduğu sabit olmaktadır.

Nitekim Amr b. Said'in Ebu Şureyh'e söylediği: "Harem bölgesi kan dökeni, bir hakkı engelleyeni ve itaatin dışına çıkan bir kimseyi korumaz" sözünü Ebu Şureyh'in, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği hadise cevap olarak verdiğini görüyoruz. Ebu Şureyh onun bu söylediklerine karşı çıkmamış ve ona: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* benim sana nakletmiş olduğum hadisi ile Harem bölgesi bütün insanları himayesi altına alır, dememiştir. Aksine bunu böylece kabul edip ona karşı çıkmamıştır.

İşte Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh* da bu hususu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettikten sonra kendi görüşü olarak şunları söylemiştir: "Hiç kimse ihramsız olarak Harem bölgesine giremez." Yüce Allah'ın izniyle bunu yeri gelince zikredeceğiz.

İşte onun bu sözü de, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e helal kılınma hadisesinin Mekke'de silah çekmek olmayıp bir başka hususa bağlı olduğuna delildir.

Bu görüşün kabul edilemeyeceği ortaya çıktığına, başka bir görüş de,

164 Konunun daha iyi anlaşılması için şunu belirtelim: Bundan önce geçen hadislerde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Mekke'nin hürmetinin helal kılınıp kılınmamasından söz ederken kullandığı fiil hep "te" harfi ile: "Tehillu" şeklindedir. Burada Tahavi'nin bu fiilin yerine kullandığı fiil ise "ye" harfi ile "yehillu" şeklindedir. Te harfi ile kullanım Mekke için olur. Ye harfi ile kullanılmış olsaydı yapılan iş -ki burada kasıt kılıç çekmek ve benzeri işlerdir- kastedilmiş olurdu (Çeviren).

diğerinin görüşü de söz konusu olmayacağına göre, son görüş sabit olmaktadır.

Bunun ardından biz ayrıca mikatlardan sonra Mekke'ye kadar olanların hükmünü inceleme gereği duyduk. Acaba onlar Harem bölgesine ihramsız girebilirler mi, giremezler mi?

Bir kimsenin Harem bölgesine girmek istediği takdirde ihramsız olarak o bölgeye giremediğini gördük. İster ihram maksadıyla Harem bölgesine girmek istesin, ister ihram dışında bir ihtiyaç dolayısıyla girmek istesin fark etmez.

Aynı şekilde mikat olarak tespit edilen yerler ile Harem bölgesi arasındaki yerlere bir ihtiyacı dolayısıyla girmek isteyen kimsenin de buralara ihramsız girebileceğini gördük.

Bununla, bu gibi yerlere ihramsız olarak girilmek istendiği takdirde hükümlerinin, mikat yerlerine gelmeden önceki yerlerin hükümleri gibi olduğu ve bu yerlerin ahalisinin Harem bölgesine, yakınları mikat dışında diğer yerlere kadar bulunanların girdiği gibi girebilecekleri de sabit olmaktadır.

Bana göre nazar (akli düşünme ve kıyas) bu konuda bu şekildedir ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- (bu husustaki) görüşlerine muhaliftir.

Çünkü onlar bu konuda benimsedikleri kanaatlerde şu rivayetlerde belirtilen hususu taklit etmişlerdir:

٤٠٨٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: أَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ خَرَجَ مِنْ مَكَّةَ يُرِيدُ الْمَدِينَةَ، فَلَمَّا بَلَغَ قُدَيْدًا بَلَغَهُ عَنْ جَيْشٍ قَدِمَ الْمَدِينَةَ، فَرَجَعَ فَدَخَلَ مَكَّةَ بِغَيْرِ إِحْرَامٍ.

4080- … Nâfi'den, onun İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, İbn Ömer Medine'ye gitmek üzere Mekke'den yola çıkmıştı. Kudeyd'e vardığında bir ordunun Medine'ye geldiği haberi ulaştı. Bunun üzerine dönüp Mekke'ye ihramsız olarak girdi.

٤٠٨١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ

نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا خَرَجَ مِنْ مَكَّةَ، وَهُوَ يُرِيدُ الْمَدِينَةَ. فَلَمَّا كَانَ قَرِيبًا، لَقِيَهُ جَيْشُ ابْنُ دُلْجَةَ، فَرَجَعَ، فَدَخَلَ مَكَّةَ حَلَالاً.

4081- … Nâfi'den rivayete göre, İbn Ömer *radıyallahu anh* Medine'ye gitmek üzere Mekke'den yola çıktı. Fazla uzaklaşmadan İbn Dülce'nin ordusu ile karşılaşınca geri dönüp ihramsız olarak Mekke'ye girdi.

٤٠٨٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، أَقْبَلَ مِنْ مَكَّةَ، حَتَّى إِذَا كَانَ بِقُدَيْدٍ بَلَغَهُ خَبَرٌ مِنَ الْمَدِينَةِ، فَرَجَعَ، فَدَخَلَ مَكَّةَ حَلَالاً.

4082- … Nâfi'den rivayete göre, Abdullah b. Ömer Mekke'den yola çıktı. Kudeyd'e varınca ona Medine'den bir haber ulaştı. O da geri dönüp ihramsız olarak Mekke'ye girdi.

***

Bu sebeple onlar bu rivayetlerde anlatılan hali taklit etmiş ve ona uymuşlardır. Fakat bu konuda bize göre nazar (akli düşünme ve kıyas) onların benimsedikleri kanaatin aksinedir.

Ayrıca bu hususta İbn Ömer'den başkasından da buna (ondan gelen bu rivayete) muhalif rivayetler nakledilmiştir.

٤٠٨٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: قَالَ عَطَاءٌ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: لَا عُمْرَةَ عَلَى الْمَكِّيِّ إِلَّا أَنْ يَخْرُجَ مِنَ الْحَرَمِ فَلَا يَدْخُلُهُ إِلَّا حَرَامًا. فَقِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: فَإِنْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ مَكَّةَ قَرِيبًا؟ قَالَ: نَعَمْ، يَقْضِي حَاجَتَهُ، وَيَجْعَلُ مَعَ قَضَائِهَا عُمْرَةً.

4083- … Ata dedi ki: İbn Abbas *radıyallahu anh*: "Mekke'de bulunan bir kimsenin Harem'in dışına çıkmadıkça umresi olmaz ve o, Harem bölgesine ancak ihramlı girebilir" dedi. Bunun üzerine İbn Abbas *radıyallahu anh*'a: Bir kimse Mekke'den çıkıp yakın bir yere gidecek olsa da mı? diye sorulunca o: Evet, ihtiyacını görür ve o ihtiyacını görmekle birlikte bir de umre yapar, cevabını verdi.

٤٠٨٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَطَاءٍ قَالَ: لا يَدْخُلُ أَحَدٌ الْحَرَمَ إِلا بِإِحْرَامٍ. فَقِيلَ: وَلا الْحَطَّابُونَ؟ قَالَ: وَلا الْحَطَّابُونَ، قَالَ: ثُمَّ بَلَغَنِي بَعْدُ أَنْ رَخَّصَ لِلْحَطَّابِينَ.

4084- … Ali b. el-Hakem'den, o Ata'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kimse Harem bölgesine ihramsız giremez. Ona: Oduncular da mı? denilince, o: Oduncular da cevabını verdi. (Ali b. el-Hakem) dedi ki: Daha sonra bana onun odunculara ruhsat verdiğine dair haber geldi.

٤٠٨٥- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: لا يَدْخُلُ مَكَّةَ تَاجِرٌ وَلا طَالِبُ حَاجَةٍ إِلا وَهُوَ مُحْرِمٌ.

4085- … Ata b. Ebi Rabâh'tan rivayete göre, İbn Abbas *radıyallahu anh* şöyle derdi: "Mekke'ye bir tüccar ya da bir ihtiyacını görmek için giren kimse ancak ihramlı olarak girebilir."

٤٠٨٦- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا يُونُسُ، عَنِ الْحَسَنِ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ ذَلِكَ.

4086- … Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Yunus'un el-Hasen'den bildirdiğine göre, o da böyle derdi.

٤٠٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: لا يَدْخُلُ أَحَدٌ مَكَّةَ إِلا مُحْرِمًا.

4087- … Ata'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "İhramlı olmadıkça kimse Mekke'ye giremez."

٤٠٨٨- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَفْلَحُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: لا يَدْخُلُ أَحَدٌ مَكَّةَ إِلا مُحْرِمًا.

4088- … el-Kasım b. Muhammed şöyle dedi: "Kimse ihramsız olarak Mekke'ye giremez."

***

Bir kimse: Mikat noktalarından sonra Mekke'ye kadar olan yerlerde bulunan kimselerin temettu haccı yapmaları caiz midir? diyecek olursa ona şöyle cevap verilir: Evet, o bu hususta da Mekkelilerden farklı bir durumdadır.

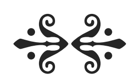
Bu kanaat de bizim imamlarımızın görüşlerine muhaliftir. Ancak bize göre nazar (akli düşünme ve kıyas), daha önce sözünü edip açıkladığımız şekildedir. Bize göre Mescid-i Haram'ın etrafında hazır bulunanlar sadece Mekkelidirler.

Bu hususta bizim benimsediğimiz bu görüşü İbn Ömer'in azatlısı Nâfi ile Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec ifade etmiştir.

٤٠٨٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ يَسْأَلُ عَنْ قَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ﴿ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾ أَجَوْفَ مَكَّةَ، أَمْ حَوْلَهَا؟ قَالَ: جَوْفَ مَكَّةَ، وَقَالَ ذَلِكَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ الأَعْرَجُ.

4089- … Bana Mahreme b. Bukeyr'in haber verdiğine göre, babası şöyle demiştir: Ben, İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'in, kendisine Yüce Allah'ın: ***"Bu, aile ikametgâhı Mescid-i Haram'da olmayanlar içindir"*** (el-Bakara, 2/196) ayeti hakkında, buradaki kasıt Mekke'nin içi mi yoksa çevresi mi? diye sorulunca: Mekke'nin içidir, dediğini işittim.

Bunu aynı şekilde Abdurrahman el-A'rec de söylemiştir.

٣٤- بَابُ الرَّجُلِ يُوَجِّهُ بِالْهَدْيِ إِلَى مَكَّةَ وَيُقِيمُ فِي أَهْلِهِ هَلْ يَتَجَرَّدُ إِذَا قَلَّدَ الْهَدْيَ؟

34- MEKKE'YE HEDİYELİK KURBANLIKLARINI GÖNDERİP AİLESİYLE İKAMET EDEN BİR KİMSE HEDİYELİK KURBANLIKLARA GERDANLIK TAKILDIĞINDA ELBİSELERİNİ ÇIKARTIR MI?

٤٠٩٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَطَاءِ ابْنِ أَبِي لَبِيبَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا فَقَدَّ قَمِيصَهُ مِنْ جَيْبِهِ، حَتَّى أَخْرَجَهُ مِنْ رِجْلَيْهِ. فَنَظَرَ الْقَوْمُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «إِنِّي أَمَرْتُ بِبُدْنِي الَّتِي بُعِثْتُ بِهَا أَنْ تُقَلَّدَ الْيَوْمَ وَتُشْعَرَ، عَلَى مَكَانِ كَذَا وَكَذَا فَلَبِسْتُ قَمِيصِي وَنَسِيتُ، فَلَمْ أَكُنْ لأُخْرِجَ قَمِيصِي مِنْ رَأْسِي». وَكَانَ بَعَثَ بِبُدْنِهِ فَأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ.

4090- … Abdulmelik b. Cabir'den, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'-dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında oturuyordum. Birden gömleğini yaka tarafından yırtarak ayakları tarafından çıkardı. Orada bulunan herkes Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bakınca şöyle buyurdu: ***"Ben göndermiş olduğum develerime***

bugün filan filan yerde gerdanlık takılmasını ve onların alametlendirilmelerini söylemiştim. Unutarak bu gömleğimi giydim. Bu gömleğimi başımdan çıkaracak değildim." Allah Rasulü develerini göndermiş, kendisi ise Medine'de kalmıştı.[165]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bir kimsenin, hediyelik kurbanlıklarını gönderip ailesiyle kalacak olursa hediyelik kurbanlıklara gerdanlık takıp onları alametlendirdiği takdirde insanlar haclarını bitirip ihramdan çıkıncaya kadar elbiselerini çıkartarak böylece ikamet edeceği görüşünü kabul etmiştir.

Bu hususta bu hadisi delil gösterdikleri gibi aynı şeyi İbn Abbas ve İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'dan da rivayet etmişlerdir:

٤٠٩١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ زِيَادَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ، كَتَبَ إِلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَنْ أَهْدَى هَدْيًا، حَرُمَ عَلَيْهِ مَا يَحْرُمُ عَلَى الْحَاجِّ حَتَّى يُنْحَرَ هَدْيُهُ، وَقَدْ بَعَثْتُ بِهَدْيٍ، فَاكْتُبِي إِلَيَّ بِأَمْرِكِ، أَوْ مُرِي صَاحِبَ الْهَدْيِ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: لَيْسَ كَمَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ، أَنَا فَتَلْتُ قَلائِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِي، ثُمَّ قَلَّدَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِهِ، ثُمَّ بَعَثَ بِهَا مَعَ أَبِي، فَلَمْ يَحْرُمْ عَلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْءٌ أَحَلَّهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ حَتَّى نَحَرَ الْهَدْيَ.

4091- … Abdullah b. Ebi Bekir'den, onun Amre bint Abdurrahman'dan rivayet ettiğine göre, Amre kendisine şunu haber vermiştir: Ziyad b. Ebi Süfyan, Âişe *radıyallahu anhâ*'ya Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh*'ın şunları söylediğini yazmıştır: ***"Kim bir hediyelik kurban gönderecek olursa o hediyelik kurban kesilinceye kadar hac yapana haram olan her şey ona da haram olur. İşte ben de bir kurbanlık gönderiyorum. Bana emrini yaz -ya da bu kurbanlık sahibine emret-."***

165 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 400.

Bunun üzerine Âişe dedi ki: (Durum) İbn Abbas'ın dediği gibi değildir. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hediyelik kurbanlıklarının gerdanlıklarını kendim hazırladım sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onları kendi eliyle kurbanlıklara taktı. Ardından bu kurbanlıkları babamla gönderdi. Fakat hediyelik kurbanlıklar kesilinceye kadar Yüce Allah'ın ona helal kılmış olduğu hiçbir şey kendisine haram olmadı.[166]

٤٠٩٢- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَنَا عُبَيْدُ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ، إِذَا بَعَثَ هَدْيَهُ وَهُوَ مُقِيمٌ، أَمْسَكَ عَمَّا يُمْسِكُ عَنْهُ الْمُحْرِمُ حَتَّى يُنْحَرَ هَدْيُهُ.

4092- … Nâfi dedi ki: İbn Ömer mukim iken hediyelik kurbanlığını gönderdiği takdirde o kurbanlığı kesilinceye kadar ihrama girmiş olan kimsenin uzak kaldığı her şeyden uzak dururdu.

٤٠٩٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ إِذَا بَعَثَ بِهَدْيِهِ، أَمْسَكَ عَنِ النِّسَاءِ.

4093- … Nâfi'den, o İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, o, hediyelik kurbanlığını gönderdiği takdirde kadınlardan uzak dururdu.

***

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Bir kimse, hac için ya da umre için ihrama girmedikçe elbiselerini çıkarması veya ihramlı olan kimsenin yapmadığı herhangi bir işi yapmaması icab etmez.

Bu görüş sahiplerinin bu hususta gösterdikleri delillerden birisi de Âişe *radıyallahu anhâ*'dan nakletmiş olduğumuz rivayette onun Ziyad'a vermiş olduğu cevaptır.

٤٠٩٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ،

166 Buhârî, Hac, 106, 111; Müslim, Hac, 362, 364, 366, 369; Ebu Davud, Menâsik, 16; Nesâî, Menâsik, 66, 68; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 78, 224, 238.

عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ: إِنَّ رِجَالاً هَاهُنَا يَبْعَثُونَ بِالْهَدْيِ إِلَى الْبَيْتِ، وَيَأْمُرُونَ الَّذِي يَبْعَثُونَ مَعَهُ بِمُعَلَّمٍ لَهُمْ يُقَلِّدُونَهَا ذَلِكَ الْيَوْمَ، فَلا يَزَالُونَ مُحْرِمِينَ، حَتَّى يَحِلَّ النَّاسُ. فَصَفَّقَتْ بِيَدِهَا، فَسَمِعَتْ ذَلِكَ مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ، فَقَالَتْ: سُبْحَانَ اللهِ، لَقَدْ كُنْتُ أَفْتِلُ قَلَائِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِيَدِي، فَيَبْعَثُ بِهَا إِلَى الْكَعْبَةِ، وَيُقِيمُ فِينَا، لا يَتْرُكُ شَيْئًا مِمَّا يَصْنَعُ الْحَلالُ، حَتَّى يَرْجِعَ النَّاسُ.

4094- … eş-Şa'bî'den, o Mesrûk'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe'ye dedim ki: Burada bazı kimseler hediyelik kurbanlıkları Ka'be'ye gönderiyor ve kurbanlıklarla gönderdikleri kimselere kurbanlıklara gerdanlık takacakları belli bir gün tayin ediyorlar. Ondan sonra da insanlar ihramdan çıkıncaya kadar ihramlı kalmaya devam ediyorlar.

Bunun üzerine Âişe *radıyallahu anhâ* ellerini birbirine vurdu. O bunu hicabın arkasından duymuştu. Sonra şunları söyledi: Subhanallah, gerçekten ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gönderdiği hediyelik kurbanlıkların gerdanlıklarını kendi elimle büküyordum. O da bu kurbanlıkları Ka'be'ye gönderiyor ve aramızda ikametini sürdürüyordu. Fakat insanlar (hac yapıp) dönene kadar ihramsız bir kimsenin yaptıklarından herhangi bir işi de terk etmiyordu.[167]

٤٠٩٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4095- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Ya'la b. Ubeyd tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Ebi Halid tahdis edip hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٠٩٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، قَالَ: أَنَا دَاوُدَ بْنُ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَفْتِلُ بِيَدِي لِبُدْنِ

167 Buhârî, Hac, 107, 110; Müslim, Hac, 359-361, 363, 365, 370; Ebu Davud, Menâsik, 16; Tirmizî, Hac, 70; Nesâî, Menâsik, 65, 69, 72; İbn Mâce, Menâsik, 94; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 35, 36, 82…

رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَبْعَثُ بِالْهَدْيِ وَهُوَ مُقِيمٌ بِالْمَدِينَةِ، وَيَفْعَلُ مَا يَفْعَلُ الْمُحِلُّ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَى الْبَيْتِ.

4096- … Âmir'den, o Mesrûk'tan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in develeri için ellerimle ip büküyordum. O da Medine'de ikamet ettiği halde hediyelik kurbanlıkları (başkasıyla) gönderiyor, gönderdiği kurbanlıklar Ka'be'ye ulaşmadan ihramlı olmayan kimsenin yaptıklarını yapıyordu.

٤٠٩٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: لَرُبَّمَا فَتَلْتُ الْقَلَائِدَ لِهَدْيِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيُقَلِّدُهُ، ثُمَّ يَبْعَثُهُ بِهِ، ثُمَّ يُقِيمُ لا يَجْتَنِبُ شَيْئًا مِمَّا يَجْتَنِبُ الْمُحْرِمُ.

4097- … İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hediyelik kurbanlıklarının gerdanlıklarını büküyor, onlara gerdanlık takıyordum. Sonra hediyelik kurbanını bu haliyle gönderiyordu. Arkasından da kendisi Medine'de ikamet ediyor, bununla birlikte ihramlı bir kimsenin kaçındığı hiçbir şeyden kaçınmıyordu.[168]

٤٠٩٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جُحَادَةَ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عُتَيْبَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: كُنَّا نُقَلِّدُ الشَّاةَ فَتُرْسِلُ -أَوْ قَالَتْ: فَنُرْسِلُ بِهَا-، وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَلَالٌ، لَمْ يَحْرُمْ مِنْهُ شَيْءٌ.

4098- … el-Esved b. Yezid'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bizler koyuna gerdanlık takardık, o da gönderilirdi -ya

168 Buhârî, Hac, 107; Müslim, Hac, 359, 366; Ebu Davud, Menâsik, 16; Tirmizî, Edâhî, 22; Nesâî, Hac, 65, 66; İbn Mâce, Menâsik, 94, 96; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 36, 82, 191.

da onu gönderirdik dedi.- Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ise ihramlı olmaz, bundan dolayı da herhangi bir şeyi kendisine yasak kılmazdı.[169]

٤٠٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: رُبَّمَا فَتَلْتُ الْقَلَائِدَ لِهَدْيِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيُقَلِّدُهُ، ثُمَّ يَبْعَثُ بِهِ، ثُمَّ يُقِيمُ، لا يَجْتَنِبُ شَيْئًا مِمَّا يَجْتَنِبُ الْمُحْرِمُ.

4099- … İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in gönderdiği hediyelik kurbanlıkların gerdanlıklarını bükerdim, o da kurbanlığına gerdanlığı takar, onu gönderirdi. Sonra da ikametine devam eder ve ihramlının kaçındığı şeylerin hiçbirinden kaçınmazdı.[170]

٤١٠٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4100- … Bize Hammâd b. Zeyd, Mansûr'dan tahdis etti. O İbrahim'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٤١٠١- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4101- … Bize Vüheyb, Mansûr'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤١٠٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ.

169 Müslim, Hac, 368; Nesâî, Menâsik, 69; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 150.
170 4097 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

4102- … Bize Hammâd, Hişâm'dan tahdis etti. O babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan aynısını rivayet etti.

٤١٠٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنِ اللَّيْثِ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَهُ، عَنْ عُرْوَةَ وَعَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ.

4103- … Urve ve Amre'den, onlar Âişe *radıyallahu anhâ*'dan aynısını rivayet ettiler.

٤١٠٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اَللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ.

4104- … İbn Şihâb'dan, o Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan aynısını rivayet etti.

٤١٠٥- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبٌ، قَالَ: ثَنَا اَللَّيْثُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ مِثْلَهُ.

4105- …Bize el-Leys, Hişâm'dan tahdis etti. O Urve'den, o Âişe'den aynısını rivayet etti.

٤١٠٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ.

4106- … Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan aynısını rivayet etti..

٤١٠٧- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَرَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالا: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ قَالَ: ثَنَا أَفْلَحُ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ.

4107- … Bize Eflah, el-Kasım'dan tahdis etti. O Âişe *radıyallahu anhâ*'dan aynısını rivayet etti.

٤١٠٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ.

4108- … Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan aynısını rivayet etti.

٤١٠٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4109- … Bize el-Leys, Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤١١٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي الأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْقَاسِمِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، وَزَادَ: وَلا نَعْلَمُ الْمُحْرِمَ يُحِلُّهُ إِلا الطَّوَافَ بِالْبَيْتِ.

4110- … el-Evzâî dedi ki: Bana Abdurrahman b. el-Kasım tahdis etti ve hadisi senediyle aynen zikretti. Ayrıca: "Bizler ihramlı bir kimsenin Ka'be'yi tavaf etme dışında bir sebeple ihramdan çıktığını bilmiyoruz" sözünü ekledi.

٤١١١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرِ الزِّيَادَةَ الَّتِي فِيهِ عَلَى مَا قَبْلَهُ.

4111- … İbn Ebi Bekir'den, o Amre'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan aynısını rivayet etmiş ancak o (İbn Ebi Bekir) önceki hadisteki fazlalıktan söz etmemiştir.

***

İşte Âişe *radıyallahu anhâ*'dan zikrettiğimiz şekilde bu rivayetler, buna muhalif olarak ondan başkasından gelen rivayetlerin ulaşamayacağı kadar ileri derecede mütevatir olarak gelmiştir.

Eğer böyle bir hüküm senetlerin sahih olarak ulaşması yolu ile öğreni-

lecek ise şüphesiz Âişe *radıyallahu anhâ*'nın hadisindeki bu isnad, sahih bir isnad olup bu konuda ilim ehli kimseler arasında hiçbir görüş ayrılığı yoktur.

Ancak Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği (4090 no'lu) hadis böyle değildir. Çünkü o hadisi rivayet eden şahıslar, Âişe *radıyallahu anhâ*'nın hadisini rivayet eden şahıslardan daha aşağı konumdadırlar.

Eğer böyle bir hüküm bir şeyin güçlü bir şekilde ortada olması ve mütevatir olarak rivayet edilmesi bakımından alınıp öğreniliyor ise şüphesiz Âişe *radıyallahu anhâ*'nın hadisi yine öncelik kazanır. Çünkü bu nitelik, bu hadiste bulunmaktadır, Cabir'in rivayet ettiği hadiste yoktur.

Eğer bu hüküm nazar (akli düşünme ve kıyas) yoluyla alınıyor ise bizler Cabir *radıyallahu anh*'ın hadisini benimseyenlerin şöyle dediklerini görüyoruz: Hediyelik kurbanını gönderip gerdanlık takarak onu alametlendirmek suretiyle riayet etmesi gereken ihram yasaklarından, insanlar ihramdan çıktıklarında, o da kendisi ile ihramdan çıkacağı herhangi bir fiil yapmadan çıkar.

Bu sebeple bizler de üzerinde ittifak edilmiş ihramın böyle olup olmadığını incelemek istedik.

Şunu gördük: Kişi hac ya da umre için ihrama girdiği takdirde ittifakla kabul edilmiş bir ihram içerisine girmiş olur (ihram yasaklarına riayet etmesi gerekir). Böyle bir kimsenin, yapması gereken bazı fiilleri işlemedikçe bu ihramdan çıkamayacağını gördük. O, ancak o fiilleri işlediği takdirde ihramdan çıkabilir, başka fiillerle ihramdan çıkamaz.

Nitekim ihrama girmiş olan bu kişi, hac yapan birisi ise ve vakti geçinceye kadar Arafat'ta vakfe yapmayacak olursa haccı kaçırmış olur ve ancak Ka'be'yi tavaf etmek, Safa ile Merve arasında sa'y yapmak ve saçlarını tıraş etmek ya da kısaltmak gibi işleri yaptıktan sonra ihramdan çıkabilir.

Şayet Arafat'ta vakfe yapar ve hac yapan kimsenin farz olan tavaf dışında yapması gereken bütün fiilleri yaparsa farz olan tavafı yapmadıkça kesinlikle kadınlar ona helal olmaz.

Umre de aynı şekildedir. Ka'be'yi tavaf edip Safa ile Merve arasında sa'y yapmadıkça bunlardan sonra da tıraş olmadıkça asla umre için girdiği ihramdan çıkamaz.

İşte bunlar ihramın ittifakla kabul edilmiş hükümleridir. Belli bir sürenin

geçmesi ihramdan çıkmasını sağlamaz. İhramdan çıkması ancak yapılması gereken fiilleri işlemesi halinde söz konusu olur.

Umre niyetiyle ihrama girip temettu haccı yapma isteği ile beraberinde kurbanlık götüren bir kimse, umresi için tavaf edip sa'y yapacak olursa haccını bitirip kurbanını kesinceye kadar ihramdan çıkamaz.

Bu ise kurbanlığını beraberinde götürmesi sebebiyle fazladan bir ihram yasağıdır. Çünkü hediyelik kurbanını beraber götürmemiş olsaydı, umre için tavaf ve sa'y yapıp tıraş olduğu takdirde ihramdan çıkabilirdi. Fakat beraberinde götürdüğü kurbanlık ihramdan çıkmasına engeldir. Diğer taraftan onun bu ihram yasağından çıkması da ancak bir zamanın geçmesiyle değil, yaptığı belli fiillerle söz konusu olur.

İşte üzerinde ittifak edilmiş ihram hali böyledir. Sürelerin geçmesiyle de başkasının yaptığı işlerle de ihramdan çıkamaz. Ancak kendisinin bizzat yapması gereken fiillerle o ihramdan çıkabilir.

Hediyelik kurban gönderip aile halkı arasında ikamete devam eden, kurbanlığa gerdanlık takılıp alamet konulmasını isteyen bir kimseye bunu gerekli görenlerin görüşüne göre, bundan dolayı eğer elbiselerini çıkartması icab ediyor ise bu hürmetten (yasaktan) bizzat kendisinin yaptığı bir işle değil de, insanların ihramdan çıkacakları belli zamanda çıkabilir.

Bu hal ise ittifakla kabul edilmiş ihrama muhaliftir. Ancak bu hükmün bu şekilde sabit olmaması gerekir. Çünkü hakkında ihtilaf edilen hususlar, ittifak ile kabul edilmiş şeylere benzedikleri takdirde sabit olurlar.

Eğer ittifakla kabul edilmiş şeylere benzemiyorlarsa sabit olmazlar. Ancak kendisi ile delilin ortaya konulabileceği tevkifin (Kur'an ve sünnetten nakli delilin) bulunması hali müstesnadır. O takdirde bu delil dolayısıyla bu görüşü kabul etmek gerekir.

O görüşü kabul etmek gerektiği halde görüş ayrılığı ortadan kalkar. O halde sözünü ettiğimiz bu hususlar sebebiyle Âişe *radıyallahu anhâ*'nın rivayet ettiği hadis doğrultusunda kanaat belirtenlerin görüşlerinin sahih, buna karşılık Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadisi kabul ederek buna muhalif görüş sahibi olanların görüşlerinin tutarsız olduğu da sabit olmaktadır.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٤١١٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهَدِيرِ، أَنَّهُ رَأَى رَجُلاً مُتَجَرِّدًا بِالْعِرَاقِ قَالَ: فَسَأَلْتُ النَّاسَ عَنْهُ فَقَالُوا: أَمَرَ بِهَدْيِهِ أَنْ يُقَلَّدَ، فَلِذَلِكَ تَجَرَّدَ. قَالَ رَبِيعَةُ: فَلَقِيتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ فَقَالَ: بِدْعَةٌ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ.

4112- ... Rebîa b. Abdullah b. el-Hudeyr'den rivayete göre, o Irak'ta elbiselerini çıkarmış bir adam gördü. Rebîa dedi ki: Ben de insanlara onun durumunu sordum. İnsanlar: O, göndermiş olduğu hediye kurbanlığına gerdanlık takılmasını emretmişti. Elbiselerini çıkartmasının sebebi budur, dediler.

Rebîa dedi ki: Abdullah b. ez-Zübeyr ile karşılaştım, o: Ka'be'nin Rabbine yemin ederim ki, bu bir bid'attir, dedi.

***

Bize göre İbnü'z-Zübeyr'in bunun bid'at olduğuna dair yemin etmesi, sünnetin buna muhalif olduğunu bilmesi dışında mümkün değildir.

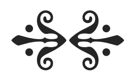
٤١١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنِ الرَّجُلِ يَبْعَثُ بِهَدْيِهِ، أَيُمْسِكُ عَنِ النِّسَاءِ؟ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَا عَلِمْنَا الْمُحْرِمَ يَحِلُّ، حَتَّى يَطُوفَ بِالْبَيْتِ.

4113- ... Ebu'l-Âliye dedi ki: İbn Ömer *radıyallahu anh*'a hediyelik kurbanını göndermiş bir kimse kadınlardan uzak durur mu? diye sordum. İbn Ömer: Bizler ihramlı bir kimsenin, Ka'be'yi tavaf etmedikçe ihramdan çıkabileceğine dair bir şey bilmiyoruz, dedi.

***

Bunun anlamı şudur: Kadınlara yaklaşması haram kılınmış olan ihramlı bir kimse, bu ihramından ancak Ka'be'yi tavaf etmekle çıkabilir. Bu şekilde hediyelik kurban göndermiş olan kimsenin ise tavaf yükümlülüğü yoktur. O halde onun, bu gibi şeylerden kaçınmasının anlamı da yoktur.

İşte bu, bu bölümün baş taraflarında İbn Ömer'den nakletmiş olduğumuz (4092 no'lu) rivayete muhaliftir.

٣٥- بَابُ نِكَاحِ الْمُحْرِمِ

35- İHRAMLININ NİKÂHI

٤١١٤- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا وَابْنَ أَبِي ذِئْبٍ حَدَّثَاهُ، عَنْ نَافِعٍ عَنْ نَبِيهِ بْنِ وَهْبٍ أَخِي بَنِي عَبْدِ الدَّارِ، عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ، وَلا يُنْكَحُ وَلا يَخْطُبُ».

4114- … Ebân b. Osman dedi ki: Babam Osman b. Affân'ı şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"İhramlı bir kimse, başkasını kendisine nikâhlayamaz, başkası kendisi ile başka bir kadını nikâhlayamaz (evlendiremez) ve evlenmek üzere başkasına talip olamaz"*** buyurdu.[171]

٤١١٥- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ: «وَلا يَخْطُبُ».

4115- … Nâfi'den, o İbn Ömer'den hadisi senediyle aynen zikretti, ancak rivayetinde ***"talip olamaz"*** demedi.

171 Müslim, Nikâh, 41-45; Ebu Davud, Menâsik, 38; Tirmizî, Hac, 23; Nesâî, Menâsik, 91, Nikâh, 38; İbn Mâce, Nikâh, 45; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 57, 64, 65, 68, 73.

٤١١٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبْدِ الْجَبَّارِ بْنِ نَبِيهِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا يَنْكِحُ وَلا يَخْطُبُ».

4116- … Abdulcebbâr b. Nebîh b. Vehb'den, o babasından, o Ebân b. Osman'dan, o Osman *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"(İhramlı kimse) ne nikâhlar, ne de (evlenmek üzere) talip olur"*** buyurmuştur.

٤١١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ حَفْصٍ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ الْقَطَّانُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ رَاشِدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ ثَمَّ لَمْ يَقُلْ: «وَلا يَخْطُبُ».

4117- … Zeyd b. Ali'den, o Ebân b. Osman'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı rivayeti nakletmiş ancak rivayetinde ***"ne de talip olur"*** dememiştir.

٤١١٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، قَالَ، ثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ بْنُ مُوسَى الْمَكِّيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي نَبِيهٌ، عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنَا عُثْمَانُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْمُحْرِمُ لا يَنْكَحُ وَلا يُنْكِحُ».

4118- … Ebân b. Osman *radıyallahu anh* dedi ki: Bize Osman *radıyallahu anh* tahdis ederek Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"İhramlı kimse ne nikâhlar, ne de ona (başkası) nikâhlanır."***

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bu hadis doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve: İhramlı bir kimsenin başkasını nikâhlaması da ona nikâh yapılması da evlenmek üzere talip olması da caiz değildir, demiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Biz, ihramlı bir kimse için bütün bunlarda bir sakınca görmüyoruz. Fakat evlenecek olursa ihramdan

çıkmadan nikâhladığı kadın ile gerdeğe girmemesi gerekir, demiş ve bu konuda şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٤١١٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي زَائِدَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ. ح

4119- … Bize Yahya b. Zekeriyya b. Ebi Zâide tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. İshak tahdis etti, H.

٤١٢٠- وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ هَارُونَ قَالَ: ثَنَا أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي اِبْنُ إِسْحَاقَ قَالَ: ثَنَا أَبَانُ بْنُ صَالِحٍ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ وَعَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَزَوَّجَ مَيْمُونَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ وَهُوَ حَرَامٌ، فَأَقَامَ بِمَكَّةَ ثَلَاثًا فَأَتَاهُ حُوَيْطِبُ بْنُ عَبْدِ الْعُزَّى، فِي نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ فِي الْيَوْمِ الثَّالِثِ فَقَالُوا إِنَّهُ قَدْ اِنْقَضَى أَجَلُكَ فَاخْرُجْ عَنَّا. فَقَالَ: «وَمَا عَلَيْكُمْ لَوْ تَرَكْتُمُونِي فَعَرَّسْتُ بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ، فَصَنَعْنَا لَكُمْ طَعَامًا فَحَضَرْتُمُوهُ». فَقَالُوا: لَا حَاجَةَ لَنَا فِي طَعَامِكَ، فَاخْرُجْ عَنَّا. فَخَرَجَ نَبِيُّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَخَرَجَ بِمَيْمُونَةَ، حَتَّى عَرَّسَ بِهَا بِسَرِفٍ.

4120- Bize İbrahim b. Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize babam tahdis edip dedi ki: Bana İbn İshak tahdis edip dedi ki: Bize Ebân b. Salih ile Abdullah b. Ebi Necih, Mücahid ve Ata'dan tahdis ettiler. Onlar İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiklerine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Meymûne bintu'l-Hâris ile ihramlı iken evlendi. Mekke'de üç gün ikamet etti. Sonra Huvaytıb b. Abduluzza üçüncü gün Kureyşlilerden bir topluluk ile birlikte gelerek: "(Anlaşmamız gereği) kalman gereken süre sona erdi. Yanımızdan çık" dediler.

Allah Rasulü: ***"Bıraksanız da aranızda gerdeğe girsem. Size bir ziyafet hazırlasam, siz de o ziyafete gelseniz zararınız ne olur?"*** dedi. Onlar: Senin vereceğin yemeğe ihtiyacımız yok. Yanımızdan çık, dediler. Bunun üze-

rine Allah'ın Peygamberi *sallallahu aleyhi ve sellem* Meymûne ile birlikte çıktı ve onunla Serif'te gerdeğe girdi.

٤١٢١- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا رِيَاحُ بْنُ أَبِي مَعْرُوفٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَزَوَّجَ مَيْمُونَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ، وَهُوَ مُحْرِمٌ.

4121- … Ata'dan, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Meymûne bintu'l-Hâris ile ihramlı iken evlenmiştir.[172]

٤١٢٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4122- … Abdullah b. Tâvus'dan, o babasından, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤١٢٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ خَيْثَمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4123- … İbn Haysem'den, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤١٢٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ. ح

4124- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis etti, H.

٤١٢٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَا: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

172 Buhârî, Sayd, 12, Nikâh, 30, Megâzî, 43; Müslim, Nikâh, 46-48; Ebu Davud, Menâsik, 21, 38; Tirmizî, Hac, 24; Nesâî, Menâsik, 90; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 245, 266, 270…

4125- Bize Muhammed b. Huzeyme de tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti. (Esed ile) dediler ki: Bize Hammâd b. Seleme, Humeyd'den tahdis etti, o İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤١٢٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَفَهْدٌ قَالا: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ بَشَّارٍ. ح

4126- Bize Ebu Bekre ve Fehd tahdis edip dediler ki: Bize İbrahim b. Beşşâr tahdis etti, H.

٤١٢٧- وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ قَالا: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4127- Bize İsmail b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. İdris tahdis etti. (İbrahim ile) dediler ki: Bize Süfyan, Amr b. Dinar'dan tahdis etti. O Cabir b. Zeyd'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤١٢٨- قَالَ عَمْرٌو: فَحَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الأَصَمِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَكَحَ مَيْمُونَةَ، وَهِيَ خَالَتُهُ وَهُوَ حَلَالٌ. قَالَ عَمْرٌو: فَقُلْتُ لِلزُّهْرِيِّ: وَمَا يَدْرِي يَزِيدُ بْنُ الأَصَمِّ أَعْرَابِيٌّ بَوَّالٌ، أَتَجْعَلُهُ مِثْلَ ابْنِ عَبَّاسٍ؟

4128- Amr dedi ki: Bana İbn Şihâb'ın Yezid b. el-Asam'dan tahdis ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Meymûne'yi ihramlı iken nikâhlamıştır. Meymûne ise onun (İbn Abbas'ın) teyzesidir.

Amr dedi ki: ez-Zührî'ye: Yezid b. el-Asam çişli bir bedevi iken o bunu nereden bilsin? Sen onu İbn Abbas gibi mi değerlendiriyorsun? dedim.

٤١٢٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: تَزَوَّجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْضَ نِسَائِهِ وَهُوَ مُحْرِمٌ.

4129- … Mugîre'den, o Ebu'd-Duhâ'dan, o Mesrûk'tan, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* eşlerinden birisi ile ihramlı iken evlendi.

٤١٣٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا كَامِلٌ أَبُو الْعَلَاءِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: تَزَوَّجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ.

4130- … Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ihramlı iken evlendi.

***

Birinci görüş sahipleri bunlara: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Meymûne *radıyallahu anhâ* ile ihramlı iken evlendiğine dair rivayetinize kim mutabaat etmektedir? İşte Ebu Râfi' ve Meymûne, Allah Rasulü'nün bu evliliği ihramlı değilken yaptığını belirtmektedirler diyerek şu rivayetleri zikrederler:

٤١٣١- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ بْنُ هِلَالٍ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ مَطَرٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَزَوَّجَ مَيْمُونَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا حَلَالاً وَبَنَى بِهَا حَلَالاً، وَكُنْتُ الرَّسُولَ بَيْنَهُمَا.

4131- … Bize Hammad b. Zeyd, Matar'dan tahdis etti. O, Rabia b. Ebu Abdurrahman'dan o, Süleyman b. Yesâr'dan, o Ebu Râfi'den rivayet ettiğine göre, (Ebu Râfî' şöyle demiştir:) Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Meymûne *radıyallahu anhâ* ile ihramlı değilken evlendi, ihramlı değilken gerdeğe girdi. İkisi arasındaki elçi de bendim.[173]

173 Tirmizî, Hac, 23; Dârimî, Menâsik, 21; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 393.

٤١٣٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، وَرَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالا: ثَنَا أَسَدٌ. ح

4132- Bize Rabi' el-Müezzin ile Rabi' el-Cîzî tahdis edip dediler ki: Bize Esed tahdis etti, H.

٤١٣٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ مِهْرَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الأَصَمِّ، عَنْ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ قَالَتْ: تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَرِفٍ، وَنَحْنُ حَلالانِ، بَعْدَ أَنْ رَجَعَ مِنْ مَكَّةَ. وَلَمْ يَقُلْ اِبْنُ خُزَيْمَةَ: بَعْدَ أَنْ رَجَعَ مِنْ مَكَّةَ.

4133- Bize Muhammed b. Huzeyme de tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Habîb b. Meymûn b. Mihrân'dan tahdis etti. O Yezid b. el-Asam'dan, o Meymûne bintü'l-Hâris'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke'den döndükten sonra ikimizde ihramlı değilken Serif'te benimle evlendi.

İbn Huzeyme rivayetinde "Mekke'den döndükten sonra" ibaresini söylemedi.[174]

٤١٣٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا اِبْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا فَزَارَةَ يُحَدِّثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الأَصَمِّ قَالَ: أَخْبَرَتْنِي مَيْمُونَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَزَوَّجَهَا حَلالاً.

4134- … Yezid b. el-Asam dedi ki: Meymûne *radıyallahu anhâ*'nın bana haber verdiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onunla ihramlı değilken evlenmiştir.[175]

***

Bizim onlara karşı delillerimizden birisi de şudur: Eğer böyle bir hüküm senedin sıhhati ve istikameti yoluyla alınıyor ise -ki onların (karşı kanaati savunanların) izledikleri yol budur- şüphesiz ki onların sözünü ettikleri Ebu Râfi'

174 Ebu Davud, Menâsik, 28; Dârimî, Menâsik, 21; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 332, 333, 335.

175 İbn Mâce, Nikâh, 45.

hadisini Matar el-Varrâk rivayet etmiştir. Matar da onlara göre hadisi delil olarak gösterilen kimselerden değildir.

Bu hadisi ondan zaptı daha kuvvetli ve hıfzı daha güçlü olan Malik de rivayet etmekle birlikte o bunu maktu olarak rivayet etmiştir:

٤١٣٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بَعَثَ أَبَا رَافِعٍ مَوْلاهُ، وَرَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ، فَزَوَّجَاهُ مَيْمُونَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ، وَهُوَ بِالْمَدِينَةِ، قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ.

4135- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Rebîa b. Ebu Abdurrahman'dan tahdis etmiştir. O Süleyman b. Yesâr'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, azatlısı Ebu Râfi' ile ensardan bir adamı gönderdi. Onlar, kendisi Medine'de iken Medine'den çıkmadan önce Meymûne bintü'l-Hâris ile onu evlendirdiler.

***

(4133 no'lu) Yezid b. Asam'ın hadisine gelince; Amr b. Dinar, ez-Zührî'ye söyledikleri ile onun zayıf olduğunu belirtmiş, ez-Zührî de ona karşı kanaatini reddeden bir söz söylememiştir. Bu sözleriyle onu ilim ehli arasından çıkartarak çişli bir bedevi olarak değerlendirmiştir. Kendileri ise bu ifadelerden daha hafifi ile dahi bir raviyi zayıf kabul eder, Amr b. Dinar'ın ve ez-Zührî'nin sözlerinden daha hafifleri ile zayıf olarak değerlendirirler.

Ya her ikisi Yezid b. el-Asam hakkında sözünü ettiğimiz ifadeler üzerinde ittifak etmişlerse durum ne olur?

Bununla birlikte sizin için delil Meymûn b. Mihrân'ın rivayetidir. Bu rivayeti de Cafer b. Burkân nakletmiş ve bu hadisi munkatı olarak rivayet etmiştir.

٤١٣٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، عَنْ مَيْمُونَ بْنِ مِهْرَانَ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ عَطَاءٍ، فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: هَلْ يَتَزَوَّجُ الْمُحْرِمُ؟ فَقَالَ عَطَاءٌ: مَا حَرَّمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ النِّكَاحَ، مُنْذُ أَحَلَّهُ. قَالَ مَيْمُونُ: فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَيَّ: أَنْ

سَلْ يَزِيدَ بْنَ الأَصَمِّ، أَكَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ تَزَوَّجَ مَيْمُونَةَ، حَلالاً، أَوْ حَرَامًا؟ فَقَالَ يَزِيدُ: تَزَوَّجَهَا وَهُوَ حَلالٌ. فَقَالَ عَطَاءٌ: مَا كُنَّا نَأْخُذُ هَذَا إِلا عَنْ مَيْمُونَةَ، كُنَّا نَسْمَعُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَزَوَّجَهَا وَهُوَ مُحْرِمٌ.

4136- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Cafer b. Burkân, Meymûn b. Mihrân'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ata'nın yanında iken bir adam ona gelerek: İhramlı bir kimse evlenir mi? diye sordu. Ata: Yüce Allah nikâhı helal kıldığından bu yana haram kılmış değildir, dedi. Meymûn dedi ki: Ben ona dedim ki: Ömer b. Abdulaziz bana: Yezid b. el-Asam'a, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Meymûne ile evlendiği sırada ihramlı mıydı, değil miydi sor diye mektup yazdı.

(Ona sordum) Yezid: Allah Rasulü kendisiyle ihramlı değilken evlendi diye cevap verdi. Bunun üzerine Ata dedi ki: Biz bu rivayeti ancak Meymûne'den gelen bir rivayet olarak alıyorduk. Bizler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onunla ihramlı iken evlendiğini işitip dururduk.

***

Böylelikle Cafer b. Burkân, Meymûn b. Mihrân'dan bu hadisin hangi sebeple Yezid b. el-Asam'dan geldiğini haber vermiş olmaktadır. Ayrıca bu ifadelerin aslında Meymûne'den de, başkasından da gelmeyip Yezid'in sözlerinden olduğunu bildirmektedir. Daha sonra Meymûn bunu Ata'ya karşı delil olarak göstermiş ve Yezid'den bunu nakletmiştir. Bu rivayetini ondan daha ileriye götürmemiştir.

Şayet onun bu hususta ondan daha ileriye giden raviden nakletmesine dair bir bilgisi bulunsaydı, bununla ona karşı delilini pekiştirmek için bu rivayetini de delil gösterirdi.

İşte bu hadisin esası da bu şekilde Yezid b. el-Asam'dan gelmektedir, başkasından değil. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ihramlı iken Meymûne ile evlendiğini rivayet edenler ise ilim ehli kimselerdir.

İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın ashabından rivayetleri en sağlam olan kimseler Said b. Cübeyr, Ata, Tâvus, Mücahid, İkrime ve Cabir b. Zeyd'dir.

Bunların hepsi de fakih imamlar olup onlardan nakilde bulunanlar rivayetlerini ve görüşlerini delil göstermişlerdir.

Aynı şekilde Amr b. Dinar, Eyyub es-Sahtiyânî ve Abdullah b. Ebi Necih de bunlardandır.

Bunlar da bu şekilde rivayetlerine uyulan imam kimselerdir.

Diğer taraftan Âişe *radıyallahu anhâ*'dan da İbn Abbas *radıyallahu anh*'-dan nakledilen rivayete uygun rivayet gelmiştir. Âişe *radıyallahu anhâ*'dan bu doğrultudaki rivayeti, kendisine herhangi bir kimsenin eleştiri yöneltemeyeceği Ebu Avâne, Mugîre'den, o Ebu'd-Duhâ'dan, o Mesrûk'tan rivayet etmiştir.

İşte bunlar rivayetleri delil gösterilen imam (önder) kimselerdir.

Onların bu hususta naklettikleri rivayet, zabt, sağlamlık, fıkıh ve güvenilirlik bakımından onlar gibi olmayan kimsenin naklettiği rivayetten daha önceliklidir.

Osman *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği (4114 no'lu) hadise gelince; bunu ancak Nubeyh b. Vehb rivayet etmiştir. O ise ne Amr b. Dinar, ne Cabir b. Zeyd gibidir, ne de buna uygun olarak Mesrûk yolu ile Âişe'den rivayet eden gibidir. Aynı şekilde Nubeyh'in ilmî mevkii, sözünü ettiğimiz kimselerden hiçbirisinin mevkii gibi değildir.

Durum böyle olduğuna göre, onun naklettiği rivayetin, sözünü ettiğimiz ve kendisinin rivayetine muhalif rivayet nakleden bütün bu kimselere karşı çıkarılması söz konusu olamaz.

İşte bu konunun rivayetler bakımından hükmü budur.

Bu konuda nazara (akli düşünme ve kıyasa) gelince; şunu görüyoruz: İhramlı olan kimsenin, kadınlarla cinsel ilişkiye girmesi haramdır. Bundan dolayı onlarla nikâh akdi yapmanın da böyle olması ihtimali vardır.

Bu sebeple biz de bu hususu inceledik. İlim adamlarının, ihramlı olan kimsenin bir cariye satın almasında sakınca olmadığını ancak ihramdan çıkıncaya kadar onunla cinsel ilişkide bulunamayacağını icma ile kabul ettiklerini gördük.

İhramdan çıktıktan sonra sürünmek üzere güzel koku satın almasında bir sakınca olmadığı gibi aynı şekilde ihramdan çıktıktan sonra giyinmek üzere bir gömlek satın almasında da bir sakınca yoktur. İşte cinsel ilişki de, güzel koku da, dikişli elbise de ihramlı iken bunların hepsi ona haramdır.

Ancak bunların ona haram olması, bu gibi şeyleri mülkiyetine geçirecek akitler yapmasına mani değildir.

Diğer taraftan ihramlı kimsenin bir av hayvanı satın alamayacağını gördük. Dolayısıyla nikâh akdinin hükmünün de av hayvanını satın alma hükmü gibi olması ya da bunun dışında sözünü ettiğimiz şeyleri satın alma akdinin hükmü gibi olması ihtimali vardır.

Bu hususu inceleyince, elinde bir av hayvanı varken ihrama giren kimseye onu serbest bırakmasının emredildiğini, üzerinde bir gömlek, elinde güzel bir koku bulunduğu halde ihrama giren kimseye gömleğini çıkartıp kokusunu bir kenara bırakmasının emredildiğini gördük. Bununla birlikte bu, serbest bırakmakla emrolunduğu ve alıkoymayı terk etmesinin istendiği av gibi de değildir.

Aynı şekilde beraberinde eşi bulunduğu halde ihrama giren kimseye onu salıvermesinin emredilmediğini, aksine onun, onu koruyup himaye etmekle emrolunduğunu gördük. Bu durumda kadın ava değil de, elbise ve güzel kokuya benzemektedir.

Buna kıyasen, ihramlı iken kadını nikâhlamanın elbise ve güzel kokuyu mülk edinmek için yapılacak akit hükmünde olması gerekir. Çünkü ihramdan çıktıktan sonra o gömleği giymek ve o kokuyu kullanmak helaldir.

Bir kişi: Bizler süt kızkardeşi ile evlenen bir erkeğin nikâhının batıl olduğunu, bununla birlikte onu (cariye olarak) satın aldığı takdirde bu alışverişinin geçerli olduğunu gördük. Buna göre satın alma akdinin, kendisi ile cinsel ilişkide bulunmanın helal olmadığı kimse hakkında yapılması mümkün olmakla birlikte nikâh akdinin ancak kendisi ile cinsel ilişkide bulunmanın helal olduğu kimse hakkında yapılması caiz olabilir. Bununla birlikte ihramlı olan kimsenin kadın ile cinsel ilişkiye girmesi haramdır.

Buna göre kıyas, onu nikâhlamasının haram olmasını gerektirmektedir, diyebilir.

Bu hususta diğerlerinin bunlara karşı delillerinden birisi de şudur: Biz oruçluya ve itikafta bulunan kimseye cinsel ilişkinin haram olduğunu görüyoruz. Herkes de bu iki kişinin cinsel ilişkiye girmesinin haram olduğunu kabul etmektedir. Bununla birlikte durumları dolayısıyla ilişkiye girmeleri haramdır diye kendileri adına nikâh akdi yapmalarına bu halleri engel değildir. Bu ha-

ramlık sadece dini bir emre bağlılık ile ilgilidir. Tıpkı hayız olan bir kadının, başkası ile nikâh akdinde bulunmasına engel olmayan bir haramlığa benzer.

İşte nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından ihramın hürmeti (haram kılması) da bu şekildedir.

Sebebiyle kadını evlendirmenin caiz olmadığı süt kardeşliği eğer nikâh halinde ortaya çıkacak olursa nikâhın fesh edildiğini biliyoruz. İşte bu durum bilindiği halde nikâhın yapılması caiz değildir. Aynı şekilde ihramlı iken sonradan nikâh yapılacak olursa bu nikâh ihramı fesh etmez.

Yine buna göre kıyas yapılacak olursa ihramlıyken nikâh akdi yapmak yasak değildir. İhram sebebiyle cinsel ilişkinin haram olması, oruç sebebiyle haram olmasına benzer. Oruç dolayısıyla haramlık nikâh akdine engel olmadığı gibi ihram dolayısıyla haramlık da aynı şekilde nikâh akdine engel değildir.

İşte bu hususta nazar (akli düşünme ve kıyas) böyledir ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٤١٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ كَانَ لَا يَرَى بَأْسًا أَنْ يَتَزَوَّجَ الْمُحْرِمُ.

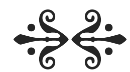
4137- … Süleyman el-A'meş'den, onun İbrahim'den rivayet ettiğine göre, İbn Mesud *radıyallahu anh* ihramlı bir kimsenin evlenmesinde sakınca görmezdi.

٤١٣٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ حَبِيبٍ الْمُعَلِّمِ، وَقَيْسٍ، وَعَبْدِ الْكَرِيمِ، عَنْ عَطَاءٍ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمَا كَانَ لَا يَرَى بَأْسًا أَنْ يَتَزَوَّجَ الْمُحْرِمَانِ.

4138- … Ata'dan rivayete göre, İbn Abbas *radıyallahu anh* ihramlı kadın ve erkeğin evlenmesinde bir sakınca görmezdi.

٤١٣٩- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ أَبِي فُدَيْكٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنْ نِكَاحِ الْمُحْرِمِ، فَقَالَ: وَمَا بَأْسٌ بِهِ، هَلْ هُوَ إِلا كَالْبَيْعِ.

4139- … Abdullah b. Muhammed b. Ebi Bekir dedi ki: Enes b. Malik *radıyallahu anh*'a ihramlı kimsenin nikâhlamasına dair soru sordum. O: Bunda bir sakınca yoktur, bu alışveriş yapmaktan başka neye benzer ki? dedi.

كِتَابُ النِّكَاحِ

NİKÂH

١- بَابُ مَا نُهِيَ عَنْهُ مِنْ سَوْمِ الرَّجُلِ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ وَخِطْبَتِهِ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ

1- KİŞİNİN, KARDEŞİNİN PAZARLIĞI ÜZERİNE PAZARLIK YAPMASININ, KARDEŞİNİN TALİP OLDUĞU BİR KADINA TALİP OLMASININ YASAKLANMASI

٤١٤٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدُ بْنُ مُسَرْهَدٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا يَبِيعُ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ، وَلا يَخْطُبُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ».

4140- … Ubeydullah b. Ömer dedi ki: Nâfi'in bana İbn Ömer'den tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Kişi,***

kardeşinin satışı üzerine satış yapamaz, kardeşinin talip olduğu kadına da talip olamaz."[176]

٤١٤١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

4141- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in haber verdiğine göre, Malik kendisine Nâfi'den tahdis etmiştir. O İbn Ömer'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etmiştir.

٤١٤٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ، قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شَمَّاسَةَ الْمُهْرِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ، لا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَبْتَاعَ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ حَتَّى يَذَرَ أَيْ يَتْرُكَ وَلا يَخْطُبُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ حَتَّى يَذَرَ».

4142- … Abdurrahman b. Şemmâse el-Mihrî'den rivayete göre, o Ukbe b. Âmir'i minber üzerinde şunları söylerken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Mümin, müminin kardeşidir. Vazgeçinceye (yani terk edinceye) kadar kardeşinin alışverişi üzerine alışveriş yapması da, vazgeçinceye kadar kardeşinin talip olduğuna talip olması da ona helal değildir."***[177]

٤١٤٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَ اِبْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي اِبْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4143- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: İbn Vehb haber verip dedi ki: Bana

176 Hadis çeşitli yol ve senetlerle rivayet edilmiştir: Buhârî, Nikâh, 45, Büyu', 58, Şurût, 8; Müslim, Büyu', 8, Nikâh, 38, 49, 50-52, 54, 56; Ebu Davud, Nikâh, 17; Tirmizî, Nikâh, 38; Nesâî, Büyu', 19; İbn Mâce, Nikâh, 10; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 122, 124, 126…

177 Müslim, Nikâh, 56.

İbn Lehîa, Yezid b. Ebi Habîb'den haber verdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤١٤٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ الْجَعْدِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا صَخْرُ بْنُ جَرِيرَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَلا يَخْطُبُ أَحَدُكُمْ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ حَتَّى يَتْرُكَ الْخَاطِبُ أَوْ يَأْذَنَ لَهُ فَيَخْطُبَ».

4144- … Nâfi'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bazınız, bazınızın alışverişi üzerine alışveriş yapmasın. Sizden herhangi bir kimse, kardeşinin talip olduğuna, talip olan vazgeçinceye ya da ona izin verinceye kadar talip olmasın. Ancak (ondan sonra) talip olabilir."***[178]

٤١٤٥- حَدَّثَنَا: أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ صَالِحِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا يَسُومُ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ».

4145- … Ebu Said el-Hudrî'den rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Bir kimse, kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık etmez."***[179]

٤١٤٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، هُوَ ابْنُ يَزِيدَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، يَعْنِي أَنَّهُ قَالَ: «لا يَخْطُبْ أَحَدُكُمْ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ، حَتَّى يَنْكِحَ، أَوْ يَتْرُكَ».

178 Bkz. 4140 no'lu hadisin kaynakları.

179 Buhârî, Büyu', 58; Müslim, Nikâh, 38, 51, 54, 55, Büyu', 9; Tirmizî, Büyu', 57; İbn Mâce, Ticârât, 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 394, 411, 427…

4146- … Ebu Hureyre'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen nakletmiştir. Yani o şöyle buyurmuştur: ***"Sizden biriniz, kardeşinin talip olduğuna, (talip olduğunu) nikâhlayıncaya ya da ondan vazgeçinceye kadar talip olmasın."***[180]

٤١٤٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بُكَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «لا يَخْطُبُ الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ، وَلا يَسُومُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ».

4147- … Muhammed'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Kişi, kardeşinin talip olduğuna talip olmaz, kardeşinin pazarlık ettiği şeye pazarlık etmez."***[181]

٤١٤٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4148- … el-Alâ b. Abdurrahman'dan, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤١٤٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

4149- … Süheyl b. Ebi Salih'ten, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etti sonra da hadisi aynen zikretti.

٤١٥٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ

180 Buhârî, Nikâh, 45.
181 4145 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

الأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لا يَخْطُبُ أَحَدُكُمْ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ، حَتَّى يَنْكِحَ أَوْ يَتْرُكَ».

4150- … el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim: ***"Sizden herhangi bir kimse, kardeşinin talip olduğuna, o nikâhlayıncaya ya da vazgeçinceye kadar talip olmasın."***[182]

٤١٥١- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا يَخْطُبْ أَحَدُكُمْ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ».

4151- … Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Sizden herhangi bir kimse, kardeşinin talip olduğuna talip olmasın."***

٤١٥٢- حَدَّثَنَا يُونُس أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْن حِبَّانَ، عَنِ الأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4152- … Muhammed b. Yahya b. Hibbân'dan, o el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤١٥٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا كَثِيرٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا يَسْتَامُ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ، حَتَّى يَشْتَرِيَ، أَوْ يَتْرُكَ، وَلا يَخْطُبُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ، حَتَّى يَنْكِحَ أَوْ يَتْرُكَ».

4153- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Bekir tahdis edip dedi ki: Bana el-Evzâî tahdis edip dedi ki: Ben Ebu Kesîr'i şöyle derken

182 4146 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

dinledim: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kişi, kardeşinin pazarlık yaptığı şeyin, onu satın alıncaya ya da vazgeçinceye kadar pazarlığını yapmaz. Kardeşinin talip olduğuna, o nikâhlayıncaya ya da vazgeçinceye kadar talip olmaz."***[183]

٤١٥٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَامِرِ بْنِ كَرِيزٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا يَبِيعُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَلا يَخْطُبُ بَعْضُكُمْ عَلَى خِطْبَةِ بَعْضٍ».

4154- … Abdullah b. Âmir b. Kerîr'in azatlısı Ebu Said'den, o Ebu Hureyre'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bazınız, bazınızın alışverişi üzerine alışveriş yapmasın. Bazınız, diğerinizin talip olduğu kimseye talip olmasın."***

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu rivayetler sebebiyle bazıları bu doğrultuda kanaat sahibi olmuş ve: Bir kimsenin, başkasının pazarlığını yaptığı bir şeyin pazarlığını yapması, pazarlık yapmış olan kişi terk edip bırakmadıkça helal değildir, demiştir.

Aynı şekilde başkasının talip olduğu bir kadına da talip olan ilk kişi ondan vazgeçinceye kadar talip olmaması gerekir. Bu konuda da bu rivayetleri delil göstermişlerdir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Eğer pazarlık yapan ya da talip olan kişi artık ona karar vermiş ise herhangi bir kimsenin onun pazarlığı üzerine pazarlık yapması, talip olduğuna da talip olması vazgeçmediği sürece kimseye helal değildir, demişlerdir.

Bunlar derler ki: İlk grup rivayetlerde sözü geçen ve yasaklanan pazarlık ve talip olma da, yasak dediğimiz durum hakkındadır.

Ancak bir kimse bir başkasına ait bir şeyin pazarlığını yapar ya da velisi bulunduğu bir kadına talip olup onu ondan isterse ve bu konuda onun için

183 Buhârî, Şurût, 11, Büyu', 58; Müslim, Büyu', 9, 10, 12; Nesâî, Büyu', 16, 19; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 457, 463, 489, 512, 529.

kesin karar vermemişse başkalarının, pazarlığını yaptığı şeyin pazarlığını yapması, talip olduğu kimseye de talip olması mubahtır. Bu konuda da aşağıdaki rivayetleri delil göstermektedirler:

٤١٥٥- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ قَالَ: سَمِعْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ تَقُولُ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا: «إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُكِ فَآذِنِينِي». قَالَتْ: فَخَطَبَنِي خُطَّابٌ -جَمْعُ خَاطِبٍ- فِيهِمْ مُعَاوِيَةُ، وَأَبُو الْجَهْمِ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ مُعَاوِيَةَ خَفِيفُ الْحَالِ أَيْ فَقِيرٌ وَأَبُو الْجَهْمِ يَضْرِبُ النِّسَاءَ أَوْ فِيهِ شِدَّةٌ عَلَى النِّسَاءِ، وَلَكِنْ عَلَيْكَ بِأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ».

4155- … Ebu Bekir b. Ebu'l-Cehm dedi ki: Ben Kays kızı Fatıma'yı şöyle derken dinledim: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisine: ***"İddetin bittiği zaman bana haber ver"*** dedi. Fatıma dedi ki: Aralarında Muaviye'nin ve Ebu'l-Cehm'in de bulunduğu bazı kimseler bana talip oldu. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Muaviye yoksul birisidir. Ebu'l-Cehm ise kadınları döver."*** Yahut: ***"Kadınlara karşı bir parça serttir, ben sana Üsâme b. Zeyd'i tavsiye ederim."*** dedi. [184]

٤١٥٦- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ، عَنْ فَاطِمَةَ، نَحْوَهُ.

4156- … Bize Şu'be, Ebu Bekir b. Ebu'l-Cehm'den tahdis etti. O Fatıma'dan hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٤١٥٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

4157- … Muhammed b. Amr'dan, o Ebu Seleme'den, o Fatıma'dan, o

184 Müslim, Radâ', 115; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 411.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٤١٥٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّهَا لَمَّا انْقَضَتْ عِدَّتُهَا، خَطَبَهَا أَبُو الْجَهْمِ وَمُعَاوِيَةُ، كُلُّ ذَلِكَ يَقُولُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ: «أَيْنَ أَنْتِ مِنْ أُسَامَةَ؟»

4158- … Muhammed b. Amr b. Alkame'den, o Ebu Seleme'den, o Kays kızı Fatıma'dan rivayet ettiğine göre, iddeti sona erince Ebu'l-Cehm ile Muaviye ona talip oldular. Bütün bunlarla birlikte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yine de: ***"Sen niçin Üsâme ile evlenmiyorsun?"*** diyordu.

٤١٥٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ، مَوْلَى الْأَسْوَدِ بْنِ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ قَالَتْ: لَمَّا حَلَلْتُ أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرْتُ لَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ، وَأَبَا جَهْمٍ خَطَبَانِي. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ:« أَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَلا يَضَعُ عَصَاهُ مِنْ عَاتِقِهِ، وَأَمَّا مُعَاوِيَةُ فَصُعْلُوكٌ لا مَالَ لَهُ، وَلَكِنْ انْكِحِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ». قَالَتْ: فَكَرِهْتُهُ، ثُمَّ قَالَ: «انْكِحِي أُسَامَةَ فَنَكَحْتُهُ فَجَعَلَ اللهُ فِيهِ خَيْرًا، وَاغْتَبَطْتُ بِهِ».

4159- … Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf'dan, o Kays kızı Fatıma'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İddetim bitince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim. Ona Muaviye b. Ebi Süfyan ile Ebu'l-Cehm'in bana evlenmek için talip olduklarını söyledim. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Ebu'l-Cehm sopasını omzundan indir-***

meyen birisidir. Muaviye ise malı olmayan, yoksul birisidir. Sen Üsâme b. Zeyd'le evlen."

Fatıma dedi ki: Ben önce ondan hoşlanmadım. Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Üsâme'yle evlen"*** dedi. Ben de onunla nikâhlandım. Allah ondan bana çok hayır gösterdi ve onunla evlendiğim için başkaları bana imrendi.[185]

٤١٦٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَمُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ قَالَتْ: لَمَّا حَلَلْتُ، خَطَبَنِي مُعَاوِيَةُ وَرَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ. فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اِنْكِحِي أُسَامَةَ» فَكَرِهْتُهُ، فَقَالَ: «اِنْكِحِيهِ فَنَكَحْتُهُ».

4160- … Ebu Seleme ve Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân'dan, onlar Kays kızı Fatıma'dan, onun şöyle dediğini rivayet ettiler: İddetim bitince Muaviye ile Kureyş'ten bir adam bana talip oldu. Fakat Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana: ***"Sen Üsâme ile evlen"*** dedi. Ancak ben ondan hoşlanmadım. Allah Rasulü yine: ***"Sen onunla evlen"*** dedi, ben de onunla evlendim.[186]

٤١٦١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ، قَالَ: ثَنَا الْمُجَالِدُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَامِرٍ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّ رَجُلاً مِنْ قُرَيْشٍ خَطَبَهَا، فَأَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَلا أُزَوِّجُكِ رَجُلاً أُحِبُّهُ؟» فَقَالَتْ: بَلَى، فَزَوَّجَهَا أُسَامَةَ.

4161- … Âmir'den, onun Kays kızı Fatıma'dan rivayet ettiğine göre, Kureyş'ten bir adam Fatıma'ya talip olmuştu. Fatıma Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gitti. Allah Rasulü: ***"Seni kendisini sevdiğim bir***

---

185 Müslim, Radâ', 101; Ebu Davud, Talâk, 39; Malik, Talâk, 67; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 412.

186 Müslim, Talâk, 36; Ebu Davud, Talâk, 39; Tirmizî, Nikâh, 37; Nesâî, Nikâh, 20, 22; Malik, Talâk, 67; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 411, 412.

adam ile evlendirsem nasıl olur?" diye sordu. Fatıma: Olur, dedi. Allah Rasulü onu Üsâme ile evlendirdi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Muaviye ve Ebu'l-Cehm'in Fatıma'ya talip olduklarını öğrendikten sonra Fatıma'yı Üsâme'ye istemesi, böyle bir durumda insanların bir kadına talip olabileceklerine delildir. Bununla da birinci grup rivayetlerde yasaklanan durumun bundan farklı olduğu sabit olmaktadır. Buna göre, bu bölümde bundan önce sözünü ettiğimiz rivayetler, talip olanın eğilimini gösterip karar vermiş olduğu durum hakkındadır. Bundan sonra sözünü ettiğimiz rivayetler ise talip olanın eğilimini belli edip kararını vermediği haller hakkındadır. Böylelikle bu rivayetler sahih olur, anlamları birbirleriyle uyum arzeder ve çelişmez.

Pazarlık da aynı şekilde bu durumdadır. Bunu da aşağıdaki rivayet açıklığa kavuşturmaktadır:

٤١٦٢ – حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَحْرِ بْنِ مَطَرٍ الْبَغْدَادِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْأَخْضَرُ بْنُ عَجْلانَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَشَكَا إِلَيْهِ الْفَاقَةَ، ثُمَّ عَادَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ، لَقَدْ جِئْتُ مِنْ عِنْدِ أَهْلِ بَيْتٍ، مَا أَرَى أَنْ أَرْجِعَ إِلَيْهِمْ حَتَّى يَمُوتَ بَعْضُهُمْ جُوعًا، قَالَ: «اِنْطَلِقْ هَلْ تَجِدُ مِنْ شَيْءٍ». فَانْطَلَقَ فَجَاءَ بِحِلْسٍ وَقَدَحٍ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّٰهِ، هَذَا الْحِلْسُ، كَانُوا يَفْتَرِشُونَ بَعْضَهُ وَيَلْتَفُّونَ بِبَعْضِهِ، وَهَذَا الْقَدَحُ كَانُوا يُشْرِبُونَ فِيهِ. فَقَالَ: «مَنْ يَأْخُذُهَا مِنِّي بِدِرْهَمٍ؟» فَقَالَ رَجُلٌ: أَنَا، فَقَالَ: «مَنْ يَزِيدُ عَلَى دِرْهَمٍ؟» فَقَالَ رَجُلٌ: أَنَا آخُذُهُمَا بِدِرْهَمَيْنِ، قَالَ: «هُمَا لَكَ». فَدَعَا بِالرَّجُلِ فَقَالَ: «اِشْتَرِ بِدِرْهَمٍ طَعَامًا لِأَهْلِكَ، وَبِدِرْهَمٍ فَأْسًا ثُمَّ ائْتِنِي». فَفَعَلَ، ثُمَّ جَاءَ، فَقَالَ: «انْطَلِقْ إِلَى هَذَا الْوَادِي فَلا تَدَعَنَّ فِيهِ شَوْكًا وَلا حَطَبًا، وَلا تَأْتِنِي إِلا بَعْدَ عَشْرٍ». فَفَعَلَ، ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ: بُورِكَ فِيمَا أَمَرْتَنِي بِهِ. قَالَ: «هَذَا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ تَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَفِي وَجْهِكَ نُكَتٌ مِنَ الْمَسْأَلَةِ، أَوْ خُمُوشٌ مِنَ الْمَسْأَلَةِ». الشَّكُّ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَحْرٍ.

4162- … Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, ensardan bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek fakirlikten şikayet etti. Sonra tekrar gelip: Ey Allah'ın Rasulü! Öyle bir aile halkı yanından geliyorum ki zannederim yanlarına geri döndüğüm takdirde mutlaka birileri açlıktan ölmüş olacak, dedi. Allah Rasulü: ***"Git, bakalım herhangi bir şey bulabilecek misin?"*** dedi. Adam gitti, bir yaygı (çul) ile bir kase getirdi. Ey Allah'ın Rasulü! Bu yaygının bir kısmını altlarına seriyor, diğer bir kısmına sarınıyorlardı. Bu kaseden de su içiyorlardı, dedi. Allah Rasulü: ***"Bu ikisini benden kim bir dirheme satın alır?"*** diye sordu. Bir adam: Ben, dedi. Allah Rasulü: ***"Kim bir dirhemden fazlasını verir?"*** diye sordu. Bir adam: Ben ikisini iki dirheme alırım deyince Allah Rasulü ***"Bu iki parça senindir"*** dedi. Sonra adamı çağırarak: ***"Bir dirheme aile halkın için yiyecek satın al. Bir dirhem ile bir balta al sonra yanıma gel"*** dedi. Adam Allah Rasulü'nün dediğini yaptıktan sonra geldi. Allah Rasulü: ***"Haydi vadiye git. Orada diken, odun namına bir şey bırakma. On güne kadar da yanıma gelme"*** dedi. Adam denileni yaptı sonra Hz. Peygamber'in yanına gelince: Bana yapmamı emrettiğin işte bana bereket ihsan edildi, dedi. Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"Bu, senin için kıyamet gününde yüzünde dilenciliğin izleri bulunduğu halde -yahut dilencilikten dolayı tırmalama izleri bulunduğu halde- gelmenden daha hayırlıdır."*** -Burada şüphe eden, ravilerden Muhammed b. Bahr'dır.-[187]

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in pazarlık üzerine pazarlığın söz konusu olduğu müzayedeyi (açık arttırmayı) bu hadiste caiz kılmasının tek sebebi, daha önce söz konusu olan pazarlığın ancak eğilim gösterip karar vermenin olmadığı bir pazarlık olmasından dolayıdır.

İşte bu, aynı zamanda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yasakladığı, kişinin kardeşinin pazarlığını yaptığı şeyin pazarlığını yapmasından farklıdır.

İşte bu hadis ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yasakladığı kişinin kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasının anlamı açıkça ortaya çıkmaktadır.

187 Ebu Davud, Zekât, 26; İbn Mâce, Ticârât, 25; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 114.

Kays kızı Fatıma'dan söz edilen hadis ile de yasaklamış olduğu kişinin kardeşinin talip olduğu kimseye talip olmasının mahiyeti anlaşılmaktadır.

İşte pazarlık yapmanın ve talip olmanın mubah olduğu hal ile pazarlık yapmayı ve talip olmayı mubah görmediğimiz hal hakkında bu rivayetlerin sahih ve doğru bir şekilde anlaşılması ile ilgili yaptığımız bu açıklama Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

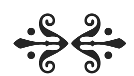
Artırma yoluyla alışverişin caiz olduğu hususunda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonrakilerden de rivayet nakledilmiştir.

٤١٦٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، قَالَ: أَدْرَكْتُ النَّاسَ يَبِيعُونَ الْغَنَائِمَ، فِيمَنْ يَزِيدُ.

4163- … el-Leys b. Sa'd'dan, o Ata b. Ebi Rabâh'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben, insanların arttırma yapanlar arasında ganimet mallarını sattıklarına yetiştim.

٤١٦٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يُوسُفُ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ قَالَ: لا بَأْسَ أَنْ يَسُومَ عَلَى سَوْمِ الرَّجُلِ إِذَا كَانَ فِي صَحْنِ السُّوقِ، يَسُومُ هَذَا وَهَذَا، فَأَمَّا إِذَا خَلا بِهِ رَجُلٌ، فَلا يَسُومُ عَلَيْهِ.

4164- … İbn Ebi Necîh'ten, o Mücahid'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Pazarın ortasında olmak şartıyla biri fiyat verirken, diğeri de fiyat vererek kişinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmakta bir sakınca yoktur. Fakat bir kişi artık onunla başbaşa kalacak olursa onun pazarlığı üzerine pazarlık yapılmaz."

٢- بَابُ النِّكَاحِ بِغَيْرِ وَلِيٍّ عَصَبَةٍ

2- KADININ ERKEK VELİSİ OLMADAN YAPILAN NİKÂH

٤١٦٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي اِبْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ يَعْلَى آلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَيُّمَا اِمْرَأَةٍ نُكِحَتْ بِغَيْرِ إِذْنِ وَلِيِّهَا، فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ، فَإِنْ أَصَابَهَا فَلَهَا مَهْرُهَا، بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ فَرْجِهَا، فَإِنْ اشْتَجَرُوا، فَالسُّلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لا وَلِيَّ لَهُ».

4165- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verip dedi ki: Bana İbn Cüreyc, Süleyman b. Musa'dan haber verdi. O, ez-Zührî'den, o Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Herhangi bir kadın, velisinin izni olmadan nikâhlanacak olursa onun nikâhı batıldır*. *Eğer erkek ona yaklaşacak olursa o kadına yaklaşmayı kendisine helal saydığından dolayı kadına mehri verilir. Şayet aralarında anlaşmazlık çıkarsa sultan (kamu yetkilisi, âmir), velisi olmayanın velisidir."***[188]

٤١٦٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

188 Tirmizî, Nikâh, 15; İbn Mâce, Nikâh, 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 47, 66, 166. Ayrıca bkz. Ebu Davud, 9; Dârimî, Nikâh, 11.

4166- … Bize Yahya b. Said, İbn Cüreyc'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤١٦٧- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّقِّيُّ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4167- … el-Haccâc b. Ertaa'dan, o ez-Zührî'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٤١٦٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا اِبْنُ لَهِيعَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ،

4168- … Bize İbn Lehîa tahdis edip dedi ki: Bize Cafer b. Rebîa, İbn Şihâb'dan tahdis edip hadisi senediyle aynen zikretti.

٤١٦٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4169- … Ubeydullah b. Ebi Cafer'den, o İbn Şihâb'dan hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları bu görüşü benimseyerek: Kadının, velisinin izni olmadıkça kendi kendisini evlendirmesi caiz değildir, demiştir.

Böyle diyenler arasında Ebu Yusuf ve Muhammed b. el-Hasen -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de vardır. Bu hususta da bu rivayetleri delil göstermişlerdir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Kadın dilediği ile evlenme hakkına sahiptir. Kadın uygun birisi ile evlilik yapmış ise velisinin bu hususta ona itiraz etme hakkı yoktur, demişlerdir.

Bu konuda bu görüşü savunanların lehine olan delillerden birisi de bizim Süleyman b. Musa'dan zikrettiğimiz (4165 no'lu) İbn Cüreyc yolu ile gelen

hadiste İbn Cüreyc'in, İbn Şihâb'a bu hadisi sorması ve onun bu hadisi bilmediğini ifade etmesidir.

٤١٧٠- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ، عَنِ ابْنِ عُلَيَّةَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ بِذَلِكَ.

4170- Bize bunu İbn Ebi İmrân tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Maîn, İbn Ümeyye'den haber verdi. O İbn Cüreyc'den bunu rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Onlar ise bundan daha basit bir sebep dolayısıyla hadisi delil olmaya elverişli kabul etmezler. (4167 numarada geçen) Haccâc b. Ertaa'nın ez-Zührî'den hadis dinlemiş olduğunu kabul etmezler. Haccâc'ın ez-Zührî'den naklettiği hadis onlara göre mürseldir. Bu kanaat sahipleri ise mürsel hadisi delil olarak görmezler.

Kendilerine karşı olanların, (4168 numarada geçen) İbn Lehîa'nın rivayet ettiği hadisi delil göstermelerini kabul etmezlerken, böyle bir durumda kendileri nasıl bunu delil gösterebilirler?

Diğer taraftan onların ez-Zührî'den naklettikleri bu rivayet sabit olsa dahi Âişe *radıyallahu anhâ*'dan buna muhalif rivayet de gelmiştir:

٤١٧١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا زَوَّجَتْ حَفْصَةَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، الْمُنْذِرَ بْنَ الزُّبَيْرِ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ غَائِبٌ بِالشَّامِ. فَلَمَّا قَدِمَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ: أَمِثْلِي يُصْنَعُ بِهِ هَذَا، وَيُفْتَاتُ عَلَيْهِ؟ فَكَلَّمَتْ عَائِشَةُ الْمُنْذِرَ فَقَالَ الْمُنْذِرُ: إِنَّ ذَلِكَ بِيَدِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: مَا كُنْتُ أَرُدُّ أَمْرًا قَضَيْتِهِ، فَقَرَّتْ حَفْصَةُ عِنْدَهُ، وَلَمْ يَكُنْ ذَلِكَ طَلَاقًا.

4171- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in haber verdiğine göre, Malik kendisine Abdurrahman b. el-Kasım'dan haber vermiştir. Abdurrahman babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Âişe

radıyallahu anhâ'dan rivayet ettiğine göre, o, Abdurrahman kızı Hafsa'yı el-Münzir b. ez-Zübeyr ile -Abdurrahman orada değilken, Şam'da bulunuyorken- evlendirmiştir.

Abdurrahman Şam'dan döndüğünde: Benim gibi birisine bu yapılır da benim fikrim sorulmaz mı? demiştir. Bunun üzerine Âişe, Münzir ile konuşunca el-Münzir de: Bu yetki Abdurrahman'ın elindedir, diye cevap vermiştir. Bu sefer Abdurrahman: Senin yaptığın bir işi geri çevirecek değilim, demiştir. Böylelikle Hafsa, el-Münzir'in yanında kalmış ve bu bir talak sayılmamıştır.[189]

٤١٧٢- وَحَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4172- Bize Yunus da tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verip dedi ki: Bana el-Leys, Abdurrahman b. el-Kasım'dan haber verdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤١٧٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي حَنْظَلَةُ وَأَفْلَحُ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، فِي حَفْصَةَ، بِمِثْلِ ذَلِكَ.

4173- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verip dedi ki: Bana Hanzala ve Eflah, el-Kasım b. Muhammed'den haber verdiler. O, Hafsa'dan aynısını rivayet etti.

***

Âişe *radıyallahu anhâ*, Abdurrahman'ın kızını başkasıyla evlendirmenin caiz, böyle bir akdin doğru ve yerinde olduğunu görerek bu akit sonucu ancak nikâhın sahih ve sabit olacağı şekilde bir mülk edinmeyi bu akitle geçerli kabul ettiğine göre, bizce Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Velisiz nikâh olmaz"*** dediğini bildiği halde onun böyle bir kanaate sahip olması imkânsızdır.

Böylelikle bu konuda ez-Zührî'den nakledilen rivayetin tutarsızlığı da sabit olmaktadır.

189 Malik, Talâk, 15.

Birinci görüş sahipleri aynı şekilde kendi görüşlerine şu rivayetleri de delil göstermişlerdir:

٤١٧٤- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا نِكَاحَ إِلا بِوَلِيٍّ أَيْ إِلا بِإِذْنِهِ».

4174- … Bize İsrail, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Ebu Bürde'den, o babasından rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Velisiz -yani onun izni olmadıkça- nikâh olmaz"*** buyurmuştur.[190]

***

Bu hususta onlara karşı delillerden birisi de, yine onların kabul ettikleri esas ilkeye göre bu hadisin delil olmaya elverişli olmamasıdır.

Çünkü İsrail'den daha sağlam, hıfzı daha güçlü olan Süfyan ve Şu'be gibi kimseler bu hadisi Ebu İshak'tan munkatı' olarak rivayet etmişlerdir:

٤١٧٥- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «لا نِكَاحَ إِلا بِوَلِيٍّ».

4175- … Bize Şu'be, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Ebu Bürde'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun: ***"Velisiz nikâh olmaz"*** buyurduğunu rivayet etti.

٤١٧٦- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «لا نِكَاحَ إِلا بِوَلِيٍّ».

4176- … Bize Şu'be, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Ebu Bürde'den, o Pey-

190 Buhârî, Nikâh, 36; Ebu Davud, Nikâh, 19; Tirmizî, Nikâh, 14, 17; İbn Mâce, Nikâh, 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 250, IV, 394, 413, 418, VI, 260.

gamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun: ***"Velisiz nikâh olmaz"*** buyurduğunu rivayet etti.[191]

٤١٧٧- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4177- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan es-Sevrî, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Ebu Bürde'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Buna göre bu hadis, esas itibariyle Ebu Bürde yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Şu'be ve Süfyan'ın rivayeti ile gelmiştir. Onların her birisi de aksi kanaatte olanlara göre İsrail'e karşı delil olacak ravilerdir. Hele her ikisi bir arada bulunacak olursa durum ne olur?

Eğer: Ebu Avâne, İsrail'in rivayet ettiği şekilde bu hadisi merfu olarak rivayet etmiştir deyip bu hususta şu rivayeti zikredecek olurlarsa:

٤١٧٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ وَأَبُو عَوَانَةَ. ح

4178- ... Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne tahdis etti, H.

٤١٧٩- وَحَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ. ح

وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا نِكَاحَ إِلا بِوَلِيٍّ».

4179- Bize Salih b. Abdurrahman da tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansûr tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne tahdis etti, H.

Ayrıca bize Ahmed b. Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd tah-

191 Tercümeye esas alınan Darul'l-Kütübi'l-İlmiyye baskısında 4175. hadis yanlışlıkla iki kere yazılmıştır. Sıralamanın bozulmaması için 4176. hadis aynen bırakılmıştır.

dis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Ebu Bürde'den, o Ebu Musa'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den: ***"Velisiz nikâh olmaz"*** buyurduğunu rivayet etti.

***

Onlara şöyle cevap verilir: Evet, bu dediğiniz şekilde Ebu Avâne'den rivayet edilmiştir. Ancak bizler bunun esasını incelediğimizde hadisin Ebu Avâne'den, onun İsrail'den, onun Ebu İshak'tan şeklinde rivayet edilmiş olduğunu gördük. Böylece Ebu Avâne'nin hadisi de netice olarak İsrail'in rivayet ettiği hadis olarak karşımıza çıkmaktadır.

٤١٨٠- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ الرَّازِيّ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4180- Bunu bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize el-Mualla b. Mansûr er-Râzî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne, İsrail'den tahdis etti. O Ebu İshak'tan hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Buna göre bu hususta Ebu Avâne'de Ebu İshak'tan gelmiş herhangi bir rivayetin bulunması söz konusu olmamaktadır.

Eğer: Bunu Kays b. er-Rabî' de yine Ebu İshak'tan, İsrail'in rivayet ettiği gibi rivayet etmiştir deyip bu hususta şu rivayeti zikredecek olurlarsa:

٤١٨١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّلْتِ الْكُوفِيُّ. ح

4181- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. es-Salt el-Kûfî tahdis etti, H.

٤١٨٢- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ قَالا: ثَنَا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا نِكَاحَ إِلا بِوَلِيٍّ».

4182- Bize Ahmed b. Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Velîd tah-

dis etti. (Muhammed ile) dediler ki: Bize Kays b. er-Rabî', Ebu İshak'tan tahdis etti: O Ebu Bürde'den, o Ebu Musa'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Velisiz nikâh olmaz"*** buyurmuştur.

***

Onlara şöyle denilir: Doğru söylüyorsunuz. Bu hadisi Kays, dediğiniz şekilde rivayet etmiştir. Ancak onlara göre Kays, İsrail'den de daha alt bir mertebededir. İsrail'in, Süfyan ve Şu'be'ye karşı durması söz konusu olmadığına göre Kays'ın her ikisi karşısında duramaması öncelikle söz konusudur.

Şayet: Süfyan'ın arkadaşlarından birisi hadisi Süfyan'dan, İsrail ve Kays'ın rivayet ettiği şekilde merfu olarak rivayet etmiştir deyip bu hususta şu rivayeti zikredecek olurlarsa:

٤١٨٣- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو كَامِلٍ قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ مَنْصُورٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «لا نِكَاحَ إِلا بِوَلِيٍّ».

4183- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Kamil tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Mansûr, Süfyan'dan tahdis etti. O Ebu İshak'tan, o Ebu Bürde'den, o Ebu Musa'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun: ***"Velisiz nikâh olmaz"*** buyurduğunu rivayet etti.

***

Onlara şöyle cevap verilir: Doğru söylüyorsunuz. Bu hadisi Bişr b. Mansûr, dediğiniz gibi Süfyan'dan rivayet etmiştir. Ancak sizler, size karşı olanların bunun gibi bir gerekçe göstermelerini kabul etmezsiniz. Şayet Süfyan'ın arkadaşlarının ya da çoğunluğunun Süfyan'dan naklettikleri belli bir hususa dair bir rivayeti ona karşı delil gösterecek olurlarsa kendisi de size karşı Bişr b. Mansûr'un Süfyan'dan rivayet ettiği buna muhalif bir husustaki hadisi delil gösterecek olursa siz bu şekilde size karşı delil gösteren kimseyi hadis bilmeyen birisi sayarsınız. Peki, size muhalif olan kimsenin size karşı gösterdiği bir delili uygun görmezken kendiniz nasıl uygun görüyorsunuz? Şüphesiz ki bu, apaçık bir haksızlıktır.

Söylediğim bu sözlerden maksadım sözünü ettiklerimden herhangi bir kimseyi küçümsemek değildir. Fakat ben şöyle diyorum: Peygamber *sallalla-*

hu aleyhi ve sellem'in: ***"Velisiz nikâh olmaz"*** buyurduğu sabit olsa dahi, bu hadiste onların bu konudaki görüşlerinin lehine delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü bunun birkaç anlama gelme ihtimali vardır.

Bize muhalif olan bu kimsenin dediği gibi sözü geçen bu velinin, kadının en yakın erkek akrabası olması ihtimali vardır.

Bu velinin, kadına ister yakın ister uzak bir kimse olsun, kadının velayetini kendisine verdiği erkeklerden birisi olması ihtimali de vardır.

Bu şekildeki bir anlayış ile: Kadının kendi nikâh akdini üstlenmesi, velisi ona böyle yapmasını emredecek olsa dahi caiz değildir. Başkasının nikâhını üstlenmesi de caiz değildir. Bu işi erkeklerden başkasının yüklenmesi caiz değildir.

Âişe *radıyallahu anhâ*'dan da benzeri bir rivayet nakledilmiştir:

٤١٨٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا أَنْكَحَتْ رَجُلاً مِنْ بَنِي أَخِيهَا جَارِيَةً مِنْ بَنِي أَخِيهَا فَضَرَبَتْ بَيْنَهُمَا بِسِتْرٍ ثُمَّ تَكَلَّمَتْ، حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلا النِّكَاحُ، أَمَرَتْ رَجُلاً فَأَنْكَحَ، ثُمَّ قَالَتْ: لَيْسَ إِلَى النِّسَاءِ النِّكَاحُ.

4184- … Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o babasından, onun Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Âişe *radıyallahu anhâ* erkek kardeşinin çocuklarından bir erkek ile diğer erkek kardeşinin çocuklarından bir kızı birbirine nikâhladı. İkisi arasına bir perde çektikten sonra konuştu. Nihayet geriye nikâh akdinden başka bir şey kalmayınca bir adama emir verdi. O da nikâhı kıydı. Sonra da: "Nikâh akdini yapmak kadınlara ait bir iş değildir" dedi.

***

Aynı şekilde ***"Velisiz nikâh olmaz"*** ifadesinde sözü geçen veli, küçük kız çocuğun babası, cariyenin efendisi ya da buluğa ermiş hür bir kadının kendisini evlendirme yetkisine sahip olması anlamında, evlendirmek velayeti anlamına da gelebilir.

Bu durumda bu, bir kimse bunlardan herhangi birisini başkası ile evlendirmek üzere nikâh yapma akdine sahip olamaz demek olur. Bu da dilde

mümkün olan bir kullanım şeklidir. Yüce Allah da: ***"Onun velisi adaletle yazdırsın"*** (el-Bakara, 2/292) buyurmuştur.

Bazıları, hak velayetine sahip olan kimse, bu konuda hak sahibi olan kimsedir. Eğer hak sahibi olan kimseye veli denilebiliyorsa aynı şekilde evlendirme akdini yapma hakkına sahip olana da bu işin velisi denilebilir, demiştir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Velisiz nikâh olmaz"*** şeklinde rivayet ettiğimiz sözünün bu tevillere (yorumlara) gelme ihtimali bulunduğuna göre, bunun bu ihtimallerden birisi hakkında yorumlanması kitaptan, sünnetten ya da icmadan buna delil olacak bir delalet bulunmadıkça söz konusu olamaz.

"Velisiz nikâh olmaz" diyenler ayrıca görüşlerine şunu da delil göstermişlerdir:

٤١٨٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شَرِيكٌ. ح

4185- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Şerîk haber verdi, H.

٤١٨٦- وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنِ ابْنِ أَخِي مَعْقِلٍ، عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ أُخْتَهُ كَانَتْ تَحْتَ رَجُلٍ، فَطَلَّقَهَا، ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُرَاجِعَهَا، فَأَبَى عَلَيْهِ مَعْقِلٌ، فَنَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ: ﴿فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ﴾.

4186- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize el-Himmânî tahdis edip dedi ki: Bize Şerîk, Simâk b. Harb'den tahdis etti. O Ma'kil'in kardeşinin oğlundan, o Ma'kil b. Yesâr'dan rivayet ettiğine göre, kızkardeşi bir adamın nikâhı altında idi. Onu boşadı sonra tekrar ona dönmek isteyince Ma'kil onun dönme isteğini kabul etmedi. Bunun üzerine: ***"Aralarında meşru bir şekilde anlaştıkları takdirde artık kocalarıyla nikâhlanmalarına engel olmayın"*** (el-Bakara, 2/232) ayeti nazil oldu.

***

Bu görüşte olanlar şöyle dediler: Yüce Allah'ın, kadının velisine kocasıyla

tekrar bir araya gelmelerini terk etmeyi emretmesi, kadının nikâh akdini yapma yetkisinin ona ait olduğuna delildir.

Ancak bu, bize göre onların dedikleri ihtimale de gelebilir, başka bir anlama gelme ihtimali de vardır.

Ma'kil'in engel olması, kızkardeşinin eski kocasına geri dönme arzusunu azaltmak ve bundan vazgeçirmek amacına yönelik olabilir. Bundan dolayı ayet ile bunu yapmaktan vazgeçmesi emredildi.

Bu rivayetlerde birinci görüş sahiplerinin benimsediği kanaate delil olacak bir taraf bulunmadığından, bunların dışındaki rivayetlere de baktık. Acaba bunlarda bu hususta hükme delil olacak bir rivayet bulabilir miyiz, bunun durumu nasıldır diye incelemek isteyince şunu gördük:

٤١٨٧- حَدَّثَنَا قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْفَضْلِ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اَلأَيِّمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا، وَالْبِكْرُ تُسْتَأْذَنُ فِي نَفْسِهَا، وَإِذْنُهَا صِمَاتُهَا».

4187- Yunus bize tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in haber verdiğine göre, Malik kendisine Abdullah b. el-Fadl'dan tahdis etmiştir. O Nâfi b. Cübeyr b. Mut'im'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Dul kadın kendisi hakkında velisinden daha çok hak sahibidir. Bakireden ise kendisi hakkında izin istenir. Onun izin vermesi ise susmasıdır."***[192]

٤١٨٨- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4188- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî tahdis edip dedi ki: Bize Malik tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤١٨٩- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُوهِبٍ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

192 Ebu Davud, Nikâh, 25; Tirmizî, Nikâh, 18; İbn Mâce, Nikâh, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 219, 242, 263…

4189- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize Hafs b. Gıyâs, Abdullah b. Abdullah b. Mevhib'den tahdis etti. O Nâfi b. Cübeyr'den hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu hadisinde ***"Dul kadın kendisi hakkında velisinden daha çok hak sahibidir"*** sözü ile dul kadının evlendirilmesi yetkisinin velisine ait değil de kendisine ait olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu anlamda delil olacak başka rivayetler de nakledilmiştir:

٤١٩٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ. ح

4190- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi, H.

٤١٩١- وَحَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو سَلَمَةَ مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ. ح

4191- Bize İbn Ebi Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Seleme Musa b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, H.

٤١٩٢- وَحَدَّثنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ أَيْضًا، قَالَ: ثَنَا آدَم بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، قَالا: ثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ، بَعْدَ وَفَاةِ أَبِي سَلَمَةَ، فَخَطَبَنِي إِلَى نَفْسِي. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أَوْلِيَائِي شَاهِدًا، فَقَالَ: «إِنَّهُ لَيْسَ مِنْهُمْ شَاهِدٌ وَلا غَائِبٌ يَكْرَهُ ذَلِكَ». قَالَتْ: قُمْ يَا عُمَرُ، فَزَوِّجْ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَتَزَوَّجَهَا.

4192- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Adem b. Ebi İyâs tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. el-Mugîre tahdis etti. (Hammâd ile) dediler ki: Bize Sâbit, Ömer b. Seleme'den tahdis etti. O Ümmü Seleme'den, şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Seleme vefat ettikten sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanıma geldi ve beni kendimden istedi. Ben: Ey Allah'ın

Rasulü! Velilerimden kimse burada hazır değildir deyince o: ***"Hazır olsun olmasın aralarında bu işten hoşlanmayacak kimse yoktur"*** buyurdu. Ümmü Seleme: Kalk ey Ömer! Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i nikâhla dedi ve Allah Rasulü de onunla evlendi.[193]

***

Bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ümmü Seleme'yi kendisinden istediği belirtilmektedir. İşte bu, evliliği hususunda yetkinin velilerine değil de kendisine ait olduğuna bir delildir. Çünkü Ümmü Seleme ona: "Velilerimden hazır kimse yok" deyince Allah Rasulü: ***"Hazır olsun olmasın aralarında bu işten hoşlanmayacak kimse yoktur"*** buyurmuştur. Bunun üzerine Ümmü Seleme: "Kalk ey Ömer! Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i nikâhla" demiştir.

Burada sözü geçen Ömer, Ümmü Seleme'nin oğludur. O sırada buluğa ermemiş küçük bir çocuk idi. Çünkü (Ümmü Seleme) bu hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: "Ben yetimleri olan bir kadınım" demiştir. Kastettiği ise oğlu Ömer ile kızı Zeynep'ti. Küçük çocuğun ise velayet yetkisi yoktur. Ümmü Seleme oğluna kendisini Allah Rasulü'ne nikâhlaması konusunda velayet (yetki) verdi, o da bunu yaptı.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de bu işi caiz kabul etti. Ömer de bu vekalet ile kendisini vekil tayin etmiş kimsenin yerine geçmiş oldu.

Böylelikle Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'le kendi nikâhını bizzat kendisi akdetmiş gibi oldu.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ümmü Seleme'nin velilerinin gelmesini beklemeyişi, kendisinin nikâhlama yetkisinin onların elinde değil de kendisine ait olduğuna delildir.

Bir kimse: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* esasen bütün mü'minlere bizzat kendilerinden daha yakın (öncelikle gelen bir veli)dir diyecek olursa ona şöyle cevap verilir:

Doğru söyledin, gerçekten Hz. Peygamber, her mü'min için kendisinden önce gelir. Mü'min, kendi isteklerine itaat etmekten çok Peygamber'e itaat eder. Ancak kendisi istemeden alışveriş, nikâh ya da bunun dışında herhangi

193 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 28.

bir akdi kendi adına yapması hususunda kendisinden önce gelir demeye gelince işte bu, söz konusu değildir. Bu konuda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in durumu kendisinden sonraki yöneticilerin durumu ile aynıdır. Eğer durum dediğiniz gibi olsaydı, Ömer'e vekalet, Ümmü Seleme tarafından değil de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından verilirdi. Çünkü Ümmü Seleme'nin de velisi o idi.

Durum böyle olmadığına, vekaleti veren Ümmü Seleme olduğuna ve buna dayanarak nikâhı akdedince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu kabul ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ümmü Seleme'yi eşi olarak almasının, Ümmü Seleme'nin kendisine böyle bir imkânı tanıması suretiyle olduğu ortaya çıkmaktadır. Yoksa bu, Allah Rasulü'nün onun nikâhlanması hususunda velayet hakkına sahip olmasından kaynaklanmamıştır.

Nitekim Ümmü Seleme: "Benim velilerimden burada hazır kimse yoktur" deyince Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona: ***"Hazır olsun olmasın, onlardan bu işten hoşlanmayacak kimse yoktur"*** diye cevap verdiğini görüyoruz.

Eğer Allah Rasulü bu konuda Ümmü Seleme'nin velilerinden daha yetkili olsaydı, ona bu sözleri söylemez, bunun yerine: "Onlardan önce (onların dışında) ben senin velinim" derdi. Ancak Allah Rasulü Ümmü Seleme'nin dediğini reddetmeyip ona: ***"Onların bundan hoşlanmaması söz konusu değildir"*** demiştir.

İşte rivayetlerin anlamlarının sahih bir şekilde anlaşılması yoluyla bu konunun uygun açıklaması bu şekildedir.

Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın velileri dışında kendisini nikâhlamasının geçerli olduğu sabit olduğuna göre, bu bölümün baş taraflarında sözünü ettiğimiz rivayetlerin de bu şekilde anlaşılıp yorumlanması gerekir ki, bunların birisi diğeriyle çelişmesin ve aralarında farklılık ortaya çıkmasın.

Bu husustaki nazar (akli düşünme ve kıyas)a gelince; biz, kadının buluğa ermeden önce nikâhlanması hususunda ve malı konusunda babasının onun hakkındaki emir ve tasarruflarının caiz (geçerli) olduğunu gördük. Bütün bu hususlarda akit yetkisi baliğ olmayan kıza değil de ona aittir. Bütün bu hususlarda babasının verdiği hüküm birdir ve bu konuda görüş ayrılığı yoktur.

Buluğa erecek olursa herkes de babanın kızının malı üzerindeki velayetinin kalkmış olacağını ittifakla kabul etmiştir.

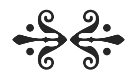
Aynı şekilde küçüklüğünde malı ile ilgili onun adına akit yapma yetkisi babasının elinde iken (buluğdan sonra) artık ona dönmüş olur. Buna kıyas yapılacak olursa evlenme akdinin de buluğa ermesi sebebiyle babasının elinden (yetkisinden) çıkması gerekir.

Bunun sonucunda buluğa ermeden önce babasına ait olan yetki kızına geri dönmüş olur. Bu durumda bir çocuğun malıyla ilgili hükmü ile evliliği hakkındaki hükmü buluğa erdikten sonra aynıdır. Her iki halde de yetki, babasına ait değil de kendisinin olur. Böylelikle bu çocuğun buluğdan önceki hükmü (babasının velayeti altında) doğru ve sağlıklı olduğu gibi buluğa erdikten sonraki hükmü de aynı şekilde doğru ve sağlıklı olur.

İşte bu konuda nazara göre (düşünme ve kıyasa göre) hüküm budur. Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin -Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de görüşüdür. Ancak o şöyle derdi: Şayet kadın kendisine denk olmayan birisi ile nikâhlanacak olursa velisi ona rağmen bu nikâhı fesh edebilir. Aynı şekilde mehrini düşük tespit edip emsallerinin mehrinden daha düşük bir mehir ile evlenecek olursa velisinin bu hususta ona da emsali olan diğer kadınların mehri gibi mehir vermesi için dava açma hakkına sahiptir.

Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- önceleri şöyle derdi: Kadın kendisini -velisi dışında- nikâhlama yetkisine sahiptir. O şunu demek istiyor: Kadın emsallerinden düşük bir mehir ile evlendiği takdirde velinin kadına itiraz etme hakkı yoktur. Daha sonra Ebu Yusuf bu görüşünden vazgeçerek: "Velisiz nikâh olmaz" diyenlerin görüşlerini benimsemiştir. Onun bu ikinci görüşü aynı zamanda Muhammed b. el-Hasen'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de görüşüdür.

Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

٣- بَابُ الرَّجُلِ يُرِيدُ تَزَوُّجَ الْمَرْأَةِ هَلْ يَحِلُّ لَهُ النَّظَرُ إِلَيْهَا أَمْ لاَ؟

3- BİR KADIN İLE EVLENMEK İSTEYEN ERKEĞİN, O KADINA BAKMASI HELAL OLUR MU, OLMAZ MI?

٤١٩٣- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ الْكَيْسَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو شِهَابٍ الْحَنَّاطُ، عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ، عَنْ عَمِّهِ سَهْلِ بْنِ أَبِي حَثْمَةَ، قَالَ: رَأَيْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مَسْلَمَةَ يُطَارِدُ ثُبَيْتَةَ بِنْتَ الضَّحَّاكِ فَوْقَ إِجَارٍ لَهَا بِبَصْرَةَ، طَرْدًا شَدِيدًا. فَقُلْتُ: أَتَفْعَلُ هَذَا، وَأَنْتَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِذَا أُلْقِيَ فِي قَلْبِ امْرِئٍ خِطْبَةُ امْرَأَةٍ، فَلا بَأْسَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَيْهَا».

4193- … Muhammed b. Süleyman b. Ebi Hasme'den, o amcası Süleyman b. Ebi Hasme'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ben Muhammed b. Mesleme'nin, ed-Dahhâk'ın kızı Subeyte'yi etrafında korkuluğu bulnmayan Basra'daki bir evinin damı üzerinde dikkatli bir şekilde takip ettiğini gördüm. Bunun üzerine: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından olduğun halde bunu nasıl yaparsın? dedim. Bana şu cevabı verdi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim: ***"Bir kişinin, kalbine bir kadına talip olma arzusu atılacak olursa ona bakmasında bir sakınca yoktur."***[194]

---

194 İbn Mâce, Nikâh, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 493, IV, 225, 226.

٤١٩٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْوَاسِطِيُّ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عِيسَى، عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ، وَكَانَ قَدْ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا خَطَبَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً، فَلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَنْظُرَ إِلَيْهَا إِذَا كَانَ إِنَّمَا يَنْظُرُ إِلَيْهَا لِلْخِطْبَةِ وَإِنْ كَانَتْ لا تَعْلَمُ».

4194- … Musa b. Abdullah b. Yezid'den, o Ebu Humeyd'den -ki Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i görmüştü- onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Sizden birisinin, bir kadına talip olduğu takdirde ona yalnızca talip olması nedeniyle bakmasında, -kadının kendisi bilmese dahi- bir vebal yoktur."***

٤١٩٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ، عَنْ وَاقِدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا خَطَبَ أَحَدُكُمْ الْمَرْأَةَ، فَقَدَرَ عَلَى أَنْ يَرَى مِنْهَا مَا يُعْجِبُهُ، فَلْيَفْعَلْ». قَالَ جَابِرٌ: فَلَقَدْ خَطَبْتَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي سَلِمَةَ، فَكُنْتُ أَتَخَبَّأُ -أَيْ: أَخْتَفِي- فِي أُصُولِ النَّخْلِ، حَتَّى رَأَيْتُ مِنْهَا بَعْضَ مَا يُعْجِبُنِي فَخَطَبْتُهَا، فَتَزَوَّجْتُهَا.

4195- … Vâkıd b. Amr b. Sa'd b. Muâz'dan, o Cabir b. Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Sizden birisi, evlenmek istediği kadına talip olduğu takdirde, eğer onu beğenecek şekilde görmeye gücü yeterse bunu yapsın."***

Cabir dedi ki: Ben Selemeoğullarından bir kadına talip olmuştum. Bunun için hurma ağaçlarının diplerinde saklanarak (onu görmeye çalışıyordum). Nihayet beğeneceğim kadarıyla onu bir parça gördüm. Sonra ona talip olup onunla evlendim.[195]

195 Hadisi buna yakın olarak: Ebu Davud, Nikâh, 18; Tirmizî, Nikâh, 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 334, 360.

٤١٩٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ السَّقَطِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ كَيْسَانَ الْيَشْكُرِيُّ عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلاً أَرَادَ أَنْ يَتَزَوَّجَ امْرَأَةً مِنْ نِسَاءِ الأَنْصَارِ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اُنْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّ فِي أَعْيُنِ نِسَاءِ الأَنْصَارِ شَيْئًا». يَعْنِي الصِّغَرَ.

4196- … Ebu Hâzim'den, onun Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, bir adam ensar kadınlarından biriyle evlenmek istedi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Onu gör. Çünkü ensar kadınlarının gözlerinde bir şey vardır"*** dedi. Bu sözleriyle gözlerinin küçük olduğunu kastediyordu.[196]

٤١٩٧- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عَاصِمٍ الأَحْوَلُ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمُزَنِيِّ أَنَّ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ أَرَادَ أَنْ يَتَزَوَّجَ امْرَأَةً، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اُنْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهُ أَحْرَى أَنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا».

4197- … Bekr b. Abdullah el-Müzenî'den rivayete göre, Mugîre b. Şu'be bir kadın ile evlenmek istemişti. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Sen onu gör. Çünkü böyle yapman birbirinizle kaynaşmanız için daha uygundur"*** dedi.[197]

٤١٩٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، قَالَ: خَطَبْتُ امْرَأَةً فَقَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ نَظَرْتَ إِلَيْهَا؟» فَقُلْتُ لا. فَقَالَ: «فَانْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهُ أَحْرَى أَنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا».

4198- … Bekr b. Abdullah'tan, o Mugîre b. Şu'be'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir kadına talip oldum. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* bana: ***"Ona baktın mı?"*** diye sordu. Ben: Hayır, dedim. Bunun üzerine Al-

196 Müslim, Nikâh, 74, 75; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 276, 299.
197 Tirmizî, Nikâh, 5; Nesâî, Nikâh, 17; İbn Mâce, Nikâh, 9; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 245, 246.

lah Rasulü: ***"Onu gör. Çünkü böylesi birbirinizle kaynaşmanız için daha uygundur"*** dedi.[198]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu rivayetlerde, bir kadını nikâhlamak isteyen kimsenin, onun yüzüne bakmasının mubah olduğu belirtilmektedir. Bundan dolayı bazıları bu görüşü benimsemiştir.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Böyle bir şey bir kadını nikâhlamak isteyene de, istemeyene de caiz değildir. Bu, ancak kadının kocası ya da onunla nikâhlanması haram olan bir akrabası olması halinde caiz olabilir, demişlerdir.

Bunlar, bu hususta da şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٤١٩٩- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ أَبِي طُفَيْلٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ: «يَا عَلِيُّ إِنَّ لَكَ كَنْزًا فِي الْجَنَّةِ، وَإِنَّكَ ذُو قَرْنَيْهَا فَلَا تُتْبِعْ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ، فَإِنَّمَا لَكَ الْأُولَى وَلَيْسَتْ لَكَ الْأُخْرَى».

4199- … Seleme b. Ebi Tufeyl'den, o Ali b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şöyle demiştir: ***"Ey Ali! Şüphesiz senin için cennette bir hazine vardır ve şüphesiz sen onun Zülkarneynisin. Bu sebeple bir bakışın peşinden diğerini getirme. Çünkü birincisi senin lehinedir, ikincisine ise hakkın yoktur."***[199]

٤٢٠٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْعَوَامِّ، مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْمُرَادِيُّ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانٍ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، وَأَبُو شِهَابٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ

198 4197 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
199 Ebu Davud, Nikâh, 43; Tirmizî, Edeb, 28; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 351, 353, 357.

سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ، عَنْ جَرِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ عَنْ نَظْرَةِ الْفَجْأَةِ قَالَ: «اِصْرِفْ بَصَرَكَ».

4200- … Ebu Zur'a b. Amr b. Cerîr'den, o Cerîr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ani bakış hakkında sordum. O: ***"(Hemen) bakışını başka tarafa çevir"*** buyurdu.[200]

٤٢٠١- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ، قَالَ: ثنا وُهَيْبٌ عَنْ يُونُسَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4201- Bize Nasr b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb b. Nâsıh tahdis edip dedi ki: Bize Vüheyb, Yunus'tan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٢٠٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ اِبْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ يُونُسَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4202- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Uleyye, Yunus'tan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٢٠٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي رَبِيعَةَ الْأَيَادِيِّ، عَنْ أَبِي بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ رَفَعَهُ مِثْلَهُ. يَعْنِي: أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِعَلِيٍّ: «يَا عَلِيُّ لا تُتْبِعْ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ، فَإِنَّمَا لَكَ الأولَى، وَلَيْسَتْ لَكَ الثَّانِيَةُ».

4203- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Şerîk, Ebu Rebîa el-İyâdî'den haber verdi. O Ebu Büreyde'den, o babasından hadisi ref ederek (Hz. Peygamber'e nispet ederek) aynen zikretti.

---

200 Müslim, Edeb, 45; Ebu Davud, Nikâh, 43; Tirmizî, Edeb, 28; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 358, 361.

Yani Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ali'ye: ***"Ey Ali! Bir bakışı diğerinin peşinden getirme. Çünkü birincisi senindir ama ikincisi senin lehine değildir"*** buyurmuştur.

٤٢٠٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ قَادِمٍ قَالَ أَخْبَرَنَا شَرِيكٌ، عَنْ أَبِي رَبِيعَةَ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيٍّ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «النَّظْرَةُ الْأُولَى لَكَ، وَالْأَخِرَةُ عَلَيْكَ».

4204- … İbn Büreyde'den, o babasından, o Ali *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Birinci bakış senindir, ikincisi ise aleyhinedir."***

***

Bu kanaatte olanlar şöyle derler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ikinci bakışı haram kılmıştır. Çünkü ikincisi bakanın kendi tercihi ile olur. Ayrıca Allah Rasulü, ikincinin hükmünün bakanın isteği ile olmaması şartıyla birincisinin hükmünden farklı olduğunu belirtmiştir. Herhangi bir kimseye, kendisi ile kadın arasında bir nikâh ya da bu gibi hususlarda kendisine haram olmayacak şekilde mahremiyet bulunması hali dışında kadının yüzüne bakmak için müsaade edilmemiştir.

Bu hususta birinci görüş sahiplerinin lehine ancak bunların aleyhine olan delillerden birisi de şudur: Birinci grup rivayetlerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mubah kıldığı başka bir amaç için değil de talip olmak amacıyla bakmaktır. Böyle bir bakış ise helal olan bir sebep dolayısı iledir.

Nitekim bir erkek aralarında nikâh bulunmadığı için bir kadının yüzüne aleyhine şahitlik etmek ya da lehine şahitlik etmek için bakacak olursa bunun caiz olduğunu görüyoruz.

Aynı şekilde ona talip olmak için yüzüne bakacak olursa bu da ona caizdir.

Ali, Cerîr ve Büreyde *radıyallahu anhum*'un rivayet ettikleri bunu yasaklayan hadislere gelince; buradaki yasak, talip olma dışındaki haller ile helal olmayan haller hakkındadır. Bunlar olmadan bakılacak olursa bu, haram kılınmış bir mekruh (harama yakın bir mekruh, tahrimen mekruh) olur.

Bizler, ilim adamlarının, satın almak istemesi halinde bir kimsenin cariyenin göğsüne bakmasının caiz ve helal olduğu hususunda görüş ayrılığı içerisinde olmadıklarını görüyoruz. Çünkü onun cariyenin göğsüne bakması, başka bir maksada bağlı değil de onu satın almak içindir. Eğer onu satın almak için değil de bir başka amaçla aynı yerlerine bakacak olursa bu ona haram olur.

Erkeğin kadının yüzüne bakmasının durumu da böyledir. Eğer o bu işi helal olan bir sebep dolayısıyla yaparsa bu, ona mekruh değildir. Eğer bunu kendisine haram olan bir sebep dolayısıyla yaparsa bu da onun için mekruh olur.

Talip olmak için kadının yüzüne bakmanın helal olduğu sabit olduğuna göre, bunun hükmü de bundan dolayı avretin hükmü dışına çıkmaktadır. Çünkü bizler, kadını nikâhlamak isteyen kimsenin, vücudunun avret sayılan bir kısmına bakmasının mubah olmadığını biliyoruz.

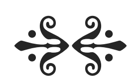
Nitekim bir kadın ile evlenmek isteyen bir kimsenin, onun saçına, göğsüne, vücudunun bundan daha aşağı yerlerine bakmasının, onunla evlenme isteği olmayan kimselere haram olduğu gibi ona da haram olduğunu görüyoruz.

Evlenmek istediği kadının yüzüne bakmasının helal olduğu sabit olduğuna göre, aynı şekilde haram olan bir amaçla olmamak şartıyla kişinin evlenmek istemediği kadının da yüzüne bakmasının helal olduğu sabit olmaktadır.

Yüce Allah'ın: ***"Görünen kısmı müstesna olmak üzere süslerini açığa çıkarmasınlar"*** (en-Nur, 24/31) ayetinde istisna edilen kısmın yüz ve eller olduğu söylenmiştir. İşte bu yorum, bizim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen zikrettiğimiz hadislere uygun düşmektedir.

Böyle bir yorumu benimseyenlerden birisi de Muhammed b. el-Hasen'dir -Allah'ın rahmeti üzerine olsun.- Nitekim bu hususu biz, Süleyman b. Şuayb'ın babası yolu ile Muhammed'den tahdis ettik.

Bütün bunlar aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de görüşüdür.

٤- بَابُ التَّزْوِيجِ عَلَى سُورَةٍ مِنَ الْقُرْآنِ

4- KUR'AN'DAN EZBERE BİLDİĞİ BİR SURE KARŞILIĞINDA EVLENDİRMEK

٤٢٠٥- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ اَلسَّاعِدِيّ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جاءَتْهُ امْرَأَةٌ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي قَدْ وَهَبْتُ نَفْسِي لَكَ. فَقَامَتْ قِيَامًا طَوِيلاً فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ زَوِّجْنِيهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ بِهَا حَاجَةٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ تُصْدِقُهَا إِيَّاهُ؟» فَقَالَ: مَا عِنْدِي إِلا إِزَارِي هَذَا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنْ أَعْطَيْتَهَا إِيَّاهُ، جَلَسْت لا إِزَارَ لَكَ، فَالْتَمِسْ شَيْئًا». فَقَالَ: لا أَجِدُ شَيْئًا، قَالَ: «فَالْتَمِسْ وَلَوْ خَاتَمَ حَدِيدٍ». قَالَ: فَالْتَمَسَ فَلَمْ يَجِدْ شَيْئًا فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ مَعَك مِنَ الْقُرْآنِ شَيْءٌ». فَقَالَ: نَعَمْ، سُورَةُ كَذَا، وَسُورَةُ كَذَا، السُّوَرُ سَمَّاهَا فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ زَوَّجْتُكَ بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ».

4205- ... Ebu Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd es-Sâidî'den rivayet ettiğine göre, bir kadın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelerek: Ey Allah'ın Rasulü! Ben kendimi sana hibe ettim, dedi ve uzun bir süre ayakta bekledi.

Bunun üzerine bir adam kalkarak: Ey Allah'ın Rasulü! Eğer senin bu ka-

dın ile nikâhlanmana ihtiyacın yoksa onu benimle evlendir, dedi. Allah Rasulü: ***"Ona mehir olarak verebileceğin bir şeyin var mı?"*** diye sordu. Adam: Yanımda bu izarımdan (belimden aşağısını örten peştamalımdan başka) bir şeyim yok, dedi. Bu sefer Allah Rasulü: ***"Eğer bunu bu kadına verecek olursan sen izarsız kalırsın. Bir şeyler bulmaya bak"*** dedi. Adam: Hiçbir şey bulamıyorum deyince Allah Rasulü: ***"Demirden bir yüzük dahi olsa bulmaya çalış"*** dedi. (Sehl) dedi ki: Onu da aradı ama hiçbir şey bulamadı. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Kur'an'dan ezbere bildiğin bir şeyler var mı?"*** sordu. Adam: Evet, filan sure filan sure deyip bazı surelerin isimlerini verdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona: ***"Kur'an'dan ezbere bildiklerin karşılığında seni evlendirdim"*** buyurdu.[201]

٤٢٠٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «قَدْ أَنْكَحْتُكَ مَعَ مَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ».

4206- … Bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Hâzim'den tahdis etti. O Sehl'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti. Ancak şunları da söyledi: ***"Kur'an-ı Kerim'den beraberinde bulunanlar ile birlikte seni nikâhladım."***[202]

٤٢٠٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ هِشَامٍ الرُّعَيْنِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ. قَالَ اللَّيْثُ: لا يَجُوزُ هَذَا بَعْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنْ يُزَوَّجَ بِالْقُرْآنِ.

4207- … Bana Hişâm b. Sa'd, Ebu Hâzim'den tahdis etti. O Sehl'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti. el-Leys dedi

201 Buhârî, Nikâh, 32, 40; Müslim, Nikâh, 76; Ebu Davud, Nikâh, 30; Tirmizî, Nikâh, 23; Nesâî, Nikâh, 69; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 336.
202 Buhârî, Nikâh, 50; Müslim, Nikâh, 41; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 330.

ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra bu şekilde Kur'an karşılığı (mehir yerine) evlenmek artık caiz değildir.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları adı konulmuş Kur'an-ı Kerim'den bir sure öğretmek şartı ile evlenmenin caiz olduğu kanaatini benimsemiş ve: Bu, o kimsenin kadına o sureyi öğreteceği manasına gelir, deyip bu hususta bu hadisi delil göstermiştir.

Ancak bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Bu şartla evlenen bir kimsenin nikâhı caiz (geçerli)dir. Fakat bu, mehrin adını koymamış olan kimse hükmündedir. Böyle bir kadına, -onunla gerdeğe girecek olur veya ikisi ya da onlardan birisi ölecek olursa- emsalinin mehri gerekir. Şayet gerdeğe girmeden onu boşayacak olursa o zaman kadına mut'a (kendisiyle yararlanılacak bir şeyler hediye) verir.

Bunların lehine ve birinci görüş sahiplerinin aleyhine olan delillerden birisi de şudur: Sehl yoluyla gelen hadiste yer alan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Ben seni ezberinde bulunan Kur'an-ı Kerim'e mukabil onunla evlendirdim"*** sözünün, zahiri anlamına göre yorumlanacağıdır. Nitekim birinci görüş sahiplerinin mezhebi (takındıkları tutum) da bunun dışındaki sözlerde bu şekildedir. O halde burada ezberindeki sureye mukabil anlamı vardır, onu öğretme karşılığı değildir. Eğer ezberindeki sureye mukabil anlamında ise surenin saygınlığı üzere demektir, bunun mehirle alakası yoktur. Nitekim Ebu Talha'nın Müslüman olma şartı ile Ümmü Süleym ile evlenmesinde de durum böyledir.

٤٢٠٨- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْخَطَّابُ بْنُ عُثْمَانَ الْفَوْزِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ عُتْبَةَ بْنِ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ أَبَا طَلْحَةَ تَزَوَّجَ أُمَّ سُلَيْمٍ عَلَى إِسْلامِهِ فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَحَسَّنَهُ.

4208- … Ebu Bekir b. Ubeydullah b. Enes'ten, o Enes b. Malik'ten rivayet ettiğine göre, Ebu Talha İslamı kabul etmesi şartı ile Ümmü Süleym

ile evlenmişti. Ümmü Süleym bunu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e söyleyince o, bu işi güzel görmüştü.[203]

***

Burada Ebu Talha'nın İslam'a girmesi hakikatte bir mehir değildi. Müslüman olma şartıyla Ümmü Süleym ile evlenmesi, İslam'a girdiği için onunla evlenmesi anlamındadır. Nitekim bazıları Enes'in rivayet ettiği bu hadise şu fazlalığı eklemektedir:

Enes dedi ki: Allah'a yemin ederim, Ümmü Süleym'in ondan başka bir mehri yoktu.

Bize göre bu, -doğruyu en iyi bilen Allah'tır- Ümmü Süleym, Ebu Talha'dan bundan başka mehir istemedi manasına gelir. Zaten Sehl'in rivayet ettiği sözü edilen kadın ile ilgili hadisin anlamı da budur.

Bu görüş sahiplerinin yani birinci görüş sahiplerinin delillerinden birisi de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Kur'an'a mukabil maddi menfaat elde edilmesini ya da dünyevi herhangi bir şeyin bir bedel olarak alınmasını yasaklamış olduğudur.

٤٢٠٩– حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّة، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مُغِيرَةُ بْنُ دِينَارٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَادَةُ بْنُ نَسِيٍّ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ ثَعْلَبَةَ، عَنْ عُبَادَةَ قَالَ: كُنْتُ أُعَلِّمُ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ الْقُرْآنَ، فَأَهْدَى إِلَيَّ رَجُلٌ مِنْهُمْ قَوْسًا، عَلَى أَنْ أَقْبَلَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ. فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «إِنْ أَرَدْتُ أَنْ يُطَوِّقَكَ اللهُ بِهَا طَوْقًا مِنَ النَّارِ، فَاقْبَلْهَا».

4209- … Ubâde şöyle dedi: Ben Suffa ehlinden bazı kimselere Kur'an öğretiyordum. Onlardan birisi bana Allah yolunda kabul edeyim diye bir yay hediye etti. Ben bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e söyleyince o şöyle buyurdu: ***"Eğer Allah'ın ona karşılık senin boynuna ateşten bir halka takmasını istiyorsan onu kabul et."*** [204]

203 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 106, 181.
204 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 315.

٤٢١٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلامٍ، عَنْ أَبِي سَلامٍ، عَنْ أَبِي رَاشِدٍ الْحُبْرَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِبْلٍ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «اقْرَءُوا الْقُرْآنَ وَلا تَغْلُوا فِيهِ، وَلا تَجْفُوا عَنْهُ، وَلا تَأْكُلُوا بِهِ، وَلا تَسْتَكْثِرُوا بِهِ».

4210- … Abdurrahman b. Şibl el-Ensârî şöyle dedi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim: ***"Kur'an'ı okuyun, fakat onda aşırılığa kaçmayın, ondan uzak da düşmeyin. Ona mukabil (dünyalık menfaatler) yemeyin ve onunla malınızı çoğaltmaya kalkışmayın."***[205]

٤٢١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ. ح

4211- Bize Muhammed Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Müslim b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Ebân b. Yezid, Yahya b. Ebi Kesîr'den tahdis etti, H.

٤٢١٢- وَحَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مَسْلَمَةَ، مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا أَبَانٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى، قَالَ: اِبْنُ خُزَيْمَةَ فِي حَدِيثِهِ، عَنْ زَيْدٍ، وَقَالَ: اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا زَيْدٌ ثُمَّ اجْتَمَعَا جَمِيعًا فَقَالا: عَنْ أَبِي سَلَامٍ، عَنْ أَبِي رَاشِدٍ الْجُبْرَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِبْلٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: «اِقْرَءُوا الْقُرْآنَ وَلا تَغْلُوا فِيهِ وَلا تَأْكُلُوا بِهِ».

4212- Bize Zeyd b. Ebi Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Mesleme Musa b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Ebân tahdis edip dedi ki: Bize Yahya tahdis edip dedi ki: İbn Huzeyme hadisinde Zeyd'den dedi, İbn Ebi Davud ise bize Zeyd tahdis etti, dedi. Sonra her ikisi (İbn Huzeyme ile İbn Ebi Davud) ittifakla dedi ki: Ebu Selam'dan, o Ebu Raşid el-Hubrânî'den, o Abdurrahman b. Şibl'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle

205 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 428, 444.

derdi: ***"Kur'an'ı okuyun fakat onda aşırıya kaçmayın ve onun aracılığı ile (dünyalık) yemeyin."***

***

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, onların Kur'an-ı Kerim karşılığında dünyevi bir bedel almalarını yasaklamaktadır.

Bu ise, buna muhalif kanaati savunan kimselerin ilk hadisin anlamına dair getirdikleri yorum ile -hadisin anlamının böyle olduğu sabit olduğu takdirde- çatışmaktadır. Ancak böyle olduğu da sabit olmamıştır. Çünkü o hadisin belirttiğimiz anlama gelme ihtimali de vardır.

Bununla birlikte bir başka anlama gelme ihtimali de vardır. O da şudur: Yüce Allah Rasulü'ne mehirsiz olarak başkaları ile evlenme (ve evlendirme) imkânını vermiş ve bunu ondan başkasına tanımamıştır. Çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ***"Bir de nefsini Peygamber'e bağışlayan mü'min kadını -eğer Peygamber onu nikâhlamak isterse- diğer mü'minler bir yana yalnız sana has olmak üzere helal kıldık"*** (el-Ahzâb, 33/50).

Bu durumda Yüce Allah'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e vermiş olduğu bu özelliğin kapsamı içerisinde Hz. Peygamber, kendisinin mehirsiz olarak sahip olabildiği bir kadını başkası ile evlendirebilir. Böylelikle bu da el-Leys'in dediği gibi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ait bir özellik olur.

Buna delil olan hususlardan birisi de, kadının Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: Ben kendimi sana bağışladım demesi, bunun üzerine sözü geçen adamın ayağa kalkarak Allah Rasulü'ne: Eğer senin ona bir ihtiyacın yoksa onu benimle evlendir demiş olmasıdır.

İşte bu hadiste sözü geçip de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kadın ile kendisinin evlenmek isteyip istemediği hususunda danıştığından ve kadının ona "Beni onunla evlendir" dediğinden de söz edilmemesi, Allah Rasulü'nün o kadını hadiste sözü geçen adam ile evlendirmesinin "Ben kendimi sana bağışladım" şeklindeki sözünden sonra söylediği bir sözle olmadığına, aksine önce söylemiş olduğu bu sözlerle gerçekleştiğine delildir. Ayrıca kadın ona: "Ben sana beni dilediğin kimseye bağışlama yetkisini de veriyorum" deyip mehir gerektirmeyen hibe (bağış) lafzını da kullanmadığı halde nikâh caiz (geçerli) olmuştur.

İlim adamları, bu şekilde bir hibenin yalnızca Rasulullah *sallallahu aleyhi*

ve sellem'e ait bir özellik olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. Buna sebep ise Yüce Allah'ın bu özelliği bütün mü'minlerin istisna edilip yalnızca ona verdiğinden söz etmiş olmasıdır.

Ancak bazıları: ***"Yalnız sana"*** sözünü mehirsiz olarak diye açıklamış ve böylelikle hibenin, başkasına nikâhlamak şeklinde uygulanacak olursa mehri gerektirdiğini belirtmiştir.

Başkaları ise ***"Yalnız sana has olmak üzere"*** sözünü, hibe ancak senin için nikâh olur senden başkası için nikâh olmaz diye açıklamışlardır.

Sehl'in rivayet ettiği hadiste durumu söz konusu edilen kadın kendisini Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bağışlaması sureti ile [belirttiğimiz üzere nikâhlanacağına göre, burada sözü geçen nikâh da bu hususta, bu doğrultuda kanaat sahibi olanların dediği gibi özel bir durumdur.

Eğer bir kimse bize nakledilen o hadiste sözü edilmemekle birlikte sözünü ettiğimiz hususlardan ayrı olarak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* o kadına][206]: Onu o kişi ile evlendirip evlendiremeyeceğine dair bir soru sormuş olabilir, diyecek olursa ona şöyle cevap verilir: Hadiste bize nakledilmemiş olmakla birlikte Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o kadına surenin dışında bir mehir tayin etmiş olması da aynı şekilde ihtimal dahilindedir.

Eğer sizin benimsediğiniz şekilde hadisi zahirinden çıkan anlama göre yorumlayacak olursanız, o nikâhın sözünü ettiğimiz şekilde ve açıkladığımız tarzda hibe ile gerçekleştiğini de kabul etmeniz gerekmektedir.

Eğer bu hadisi sizin belirttiğiniz şekildeki yoruma göre kabul edecek olursanız, sizden başkasının da sözünü ettiğimiz şekilde yorumlama hakkı vardır. Bundan sonra da sizin bu yorumunuzun diğerinin yorumundan daha öncelikli olması da söz konusu olamaz.

Rivayetlerin anlamlarının doğru bir şekilde anlaşılması bakımından bu konunun uygun açıklaması böyledir.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) yoluyla bunun açıklamasına gelince; bizler şunu gördük: Mehir bilinmeden nikâh yapılacak olursa mehir sabit olmaz ve bu durumda kadının durumu, mehrinin adı konulmamış kadın hükmünde

206 Köşeli parantez [ ] arasında yer alan ibareler, tercümemize esas aldığımız baskıda yer almamaktadır. Bunları el-Mer'aşlî baskısı III, 19 s. den eklemiş bulunuyoruz. Çünkü anlam, ancak bu ibarelerle tamam olmaktadır. (Çeviren)

olur. Bu durumda, tıpkı satılan mallarda ödenecek bedellerin bilinmesi ve icare akdinde ücretin belli olması gibi mehrin bilinir olmasına ihtiyaç duyulur.

Üzerinde icma edilmiş esas da şudur: Bir kimse, adını verdiği bir Kur'an suresini bir dirhem karşılığında kendisine öğretmek üzere bir adamı ücretle tutsa bu caiz olmaz. Aynı şekilde bir dirhem karşılığında kendisine bir şiir öğretmek üzere ücretle tutsa bu da caiz olmaz. Çünkü icare akitleri ancak iki husustan birisi hakkında geçerli olabilir.

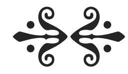
Ya belli bir elbiseyi yıkamak ya da onun dikişini yapmak gibi belirli bir iş hakkında olur ya da belli bir süreliğine yapılır. Bundan dolayı icare akdinde sürenin ya da yapılacak işin belli olması kaçınılmazdır.

Eğer bir sureyi öğretmek üzere birisini ücretle tutacak olursa bu, ne belli bir zaman süreliğine, ne de belli bir iş (emek) üzerine yapılmış bir icare olur. Aksine o kimseyi kendisine bu sureyi öğretmek üzere ücretle tutmuş demektir ki, kişi az bir öğretim ile de fazla bir öğretim ile de öğrenebilir. Kısa bir zamanda da öğrenebilir, öğrenmesi uzun bir zaman da alabilir.

Aynı şekilde evini kendisine bir Kur'an suresini öğretmek şartıyla başkasına satacak olursa bu da icare akitlerinde sözünü ettiğimiz bu hususlar dolayısıyla caiz olmaz.

Durum icare ve satış akitlerinde böyle olduğuna, bizim de mehrin ancak satışın, icarenin ve benzeri akitlerin caiz olduğu şeyler dışında kalan mal ve menfaatler hakkında açıkladığımız şekilde caiz olmayacağına, öğretmek yoluyla ise ne menfaatlere ne de mallara sahip olunamayacağına göre, buna kıyas ile bu şekilde nikâh yoluyla sahip olmaya da imkân yoktur.

İşte nazar (akli düşünme ve kıyas) budur ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de görüşüdür.

٥- بَابُ الرَّجُلِ يَعْتِقُ أَمَتَهُ عَلَى أَنَّ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا

5- BİR KİMSE, CARİYESİNİ MEHRİ OLMASI ŞARTIYLA HÜRRİYETİNE KAVUŞTURSA (HÜKÜM NEDİR?)

٤٢١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّد بْن خزيمة، قَالَ: ثَنَا مُسْلِم بْن إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا أَبَانُ وَحَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، قَالا: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ الْحَبْحَابِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ، أَعْتَقَ صَفِيَّةَ وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا.

4213- … Bize Şuayb b. el-Habhâb'ın Enes b. Malik *radıyallahu anh*'dan tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Safiyye *radıyallahu anhâ*'yı hürriyetine kavuşturmuş ve hürriyetine kavuşturmayı onun mehri yapmıştır.[207]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, erkek, cariyesini özgürlüğüne kavuştursa ve bunun mehri olmasını şart koşsa bu caizdir, demiş ve onunla evlenecek olursa onu hürriyetine kavuşturmuş olmasının dışında bir mehrinin söz konusu olmadığı kanaatini kabul etmiştir.

207 Buhârî, Nikâh, 13, 68; Müslim, Nikâh, 85; Ebu Davud, Nikâh, 5; Tirmizî, Nikâh, 24; İbn Mâce, Nikâh, 42; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 99, 165, 170…

Bu görüşü benimseyenler arasında Süfyan es-Sevrî ve Ebu Yusuf -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- da vardır.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* dışında hiçbir kimsenin böyle bir şey yapma yetkisi yoktur. Hürriyetine kavuşturma dışında ayrıca mehirsiz olarak kimsenin nikâhı gerçekleşmez. Bunun sadece Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'*e* ait bir özellik olmasının sebebi ise Yüce Allah'ın ona mehir ödemeden evlenebilme hakkını tanımış olması ve bu hakkı onun dışında hiçbir mü'mine tanımamış olmasıdır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ***"... Bir de kendisini Peygamber'e bağışlayan mü'min kadını -eğer Peygamber onu nikâhlamak isterse- diğer mü'minler bir yana yalnız sana has olmak üzere helal kıldık"*** (el-Ahzâb, 33/50).

Yüce Allah, Peygamberi'ne mehirsiz olarak evlenmeyi mubah kıldığına göre, onun mehir olmayan hürriyete kavuşturma karşılığında evlenme hakkı da vardır.

Kendisine mehirsiz evlenme hakkını Allah'ın mubah kılmadığı kimselerin de mehir sayılmayan hürriyete kavuşturma karşılığında nikâhlamaları söz konusu olamaz.

Bu görüşü benimseyenler arasında Ebu Hanife, Züfer ve Muhammed -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de vardır.

Bu hususta bunların lehine olan delillerden birisi de şudur: Tıpkı Enes'in bu uygulamayı Safiyye hakkında yaptığını rivayet ettiği gibi Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh* da, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in aynı uygulamayı Cüveyriye hakkında yaptığını rivayet etmiştir:

٤٢١٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ، قَالَ: كَتَبَ إِلَيَّ نَافِعٌ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ جُوَيْرِيَةَ فِي غَزْوَةِ بَنِي الْمُصْطَلِقِ، فَأَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا، وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا أَخْبَرَنِي بِذَلِكَ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عُمَرَ، وَكَانَ فِي ذَلِكَ الْجَيْشِ.

4214- ...Bize Hammad b. Zeyd, İbn Avn'ın şöyle dediğini tahdis etti: Nâfi'in bana yazdığına göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Cüveyriye'yi

Mustalikoğulları gazvesinde aldı, onu hürriyetine kavuşturup onunla evlendi. Onu hürriyetine kavuşturmayı onun mehri yaptı. Bunu da bana (Nâfi'e) Abdullah b. Ömer haber verdi. O da, bu gazveye katılan ordudaydı.[208]

***

İşte İbn Ömer *radıyallahu anh* bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikrettiğimiz şekilde rivayet etmiştir. Sonra kendisi de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra böyle bir durumda ayrıca mehir ödemesi gerektiğini söylemiştir:

٤٢١٥- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ مِثْلَ ذَلِكَ.

4215- … Bize Hammâd b. Seleme, Ubeydullah'tan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer'den bunun aynısını rivayet etti.

***

İşte Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra bu husustaki hükmün Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hükmünden farklı olduğu kanaatini ortaya koymaktadır.

Bu hükmü bizzat Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den işitmiş olması ihtimali de vardır.

O bu hükmü, bizim delil olarak gösterdiğimiz ve açıklamış olduğumuz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in insanlardan ayrı özel bir durumunun olmasından hareketle de söylemiş olabilir.

Bundan sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hürriyetine kavuşturup mehri olarak tespit ettiği Cüveyriye'yi azat etmesinin nasıl olduğunu inceledik ve şunu gördük:

٤٢١٦- رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا هُوَ اِبْنُ أَبِي زَائِدَةَ، قَالَ ثِنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عُرْوَةَ،

208 Buhârî, Megâzî, 38.

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: لَمَّا أَصَابَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبَايَا بَنِي الْمُصْطَلِقِ، وَقَعَتْ جُوَيْرِيَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ فِي سَهْمٍ لِثَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ أَوْ لِابْنِ عَمٍّ لَهُ، فَكَاتَبَتْ عَلَى نَفْسِهَا قَالَتْ: وَكَانَتْ امْرَأَةً حُلْوَةً، لا يَكَادُ يَرَاهَا أَحَدٌ إِلا أَخَذَتْ بِنَفْسِهِ، فَأَتَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَسْتَعِينُهُ فِي كِتَابَتِهَا، فَوَاللهِ مَا هُوَ إِلا أَنْ رَأَيْتُهَا عَلَى بَابِ الْحُجْرَةِ فَكَرِهْتُهَا، وَعَرَفْتُ أَنَّهُ سَيَرَى مِنْهَا مِثْلَ مَا رَأَيْتُ.

فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَنَا جُوَيْرِيَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ بْنِ أَبِي ضِرَارٍ، سَيِّدِ قَوْمِهِ، وَقَدْ أَصَابَنِي مِنَ الْأَمْرِ مَا لَمْ يَخْفَ، فَوَقَعْتُ فِي سَهْمِ ثَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ، أَوْ لِابْنِ عَمٍّ لَهُ، فَكَاتَبْتُهُ، فَجِئْتُ رَسُولَ اللهِ أَسْتَعِينُهُ عَلَى كِتَابَتِي. قَالَ: «فَهَلْ لَكِ مِنْ خَيْرٍ مِنْ ذَلِكَ؟» قَالَتْ: وَمَا هُوَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: «أَقْضِي عَنْكِ كِتَابَتَكِ وَأَتَزَوَّجُكِ». قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: «فَقَدْ فَعَلْتُ». وَخَرَجَ الْخَبَرُ إِلَى النَّاسِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَزَوَّجَ جُوَيْرِيَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ، فَقَالُوا: صَاهَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَرْسَلُوا مَا فِي أَيْدِيهِمْ.

قَالَتْ: فَلَقَدْ أَعْتَقَ بِتَزْوِيجِهِ إِيَّاهَا مِائَةَ أَهْلِ بَيْتٍ مِنْ بَنِي الْمُصْطَلِقِ، فَلا نَعْلَمُ امْرَأَةً كَانَتْ أَعْظَمَ بَرَكَةً عَلَى قَوْمِهَا مِنْهَا.

4216- … Bana Muhammed b. Cafer b. ez-Zübeyr, Urve'den tahdis etti. O Âişe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mustalikoğullarından esirleri alınca, el-Hâris kızı Cüveyriye, Sâbit b. Kays b. Şemmâs'ın -ya da onun bir amcasının oğlunun- payına düşmüştü. Bu sebeple hürriyetini satın almak üzere (payına düştüğü şahıs ile) yazışma yapmıştı. (Âişe *radıyallahu anhâ*) dedi ki: Cüveyriye çok tatlı bir kadındı. Onu gören herkes mutlaka ondan etkilenirdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelerek yazışma bedeli hususunda ondan yardım istedi. Allah'a yemin ederim, ben onu odanın kapısında görür görmez ondan tiksindim ve benim Cüveyriye'de gördüğümün aynısını onun (Rasulullah'ın) da göreceğini anladım.

Cüveyriye: Ey Allah'ın Rasulü! Ben kavmimin efendisi el-Hâris b. Ebi Dırâr'ın kızı Cüveyriye'yim. Senin de açıkça bildiğin hal başıma geldi ve ben

Sâbit b. Kays b. Şemmâs'ın -ya da onun bir amcasının oğlunun- payına düştüm. Bu sebeple onunla yazıştım ve yazışma bedelimi karşılamak için yardımını istemek üzere Allah'ın Rasulü'nün yanına geldim, dedi.

Allah Rasulü: ***"Senin için bundan daha hayırlı olan bir işe ne dersin?"*** diye sordu. Cüveyriye: O nedir, ey Allah'ın Rasulü? dedi. Allah Rasulü: ***"Senin adına senin yazışma bedelini ben ödeyeyim ve seninle evleneyim"*** dedi. Cüveyriye: Olur deyince Allah Rasulü de: ***"Ben de bunu yaptım"*** dedi.

İnsanlara Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in el-Hâris'in kızı Cüveyriye ile evlendiği haberi ulaşınca onlar: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* artık bunlara dünür oldu, deyip ellerinde bulunan esirleri serbest bıraktılar.

Âişe *radıyallahu anhâ* dedi ki: Andolsun ki Allah Rasulü'nün Cüveyriye ile evlenmesi sebebiyle Mustalikoğullarından yüz hane halkı hürriyetine kavuştu. Bundan dolayı kavmine ondan daha çok bereket getiren bir başka kadın bulunduğunu bilmiyoruz.[209]

***

Böylelikle Âişe *radıyallahu anhâ*, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'ın sözünü ettiği Cüveyriye'yi hürriyetine kavuşturması karşılığında onunla evlenip bunu da mehri olarak tespit etmesinin nasıl olduğunu ve aslında bunun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Cüveyriye'nin yazıştığı ve yazışmasında tespit edilen meblağı ödemesi halinde hürriyetini elde edeceği miktarı ödemekten ibaret olduğunu açıklamış olmaktadır.

Daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Cüveyriye ile yazışan kimseye bu yazışma bedelini ödemesi ile icab eden hürriyete kavuşturma, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın hadisinde belirtildiği üzere Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona ödemesi gereken mehrin yerine geçmektedir.

Hürriyetini elde etmek için yazışma yapmış bir cariyenin, efendisine yazışma bedelini hürriyetine kavuşması için ödeyip bu ödemesi sonucu ortaya çıkacak hürriyete kavuşmanın, onun yerine yazışma bedelini ödeyen kimse tarafından bir mehir olarak kabul edilmesi ve bu yolla hürriyetine kavuşan cariyenin bu bedeli ödeyen kimseye eş olması şeklindeki bu hal, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den başkası için mümkün değildir.

209 Ebu Davud, Itâk, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 277.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, ümmeti dışarıda tutulmak üzere ona ait bir özellik olarak bu ödemeyi bir mehir olarak tespit etme ayrıcalığı bulunduğuna göre, yine kendisinin üzerine aldığı hürriyete kavuşturmayı, ümmeti dışarıda kalmak üzere ona ait bir ayrıcalık olmak suretiyle hürriyetine kavuşturduğu kimsenin mehri olarak sayması ayrıcalığı da vardır.

İşte bu konunun rivayetler bakımından uygun açıklaması budur.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) açısından açıklamasına gelince; Ebu Yusuf -Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demiştir: Bu hususta bana göre nazar, hürriyete kavuşturmanın bu şartla hürriyete kavuşturulan cariyeye mehir olması yönündedir. Bununla birlikte onun için ayrıca bir mehir yoktur.

Bunun sebebi şudur: Bizler, böyle bir cariyenin, kendisini hürriyetine kavuşturan ile evlenmek şartı ile hürriyetine kavuşturulması halinde daha sonra bunu kabul etmeyecek olursa bu durumda kendi değerini kazanmak için çalışmakla yükümlü olduğunu görüyoruz.

Ebu Yusuf dedi ki: Bu şartla evlenmeyi kabul etmesi halinde kendisine mehir olarak tayin edilen şey (olan hürriyetine kavuşturma), evlenmeyi kabul etmemesi halinde ise onu (karşılığını) kazanmak üzere çalışması icab eder. Yine şöyle demektedir: Şayet kocası onunla gerdeğe girmeden önce onu boşayacak olursa bu durumda hürriyet bedelinin değerinin yarısını kazanmak için çalışması gerekmektedir.

Bu hususta el-Hasen'den de rivayet nakledilmiştir:

٤٢١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ أَشْعَثَ، عَنِ الْحَسَنِ فِي رَجُلٍ أَعْتَقَ أَمَتَهُ، وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا، ثُمَّ طَلَّقَهَا قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا، قَالَ: عَلَيْهَا أَنْ تَسْعَى فِي نِصْفِ قِيمَتِهَا.

4217- … Eş'as'dan, o el-Hasen'den, onun, cariyesini hürriyetine kavuşturan ve bunu onun mehri olarak tespit etmiş bulunan sonra da gerdeğe girmeden onu boşayan adam hakkında: Bu durumda o kadının, değerinin yarısını kazanmak için çalışma yükümlülüğü vardır, dediğini rivayet etmiştir.

***

Bu hususta Ebu Yusuf'un -Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- aleyhine

olan delillerden birisi de şudur: O, hürriyet bedeli hususunda herhangi bir kabul etmeyişinin söz konusu olmaması halinde bedelinin geri kalan kısmı için çalışıp kazanması gerektiğini söylemiştir. Oysa bu hususta hürriyetine kavuşturulan cariyenin evlenmeyi kabul etmesi hali ile ilgili ikisinin -Ebu Hanife ve Muhammed'in- kabul etmek zorunda oldukları görüş, aynı şekilde onların üçünü de (Ebu Yusuf dahil) bağlayıcıdır.

Züfer'e göre ise, bu şartla hürriyetine kavuşturulan cariyenin, evlenmeyi kabul etmeyecek olursa çalışıp bedelini kazanma yükümlülüğü yoktur. Eğer bu cariyeye nikâhı kabul etme şartı hürriyetine kavuşturma akdinin esasında koşulmuş ise ona hürriyetini kazandıranın o cariyeye bu şartı koşması, cariyenin lehine kendisinin de aleyhine koştuğu bir şarttır. Bu da cariyenin bu teklifi kabul etmesi halinde onun lehine icab eden mehirdir. Züfer'in görüşüne göre bu böyledir. Buna göre, cariyenin hürriyetine kavuşturulması karşılığında herhangi bir bedel söz konusu değildir ancak hürriyetine kavuşturanın lehine ve cariye aleyhine konuşulan nikâh şartı ise hürriyete kavuşturmanın dışında bir şarttır.

Bu ise, kendisine bin dirhem karşılığında bir sene hizmet etmesi şartı ile kölesini azad eden kimsenin durumuna benzer. Köle ona hizmet etmeyi kabul etmeyecek olursa köleye bir şey düşmez. Çünkü ona hizmet etmesi karşılığında hizmetinin bir bedeli olarak eski sahibinden bu bedel kadar alacaklı olurdu.

Aynı şekilde Züfer'in, evlenmek şartıyla hürriyetine kavuşturulan cariye hakkındaki görüşüne göre, eğer cariye bu evliliği kabul edecek olursa evliliği kabul etmesinin bir bedeli olarak ona bir mehir ödemek icab eder. Eğer evlenmeyi kabul etmeyecek olursa hürriyetine kavuşturulması karşılığında ayrıca ona bir bedel ödemek gerekmez. Çünkü o, karşılıksız olarak hürriyetine kavuşturulmuş ve ayrıca bir bedel karşılığında nikâhı kabul etmesi şartı koşulmuştur.

Nikâh karşılığı bedel ise, tıpkı hizmetin gerçekleşmemesi halinde hizmet karşılığında bedelin sabit olmaması gibi ancak nikâhın gerçekleşmesi ile sabit olur.

Dolayısıyla her ikisinin de batıl olması veya bunlardan birisinin batıl olması, herhangi bir bedel karşılığı olmadan gerçekleştirilmiş hürriyete kavuşturmada bir şey ödemeyi gerektirmez.

İşte bu hususta nazar (akli düşünme ve kıyas) Züfer'in dediği gibidir. Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti hepsine olsun- dedikleri gibi değildir.

Eyyub es-Sahtiyânî de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Safiyye ile onu hürriyetine kavuşturması şartı ile evlenmesi konusunda Ebu Hanife, Züfer ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti hepsine olsun- kanaatinde idi.

٤٢١٨- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، قَالَ: أَعْتَقَ هِشَامُ بْنُ حَسَّانٍ أُمَّ وَلَدٍ لَهُ وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِأَيُّوبَ فَقَالَ: لَوْ كَانَ أَبَتَّ عِتْقَهَا؟ فَقُلْتُ: أَلَيْسَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْتَقَ صَفِيَّةَ، وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا؟ فَقَالَ: لَوْ أَنَّ اِمْرَأَةً وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ ذَلِكَ لَهُ. فَأَخْبَرْتُ بِذَلِكَ هِشَامًا، فَأَبَتَّ عِتْقَهَا وَتَزَوَّجَهَا، وَأَصْدَقَهَا، أَرْبَعَمِائَةٍ.

4218- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis edip dedi ki: Hişâm b. Hassân bir Ümmü veledini (kendisinden çocuk doğurmuş cariyesini) hürriyetine kavuşturdu ve onu hürriyetine kavuşturmayı mehri kabul etti. Ben bunu Eyyub'a söyleyince: Niçin onu kesin olarak (şartsız) hürriyetine kavuşturmadı ki? dedi. Ben: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de Safiyye'yi hürriyetine kavuşturup bunu onun mehri olarak tespit etmemiş miydi? deyince şu cevabı verdi: Bir kadın kendisini Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bağışlayacak olursa onun buna yetkisi vardır.

Daha sonra bunu Hişâm'a haber verdim. Hişâm o Ümmü veled'in hürriyetine kavuşmasını da, evliliğini de kesinleşmiş olarak kabul etti ve mehrini dört yüz (dirhem) olarak tespit etti.

***

Bir kişi: Bir adam cariyesini belli bir mal karşılığında hürriyetine kavuştursa o cariye de bunu kabul etse, cariye, hürriyetine kavuşmuş olur ve o malı da o adama vermekle mükellef olur. Durum böyle olduğuna göre, onu hürriyete kavuşturmayı mehri olarak kabul ederek hürriyetine kavuşturacak olsa ve cariye de bunu kabul edip hür olsa, o malı o cariyenin kendisini hürriyetine kavuşturana vermesi yükümlülüğünden kabul etmediğiniz nedir? diyecek olursa ona şöyle cevap verilir: Belli bir mal karşılığında onu hürriyetine

kavuşturşa cariye de onun bu şartını kabul etse cariyenin lehine efendisinin onu hürriyetine kavuşturma yükümlülüğü ortaya çıkar. Buna karşılık cariyenin de efendisine o malı vermesi gerekir. Bu yaptıkları akit ile önceden sahip olmadığı bir şey onların her birisi lehine icab eder.

Eğer cariyenin sahibi, mehir kabul etmesi şartıyla cariyesini hürriyetine kavuşturacak olursa kendisi ile evlenmeyi kabul etmesi karşılığında cariyesini hürriyetine kavuşturmuş olur. Böylelikle kendisinin sahip olduğu bir hürriyeti onun (cariyesinin) mülkiyetine vermiş demektir. Ancak kendisinin hürriyetine kavuşmadan önce sahip olmadığı bir şeyi ve efendisinin daha önce sahip bulunduğu bir şeyi onun mülkiyetine vermiş olamaz. Dolayısıyla cariye, kendisini hürriyetine kavuşturmuş olan efendisinin mülkiyetine daha önce malik olmadığı bir şeyi vermiş olmamaktadır. Aksine ona önceden efendisinin sahip olmuş olduğu bir şeyin bir kısmının mülkiyetini vermiş olur.

Aynı şekilde efendisinin, cariyesini hürriyetine kavuşturması nedeni ile kendi lehine cariyesi üzerinde herhangi bir hakkı doğmaz ve bu şekilde hürriyetine kavuşturması onun mehri sayılmaz.

İşte bu, cariyenin mehri olarak kabul edilen hürriyete kavuşturması ile eski sahibinin eşi olacağını söyleyenlere karşı bir delildir.

Hürriyetine kavuşturduktan sonra ancak yeniden yapılacak bir nikâh ile onun eşi olur. Onu hürriyetine kavuşturması karşılığında da mehri (miktarı) ni eski sahibine ödemesi gerekir ve bu mehir ile eski sahibi ne zaman isterse onunla evlenebilir diyenlere gelince; bu hususta şöyle demek onlara karşı bir delil olur: Onu hürriyetine kavuşturan kimse, hürriyetine kavuşturması sebebiyle eski cariyesinin ona ödemesi gereken mehrin ödenmesi ile onu alabilir.

Şayet o mehir ile onu alma hakkı vardır diyecek olursa böyle diyen bu sözüyle bütün ilim adamlarının söylemedikleri bir görüşü söylemiş olur.

Eğer o mehir ile onu eş olarak alamaz diyecek olursa ona şöyle cevap verilir: Peki, o cariyeyi hürriyetine kavuşturması karşılığında cariyenin ona ödemesi gereken mehir bir mal mıdır yoksa maldan başka bir şey midir? Eğer bu, bir mal ise ne zaman isterse onun, o eski cariyesinden alma hakkına sahip olduğu mal ile onu eş olarak alma hakkı vardır. Şayet maldan başka bir şey ise, onunla maldan başka bir şey ile evlenme hakkı yoktur.

Sözünü ettiğimiz bu hususla da aynı şekilde bu görüşün tutarsızlığı ispatlanmaktadır. Doğrusunu en iyi bilen Yüce Allah'tır.

٦- بَابُ نِكَاحِ الْمُتْعَةِ

6- MUT'A NİKAHI

٤٢١٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ الْقَاسِمِ بْنِ الْوَلِيدِ قَالَ: إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: كُنَّا نَغْزُو مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَيْسَ لَنَا نِسَاءٌ، فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ، أَلا نَسْتَخْصِي؟ فَنَهَانَا عَنْ ذَلِكَ، وَرَخَّصَ لَنَا أَنْ نَنْكِحَ بِالثَّوْبِ إِلَى أَجَلٍ، ثُمَّ قَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿لاَ تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللهُ لَكُمْ وَلا تَعْتَدُوا إِنَّ اللهَ لا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾.

4219- … Kays b. Ebi Hâzim'den, o Abdullah b. Mesud'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Eşlerimiz olmadan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte gazveye çıkıyorduk. Ey Allah'ın Rasulü! Hayalarımızı burmayalım mı? sorduk. O, bize bunu yasakladı ve bir elbise karşılığında belli bir süreliğine nikâh yapmamıza ruhsat verdi. Abdullah b. Mesud daha sonra: ***"Allah'ın size helal kıldığı o en temiz ve en güzel şeyleri haram kılmayın ve haddi aşmayın. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez"*** (el-Maide, 5/87) ayetini okudu.[210]

٤٢٢٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَخْطُبُ وَهُوَ يُعَرِّضُ

210 Buhârî, Nikâh, 6, 8; Müslim, Nikâh, 11, 12; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 385, 395, 420, 432, 450.

بِابْنِ عَبَّاسٍ، يَعِيبُ عَلَيْهِ قَوْلَهُ فِي الْمُتْعَةِ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَسْأَلُ أُمَّهُ إِنْ كَانَ صَادِقًا، فَسَأَلَهَا، فَقَالَتْ: صَدَقَ ابْنُ عَبَّاسٍ، قَدْ كَانَ ذَلِكَ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا لَوْ شِئْتَ لَسَمَّيْتُ رِجَالاً مِنْ قُرَيْشٍ وُلِدُوا فِيهَا.

4220- … Said b. Cübeyr dedi ki: Ben Abdullah b. ez-Zübeyr'i, İbn Abbas'a üstü kapalı bir şekilde gönderme yaparak onun mut'a hakkında söylediklerini ayıplarken dinledim. Bunun üzerine İbn Abbas: Eğer doğru söylüyorsa annesine sorsun, dedi. İbnü'z-Zübeyr annesine sordu. Annesi: İbn Abbas doğru söylüyor. Bu olmuştu, dedi.

Bunun üzerine İbn Abbas *radıyallahu anh*: Ben istersem Kureyş'ten böyle bir nikâh sonucu doğmuş bazı adamların isimlerini dahi verebilirim, dedi.

٤٢٢١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامٍ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ رَوْحِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، وَسَلَمَةَ بْنِ الأَكْوَعِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَاهُمْ فَأَذِنَ لَهُمْ فِي الْمُتْعَةِ.

4221- … el-Hasen b. Muhammed'den, o Cabir b. Abdullah ile Seleme b. el-Ekva'dan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara (Medine'ye ensarın yanına) geldi ve onlara mut'a nikâhı hususunda izin verdi.[211]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları bu rivayetler doğrultusunda kanaat sahibi olup şöyle demişlerdir: Kişinin belli bir şey karşılığında bir kadın ile belli günler sayısınca mut'a yapmasında bir sakınca yoktur. Bu belli günler bittikten sonra o kadın ona haram olur. Ancak bu haram oluş talak sebebiyle değil, mut'a yapmak üzere akitleştikleri sürenin sona ermesi sebebiyledir. Bunu kabul edenlere göre bundan dolayı aralarında miras söz konusu olmaz.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Böyle bir nikâh caiz olmaz, demiş ve birinci görüş sahiplerinin kendilerine karşı delil gösterdikleri

211 Hadisi buna yakın olarak: Müslim, Nikâh, 14, 19, 20; Nesâî, Nikâh, 71; İbn Mâce, Nikâh, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 405.

rivayetlerde belirtilenin önceden söz konusu olduğunu, bundan sonra ise o hükmün nesh edilerek Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mut'a nikâhını yasakladığını delil gösterip Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den -nesh söz konusu edilmemekle birlikte- bu nikâhı yasaklayan rivayetleri zikretmişlerdir.

٤٢٢٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ، قَالَ: ثَنَا جُوَيْرِيَةُ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، وَمُحَمَّدٍ بْنِ عَلِيٍّ أَخْبَرَاهُ أَنَّ أَبَاهُمَا أَخْبَرَهُمَا أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ يَقُولُ لِابْنِ عَبَّاسٍ إِنَّكَ رَجُلٌ تَابِهٌ إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ.

4222- … ez-Zührî'den rivayete göre, Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Ebi Talib ile [el-Hasen b.][212] Muhammed b. Ali kendisine haber verdiklerine göre, babaları her ikisine Ali b. Ebi Talib'i, İbn Abbas'a şunları söylerken dinlediklerini haber vermişlerdir: "Sen ne yaptığını bilmeyen bir adamsın. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadınlar ile mut'a nikâhı yapmayı yasakladı."[213]

٤٢٢٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، وَأُسَامَةُ، وَمَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ: إِنَّكَ رَجُلٌ تَابِهٌ.

4223- … Bana Yunus, Üsâme ve Malik, İbn Şihâb'dan haber verdiler. O, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak "Sen ne yaptığını bilmeyen bir adamsın" demedi.

٤٢٢٤- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ وَالْحَسَنِ ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ، عَنْ

212 Köşeli parantez içerisindeki ibare el-Mer'aşlî'nin baskıya hazırladığı nüshadan alınmıştır ve böyle olması gerektiği de senedin ibarelerinden rahatlıkla anlaşılmaktadır (Çeviren).

213 Buhârî, Megâzî, 38, Nikâh, 31; Müslim, Nikâh, 25-30, 33; Tirmizî, Nikâh, 28; Nesâî, Nikâh, 71; İbn Mâce, Nikâh, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 79.

أَبِيهِمَا أَنَّ عَلِيًّا مَرَّ بِابْنِ عَبَّاسٍ وَهُوَ يُفْتِي بِالْمُتْعَةِ مُتْعَةِ النِّسَاءِ، أَنَّهُ لا بَأْسَ بِهَا. فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ: قَدْ نَهَى عَنْهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ يَوْمَ خَيْبَرَ.

4224- … ez-Zührî'den, o el-Hanefiye'nin oğulları Abdullah ile el-Hasen'den, her ikisinin, babaları Ali'den rivayet ettiğine göre, Ali *radıyallahu anh* kadınlarla mut'a nikâhı yapmakta bir sakınca olmadığı şeklinde fetva vermekte olan İbn Abbas'ın yanından geçmişti. Ona: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hayber'in fethi gününde mut'a nikâhı yapmayı da, evcil eşeklerin etlerini yemeyi de yasakladı, dedi.

٤٢٢٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُمَرِيُّ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ عَنِ الْمُتْعَةِ فَقَالَ: حَرَامٌ. قَالَ: فَإِنَّ فُلاَنًا يَقُولُ فِيهَا، قَالَ: واللهِ لَقَدْ عَلِمَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَرَّمَهَا يَوْمَ خَيْبَرَ، وَمَا كُنَّا مُسَافِحِينَ.

4225- … İbn Şihâb dedi ki: Bana Salim b. Abdullah'ın haber verdiğine göre, bir adam Abdullah b. Ömer'e mut'a nikâhı hakkında sormuş, o da ona: Haramdır, diye cevap vermiştir. Adam: Ancak filan kişi onun hakkında (haram olmadığını) söylüyor deyince İbn Ömer şu cevabı vermiştir: Allah'a yemin ederim, o da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bunu Hayber günü haram kılmış olduğunu biliyor. Biz, hiçbir zaman zinakâr olmadık.[214]

***

İşte bu rivayetlerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mut'a nikâhını yasakladığı belirtilmektedir.

Bu durumda bizim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den mut'a nikâhına izin verdiğine dair zikretmiş olduğumuz rivayetlerdeki hükmün, bunu yasaklamasından önce olması ihtimali vardır. Böylelikle bu yasaklama, daha önce bunun mubah olduğunu belirten hükümleri nesh eder. Bundan dolayı biz de bu hususu inceledik ve şunu gördük:

214 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 95, 104.

٤٢٢٦- يُونُس قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا أَنَس بْنُ عِيَاضٍ اللَّيْثِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْن عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ الْجُهَنِيّ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى مَكَّةَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَأَذِنَ لَنَا فِي الْمُتْعَةِ. فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَصَاحِبٌ لِي إِلَى امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي عَامِرٍ، كَأَنَّهَا بَكْرَةٌعَيْطَاءُ، فَعَرَضْنَا عَلَيْهَا أَنْفُسَنَا. فَقَالَتْ: مَا تُعْطِينِي؟ فَقُلْتُ: رِدَائِي، وَقَالَ: صَاحِبِي: رِدَاءَيْنِ، وَكَانَ رِدَاءُ صَاحِبِي أَجْوَدَ مِنْ رِدَائِي وَكُنْت أَشَبَّ مِنْهُ إِذَا نَظَرَتْ إِلَى رِدَائَيْ صَاحِبِي أَعْجَبَهَا، وَإِذَا نَظَرَتْ إِلَيَّ أَعْجَبْتهَا، فَقَالَتْ: أَنْتَ وَرِدَاؤُكَ تَكْفِينِي فَمَكَثْتُ مَعَهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ. ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ كَانَ عِنْدَهُ شَيْءٌ مِنْ هَذِهِ النِّسَاءِ اللَّاتِي يُتَمَتَّعُ بِهِنَّ، فَلْيُخَلِّ سَبِيلَهَا».

4226- … er-Rabî' b. Sebra el-Cühenî'den, o babasından, şöyle dediğini rivayet etti: Vedâ haccı esnasında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Mekke'ye gitmek üzere yola çıktık. Bize mut'a nikâhı yapma konusunda izin verdi. Ben ve bir arkadaşım Âmiroğullarından bir kadının yanına gittik. Kadın boynu uzun, endamı güzel, genç bir deveye benziyordu. İkimiz de ona kendimizi (mut'a nikâhı yapmayı) teklif ettik. Kadın: Bana ne vereceksin? dedi. Ben: Omuzlarımdaki ridamı veririm, dedim. Arkadaşım: İki rida veririm, dedi.[215] Arkadaşımın ridası ise benim ridamdan daha güzeldi. Ancak ben ondan daha gençtim. Kadın, arkadaşımın ridasına bakınca o ridayı beğeniyor, bana bakınca da beni beğeniyordu. Bunun üzerine kadın: Senin ridan bana yeter, dedi. Ben de onunla beraber üç gün geçirdim. Daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kimin yanında kendileri ile mut'a nikâhı yapıp yararlandığı bu kadınlardan biri varsa derhal onu serbest bıraksın."***[216]

٤٢٢٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ الْجُهَنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ مِثْلَهُ.

215 Ancak hadisin diğer rivayetlerinde arkadaşının da "Ridamı veririm" dediği belirtilmektedir. Her ne kadar diğer basılı nüshalarda "iki rida" şeklinde ise de bunlarda yanlış okunduğu açıkça ortadadır. Çünkü hadisin bundan sonraki bölümlerinden, ikisinin de kendi ridasını teklif ettiği açıkça anlaşılmaktadır (Çeviren).

216 Müslim, Nikâh, 19; Nesâî, Nikâh, 71; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 405.

4227- … Bize el-Leys, er-Rabî’ b. Sebra el-Cühenî’den tahdis etti. O babasından aynısını rivayet etti.

٤٢٢٨- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ الْفَتْحِ. فَقُلْتُ: مِمَّنْ سَمِعْتَهُ؟ فَقَالَ: حَدَّثَنِي رَجُلٌ عَنْ أَبِيهِ، عِنْدَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَزَعَمَ مَعْمَرٌ أَنَّهُ الرَّبِيعُ بْنُ سَبْرَةَ.

4228- … Eyyub’dan, onun ez-Zührî’den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Mekke’nin fethedildiği günü kadınlarla mut’a nikâhı yapmayı yasaklamıştır.

(Eyyub) dedi ki: Ben: Sen bunu kimden işittin? sordum. O da bana: Bana bunu bir adam babasından, Ömer b. Abdulaziz’in yanında tahdis etti, dedi. Ma’mer, bu kişinin er-Rabî’ b. Sebra olduğunu iddia etmiştir.

٤٢٢٩- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَخَّصَ فِي الْمُتْعَةِ، فَتَزَوَّجَ رَجُلٌ اِمْرَأَةً فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ، إِذَا هُوَ يُحَرِّمُهَا أَشَدَّ التَّحْرِيمِ، وَيَقُولُ فِيهَا أَشَدَّ الْقَوْلِ.

4229- … Abdulaziz b. Ömer’den, o er-Rabî’ b. Sebra’dan, onun da babasından rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* mut’a nikâhına ruhsat vermiştir. Bunun üzerine bir adam bir kadın ile evlenmiş fakat daha sonra onun bu nikâhı çok ağır ifadeler ile haram kıldığını ve bu hususta en ağır sözleri kullandığını görmüştür.

٤٢٣٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَيْسٍ، عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الأَكْوَعِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَذِنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مُتْعَةِ النِّسَاءِ، ثُمَّ نَهَى عَنْهَا.

4230- ... İyâs b. Seleme b. el-Ekva'dan, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadınlarla mut'a nikâhı yapmaya (önce) izin verdi sonra da onu yasakladı.

٤٢٣١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ فَنَزَلَ ثَنِيَّةَ الْوَدَاعِ فَرَأَى مَصَابِيحَ وَنِسَاءً يَبْكِينَ فَقَالَ: «مَا هَذَا؟» فَقِيلَ: نِسَاءٌ تَمَتَّعَ بِهِنَّ أَزْوَاجُهُنَّ وَفَارَقُوهُنَّ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللهَ حَرَّمَ أَوْ هَدَرَ الْمُتْعَةَ بِالطَّلَاقِ وَالنِّكَاحِ وَالْعِدَّةِ وَالْمِيرَاثِ».

4231- ... Said b. Ebi Said el-Makburî'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Tebük gazvesine çıktık. Seniyyetu'l-Vedâ'da konakladı. Bazı kandillerin yandığını, bazı kadınların da ağladığını görünce: Bu ne? sordu. Bunlar kocalarının kendileriyle mut'a nikâhı yapıp sonradan kendilerini bırakıp ayrıldığı kadınlardır, diye cevap verildi. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz Allah mut'a nikâhını talak ile, nikâh ile, iddet ile, miras ile haram kılmıştır -yahut heder etmiştir.-"***

***

İşte bu rivayetlerde, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mut'a nikâhını önce izin verip mubah kılmışken daha sonra haram kıldığı ifade edilmektedir.

Sözünü ettiğimiz bu rivayetler ile bu bölümün baş taraflarında zikretmiş olduğumuz birinci grup rivayetlerin nesh edildiği de sabit olmaktadır.

Diğer taraftan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından da bunun yasaklandığına dair rivayetler nakledilmiştir.

٤٢٣٢- حَدَّثَنَا رَبِيعُ الْجِيزِيِّ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ كَثِيرِ بْنِ عُفَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَا كَانَتْ الْمُتْعَةُ إِلا رَحْمَةً رَحِمَ اللهُ

بِهَا هَذِهِ الْأُمَّةَ، وَلَوْلا نَهْيُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْهَا مَا زَنَى إِلا شَقِيٌّ. قَالَ عَطَاءٌ: كَأَنِّي أَسْمَعُهَا مِنَ ابْنِ عَبَّاسٍ «إِلا شَقِيٌّ».

4232- … Ata'dan, o İbn Abbas'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Mut'a nikâhı önceleri Yüce Allah'ın bu ümmete ihsan etmiş olduğu bir rahmet idi. Eğer Ömer b. el-Hattab onu yasaklamamış olsaydı bedbaht olanlar dışında kimse zina etmezdi. Ata dedi ki: Ben şu anda İbn Abbas'ın "bedbaht olan dışında" sözünü söylediğini duyar gibiyim.

٤٢٣٣- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ لَيْثِ بْنِ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ مُصَرِّفٍ، عَنْ خَيْثَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: إِنَّمَا كَانَتْ مُتْعَةُ النِّسَاءِ لَنَا خَاصَّةً.

4233- … Hayseme b. Abdurrahman'dan, o Ebu Zerr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kadınlarla mut'a nikâhı yapmak özel olarak yalnız bizim içindi.

٤٢٣٤- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ هِشَامٌ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ أَنَّهُمْ كَانُوا يَتَمَتَّعُونَ مِنَ النِّسَاءِ، حَتَّى نَهَاهُمْ عُمَرُ.

4234- … Ata'dan, onun Cabir'den rivayet ettiğine göre, kendileri (ashab) kadınlar ile Ömer bunu onlara yasaklayıncaya kadar mut'a nikâhı yaparlardı.

٤٢٣٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي جَمْرَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ فَقَالَ مَوْلًى لَهُ: إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ فِي الْغَزْوِ، وَالنِّسَاءُ قَلِيلٌ، فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: صَدَقْتَ.

4235- … Ebu Cemra dedi ki: İbn Abbas'a kadınlar ile mut'a nikâhına dair soru sordum. Onun bir azatlısı dedi ki: Bu ancak kadınların az bulunduğu gazve sırasında idi. İbn Abbas *radıyallahu anh* bunun üzerine: Doğru söylüyor, dedi.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Ömer *radıyallahu anh*'ın kadınlar ile mut'a nikâhı yapmayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının huzurunda yasakladığını, ancak onlardan hiç kimsenin bu hususta ona tepki göstermediğini görüyoruz. Bu ise ashabın, onun bu yasaklamasına tabi olduğuna delildir. Bu nikâhın yasaklanması hususunda da hepsinin icma etmesi ise, bu nikâhın nesh edildiğine dair bir delil ve bir belgedir.

Diğer taraftan İbn Abbas *radıyallahu anh*: "Mut'a nikâhı ancak kadınların az olduğu bir zamanda mubah kılındı" demiştir. Yani kadınlar çoğalınca, bu nikâhın mubah kılınmasına gerekçe olan husus da ortadan kalkmış olmaktadır.

Ebu Zerr *radıyallahu anh* ise: Bu, yalnızca bize ait bir özellikti, demiştir. Bu sözünün ise Abdullah b. Abbas *radıyallahu anh*'ın sözünü ettiği husus dolayısı ile onlara mubah kılındığı anlamına gelmesi ihtimali de vardır.

Cabir *radıyallahu anh*'ın: "Ömer bize bunu yasaklayıncaya kadar biz mut'a nikâhı yapardık" şeklindeki ifadesinin, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu nikâhı haram kılmış olduğunu bilmemesinden kaynaklanması ihtimali vardır. Nihayet bunu Ömer *radıyallahu anh*'ın haram kılmasıyla öğrenmiş oldu.

Ayrıca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendilerine mubah kılmış olduğu bir şeyi terk etmesi de ona göre bu hususta neshin gerçekleştiğine ve bu nikâhın haram kılındığına dair delilin ortada olduğuna bir delildir.

İşte sözünü ettiğimiz bu hususlarla, bu bölümün baş taraflarında nakletmiş olduğumuz kadınlarla mut'a nikâhı yapmanın mubahlığına dair rivayetlerin nesh edilmiş olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

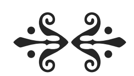
Bazı ilim adamları da şöyle demişlerdir: Birkaç günlüğüne mut'a yapmak üzere nikâh akdi yapılırsa bu ebediyen geçerli bir nikâh akdi olur, birkaç günlüğüne şartı da batıldır.

Ancak bu görüşün aleyhine olan delillerden birisi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mut'a nikâhı yapmayı (mutlak olarak) yasaklamış ve onlara şöyle demiş olmasıdır: ***"Her kimin yanında kendileri ile mut'a nikâhı yapmış olduğu kadınlardan biri varsa, süre henüz tamam olmamış olsa dahi derhal onlardan ayrılsın."***

İşte bu, önceden yapılmış olan akdin ebediyen devamını gerektirmediğine delildir. Çünkü akdin ebediyen devam etmesini gerektirecek olsaydı, akit

yaparken kabul ettikleri şartı fesh edip nikâhı büsbütün fesh etmemesi gerekirdi. Çünkü bu görüşe göre nikâh yasaktan önce sahih ve caiz olarak sabit olmuştu.

Ancak Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onlara o kadınlardan ayrılmalarını emretmesi, böyle bir akit ile kadına sahip olunmaması gerektiğini ortaya koyan bir delildir. İşte Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşü budur.

٧- بَابُ مِقْدَارِ مَا يُقِيمُ الرَّجُلُ عِنْدَ الثَّيِّبِ أَوِ الْبِكْرِ إِذَا تَزَوَّجَهَا

7- ERKEĞİN, EVLENDİĞİ DUL YA DA BAKİRENİN YANINDA KALMASI GEREKEN SÜRE NE KADARDIR?

٤٢٣٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: لِلْبِكْرِ سَبْعٌ، وَلِلثَّيِّبِ ثَلَاثٌ.

4236- … Ebu Kılâbe'den, o Enes'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bakire için (kalma süresi) yedi gündür, dul kadın için (kalma süresi) üç gündür.

٤٢٣٧- حَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، قَالَ: أَخْبَرَنَا خَالِدٌ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: إِذَا تَزَوَّجَ الْبِكْرَ عَلَى الثَّيِّبِ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعًا، ثُمَّ قَسَمَ، وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا. قَالَ خَالِدٌ فِي حَدِيثِهِ: وَلَوْ قُلْتُ إِنَّهُ قَدْ رَفَعَ الْحَدِيثَ لَصَدَقْتَ، وَلَكِنَّهُ قَالَ: السُّنَّةُ كَذَلِكَ.

4237- … Bize Halid, Ebu Kılâbe'den haber verdi. O Enes'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Dul kadın üzerine bakire ile evlenecek olursa yanında yedi gün kalır sonra günlerini paylaştırır. Ancak (bakire üzerine) dul kadın ile evlenecek olursa yanında üç gün kalır.

Halid, hadisi rivayet ederken şöyle demiştir: Eğer o hadisi merfu olarak

rivayet etti deseydim şüphesiz doğru söylemiş olurdum. Fakat o: Sünnet böyledir, dedi.[217]

٤٢٣٨- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا قِلَابَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: اَلسُّنَّةُ إِذَا تَزَوَّجَ الْبِكْرَ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعًا، وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا.

4238- … Bize Şu'be, Halid el-Hazzâ'dan tahdis etti. Halid dedi ki: Ebu Kılâbe'yi, Enes'ten tahdis ederken dinledim. O dedi ki: Sünnet, bakire ile evlendiği takdirde yanında yedi gün kalması, dul ile evlendiği takdirde yanında üç gün kalması şeklindedir.

٤٢٣٩- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ، مِثْلَهُ.

4239- … Bize Süfyan, Eyyub'dan tahdis etti, o Ebu Kılâbe'den, o Enes'ten aynısını rivayet etti.

٤٢٤٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لِلْبِكْرِ سَبْعٌ، وَلِلثَّيِّبِ ثَلَاثٌ.

4240- … Bize Malik, Humeyd et-Tavîl'den tahdis etti. O Enes'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bakire için (kalma süresi) yedi, dul için ise üç gündür.

٤٢٤١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4241- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in haber verdiğine göre, Malik kendisine haber verdi deyip hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

217 Buhârî, Nikâh, 100, 101; Müslim, Radâ', 43-45; Ebu Davud, Nikâh, 34; Tirmizî, Nikâh, 41; İbn Mâce, Nikâh, 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 178.

٤٢٤٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: سُنَّةُ الْبِكْرِ سَبْعٌ، وَالثَّيِّبِ ثَلَاثًا.

4242- … Bize Halid b. Abdullah, Humeyd'den tahdis etti. O Enes'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Sünnet olan, bakirenin yanında yedi gün, dulun yanında da üç gün kalmaktır.

٤٢٤٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، قَالَ: ثَنَا حُمَيْدٌ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ الْبِكْرَ وَعِنْدَهُ غَيْرُهَا، فَلَهَا سَبْعٌ، ثُمَّ يَقْسِمُ. وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ، فَثَلَاثٌ، ثُمَّ يَقْسِمُ.

4243- … Bize Humeyd'in tahdis ettiğine göre, Enes şöyle demiştir: Erkek, yanında başka bir kadın varken bakire ile evlenecek olursa onun yanında yedi gün kalır sonra günleri paylaştırır. Dul kadın ile evlenirse, onun yanında üç gün kalır sonra günleri paylaştırır.

٤٢٤٤- حَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ مِثْلَ ذَلِكَ، وَزَادَ أَنَّهُ قَالَ: وَلَوْ قُلْتُ: إِنَّهُ قَدْ رَفَعَ الْحَدِيثَ لَصَدَّقْتَ، وَلَكِنَّهُ قَالَ: السُّنَّةُ كَذَلِكَ.

4244- Bize Salih tahdis edip dedi ki: Bize Said tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Humeyd haber verip dedi ki: Ben Enes'i bunların aynısını söylerken dinledim. (Hüşeym) ayrıca onun (Humeyd'in) şunları da söylediğini ekledi: Eğer onun (Enes'in) bu hadisi merfu olarak rivayet ettiğini söyleyecek olursam, hiç şüphesiz doğru söylemiş olurum. Fakat o: Sünnet böyledir, dedi.

٤٢٤٥- حَدَّثَنَا صَالِحٌ قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَصَابَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ وَاتَّخَذَهَا أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا.

4245- … Bize Humeyd haber verip dedi ki: Bize Enes b. Malik'in tahdis ettiğine göre, Huyey kızı Safiyye Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in payına düşünce Allah Rasulü onu eş edinip onun yanında üç gün kalmıştır.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, dul bir kadın ile evlenen bir erkeğin, istediği takdirde yanında yedi gün kalıp diğer eşlerine de yedi gün paylaştıracağını, dilerse yanında üç gün kalıp diğer eşlerinin yanında birer gün ya da birer gece kalacağını söylemiş ve bu hadis ile Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* ile ilgili hadisi delil göstermiştir:

٤٢٤٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: لَمَّا بَنَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأُمِّ سَلَمَةَ، قَالَ لَهَا: «لَيْسَ بِكِ عَلَى أَهْلِكِ هَوَانٌ إِنْ شِئْتِ سَبَّعْتُ لَكَ، وَإِلا فَثَلَّثْتَ، ثُمَّ أَدُورُ».

4246- … Abdulmelik b. Ebi Bekir b. Abdurrahman dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ümmü Seleme ile gerdeğe girince ona: ***"Sana benim tarafımdan bir aşağılanma yoktur. Hakkını eksiksiz veririm. Dilersen yanında yedi gün kalırım. Aksi takdirde yanında üç gün kalır sonra diğer eşlerimi dolaşırım"*** dedi.[218]

٤٢٤٧- حَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ. ح

4247- Bize Salih tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî tahdis edip dedi ki: Bize Malik tahdis etti, H.

٤٢٤٨- وَحَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، هُوَ ابْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ تَزَوَّجَ أُمَّ سَلَمَةَ، فَأَصْبَحَتْ عِنْدَهُ

218 Müslim, Radâ', 41, 42; Ebu Davud, Nikâh, 34; İbn Mâce, Nikâh, 26; Ahmed b. Hanbel, VI, 292, 295, 307…

قَالَ: «لَيْسَ بِك عَلَى أَهْلِك هَوَانٌ، إِنْ شِئْتَ سَبَّعْتُ عِنْدَك وَسَبَّعْتُ عِنْدَهُنَّ، وَإِنْ شِئْتَ ثَلَّثْتُ ثُمَّ دُرْتُ». قَالَتْ: ثَلِّثْ.

4248- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in bildirdiğine göre, Malik kendisine Abdullah b. Ebi Bekir'den haber vermiştir. O Abdulmelik b. Ebi Bekir'den, o Ebu Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Abdurrahman'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Ümmü Seleme ile evlenip de yanında sabahı edince şöyle buyurdu: ***"Sana benim tarafımdan bir aşağılanma yoktur. Hakkını eksiksiz veririm. İstersen yanında yedi gün kalırım, onların her birisinin yanında da yedi gün kalırım. Dilersen yanında üç gün kalır sonra da onları dolaşırım."*** Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*: Üç gün kal, dedi.[219]

٤٢٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لِأُمِّ سَلَمَةَ، حِينَ تَزَوَّجَهَا مَا بِكِ عَلَى أَهْلِكِ هَوَانٌ، إِنْ شِئْتِ سَبَّعْتُ لَكِ، وَإِنْ سَبَّعْتُ لَكَ، سَبَّعْتُ لِنِسَائِي.

4249- … Bize Muhammed b. Ebi Bekir tahdis edip dedi ki: Bana Abdulmelik b. Ebi Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm, babasından tahdis etti. O Ümmü Seleme'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Ümmü Seleme'ye onunla evlendiğinde şunları söylemiştir: ***"Sana benim tarafımdan bir aşağılanma yoktur. Hakkını eksiksiz veririm. Dilersen yanında yedi gün kalırım. Yanında yedi gün kalırsam diğer eşlerime de yedi gün ayırırım."***

***

Bu kanaat sahipleri şöyle derler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Dilersen yanında yedi gün kalırım. Aksi takdirde üç gün kalır sonra eşlerimi dolaşırım"*** demesi, üç günün diğer eşleri arasında onun (özel) hakkı olduğuna delildir.

219 4246 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Eğer onun yanında üç gün kalacak olursa diğer eşlerinin yanında da üçer gün kalır. Şayet onun yanında yedi gün kalacak olursa diğer eşlerinin yanında da yedişer gün kalır demiş ve bu konuda Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'nın hadisinde geçen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine söylediği: ***"Senin yanında yedi gün kalacak olursam, onların da yanında yedişer gün kalırım"*** sözünü delil göstermişlerdir.

٤٢٥٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ. ح

4250- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme haber verdi, H.

٤٢٥١- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو سَلَمَةَ، مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْمُنْقِرِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ . ح

4251- Bize İbn Ebi Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Seleme, Musa b. İsmail el-Munkarî tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten tahdis etti, H.

٤٢٥٢- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا -لَمَّا بَنَى بِهَا وَأَصْبَحَتْ عِنْدَهُ-: «إِنْ شِئْتِ سَبَّعْتُ لَكِ وَإِنْ سَبَّعْتُ لَكِ سَبَّعْتُ لِنِسَائِي».

4252- Bize İbn Ebi Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Adem b. Ebi İyâs tahdis edip dedi ki: Bize Süleyman b. el-Mugîre, Sâbit'ten tahdis etti. O Ömer b. Ebu Seleme'den [o Ümmü Seleme][220] *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onunla gerdeğe girip yanında ertesi gün sabahı ettiğinde kendisine: ***"Dilersen yanında yedi gün kalırım.***

220 Köşeli parantez arasındaki Ümmü Seleme ismi zorunluluğu dolayısıyla tarafımızdan eklenmiştir (Çeviren).

Eğer yanında yedi gün kalacak olursam diğer eşlerime de yedişer gün ayırırım" buyurdu.[221]

٤٢٥٣- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا جُرَيْجٌ، قَالَ: أَخْبَرَنِي حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ أَنَّ عَبْدَ الْحَمِيدِ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي عَمْرٍو، وَالْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَاهُ، أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ يُخْبِرُ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ، فَذَكَرَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4253- … Bize İbn Cüreyc haber verip dedi ki: Bana Habîb b. Ebi Sâbit'in haber verdiğine göre, Abdulhamid b. Abdullah b. Ebi Amr ile el-Kasım b. Muhammed b. Abdurrahman kendisine şunu haber vermişlerdir: Her ikisi de Ebu Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris'in Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan haber verdiğini belirtmişlerdir. Buna göre Ümmü Seleme, Ebu Bekir'e haber vermiştir. O, hadisi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı şekilde rivayet etmiştir.

***

Bu kanaat sahipleri şöyle derler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ümmü Seleme'ye söylediği: ***"Eğer yanında yedi gün kalacak olursam, diğer eşlerimin yanında da yedişer gün kalırım"*** sözü, seninle onlar arasında adaletli bir uygulama yapar ve senin yanında yedi gün kaldığım gibi onların her birisinin yanında da yedişer gün kalırım anlamına gelir. O halde aynı şekilde onun yanında üç gün kalacak olursa onların her birisine de üçer gün ayırır.

Birinci görüş sahipleri: O halde onun ***"sonra onları dolaşırım"*** sözünün anlamı nedir? diye soracak olurlarsa onlara şu cevap verilir:

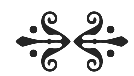
Bunun sonra onların her birisinin yanında üçer gün kalarak dolaşırım anlamına gelmesi ihtimali vardır. Çünkü diğer eşleri arasında üç gün yalnızca onun hakkı olmuş olsaydı, onun yanında yedi gün kalması halinde bu yedi

221 4246 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

günün üç gününün bunlardan sayılmaması ve diğer eşlerinin her birisinin yanında dörder gün kalması gerekirdi.

Yanında yedi gün kaldığı takdirde diğer eşlerinin her birisinin de yedişer gün hakkının olması, yanında üç gün kaldığı takdirde onların her birisinin de aynı şekilde üçer gün hakkı olmalıdır.

İşte bu rivayetlerin bu şekilde yorumlanması doğru olmakla birlikte doğru (sahih) nazar (akli düşünme ve kıyas) da böyledir. Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de görüşüdür.

٨- بَابُ الْعَزْلِ

8- AZL

٤٢٥٤- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُونُسَ، وَصَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِي، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: حَدَّثَتْنِي جُدَامَةُ قَالَتْ: ذُكِرَ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَزْلُ، فَقَالَ: «ذَلِكَ الْوَأْدُ الْخَفِيُّ».

4254- … Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel'den, o Urve'den, o Âişe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bana Cudâme tahdis edip dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda azlden (erkeğin menisini dışarıda akıtmasından) söz edildi. Allah Rasulü: ***"O, gizli bir şekilde (bir Cahiliyye adeti olan) çocukları diri diri toprağa gömmektir"*** buyurdu.[222]

٤٢٥٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ، قَالَ: ثَنَا عُرْوَةُ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ جُدَامَةَ بِنْتِ وَهْبٍ الْأَسْدِيَةِ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4255- … Bize Yahya b. Eyyub tahdis edip dedi ki: Bana Ebu'l-Esved haber

222 Müslim, Nikâh, 141; İbn Mâce, Nikâh, 61; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 361, 434.

verip dedi ki: Bize Urve, Âişe'den tahdis etti. O Esedli Vehb kızı Cudâme'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٢٥٦- حَدَّثَنَا رَبِيعُ الْجِيزِيّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: قَالَ أَخْبَرَنَا حَيْوَةُ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ أَنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ يُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ جُدَامَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4256- ... Bize Hayve'nin Ebu'l-Esved'den haber verdiğine göre, o Urve'yi Âişe'den tahdis ederken dinlemiştir. Âişe, Cudâme'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etmiştir.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hususun mekruh olduğuna dair rivayet edilen bu hadis dolayısıyla bazıları azli mekruh görmüştür.

Bu hususta başkaları, onlara muhalefet ederek hür kadının bu hususta kocasına izin vermesi durumunda bunda bir sakınca görmemişlerdir. Eğer kocasının bu hareketini kabul etmezse erkeğin azil yapma hakkı yoktur.

Bu hususta bir diğer grup da onlara muhalefet ederek: Kadın kabul etsin ya da etmesin erkeğin azil yapma imkânı vardır, demiştir.

Bize göre, bu konuda birinci görüş her iki görüşün daha sahih olanıdır. Çünkü bizler, kocanın, karısı ile hoşlanmasa dahi cinsel ilişkiye girebileceğini, aynı şekilde onunla cinsel ilişkide bulunurken azil yapmama imkânının bulunduğunu gördük.

O halde koca, karısı ile cinsel ilişki yapma hakkına sahip olduğu gibi onunla cinsel ilişkide bulunduğunda menisini dışarıya akıtmama hakkına da sahiptir.

Tıpkı kocasının kendisinden cinsel ilişkide bulunmasını isteyip dışarıya akıtmamayı isteyebileceği gibi aynı şekilde kadın da kocasından kendisi ile cinsel ilişkide bulunmasını isteme hakkına sahiptir. Dolayısıyla cinsel ilişkide dışarıya akıtmamasını isteme hakkı da vardır.

Bu hususta karı-kocanın her birisinin diğeri üzerindeki hakkı aynıdır. Koca, karısı ile cinsel ilişkide bulunurken karısı ister kabul etsin ister etmesin dışarıya akıtmama hakkına sahiptir.

Sözünü ettiğimiz bu hususa göre nazar (kıyas), kadının da aynı şekilde kocası üzerinde kendisi ile cinsel ilişkide bulunması halinde istesin ya da istemesin dışarıya akıtmamasını isteme hakkına sahiptir.

İşte bu hususta nazar (akli düşünme ve kıyas) böyledir ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Azil yapmayı kesinlikle hoş görmeyen (mekruh gören)lerin hepsi de, efendinin, cariyesi ile cinsel ilişkide bulunup ondan azil yapabileceğini ve bu hususta ondan izin istemeyeceğini ittifakla kabul etmiştir.

Bir kimsenin başkasının mülkiyetinde (cariye) olan bir eşi olsa ve cariye de kocasından azil yapmasını istese, Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- bu konuda, bana Muhammed b. el-Abbas'ın Ali b. el-Hasen'den tahdis ettiğine, o Ebu Yusuf'tan, o da Ebu Hanife'den rivayet ettiğine göre, izin verme yetkisinin cariyenin efendisine ait olduğunu söylüyorlardı.

Ebu Yusuf'tan bu görüşe muhalif kanaat de rivayet edilmiştir.

٤٢٥٧- حَدَّثَنِي اِبْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ شُجَاعٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي يُوسُفَ رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِمْ قَالَ: اَلإِذْنُ فِي ذَلِكَ إِلَى الأَمَةِ لا إِلَى مَوْلاهَا.

4257- Bana İbn Ebi İmrân tahdis ederek dedi ki: Bana Muhammed b. Şucâ', el-Hasen b. Ziyad'dan tahdis etti. O Ebu Yusuf'tan -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle dediğini rivayet etti: Bu hususta izin verme yetkisi cariyeye aittir, onun efendisine değil.

***

İbn Ebi İmrân dedi ki: Bu hususun üzerine bina edildiği esaslara göre, kıyas bunu gerektirir. Çünkü böyle bir cariye, kocasına kendisi ile cinsel ilişkide bulunmayı terk etmesini mubah kılacak (izin verecek) olursa kocası bunu yapmayabilir. Ancak o cariyenin efendisinin, kocasını onunla cinsel ilişkide bulunmaya zorlama yetkisi yoktur.

Kocanın kendisi ile cinsel ilişkide bulunması kocanın görevi ve onun hakkı olduğuna göre, kocası ona karşı sorumlu olur. Onun cariye olan karısının efendisine karşı bir sorumluluğu yoktur. O halde bu cinsel ilişkide azil yapma-

mak konusunda hak karısınındır, karısının efendisinin değildir. İşte bu hususta nazar (akli düşünme ve kıyas) böyledir.

Ancak azil yapmayı mubah kabul eden bu görüş sahiplerinin hepsi, Cudâme yoluyla gelen hadiste yer alan ve onun, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in söylemiş olduğunu rivayet ettiği: ***"O, gizlice çocukları gömmektir"*** sözünü kabul etmeyerek, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözü söyleyenlere tepki gösterdiğini rivayet etmiştir. Onlar bu konuda şu rivayeti zikretmişlerdir:

٤٢٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللهِ. ح

4258- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Hişâm b. Ebi Abdullah tahdis etti, H.

٤٢٥٩- وَحَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي رِفَاعَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ اَلْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّ عِنْدِي جَارِيَةً، وَأَنَا أَعْزِلُ عَنْهَا، وَأَنَا أَكْرَهُ أَنْ تَحْمِلَ، وَأَشْتَهِي مَا يَشْتَهِي الرِّجَالُ، وَإِنَّ الْيَهُودَ يَقُولُونَ هِيَ الْمَوْءُودَةُ الصُّغْرَى. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَذَبَتْ يَهُودُ، لَوْ أَنَّ اللهَ أَرَادَ أَنْ يَخْلُقَهُ، لَمْ تَسْتَطِعْ أَنْ تَصْرِفَهُ».

4259- Bize İbn Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud, Hişâm'dan tahdis etti. O Yahya b. Ebi Kesîr'den, o Muhammed b. Abdurrahman'dan, o Ebu Rifâa'dan, o Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bir adam gelerek şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasulü! Benim bir cariyem var ve ben ondan azil yapıyorum. Onun hamile kalmasından da hoşlanmıyorum. Bununla birlikte erkeklerin canlarının çektiğini benim de canım çekiyor. Yahudiler ise: "O (azil yapmak) kız çocuklarını diri diri gömmenin küçük örneğidir" diyorlar.

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona şu cevabı verdi: ***"Yahudiler yalan söylüyorlar. Eğer Allah onu yaratmayı dileyecek olursa sen onu geri çeviremezsin."***[223]

223 Ebu Davud, Nikâh, 48; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 33, 51, 53.

٤٢٦٠- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي مُطِيعِ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ اَلْخُدْرِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4260- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Harun b. İsmail tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. el-Mübârek, Yahya b. Ebi Kesîr'den tahdis etti. O Muhammed b. Abdurrahman'dan, o Ebu Muti' b. Rifâa'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٢٦١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَيَّاشُ بْنُ عُقْبَةَ الْحَضَرِيُّ، عَنْ مُوسَى بْنِ وَرْدَانَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ اَلْخُدْرِيِّ، قَالَ: بَلَغَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ الْيَهُودَ يَقُولُونَ: إِنَّ الْعَزْلَ هُوَ الْمَوْءُودَةُ الصُّغْرَى. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَذَبَتْ يَهُودُ». ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ أَفْضَيْت لَمْ يَكُنْ إِلا بِقَدَرٍ».

4261- Yunus bize tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verip dedi ki: Bana Ayyâş b. Ukbe el-Hadarî, Musa b. Verdân'dan haber verdi. O Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Yahudilerin: Azil yapmak kız çocukları diri diri gömmenin küçük halidir dedikleri haberi ulaşınca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Yahudiler yalan söylüyorlar."*** Daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Sen azil yapmayacak olsan dahi takdir edilmedikçe olmaz"*** buyurdu.

٤٢٦٢- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَيَّاشٌ الرَّقَّامُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ اَلْخُدْرِيِّ، قَالَ: أَقَمْتُ جَارِيَةً لِي بِسُوقِ بَنِي قَيْنُقَاعَ، فَمَرَّ بِي يَهُودِيٌّ، فَقَالَ: مَا هَذِهِ الْجَارِيَةُ؟ قُلْتُ: جَارِيَةٌ لِي. قَالَ: أَكُنْت تُصِيبُهَا؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَلَعَلَّ فِي بَطْنِهَا مِنْكَ سَخْلَةً؟ قَالَ: قُلْتُ: إِنِّي كُنْتُ أَعْزِلُ عَنْهَا، قَالَ تِلْكَ الْمَوْءُودَةُ

الصُّغْرَى. فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ: «كَذَبَتْ يَهُودُ، كَذَبَتْ يَهُودُ».

4262- … Ebu Ümâme b. Sehl'den, o Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir cariyemi Kaynukaoğulları pazarında ayağa kaldırdım. Yanımdan bir Yahudi geçti. Bu cariye neyin nesidir? dedi. Ben: Benim cariyemdir, dedim. Bana: Sen buna yaklaşıyor muydun? diye sordu. Ben: Evet, dedim: Belki onun karnında senden bir çocuk vardır, dedi. Ben: Ondan azil yapıyordum deyince o: Bu yaptığın kız çocukları diri diri gömmenin küçük halidir, dedi. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim ve ona bunu aktarınca: ***"Yahudiler yalan söylüyorlar, Yahudiler yalan söylüyorlar"*** dedi.

***

İşte Ebu Said *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in azil yapmanın kız çocukları diri diri gömmek demek olduğunu iddia edenleri yalanladığını bize nakletmektedir.

Diğer taraftan Ali *radıyallahu anh*'dan bunu merfu olarak rivayet ettiği ve oldukça incelikli ve güzel bir manaya dikkat çekerek bunun tutarsızlığını ortaya koyduğu da rivayet edilmiştir.

٤٢٦٣- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَعْمَرُ بْنُ أَبِي حَبِيبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَدِيِّ بْنِ الْخِيَارِ، قَالَ: تَذَاكَرَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ عُمَرَ الْعَزْلَ، فَاخْتَلَفُوا فِيهِ. فَقَالَ عُمَرُ: قَدِ اخْتَلَفْتُمْ وَأَنْتُمْ أَهْلُ بَدْرٍ الْأَخْيَارُ، فَكَيْفَ بِالنَّاسِ بَعْدَكُمْ؟ إِذْ تَنَاجَى رَجُلَانِ فَقَالَ عُمَرُ: مَا هَذِهِ الْمُنَاجَاةُ؟ قَالَ: إِنَّ الْيَهُودَ تَزْعُمُ أَنَّهَا الْمَوْءُودَةُ الصُّغْرَى. فَقَالَ عَلِيٌّ: إِنَّهَا لَا تَكُونُ مَوْءُودَةً حَتَّى تَمُرَّ بِالتَّارَاتِ السَّبْعِ ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ﴾ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ.

4263- … Abdullah b. Adiy b. el-Hiyâr dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı Ömer *radıyallahu anh*'ın huzurunda azilden bahsetti ve

(hükmü) hakkında görüş ayrılığına düştü. Bunun üzerine Ömer: Sizler Bedir'e katılmış hayırlı kimseler iken (bu husussta) anlaşmazlığa düştüğünüze göre, ya sizden sonra (ya da sizin dışınızdaki) insanların durumu ne olacak? dedi. Bu sırada iki kişi kendi aralarında sessizce konuştu. Ömer: Bu gizlice konuşmak da neyin nesi? deyince (birisi:) Yahudiler bunun kız çocuğu diri diri gömmenin küçük örneği olduğunu iddia ediyorlar, dedi. Bunun üzerine Ali *radıyallahu anh* dedi ki: Yedi halden geçmedikçe diri diri gömülen kız çocuğu gibi olamaz. (Sonra): ***"Andolsun ki biz insanı süzülmüş bir çamurdan yarattık"*** (el-Muminun, 23/12) ayet(ler)ini sonuna kadar okudu.

٤٢٦٤- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ مَعْمَرِ بْنِ أَبِي حَبِيبَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ رِفَاعَةَ الْأَنْصَارِيّ، قَالَ: تَذَاكَرَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَزْلَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ فَتَعَجَّبَ عُمَرُ مِنْ قَوْلِهِ، وَقَالَ: جَزَاكَ اللهُ خَيْرًا.

4264- ... Ma'mer b. Ebi Habîbe şöyle dedi: Ben Ubeyd b. Rifâa el-Ensârî'yi şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı kendi aralarında azil yapmaktan söz ettiler. Daha sonra hadisi aynen zikretti (ve şunları ekledi). Bunun üzerine Ömer bu sözüne hayran kaldı ve: Allah sana hayırlı mükafatlar versin, dedi.

***

Böylelikle Ali *radıyallahu anh*, önceden kendisine ruh üflenmedikçe mev'ude denilen diri diri gömülen kız çocuğu hükmünün söz konusu olmayacağını haber vermektedir. Kendisine ruh üflenmemiş olan bir cenin ise diri diri gömülen kız çocuğundan ayrı ve farklı cansız bir varlıktan ibarettir.

Ali *radıyallahu anh*'dan naklettiğimiz rivayetin bir benzeri İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan da rivayet edilmiştir.

٤٢٦٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: ثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ أَبِي الْوَدَّاكِ أَنَّ قَوْمًا سَأَلُوا ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الْعَزْلِ، فَذَكَرَ مِثْلَ كَلَامِ عَلِيٍّ سَوَاءً.

4265- ... Ebu'l-Veddâk'ten rivayete göre, bazı kimseler İbn Abbas *radı-*

yallahu anh'a azle dair soru sordu. O, Ali *radıyallahu anh*'ın söylediği sözlerin aynısını zikretti.

***

İşte Ali ve İbn Abbas *radıyallahu anhumâ*, bu hususta sözünü ettiğimiz üzere görüş birliği etmişlerdir. Bu konuda Ali'nin söylediğine, Ömer *radıyallahu anh* da ve ikisinin huzurunda bulunan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in diğer ashabı da uymuştur.

İşte bunda, azlin bu açıdan mekruh olmadığına bir delil vardır.

Ancak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den yine azle dair rivayetler nakledilmiştir.

٤٢٦٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثنَا أَسْبَاطٌ، عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْوَدَّاكِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: لَمَّا افْتَتَحَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْبَرَ أَصَبْنَا نِسَاءً فَكُنَّا نَطَؤُهُنَّ فَنَعْزِلُ عَنْهُنَّ. فَقَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ: أَتَفْعَلُونَ هَذَا وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى جَنْبِكُمْ لا تَسْأَلُونَهُ؟. قَالَ: فَسَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: «لَيْسَ مِنْ كُلِّ الْمَاءِ يَكُونُ الْوَلَدُ، إِنَّ اللهَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْلُقَ شَيْئًا لَمْ يَمْنَعْهُ شَيْءٌ، فَلا عَلَيْكُمْ أَلا تَعْزِلُوا».

4266- … Ebu'l-Veddâk'ten, o Ebu Said el-Hudrî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Hayber'i fethedince bazı kadın esirler aldık. Onlarla cinsel ilişkide bulunur ve azil yapardık. Bunun üzerine kimimiz, kimimize: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanıbaşınızda iken ona sormadan mı bu işi yapıyorsunuz? dedi.

Ebu Said dedi ki: Bunun üzerine bunun hükmünü ona sordular. O da şöyle buyurdu: ***"Her meniden çocuk doğar diye bir şey yoktur. Şüphesiz Allah bir şeyi yaratmak isterse hiçbir şey ona engel olamaz. Bu sebeple azil yapmayı terk etmenizde sizin bir zararınız olmaz."***[224]

224 Buhârî, Nikâh, 96; Müslim, Nikâh, 127; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 63, 82.

٤٢٦٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْـمُـؤَذِّنُ، قَـالَ: حَدَّثَنَا اِبْـنُ وَهْـبٍ، قَـالَ: وَأَخْـبَـرَنِـي اِبْـنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ حِبَّانَ أَنَّ ابْنَ مُحَيْرِيزٍ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ حَدَّثَهُ أَنَّ بَعْضَ النَّاسِ كَلَّمُوا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي شَأْنِ الْعَزْلِ، وَذَلِكَ لِشَأْنِ غَزْوَةِ بَنِي الْمُصْطَلِقِ، فَأَصَابُوا سَبَايَا وَكَرِهُوا أَنْ يَلِدْنَ مِنْهُمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا عَلَيْكُمْ أَنْ لا تَعْزِلُوا، فَإِنَّ اللهَ قَدْ قَدَّرَ مَا هُوَ خَالِقٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ».

4267- … Muhammed b. Yahya b. Hibbân'ın bildirdiğine göre, İbn Muhayrîz'in kendisine tahdis ettiğine göre, Ebu Said kendisine şunu anlatmıştır: Bazı kimseler azil konusunda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ile konuştular. Buna sebep ise Mustalikoğulları gazvesinde ortaya çıkan durumdu. Bu gazvede kadınları esir almışlar fakat kendilerinden çocuklarının olmasını istememişlerdi. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara şöyle dedi: ***"Azli terk etmekte sizin bir zararınız olmaz. Çünkü şüphesiz Allah kıyamet gününe kadar neyi yaratacaksa hepsini takdir etmiştir."***[225]

٤٢٦٨- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَخْبَرَنِي اِبْنُ أَبِي الزِّنَادِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حِبَّانَ أَنَّ ابْنَ، مُحَيْرِيزٍ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ أَخْبَرَهُمْ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

4268- … Muhammed b. Yahya b. Hibbân'dan rivayete göre, İbn Muhayrîz kendisine tahdis ederek Ebu Said'in kendilerine haber verdiğini bildirmiş ve sonra da hadisi aynen zikretmiştir.

٤٢٦٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حِبَّانَ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4269- … Rebîa b. Ebu Abdurrahman'dan, o Muhammed b. Yahya b. Hibbân'dan hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

225 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 63.

٤٢٧٠- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حِبَّانَ، عَنِ ابْنِ الْمُحَيْرِيزِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُمْ أَصَابُوا سَبَايَا يَوْمَ أَوْطَاسٍ، فَأَرَادُوا أَنْ يَسْتَمْتِعُوا مِنْهُنَّ وَلا تَحْمِلْنَ. فَسَأَلُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: «لا عَلَيْكُمْ أَنْ لا تَفْعَلُوا، فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ كَتَبَ مَنْ هُوَ خَالِقٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ».

4270- … Musa b. Ukbe'den, o Muhammed b. Yahya b. Hibbân'dan, o İbnu'l-Muhayrîz'den, o Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiğine göre, onlar Evtas gazvesinde kadın esirler almışlar ve onlardan faydalanmakla birlikte hamile kalmalarını istememişlerdi. Bunun üzerine bu konu hakkında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e soru sordular. O da şu cevabı verdi: ***"Azil yapmayı terk etmenizin size bir yararı olmaz. Çünkü şüphesiz Yüce Allah kıyamet gününe kadar neyi yaratacaksa onu yazmıştır."***

٤٢٧١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَيْرِيزٍ الْجُمَحِيُّ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَيْنَا هُوَ جَالِسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّا نُصِيبُ سَبْيًا، وَنُحِبُّ الْأَثْمَانَ فَكَيْفَ تَرَى فِي الْعَزْلِ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَوَ إِنَّكُمْ لَتَفْعَلُونَ ذَلِكَ؟ لا عَلَيْكُمْ أَنْ لا تَفْعَلُوا ذَلِكُمْ، فَإِنَّهَا لَيْسَتْ نَسَمَةٌ كَتَبَ اللهُ أَنْ يَخْرُجَ إِلا هِيَ خَارِجَةٌ».

4271- … ez-Zührî dedi ki: Bana Abdullah b. Muhayrîz el-Cumahî'nin haber verdiğine göre, Ebu Said el-Hudrî de kendisine şunu haber vermiştir: Ebu Said, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda oturuyorken ensardan bir adam huzuruna gelerek: Ey Allah'ın Rasulü! Biz kadın esirler alıyor ve bununla birlikte (onları satarak) paralarını almayı da arzu ediyoruz. Azil yapmak hakkındaki görüşün nasıldır? dedi. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şu cevabı verdi: ***"Siz gerçekten bunu yapıyor musunuz?***

Bunu yapmayı terk etmekte bir zararınız olmaz. Çünkü Allah'ın (varlık alemine) çıkmasını yazmış olduğu her bir canlı mutlaka çıkacaktır."[226]

٤٢٧٢- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ، قَالَ: سَمِعْتُ مَعْبَدَ بْنَ سِيرِينَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْعَزْلِ فَقَالَ: «لا عَلَيْكُمْ أَلا تَفْعَلُوهُ، فَإِنَّمَا هُوَ الْقَدَرُ».

4272- … Enes b. Sîrîn dedi ki: Ma'bed b. Sîrîn'i, Ebu Said *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini tahdis ederken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e azil yapmanın hükmüne dair soru sorduk. O: ***"Bunu yapmayı terk etmekte zararınız olmaz. Çünkü şüphesiz ne varsa kader ile olur"*** buyurdu.

٤٢٧٣- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ السَّبِيعِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْوَدَّاكِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ اَلْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا أَصَبْنَا سَبْيَ خَيْبَرَ سَأَلْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْعَزْلِ فَقَالَ: «لَيْسَ مِنْ كُلِّ الْمَاءِ يَكُونُ الْوَلَدُ، فَإِذَا أَرَادَ اللهُ أَنْ يَخْلُقَ شَيْئًا لَمْ يَمْنَعْهُ شَيْءٌ».

4273- … Ebu İshak es-Sebîî dedi ki: Ben Ebu'l-Veddâ'ı, Ebu Said el-Hudrî *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini tahdis ederken dinledim: Bizler Hayber'in fethinden sonra kadın esirler alınca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e azil yapmaya dair soru sorduk. O da şöyle buyurdu: ***"Bütün sudan (meniden) çocuk olacak diye bir şey yoktur. Yüce Allah bir şeyi yaratmayı murad ederse hiçbir şey onu engelleyemez."***[227]

٤٢٧٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي الْوَدَّاكِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ. أَصَبْنَا سَبْيًا يَوْمَ خَيْبَرَ، فَكُنَّا نَعْزِلُ عَنْهُنَّ، نُرِيدُ الْفِدَاءَ، فَقُلْنَا لَوْ سَأَلْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

226 Buhârî, Kader, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 88.
227 Müslim, Kader, 4; Tirmizî, Nikâh, 39; Ebu Davud, Nikâh, 48.

4274- ... Ebu İshak'tan, o Ebu'l-Veddâk'ten, o Ebu Said'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Hayber günü kadın esirler aldık. Bizler, onları fidye karşılığı değiştirmek istediğimiz için azil yapardık. Bunun üzerine: Keşke Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sorsak dedik. Sonra da hadisi aynen zikretti.

٤٢٧٥- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو ظُفْرٍ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: تَذَاكَرْنَا الْعَزْلَ. فَخَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «لا عَلَيْكُمْ أَلا تَفْعَلُوا، فَإِنَّمَا هُوَ الْقَدَرُ».

4275- … Muhammed b. Sîrîn'den, o Ebu'l-Âliye'den, o Ebu Said'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kendi aramızda azil yapmanın hükmünden söz ettik. Bu sırada Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanımıza gelerek: ***"Azil yapmamanın size bir zararı olmaz. Çünkü ne varsa ancak kader ile olur"*** buyurdu.[228]

٤٢٧٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالا: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي الْفَيْضِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الزُّرَقِيِّ أَنَّ رَجُلاً مِنْ أَشْجَعَ سَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْعَزْلِ، فَقَالَ: «مَا يُقَدِّرُ اللهُ فِي الرَّحِمِ يَكُونُ».

4276- … Ebu'l-Feyz dedi ki: Abdullah b. Mürre'yi, Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ederken dinledim. Buna göre Eşca'dan bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e azlin hükmüne dair soru sordu. O da: ***"Allah'ın rahimde takdir ettiği şey olur"*** buyurdu.[229]

٤٢٧٧- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَبِي الْمُغِيرَةِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي الْهُذَيْلِ، عَنْ جَرِيرٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ فَقَالَ: مَا وَصَلْت إِلَيْكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِلا بِغُنْيَةٍ لِي أَوْ بِقُنْيَةٍ أَعْزِلُ عَنْهَا أُرِيدُ بِهَا السُّوقَ فَقَالَ: «جَاءَهَا مَا قُدِّرَ».

228 Müslim, Nikâh, 128-131; Nesâî, Nikâh, 55; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 11, 22, 49.
229 Nesâî, Nikâh, 55; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 388, 450.

4277- … Abdullah b. Ebi'l-Huzeyl'den, o Cerîr *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna gelerek: Müşriklerden senin yanına ancak kendisinden azil yaptığım ve onu pazarda satmak istediğim beni ihtiyaçtan kurtaracak birisi ile ya da bir cariye ile geldim, dedi. Bunun üzerine Allah Rasulü: ***"Ne takdir edilmişse ona o gelir"*** buyurdu.

***

Ebu Cafer dedi ki: Yine bu rivayetlerde azil yapmanın mekruh olmadığına delil olacak ifadeler vardır. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendisine bu işi yaptıklarını haber verdiklerinde, onların böyle yapmalarına karşı çıkmamış ve bu işi yapmalarını yasaklamayarak: ***"Azil yapmayı terk etmenizde bir zararınız olmaz. Çünkü her ne varsa kader ile olur"*** buyurmuştur.

Yani şüphesiz Yüce Allah eğer onun var olmasını takdir etmişse, o çocuk doğacaktır. Azil de, başka bir şey de ona engel olamaz. Çünkü azil yapmakla birlikte Yüce Allah'ın kendisinden çocuk doğmasını takdir etmiş olduğu az miktardaki su rahme ulaşabilir. O takdirde ondan çocuk doğar ve azil yolu ile akıtmamaya çalıştıkları geri kalan su da bir fazlalık olarak kalır.

Yüce Allah bazen ondan çocuğun doğmamasını takdir etmiş olabilir. Bu durumda o suyu rahme bırakmak ile dışarıya akıtmak ondan çocuğun doğmaması bakımından aynı olur. Bu takdirde çocuğun doğmaması, takdir edilmemiş suyun akıtılması neticesinde yine Yüce Allah'ın o sudan çocuğun doğmayacağını takdir etmiş olması halinde söz konusudur. Bu durumda Allah'ın takdir ettiği ortaya çıkar.

Eğer Yüce Allah'ın kaderinde o sudan çocuğun doğacağı takdir edilmiş ise ve buna rağmen azil yapılmış ise sudan az dahi olsa rahime bir şeyler ulaşır ve netice olarak ondan bir çocuk dünyaya gelir.

Böylelikle Allah Rasulü *sallallahu aleyhi ve sellem*, onlara meniyi içeriye akıtmaktan dolayı ancak Yüce Allah'ın bunu önceden takdir etmiş olması halinde çocuk doğabileceğini öğretti. Azlin ise eğer Yüce Allah'ın ilminde çocuğun dünyaya geleceği önceden sabit ise çocuğun doğmasını engellemeyeceğini öğretti ve bütün bunlarda Allah Rasulü onlara azil yapmayı yasaklamadı.

Diğer taraftan azil yapmanın mubah olduğu hususunda da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayetler nakledilmiştir:

٤٢٧٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَازِمٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ لِي جَارِيَةً تَسِيرُ تَسْتَقِي عَلَى نَاضِحِي وَأَنَا أُصِيبُ مِنْهَا، أَفَأَعْزِلُ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَعَمْ فَاعْزِلْ». فَلَمْ يَلْبَثْ الرَّجُلُ أَنْ جَاءَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ قَدْ عَزَلْت عَنْهَا فَحَمَلَتْ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا قَدَّرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِنَفْسٍ أَنْ يَخْلُقَهَا إِلا وَهِيَ كَائِنَةٌ».

4278- … el-A'meş'ten, o Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, o Cabir'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ensardan bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelip: Ey Allah'ın Rasulü! Benim su taşımaya ayırdığım devemin üzerinde su getiren bir cariyem var ve ben ona yaklaşıyorum. Azil yapayım mı? dedi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Evet, azil yapabilirsin"*** dedi. Aradan fazla zaman geçmeden adam gelip: Ey Allah'ın Rasulü! Ben azil yaptığım halde hamile kaldı, dedi. Buna karşılık Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Aziz ve Celil olan Allah'ın yaratmayı takdir etmiş olduğu her bir can mutlaka var olur"*** buyurdu.[230]

٤٢٧٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4279- … Mansûr'dan, o Salim b. Ebi'l-Ca'd'dan, o Cabir'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Cabir *radıyallahu anh* da, Ebu Said *radıyallahu anh*'ın ve bundan önceki bölümde onunla birlikte buna rağmen Allah Rasulü'nün azil yapmaya izin verdiğine dair rivayetlerini zikrettiğimiz kimselerin

230 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 313.

naklettiklerinin benzerini Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiştir.

Yine Cabir *radıyallahu anh*'dan azil yapmanın mubah olduğuna dair rivayetler nakledilmiştir:

٤٢٨٠- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرُّؤَاسِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَذِنَ فِي الْعَزْلِ.

4280- … Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* azil yapmaya izin vermiştir.

٤٢٨١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: كُنَّا نَعْزِلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْقُرْآنُ يَنْزِلُ.

4281- … Ata'dan, o Cabir'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayatta iken ve Kur'an iniyorken biz azil yapardık.

٤٢٨٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: كُنَّا نَعْزِلُ وَالْقُرْآنُ يَنْزِلُ. قَالَ شُعْبَةُ: فَقُلْتُ لِعَمْرٍو: أَسَمِعْتُ هَذَا مِنْ جَابِرٍ؟ فَقَالَ: لا.

4282- … Bize Şu'be, Amr b. Dinar'dan haber verdi. O Cabir b. Abdullah'tan, şöyle dediğini rivayet etti: Kur'an inmeye devam ederken biz azil yapardık.

(Ravilerden) Şu'be dedi ki: Ben Amr'a: Sen bunu Cabir'den (bizzat) dinledin mi? diye sordum. O: Hayır, dedi.

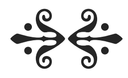
٤٢٨٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالا: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: كُنَّا نَعْزِلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلا يَنْهَانَا عَنْ ذَلِكَ.

4283- … Ebu'z-Zübeyr'den, o Cabir'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hayatta iken biz azil yapardık. O da bunu bize yasaklamazdı.

***

Azlin mekruh görülmesine sebep olan husus ile azil yapmanın kız çocukları diri diri gömmek kabilinden olduğunu söyleyenlerin söyledikleri husus söz konusu olmadığına, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den de zikrettiğimiz rivayetlerle onun mubah olduğunu belirttiği sabit olduğuna göre, sözünü ettiğimiz şartlarla ve bu bölümün baş taraflarında açıkladığımız şartlara göre, dileyen kimse için azil yapmakta bir sakınca olmadığı da sabit olmaktadır.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de görüşüdür.

٩- بَابُ الْحَائِضِ مَا يَحِلُّ لِزَوْجِهَا مِنْهَا

9- HAYIZ OLAN KADIN(IN BEDENİN)DEN KOCASINA HELAL OLAN ŞEYLER

٤٢٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُ إِحْدَانَا أَنْ تَتَّزِرَ وَهِيَ حَائِضٌ، ثُمَّ يُضَاجِعُهَا. قَالَ شُعْبَةُ: وَقَالَ مَرَّةً: يُبَاشِرُهَا.

4284- … İbrahim'den, o el-Esved'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* biz (eşlerin)den birisine belden aşağısını örtmesini emreder sonra onunla beraber yatardı.

Şu'be dedi ki: (Mansûr) bir seferinde: Onunla mubaşeret ederdi (tenini, tenine değdirirdi) demiştir.[231]

٤٢٨٥- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا حُرَيْثُ بْنُ عَمْرٍو، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: رُبَّمَا بَاشَرَنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا حَائِضٌ فَوْقَ الإِزَارِ.

4285- … eş-Şa'bî'den, o Mesrûk'tan, o Âişe'den, onun şöyle dediğini

231 Ebu Davud, Tahâret, 106; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 174.

rivayet etti: Ben hayız iken Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in teninin belden yukarı kısmımda tenime değdiği olurdu.

٤٢٨٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ. ح

4286- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed haber verip dedi ki: Bize Esbât haber verdi, H.

٤٢٨٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرِو بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطٌ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ مَيْمُونَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُبَاشِرُ نِسَاءَهُ فَوْقَ الْإِزَارِ، وَهُنَّ حُيَّضٌ.

4287- Bize Muhammed b. Amr b. Yunus da tahdis edip dedi ki: Bize Esbât, Ebu İshak eş-Şeybâni'den tahdis etti. O Abdullah b. Şeddâd'dan, o Meymûne'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tenini, hayızlı iken eşlerinin belden yukarı kısmına değdiriyordu.[232]

٤٢٨٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ وَاللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حَبِيبٍ مَوْلَى عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ نَدْبَةَ، قَالَ ابْنُ وَهْبٍ: إِنَّ اللَّيْثَ يَقُولُ بُدَيَّةُ مَوْلَاةُ مَيْمُونَةَ، عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُبَاشِرُ الْمَرْأَةَ مِنْ نِسَائِهِ، وَهِيَ حَائِضٌ، إِذَا كَانَ عَلَيْهَا إِزَارٌ يَبْلُغُ أَنْصَافَ الْفَخِذَيْنِ أَوْ الرُّكْبَتَيْنِ، وَفِي حَدِيثِ اللَّيْثِ: مُحْتَجِزَةً بِهِ.

4288- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verip dedi ki: Bana Yunus ve el-Leys, İbn Şihâb'dan haber verdiler. O Urve b. ez-Zübeyr'in azatlısı Habîb'den, o Meymûne'nin azatlı cariyesi Nedbe'den -İbn Vehb dedi ki: el-Leys, Budeyye demektedir- o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Meymûne'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* eşlerinden herhangi birisi hayız ise ve üzerinde

232 Müslim, Hayz, 3; Ebu Davud, Tahâret, 106, Nikâh, 46; Nesâî, Tahâret, 179, Hayz, 13; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 33, 55, 72, 113.

uyluklarının yarısına ya da diz kapaklarına kadar ulaşan bir örtü bulunuyorsa teni ile temas ederdi. -el-Leys'in rivayetinde: "Onunla örtünüp sarınmış ise" ifadesi yer almaktadır.-[233]

٤٢٨٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، فَذَكَرَ مِثْلَ مَا ذَكَرَهُ اِبْنُ وَهْبٍ عَنِ اللَّيْثِ، سَوَاءً.

4289- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys tahdis etti ve hadisi İbn Vehb'in el-Leys'den naklettiği şekilde zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, hayız olan kadına kocasının bundan başka bir şekilde yaklaşmaması gerektiğini ve onun avretini hiçbir şekilde göremeyeceğini kabul etmiş ve bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözünü ettiğimiz fiili uygulamasını delil göstermiştir.

Bu görüşü kabul edenlerden birisi de Ebu Hanife'dir -Allah'ın rahmeti üzerine olsun.- Bu kanaatte olanlar bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözlerinden de şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٤٢٩٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عَمْرٍو اَلشَّامِيِّ، عَنْ أَحَدِ النَّفَرِ الَّذِينَ أَتَوْا عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَكَانُوا ثَلَاثَةً، فَسَأَلُوهُ: مَا لِلرَّجُلِ مِنْ اِمْرَأَتِهِ إِذَا أَحْدَثَتْ؟ يَعْنُونَ الْحَيْضَ. فَقَالَ: سَأَلْتُمُونِي عَنْ شَيْءٍ، مَا سَأَلَنِي عَنْهُ أَحَدٌ مُنْذُ سَأَلْتُ عَنْهُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «لَهُ مِنْهَا مَا فَوْقَ الْإِزَارِ، مِنَ التَّقْبِيلِ وَالضَّمِّ، وَلا يَطَّلِعُ عَلَى مَا تَحْتَهُ».

4290- ...Bize Züheyr b. Muaviye, Ebu İshak'tan tahdis etti. O, Asım b. Amr eş-Şâmî'den, o Ömer b. el-Hattab'ın huzuruna gitmiş üç kişiden birisinden rivayet ettiğine göre, ona -hayız halini kastederek:- Erkek eşinden -abdestsiz olduğunda- nasıl yararlanabilir? diye sordular. Ömer: Siz bana öyle

233 Ebu Davud, Tahâret, 106; Nesâî, Tahâret, 179, Hayz, 13; Dârimî, Vudû, 107; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 336.

bir hususa dair soru sordunuz ki, ben bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sorduğumdan bu yana kimse bu hususta bana soru sormamıştı. (Allah Rasulü soruma cevap vererek) şöyle buyurdu: ***"Eşinin belden yukarısını öpebilir, (onu) kucaklayabilir fakat onun altında olanı göremez."***

٤٢٩١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عَمْرٍو الْبَجَلِيِّ، أَنَّ قَوْمًا أَتَوْا عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَسَأَلُوهُ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

4291- … Bize İsrail, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Asım b. Amr el-Becelî'den rivayet ettiğine göre, o, birkaç kişi Ömer b. el-Hattab'ın yanına gidip ona soru sordular dedi ve sonra da aynı hadisi zikretti.

٤٢٩٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَمْرٍو اَلْبَجَلِيِّ، أَنَّ قَوْمًا أَتَوْا عُمَرَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

4292- … Bize el-Mes'ûdî tahdis edip dedi ki: Bize Asım b. Amr el-Becelî tahdis edip: Birkaç kişi Ömer'in yanına gitti dedi sonra da hadisi aynen zikretti.

٤٢٩٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ عَمْرٍو، عَنْ عُمَيْرٍ، مَوْلًى لِعُمَرَ، عَنْ عُمَرَ مِثْلَهُ.

4293- … Bize Ubeydullah b. Amr, Zeyd b. Ebi Üneyse'den tahdis etti. O Ebu İshak'tan, o Asım'dan, o İbn Amr'dan, o Ömer'in bir azatlısı Umeyr'den, o Ömer'den aynısını rivayet etti.

***

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Kadının belden yukarısı ile de belden aşağısı ile de kanın geldiği yerlerden kaçınması şartıyla yararlanmasında bir sakınca yoktur, demiş ve şunları eklemişlerdir:

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fiilen yaptıkları ile ilgili sözünü ettiğiniz rivayetlerde bu konuda lehinize bir delil yoktur. Çünkü bizler, kocanın

hayız olan eşinin belden yukarısından yararlanabileceğini reddetmiyoruz ki bu hadis bize karşı delil olabilsin.

Aksine biz şöyle diyoruz: Kocanın, hayız olmadan önce de aynı şekilde yapabildiği gibi bu durumdaki eşinin belden yukarısından da, belden aşağısından da kan gelen yerlerden kaçınması şartıyla yararlanma imkânı vardır.

Sizin sözünü ettiğiniz o hadis ise hayız olan kadının kocasının belden yukarısından yararlanmasını kabul etmeyenlere karşı bir delildir.

Kocasına bunun mubah olduğunu kabul eden kimselere gelince; bu hadis onlara karşı bir delil değildir. Bundan sonra artık sizin bu durumda koca, eşinin bunun dışında bir yerinden faydalanma hakkına sahip değildir şeklindeki kanaatinize delil getirmeniz gerekmektedir.

Bu hususta Âişe *radıyallahu anhâ* yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bizim benimsediğimiz görüşe uygun, sizin benimsediğiniz görüşe ise muhalif rivayet nakledilmiştir. Üstelik Âişe *radıyallahu anhâ*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, eşleri hayız olduğu takdirde dediğiniz şekilde muamele yaptığını bildiren rivayeti naklettiğiniz kimselerden birisidir.

٤٢٩٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي مَيْسَرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يُبَاشِرُنِي وَأَنَا فِي شِعَارٍ وَاحِدٍ، وَأَنَا حَائِضٌ، وَلَكِنَّهُ كَانَ أَمْلَكَكُمْ لِأَرَبِهِ، أَوْ أَمْلَكَ لِأَرَبِهِ.

4294- … Bize Ebu İshak, Ebu Meysere'den tahdis etti. O Âişe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ben hayız iken ve üzerimde yalnızca tek bir elbise varken tenini tenime dokundururdu fakat o aramızda kendi arzusuna en çok hakim olan birisi idi -ya da: Arzusuna çok hakimdi.-

***

Bu rivayette, her ne kadar üzerinde tek bir elbise (izar, belden aşağısını örten peştamal) varken tenini tenine dokundurduğu belirtilmekte ise de, bunda aynı zamanda belden aşağısının mubah olduğu da belirtilmektedir.

Her ne kadar ondan, kendisine belden aşağısını örtmesini emrettikten sonra tenini tenine değdirdiğine dair rivayet nakledilmiş ise de, bize göre bu,

onun bazen bu şekilde, bazen de diğer şekilde yaptığını göstermektedir. Bu ise her iki halin aynı zamanda mubah olduğunu ortaya koyar.

Diğer taraftan bizim Âişe *radıyallahu anhâ*'dan gelen sözünü ettiğimiz iki hadisini sahih kabul ederek açıkladığımız hale uygun başka bir yoldan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet nakledilmiştir.

٤٢٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ أَنَّ الْيَهُودَ كَانُوا لا يَأْكُلُونَ، وَلا يَشْرَبُونَ، وَلا يَقْعُدُونَ مَعَ الْحُيَّضِ فِي بَيْتٍ. فَذُكِرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ﴾. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اِصْنَعُوا كُلَّ شَيْءٍ، مَا خَلا الْجِمَاعَ».

4295- … Bize Hammâd b. Seleme, Sâbit'ten tahdis etti. Onun Enes'ten rivayet ettiğine göre, Yahudiler hayız olan kadın ile birlikte yemezler, içmezler, aynı odada oturmazlardı. Bu husus Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e zikredilince Yüce Allah: ***"Sana hayız hakkında sorarlar, de ki: O, bir eza (rahatsızlık)tır. Onun için hayız halindeyken kadınlardan ayrı durun"*** (el-Bakara, 2/222) ayetini indirdi.

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Cinsel ilişki dışında her şeyi yapabilirsiniz"*** buyurdu.[234]

***

İşte bu hadiste, özel olarak cinsel ilişki dışında hayız olan kadının her şeyi ile onlara mubah olduğuna delil vardır. Burada sözü geçen cinsel ilişki de yalnızca cinsel organdaki (fercdeki) ilişkidir. Onun dışındaki birliktelikler değildir.

Bu görüşün aynısı Âişe *radıyallahu anhâ*'dan da rivayet edilmiştir:

٤٢٩٦- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ

234 Ebu Davud, Nikâh, 46; İbn Mâce, Tahâret, 125.

أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ عَائِشَةَ :مَا يَحِلُّ لِلرَّجُلِ مِنْ امْرَأَتِهِ إِذَا كَانَتْ حَائِضًا؟ فَقَالَتْ :كُلُّ شَيْءٍ إِلا فَرْجَهَا.

4296- … Eyyub'dan, o Ebu Kılâbe'den rivayet ettiğine göre, bir adam Âişe'ye: Karısı hayız ise erkeğe karısının nesi helal olur? diye sordu. Âişe *radıyallahu anhâ*: Ferci (cinsel organı) dışında her şey, diye cevap verdi.

٤٢٩٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي مَعْشَرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ، مِثْلَ ذَلِكَ.

4297- … Eyyub'dan, o Ebu Ma'şer'den, o İbrahim'den, o Mesrûk'tan, o Âişe'den aynısını rivayet etti.

٤٢٩٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِي مُرَّةَ، مَوْلَى عَقِيلٍ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ عِقَالٍ، قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ :مَا يَحْرُمُ عَلَيَّ مِنْ امْرَأَتِي إِذَا حَاضَتْ؟ قَالَتْ: فَرْجُهَا.

4298- … Bukeyr'den, o Akîl'in azatlısı Ebu Mürre'den, o Hakîm b. İkâl'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe'ye: Karım hayız olduğu takdirde bana nesi haram olur? sordum. Âişe: Ferci (haram olur), cevabını verdi.

***

Rivayetlerin ihtiva ettikleri anlamların sahih bir şekilde anlaşılması bakımından bu konunun uygun açıklama şekli budur.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından bunun doğru açıklamasına gelince; bizler, kadın hayız olmadan önce kocasının onunla cinsel ilişkide bulunmasının helal olduğunu, belden yukarısından da, aynı şekilde belden aşağısından da yararlanabileceğini gördük.

Temizlikten sonra hayız olduğu takdirde, onunla cinsel ilişkide bulunmasının haram fakat ilim adamlarının ittifakıyla belden yukarısının ona helal olduğunu görüyoruz.

Ancak dediğimiz şekilde belden aşağısı hususunda farklı görüşlere sahip-

tirler. Kimileri bunu mubah kabul etmiş, belden yukarısı ile aynı hükümde değerlendirmiş, kimisi de kabul etmeyerek belden aşağısını cinsel ilişkide bulunmak ile aynı hükümde değerlendirmiştir.

Bu hususta görüş ayrılığına düşmeleri dolayısıyla, her iki halden buna hangisinin daha çok benzediğini ortaya çıkartıp onun hakkında o hükmü vermemiz gerekmektedir.

Fercde cinsel ilişkide bulunmanın had cezasını, mehri ve gusletmeyi gerektirdiğini gördük. Fercin dışındaki cinsel ilişkilerin ise bunların hiçbirisini gerektirmediğini ve bu hususta belden yukarısının hükmü ile belden aşağısının hükmünün aynı olduğunu gördük.

Sözünü ettiğimiz bu hususlar dolayısı ile belden aşağısının hükmünün, fercde cinsel ilişkiden daha çok belden yukarısına benzediği sabit olmaktadır.

Buna göre kıyas, aynı şekilde hayız olan kadının hükmünün de böyle olmasını ve bunun sonucunda belden aşağısından yararlanmanın belden yukarısındaki cinsel ilişki (yararlanmanın hükmü) gibi olmasını, buna karşılık fercde cinsel ilişki hükmü ile aynı olmamasını gerektirmektedir.

İşte bu, Muhammed b. el-Hasen'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- görüşüdür ve biz de bu görüşü kabul ediyoruz.

Ebu Cafer -Allah ondan razı olsun- dedi ki: Bundan sonra yine bu konuda gelmiş olan rivayetler ile bu husustaki rivayetlerin sahih bir şekilde anlaşılması üzerinde düşündüm ve şunu gördüm: Bunlar, Muhammed'in benimsediği görüşe değil, Ebu Hanife'nin -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- benimsediği görüşün lehine delil olmaktadır.

Çünkü biz bu rivayetlerin üç türlü olduğunu gördük:

Bir tür, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hanımları ile hayız oldukları halde tenlerini birbirlerine belden yukarısında değdirdiklerine dair nakledilmiş rivayetlerdir. Bu rivayetlerde hayızın, bu bölümde ilgili yerde sözünü ettiğimiz sebepler dolayısıyla, belden aşağısı ile ten temasını yasakladığına bir delil bulunmamaktadır.

Bir diğer türü Ömer'in azatlısı Umeyr'in Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği ve ilgili yerde zikrettiğimiz şekilde nakledilen hadiste ifade edilmiştir.

Bu rivayette, hayız olan kadınlar ile belden aşağısı ile cinsel ilişkinin (tenlerin değmesinin) yasak olduğuna delil bulunmaktadır. Çünkü o rivayette Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sözünü ve belden yukarısından söz ettiğini görüyoruz. Ömer *radıyallahu anh*'ın ona: "Erkeğin, karısı hayız olduğu takdirde ona nesi helal olur?" diye sorduğu soruya karşılık Allah Rasulü ona: ***"Belden yukarısından yararlanma hakkı vardır"*** diye cevap vermiştir. Böylelikle bu, onun sorusuna bir cevap teşkil etmektedir ki bunda ne eksiklik, ne de cevabın eksik verilmesi söz konusudur.

Bir diğer tür rivayet ise Enes *radıyallahu anh*'dan daha önce sözünü ettiğimiz şekilde gelen rivayetlerdir. Bu rivayetler ise hayız olan kadınlara belden aşağısında olsa dahi cinsel organın dışında yaklaşmayı mubah kılmaktadır.

Bundan dolayı bizler de bu iki tür rivayetten hangisinin diğerinden sonra olduğunu inceleyip sonrakini öncekinin nesh edicisi olarak değerlendirme yoluna gitmek istedik.

Bunu inceleyince Enes'in rivayet ettiği hadisin Yahudilerin uygulamalarına dair bir haber ihtiva ettiğini gördük. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de onlara muhalif emir almamış olduğu hususlarda kitap ehline muvafakat etmeyi severdi. Biz bunu İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan cenazeler bölümünde rivayet etmiştik. Yüce Allah'ın: ***"İşte bunlar Allah'ın hidayet verdiği kimselerdir. Sen de onların hidayetlerine uy"*** (el-En'am, 6/90) ayetindeki emri de böyledir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kendisinden önceki peygamberlere -ona önceki peygamberin şeriatini nesh edecek yeni bir şer'i hüküm gelmediği sürece- uymakla yükümlü olduğuna göre, Yahudilerin, hayız olan kadınla konuşmamak, onunla yemek yememek, aynı odada onunla bir arada bulunmamak şeklindeki uygulamalarını nesh eden -aralarında herhangi bir vasıtanın varlığı söz konusu olmadan- Enes *radıyallahu anh*'ın hadisindeki ifadelerdir.

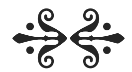
Enes *radıyallahu anh*'ın bu sözü geçen hadisinde ise cinsel organ dışında bu durumdaki kadınla cinsel ilişkinin mubah olduğu belirtilmektedir.

Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadise göre ise belden yukarısı mubah, aşağısı yasaktır.

Buna göre, Enes *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadisin, hayız olan kadın ile bir arada bulunmaktan, onunla yemek yemekten ve içmekten sakınmayı

ihtiva ettiği için nesh edici hadis olduğunu kabul edecek olursak, Ömer'in rivayet ettiği hadisin Enes *radıyallahu anh*'ın hadisinden önce olması imkânsızdır. Böylelikle onun hadisinin, Enes'in hadisinden sonra meydana geldiği ve o hadiste mubah kılınan bazı şeyleri nesh ettiği de sabit olmaktadır.

Bununla da, Ebu Hanife'nin -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bu hususta benimsediği görüş, rivayetlerin sahih bir şekilde anlaşılması suretiyle sabit olmakta ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- benimsediği görüşün kabul edilemeyeceği ortaya çıkmaktadır.

١٠- بَابُ وَطْءِ النِّسَاءِ فِي أَدْبَارِهِنَّ

10- KADINLARA ARKADAN YAKLAŞMAK

٤٢٩٩- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ رَجُلاً أَصَابَ اِمْرَأَتَهُ فِي دُبُرِهَا، فَأَنْكَرَ النَّاسُ ذَلِكَ عَلَيْهِ، وَقَالُوا: أَتُعَزِّبُهَا، فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ:﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾.

4299- … Zeyd b. Eslem'den, o Ata b. Yesâr'dan, onun Ebu Said'den rivayet ettiğine göre, bir adam eşine arkadan yaklaştı. İnsanlar onun bu yaptığına tepki gösterdiler ve: Sen onu kocasız mı bırakıyorsun? dediler. Bu sebeple Yüce Allah: ***"Kadınlarınız sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın"*** (el-Bakara, 2/223) ayetini indirdi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, kadına arkadan yaklaşmanın caiz olduğu görüşünü benimsemiş ve bu konuda bu hadisi delil göstererek bu ayeti de bunun mubah olduğu doğrultusunda tevil etmiş (yorumlamış) lardır. Fakat bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek, kadınlara arkadan yaklaşmayı mekruh görmüş, bunu yasaklamış ve bu ayeti de başka türlü tevil etmişlerdir.

٤٣٠٠- فَحَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ الْيَهُودَ قَالُوا: مَنْ أَتَى امْرَأَتَهُ فِي فَرْجِهَا، عَنْ دُبُرِهَا، خَرَجَ وَلَدُهَا أَحْوَلَ، فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾.

4300- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Muhammed b. el-Münkedir'den haber verdi. Onun Cabir'den rivayet ettiğine göre, Yahudiler: Fercinden (cinsel organından) olmak şartıyla karısına arkadan yaklaşan kişinin çocuğu şaşı doğar, dediler. Bu sebeple Yüce Allah: ***"Kadınlar sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın"*** ayetini indirdi.

٤٣٠١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ حَدَّثَهُ، عَنْ جَابِرٍ مِثْلَهُ.

4301- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verip dedi ki: Bize Süfyan es-Sevrî'nin tahdis ettiğine göre, Muhammed b. el-Münkedir kendisine Cabir'den hadisi aynen tahdis etmiştir.

٤٣٠٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا أَبُو شُرَيْحٍ، قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4302- Bize Muhammed b. Zekeriyya Ebu Şureyh tahdis edip dedi ki: Bize el-Firyâbî tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan es-Sevrî tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٣٠٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَتْ الْيَهُودُ إِذَا أَتَى الرَّجُلُ أَهْلَهُ بَارِكَةً، جَاءَ الْوَلَدُ أَحْوَلَ فَذُكِرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

4303- Bize Muhammed b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Muhammed b. el-Münkedir'den tahdis etti. O Cabir'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Yahudiler: Erkek, eşine çökmüş

vaziyette iken yaklaşacak olursa çocuk şaşı gelir, dediler. Bu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e söylendi dedi sonra aynısını zikretti.

***

Bunlar şöyle derler: Yahudiler sözünü ettiğimiz şeyleri söylemişlerdi. Bu sebeple de Yüce Allah, söylediklerini reddetmek ve fercden (cinsel organdan) olmak şartıyla önden de, arkadan da ilişki kurmanın mubahlığını bildirmek üzere bu ayeti indirdi.

Başkaları bu hadisi İbnu'l-Münkedir'den dediğimiz şekilde rivayet etmiş ve ayrıca onda: "Fercden olması şartıyla" ibaresini eklemiştir.

٤٣٠٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا أُبَيٌّ، قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ رَاشِدٍ، يُحَدِّثُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ يَهُودِيًّا قَالَ: إِذَا نَكَحَ الرَّجُلُ اِمْرَأَةً مُجَبِّيَةً، خَرَجَ وَلَدُهَا أَحْوَلَ. فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ إِنْ شِئْتُمْ مُجَبِّيَةً، وَإِنْ شِئْتُمْ غَيْرَ مُجَبِّيَةٍ، إِذَا كَانَ ذَلِكَ فِي صِمَامٍ وَاحِدٍ.

4304- … ez-Zührî'den, o Muhammed b. el-Münkedir'den, o Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, bir Yahudi şöyle dedi: "Erkek karısı ile yüzü yere eğilmiş halde cinsel ilişkide bulunacak olursa çocuğu şaşı doğar." Bunun üzerine Yüce Allah: ***"Kadınlarınız sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın"*** (el-Bakara, 2/223) ayetini indirdi. Yani isterseniz yüzünü yere eğmiş olarak, isterseniz eğmemiş olarak (cinsel ilişkide bulunabilirsiniz). Ancak hep aynı yerden (fercden) olması şarttır.[235]

٤٣٠٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ حَدَّثَهُ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ الْيَهُودَ قَالُوا لِلْمُسْلِمِينَ مَنْ أَتَى اِمْرَأَتَهُ وَهِيَ مُدَبَّرَةٌ، جَاءَ

235 Müslim, Nikâh, 119; Tirmizî, Tefsîr, 2. sure, 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 305, 310, 318, 319.

وَلَدُهَا أَحْوَلَ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مُقْبِلَةٌ وَمُدْبِرَةٌ، مَا كَانَ فِي الْفَرْجِ».

4305- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana İbn Cüreyc'in haber verdiğine göre, Muhammed b. el-Münkedir kendisine Cabir b. Abdullah'tan şunu tahdis etmiştir: Yahudiler, Müslümanlara: "Kim karısına, karısı arkasını dönmüş halde iken yaklaşacak olursa o kadının çocuğu şaşı gelir" dediler. Bunun üzerine Yüce Allah: ***"Kadınlarınız sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın"*** (el-Bakara, 2/223) ayetini indirdi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de: ***"İster yüzünü (yüzüne) dönmüş olarak, ister arkasını dönmüş olarak (cinsel ilişkide bulun). Ancak fercden olması şartıyla"*** buyurdu.[236]

***

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, onlara cinsel ilişkinin cinsel organdan olması şartını bildirmesi, aynı zamanda arka tarafın hükmünün böyle olmadığını onlara bildirmesi demektir.

Yine bu ayetin tevili (yorumu) hakkında başka bir yorum da yapılmıştır.

٤٣٠٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ زَائِدَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ عَنِ الْعَزْلِ فَقَالَ: ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ﴾ إِنْ شِئْتَ فَاعْزِلْ، وَإِنْ شِئْتَ فَلا تَعْزِلْ.

4306- … Bize Ebu İshak, Zâide'den tahdis etti. Zâide dedi ki: İbn Abbas'a azle dair soru sordum. O bana: "Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Dilersen azil yapabilirsin, dilersen yapmazsın, dedi."[237]

***

Aynı şekilde birinci görüş sahiplerinin bu husustaki görüşlerine, Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'dan bunun mubah olduğuna dair nakledilen rivayet de delildir.

236 Dârimî, Vudû, 113, Nikâh, 30.
237 Dârimî, Vudû, 113.

٤٣٠٧- حَدَّثَنَا أَبُو قُرَّةَ مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ هِشَامٍ الرُّعَيْنِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ، وَأَبُو زَيْدٍ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الْعُمْرِ قَالَا: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ: وَحَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي رَبِيعَةُ بْنُ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي الْحُبَابِ سَعِيدُ بْنُ يَسَارٍ، أَنَّهُ سَأَلَ ابْنَ عُمَرَ عَنْهُ، يَعْنِي عَنْ وَطْءِ النِّسَاءِ فِي أَدْبَارِهِنَّ، فَقَالَ: لَا بَأْسَ بِهِ.

4307- Nitekim bize Ebu Kurrâ Muhammed b. Humeyd b. Hişâm er-Ruaynî tahdis edip dedi ki … Ebu'l-Hubâb Said b. Yesâr'dan rivayete göre, o İbn Ömer'e bu hususa dair -yani kadınlara arkalarından yaklaşmaya dair- soru sordu. İbn Ömer: Bunda bir sakınca yoktur, diye cevap verdi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Evet, bu sizin de zikrettiğiniz şekilde İbn Ömer'den rivayet edilmiştir. Fakat yine ondan buna muhalif rivayet de nakledilmiştir:

٤٣٠٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ. ح

4308- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis etti, H.

٤٣٠٩- وَحَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ، قَالَا: ثَنَا اللَّيْثُ، قَالَ اِبْنُ وَهْبٍ فِي حَدِيثِهِ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ يَعْقُوبَ، وَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَارِثُ بْنُ يَعْقُوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ أَبِي الْحُبَابِ، قَالَ: قُلْتُ لِاِبْنِ عُمَرَ، مَا تَقُولُ فِي الْجَوَارِي أُحَمِّضُ بِهِنَّ؟ قَالَ: وَمَا التَّحْمِيضُ؟ فَذَكَرْتُ الدُّبُرَ. فَقَالَ: وَهَلْ يُفْعَلُ ذَلِكَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ؟

4309- Bize Rabi' el-Müezzin de tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb tahdis etti. (Abdullah b. Salih ile) dediler ki: Bize el-Leys tahdis etti. İbn Vehb hadisi naklederken el-Hâris b. Yakub'dan dedi, Abdullah b. Salih ise: Bana el-Hâris b. Yakub tahdis etti, dedi. O Said b. Yesâr Ebu'l-Hubâb'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer'e, cariyeler ile farklı bir iş yapmam hakkında ne dersin? sordum. O bana: Farklı iş yapmak ne demektir? deyince

ona arkadan yaklaşmayı söyledim. Bunun üzerine: Müslüman bir kimse böyle bir iş yapar mı? dedi.[238]

***

İşte İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan gelen bu rivayet, birinci görüş sahiplerinin bu hususta ondan naklettikleri rivayet ile çelişmektedir.

Bunun doğruluğunun delili de Salim b. Abdullah'ın, babasının böyle bir şeyi söylemiş olduğunu (buna cevaz verdiğini) kabul etmeyip reddetmesi ve buna tepki göstermesidir.

٤٣١٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَطَّافُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْحَسَنِ، أَنَّ أَبَاهُ سَأَلَ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ أَنْ يُحَدِّثَهُ بِحَدِيثِ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ كَانَ لا يَرَى بَأْسًا بِإِتْيَانِ النِّسَاءِ فِي أَدْبَارِهِنَّ. فَقَالَ سَالِمٌ: كَذَبَ الْعَبْدُ، أَوْ أَخْطَأَ، إِنَّمَا قَالَ: لا بَأْسَ أَنْ يُؤْتَيْنَ فِي فُرُوجِهِنَّ، مِنْ أَدْبَارِهِنَّ. وَلَقَدْ قَالَ مَيْمُونُ بْنُ مِهْرَانَ: إِنَّ نَافِعًا إِنَّمَا قَالَ ذَلِكَ بَعْدَ مَا كَبِرَ وَذَهَبَ عَقْلُهُ.

4310- … Musa b. Ubeydullah b. el-Hasen'den rivayete göre, babası, Salim b. Abdullah'tan, kendisine Nâfi'in, İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan naklettiği ve İbn Ömer'in kadınlara arkalarından yaklaşılmasında bir sakınca görmediğine dair hadisini kendisine aktarmasını isteyince, Salim: Köle (Nâfi'i kastediyor) yalan söyledi -ya da hata etti- o sadece: "Kadınlara ferclerinden olmak şartıyla arkalarından yaklaşmanızda bir sakınca yoktur" demiştir, dedi.

Meymûn b. Mihrân da şöyle demiştir: Nâfi bunu ancak oldukça yaşlandıktan ve aklı başından gittikten sonra söylemiştir.

٤٣١١- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ.

4311- Bunu bize Fehd tahdis ederek dedi ki: Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah, Meymûn b. Mihrân'dan tahdis etti.

***

238 Dârimî, Vudû, 114.

Şüphesiz Meymûn'un söylediğinden çok daha hafif ifadelerle bile tenkit edilmiş rivayetler zayıf kabul edilmektedir. Diğer taraftan Nâfi de, önceleri bunu kendisinden rivayet edenlere karşı çıkıp reddetmiştir.

٤٣١٢- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى، كَاتِبُ الْعُمَرِيِّ، قَالَ: ثنَا الْمُفَضَّلُ بْنُ فَضَالَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ قَالَ لِنَافِعٍ، مَوْلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ: إِنَّهُ قَدْ أَكْثَرَ عَلَيْكَ الْقَوْلَ أَنَّكَ تَقُولُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ أَفْتَى أَنْ تُؤْتَى النِّسَاءُ فِي أَدْبَارِهِنَّ. قَالَ نَافِعٌ: كَذَبُوا عَلَيَّ، وَلَكِنْ سَأُخْبِرُكَ كَيْفَ الأَمْرُ، إِنَّ ابْنَ عُمَرَ عَرَضَ الْمُصْحَفَ يَوْمًا وَأَنَا عِنْدَهُ حَتَّى بَلَغَ ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ فَقَالَ: يَا نَافِعُ، هَلْ تَعْلَمُ مِنْ أَمْرِ هَذِهِ الآيَةِ؟ قُلْتُ: لا قَالَ: إِنَّا كُنَّا - مَعْشَرَ قُرَيْشٍ - نُجْبِي النِّسَاءَ، فَلَمَّا دَخَلْنَا الْمَدِينَةَ وَنَكَحْنَا نِسَاءَ الأَنْصَارِ، أَرَدْنَا مِنْهُنَّ مِثْلَ مَا كُنَّا نُرِيدُ، فَإِذَا هُنَّ قَدْ كَرِهْنَ ذَلِكَ وَأَعْظَمْنَهُ، وَكَانَتْ نِسَاءُ الأَنْصَارِ قَدْ أَخَذْنَ بِحَالِ الْيَهُودِ، وَإِنَّمَا يُؤْتَيْنَ عَلَى جُنُوبِهِنَّ، فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾.

4312- … Ka'b b. Alkame'den, onun Ebu'n-Nadr'dan rivayet ettiğine göre, kendisine, Abdullah b. Ömer'in azatlısı Nâfi'e şöyle dediğini haber vermiştir: Senin hakkında İbn Ömer'den naklederek onun kadınlara arkalarından yaklaşılması hususunda fetva verdiğini söylediğin çokça yayıldı (bu konuda ne dersin?) Nâfi dedi ki: Bana yalan isnad ediyorlar fakat ben sana işin mahiyetinin nasıl olduğunu haber vereyim. İbn Ömer benim de yanında bulunduğum bir gün Kur'an okudu. Nihayet: ***"Kadınlarınız sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza istediğiniz gibi varın"*** (el-Bakara, 2/223) ayetini okudu. Sonra dedi ki: Ey Nâfi! Bu ayetin durumunun ne olduğunu biliyor musun? Ben: Hayır deyince şunları aktardı: Biz Kureyşliler kadınları yüzleri yere gelecek şekilde eğerdik (onlara bu şekilde yaklaşırdık). Medine'ye gelip de ensardan kadınlarla nikâhlanınca onlardan daha önce istediklerimizin aynısını istedik. Onların bu işten hoşlanmadıklarını ve bunu çok büyük (kötü) bir iş olarak gördüklerini fark ettik. Ensar kadınları ise Yahudilerin hallerini örnek almışlardı. Onlara ancak yanları üzerinde yatarlarken yaklaşılıyordu. Bunun üzerine

Yüce Allah: ***"Kadınlarınız sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın"*** (el-Bakara, 2/223) ayetini indirdi.

***

İşte bu hadiste Nâfi'in, kendisi yolu ile İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan kadınlara arkalarından yaklaşmalarının mubah olduğuna dair nakledilen rivayetleri kabul etmediği görülmektedir. Ayrıca Yüce Allah'ın: ***"Kadınlarınız sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın"*** ayetinin, birinci görüş sahiplerinin yorumladıkları anlamda olmadığını, aksine kadınlara ferclerinden olmak şartıyla yaklaşmanın (her şekilde) mubah olduğunu anlatmaktadır.

Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan da buna yakın anlamda rivayet nakledilmiştir:

٤٣١٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، أَبُو سَلَمَةَ التَّبُوذَكِيُّ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ خُثَيْمٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَابِطٍ، قَالَ: أَتَيْتُ حَفْصَةَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقُلْتُ لَهَا: إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْ شَيْءٍ وَأَنَا أَسْتَحِي مِنْكَ، فَقَالَتْ: سَلْ يَا ابْنَ أَخِي عَنْ مَا بَدَا لَكَ. قُلْتُ: عَنْ إِتْيَانِ النِّسَاءِ فِي أَدْبَارِهِنَّ، قَالَتْ: حَدَّثَتْنِي أُمُّ سَلَمَةَ أَنَّ الأَنْصَارَ كَانُوا لا يُجِبُّونَ وَكَانَ الْمُهَاجِرُونَ يُجِبُّونَ وَكَانَتْ اَلْيَهُودُ تَقُولُ مَنْ جَبَّى، خَرَجَ وَلَدُهُ أَحْوَلَ. فَلَمَّا قَدِمَ الْمُهَاجِرُونَ الْمَدِينَةَ، نَكَحُوا نِسَاءَ الأَنْصَارِ، فَنَكَحَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ الْمَرْأَةَ مِنَ الأَنْصَارِ فَجَبَّا، فَأَبَتْ، وَأَتَتْ أُمَّ سَلَمَةَ فَذَكَرَتْ لَهَا ذَلِكَ. فَلَمَّا دَخَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُ أُمُّ سَلَمَةَ، فَاسْتَحْيَتْ اَلأَنْصَارِيَّةُ وَخَرَجَتْ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ادْعِيهَا». فَدَعَتْهَا، فَقَالَ: «نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ صِمَامًا وَاحِدًا».

4313- … Abdurrahman b. Sâbit dedi ki: Abdurrahman kızı Hafsa'nın yanına giderek ona: Ben sana bir hususa dair soru sormak istiyorum ama senden utanıyorum, dedim. O: Kardeşimin oğlu, ne istiyorsan sorabilirsin, dedi. Ben: Kadınlara arkalarından yaklaşma hakkında, dedim. O dedi ki: Ümmü Seleme'nin bana tahdis ettiğine göre, ensar, kadınlarıyla yüzlerini yere eğdire-

rek cinsel ilişkide bulunmuyordu. Muhacirler ise yüzlerini yere eğdirerek cinsel ilişkide bulunuyorlardı. Yahudiler de: Karısının yüzünü yere eğdirenin çocuğu şaşı doğar, diyorlardı.

Muhacirler Medine'ye gelince ensardan kadınlarla evlendiler. Muhacirlerden bir adam ensardan bir kadın ile evlendi. Yüzünü yere eğdirmek isteyince kadın kabul etmedi. Ümmü Seleme'nin yanına gelip ona bunu anlattı.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanına girip Ümmü Seleme ona olanı anlatınca ensardan olan kadın utanıp dışarı çıktı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de: ***"Onu çağır"*** dedi. Ümmü Seleme onu çağırınca Allah Rasulü: ***"Kadınlarınız sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın. Ancak tek ve aynı yerden olmak şartıyla"*** buyurdu.[239]

***

İşte Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* da bu ayetin tevilinin (yorumunun) nasıl olduğunu ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"aynı yerden olmak şartıyla"*** sözü ile bunu açıkladığını haber vermektedir.

İşte bu, sözü geçen o yerin dışındaki yerlerin hükmünün, muayyen yerin hükmünden farklı olduğuna delildir. Eğer böyle olmasaydı Allah Rasulü'nün ***"tek ve aynı yerden olmak şartıyla"*** sözünün bir anlamı olmazdı.

Bu ayetin tevili (yorumu) hususunda İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan da bu anlama gelecek şekilde rivayet nakledilmiştir.

٤٣١٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ، قَالَ أَخْبَرَنَا اِبْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ عَامِرَ بْنَ يَحْيَى الْمَعَافِرِيَّ حَدَّثَهُ أَنَّ حَنَشَ بْنَ عَبْدِ اللّٰهِ الشَّيْبَانِيَّ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ أَنَّ نَاسًا مِنْ حِمْيَرٍ أَتَوْا إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُونَهُ عَنِ النِّسَاءِ، فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِيتِهَا مُقْبِلَةً وَمُدْبِرَةً، إِذَا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْفَرْجِ».

4314- … Yezid b. Ebi Habîb'den rivayete göre, Âmir b. Yahya el-Meâfirî kendisine Haneş b. Abdullah eş-Şeybâni'den tahdis ettiğine göre, Haneş ona

239 Dârimî, Vudû, 113; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 305, 310, 318.

şunu tahdis etmiştir: İbn Abbas, Himyer'den bazı kimselerin Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına kadınlar hakkında soru sormak üzere geldiklerini işitti. Bunun üzerine Yüce Allah: ***"Kadınlarınız sizin için bir tarladır. O halde tarlanıza dilediğiniz gibi varın"*** ayetini indirdi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de: ***"Ona yüzünü de, arkasını da dönmüş vaziyette iken yaklaş. Ancak bu yaklaşmanın fercden olması şarttır"*** dedi.[240]

***

Diğer taraftan kadınlara arkadan yaklaşmanın yasak olduğu hususundaki rivayetler mütevatir olarak bize ulaşmıştır. Bunların bir kısmı şöyledir:

٤٣١٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنَ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ اللهَ لا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ، لا تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي أَدْبَارِهِنَّ».

4315- … Umâre b. Huzeyme b. Sâbit'ten, o babasından rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Şüphesiz Allah, hakkın dile getirilmesinden haya etmez. Kadınlara arkalarından yaklaşmayın."***[241]

٤٣١٦- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْر، قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ مَوْلَى عَفْرَةَ بِنْتِ رَبَاحٍ أُخْتِ بِلالٍ مُؤَذِّنِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْحُصَيْنِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ هَرَمِيِّ الْخِطْمِيِّ، عَنْ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

4316- … Abdullah b. Heramî el-Hıtmî'den, o Huzeyme b. Sâbit'ten rivayet ettiğine göre, o, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu dedi, hadisi aynen zikretti.

٤٣١٧- حَدَّثَنَا رَوْحٌ قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الشَّافِعِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ،

240 Dârimî, Vudû, 114.
241 Tirmizî, Radâ', 12; İbn Mâce, Nikâh, 29; Dârimî, Nikâh, 30.

قَالَ: كُنْتُ مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ فَسَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا أَبَا حَمْزَةَ، مَا تَرَى فِي إِتْيَانِ النِّسَاءِ فِي أَدْبَارِهِنَّ؟ فَأَعْرَضَ أَوْ سَكَتَ. فَقَالَ: هَذَا شَيْخُ قُرَيْشٍ فَسَأَلَهُ، يَعْنِي عَبْدَ اللهِ بْنَ عَلِيِّ بْنِ السَّائِبِ، فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: اللَّهُمَّ قَذِرًا، وَلَوْ كَانَ حَلَالاً. قَالَ: جَدِّي وَلَمْ يَكُنْ سَمِعَ فِي ذَلِكَ شَيْئًا قَالَ: ثُمَّ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَلِيٍّ أَنَّهُ لَقِيَ عَمْرَو بْنَ أَبِي أُحَيْحَةَ بْنِ الْجِلَاحِ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: أَشْهَدُ لَسَمِعْتُ خُزَيْمَةَ بْنَ ثَابِتٍ الَّذِي جَعَلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَهَادَتَهُ شَهَادَةَ رَجُلَيْنِ يَقُولُ: أَتَى رَجُلٌ اَلنَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، آتِي اِمْرَأَتِي مِنْ دُبُرِهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «نَعَمْ». قَالَهَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. قَالَ: ثُمَّ فَطِنَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «فِي أَيِّ الْخَرْطَتَيْنِ أَوْ فِي أَيِّ الْخَرْزَتَيْنِ؟ أَمَّا مِنْ دُبُرِهَا فِي قُبُلِهَا فَنَعَمْ، وَأَمَّا فِي دُبُرِهَا فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى نَهَاكُمْ أَنْ تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي أَدْبَارِهِنَّ».

4317- Bize Ravh tahdis edip dedi ki: Bize İbrahim b. Muhammed eş-Şafiî tahdis edip dedi ki: Bana Muhammed b. Ali tahdis edip dedi ki: Ben Muhammed b. Ka'b el-Kurazî ile birlikte iken bir adam ona: Ey Ebu Hamza! Kadınlara arkalarından yaklaşmak hususundaki görüşün nedir? diye sordu. Muhammed b. Ka'b ondan yüz çevirdi ya da sustu. Sonra: Kureyş'in şeyhi (ileri gelen yaşlı alimi) işte budur, ona sor, dedi. Bu sözleriyle Abdullah b. Ali b. es-Sâib'i kastediyordu. Buna karşılık Abdullah: Diyelim ki o helal olsun, Allah'a yemin ederim o bir pisliktir, dedi. Dedem (es-Sâib) -ki bu hususta bir şey dinlememişti- dedi ki: Sonra Abdullah b. Ali'nin bana haber verdiğine göre, o Amr b. Ebi Uhayha b. el-Cilâh ile karşılaştı. Bu hususu ona sorunca o şu cevabı verdi: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şahitliğini iki adamın şahitliğine denk kıldığı Huzeyme b. Sâbit'i şöyle derken dinlediğime tanıklık ederim: Bir adam Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek: Ey Allah'ın Rasulü! Ben eşime arkadan yaklaşıyorum, dedi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: Evet (olur), dedi. Adam bu sözünü iki ya da üç defa tekrarladı.

(Huzeyme b. Sâbit) dedi ki: Daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* işin inceliğini fark edince şöyle buyurdu***: "İki deliğin ya da boncuğun***

ip geçirilen iki deliğinden hangisinden?[242] ***Eğer arkasından yaklaşıp ön tarafından cinsel ilişki gerçekleşirse evet. Fakat arkasından cinsel ilişki olursa şüphesiz Yüce Allah sizlere kadınlara arkalarından yaklaşmayı yasaklamıştır."***

٤٣١٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْجَارُودِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْأَنْصَارِيُّ ثُمَّ الْوَائِلِيُّ، عَنْ هَرَمِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْوَائِلِيِّ، عَنْ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي أَدْبَارِهِنَّ».

4318- … Haramî b. Abdullah el-Vâilî'den, o Huzeyme b. Sâbit'ten, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: ***"Kadınlara arkalarından yaklaşmayın."***

٤٣١٩- حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقْرِي، قَالَ ثَنَا حَيْوَةُ وَ ابْنِ لَهِيعَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حُسَّانُ مَوْلَى مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ هَرَمِيِّ بْنِ عَمْرٍو الْخِطْمِيِّ، عَنْ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4319- … Abdullah b. Ali'den, o Haramî b. Amr el-Hıtmî'den, o Huzeyme b. Sâbit'ten, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

242 Tercümeye esas aldığımız Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye baskısında "iki delik" anlamını verdiğimiz kelime "el-hartateyni" şeklinde, el-Mer'aşlî'nin tahkik ettiği Alemu'l-Kütüb baskısında "el-hurbeteyni" şeklinde, Muhammed Zühri en-Neccâr'ın tahkiki ile basılan Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye baskısında da "el-hurtatayni" şeklinde yazılmış, dipnotta ise bir yazma nüshasında "el-haytatayni" şeklinde kaydedildiği belirtilmiştir. İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*, II, 18'de verdiği şu bilgiler farklı hatlarla yazılan bu lafızların hangilerinin doğru olabileceği konusunda fikir vermektedir: "el-Hurbeteyni, el-hurzeteyni ve el-hustatayni lafızları iki delikten hangisi anlamında olup her üçü de aynı anlama gelmektedir ve hepsi de rivayetlerde nakledilmiştir." (Çeviren).

٤٣٢٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4320- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Abdurrahman tahdis etti, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٣٢١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ قَالَ: أَخْبَرَنَا حَيْوَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حَسَّانُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4321- Bize Rabi' el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Zur'a tahdis edip dedi ki: Bize Hayve haber verip dedi ki: Bize Hassân haber verdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٣٢٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَسْوَدِ قَالَ: أَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ حَسَّانَ، مَوْلَى سَهْلِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ سَعِيدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4322- Bize Rabi' el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Esved tahdis edip dedi ki: Bize İbn Lehîa, Sehl b. Abdulaziz'in azatlısı Hassân'dan bildirdi. O Said'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٣٢٣- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «هِيَ اللُّوطِيَّةُ الصُّغْرَى». يَعْنِي وَطْءَ النِّسَاءِ فِي أَدْبَارِهِنَّ.

4323- … Amr b. Şuayb'den, o babasından, o dedesinden, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"O, küçük lutiliktir."*** Bununla kadınlara arkalarından yaklaşmayı kastetmektedir.[243]

٤٣٢٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ

243 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 182, 213.

الْمُخْتَارِ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ مَخْلَدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي أَدْبَارِهِنَّ».

4324- … Süheyl b. Ebi Salih'ten, o el-Hâris b. Mahled'den, onun Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kadınlara arkalarından yaklaşmayın"*** buyurmuştur.

٤٣٢٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ مَخْلَدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا يَنْظُرُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى رَجُلٍ وَطِئَ امْرَأَةً فِي دُبُرِهَا».

4325- … Süheyl b. Ebi Salih'ten, o el-Hâris b. Mahled'den, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Yüce Allah, bir kadına arkadan yaklaşan bir adama (rahmet nazarıyla) bakmaz."***

٤٣٢٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: أَنَا أَبُو زُرْعَةَ قَالَ: أَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يَزِيدُ بْنُ الْهَادِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «امْرَأَتَهُ».

4326- … Hayve b. Şureyh dedi ki: Bana Yezid b. el-Hâd haber verdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak rivayetinde "karısına" dedi.

٤٣٢٧- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ سُهَيْلٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4327- … Bize el-Leys, İbnu'l-Hâd'dan tahdis etti. O Suheyl'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٣٢٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ

عَيَّاشٍ، عَنْ سُهَيْلٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ مَخْلَدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ اِمْرَأَةً فِي دُبُرِهَا أَوْ كَاهِنًا، فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ».

4328- … el-Hâris b. Mahled'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Kim hayız olan bir kadına yaklaşır ya da bir kadına arkadan yaklaşır veya bir kahine giderse Muhammed'e indirilenleri inkar etmiş olur."***[244]

٤٣٢٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ حَكِيمٍ الأَثْرَمِ، عَنْ أَبِي تَمِيمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ اِمْرَأَةً فِي دُبُرِهَا، أَوْ كَاهِنًا، فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ.

4329- … Ebu Temîme'den, o Ebu Hureyre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Hayız olan kadına yaklaşan ya da arkadan bir kadına yaklaşan veya bir kahine giden kimse Allah'ın Muhammed'e indirdiklerini inkar etmiş olur."***[245]

٤٣٣٠- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللهَ لا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ، لا تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي مَحَاشِّهِنَّ.

4330- … Muhammed b. el-Münkedir'den, o Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Şüphesiz Allah, haktan (hakkı dile getirmekten) haya etmez. Sakın kadınlara arkalarından yaklaşmayın."***

٤٣٣١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ قَالَ ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ

244 Tirmizî, Tahâret, 102, Radâ', 12; İbn Mâce, Nikâh, 29; Dârimî, Vudû, 114; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 86, VI, 305.

245 4328 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

أَبِي صَالِحٍ، وَعُمَرَ، مَوْلَى عُفْرَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ اللهَ لا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ، لا يَحِلُّ إِتْيَانُ النِّسَاءِ فِي حُشُوشِهِنَّ». أَيْ: أَدْبَارِهِنَّ.

4331- … Muhammed b. el-Münkedir'den, onun Cabir'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Muhakkak Allah, hakkı dile getirmekten haya etmez. Kadınlara arkalarından yaklaşmak helal değildir."***

٤٣٣٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ يُونُسَ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ الأَحْوَلِ، عَنْ عِيسَى بْنِ حِطَّانَ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ سَلَامٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ طَلْقٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ اللهَ لا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ، لا تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي أَعْجَازِهِنَّ».

4332- … Müslim b. Sellâm'dan, o Ali b. Talk'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Şüphesiz Allah hakkı dile getirmekten haya etmez. Sakın kadınlara arkalarından yaklaşmayın."***[246]

٤٣٣٣- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ عَاصِمٍ اَلْأَحْوَلِ. ح

4333- Bize Ebu Ümeyye tahdis edip dedi ki: Bize el-Muallâ b. Mansûr tahdis edip dedi ki: Bize Cerîr, Asım el-Ahvel'den tahdis etti, H.

٤٣٣٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّا، عَنْ عَاصِمٍ اَلْأَحْوَلِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4334- Bize Ebu Ümeyye de tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. es-

246 Tirimiz, Radâ', 12; Dârimî, Nikâh, 30, Vudû, 114; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 86, V, 213, 215.

Sabbâh tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. Zekeriyya, Asım b. Ahvel'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Yine birinci görüş sahipleri kendi görüşlerinin lehine şunu da delil göstermişlerdir:

٤٣٣٥- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ الْمُهَاجِرِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ أَنَّهُ كَانَ لا يَرَى بَأْسًا بِإِتْيَانِ النِّسَاءِ فِي أَدْبَارِهِنَّ وَيَحْتَجُّ فِي ذَلِكَ بِقَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ﴾ أَيْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ مِثْلَ ذَلِكَ، إِنْ كُنْتُمْ تَشْتَهُونَ.

4335- … Muhammed b. Yezid b. el-Muhacir'den, onun Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den rivayet ettiğine göre, o kadınlara arkalarından yaklaşmakta bir sakınca görmez ve bu hususta Yüce Allah'ın şu ayetini delil gösterirdi: ***"Alemler arasından erkeklere yaklaşırsınız öyle mi? Rabbinizin sizin için yarattığı eşlerinizi terkedersiniz demek. Hayır, siz haddi aşan bir kavimsiniz"*** (eş-Şuara, 26/165-166). Bu da, eğer böyle bir şeyi canınız çekiyorsa eşlerinizle aynı şeyi yapabilirsiniz, demektir.

***

Onlara şöyle denilir: Peki, bu yorumda Muhammed b. Ka'b'a muvafakat eden kim vardır? Hâlbuki ona muhalefet edenlere göre, ***"Rabbinizin sizin için eşlerinizden yarattığını terk edersiniz öyle mi?"*** ayeti: Eşlerinizle ferclerinde helal kılmış olduğu cinsel ilişkiyi terk edersiniz öyle mi? demektir.

Bize göre böyle bir tevil (yorum) birinci yorumdan daha uygundur. Çünkü bu yorum, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikretmiş olduğumuz rivayetlere uygundur.

Eğer Muhammed b. Ka'b'ın bu görüşünü taklit etmemiz gerekiyorsa, şüphesiz Said b. el-Müseyyeb'i taklit etmek daha uygundur:

٤٣٣٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ:

كَانَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْد الرَّحْمَنِ – وَأَكْثَرُ ظَنِّي أَنَّهُ أَبُو بَكْرٍ – يَنْهَيَانِ أَنْ تُؤْتَى الْمَرْأَةُ فِي دُبُرِهَا أَشْهَدُ النَّهْيَ.

4336- … İbn Şihâb dedi ki: Said b. el-Müseyyeb ile Ebu Bekir b. Abdurrahman ya da Ebu Seleme b. Abdurrahman -ki ağırlıklı kanaatim onun Ebu Bekir olduğudur- kadına arkadan yaklaşmayı en ağır şekilde yasaklıyorlardı.

***

Hem nasıl öyle olmasın ki? Onlardan daha üstün kimseler böyle demişlerdir.

٤٣٣٧- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ الضَّرِيرُ، عَنِ الْحَجَّاجِ، عَنْ أَبِي الْقَعْقَاعِ الْجَرْمِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: مَحَاشُّ النِّسَاءِ حَرَامٌ.

4337- … Ebu'l-Ka'ka el-Cermî'den, o Abdullah b. Mesud'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kadınların arkaları(ndan cinsel ilişki) haramdır.

٤٣٣٨- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بَعْدَ سَعِيدٍ الْقَطَّانِ، قَالَ: حَدَّثَنِي اِبْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ فِي الَّذِي يَأْتِي اِمْرَأَتَهُ فِي دُبُرِهَا، قَالَ: اللُّوطِيَّةُ الصُّغْرَى.

4338- … Ebu Eyyub'dan, o Abdullah b. Amr'dan, eşine arkasından yaklaşan kimse hakkında onun: "O, küçük lutiliktir" dediğini rivayet etti.

***

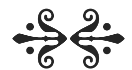
Buraya kadar aktardığımız bu anlam doğrultusunda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından ve onların tabîlerinden bu bölümde zikrettiğimiz bu anlamdaki rivayetlerin hepsi kaydedilemeyecek kadar çoktur. Fakat bunların çokluğu dolayısıyla ve uzun olacağından bütün bunları bu kitabımıza kaydetmedik.

Kadına arkadan yaklaşmayı yasaklayan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen bu rivayetler tevatür derecesine ulaştığı gibi onun ashabın-

dan ve onlara tabi olanlardan da buna uygun rivayetler geldiğinden, bunu kabul etmek ve ona muhalif olan görüşü terk etmek icab eder.

Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de görüşüdür.

Doğruyu en iyi bilen şüphesiz Allah'tır.

١١- بَابُ وَطْءِ الْحَبَالَى

11- HAMİLE KADINLAR İLE İLİŞKİYE GİRMEK

٤٣٣٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ أَبِي غَنِيَّةَ، عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُهَاجِرِ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ الْأَنْصَارِيَّةِ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ سِرًّا فَإِنَّ قَتْلَ الْغَيْلِ يُدْرِكُ الْفَارِسَ الْبَطَلَ أَيْ الشُّجَاعَ فَيُدَعْثِرُهُ عَنْ ظَهْرِ فَرَسِهِ».

4339- … Ensardan Yezid kızı Esma dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim: ***"Çocuklarınızı gizlice öldürmeyin. Çünkü hamile olan kadına yaklaşmak suretiyle sebep olunan ölüm, kahraman süvariye yetişir ve onu atının sırtından alaşağı eder."***[247]

٤٣٤٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُهَاجِرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ بْنِ السَّكَنِ الْأَنْصَارِيَّةِ قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ سِرًّا، فَإِنَّ قَتْلَ الْغَيْلِ يُدْرِكُ الْفَارِسَ عَلَى ظَهْرِ فَرَسِهِ، فَيُدَعْثِرُهُ».

4340- … Ensardan olan Yezid b. es-Seken kızı Esma dedi ki: Peygam-

247 Ebu Davud, Tıb, 16; İbn Mâce, Nikâh, 61; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 453, 457, 458.

ber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim: ***"Çocuklarınızı gizlice öldürmeyin. Çünkü hamile olan kadına yaklaşmak suretiyle çocukları öldürmek, atın sırtındaki süvariye arkasından yetişir ve onu atından alaşağı eder."***[248]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, bu doğrultuda kanaat sahibi olmuş ve erkeğin hamile olması halinde eşi ya da cariyesi ile cinsel ilişkide bulunmasını mekruh kabul edip bu hususta bu hadisi delil göstermiştir.

Ancak bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Bunda bir sakınca yoktur deyip buna da şu rivayeti delil göstermişlerdir:

٤٣٤١- بِمَا حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو النَّضْرِ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، أَنَّ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ أَخْبَرَ وَالِدَهُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ: إِنَّ رَجُلاً جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنِّي أَعْزِلُ عَنْ اِمْرَأَتِي قَالَ: «لِمَ؟» قَالَ: شَفَقَةً عَلَى الْوَلَدِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنْ كَانَ كَذَلِكَ فَلا، مَا كَانَ لِيَضُرَّ فَارِسَ وَالرُّومَ».

4341- … Âmir b. Sa'd b. Ebi Vakkâs'tan rivayete göre, Üsâme b. Zeyd babasına Sa'd b. Ebi Vakkâs'ın şunları söylediğini haber verdi: Bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek: Ben eşimle azil yapıyorum, dedi. Allah Rasulü: ***"Neden?"*** diye sordu. Adam: Çocuğa olan şefkatimden dolayı, dedi. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Eğer bundan dolayı ise buna gerek yok. Çünkü bunun, (zararı olsaydı) İranlılara ve Bizanslılara zarar vermesi gerekirdi."***

***

Bu hadiste, hamile kadınlar ile cinsel ilişkide bulunmanın mubah olduğu ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu işin Perslere ve Bizanslılara zarar vermediğine dair haberi yer almaktadır. O halde bunun başkalarına da zararı olmaz.

248 4339 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Ancak Esma yoluyla rivayet edilen hadis, bu hadise muhaliftir. Bundan dolayı bizler bunların hangisinin bu konuda diğerini nesh ettiğini incelemek istedik ve şunu gördük:

٤٣٤٢- يُونُسَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ.

4342- Yunus bize tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in tahdis ettiğine göre, Malik kendisine şunu haber vermiştir:

٤٣٤٣- وَوَجَدْنَا مُحَمَّدَ بْنَ خُزَيْمَةَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا أَبُو مِسْهَرٍ قَالَ: ثَنَا مَالِكُ اِبْنُ أَنَسٍ. ح

4343- Yine gördük ki Muhammed b. Huzeyme bize tahdis ederek dedi ki: Bize Ebu Misher tahdis edip dedi ki: Bize Malik b. Enes tahdis etti, H.

٤٣٤٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي الْوَزِيرِ قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ جُدَامَةَ بِنْتِ وَهْبٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَنْهَى عَنِ الْغِيلَةِ حَتَّى ذَكَرْت أَنَّ فَارِسَ وَالرُّومَ يَصْنَعُونَ ذَلِكَ، فَلا يَضُرُّ أَوْلَادَهُمْ».

4344- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize İbrahim b. Ebi'l-Vezîr tahdis edip dedi ki: Bize Malik b. Enes, Muhammed b. Abdurrahman b. Nevfel'den tahdis etti. O Urve'den, o Âişe'den, o Vehb'in kızı Cudâme'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Ben hamile kadınlarla cinsel ilişkide bulunmayı yasaklamak istedim. Fakat İranlıların ve Bizanslıların bunu yaptıklarını ve bunun çocuklarına zarar vermediğini gördüm."***[249]

٤٣٤٥- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ،

249 Müslim, Nikâh, 140, 141; Ebu Davud, Tıb, 16; Tirmizî, Tıb, 27; Nesâî, Nikâh, 54; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 361, 434.

قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ، مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ، قَالَ: ثَنَا عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ جُدَامَةَ بِنْتِ وَهْبٍ اَلْأَسَدِيَّةِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ هَمَّ أَنْ يَنْهَى عَنِ الْغَيْلِ، قَالَ: «فَنَظَرْتُ فَإِذَا فَارِسُ وَالرُّومُ يُغِيلُونَ، فَلا يَضُرُّ ذَلِكَ أَوْلَادَهُمْ».

4345- … Bize Urve b. ez-Zübeyr, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Âişe'den tahdis etti. O Esedli Vehb kızı Cudâme'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Allah Rasulü, hamile kadınlarla cinsel ilişkide bulunmayı yasaklamak istedi ve şöyle buyurdu: ***"Bir de baktım ki, İranlılar ile Bizanslılar hamile olan kadınlarına yaklaşıyorlar ve bu, onların çocuklarına zarar vermiyor."***[250]

٤٣٤٦- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يُونُسَ، وَصَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالا: ثَنَا الْمُقْرِي، يَعْنِي أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: حَدَّثَتْنِي جُدَامَةُ، فَذَكَرَ نَحْوَهُ.

4346- … Ebu'l-Esved'den, o Urve'den, o Âişe'den rivayet ettiğine göre, o: Bana Cudâme tahdis etti dedi sonra da hadisi buna yakın olarak zikretti.

٤٣٤٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو زُرْعَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حَيْوَةُ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ أَنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ يُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ جُدَامَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4347- … Ebu'l-Esved'den rivayete göre, o Urve'yi Âişe *radıyallahu anhâ*'dan tahdis ederken dinlemiştir. Âişe, Cudâme *radıyallahu anhâ*'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etmiştir.

***

Bu hadiste, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu işi yasaklamayı kararlaştırdığı fakat İranlılar ile Bizanslıların bu işi yaptıkları ve bunun çocuk-

250 4344 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

larına zarar vermediğine dair bilgi ona ulaşınca ya da kendisi bunu hatırlayınca bunu yapmaktan vazgeçtiği belirtilmektedir.

İşte bu rivayette, onun, birinci hadiste yasakladığı belirtilen hususu mubah kıldığı belirtilmektedir.

Bununla birlikte iki durumdan birisinin diğerini nesh etmesi ihtimali vardır. Bundan dolayı biz de bu hususu inceledik ve şunu gördük:

٤٣٤٨- رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْهَى عَنِ الْاِغْتِيَالِ، ثُمَّ قَالَ: «لَوْ ضَرَّ أَحَدًا، لَضَرَّ فَارِسَ وَالرُّومَ».

4348- … Amr b. Dinar'dan, o İbn Abbas'tan, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hamile kadınlar ile ilişki kurmayı önce yasakladı. Sonra da: ***"Eğer bu, birine zarar verseydi şüphesiz İranlılarla Bizanslılara zarar verirdi"*** dedi.

***

İşte bu hadis ile yasaktan sonra mubah kılmanın söz konusu olduğu sabit olmaktadır. O halde bu hadis ile amel etmek, diğerlerine göre daha uygundur. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu işi yasaklaması, onun böyle bir işin zarar vereceğinden korkmasından kaynaklanıyordu. Bundan sonra ise bu işin herhangi bir zarar vermediği kendisince kesin olarak anlaşılınca bunu mubah kıldı.

Ayrıca bu, onun bu işi yasakladığı zaman vahiy yoluyla yasaklamadığına, helal ve haram kılmak yoluyla da bu hükmü vermediğine, aksine onun, bunu bu konuda gönlüne düşen bir tereddüt yoluyla yaptığına ve tıpkı hurma ağaçlarına tozlaşma işlemini yapmayı terk etmeyi emretmesinde olduğu gibi ümmetine şefkati dışında herhangi bir sebep dolayısıyla bu emri vermediğine delildir. Çünkü;

٤٣٤٩- قَدْ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، قَالَ: ثَنَا سِمَاكٌ عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ: مَرَرْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَخْلٍ

الْمَدِينَةِ، فَإِذَا أُنَاسٌ فِي رُءُوسِ النَّخْلِ، يُلَقِّحُونَ النَّخْلَ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا يَصْنَعُ هَؤُلَاءِ؟» فَقِيلَ: يَأْخُذُونَ مِنَ الذَّكَرِ فَيَجْعَلُونَهُ فِي الإِنْثَى، فَقَالَ: «مَا أَظُنُّ ذَلِكَ يُغْنِي شَيْئًا». فَبَلَغَهُمْ فَتَرَكُوهُ وَنَزَعُوا عَنْهَا. فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «إِنَّمَا هُوَ ظَنٌّ ظَنَنْتُهُ، إِنْ كَانَ يُغْنِي شَيْئًا فَلْيَصْنَعُوهُ، فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ، وَإِنَّمَا هُوَ ظَنٌّ ظَنَنْتُهُ، وَالظَّنُّ يُخْطِئُ وَيُصِيبُ، وَلَكِنْ مَا قُلْتُ لَكُمْ قَالَ اللهُ، فَلَنْ أَكْذِبَ عَلَى اللهِ».

4349- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki … Musa b. Talha'nın rivayet ettiğine göre, babası şöyle demiştir: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Medine'deki hurmalıklar arasında yürüyordum. Bazı kimseler hurma ağaçlarının tepelerinde hurma ağaçlarına tozlaşma işlemi yapıyorlardı. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bunlar ne yapıyorlar?"*** diye sordu. Ona: Erkek ağaçtan alıp onu dişi olana bırakıyorlar, dediler. Allah Rasulü: ***"Bunun bir faydasının olacağını sanmıyorum"*** dedi. Onlar bu sözü haber alınca bu işi yapmayı terk ettiler.[251]

Bundan vazgeçtikleri haberi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ulaşınca şöyle buyurdu: ***"Benim o söylediğim bir zandan ibaretti. Eğer bu işin bir faydası varsa onu yapsınlar. Şüphesiz ki ben de sizin gibi bir insanım. O, sadece benim bir zannımdan ibaretti. Zan ise yanlış da doğru da olabilir. Fakat ben sizlere 'Allah buyurdu' diyecek olursam, şunu bilin ki, ben Allah hakkında asla yalan söylemem."***[252]

٤٣٥٠- حَدَّثَنَا يَزِيدُ قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا حَفْصُ بْنُ جُمَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا

251 Birçok eserde bu hadis tercüme edilirken yapılan işlemden aşılama diye bahsedilmektedir. Ancak *Ansiklopedik Büyük Laraousse*'den aktardığımız şu bilgiler bu işlemin tozlaşma diye tercüme edilmesinin daha doğru olduğunu göstermektedir: "Tozlaşma: Çiçek tozunun dişi organının tepesine konması. Bir çiçeğin çiçek tozu aynı çiçeğin dişi organına konursa tozlaşma doğrudan sayılır. Çiçek tozu bir başka bitkinin dişi organlarına taşınıyorsa tozlaşma dolaylı ya da çapraz sayılır. Çoğu zaman tozlaşma dolaylıdır. Bazı bitkilerde rüzgarla, bazı bitkilerde böcekler ve kuşlarla sağlanır. Bunlardan başka insanlar da iki evcikli türlerden (hurmadan) veya melez bitki elde etmek amacıyla yapay tozlaşma yaparlar." (Çeviren). Not: Bu hususa dikkatimizi çeken muhterem bir kardeşimize bu vesile ile burada tekrar teşekkür etmek isterim (Çeviren).

252 Müslim, Fezâil, 141; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 152.

سِمَاكٌ أَنَّهُ سَمِعَ مُوسَى بْنَ طَلْحَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

4350- … Bize Simâk'ın tahdis ettiğine göre, o Musa b. Talha'yı babasından tahdis ederken dinlemiştir. O Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etmiştir.

٤٣٥١- حَدَّثَنَا يَزِيدُ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ وَيَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أُبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثَ مِثْلَهُ.

4351- … Bize Ebu Avâne, Simâk b. Harb'den tahdis etti. O Musa b. Talha'dan, o babasından, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٣٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سِمَاكٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4352- … Bize Ebu Avâne, Simâk'tan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

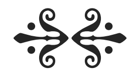
Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu hadiste zanda bulunarak söylediklerinin diğer insanların zanları gibi olduğunu, buna karşılık söylediğinden hiçbir şekilde farklı olmayan sözlerinin ancak Yüce Allah'tan alıp söyledikleri olduğunu haber vermektedir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hamile kadınlarla ilişki kurmayı yasaklaması, hamilelerin çocuklarına zarar verme korkusundan dolayı olmuştur. Sonra da bunun onlara zarar vermeyeceğini öğrenince mubah kılması, onun önceden yasaklamış olduğu bu işin Yüce Allah tarafından gelen bir yasak olmadığına ve eğer Yüce Allah tarafından gelmiş olsaydı mutlaka bu işin hakikatine uygun olarak vukufiyetinin olacağına delildir.

Ancak o, bu söylediğini zannına dayanarak söylemiştir. Bundan sonra bu işi yasaklamasına sebep teşkil eden hususun, gerçekte bu konuda gönlüne doğan kanaatten farklı olduğunu görüyoruz.

İşte sözünü ettiğimiz bu hususlar sebebiyle kişinin hamile olan eşi ve cariyesi ile cinsel ilişkide bulunmasının kesinlikle haram olmayıp helal olduğu sabit olmaktadır.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

١٢- بَابُ انْتِهَابِ مَا يُنْثَرُ عَلَى الْقَوْمِ مِمَّا يَفْعَلُهُ النَّاسُ فِي النِّكَاحِ

12- NİKAH ESNASINDA İNSANLARIN DAVETLİLER ÜZERİNE SAÇTIKLARININ ALINMASI

٤٣٥٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ عَنِ الصُّنَابِحِيِّ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، قَالَ: بَايَعْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَنْ لا نَنْتَهِبَ.

4353- … Ebu'l-Hayr'dan, o es-Sunâbihî'den, o Ubâde b. es-Samit'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Biz Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e talan yapmamak üzere beyat ettik.[253]

٤٣٥٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، قَالَ: ثَنَا حُمَيْدٌ الطَّوِيلُ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ انْتَهَبَ، فَلَيْسَ مِنَّا».

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِيّ، عَنِ

253 Buhârî, Mezâlim, 30, Menâkıbu'l-Ensâr, 43, Diyât, 2; Müslim, Hudûd, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 321.

الرَّبِيعِ بْنِ أَنَسٍ وَحُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: إِنَّمَا نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ النُّهْبَةِ وَقَالَ: «مَنْ اِنْتَهَبَ فَلَيْسَ مِنَّا».

4354- … el-Hasen'den, o İmrân b. Husa'yn'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Talan yapan bizden değildir"*** buyurdu.[254]

… er-Rabî' b. Enes ile Humeyd'den, ikisi Enes'ten, onun şöyle dediğini rivayet ettiler: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* talan yapmayı yasakladı ve: ***"Talan yapan bizden değildir"*** buyurdu.

٤٣٥٥- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ مَوْلًى لِجُهَيْنَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْخَلِيسَةِ وَالنُّهْبَةِ.

4355- … Abdurrahman b. Zeyd b. Halid el-Cühenî'den, o babasından rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, yırtıcı hayvandan kurtarılıp şer'î kesimle ölmeden önce ölen hayvanı yemeyi (el-halîse) ve talan yapmayı yasaklamıştır.[255]

٤٣٥٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، قَالَ: ثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: أَنْبَأَنِي ثَعْلَبَةُ بْنُ الْحَكَمِ أَخُو بَنِي لَيْثٍ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِقُدُورٍ فِيهَا لَحْمُ غَنَمٍ اِنْتَهَبُوهَا فَأَمَرَ بِهَا فَأُكْفِئَتْ فَقَالَ: «إِنَّ النُّهْبَةَ لا تَحِلُّ».

4356- … Bize Simâk b. Harb tahdis edip dedi ki: Bana Leysoğullarından Sa'lebe b. el-Hakem'in haber verdiğine göre, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanında içinde koyun eti bulunan tencerelerin götürülmekte olduğunu görmüştü. Onlar bunları rastgele kapışmaya koyulunca Allah

254 Ebu Davud, Hudûd, 14; Tirmizî, Nikâh, 29, Siyer, 40; Nesâî, Nikâh, 60, Hayr, 15; İbn Mâce, Fiten, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 140, 197, 312.

255 Hadis çeşitli yollar ve senetlerle rivayet edilmiştir: Buhârî, Mezâlim, 30, Zebâih, 25; Ebu Davud, Cihâd, 128; Nesâî, Ziynet, 20; İbn Mâce, Fiten, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 325, III, 323; IV, 117; V, 193.

Rasulü'nün verdiği emir ile bu tencerelerdekiler dökülmüş ve Hz. Peygamber: ***"Şüphesiz talan helal değildir"*** buyurmuştur.[256]

٤٣٥٧- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، حَدَّثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ الْحَكَمِ، قَالَ: أَصَابَ النَّاسُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَنَمًا، فَانْتَهَبُوهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا تَصْلُحُ النُّهْبَةُ ثُمَّ أَمَرَ بِالْقُدُورِ فَأُكْفِئَتْ».

4357- … Simâk'den, o Sa'lebe b. el-Hakem'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde insanlar ganimet olarak bir miktar koyun aldılar. Bunları talan edercesine kapışınca Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Talan etmek doğru değildir"*** buyurdu. Sonra da emir verdi ve tencereler (içindekiler) döküldü.[257]

٤٣٥٨- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، قَالَ: ثَنَا سِمَاكٌ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4358- … Bize İsrail tahdis edip dedi ki: Bize Simâk tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٣٥٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبِي وَغَيْرُهُ عَنْ سِمَاكٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4359- … Bize Yahya b. Ebi Zekeriyya b. Ebi Zâide tahdis edip dedi ki: Bize babam ve başkaları Simâk'tan tahdis ettiler. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, kişi bir topluluğun üzerine bir şeyler saçacak olsa ve onlara bunu almalarını mubah kılsa (serbest bıraksa), onu almak onlar için mekruhtur ve onlara haramdır kanaatini benimsemiştir.

256 Nesâî, Sayd, 28; İbn Mâce, Fiten, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 194.
257 4356 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Bunlar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu rivayetlerde yasaklamış olduğu nuhbe (talan) ile bunun kastedildiğini belirtmişlerdir.

Ancak bu hususta başkaları onlara muhalefet edip şöyle demişlerdir: Bu rivayetlerde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yasakladığı talan, talan edilmesi hususunda izin verilmemiş olan talandır. Bir kimsenin bir topluluğun üzerine saçtığı ve onlara talan edip almalarını mubah kıldığı (serbest bıraktığı) şeylerin hükmü ise böyle değildir. Çünkü bunlar hakkında izin verilmiştir, ancak birinci tür talan yasaklanmıştır.

Nitekim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bunun benzerini mubah kıldığını gördük:

٤٣٦٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالا: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: ثَنَا ثَوْرُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ رَاشِدِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ لُحَيٍّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُرْطٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَحَبُّ الْأَيَّامِ إِلَى اللهِ يَوْمُ النَّحْرِ، ثُمَّ يَوْمُ عَرَفَةَ». فَقَرَّبْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَدَنَاتٍ خَمْسًا أَوْ سِتًّا، فَطَفِقْنَ يَزْدَلِفْنَ إِلَيْهِ، بِأَيَّتِهِنَّ يَبْدَأُ فَلَمَّا وَجَبَتْ أَيْ سَقَطَتْ جُنُوبُهَا، قَالَ كَلِمَةً خَفِيفَةً لَمْ أَفْهَمْهَا. فَقُلْتُ لِلَّذِي كَانَ إِلَى جَنْبِي: مَا قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَ: قَالَ: «مَنْ شَاءَ اقْتَطَعَ».

4360- … Abdullah b. Luhayy'dan, o Abdullah b. Kurd'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Allah'ın en sevdiği gün nahr (kurban bayramı) günü sonra da arefe günüdür."***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e beş ya da altı deve takdim edildi. Bu develer ona önce hangisini kurban edecek diye yaklaşmaya, sokulmaya başladılar. Develer yanları üzere yıkılınca yavaşça bir söz söyledi ancak ne söylediğini anlayamadım.

Yanımda bulunan kimseye: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ne dedi? diye sordum. O: ***"İsteyen kesip alsın"*** buyurdu, dedi.[258]

***

258 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 350.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu hadisinde: ***"İsteyen kesip alsın"*** deyip bu işi mubah kılması dolayısıyla, bir yemek ya da başka bir şeyin sahibi olan bir kimse onu insanlara mubah kıldığı takdirde o şeyden alabilirler. Bu da birinci grup rivayetlerde yasaklanan nuhbe (talan) türünden farklıdır.

Sözünü ettiğimiz bu rivayet ile birinci tür rivayetlerdeki nuhbenin (talanın), alınıp kullanılmasına izin verilmeyen bir nuhbe olduğu ancak bunlardan mubah (serbest) kılınıp izin verilenlerin ise ikinci olarak kaydettiğimiz bu rivayette belirtilen hükümde olduğu sabit olmaktadır.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet edilmiş munkatı bir hadiste, o, yasak kılınmış nuhbe ile mubah kılınmış nuhbenin hükmünü açıklamaktadır. Bizim bu hadisi burada zikretmekten maksadımız ise bu muttasıl hadisin anlamına açıklık getirmesidir.

٤٣٦١- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْعَتَّابِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَوْنُ بْنُ عُمَارَةَ، قَالَ: ثَنَا زِيَادُ بْنُ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ خَالِدٍ عَنْ مَعْدَانَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، قَالَ: شَهِدَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِلَاكَ شَابٍّ مِنَ الأَنْصَارِ، فَلَمَّا زَوَّجُوهُ قَالَ: «عَلَى الْإِلْفَةِ وَالطَّيْرِ الْمَيْمُونِ وَالسَّعَةِ فِي الرِّزْقِ، بَارَكَ اللهُ لَكُمْ دَفِّفُوا عَلَى رَأْسِ صَاحِبِكُمْ». فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جَاءَتْ الْجَوَارِي مَعَهُنَّ الْأَطْبَاقُ، عَلَيْهَا اللَّوْزُ وَالسُّكَّرُ، فَأَمْسَكَ الْقَوْمُ أَيْدِيَهُمْ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَا تَنْتَهِبُونَ؟» فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّكَ كُنْتَ نَهَيْتَ عَنِ النُّهْبَةِ، قَالَ: «تِلْكَ نُهْبَةُ الْعَسَاكِرِ، فَأَمَّا الْعُرُسَاتُ فَلا». قَالَ: فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُجَاذِبُهُمْ وَيُجَاذِبُونَهُ.

4361- … Ma'dân'dan, o Muâz b. Cebel'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ensardan bir gencin düğününe katıldı. O genci evlendirdiklerinde: ***"Aranızda ülfet olsun, uğur ve bereket olsun, rızkınız bol olsun. Allah size bereketler ihsan etsin, haydi arkadaşınızın başı üzerinde def çalın"*** dedi. Aradan fazla zaman geçmeden içlerinde badem ve şeker bulunan tabaklar ile birlikte küçük kız çocukları geldi. Ancak hazır bulunanlar onlara el uzatmadılar. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Niçin talan etmiyorsunuz?"*** diye sordu. Ashab:

Ey Allah'ın Rasulü! Şüphesiz sen önceden talan yapmayı yasaklamıştın deyince o şöyle buyurdu: ***"Benim o yasakladığım talan, askerlerin yaptıkları talandır. Düğünlerdekine gelince, o öyle değildir"*** buyurdu. (Muaz) dedi ki: Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in onlardan çekiştirdiğini, onların da ondan çekiştirdiklerini gördüm.

***

Öncekilerden (mütekaddimundan) bir topluluktan da bu hususta yine görüş ayrılığı rivayet edilmiştir:

٤٣٦٢- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: أَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ أَبِي حُصَيْنٍ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ كَانَ لِاِبْنِ مَسْعُودٍ صِبْيَانٌ فِي الْكُتَّابِ فَأَرَادَ أَنْ يَنْتَهِبُوا عَلَيْهِمْ، فَاشْتَرَى لَهُمْ جَوْزًا بِدِرْهَمَيْنِ، وَكَرِهَ أَنْ يَنْتَهِبُوا مَعَ الصِّبْيَانِ.

4362- … Abdullah b. Yesâr'dan rivayete göre, İbn Mesud *radıyallahu anh*'ın Küttâb'da (ilk mektepte) çocukları vardı. Onların üzerlerine saçtıklarının talan edilmesini istedi. Bu sebeple onlar için iki dirheme ceviz aldı ancak (büyüklerin) küçüklerle birlikte talan etmelerini hoş görmedi.

***

Bunu hoş karşılamayışının sebebinin, bu şekilde talan yapılırken (büyüklerin) onlara zarar vereceğinden korkması dolayısıyla olması ve bunun dışında bir başka sebebe bağlı olmaması mümkündür.

٤٣٦٣- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ عَنِ الْهَيْثَمِ أَنَّهُ كَانَ يَسْتَحِبُّ أَنْ يُوضَعَ السُّكَّرُ فِي الْمِلَاكِ وَيَكْرَهُ أَنْ يُنْثَرَ.

4363- … Bize el-Mes'ûdî'nin el-Heysem'den[259] tahdis ettiğine göre, o, düğünde şeker konulmasını (ikram edilmesini) mustehab görür ancak saçılmasını hoş karşılamazdı.

259 El-Mer'aşlî baskısında "el-Heysem" yerine "el-Kasım" denilmekte ve El-Mer'aşli kayd ettiği dipnotunda: Yazmaların birinde bu ismin "el-Heysem" olarak kayd edildiğini belirtmektedir. (Çeviren)

٤٣٦٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سَعِيدٌ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ أَنَّهُ كَرِهَهُ.

4364- … Husa'yn'dan, o İkrime'den, onun bu işi mekruh gördüğünü rivayet etti.

٤٣٦٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، عَنِ الْحَكَمِ قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي بَيْنَ إِبْرَاهِيمَ وَالشَّعْبِيِّ، فَتَذَاكَرَا إِنْثَارَ الْعُرْسِ، فَكَرِهَهُ إِبْرَاهِيمُ، وَلَمْ يَكْرَهْهُ الشَّعْبِيُّ.

4365- … el-Hakem dedi ki: İbrahim ile eş-Şabî arasında yürüyordum. Aralarında düğünde saçılanlardan söz ettiler. İbrahim bunu hoş görmedi. eş-Şabî ise bunu hoş olmayan bir şey olarak değerlendirmedi.

***

Aynı şekilde İbrahim'in de, talan edenlerin herhangi bir şekilde sakatlanmasından korkulması gibi sözünü ettiğimiz sebep dolayısıyla hoş görmemiş olması mümkündür.

Biz de bunu inceleyince şunu gördük:

٤٣٦٦- صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، فِي النِّهَابِ فِي الْعُرْسِ، قَالَ: كَانُوا يَأْخُذُونَهُ لِلصِّبْيَانِ.

4366- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansûr tahdis edip dedi ki: Bize Hişâm, Mugîre'den tahdis etti. O İbrahim'den, düğünde saçılanların talan edilmesi hakkında onun: "Onlar bunu çocuklar için alıyorlardı" dediğini rivayet etti.

***

İşte bu konuda İbrahim'den gelen rivayet ile birlikte onun kendilerine uyulan kimselerden olan kendisinden öncekilerden haber verdiği şekilde onların bunları çocuklar için aldıklarını dile getirmesi, onun bundan önceki bö-

lümde bu işi hoş karşılamayışının aslında haram kılınması cihetiyle olmadığına fakat dediğimiz sebep dolayısıyla olduğuna delildir.

٤٣٦٧- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الْحَسَنِ أَنَّهُ كَانَ لا يَرَى بِذَلِكَ بَأْسًا.

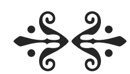
4367- … Yunus'tan, o el-Hasen'den, onun bunda bir sakınca görmediğini rivayet etti.

٤٣٦٨- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، عَنْ أَشْعَثَ، عَنِ الْحَسَنِ، قَالَ: لا بَأْسَ بِانْتِهَابِ الْجَوْزِ، وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ: يَصَعُونَ فِي أَيْدِيهِمْ.

4368- … Eş'as'dan, o el-Hasen'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: (Mubah kılınan) cevizlerin talan edilmesinde bir sakınca yoktur. Muhammed b. Sîrîn de: Ellerine koydukları… demiştir.

***

Bize göre, bu rivayetlerde bu gibi talanların mubah olduğunu belirtenler, mekruh olduğunu belirtenlerden nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından daha uygundur. Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed b. el-Hasen'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşü de budur.

كِتَابُ الطَّلَاقِ

TALAK (BOŞAMA)

١- بَابُ الرَّجُلِ يُطَلِّقُ اِمْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ ثُمَّ يُرِيدُ أَنْ يُطَلِّقَهَا لِلسُّنَّةِ، مَتَى يَكُونُ لَهُ ذَلِكَ؟

1- HAYIZ OLAN EŞİNİ BOŞADIKTAN SONRA ONU SÜNNETE UYGUN OLARAK BOŞAMAK İSTEYEN BUNU NE ZAMAN YAPABİLİR?

٤٣٦٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَا: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَيْمَنَ يَسْأَلُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، عَنِ الرَّجُلِ يُطَلِّقُ اِمْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ، قَالَ: فَعَلَ ذَلِكَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ. فَسَأَلَ عُمَرُ عَنْ ذَلِكَ رَسُولَ اللهِ

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا حَتَّى تَطْهُرَ، ثُمَّ يُطَلِّقْهَا». قَالَ: ثُمَّ تَلا: ﴿إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ﴾ أَيْ فِي قُبُلِ عِدَّتِهِنَّ.

4369- … Ebu'z-Zübeyr dedi ki: Abdurrahman b. Eymen'i, Abdullah b. Ömer'e hayız olan eşini boşayan erkeğin durumu hakkında soru sorarken ve Abdullah'ı ona şu cevabı verirken dinledim: Abdullah b. Ömer aynı işi yapmıştı. Bunun üzerine (babam) Ömer bu hususa dair Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e soru sorunca o şöyle buyurdu: ***"Ona emret de eşine geri dönsün. Temizlenince onu boşasın."*** Sonra da şu ayeti okudu: ***"Ey Peygamber! Kadınları boşadığınız zaman iddetleri vaktinde boşayın"*** (et-Talâk, 65/1). Yani iddetlerini (hesap edebilecekleri) vakte doğru onları boşayın.[260]

٤٣٧٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ مَوْلَى آلِ طَلْحَةَ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ، وَهِيَ حَائِضٌ فَسَأَلَ عُمَرُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ لِيُطَلِّقْهَا وَهِيَ طَاهِرٌ، أَوْ حَامِلٌ».

4370- … Salim'den, onun İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, İbn Ömer, eşini hayız iken boşamıştı. Ömer, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sordu, Allah Rasulü de: ***"Ona emret, ona dönsün. Sonra onu temiz iken ya da hamile iken boşasın"*** buyurdu.[261]

٤٣٧١- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بِشْرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ طَلَّقْتُ امْرَأَتِي وَهِيَ حَائِضٌ، فَرَدَّهَا عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى طَلَّقْتُهَا، وَهِيَ طَاهِرٌ.

4371- … Said b. Cübeyr'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini riva-

260 Hadis birçok yol ve senetle rivayet edilmiştir: Buhârî, Tefsîr 65. sure 1, Talâk, 1, 44, Ahkâm, 13; Müslim, Talâk, 1, 2, 3, 8; Ebu Davud, Talâk, 4; İbn Mâce, Talâk, 2; Dârimî, Talâk, 1; Malik, Talâk, 53; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 54, 61, 63…

261 İbn Mâce, Talâk, 3; Dârimî, Talâk, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 59.

yet etti: Eşimi hayız iken boşadım fakat Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu bana geri verdi sonra onu temiz iken boşadım.[262]

٤٣٧٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الحَمِيدِ الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4372- … Bize Hüşeym, Ebu Bişr'den tahdis etti. Sonra hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٣٧٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ، فَقَالَ: هَلْ تَعْرِفُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَإِنَّهُ طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ، فَأَتَى عُمَرُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: «مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا، فَإِذَا طَهُرَتْ، فَلْيُطَلِّقْهَا». قُلْتُ: وَيُعْتَدُّ بِتِلْكَ التَّطْلِيقَةِ، قَالَ: فَمَهْ أَرَأَيْتَ إِنْ عَجَزَ وَاسْتَحْمَقَ؟

4373- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Vehb b. Cerir tahdis edip dedi ki: Bize Haşim b. Hassan, Muhammed b. Sîrîn'den tahdis etti. o Yunus b. Cübeyr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer'e hayız iken eşini boşayan erkeğin durumunu sordum. O: Sen Abdullah b. Ömer'i tanıyor musun? diye sordu. Ben: Evet, dedim. Dedi ki: İşte o, eşini hayız iken boşamıştı. Ömer *radıyallahu anh*, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e giderek bu durumu anlatınca o şöyle buyurdu: ***"Ona emret de eşine dönsün. Hayızdan temizlendiğinde onu boşasın."*** (Yunus dedi ki): Ben: Peki, bu verdiği talakı da sayacak mı? dedim. O: Başka nasıl olur ki? Şayet acizlik gösterir ve ahmaklık yaparak (dönüş yapmayacak olursa) ne olacaktı? dedi.[263]

Ebu Bekre bu hadisinde bizim söylediklerimizden başkasını zikretmiş değildir.

262 Müslim, Talâk, 2, 4, 10, 12; Nesâî, Talâk, 1, 76; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 130.
263 Buhârî, Talâk, 2, 3, 45; Müslim, Talâk, 9, 11, 12; Ebu Davud, Talâk, 4; Tirmizî, Talâk, 1; Nesâî, Talâk, 5, 76; İbn Mâce, Talâk, 2.

٤٣٧٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: طَلَّقَ اِبْنُ عُمَرَ اِمْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ، فَذَكَرَ ذَلِكَ عُمَرُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا، فَإِذَا طَهُرَتْ فَلْيُطَلِّقْهَا». فَقِيلَ: أَيَحْتَسِبُ بِهَا؟ قَالَ: «فَمَهْ».

4374- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc b. Minhâl tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be haber verip dedi ki: Bana Enes b. Sîrîn haber verip dedi ki: İbn Ömer'i şöyle derken dinledim: İbn Ömer eşini hayızlı iken boşadı. Ömer bunu Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e söyleyince Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ona eşine dönmesini emret. Temizlendiğinde (arzu ederse) onu boşasın"*** dedi. İbn Ömer'e: Peki, o verdiği talakı sayacak mı? diye soruldu. O: Başka ne olabilir ki? dedi.[264]

٤٣٧٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا الْفَضْلُ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ كَيْفَ صَنَعْتَ فِي امْرَأَتِكَ الَّتِي طَلَّقْتَ؟ قَالَ: طَلَّقْتُهَا وَهِيَ حَائِضٌ، فَذُكِرَ ذَلِكَ لِعُمَرَ، فَأَتَى عُمَرُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: «مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا، ثُمَّ لِيُطَلِّقْهَا عِنْدَ طُهْرٍ». قَالَ: فَقُلْتُ، جُعِلْتُ فِدَاكَ، فَيُعْتَدُّ بِالطَّلَاقِ الأَوَّلِ؟ قَالَ: وَمَا يَمْنَعُنِي إِنْ كُنْتُ أَسَأْتُ وَاسْتَحْمَقْتُ.

4375- … Enes b. Sîrîn dedi ki: Ben İbn Ömer'e: Boşadığın eşin hususunda nasıl bir uygulama yaptın? diye sordum. O şöyle dedi: Onu hayız iken boşamıştım. Bu yaptığımdan Ömer'e söz edildi. Ömer de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e giderek ona (bu işin hükmünü) sordu. Allah Rasulü: ***"Ona emret de eşine dönsün. Sonra temizlendiğinde (dilerse) onu boşasın"*** dedi. Enes dedi ki: Bunun üzerine ben: Canım sana feda olsun! O ilk talakı sayılır mı? diye sordum. O: Eğer ben kötü ve ahmakça bir iş yaptı isem bunu (saymamı) engelleyen ne olabilir ki? dedi.[265]

264 Buhârî, Talâk, 2; Nesâî, Talâk, 76.
265 Müslim, Talâk, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 44.

٤٣٧٦- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، قَالَ: حَدَّثَنِي يُونُس هُوَ اِبْنُ جُبَيْرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، قُلْتُ: رَجُلٌ طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ؟ قَالَ: أَتَعْرِفُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَإِنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ، فَأَتَى عُمَرُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُرَاجِعَهَا، ثُمَّ يُطَلِّقَهَا فِي قُبُلِ عِدَّتِهَا.

4376- … Muhammed b. Sîrîn dedi ki: Bana Yunus b. Cübeyr tahdis edip dedi ki: Abdullah b. Ömer'e: Bir adam eşini hayız iken boşarsa (durumu ne olur)? diye sordum. O, bana: Sen Abdullah b. Ömer'i tanıyor musun? diye sordu. Ben: Evet deyince şu cevabı verdi: Abdullah b. Ömer eşini hayız iken boşamıştı. Bunun üzerine Ömer Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına giderek ona (durumu) sordu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona İbn Ömer'in eşine geri dönmesini sonra da iddetine doğru onu boşamasını emretti.

***

Bundan dolayı bazıları bu rivayetler doğrultusunda kanaat sahibi olup şöyle demiştir: Eşini hayız iken boşayan bir kimse günaha girmiş olur, onun eşine geri dönmesi gerekir. Çünkü onu bu şekilde boşaması hatalı bir boşamadır. Eğer iddeti devam etsin diye onu bu halde bırakacak olursa hatalı bir talak sebebi ile ondan bain olur ancak yine de hatalı talakın sebeplerinden onu bu yolla kurtarabilmek için eşine geri dönmesi emredilir. Sonra da içinde iken boşadığı o hayızdan temizleninceye kadar ona yaklaşmaz. Sonra da onu doğru bir şekilde boşar. Böylelikle doğru bir şekilde yapılmış bir boşanma iddetini sürdürür. Bu halde iken dilerse ona dönebilir, o takdirde eskisi gibi eşi olur ve iddet artık sona erer. Dilerse de doğru bir şekilde yapılmış bir talak ile kendisinden bain oluncaya kadar ona yaklaşmaz.

İşte Ebu Hanife'nin -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- görüşü budur.

Fakat aralarında Ebu Yusuf'un -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- da bulunduğu başkaları bu konuda bu kanaatte olanlara muhalefet ederek, eşini hayız iken boşadığı takdirde bundan sonra bu ay halinden temizleninceye sonra bir defa daha hayız olup ondan da temizleninceye kadar onu boşama hakkının

bulunmadığını ileri sürmüş ve birinci görüşe uygun olarak nakletmiş olduğumuz rivayetlere karşı şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٤٣٧٧- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَةً لَهُ، وَهِيَ حَائِضٌ، فَذَكَرَ ذَلِكَ عُمَرُ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَتَغَيَّظَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لِيُرَاجِعْهَا، ثُمَّ لِيُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهُرَ، ثُمَّ تَحِيضَ فَتَطْهُرَ، فَإِنْ بَدَا لَهُ أَنْ يُطَلِّقَهَا، فَلْيُطَلِّقْهَا طَاهِرًا قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا، فَتِلْكَ الْعِدَّةُ كَمَا أَمَرَ اللهُ».

4377- ... İbn Şihâb dedi ki: Bana Salim b. Abdullah'ın haber verdiğine göre, Abdullah b. Ömer kendisine şunu haber vermiştir: Bir eşini hayız iken boşamıştı. Bunu Ömer *radıyallahu anh* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e anlattı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona kızdı sonra şöyle buyurdu: ***"Eşine geri dönsün sonra temizleninceye kadar sonra tekrar hayız olup temizleninceye kadar nikâhı altında tutsun. Eğer bundan sonra onu boşamak isterse temiz iken ve ona dokunmadan boşasın. İşte Allah'ın emrettiği gibi iddet budur."***[266]

٤٣٧٨- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو صَالِحٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4378- Bize Yezid b. Sinan tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Salih tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٣٧٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ، عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَ عُمَرُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: «مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا، ثُمَّ

266 Buhârî, Ahkâm, 13, Tefsîr 65. sure, 13; Müslim, Talâk, 5; Ebu Davud, Talâk, 4; Nesâî, Talâk, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 130.

لِيُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهُرَ، ثُمَّ تَحِيضَ، ثُمَّ تَطْهُرَ، فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ».

4379- Nâfi'den, onun İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğine göre, o, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde eşini hayız iken boşamıştı. Ömer *radıyallahu anh* bu hususu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sorunca o şöyle buyurdu: ***"Ona emret de eşine geri dönsün. Sonra temizleninceye sonra hayız olup temizleninceye kadar onu tutsun. İşte Aziz ve Celil olan Allah'ın, eşlerin boşanmasını emrettiği iddet budur."***[267]

٤٣٨٠- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «ثُمَّ يَتْرُكَهَا حَتَّى تَطْهُرَ، ثُمَّ تَحِيضَ، ثُمَّ تَطْهُرَ، ثُمَّ إِنْ شَاءَ طَلَّقَ».

4380- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî tahdis edip dedi ki: Bize Malik tahdis etti ve senediyle hadisi aynen zikretti. Ancak o, rivayetinde şunları söylemiştir: ***"Sonra temizleninceye sonra hayız oluncaya sonra tekrar temizleninceye kadar onu bırakır. Bundan sonra dilerse boşar"*** buyurdu.

٤٣٨١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ وَعُبَيْدِ اللّٰهِ. ح

4381- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Eyyub ve Ubeydullah'tan tahdis etti, H.

٤٣٨٢- وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، وَعُبَيْدِ اللّٰهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4382- Bize Nasr b. Merzûk da tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Eyyub ve Ubeydullah'tan tahdis etti. Onlar

267 Buhârî, Talâk, 1, 44; Müslim, Talâk, 2, 3; Ebu Davud, Talâk, 4; Nesâî, Talâk, 1, 3; İbn Mâce, Talâk, 2; Dârimî, Talâk, 1; Malik, Talâk, 53; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 6, 54, 63, 64.

Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٣٨٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْبَرْقِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ زُهَيْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، وَمُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ وَزَادَ: «قَبْلَ أَنْ يُجَامِعَهَا».

4383- … Nâfi'den rivayete göre, Abdullah b. Ömer … sonra hadisi aynen zikretti ve: ***"Onunla cinsel ilişkide bulunmadan önce"*** ibaresini ekledi.

٤٣٨٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ وَحُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالا: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، قَالَ: ثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ.

4384- … Bize Musa b. Ukbe tahdis edip: Bana Nâfi'in tahdis ettiğine göre, Abdullah b. Ömer … dedi, sonra hadisi aynen zikretti.

***

İşte bu rivayetlerde belirtildiğine göre, Salim ve Nâfi, İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine, eşini temizleninceye sonra hayız oluncaya sonra bir daha temizleninceye kadar nikâhı altında tutmasını emrettiğini haber vermektedirler.

İşte bu rivayet, bu bakımdan birinci grup rivayetlere göre bir fazlalık ihtiva etmektedir. O halde bu rivayet diğerlerinden öncelikli olmalıdır.

İşte rivayetler açısından bu konunun uygun açıklaması budur.

Konunun nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından açıklamasına gelince; bizler bu hususta asıl olanın: Erkeğe, eşini hayız iken ve kendisini boşamış olduğu temizlik halinde boşamasının yasaklandığını, hayız halinde boşaması yasaklandığı gibi daha önceden boşamış olduğu temizlik halinde de boşamasının yasaklandığını gördük.

Bundan sonra ilim adamlarının, hayız iken karısıyla cinsel ilişkide bulunan sonra da onu sünnete uygun bir şekilde boşamayı isteyen bir adam hakkında ihtilaf etmeyerek bu işi kadın ile cinsel ilişkinin gerçekleştiği bu ay halinden temizleninceye kadar bundan sonra da bir hayız daha olup ondan

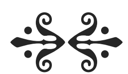
temizleninceye kadar boşamasının yasak olduğunda ihtilaf etmediklerini, kocanın, karısı hayız iken onunla cinsel ilişkide bulunmasını, bu hayız akabindeki temizlik halinde iken onunla cinsel ilişkide bulunması gibi değerlendirdiklerini gördük.

Her hayızdan sonraki temizlik halinin hükmü, bu halde yapılan cinsel ilişki hakkında boşanmanın gerçekleşeceği hususunda hayızın kendisinin hükmü ile aynı olduğuna göre, eşi ile hayız iken cinsel ilişkide bulunan bir kimsenin de artık bundan sonra bu cinsel ilişki ile gerçekleştireceği boşama arasında sonradan tam bir hayız gerçekleşmedikçe eşini boşayamayacağına göre, aynı şekilde kıyas ve akli düşünme bakımından da hükmün şöyle olması gerekir: Eşini hayız iken boşayıp bundan sonra onu boşamak isteyecek olursa yapmış olduğu birinci boşaması ile ikinci boşaması arasında yeni bir hayız olmadıkça onu boşayamaz.

Bu hususta bize göre nazar (akli düşünme ve kıyas)ın uygun hali -rivayetlere de uygunluğu ile birlikte- budur ve bu, Ebu Yusuf'un -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- de görüşüdür.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, İbn Ömer'i eşini yeniden hayız oluncaya kadar yapmış olduğu birinci boşamadan sonra ikinci boşama ile -her iki boşama arasında yeni bir hayız olmadıkça- engellemiş olması da, sünnete uygun boşamanın hükmünün aynı temizlik halinde iki defa boşamaması şeklinde olduğuna delildir.

İşte bunu iyice anlamak gerekir ve bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti hepsine olsun- görüşüdür.

٣– بَابُ الرَّجُلِ يُطَلِّقُ اِمْرَأَتَهُ ثَلَاثًا مَعًا

3- EŞİNİ BİR ARADA ÜÇ TALAK İLE BOŞAYAN ERKEĞİN DURUMU

٤٣٨٥– حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي اِبْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ أَبَا الصَّهْبَاءِ قَالَ لِاِبْنِ عَبَّاسٍ: أَتَعْلَمُ أَنَّ الثَّلَاثَ كَانَتْ تُجْعَلُ وَاحِدَةً عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِي بَكْرٍ وَثَلَاثًا مِنْ إِمَارَةِ عُمَرَ؟ قَالَ اِبْنُ عَبَّاسٍ: نَعَمْ.

4385- … Bize İbn Cüreyc haber verip dedi ki: Bana İbn Tâvus'un, babasından haber verdiğine göre, Ebu's-Sahbâ, İbn Abbas'a: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Ebu Bekir'in ve Ömer'in hilafetinin ilk üç yılında üç (talak) ın tek bir talak olarak değerlendirildiğini biliyor musun? diye sordu. İbn Abbas: Evet, dedi.[268]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, eşini bir defada üç talak ile boşayan bir adamın bu yaptığı sebebiyle, eğer sünnete uygun boşama zamanında yapılmış ise bir talakın gerçekleşeceği kanaatini benimsemiştir. Sünnete uygun vakit ise, kadının cinsel ilişkinin gerçekleşmemiş olduğu temizlik halinde bulunduğu zamandır.

268 Müslim, Talak 6; Ebu Davud, Talak 10; Darakutnî, hadis: 4074

Bu görüşte olanlar bu hususta bu hadisi delil göstererek şöyle demişlerdir: Yüce Allah, kullarına nitelikleri belli bir zamanda boşamalarını emretmiş olduğuna göre, onlar kendilerine emretmiş olduğundan başka bir şekilde boşayacak olurlarsa yaptıkları bu boşamaları geçerli olmaz.

Ayrıca şöyle derler: Nitekim sizler şunu görüyorsunuz: Bir kimse bir diğerine niteliklere uygun olmayan bir zamanda eşini boşamasını emredecek olsa o da bu niteliği taşımayan bir başka vakitte eşini boşasa ya da eşini belli bir şarta bağlı olarak boşamasını emretse o da bu şart olmadan onu boşayacak olsa bu boşanmanın gerçekleşmediğini görüyorsunuz. Çünkü böylelikle o kimse kendisine verilmiş olan emre muhalefet etmiş olmaktadır.

Bu görüş sahipleri şöyle derler: İşte kulların uymakla emrolundukları boşama şekli de böyledir. Eğer emrolundukları şekilde onu gerçekleştirirlerse o da gerçekleşir. Şayet buna aykırı bir şekilde yapacak olurlarsa gerçekleşmez.

Ancak ilim ehlinin çoğunluğu bu hususta onlara muhalefet ederek şöyle demiştir: Kulların gerçekleştirmekle emrolundukları boşama şekli sözünü ettiğiniz gibidir. Kadın cinsel ilişkinin gerçekleşmediği bir temizlik halinde ya da hamile iken boşanabilir. Diğer taraftan eğer bütün boşamaları yapmak isterlerse, üçünü ayrı ayrı yapmaları, hepsini bir arada yapmamaları emredilmiştir.

Şayet onlar buna muhalefet ederek boşamamaları gereken bir zamanda boşayacak olup emrolunduklarından fazla boşama yaparlarsa yaptıkları boşama onlar için bağlayıcı olur ve Yüce Allah'ın kendilerine vermiş olduğu emri aştıklarından dolayı da günahkâr olurlar.

Böyle bir iş, vekâletle yaptırılan işlere benzemez. Çünkü vekiller bu işi kendilerine vekâlet veren müvekkilleri adına yaparlar ve yaptıkları bu işlerinde müvekkillerinin yerini tutarlar. Eğer bu vekâletlerini emrolundukları şekilde yerine getirecek olurlarsa bu iş bağlayıcı olur. Şayet işlerini emrolundukları şekilden başka türlü yapacak olurlarsa bağlayıcı olmaz.

Kullar ise yaptıkları boşanmayı başkaları için değil kendileri için yaparlar. Ne Rableri için bunu yaparlar ne de yaptıkları bu işlerinde kendilerinden yerlerine geçmelerini isteyenlerin bu işi yapmaları suretiyle başkalarının yerini tutarlar.

Durum böyle olduğuna göre, onların yaptıkları bu iş kendileri için bağlayıcı olur. İsterse bu yaptıkları kendilerine yasaklanmış şeylerden olsun. Çünkü

bizler, Yüce Allah'ın, kullarının yapmalarını yasaklamış olduğu birtakım işleri yapmaları halinde haklarında birtakım hükümleri öngördüğünü (vacip kıldığını) görüyoruz.

Bu kabilden olmak üzere Yüce Allah kendilerine zıhar yapmalarını yasaklayıp onu çirkin ve yalan bir söz olmakla nitelendirmiş fakat onun böyle olması, zıhar sebebiyle kadının kocasına haram olmasını ve Yüce Allah'ın ona emretmiş olduğu keffareti yerine getirinceye kadar bunun böyle olmasını engellememiştir.

Bizler, zıharın münker (çirkin) ve yalan bir söz olduğunu, bununla birlikte zıhar sebebiyle kadının haram olması hükmünün bağlayıcı olduğunu gördüğümüze göre, yasaklanmış şekliyle yapılan boşamanın da aynı şekilde münker (çirkin) ve yalan bir söz olması ve bundan dolayı da kadının haramlığının gerekli (vacip) olması gerekir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* kendisine Abdullah'ın hayız halindeki eşini boşamasının hükmüne dair soru sorunca ona geri dönmesini emrettiğini ve bu husustaki rivayetin ondan mütevatir olarak geldiğini gördük. Biz bu rivayetleri ilk bölümde zikrettik. Şüphesiz boşanması gerçekleşmemiş kimseye eşine geri dönmesini emretmek caiz olamaz (düşünülemez).

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* hayız iken yapılan boşamayı onun için bağlayıcı kabul ettiğine göre, -hâlbuki bu, boşamanın helal olmadığı bir zamandır- o halde eşini üç talakla boşayıp bunların her birisini aynı vakitte gerçekleştiren kimsenin, kendisi için bağlayıcı kabul ettiği hükme bağlı kalması gerekir. İsterse o, bu işi kendisine verilmiş olan emre muhalif olarak yapmış olsun.

İşte bu hususta nazar (akli düşünme ve kıyas) bunu gerektirmektedir.

İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın hadisinde ise onu yeterli kabul etmemiz halinde yine kat'i delil olacak bir taraf vardır. Çünkü o şöyle demiştir: "Ömer *radıyallahu anh*, döneminde şöyle dedi: Ey insanlar! Boşama işinde sizin için ağır ve temkinli hareket etme imkânı vardı. Boşama hususunda Allah'ın ağır hareket etme ve temkinli davranma imkânını tanıdığı bir yerde elini çabuk tutan kimseye bu yaptığı işin gereğini onun için bağlayıcı kabul edeceğiz."

٤٣٨٦- حَدَّثَنَا بِذَلِكَ اِبْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي إِسْرَائِيلَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. ح

وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنْصُورٍ الرَّمَادِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ اِبنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، مِثْلَ الْحَدِيثِ الَّذِي ذَكَرْنَاهُ فِي أَوَّلِ هَذَا الْبَابِ، غَيْرَ أَنَّهُمَا لَمْ يَذْكُرَا أَبَا الصَّهْبَاءِ وَلا سُؤَالَهُ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا، وَإِنَّمَا ذَكَرَا مِثْلَ جَوَابِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا الَّذِي فِي ذَلِكَ الْحَدِيثِ، وَذَكَرَا بَعْدَ ذَلِكَ مِنْ كَلَامِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ، مَا قَدْ ذَكَرْنَاهُ قَبْلَ هَذَا الْحَدِيثِ.

4386- Bize bunu İbn Ebi İmrân tahdis edip dedi ki: Bize İshak b. Ebi İsrail tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, H.

Bize Abdulhamid b. Abdulaziz de tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Mansûr er-Ramâdî tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak, Ma'mer'den tahdis etti. O İbn Tâvus'dan, o babasından, o İbn Abbas'tan bu bölümün baş taraflarında zikrettiğimiz hadisin aynısını rivayet etti. Ancak her ikisi de (İshak b. Ebi İsrail ile Ahmed b. Mansûr er-Ramâdî) Ebu's-Sahbâ'dan da İbn Abbas *radıyallahu anh*'a soru sormalarından da söz etmemiştir. Sadece İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın hadisteki cevabını ve bundan sonra da Ömer *radıyallahu anh*'ın bu hadisten önce sözünü ettiğimiz sözlerini zikretmişlerdir.

***

Ömer *radıyallahu anh* bu sözlerini, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu konuda bundan önce geçen rivayetleri onun döneminden beri bilip öğrenmiş bulunan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının da bulunduğu bütün insanlara hitaben söylemiş ve onlardan hiç kimse onun bu söylediğine karşı çıkmamış, ona karşı bir delil ortaya koymamıştır. Böylelikle bu, bu hususta bundan önce yapılagelenin nesh edildiğine dair en büyük delili ihtiva etmektedir.

Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının birlikte yaptıkları bir iş hüccet olmayı gerektiren bir fiil olduğuna göre, onların bir söz üzerinde icma etmeleri de aynı şekilde hüccet olmayı gerektiren bir icma olur.

Onların nakil ile gelmiş bir husus üzerinde icma etmeleri yanılmadan ve yanlışlıktan uzak olduğu gibi aynı şekilde onların bir görüş üzerinde icma etmeleri de yanılmadan ve yanlışlıktan uzaktır.

Bizler Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* döneminde birtakım hususların bazı şekillerde olduğunu, ondan sonra ashabının ise bunları bu şekillerden farklı bir hale getirdiğini gördük. Buna sebep ise kendilerinden sonra gelenler için gizli kalan bir takım hususları o işte görmüş olmalarıdır. Dolayısıyla onların bu yaptıkları ondan önceki hali nesh eden bir hüccet (delil) olur.

Divanların oluşturulması, ümmü'l-veledlerin (efendisinden çocuk doğurmuş cariyelerin) satılmasının yasaklanması bu kabildendir. Oysa ümmü veled olanlar bundan önce alınıp satılıyordu.

Daha öncesinde belli bir sınır konulmamış iken içki haddinin sınırlandırılması da bu kabildendir.

Onların bu türden yapıp da bizim, öğrendiğimiz hususlara, önceden yaptıklarını gördüğümüz bir işe yönelerek muhalefet etmemiz caiz değildir. İşte üç talak ile ilgili olarak birlikte üçünün de yapılması halinde bağlayıcı olduğuna dair onlardan bize ulaşan bilginin durumu da böyledir. Bizim, bunu bırakıp buna muhalif olan ve bundan önceki buna muhalif uygulamaya dair nakledilmiş rivayetlere yönelmemiz caiz değildir.

Diğer taraftan İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın da, bu olaydan sonra eşini bir defada üç talak ile boşayan kimsenin yaptığı bu talakın kendisi için bağlayıcı ve bu kadının da artık ona haram olduğuna dair fetva vermeye başladığını görüyoruz.

٤٣٨٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ: إِنَّ عَمِّي طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا، فَقَالَ: إِنَّ عَمَّكَ عَصَى اللهَ فَأَثَمَّهُ اللهُ وَأَطَاعَ الشَّيْطَانَ فَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا. فَقُلْتُ: كَيْفَ تَرَى فِي رَجُلٍ يَحِلُّهَا لَهُ؟ فَقَالَ: مَنْ يُخَادِعُ اللهَ يُخَادِعْهُ.

4387- … Malik b. el-Hâris dedi ki: Bir adam İbn Abbas'a gelerek: Amcam, karısını üç talak ile boşadı, dedi. İbn Abbas: Amcan Allah'a isyan etti.

Allah da onu tamamladı.[269] Amcan bu haliyle şeytana itaat etti. Bu sebeple Allah onun için bir çıkış yolu bırakmadı, dedi. Bunun üzerine ben: Bir adamın bu kadının ona helal olmasını sağlaması (hulle) hakkındaki görüşün nedir? diye sordum. O: Allah'ı aldatmaya çalışan kimseyi Allah aldatır, dedi.

٤٣٨٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِيَاسِ بْنِ الْبُكَيْرِ، قَالَ: طَلَّقَ رَجُلٌ اِمْرَأَتَهُ ثَلَاثًا قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا، ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ يَنْكِحَهَا، فَجَاءَ يَسْتَفْتِي فَذَهَبْتُ مَعَهُ أَسْأَلُ لَهُ أَبَا هُرَيْرَةَ، وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ عَنْ ذَلِكَ. فَقَالا: لا نَرَى أَنْ تَنْكِحَهَا، حَتَّى تَتَزَوَّجَ زَوْجًا غَيْرَك. فَقَالَ: إِنَّمَا كَانَ طَلَاقِي إِيَّاهَا وَاحِدَةً. فَقَالَ اِبْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا: إِنَّكَ أَرْسَلَتْ مِنْ يَدِكَ، مَا كَانَ لَكَ مِنْ فَضْلٍ.

4388- … Muhammed b. İyâs b. el-Bukeyr dedi ki: Bir adam karısını zifafa girmeden önce üç talak ile boşadı. Sonra onu nikâhlamayı uygun buldu. Bu sebeple gelip fetva sordu, ben de onunla birlikte onun için Ebu Hureyre'ye ve Abdullah b. Abbas'a bu hususta soru sormak üzere gittim. Her ikisi de: Senden başka bir koca ile evlenmedikçe onu nikâhlamanı uygun görmüyoruz, dedi.

Buna karşılık adam: Ancak benim onu boşamam bir defada olmuştu, dedi. İbn Abbas *radıyallahu anh* bunun üzerine: Sen, elinde bulunan fazlalığı kaçırmış oldun, dedi

٤٣٨٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، أَنَّ بُكَيْرَ بْنَ الأَشَجِّ أَخْبَرَهُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ اَلْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، وَعَاصِمِ بْنِ عُمَرَ، فَجَاءَهُمَا مُحَمَّدُ بْنُ إِيَاسِ بْنُ الْبُكَيْرِ، قَالَ: إِنَّ رَجُلاً مِنْ

269 "Allah da onu tamamladı" ibaresinde zamir "boşama"ya ait kabul edilirse, o acele edip üç talakı bir arada verdiğinden ötürü Allah da onu bütün talak haklarını kullanmış olarak değerlendirdi, yani Allah'ın hükmü gereğince bu böyledir, demek olur. "Onu tamamladı" diye tercüme ettiğimiz ibare, Beyhaki, es-Sünenu'l-Kübra, VII, 337 de ise: "فأندمه الله " yani Allah, ona pişmanlık verdi, şeklindedir.Bu şekildeki bir ibarenin anlaşılmasında ise görüldüğü gibi bir problem yoktur. (Çeviren)

أَهْلِ الْبَادِيَةِ طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ ثَلَاثًا، قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا، فَمَاذَا تَرَيَانِ؟ فَقَالَ اِبْنُ الزُّبَيْرِ: إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ مَا لَنَا فِيهِ مِنْ قَوْلٍ، فَاذْهَبْ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَأَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ.

فَاسْأَلْهُمَا ثُمَّ ائْتِنَا فَأَخْبِرْنَا. فَذَهَبَ فَسَأَلَهُمَا، فَقَالَ اِبْنُ عَبَّاسٍ لأَبِي هُرَيْرَةَ: أَفْتِهِ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ، فَقَدْ جَاءَتْكَ مُعْضِلَةٌ أَيْ مَسْأَلَةٌ صَعْبَةٌ مُشْكِلَةٌ. فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: اَلْوَاحِدَةُ تُبِينُهَا، وَالثَّلَاثُ تُحَرِّمُهَا، حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ.

4389- … Muaviye b. Ebi Ayyâş el-Ensârî'den rivayete göre, Abdullah b. ez-Zübeyr ile Asım b. Ömer birlikte oturuyorlardı. Muhammed b. İyâs b. el-Bukeyr, Abdullah ile Asım'ın yanına geldi ve: Çöl ahalisinden bir adam zifafa girmeden önce karısını üç talak ile boşadı. Neyi uygun görürsünüz? diye sordu.

İbnü'z-Zübeyr: Bizim bu konuda söyleyecek bir sözümüz yok. Bunun için sen Abdullah b. Abbas ile Ebu Hureyre *radıyallahu anhumâ*'ya git, onlara bu hususu sor sonra da yanımıza gel ve bize haber ver, dedi.

Adam gitti, onlara sordu. İbn Abbas, Ebu Hureyre'ye: Bu adama fetva ver ey Ebu Hureyre! Sana oldukça zor bir mesele geldi, dedi.

Ebu Hureyre: Bir talak onu kocasından ayırır, üç talak ise ondan başka bir koca ile nikâhlanıncaya kadar onu haram kılar, dedi.

٤٣٩٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِيَاسِ بْنِ الْبُكَيْرِ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ ابْنَ عَبَّاسٍ، وَأَبَا هُرَيْرَةَ، وَابْنَ عُمَرَ، عَنْ طَلَاقِ الْبِكْرِ ثَلَاثًا وَهُوَ مَعَهُ، فَكُلُّهُمْ قَالَ حُرِّمَتْ عَلَيْكَ.

4390- … Muhammed b. İyâs b. el-Bukeyr'den rivayete göre, bir adam İbn Abbas, Ebu Hureyre ve İbn Ömer'e[270] -kendisi onunla birlikte iken- bakire kızı üç talak ile boşayan kimsenin durumunu sordu. Her biri: O kadın sana haram oldu, dedi.

270 el-Mer'aşlî'nin baskıya hazırladığı nüshada İbn Amr şeklindedir.

٤٣٩١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُمَا قالا فِي الرَّجُلِ يُطَلِّقُ الْبِكْرَ ثَلاثًا: لا تَحِلُّ لَهُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ.

4391- … Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre ve İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre, her ikisi de bakire kızı üç talak ile boşayan adam hakkında: Kız ondan başka birisiyle evlenmedikçe ona helal olmaz, demiştir.

٤٣٩٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ ابْنَ عَبَّاسٍ، أَنَّ رَجُلاً طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ مِائَةً. فَقَالَ: ثَلَاثٌ تُحَرِّمُهَا عَلَيْهِ، وَسَبْعَةٌ وَتِسْعُونَ فِي رَقَبَتِهِ، إِنَّهُ اِتَّخَذَ آيَاتِ اللهِ هُزُوًا.

4392- … Amr b. Mürre'den, o Said b. Cübeyr'den rivayet ettiğine göre, bir adam İbn Abbas'a karısını yüz talak ile boşayan bir adam hakkında soru sordu. Ona şu cevabı verdi: Üç talak ile o kadın kocasına haram olur. Doksanyedi talakın vebali ise onun boynunadır. Çünkü o, Allah'ın ayetlerini alaya almış olur.

٤٣٩٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، مِثْلَهُ.

4393- … Abdula'lâ'dan, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'tan aynısını rivayet etti.

٤٣٩٤- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، وَحُمَيْدٍ اَلْأَعْرَجِ، عَنْ مُجَاهِدٍ أَنَّ رَجُلاً قَالَ لِإِبْنِ عَبَّاسٍ: رَجُلٌ طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ مِائَةً، فَقَالَ: عَصَيْتَ رَبَّك وَبَانَتْ مِنْكَ اِمْرَأَتُكَ، لَمْ تَتَّقِ اللهَ فَيَجْعَلَ لَكَ مَخْرَجًا، مَنْ يَتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا، قَالَ اللهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمْ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ فِي قُبُلِ عِدَّتِهِنَّ﴾.

4394- … Mücahid'den rivayete göre, bir adam, İbn Abbas'a karısını yüz talak ile boşayan bir adam(ın hükmünü) sordu. İbn Abbas: Rabbine isyan

etmiş oldun. Karın senden ayrılmış oldu. Allah'tan korkmadın ki, Allah sana bir çıkış yolu göstersin. Allah'tan korkana Allah bir çıkış yolu gösterir. Çünkü Yüce Allah: ***"Ey iman edenler! Kadınları boşayacağınız zaman onları iddetlerine doğru boşayın"*** (et-Talâk, 65/1) buyurmuştur, dedi.[271]

***

Diğer taraftan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından ondan başka kimselerden de yine buna uygun rivayetler nakledilmiştir.

٤٣٩٥- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ وَأَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ قَالَ فِيمَنْ طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ ثَلَاثًا، قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا، قَالَ: لَا تَحِلُّ لَهُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ.

4395- … Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan, karısını onunla zifafa girmeden önce üç talak ile boşayan kişi hakkında sorulan soru üzerine onun: Ondan başka bir koca ile nikâhlanmadıkça ona helal olmaz, dediğini rivayet etti.

٤٣٩٦- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ مِائَةً قَالَ: ثَلَاثٌ تُبِينُهَا مِنْكَ، وَسَائِرُهَا عُدْوَانٌ.

4396- … Alkame'den, onun Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Abdullah'a karısını yüz talak ile boşayan bir adamın durumu hakkında soru sorulunca o: "Üç talak o kadını senden ayırır, diğerleri ise haddi aşmaktır" dedi.

٤٣٩٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ اَلْأَنْصَارِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، فَسَأَلَهُ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ ثَلَاثًا، قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا. قَالَ

271 Ebu Davud, Talâk, 10; Nesâî, Talâk, 70, 72, 76.

عَطَاءٌ: فَقُلْتُ لَهُ: طَلاقُ الْبِكْرِ وَاحِدَةٌ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: إِنَّمَا أَنْتَ قَاصٌّ، الْوَاحِدَةُ تُبِينُهَا، وَالثَّلاثُ تُحَرِّمُهَا حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ.

4397- … Ata b. Yesâr şöyle demiştir: Bir adam, Abdullah b. Amr'ın yanına gelerek ona karısına dokunmadan önce onu üç talak ile boşayan adamın durumu hakkında soru sordu. Ata dedi ki: Ben ona: Bakirenin talakı bir tane midir? dedim. Abdullah: Sen ancak kıssa anlatan birisisin. Bir talak o kadının ayrılmasını sağlar, üç talak ise kocasından başka birisiyle evleninceye kadar onu kocasına haram kılar, dedi.[272]

٤٣٩٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ ثَنَا اِبْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ لَهِيعَةَ، وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، قَالا: ثَنَا اِبْنُ الْهَادِ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: الْوَاحِدَةُ تُبِينُهَا وَالثَّلاثُ تُحَرِّمُهَا.

4398- … Ata b. Yesâr'dan, o Abdullah b. Amr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Bir talak kadını kocasından ayırır, üç talak ise ona kadını haram kılar."

٤٣٩٩- حَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ هُوَ اِبْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ: عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لا تَحِلُّ لَهُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ. قَالَ: وَكَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ إِذَا أُتِيَ بِرَجُلٍ طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ ثَلاثًا أَوْجَعَ ظَهْرَهُ.

4399- … Şakîk'den, o Enes'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ondan başka bir koca ile nikâhlanmadıkça ona (eski kocasına) helal olmaz. (Enes) dedi ki: Ömer b. el-Hattab da kendisine karısını üç talak ile boşamış bir adam getirildiğinde onun (döverek) sırtını acıtırdı.

٤٤٠٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ بَهْدَلَةَ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ فِي الرَّجُلِ يُطَلِّقُ الْبِكْرَ ثَلاثًا: إِنَّهَا لا تَحِلُّ لَهُ، حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا

272 Malik, Talâk, 38.

غَيْرِهِ. حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنِي شَقِيقٌ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ عُمَرَ مِثْلَهُ.

4400- … Şakîk'den, o Abdullah b. Mesud'dan, bakire karısını üç talak ile boşayan bir adam hakkında onun şunları söylediğini rivayet etti: Kendisinden başka birisiyle nikâhlanmadıkça ona helal olmaz.

Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan haber verip dedi ki: Bana Şakîk, Enes b. Malik'ten tahdis etti. O, Ömer'den aynısını rivayet etti.

***

Bir kimse: Bizler kullara ancak belli birtakım şartlar ile kadınları nikâhlamanın emredildiğini görüyoruz. Bu şartlar arasında da kadınları iddet süreleri içerisinde iken nikahlamalarının yasak olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla bir kimse, bir kadını iddeti içerisinde iken nikâhlayacak olursa o erkeğin o kadın üzerindeki nikâhı sabit olmaz ve bu durumda o kadını nikâhlamamış bir kimse hükmünde olur. Buna kıyasla, boşamanın kendisine yasak kılındığı bir zamanda o kadını boşaması halinde de böyle olması ve bu konuda boşamasının gerçekleşmemesi, bu haliyle de hiçbir şekilde boşamamış bir kimse hükmünde olması gerekir diyecek olursa bu hususta verilecek cevap da şudur:

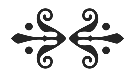
Sözü edilen şekliyle nikâh akdi belirtildiği gibidir. Kulların ancak girmekle emrolundukları cihetten girdikleri takdirde (o şekilde yerine getirdikleri takdirde) geçerli olabilen bütün akitler de böyledir.

Bu gibi akitlerin dışına çıkmak ise bazen çıkmakla emrolundukları şekilden başkası ile de gerçekleşebilir. Bu kabilden olmak üzere biz, kullara namaza başlayıp girmelerinin emrolunduğunu ve ona ancak tekbir getirerek ve namaza başlamaya sebep olan diğer hususları ifa ederek girmelerinin emredildiğini, buna karşılık onların o namazdan ancak selam vererek çıkıp namazı bitirmekle emrolunduklarını görüyoruz.

Bundan dolayı taharetsiz (abdestsiz) ve tekbirsiz olarak namaza başlayan kimsenin bu şekilde namaza başlamış sayılmayacağını, namaz esnasında hoş olmayan (mekruh) bir söz söyleyenin ya da namazda yapılmaması gereken yemek, içmek, yürümek ve buna benzer herhangi bir iş yapan kimsenin bu iş sebebiyle namazdan çıkmış olacağını ve namazda iken böyle bir iş yaptığından dolayı kötü bir iş yapmış sayılacağını gördük.

İşte nikâha giriş de ancak kullara girmekle emrolundukları cihetten gerçekleşir. Ondan çıkış ise bazen çıkmak için emrolundukları işle de olabilir, başkası ile de olabilir.

İşte bütün bunlar, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti hepsine olsun- görüşüdür.

٣- بَابُ الْأَقْرَاءِ

3- KAR'LAR

Ebu Cafer dedi ki: İnsanlar, kadının boşanması durumunda vacip olan kar'ların ne olduğu hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Bundan dolayı bazıları: Bunlar, hayız halleri demektir derken başkaları da: Bunlar temizlik halleridir, demiştir.

Bunların temizlik halleri olduğunu kabul edenlerin delilleri arasında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, Abdullah b. Ömer'in eşini hayız iken boşadığında Ömer *radıyallahu anh*'a söylemiş olduğu şu sözleri vardır: ***"Ona eşine geri dönmesini emret, sonra eşini temizleninceye kadar bıraksın. Sonra dilerse onu boşasın. İşte Yüce Allah'ın kadınların boşanmalarını emretmiş olduğu iddet budur."***[273]

Biz bunu senediyle bundan önceki bölümde zikrettik.

Bu görüş sahipleri şöyle derler: Rasulullah'ın, İbn Ömer'e eşinin temizlik halinde iken boşamasını emredip bunu iddetten saymaması ve hayız iken eşini boşamasını yasaklayarak hayız halini iddetten saymaması ile kar'lardan kastın temizlik halleri olduğu sabit olmaktadır.

Ancak diğerlerinin lehine, bunların aleyhine olan delillerden birisi de şudur: Bu hadis İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan dedikleri gibi rivayet edilmiştir. Ancak bu hadis ondan sözünü ettikleri rivayetten daha tam ve eksiksiz olarak şu şekilde rivayet edilmiştir:

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Ömer'e oğluna eşine geri dönme-

273 4369 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

sini sonra temizleninceye sonra hayız oluncaya sonra bir daha temizleninceye kadar ona süre vermesini, bundan sonra dilerse onu boşamasını emretmiş ve şöyle demiştir: ***"İşte Yüce Allah'ın kadınların boşanmalarını emretmiş olduğu iddet budur."***[274]

Biz bunu da bundan önceki bölümde senediyle zikrettik.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, İbn Ömer'e eşini boşadığı hayız halinden sonraki temizlik halinde, akabinde bir başka temizlik ve bir başka hayız ortaya çıkıncaya kadar boşamasını yasakladığına göre, ***"İşte Yüce Allah'ın kadınların boşanmalarını emretmiş olduğu iddet budur"*** sözüyle temizlik hallerini kastetmiş olsaydı, bu hayızdan temizlenmesinin akabinde onu boşayıp bundan sonrasını -bu bir temizlik olduğundan dolayı- beklememesi imkânını tanıyacağı sabit olmaktadır.

Allah Rasulü ona bu temizlik halinde eşini boşamayı mubah kılmayıp bundan sonra bir temizlik, arkasından hayız halinin bulunduğu bir diğer temizlik olmadıkça boşamayı mubah kılmaması, Yüce Allah'ın kadınların boşanmalarını emrettiği bu iddetin aslında kadınların talakının yapılabileceği bir vakit olduğunu yoksa bunun kadınların saymak durumunda oldukları iddet olarak kabul edilmesi gereken bir iddet olmadığını ortaya koymaktadır. Çünkü iddetler çeşit çeşittir:

Bir çeşidi, kocası vefat etmiş kadının iddeti olup bu dört ay on gündür.

Bir çeşidi, boşanan kadının iddeti olup üç kur'dur.

Bir diğeri, hamile kadının iddeti olup bu da çocuğunu doğurmasına kadardır.

Buna göre iddet birden çok anlama gelen tek bir isimdir.

Buna bağlı olarak iddet adı verilen her şeyin kur' olması gerekmemektedir.

Buna göre kadınların boşanabilecekleri sürenin adına iddet denilmesi ile ona kur' (veya kar') adının verilmesi sabit olmaz.

Bu, doğru bir itirazdır. Eğer biz bu hususta bu itirazları daha da çoğaltmak isteyip Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in istihaze kanı gören kadına söylediği ***"Kur' günlerinde namazını bırak"*** sözünü delil gösterecek

274 Hadis kaynaklarıyla birlikte talak bölümünün birinci başlığında geçmiştir.

olsaydık:[275] Kar'lar, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in dili ile hayız halleri demektir. Evet, bizden öncekilerin bazılarının delil diye gösterdikleri bu hususu biz de ileri sürebilirdik ancak biz bunu yapmıyoruz. Çünkü Araplar hayız haline kar' dedikleri gibi temizlik haline de kar' demiş, hayız ve temizlik halinden bir arada söz ederek her ikisine de kar' adını vermişlerdir:

٤٤٠١- حَدَّثَنِي بِذَلِكَ مَحْمُودُ بْنُ حَسَّانَ النَّحْوِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ أَبِي زَيْدٍ، عَنْ أَبِي عَمْرِو بْنِ الْعَلَاءِ.

4401- Bana bunu Mahmud b. Hassân en-Nahvî tahdis edip dedi ki: Bize Abdulmelik b. Hişâm, Ebu Zeyd'den tahdis etti. O Ebu Amr b. el-Alâ'dan (bunu nakletti).

***

Bu hususta yine bir başka delil daha vardır. Şöyle ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Aziz ve Celil olan Allah'ın kadınların boşanmalarını emrettiği iddet işte budur"*** sözüyle hitap ettiği şahıs Ömer *radıyallahu anh*'dır. Bu ise ona göre kar'ların temizlik halleri anlamına geldiğine bir delil değildi. Çünkü ondan nakledilen rivayetlerde kar'ları hayız hali olarak kabul ettiğini görüyoruz.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine bu sözlerle hitap ettiği Ömer *radıyallahu anh*'a göre, bu ifadelerde kar'ın temizlik anlamına geldiğine dair bir delil bulunmadığından ondan sonra gelenler de böyle idi. Nitekim bizler bu konuda Ömer *radıyallahu anh*'dan nakledilen rivayetleri Yüce Allah'ın izniyle bu bölümde yeri gelince zikredeceğiz.

Yine kar'ları temizlik halleri olarak kabul edenlerin gösterdikleri deliller arasında şunlar da vardır:

٤٤٠٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا نَقَلَتْ حَفْصَةَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، حِينَ دَخَلَتْ فِي

275 Hadisi buna yakın olarak: Ebu Davud, Tahâret, 107, 109, 112, 114; Tirmizî, Tahâret, 94; Nesâî, Tahâret, 134, Hayz, 4; İbn Mâce, Tahâret, 115.

الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِعَمْرَةَ، فَقَالَتْ: صَدَقَ عُرْوَةُ، قَدْ جَادَلَهَا فِي ذَلِكَ أُنَاسٌ، وَقَالُوا: إِنَّ اللهَ تَعَالَى يَقُولُ ﴿ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ﴾. فَقَالَتْ عَائِشَةُ صَدَقْتُمْ، أَتَدْرُونَ مَا الْأَقْرَاءُ؟ إِنَّمَا الأَقْرَاءُ الأَطْهَارُ.

4402- … İbn Şihâb'dan, onun Urve'den rivayet ettiğine göre, Âişe *radıyallahu anhâ*, Abdurrahman b. Ebi Bekir'in kızı Hafsa'yı üçüncü kez hayız olup kan görmeye başlayınca (onu boşayan kocasının evinden başka bir yere) taşıdı. İbn Şihâb dedi ki: Ben bunu Amre'ye söyleyince o da şöyle dedi: Urve doğru söylemiştir. Bu hususta bazıları Âişe ile tartışarak: Şüphesiz Yüce Allah üç kar' diyor, dediler. Bunun üzerine Âişe: Doğru söylüyorsunuz fakat kar'ların ne olduğunu biliyor musunuz? Kar'lar temizlik halleridir, diye cevap verdi.[276]

٤٤٠٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ قَالَ: قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: سَمِعْتُ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ: مَا أَدْرَكْتُ أَحَدًا مِنْ فُقَهَائِنَا إِلا وَهُوَ يَقُولُ هَذَا، يُرِيدُ الَّذِي قَالَتْ عَائِشَةُ.

4403- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in haber verdiğine göre, Malik kendisine tahdis edip dedi ki: İbn Şihâb şöyle dedi: Ebu Bekir b. Abdurrahman'ı şöyle derken dinledim: Ben fakihlerimizden kime yetiştiysem mutlaka o bunu söylüyordu. Bu sözüyle, Âişe'nin dediğini kastetmektedir.

٤٤٠٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ: إِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ، فَدَخَلَتْ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ، وَبَرِئَ مِنْهَا وَلا تَرِثُهُ وَلا يَرِثُهَا.

4404- … Nâfi'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Erkek, eşini boşadığı ve bundan sonra kadın üçüncü hayız kanını görmeye başladığı takdirde ondan bağını koparmış olur, kocası da ondan kopmuş olur ve artık ne kadın eski kocasına ne de o eski karısına mirasçı olur.

276 Malik, Talâk, 54.

٤٤٠٥- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْأَزْرَقُ قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: إِذَا طَعَنَتْ أَيْ دَخَلَتْ الْمُطَلَّقَةُ فِي الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ وَبَرِئَ مِنْهَا.

4405- … Süleyman b. Yesâr'dan, o Zeyd b. Sâbit'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Boşanmış olan kadının üçüncü kez hayız olduğu takdirde kocasıyla bağları kopmuş, kocasının da onunla bağları kopmuş olur.

٤٤٠٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4406- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٤٠٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اِبْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: قَضَى زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ. قَالَ اِبْنُ شِهَابٍ: وَأَخْبَرَنِي بِذَلِكَ عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ.

4407- … İbn Şihâb dedi ki: Zeyd b. Sâbit … hükmetti deyip rivayeti aynen nakletti.

İbn Şihâb dedi ki: Ayrıca bana bunu Urve, Âişe'den haber verdi.

٤٤٠٨- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ مُعَاوِيَةَ كَتَبَ إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَسْأَلُهُ، فَكَتَبَ إِنَّهَا إِذَا دَخَلَتْ فِي الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ، فَقَدْ بَانَتْ مِنْهُ. قَالَ نَافِعٌ: وَكَانَ اِبْنُ عُمَرَ يَقُولُهُ.

4408- … Nâfi'den rivayete göre, Muaviye, Zeyd b. Sâbit'e mektup yazıp sordu. O: "O kadın, üçüncü hayız dönemine girdiği takdirde ondan kesin olarak ayrılmış olur" diye yazdı. Nâfi dedi ki: İbn Ömer de böyle derdi.

***

Bu kanaat sahipleri şöyle derler: İşte bunlar, bu konuda Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının sözleri olup bizim dediğimize delil olmaktadır.

Bunlara şöyle cevap verilir: Eğer Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının bu hususta farklı kanaatleri olmamış olsaydı, durum dediğiniz gibi olurdu. Fakat onlar bu hususta ihtilaf etmiş olup bazıları sizin dediğinizi söylemiş, başkaları da buna aykırı kanaati ifade etmiş olduğuna göre, sözünü ettiğimiz rivayetlerin lehinize delil olması gerekmez. Bunların delil gösterdiği sözü geçen rivayetlere muhalif olan ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından kar'ların temizlik hallerinden başka hal olduğuna delalet eden rivayetlerin bir kısmı da şöyledir:

٤٤٠٩- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَ: زَوْجُهَا أَحَقُّ بِهَا مَا لَمْ تَغْتَسِلْ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ.

4409- … Said b. el-Müseyyeb'den, o Ali b. Ebi Talib'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kadın gördüğü üçüncü hayızdan (temizlenip) gusletmediği sürece kocası onu geri almaya daha çok hak sahibidir.

٤٤١٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ أَنَّ رَجُلاً طَلَّقَ اِمْرَأَتَهُ فَحَاضَتْ حَيْضَتَيْنِ، فَلَمَّا كَانَتْ الثَّالِثَةُ وَدَخَلَتْ الْمُغْتَسَلَ، أَتَاهَا زَوْجُهَا فَقَالَ: قَدْ رَاجَعْتُكِ- ثَلَاثًا-. فَارْتَفَعَا إِلَى عُمَرَ، فَأَجْمَعَ عُمَرُ، وَعَبْدُ اللهِ عَلَى أَنَّهُ أَحَقُّ بِهَا، مَا لَمْ تَحِلَّ لَهَا الصَّلَاةُ، فَرَدَّهَا عُمَرُ عَلَيْهِ.

4410- … İbrahim'den, onun Alkame'den rivayet ettiğine göre, bir adam karısını boşadı. Karısı iki hayız oldu. Üçüncü hayız olup gusletmek üzere banyoya girince, kocası ona gelerek üç defa: Sana döndüm, dedi. Her ikisi Ömer *radıyallahu anh*'ın huzurunda davalaştı. Ömer ve Abdullah, o kadın için namaz kılması helal olmadığı sürece adamın eşini geri almaya daha çok hak sahibi olduğunu ittifakla kabul ettiler. Bundan dolayı Ömer kadını eski kocasına geri verdi.

٤٤١١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ، كَانَ يَقُولُ: إِذَا طَلَّقَ الْعَبْدُ اِمْرَأَتَهُ ثِنْتَيْنِ، فَقَدْ حَرُمَتْ عَلَيْهِ، حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ، حُرَّةً كَانَتْ أَوْ أَمَةً، وَعِدَّةُ الْحُرَّةِ ثَلَاثُ حِيَضٍ، وَعِدَّةُ الْأَمَةِ حَيْضَتَانِ.

4411- … Nâfi'den rivayete göre, Abdullah b. Ömer şöyle derdi: Köle bir kimse karısını iki talakla boşadığı takdirde ister hür ister cariye olsun, karısı ondan başka birisiyle evlenmediği sürece ona haram olur. Hür kadının iddeti üç defa, cariyenin iddeti ise iki defa hayız olmaktır.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ömer *radıyallahu anh*'a söylemiş olduğu: ***"Aziz ve Celil olan Allah'ın kadınların boşanmalarını emrettiği iddet budur"*** sözünü Rasulullah'tan rivayet eden Abdullah b. Ömer *radıyallahu anh*'ın kendisi bile bu sözlerde kar'ların temizlik halleri olduğuna delil görmemiştir. Çünkü o, bu kar'ları hayız halleri olarak değerlendirmiştir.

٤٤١٢- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ، عَنْ مَكْحُولٍ أَنَّهُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ، فَذَكَرَ لَهُ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ كَانَ يَقُولُ: إِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ اِمْرَأَتَهُ فَرَأَتْ أَوَّلَ قَطْرَةٍ مِنْ دَمٍ مِنْ حَيْضَتِهَا الثَّالِثَةِ، فَلا رَجْعَةَ لَهُ عَلَيْهَا. قَالَ: فَسَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ بِالْمَدِينَةِ، فَبَلَغَنِي أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، وَمُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ، وَأَبَا الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ، كَانُوا يَجْعَلُونَ لَهُ عَلَيْهَا الرَّجْعَةَ، حَتَّى تَغْتَسِلَ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ.

4412- … Mekhûl'den rivayete göre, o Medine'ye geldiğinde Süleyman b. Yesâr ona şunları söylemişti: Zeyd b. Sâbit: Erkeğin, karısını boşayıp da karısı üçüncü hayız halinden bir damla kan görecek olursa artık karısına dönme hakkı kalmamıştır.

Mekhûl dedi ki: Ben de Medine'de bu hususu soruşturdum. Bana Ömer b. el-Hattab'a, Muâz b. Cebel'e ve Ebu'd-Derdâ'ya göre, üçüncü hayız halinden gusledinceye kadar kocasının karısına dönme imkânının bulunduğu haberi ulaştı.

٤٤١٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي قَبِيصَةُ بْنُ أَبِي ذُؤَيْبٍ أَنَّهُ سَمِعَ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ يَقُولُ اَلطَّلَاقُ إِلَى الرَّجُلِ، وَالْعِدَّةُ إِلَى الْمَرْأَةِ، إِنْ كَانَ الرَّجُلُ حُرًّا، وَكَانَتْ اَلْمَرْأَةُ أَمَةً، فَثَلَاثُ تَطْلِيقَاتٍ، وَالْعِدَّةُ: عِدَّةُ الْأَمَةِ حَيْضَتَانِ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا، وَامْرَأَتُهُ حُرَّةً، طَلَّقَ طَلَاقَ الْعَبْدِ تَطْلِيقَتَيْنِ، وَاعْتَدَّتْ عِدَّةَ الْحُرَّةِ ثَلَاثَ حِيَضٍ.

4413- … İbn Şihâb dedi ki: Bana Kabîsa b. Ebi Zueyb'in haber verdiğine göre, o Zeyd b. Sâbit'i şöyle derken dinlemiştir: Talak erkeğe, iddet de kadına aittir. Eğer erkek hür, kadın cariye ise ona verilecek talak sayısı üçtür. İddete gelince; cariyenin iddeti iki defa hayız olmaktır. Eğer erkek, köle ise ve karısı hür ise kölenin verebileceği talak olan iki talak ile boşanır. Buna karşılık karısı, hür kadın gibi üç hayız görerek iddet bekler.

***

Onlardan bu şekilde farklı kanaatler nakledilmiş olduğuna göre, bu hususta onlardan herhangi birisinin sözünün delil gösterilemeyeceği de sabit olmaktadır. Çünkü bu konuda herhangi bir kimse onlardan birisinin sözünü delil gösterecek olursa ona muhalefet eden bir diğeri onun gibi bir başka sahabinin sözünü delil gösterir. Böylelikle bu iki gruptan birisinin, kendi lehine diğerine karşı bir delil gösterme imkânı ortadan kalkmaktadır.

Kur'ları hayız görmek olarak kabul edenlerin muhaliflerine karşı delillerinden birisi de şöyle demeleridir: Kur'lar eğer temizlik halleri ise, erkek karısını temiz iken boşayacak olursa ve bundan kısa bir zaman sonra hayız olursa bu, kadın için arka arkaya gelecek iki kur' ile birlikte bir kur' olarak hesap edilir. Bu durumda bu kadının bekleyeceği iddet iki kur' ile bir kur'un bir kısmıdır. Hâlbuki Yüce Allah: ***"Üç kur"*** demiştir.

Kur'ların temizlik halleri anlamına geldiğini kabul edenlerin delilleri arasında -bu hususta- şöyle demeleri de yer almaktadır: Yüce Allah: ***"Hac bilinen aylardır"*** buyurmuştur. Bu ise iki ay ve bir ayın az bir kısmı hakkında kullanılmıştır. Böylelikle biz de üç kur' ifadesinin iki kur' ile bir diğer kur'un az bir kısmı hakkında kullanılabileceğini kabul ediyoruz.

Ancak bu hususta bizim onlara karşı delillerimiz arasında şu da vardır: Aziz ve Celil olan Allah kur'lar konusunda ***"üç kur"*** buyurduğu halde, hac

hakkında üç ay buyurmamıştır. Eğer bu hususta üç ay demiş olsaydı ve fukaha da bunun iki ay ve bir ayın bir kısmı demek olduğu üzerinde icma etmiş olsaydı, bununla bize muhalif kanaatte olanın dediği sabit olurdu. Fakat Yüce Allah ***"aylar"*** demiş "üç (ay)" dememiştir.

Yüce Allah'ın ***"üç"*** sayısı ile munhasıran belirttiğine gelince; onu, bilinen belli bir sayı ile söz konusu etmiş demektir, bu sayıdan daha az olamaz. Nitekim Yüce Allah: ***"Kadınlarınız arasından hayızdan kesilmiş olanlarla hiç hayız olmayanların (iddetleri) hakkında şüphe ederseniz onların iddeti üç aydır"*** (et-Talâk, 65/4) buyurup iddetlerini belli bir sayıya munhasıran söz konusu ettiğine göre, onların bu iddetleri bu sayıdan daha azı için söz konusu olamaz. Aynı şekilde Yüce Allah kur'ları belli bir sayıya hasredip ***"üç kur"*** dediğine göre, bu, bundan daha az sayı hakkında söz konusu olamaz.

Kur'ların temizlik anlamına geldiğini kabul edenlerin delilleri arasında şöyle demeleri de vardır: Sayı belirtmek üzere gelen kelimenin sonunda he (selasetu: üç derken sondaki yuvarlak te) zikredilmesi müzekker sayılan şeyler hakkında olup "selasetu rical: üç erkek" denildiğine, buna karşılık müennes (dişil) olan sayılarda bu yuvarlak te zikredilmeyip: "Selasu nisvetin: üç kadın" denildiğine göre, Yüce Allah'ın da: ***"Selasete kuru': üç kur"*** buyurup yuvarlak te'yi tespit etmesi ile onun bu sayı ile müzekker bir mahiyeti kastettiği de sabit olmaktadır. Bu da hayız değil, temizlik halidir.

Ancak bu konuda onlara karşı delillerden birisi de şudur: Bir şeyin eğer iki ayrı ismi olup bunların biri müzekker, diğeri müennes ise müzekker olarak çoğulu yapılırsa he (yuvarlak te) sabit kalır. Eğer müennes olarak çoğul yapılacak olursa he (yuvarlak te) düşürülür.

Bu kabilden olmak üzere: "Haza sevbun ve hazihi milhafetun: Bu bir elbisedir, bu da kendisine bürünülen bir çarşaftır" deriz. Eğer "sevb: elbise" kelimesini çoğul yapacak olursak: "Selasetu esvabin: Üç esvab, elbise" denilir. Eğer milhafe'yi (örtü, çarşaf) çoğul yapacak olursak: "Selasu melahife" denilir. Nitekim aynı şeyi anlatmak için: "Hazihi darun ve haza menzilun: Bu, bir evdir" denilir.

Buna göre aynı şeye biri müzekker, diğeri müennes iki ayrı isim verilebilir. Eğer müzekker ismi ile çoğul yapılacak olursa bu durumda müzekker çoğullarda yapıldığı gibi sayısını belirten kelimenin sonuna he (yuvarlak te) getirilir.

Eğer dişi gibi çoğul yapılacak olursa dişi çoğullarda olduğu gibi sayısını belirten kelimenin sonundaki he (yuvarlak te) düşürülür.

İşte "el-haydatu ve el-kar'u" da aynı anlamda iki ayrı isimdir, bu da hayız demek olan "el-haydatu" anlamına gelir. Eğer bu kelime çoğul yapılacak olursa sayısını belirten kelimenin sonundaki yuvarlak te düşerek: "Selasu hıyadın: Üç ay hali" denilir. Eğer kur' ile çoğul yapılacak olursa yuvarlak te getirilerek: "Selasetu kuruin" denilir. Bütün bunlar ise aynı şeyin iki ayrı adıdır. İşte bu sözünü ettiğimiz açıklamalar ile bize muhalif olanın ileri sürdüğü delil çürütülmüş olmaktadır.

Bu konunun nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından açıklamasına gelince; bizler, cariyenin beklediği iddetin, hür kadının iddetinin yarısı olarak tespit edildiğini gördük.

Eğer cariye hayız olmayanlardan ise bu durumda hayız görmeyen hür kadının beklemekle yükümlü olduğu iddetin yarısı kadarını bekler. Bu da bir buçuk aydır.

Eğer bu cariye hayız oluyor ise bütün fukahanın ittifakı ile iki hayız iddet beklemesi kabul edilmiştir. Bununla da hür kadının beklemekle yükümlü olduğu iddetin yarısının tespiti amaçlanmıştır. Bundan dolayı Ömer *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının huzurunda: "Eğer ben bunu bir buçuk hayız yapabilme gücüne sahip olsaydım şüphesiz bunu yapardım" demiştir.

Böyle bir cariyenin beklemekle yükümlü olduğu iddeti temizlik halleri değil de ay halleri ile tespit edildiğine ve bu da hür kadının yükümlü olduğu iddetin yarısı olduğuna göre, bu, hür kadının üzerindeki yükümlülüğün cariyenin yükümlülüğünün cinsinden hesap edileceğini göstermektedir. Bu da temizlik halleri değil, hayız halidir.

Bununla kur'ların hayız olduğunu kabul edenlerin görüşleri ispatlanmakta, onlara muhalif olanların görüşleri çürütülmektedir. Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den cariyenin bekleyeceği iddet hususunda da bazı rivayetler nakledilmiştir:

٤٤١٤- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ مُظَاهِرِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَعْتَدُّ الأَمَةُ حَيْضَتَيْنِ، وَتَطْلُقُ تَطْلِيقَتَيْنِ».

4414- … el-Kasım'dan, o Âişe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Cariye, iki hayız iddet bekler ve iki talakla boşanır."***[277]

***

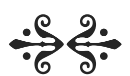
İşte bu da, bizim sözünü ettiğimiz kanaatin lehine bir delildir.

٤٤١٥- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مَسْعُودٍ الْجَحْدَرِيُّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ شَبِيبٍ الْمُسْلِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عِيسَى، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4415- … Atiyye'den, o İbn Ömer'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den (yukarıdaki hadisin) aynısını rivayet etti.

Bu da, bizim sözünü ettiğimiz görüşün lehine bir delildir.

Başarı Allah'tandır.

277 Hadis: ***"Cariyenin talakı iki talak, iddeti de iki hayız halidir"*** lafzı ile rivayet edilmiştir: Ebu Davud, Talâk, 6; Tirmizî, Talâk, 7; İbn Mâce, Talâk, 30; Malik, Talâk, 69, 91; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 117.

٤- بَابُ الْمُطَلَّقَةِ طَلَاقًا بَائِنًا مَاذَا لَهَا عَلَى زَوْجِهَا فِي عِدَّتِهَا

4- BAİN BİR TALAK İLE BOŞANMIŞ OLAN BİR KADININ, İDDETİ SÜRESİNDE KOCASININ ÜZERİNDEKİ HAKLARI NELERDİR?

٤٤١٦- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا مُغِيرَةُ، وَحُصَيْنٌ، وَأَشْعَثُ، وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، وَدَاوُد، وَيَسَارٌ وَمُجَالِدٌ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ بِالْمَدِينَةِ، فَسَأَلْتُهَا عَنْ قَضَاءِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْهَا. قَالَتْ: طَلَّقَنِي زَوْجِي أَلْبَتَّةَ فَخَاصَمْتُهُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السُّكْنَى وَالنَّفَقَةِ، فَلَمْ يَجْعَلْ لِي سُكْنَى وَلا نَفَقَةً وَأَمَرَنِي أَنْ أَعْتَدَّ فِي بَيْتِ ابْنِ مَكْتُومٍ. وَقَالَ مُجَالِدٌ فِي حَدِيثِهِ: يَا ابْنَةَ قَيْسٍ إِنَّمَا النَّفَقَةُ وَالسُّكْنَى عَلَى مَنْ كَانَ لَهُ الرَّجْعَةُ.

4416- … Bize Muğîre, Husayn, Eş'as, İsmail b. Ebi Halid, Davud, Yesar[278] ve Mücalid, eş-Şa'bî'den şöyle dediğini tahdis ettiler: Medine'de Fatıma bint Kays'ın yanına gittim ve ona Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hakkında verdiği hükme dair soru sordum. Dedi ki: Kocam beni bain talak ile boşadı. Bunun üzerine ben de kalacağım mesken ve nafakam hususunda

278 El-Mer'aşlî, hazırladığı baskısının notunda belirttiğine göre, bu isim bir yazmada "Seyyar" bir diğerinde de "Yesar" olarak kayd edilmiştir. (Çeviren)

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e onu dava ettim. Allah Rasulü, bana ne mesken ne de nafaka hakkı tanıdı. Bana İbn Ümmü Mektum'un evinde iddet beklememi emretti.

Mücâlid ise rivayetinde şöyle demiştir: Ey Kays kızı! Şüphesiz nafaka ve suknayı sağlama (mesken sağlama) görevi, karısına dönme hakkına sahip olan kimsenin üzerinedir.[279]

٤٤١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، قَالَ: حَدَّثَتْنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ قَيْسٍ أَنَّ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَفْصٍ الْمَخْزُومِيَّ طَلَّقَهَا ثَلَاثًا، فَأَمَرَ لَهَا بِنَفَقَةٍ، فَاسْتَقَلَّتْهَا، وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَهُ نَحْوَ الْيَمَنِ. فَانْطَلَقَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ فِي نَفَرٍ مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَفْصٍ طَلَّقَ فَاطِمَةَ ثَلَاثًا، فَهَلْ لَهَا نَفَقَةٌ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ لَهَا نَفَقَةٌ وَلَا سُكْنَى». وَأَرْسَلَ إِلَيْهَا أَنْ تَنْتَقِلَ إِلَى أُمِّ شَرِيكٍ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْهَا «أَنَّ أُمَّ شَرِيكٍ يَأْتِيهَا الْمُهَاجِرُونَ الْأَوَّلُونَ، فَانْتَقِلِي إِلَى ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ، فَإِنَّكِ إِذَا وَضَعْتِ خِمَارَكِ لَمْ يَرَكِ».

4417- … Yahya dedi ki: Bana Ebu Seleme tahdis edip dedi ki: Bana Fatıma bint Kays'ın tahdis ettiğine göre, Ebu Amr b. Hafs el-Mahzûmî kendisini üç talak ile boşadı. Ona bir miktar nafaka verilmesini de emretti. Ancak Fatıma bu nafakayı az buldu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de kocası Ebu Amr'ı Yemen taraflarına göndermişti.

Halid b. el-Velîd de Mahzumoğullarından bir topluluk ile Meymûne'nin evinde bulunan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gitti ve: Ey Allah'ın Rasulü! Ebu Amr b. Hafs karısı Fatıma'yı üç talak ile boşadı. Onun nafaka hakkı var mıdır? dedi.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Onun nafaka hakkı da, mesken hakkı da yoktur"*** dedi. Fatıma'ya da Ümmü Şerîk'in evine geçmesi için haber gönderdi. Sonra ona: ***"Ümmü Şerîk'in yanına ilk muhacirler gider***

279 Müslim, Talâk, 42; Nesâî, Talâk, 70, 72; Tirmizî, Talâk, 5, Nikâh, 38; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 413, 416.

gelir, bu sebeple sen İbn Ümmü Mektum'un evine geç. Çünkü bu takdirde sen başını açacak olursan o seni göremez" diye haber gönderdi.[280]

٤٤١٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: ثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4418- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Bekir tahdis edip dedi ki: Bize el-Evzâî tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٤١٩- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: قُرِئَ عَلَى شُعَيْبِ اللَّيْثِ أَخْبَرَكَ أَبُوكَ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي أَنَسٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّهُ قَالَ: سَأَلْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ، فَأَخْبَرَتْنِي أَنَّ زَوْجَهَا الْمَخْزُومِيَّ طَلَّقَهَا، وَأَنَّهُ أَبَى أَنْ يُنْفِقَ عَلَيْهَا، فَجَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَتْهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا نَفَقَةَ لَكِ، انْتَقِلِي إِلَى ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ، فَكُونِي عِنْدَهُ، فَإِنَّهُ رَجُلٌ أَعْمَى تَضَعِينَ ثِيَابَكِ عِنْدَهُ».

4419- … Ebu Seleme şöyle demiştir: Ben Fatıma bint Kays'a sordum, o da bana kocası el-Mahzûmî'nin kendisini boşadığını ve ona nafaka vermeyi kabul etmediğini, bu sebeple Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gidip ona (durumu) bildirdiğini haber verdi. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Senin nafaka hakkın yoktur. İbn Ümmü Mektum'un evine taşın, onun yanında kal. Çünkü o gözleri görmeyen bir adamdır. Sen onun yanında (üst) elbiseni çıkarabilirsin."***[281]

٤٤٢٠- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4420- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Halid tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

280 Müslim, Talâk, 44; Ebu Davud, Talâk, 39; Nesâî, Nikâh, 21, Talâk, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 412, 413, 414.

281 Müslim, Talâk, 37.

٤٤٢١- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ أَنَّهُ سَأَلَ عَبْدَ الْحَمِيدِ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي عَمْرِو بْنِ الْحَفْصِ، عَنْ طَلَاقِ جَدِّهِ أَبِي عَمْرٍو فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ. فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الْحَمِيدِ: طَلَّقَهَا أَلْبَتَّةَ. ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْيَمَنِ، وَوَكَّلَ عَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا عَيَّاشٌ بِبَعْضِ النَّفَقَةِ فَسَخِطَتْهَا. فَقَالَ لَهَا عَيَّاشٌ: مَالَكِ عَلَيْنَا مِنْ نَفَقَةٍ، وَلا مَسْكَنٍ، فَهَذَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلِيهِ، فَسَأَلَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَمَّا قَالَ، فَقَالَ: «لَيْسَ لَكِ نَفَقَةٌ وَلا مَسْكَنٌ، وَلَكِنْ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ، اُخْرُجِي عَنْهُمْ». فَقَالَتْ: أَأَخْرُجُ إِلَى بَيْتِ أُمِّ شَرِيكٍ؟ فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ بَيْتَهَا يُوطَأُ انْتَقِلِي إِلَى بَيْتِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ الأَعْمَى، فَهُوَ أَوْلَى».

4421- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Abdullah b. Bukeyr tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys'in Ebu'z-Zübeyr el-Mekki'den tahdis ettiğine göre, o Abdulhamid b. Abdullah b. Ebi Amr b. el-Hafs'a dedesi Ebu Amr'ın Fatıma bint Kays'ı boşamasına dair soru sormuştu. Abdulhamid ona şöyle dedi: Dedem, Fatıma'yı el-Bette (denilen üç) talak ile boşamış sonra Yemen'e gitmişti. Ayyâş b. Ebi Rebîa'yı da vekil tayin etmişti. Ayyâş ona az miktarda nafaka göndermişti. Ancak Fatıma bunu beğenmeyip reddetti. Buna karşılık Ayyâş ona: Senin bizim üzerimizde ne nafaka ne de mesken hakkın vardır. İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, git ona sor, dedi. Fatıma Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Ayyâş'ın dediklerine dair soru sorunca Allah Rasulü şu cevabı verdi: ***"Senin ne nafaka ne de mesken hakkın vardır. Ancak sana maruf bir şekilde bir meta (kendisi ile yararlanabileceğin bir şeyler) verilir. Onların yanlarından çık."***

Bu sefer Fatıma: Ümmü Şerîk'in evine gideyim mi? dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Onun evine gelen giden çok olur. Sen gözleri görmeyen Abdullah b. Ümmü Mektum'un evine geç, o daha uygundur."*** dedi.[282]

282 Müslim, Talâk, 36; Ebu Davud, Talâk, 39; Nesâî, Nikâh, 22; Malik, Talâk, 67.

٤٤٢٢- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ، مَوْلَى الْأَسْوَدِ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ نَفْسِهَا ، بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، حَرْفٌ بِحَرْفٍ.

4422- Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o bizzat Fatıma bint Kays'dan, el-Leys'in Ebu'z-Zübeyr'den rivayet ettiği hadisin aynısını harfi harfine rivayet etmiştir.

٤٤٢٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ، مَوْلَى الْأَسْوَدِ بْنِ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَفْصٍ طَلَّقَهَا أَلْبَتَّةَ وَهُوَ غَائِبٌ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا وَكِيلَهُ بِشَعِيرٍ فَسَخِطَتْهُ فَقَالَ: واللهِ مَالَكِ عَلَيْنَا مِنْ شَيْءٍ. فَجَاءَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَتْ لَهُ فَقَالَ: «لَيْسَ لَكِ عَلَيْهِ نَفَقَةٌ، وَاعْتَدِّي فِي بَيْتِ أُمِّ شَرِيكٍ».

4423- … Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, onun Fatıma bint Kays'dan rivayet ettiğine göre, Amr b. Hafs (Medine'de) hazır değil iken onu el-bette (denilen üç) talak ile boşamıştı. Amr'ın vekili ona bir miktar arpa gönderdi. Fatıma bunu beğenmeyip reddetti. Vekili: Allah'a yemin olsun, senin üzerimizde herhangi bir hakkın yoktur, dedi. Fatıma Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelerek ona olanı biteni anlatınca Allah Rasulü: ***"Senin onun üzerinde nafaka hakkın yoktur. Sen Ümmü Şerîk'in evinde iddetini bekle"*** buyurdu.[283]

٤٤٢٤- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ، حَدَّثَتْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ مِثْلَهُ سَوَاءً.

4424- … İbn Şihâb dedi ki: Ebu Seleme'nin bana tahdis ettiğine göre,

283 4421 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Fatıma bint Kays kendisine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den tahdis etmiş sonra (Ebu Seleme) hadisi aynen onun gibi nakletmiştir.

٤٤٢٥- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ وَزَادَ: فَأَنْكَرَ النَّاسُ عَلَيْهَا مَا كَانَتْ تُحَدِّثُ مِنْ خُرُوجِهَا قَبْلَ أَنْ تَحِلَّ.

4425- Bize Ravh b. el-Ferec tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Abdullah tahdis edip dedi ki: Bana el-Leys tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti ve: "Herkes, onun iddetini bitirmeden önce (eski kocasının) evinden çıkışı ile ilgili anlattıklarına tepki gösterdi" ibaresini ekledi.

٤٤٢٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ رَجُلٍ مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ فَطَلَّقَهَا أَلْبَتَّةَ، فَأَرْسَلَتْ إِلَى أَهْلِهِ، تَبْتَغِي النَّفَقَةَ، فَقَالُوا: لَيْسَ لَكِ عَلَيْنَا نَفَقَةٌ. فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «لَيْسَ لَكِ عَلَيْهِمْ النَّفَقَةُ، وَعَلَيْكِ الْعِدَّةُ، فَانْتَقِلِي إِلَى أُمِّ شَرِيكٍ». ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ أُمَّ شَرِيكٍ يَدْخُلُ عَلَيْهَا إِخْوَتُهَا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ، اِنْتَقِلِي إِلَى ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ».

4426- … Ebu Seleme'den, onun Fatıma bint Kays'dan rivayet ettiğine göre, Fatıma Mahzumoğullarından bir adamın nikâhı altında idi. Onu el-bette denilen talak ile boşadı. Bunun üzerine bu adamın ailesine haber gönderip nafaka istedi. Yakınları: Senin üzerimizde nafaka hakkın yok, dediler.

Durum Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ulaşınca o: ***"Senin onlar üzerinde nafaka hakkın yoktur. Fakat sen iddetini beklemekle yükümlüsün. Bu sebeple Ümmü Şerîk'in yanına taşın"*** dedi. Daha sonra da şöyle dedi: ***"Ümmü Şerîk'in yanına muhacirlerden kardeşleri gelir gider, sen İbn Ümmü Mektum'un yanına taşın."***[284]

284 Nesâî, Nikâh, 8, 19; Dârimî, Nikâh, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 413, 414, 416.

٤٤٢٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ وَسُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالا: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَمُحَمَّدِ بْنِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّهَا اسْتَفْتَتْ اَلنَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ طَلَّقَهَا زَوْجُهَا، فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا نَفَقَةَ لَكِ عِنْدَهُ وَلا سُكْنَى». وَكَانَ يَأْتِيهَا أَصْحَابُهُ فَقَالَ: «اعْتَدِّي عِنْدَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ فَإِنَّهُ أَعْمَى».

4427- … Ebu Seleme ile Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân'dan, onların Fatıma bint Kays'dan rivayet ettiklerine göre, kocası kendisini boşayınca Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e durumuna dair fetva sordu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona: ***"Senin, onun yanında ne nafaka ne de mesken hakkın vardır"*** dedi. Arkadaşları kocasının yanına gelir giderdi. Bundan dolayı: ***"İbn Ümmü Mektum'un yanında iddet bekle. Çünkü o gözleri görmeyen birisidir"*** buyurdu.[285]

٤٤٢٨- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ فَرَّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَاصِمِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ أَخْبَرَتْهُ، وَكَانَتْ عِنْدَ رَجُلٍ مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ، فَأَخْبَرَتْهُ أَنَّهُ طَلَّقَهَا ثَلاثًا، وَخَرَجَ إِلَى بَعْضِ الْمَغَازِي وَأَمَرَ وَكِيلاً لَهُ أَنْ يُعْطِيَهَا بَعْضَ النَّفَقَةِ فَاسْتَقَلَّتْهَا.

فَانْطَلَقَتْ إِلَى إِحْدَى نِسَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهِيَ عِنْدَهَا، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ، هَذِهِ فَاطِمَةُ بِنْتُ قَيْسٍ طَلَّقَهَا فُلانٌ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا بَعْضَ النَّفَقَةِ فَرَدَّتْهَا، وَزَعَمَ أَنَّهُ شَيْءٌ تَطَوَّلَ بِهِ، قَالَ: «صَدَقَ». وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «انْتَقِلِي إِلَى أُمِّ شَرِيكٍ، فَاعْتَدِّي عِنْدَهَا». ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ أُمَّ شَرِيكٍ يَكْثُرُ عُوَّادُهَا، وَلَكِنْ انْتَقِلِي إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ، فَإِنَّهُ أَعْمَى». فَانْتَقَلَتْ إِلَى عَبْدِ اللهِ، فَاعْتَدَّتْ عِنْدَهُ، حَتَّى انْقَضَتْ عِدَّتُهَا.

285 Müslim, Talâk, 35, 45; Nesâî, Nikâh, 22; Malik, Talâk, 67.

4428- Bize Ravh b. el-Ferac tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Salih tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak tahdis edip dedi ki: Bize İbn Cüreyc haber verip dedi ki:Bana Abdurrahman b. Asım Sâbit'tin haber verdiğine göre, Fatıma bint Kays kendisine şunu haber vermiştir: Kendisi Mahzumoğullarından bir adamın nikâhı altında idi. Ona haber verdiğine göre, kocası kendisini üç talak ile boşamış ve bir gazveye katılmak üzere çıkıp gitmiş, bir vekiline de Fatıma'ya bir miktar nafaka vermesini emretmişti. Ancak Fatıma bu nafakayı az bulmuştu. Bundan dolayı Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşlerinden birisinin yanına gitti. Fatıma müminlerin annesinin yanında iken Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* içeri girdi. Müminlerin annesi: Ey Allah'ın Rasulü! Bu, Fatıma bint Kays'dır. Filan kişi onu boşadı ve ona bir miktar nafaka gönderdi, Fatıma da onu kabul etmedi. Adam da bu gönderdiği ile ona lütufta bulunuyormuş gibi bir tutum takındı, dedi. Allah Rasulü: ***"Doğru söylemiştir"*** dedi. Devamla Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* dedi ki: ***"Sen Ümmü Şerîk'in evine geç ve onun yanında iddetini bekle."*** Sonra şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz Ümmü Şerîk'in ziyaretçileri çoktur. Sen Abdullah b. Ümmü Mektum'un evine taşın. Çünkü o, gözleri görmeyen birisidir."*** Bunun üzerine Fatıma, Abdullah'ın evine geçti ve iddeti sona erinceye kadar onun yanında iddetini bekledi.[286]

٤٤٢٩- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي الْجَهْمِ، قَالَ: دَخلْت أَنَا وَأَبُو سَلَمَةَ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ، فَحَدَّثَتْ أَنَّ زَوْجَهَا طَلَّقَهَا طَلاقًا بَائِنًا وَأَمَرَ أَبَا حَفْصِ بْنَ عَمْرٍو أَنْ يُرْسِلَ إِلَيْهَا بِنَفَقَتِهَا خَمْسَةَ أَوْسَاقٍ، فَأَتَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنَّ زَوْجِي طَلَّقَنِي، وَلَمْ يَجْعَلْ لِي السُّكْنَى وَلا النَّفَقَةَ، فَقَالَ: «صَدَقَ فَاعْتَدِّي فِي بَيْتِ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ». ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ ابْنَ أُمِّ مَكْتُومٍ رَجُلٌ يُغْشَى فَاعْتَدِّي فِي بَيْتِ أُمِّ فُلانٍ».

4429- … Bize Said,[287] Ebu Bekir b. Ebi'l-Cehm'den tahdis etti. Ebu Bekir dedi ki: Ben, Ebu Seleme ile Fatıma bint Kays'ın yanına girdim. (Bize) şunu

286 Nesâî, Talâk, 70; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 414.

287 el-Mer'aşlî'nin hazırladığı baskıda "Şu'be" şeklinde olup dipnotta: Bir nüshada "Said" şeklindedir demektedir. Tercümemize esas aldığımız baskıda da Said'dir (Çeviren).

anlattı: Kocası kendisini bain bir talak ile boşamış, Ebu Hafs b. Amr'a da kendisine beş vesk olmak üzere nafakasını göndermesini emretmişti. Fatıma, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gidip: Kocam beni boşadı ve bana bir mesken tayin etmediği gibi nafaka da vermedi, dedi. Allah Rasulü şöyle dedi: ***"Doğru yapmıştır. Bundan dolayı sen İbn Ümmü Mektum'un evinde iddet bekle."*** Sonra da: ***"İbn Ümmü Mektum, yanına gelen gidenin çok olduğu bir adamdır. Bu sebeple sen Ümmü Fulan'ın evinde iddet bekle"*** dedi.

٤٤٣٠- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: أَنَا شَرِيكٌ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ سَخْبَرَةَ قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو سَلَمَةَ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ، وَكَانَ زَوْجُهَا قَدْ طَلَّقَهَا ثَلَاثًا، فَقَالَتْ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَجْعَلْ لِي سُكْنَى وَلَا نَفَقَةً.

4430- … Ebu Bekir b. Sahbera[288] dedi ki: Ebu Seleme ile birlikte Fatıma bint Kays'ın yanına girdik. Kocası onu üç talak ile boşamıştı. Fatıma: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittim, bana ne mesken ne de nafaka hakkı verdi, dedi.

٤٤٣١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عِتْبَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

4431- … ez-Zührî dedi ki: Bana Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe, Fatıma bint Kays'dan haber verdi. O Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, bu rivayetler doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve: Nafaka ve mesken hakkı ancak kendisine ric'at yapılabilecek (dönüş yapılabilecek ric'i talak ile boşanmış) kimsenin hakkıdır, demiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Boşanmış olan her kadının, beklediği iddet süresi içerisinde iddeti bitinceye kadar

288 el-Mer'aşlî'nin baskıya hazırladığı nüshada Suhayr şeklindedir (Çeviren).

mesken hakkı vardır. Yapılmış olan talakın bain olup olmaması arasında fark yoktur.[289]

Nafakaya gelince; eğer talak bain değil ise yine onun bir hakkıdır. Talak bain olduğu takdirde bu konuda fukaha arasında farklı görüşler vardır. Bazıları ister hamile olsun ister olmasın nafaka ile birlikte mesken hakkı da vardır, demiştir. Bu görüşü belirtenler arasında Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de vardır.

Bazıları da hamile olması hali dışında nafaka hakkı yoktur demiş ve Fatıma bint Kays hadisinin ihtiva ettiği anlamı reddetmek üzere şu rivayetleri delil göstermiştir:

٤٤٣٢- بِمَا أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أَحْمَدَ، مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ: ثَنَا عَمَّارُ بْنُ رُزَيْقٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ فِي الْمَسْجِدِ الأَعْظَمِ، وَمَعَنَا الشَّعْبِيُّ، فَذَكَرُوا الْمُطَلَّقَةَ ثَلَاثًا. فَقَالَ الشَّعْبِيُّ: حَدَّثَتْنِي فَاطِمَةُ بِنْتُ قَيْسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَهَا: «لا سُكْنَى لَكَ وَلا نَفَقَةٌ». قَالَ: فَرَمَاهُ الْأَسْوَدُ بِحَصَاةٍ، قَالَ: وَيْلُكَ، أَتُحَدِّثُ بِمِثْلِ هَذَا، قَدْ رُفِعَ ذَلِكَ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ: لَسْنَا بِتَارِكِي كِتَابِ رَبِّنَا وَسُنَّةِ نَبِيِّنَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَوْلِ اِمْرَأَةٍ، لا نَدْرِي حَفِظَتْ أَوْ نَسِيَتْ، قَالَ اللهُ تَعَالَى: ﴿لا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلا يَخْرُجْنَ﴾ الآيَةَ.

4432- … Bize Ammâr b. Ruzeyk, Ebu İshak'tan tahdis etti. Ebu İshak dedi ki: Ben Mescid-i A'zam'da Esved b. Yezid'in yanında idim. Yanımızda eş-Şa'bî de vardı. Üç talakla boşanmış bir kadının durumundan söz ettiler. eş-Şa'bî dedi ki: Bana Fatıma bint Kays'ın tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Senin mesken hakkın da nafaka hakkın da yoktur"*** demiştir.

(Ebu İshak) dedi ki: Bunun üzerine el-Esved (b. Yezid) ona küçük bir çakıl taşı atarak şunları söyledi: Yazık sana! Böyle bir şeyi mi naklediyorsun? Bu

289 Tercümeye esas aldığımız baskıda "illa li men kanet" şeklinde olan lafzın diğer matbu nüshalarda düşülen notlarda fazla olduğu belirtilmiştir ki bunun fazlalığı açıkça ortadadır. Bu sebeple bu ibare yok sayılarak tercüme yapılmıştır. Yine belirtilen nüshalardaki ilgili notlarda da ifade edildiği gibi doğru anlam da böylelikle ortaya çıkabilmektedir (Çeviren).

husus Ömer b. el-Hattab'a dava konusu olarak getirildi. O şöyle dedi: Bizler iyice bellemiş midir yoksa unutmuş mudur bilemediğimiz bir kadının söylediği söz dolayısıyla ne Rabbimizin Kitabı'nı, ne de Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetini terk ederiz. Çünkü Yüce Allah: ***"Onları evlerinden çıkarmayın. Onlar da çıkmasınlar"*** (et-Talâk, 65/1) buyurmaktadır.

٤٤٣٣- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَلَمَةَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ فَاطِمَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ لَمْ يَجْعَلْ لَهَا حِينَ طَلَّقَهَا زَوْجُهَا سُكْنَى وَلَا نَفَقَةً. فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِإِبْرَاهِيمَ فَقَالَ: قَدْ رُفِعَ ذَلِكَ إِلَى عُمَرَ بنِ [illegible] عُ كِتَابَ رَبِّنَا عَزَّ وَجَلَّ، وَسُنَّةَ نَبِيِّنَا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِقَوْلِ اِمْرَأَةٍ، لَهَا السُّكْنَى وَالنَّفَقَةُ.

4433- ... Seleme'den, o eş-Şa'bî'den, o Fatıma'dan, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Allah Rasulü ona (Fatıma'ya) kocası kendisini boşadığında mesken ve nafaka hakkı tanımadı.

(Seleme dedi ki): Ben bunu İbrahim'e zikredince o şöyle dedi: Bu husus Ömer b. el-Hattab'ın huzurunda dava konusu edilince o şunları söylemişti: Bizler bir kadının sözüne bakarak yüce Rabbimizin Kitabı'nı da, Peygamberimiz *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetini de bırakmayız. Böyle bir kadının, mesken hakkı da, nafaka hakkı da vardır.

٤٤٣٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ، قَالَ: أَنَا أَبِي، قَالَ: أَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عُمَرَ وَعَبْدِ اللهِ أَنَّهُمَا كَانَا يَقُولَانِ: الْمُطَلَّقَةُ ثَلَاثًا لَهَا النَّفَقَةُ وَالسُّكْنَى. وَكَانَ الشَّعْبِيُّ يَذْكُرُ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «لَيْسَ لَهَا نَفَقَةٌ وَلَا سُكْنَى».

4434- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ömer b. Hafs b. Gıyâs tahdis edip dedi ki: Bize babam bildirip dedi ki: Bize el-A'meş, İbrahim'den bildirdi. O, Ömer ve Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, her ikisi de "Üç talak ile boşanmış kadının nafaka hakkı da, mesken hakkı da vardır" derdi.

eş-Şa'bî de Fatıma bint Kays'dan rivayet ettiğine göre, o da Peygamber

sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu zikrederdi: **"Böyle bir kadının nafaka hakkı da, mesken hakkı da yoktur."**

٤٤٣٥- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ وَسُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَا: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ حَمَّادٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّ زَوْجَهَا طَلَّقَهَا ثَلَاثًا فَأَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «لَا نَفَقَةَ لَكِ وَلَا سُكْنَى». قَالَ: فَأَخْبَرْتُ بِذَلِكَ النَّخَعِيَّ، فَقَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَأُخْبِرَ بِذَلِكَ لَسْنَا بِتَارِكِي آيَةً مِنْ كِتَابِ اللهِ تَعَالَى وَقَوْلَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِقَوْلِ امْرَأَةٍ، لَعَلَّهَا أُوهِمَتْ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَهَا السُّكْنَى وَالنَّفَقَةُ».

4435- ... Bize Hammâd b. Seleme, Hammâd'dan tahdis etti. O eş-Şa'bî'den, o Fatıma bint Kays'dan rivayet ettiğine göre, o, kocası onu üç talak ile boşayınca Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gitti. Allah Rasulü ona: **"Senin nafaka hakkın da, mesken hakkın da yoktur"** dedi.

(Hammâd) dedi ki: Ben bunu en-Nehaî'ye haber verince o şöyle dedi: Ömer b. el-Hattab'a bu husus haber verilince şöyle demişti: Bizler yanılmış olması ihtimali bulunan bir kadının söylediği bir söz dolayısıyla ne Yüce Allah'ın Kitabı'ndan bir ayeti ne de Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bir sözünü terk ederiz. Ben Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i: **"Onun (bu şekilde üç talak ile boşanmış bir kadının) hem mesken hakkı hem de nafaka hakkı vardır"** derken işittim.

٤٤٣٦- حَدَّثَنَا نَصْرٌ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْخَصِيبُ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ الْأَسْوَدِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَعَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ، قَالَا فِي الْمُطَلَّقَةِ ثَلَاثًا: لَهَا السُّكْنَى وَالنَّفَقَةُ.

4436- ... el-A'meş'den, o Umâre b. Umeyr'den, onun el-Esved'den rivayet ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab ile Abdullah b. Mesud üç talak ile boşanmış kadın hakkında: Onun hem mesken hakkı hem nafaka hakkı vardır, demişlerdir.

***

Bu kanaat sahipleri şöyle derler: İşte Ömer *radıyallahu anh* Fatıma ile ilgili bu hadisi kabul etmemiştir. Aynı şekilde Üsâme b. Zeyd de onun bu hadisini yüzüne karşı reddetmiştir.

٤٤٣٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: كَانَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ قَيْسٍ، تُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لَهَا: «اِعْتَدِّي فِي بَيْتِ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ». وَكَانَ مُحَمَّدُ بْنُ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ يَقُولُ: كَانَ أُسَامَةُ إِذَا ذَكَرَتْ فَاطِمَةُ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا، رَمَاهَا بِمَا كَانَ فِي يَدِهِ.

4437- ... Ebu Seleme b. Abdurrahman dedi ki: Fatıma bint Kays, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den kendisine: ***"İbn Ümmü Mektum'un evinde iddetini bekle"*** dediğini rivayet ederdi. Muhammed b. Üsâme b. Zeyd de şöyle derdi: Fatıma bu kabilden bir şeyden söz ettiğinde Üsâme elinde ne varsa ona fırlatırdı.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Üsâme b. Zeyd'in de, -Ömer *radıyallahu anh*'ın kabul etmediğini- aynı şekilde tepki göstererek reddettiğini görüyoruz.

Âişe *radıyallahu anhâ* da böyle bir şeyi kabul etmemiştir.

٤٤٣٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ يَذْكُرَانِ أَنَّ يَحْيَى بْنَ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ طَلَّقَ بِنْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَكَمِ، فَانْتَقَلَهَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْحَكَمِ. فَأَرْسَلَتْ عَائِشَةُ إِلَى مَرْوَانَ وَهُوَ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ أَنْ اِتَّقِ اللهَ وَارْدُدْ الْمَرْأَةَ إِلَى بَيْتِهَا. فَقَالَ مَرْوَانُ فِي حَدِيثِ سُلَيْمَانَ: إِنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ غَلَبَنِي وَقَالَ فِي حَدِيثِ الْقَاسِمِ: أَمَا بَلَغَكِ حَدِيثُ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ؟. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: لَا يَضُرُّكَ أَنْ لَا تَذْكُرَ حَدِيثَ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ. فَقَالَ مَرْوَانُ: إِنْ كَانَ بِكِ الشَّرُّ، فَحَسْبُكِ مَا بَيْنَ هَذَيْنِ مِنَ الشَّرِّ.

4438- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Enes b. Iyâz, Yahya b. Said'den tahdis etti. O şöyle dedi: Ben el-Kasım b. Muhammed ile Süleyman b. Yesâr'ı şunu naklederken dinledim: Yahya b. Said b. el-As, Abdurrahman b. el-Hakem'in kızını boşadı. Abdurrahman b. el-Hakem onu kocasının evinden başka yere götürdü. Âişe bunun üzerine Medine valisi Mervân'a: "Allah'tan kork ve kadını evine geri gönder" diye haber gönderdi.

Süleyman'ın rivayetinde Mervân'ın: "Abdurrahman bu konuda bana baskın geldi (bana rağmen bunu yaptı)" dediğini nakletti. el-Kasım'ın rivayetinde de onun: "Sana Fatıma bint Kays'ın olayı ile ilgili hadis ulaşmadı mı?" dediğini zikretti. Bunun üzerine Âişe şunları söyledi: "Fatıma bint Kays'ın başından geçenlerle ilgili hadisden söz etmemenin sana bir zararı olmaz (faydası da olmaz)." Bunun üzerine Mervân: Eğer senin istediğin, kötülüğün baş göstermesi ise bu ikisi arasındaki kötülük sana yeter, diye cevap verdi.

٤٤٣٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا إِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4439- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in haber verdiğine göre, Malik kendisine Yahya b. Said'den haber vermiştir. O hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

٤٤٤٠- حَدَّثَنَا إِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: مَا لِفَاطِمَةَ مِنْ خَبَرٍ فِي أَنْ تَذْكُرَ هَذَا الْحَدِيثَ. يَعْنِي قَوْلَهَا «لَا نَفَقَةَ وَلَا سُكْنَى».

4440- ... Bize Abdurrahman b. el-Kasım, babasından tahdis etti. el-Kasım dedi ki: Âişe, Fatıma bint Kays'ın "Nafaka hakkı da sükna hakkı da yoktur" sözünü kastederek: "Fatıma bu hadisi zikredebilecek kadar durumdan haberdar değildir" demiştir.

***

İşte Âişe *radıyallahu anhâ* da Fatıma'nın hadisi gereğince amel edileceği görüşünde değildi. Said b. el-Müseyyeb ise bu hadisi birinci görüş sahiplerinin kabul ettikleri anlama aykırı gelecek şekilde yorumlamıştır:

٤٤٤١- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ الضَّرِيرُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قُلْتُ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ: أَيْنَ تَعْتَدُّ الْمُطَلَّقَةُ ثَلَاثًا؟ فَقَالَ: فِي بَيْتِهَا، فَقُلْتُ لَهُ: أَلَيْسَ قَدْ أَمَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ أَنْ تَعْتَدَّ فِي بَيْتِ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ؟ فَقَالَ: تِلْكَ الْمَرْأَةُ فَتَنَتْ النَّاسَ وَاسْتَطَالَتْ عَلَى أَحْمَائِهَا بِلِسَانِهَا فَأَمَرَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَعْتَدَّ فِي بَيْتِ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ، وَكَانَ رَجُلًا مَكْفُوفَ الْبَصَرِ.

4441- ... Amr b. Meymûn'dan, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Said b. el-Müseyyeb'e: Üç talak ile boşanmış bir kadın nerede iddet bekler? diye sordum. O: Kendi evinde, dedi. Ben ona: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Fatıma bint Kays'ın İbn Ümmü Mektum'un evinde iddet beklemesini emretmedi mi? dedim. Bana şu cevabı verdi: İşte o kadın, insanları fitneye düşürmüş ve kayınlarına karşı dilini oldukça uzatmıştı. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* İbn Ümmü Mektum'un evinde iddet beklemesini emretti. İbn Ümmü Mektum gözleri görmeyen bir kişi idi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Böylelikle Fatıma bint Kays'ın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği ***"Mesken hakkı da nafaka hakkı da yoktur"*** hadisinde, Said b. el-Müseyyeb'e göre, üç talak ile boşanmış kadının nafaka ve mesken hakkının bulunmadığına delil olacak bir taraf yoktur. Çünkü o, bunu bizim kendisinden nakledererek zikrettiğimiz anlama gelecek şekilde yorumlamıştır.

٤٤٤٢- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اعْتَدِّي فِي بَيْتِ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ». فَأَنْكَرَ النَّاسُ عَلَيْهَا مَا كَانَتْ تُحَدِّثُ بِهِ مِنْ خُرُوجِهَا قَبْلَ أَنْ تَحِلَّ.

4442- ... İbn Şihâb dedi ki: Bana Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın tahdis ettiğine göre, Fatıma bint Kays kendisine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu haber vermiştir: ***"İddetini İbn Ümmü***

Mektum'un evinde bekle." Bundan dolayı insanlar, onun iddetini bitirmeden önce evinden çıkıp gitmesi şeklinde anlattıklarına tepki gösteriyorlardı.

***

İşte Ebu Seleme de, insanların Fatıma'nın bu söylediklerine tepki gösterdiklerini haber vermektedir. Bu tepki gösterenler arasında ise Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabı da, onlara yetişmiş olan tabiînden kimseler de vardı.

Ömer, Üsâme ve Said b. el-Müseyyeb de, Fatıma bint Kays'ın bu hadisinde adını verdiğimiz fakat gereğince amel etmeyen kimseler de bunu kabul etmemişlerdir. Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* bunu kabul etmediğini, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabının huzurunda ifade etmiş ve onlardan hiç kimse onun bu tutumuna karşı çıkmamıştır.

Bu hususta onların Ömer *radıyallahu anh*'a karşı çıkmayışları, onların bu konudaki kanaatlerinin onun kanaati gibi olduğuna delildir.

Fatıma'nın hadisi doğrultusunda kanaat sahibi olup gereğince amel edenler şöyle demektedirler: Ömer *radıyallahu anh*'ın bu hususta ona karşı çıkmasının sebebi ona göre Fatıma'nın Yüce Allah'ın Kitabı'na muhalefet etmesiydi. O, bununla Yüce Allah'ın: ***"O kadınları gücünüz yettiğince kaldığınız yerin bir kısmında oturtun"*** (et-Talâk, 65/6) ayetine muhalefet ettiğini kastediyordu.

Ancak bu ayet, kocanın dönüş yapabilme hakkının bulunduğu bir talak ile boşanmış kadın hakkındadır.

Fatıma ise kocasının kendisine dönüş hakkı bulunmayan kesin bir talak ile boşanmıştı. Nitekim Fatıma şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: "***Nafaka ve mesken hakkı kendisine dönüş yapılabilecek kimse için söz konusudur"*** buyurdu. Yüce Allah'ın Kitab-ı Kerim'inde bu kabilden zikrettiği hüküm ise, ancak kocasının kendisine dönüş yapabileceği şekilde boşanmış kadın için söz konusudur. Fatıma'ya ise kocasının dönme hakkı yoktu.

Buna göre Fatıma'nın bu kabilden nakletmiş olduğu rivayeti ne Allah'ın Kitabı'na ne de Peygamberi'nin sünnetine aykırıdır.

Bu hususta aralarında Abdullah b. Abbas'ın ve el-Hasen'in de bulunduğu başkaları da Fatıma'ya uymuştur.

٤٤٤٣- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ. ثَنَا حَجَّاجٌ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. ح

4443- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Said b. Mansûr tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc, Ata'dan tahdis etti. O İbn Abbas'tan, H.

٤٤٤٤- وَحَدَّثَنَا صَالِحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: ثَنَا يُونُسُ عَنِ الْحَسَنِ أَنَّهُمَا كَانَا يَقُولانِ فِي الْمُطَلَّقَةِ ثَلاثًا، وَالْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا، لا نَفَقَةَ لَهُمَا، وَتَعْتَدَّانِ حَيْثُ شَاءَتَا.

4444- Bize Salih de tahdis edip dedi ki: Bize Said tahdis edip dedi ki: Bize Hüşeym tahdis edip dedi ki: Bize Yunus'un el-Hasen'den tahdis ettiğine göre, her ikisi (İbn Abbas ve el-Hasen) üç talak ile boşanmış kadın ile kocası vefat etmiş kadın hakkında şöyle derdi: "Bu durumdaki iki kadının nafakası yoktur ve bunlar nerede isterlerse iddetlerini orada beklerler."

***

Bunlar şöyle derler: Ömer, Âişe ve Üsâme *radıyallahu anhum* Fatıma'nın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği rivayeti kabul etmeyip o rivayete muhalif kanaat belirtmiş iseler de, işte İbn Abbas *radıyallahu anh* bu konuda nakletmiş olduğu rivayette ona muvafakat etmiş, gereğince amelde bulunmuş, el-Hasen de bu hususta ona uymuştur.

Bizim bu görüş sahiplerine karşı ileri süreceğimiz delillerden birisi de şudur: Ömer *radıyallahu anh*'ın Fatıma bint Kays'ın hadisini reddetmek için ileri sürdüğü delil olan Yüce Allah'ın: ***"Ey Peygamber! Kadınları boşadığınız zaman iddetleri vaktinde boşayın"*** (et-Talâk, 65/1) ayetinden sonra: ***"Bilemezsin, belki de Allah bundan sonra bir iş ortaya çıkarıverir"*** buyurmuş olmasıdır.

İlim adamları buradaki ***"Bir iş"***'in erkeğin karısına dönüş yapması olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Daha sonra Yüce Allah: ***"O kadınları gücünüz yettiğince kaldığınız yerin bir kısmında oturtun*** (et-Talâk, 65/6) buyurmaktadır. Arkasından gelen: ***"Evlerinden onları çıkarmayın. Onlar da çık-***

masınlar" (et-Talâk, 65/1) ayetinden kasıt da, iddet süresi içerisinde bunların olmasıdır.

Buna göre, bir kadını kocası Yüce Allah'ın emrettiği şekilde sünnete uygun olarak iki talak ile boşayıp arkasından ona geri döner sonra yine sünnete uygun bir şekilde onu bir daha boşayacak olursa o kadın ona haram olur ve Yüce Allah'ın kendisine mesken hakkını tanıdığı ya da dışarı çıkmamasını emrettiği ve kocasına da onu çıkarmamayı emrettiği iddet süresini beklemesi gerekir.

Yüce Allah, kendisine dönüş yapılabilme imkânı bulunmayan sünnete uygun bir şekilde boşanmış böyle bir kadın ile kendisine dönüş yapılabilecek, sünnete uygun olarak boşanmış kadının durumu hakkında fark gözetmemiştir.

Fatıma bint Kays gelip Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den kendisine: ***"Mesken ve nafaka ancak kendisine dönüş yapılabilecek kadın içindir"*** sözünü rivayet ederek Yüce Allah'ın Kitabı'nda açık nass ile belirtilmiş bir hükme muhalefet etmiş oldu. Çünkü Yüce Allah'ın Kitabı, kendisine dönüş yapılamayacak şekilde boşanmış olan kadına mesken hakkını tanımıştır. Aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetine de muhalefet etmiş oldu. Çünkü Ömer *radıyallahu anh* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Fatıma'nın naklettiği rivayetin aksini rivayet etmiştir. Böylelikle Ömer *radıyallahu anh*'ın onun rivayetine karşı çıkmasına sebep teşkil eden husus sağlıklı bir karşı çıkış olur ve Fatıma'nın rivayet ettiği hadis de çürütülür. Onunla, sözünü ettiğimiz ve açıkladığımız hususlar dolayısıyla kesinlikle amel etmek gerekmez.

Buna karşılık birisi şöyle itiraz etmiştir: Fatıma'nın rivayet ettiği hadisteki karışıklık ancak eş-Şa'bî'nin ondan naklettiği rivayetten kaynaklanmaktadır. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona mesken ve nafaka hakkı tanımadığını Fatıma'dan rivayet eden kişi odur. Sonra da şunları eklemektedir: Bu husus bizim Hicazlı olan mezhep mensuplarımızın hadisinde bulunmakta mıdır?

Ebu Cafer dedi ki: Bu sözleri söyleyen yanılmış ya da bazı şeyleri gözden kaçırmıştır. Çünkü eş-Şa'bî bu konuda nakledilmiş rivayeti başkasının rivayet ettiği şekilde tamamıyla rivayet etmemiştir. Bundan dolayı onun bu hususta gelmiş bütün rivayetleri topladığı vehmine kapılmış ve buna göre iddialarda bulunarak kendisinden naklettiğimiz sözleri belirttiğimiz şekilde

söylemiştir. Oysa durum bu kişinin vehmettiği gibi değildir. Çünkü eş-Şabî, hakkında böyle düşünülmeyecek derecede zabt sahibi, sağlam rivayet nakleden ve güvenilir birisidir. Üstelik bu konuda nakledilen rivayete, bu bölümün baş taraflarında onun rivayet ettiği hadisi kaydederken zikrettiğimiz kimseler de muvafakat etmiştir ki bu, bizim onları burada tekrarlamamıza ihtiyaç bırakmamaktadır.

Bu itirazı yapan kişiye şöyle de denilir: "Senin mesken hakkın yoktur" ibaresinin zikredilmediği, Malik'in Abdullah b. Yezid'den rivayet ettiği hadisi aslında el-Leys b. Sa'd, Abdullah b. Yezid'den, o Ebu Seleme'den, o Fatıma'dan, eş-Şa'bî'nin Fatıma'dan rivayet ettiği şekilde rivayet etmiştir.

Dolayısıyla bu hususta eş-Şabî'nin hadisi karıştırdığı şeklinde bir nakil gelmemiştir. Asıl karıştırma, hadisi Ebu Seleme yolu ile Fatıma'dan rivayet edenler tarafından olmuş ve bu hadiste nakledilen bazı hususları zikretmeyip bazılarından söz etmiştir. Hadisin aslı ise, eş-Şabî'nin rivayet ettiği gibidir.

Bize muhalif olan bu kişinin söyledikleri arasında şunlar da vardır: Şayet Fatıma'nın hadisi esas itibariyle eş-Şabî'nin rivayet ettiği gibi olsa bu dahi bizim mezhebimize uygun olurdu. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Nafaka hakkı yoktur"*** sözü, sen hamile değilsin, ***"mesken hakkın yoktur"*** sözü de sen kötü konuşan birisisin anlamındadır. Kötü konuşmak ise Yüce Allah'ın***: "Apaçık bir hayasızlıkta bulunmaları hali dışında"*** (et-Talâk, 65/1) ayetinde sözü edilen ***"hayasızlık"***ın ta kendisidir deyip bu hususta şu rivayeti de zikretmektedir:

٤٤٤٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَا يَخْرُجْنَ إِلا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ﴾ فَقَالَ: الْفَاحِشَةُ الْمُبَيِّنَةُ أَنْ تُفْحِشَ عَلَى أَهْلِ الرَّجُلِ وَتُؤْذِيهِمْ، فَقَالَ: فَفَاطِمَةُ حُرِمَتْ السُّكْنَى لِبَذَائِهَا وَالنَّفَقَةُ لِأَنَّهَا غَيْرُ حَامِلٍ.

4445- ... İkrime'den, onun İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas: kendisine Yüce Allah'ın: ***"Apaçık bir hayasızlıkta bulunmaları hali dışında onları evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar"*** (et-Talâk, 65/1) ayeti hakkında soru sorulması üzerine şu cevabı vermiştir: Apaçık hayasızlık, kadının, kocanın yakınlarına karşı saygısızlıkta bulunup onları rahatsız etme-

sidir. Sonra da şunları eklemiştir: İşte Fatıma da kötü konuşmaları sebebiyle mesken hakkından, hamile olmadığı için de nafaka hakkından mahrum edilmiştir.

***

İşte bu, bizim üç talak ile boşanmış bir kadının hamile olması hali dışında nafaka hakkı söz konusu olmaz, şeklindeki görüşümüz lehine bir delildir.

Böyle diyene şu şekilde cevap verilir: Şayet Fatıma'nın hadisinin sözünü ettiğiniz şekilde bir anlama geldiği kabul edilecek olursa o takdirde Ömer'in, Âişe'nin, Üsâme'nin ve onlarla birlikte Fatıma'nın bu rivayetine karşı çıkıp tepki gösteren diğerlerinin yanıldıklarının kabul edilmesi gerekir. Oysa bunun dışındaki rivayetlerin (ve kanaatlerin) doğru şekli kesin olarak bilininceye kadar sözünü ettiğimiz bu kimselerin bu hallerinin doğru kabul edilmesi gerekirdi. Üstelik Fatıma'nın hadisi sahih olsa dahi onun ihtiva ettiği anlamın senin yorumladığından farklı olması da mümkündür.

Şöyle ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, çirkin konuşmaları sebebiyle onu mesken hakkından mahrum ettiği ve Yüce Allah'ın sözünü ettiği hayasızlığın bu olduğu görüşünü benimsemiş olması, kocasının evinden çıkmasına sebep teşkil eden çirkin konuşmaları ile de serkeşlik ettiğinden dolayı nafakadan onu mahrum etmiş olması mümkündür. Çünkü boşanmış olan bir kadın iddet süresi içerisinde kocasının evinden çıkacak olursa tekrar kocanın evine dönünceye kadar ona nafaka vermek gerekmez.

İşte Fatıma'nın da kocasının evinden çıkması ile sonuçlanan serkeşliği sebebiyle nafakadan yararlanması engellenmiştir.

Eğer Fatıma'nın hadisi sahih ise Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu manayı da sizin belirttiğiniz anlamı kastetmiş olması da mümkündür. Bu ikisi dışında bizim hakkında bilgi sahibi olamadığımız bir başka anlamı kastetmiş olması ihtimali de vardır.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, bu konuda sizin hakkında hüküm verdiğiniz şekilde, bu anlamlar arasından bazısını dışarıda tutarak belli bir anlamı kastettiği yargısına varılamaz. Çünkü Yüce Allah hakkında zanna dayanıp söz söylemek haram olduğu gibi Allah Rasulü hakkında da zanna dayanarak söz söylemek haramdır.

İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan apaçık hayasızlığın mahiyeti hakkında İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın söylediğinden başka bir açıklama rivayet edilmiştir.

٤٤٤٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿لا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلا يَخْرُجْنَ إِلا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ﴾ قَالَ: خُرُوجُهَا مِنْ بَيْتِهَا، فَاحِشَةٌ مُبَيِّنَةٌ.

4446- … Musa b. Ukbe'den, onun Nâfi'den rivayet ettiğine göre, İbn Ömer Yüce Allah'ın: ***"Apaçık bir hayasızlık işlemedikleri sürece"*** (et-Talâk, 65/1) ayeti hakkında: "Kadının evinden çıkması apaçık bir hayasızlıktır" demiştir.

***

Başkaları ise: Apaçık hayasızlık kadının zina etmesidir. Bundan dolayı kendisine haddin uygulanması için evinden çıkar, demişlerdir.

Peki, bu hususta İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan bu ayetin yorumu hakkında nakledilen rivayeti esas kabul ederek, bunu muhalif kanaati savunanlara karşı delil gösterip İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın söylediğini terk etme hakkını sana veren kimdir?

Üstelik Fatıma bint Kays'dan kendisi ile ilgili hadiste sözünü ettiğimiz anlamdan başkası da rivayet edilmiştir. O da şudur:

٤٤٤٧- أَبُو شُعَيْبٍ الْبَصْرِيُّ صَالِحَ بْنَ شُعَيْبٍ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الزَّمِنُ، قَالَ: ثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ زَوْجِي طَلَّقَنِي، وَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُقْتَحَمَ، قَالَ: «اِنْتَقِلِي عَنْهُ».

4447- … Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Fatıma bint Kays'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ey Allah'ın Rasulü! Kocam beni boşadı ve yakınları onun yanına çokça gidip geliyor, dedim. Allah Rasulü bana: ***"Onun evinden bir başka yere taşın"*** dedi.

***

İşte Fatıma bu hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine kocasının zarar vereceğinden korkması üzerine başka bir yere taşınmasını emrettiğini bildirmektedir.

Eğer bir kimse: Böyle bir şey nasıl olabilir? Çünkü bu konuda nakledilmiş bazı rivayetler kocasının onu yanında değilken boşadığı ya da onu boşadıktan sonra ayrılıp gittiği, bundan dolayı Fatıma'nın kocasının amcasının oğlunu nafakası konusunda dava ettiği rivayet edilmiştir. İşte burada, kocasının kendisine haksızlık yaptığından korktuğu belirtilmektedir. Buna göre iki hadisten birisi kocasının Medine'de olmadığını, diğeri onun Medine'de bulunduğunu belirtmektedir. Böylelikle bu iki hadis birbiriyle çelişmektedir diyecek olursa ona şöyle cevap verilir:

Hayır, bu hadisler birbiriyle çelişmemektedir. Çünkü Fatıma'yı boşayınca kocasının, yanına başkalarının girip çıkacağından korkması ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e sorunca ona nafakasını getirip vermesi ve bundan sonra ayrılıp gitmiş olması, arkasından nafakasını ödemek üzere de amcasının oğlunu vekil tayin etmiş olması mümkündür. İşte o vakit kocası Medine'de değilken nafaka konusunda davada bulunmuş, bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de ona: ***"Mesken hakkın da nafaka hakkın da yoktur"*** buyurmuş olabilir.

Böylelikle Urve'nin rivayet ettiği bu hadisin anlamı ile eş-Şa'bî ve Ebu Seleme'nin ve bu hususta Fatıma'dan gelen rivayette onlara muvafakat edenlerin rivayet ettikleri hadisin anlamı birbiriyle uyuşmaktadır.

İşte rivayetler açısından bu hususun uygun açıklaması budur.

Bunun nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından uygun açıklamasına gelince; ilim adamlarının, kocasından hamile kalmış olduğu halde bain talak ile boşanmış kadının kocası üzerinde nafaka hakkının bulunduğunu icma (ittifak) ile kabul ettiklerini görüyoruz. Yüce Allah da Kitab-ı Kerim'inde onun lehine bu şekilde hüküm vermiş ve şöyle buyurmuştur: ***"Eğer onlar hamile iseler yüklerini bırakıncaya kadar onlara nafaka verin"*** (et-Talâk, 65/6).

Burada sözü edilen bu nafakanın, kadını boşayan kimse üzerinde bir hak olarak tespit edilmiş olması ihtimali vardır. Çünkü bu nafaka ile annesinin karnında bulunan çocuğun gıdası sağlanır. Bu da babanın üzerindeki çocuğunun bir hakkıdır. Tıpkı süt emmesi halinde onu emziren ve o çocuğa gıdasının ulaşmasına sebep olan kadına nafaka vermek suretiyle çocuğunun gıdasını

sağlamakla yükümlü olduğu gibi. Süt emme süresinden sonra ise yiyecek ve içecek kabilinden gıdasını sağlayacağı şeylerle onun gıdasını sağlamakla yükümlü olur.

Bir diğer ihtimal de şudur: Çocuk, annesinin karnında iken babasının onun gıdasını sağlama yükümlülüğü böyle bir ceninin bu durumda annesinin nafakasının sağlanması sureti ile yerine gelir. Çünkü bu yolla çocuğa gıdası ulaştırılmış olur.

Bu hükmün böyle olmasını gerektiren bir diğer ihtimal de şudur: Bu nafaka, boşanmış kadının karnındaki çocuk illeti (gerekçesi) ile değil de iddet illeti dolayısıyla özel olarak boşanmış olan kadına tanınmış bir hak olabilir.

Şayet hamile kadına nafaka iddetten dolayı tanınmış bir hak ise böylelikle: "Üç talak ile boşanmış olan kadına hamile olsun ya da olmasın nafaka ve mesken hakkı tanınmıştır" diyenlerin sözü sabit olur.

Eğer nafaka hakkını gerektiren illet annesinin karnındaki çocuk ise, şüphesiz bu hamile olmayan kadına nafaka vermenin vacib olduğuna delil olamaz. Bundan dolayı bizler, bu hususta problem olan konunun nasıl açıklanması gerektiğini bilmek için bu hususu inceledik ve şunu gördük: Baba, süt emen çocuğuna buna ihtiyacı kalmayıncaya kadar nafaka vermekle yükümlü olduğu gibi bundan sonra da küçük çocuğun ihtiyaç duyduğu hususlarda benzerine yapılan nafaka gibi nafaka sağlamakla yükümlüdür.

Şayet annesinden miras almış olduğu ya da bunun dışında hibe ya da bir başka yolla herhangi bir şekilde mülk edinmiş olduğu kendisine ait olan bir malı dolayısıyla babasının nafakasına ihtiyacı yoksa, o takdirde babasının ona kendi malından nafakasını sağlama yükümlülüğü olmaz. Fakat çocuğunun aldığı mirastan ya da kendisine yapılmış hibeden infak eder (nafakasını karşılar, harcamalarını yapar).

Buna göre babanın küçük çocuğuna kendi malından nafaka vermesi, çocuğunun buna olan ihtiyacından dolayıdır. Çocuğun buna ihtiyacı kalkacak olursa babanın kendi malından ona infak etmesi (nafakasını karşılaması) gerekmez.

Baba kendi malından ihtiyacı olduğu için hakimin hakkındaki hükmü dolayısıyla çocuğunun nafakasını karşılayıp sonra da çocuğun bundan önce miras ya da bir başka yolla lehine bir malın sabit olduğu bilinecek olursa, ba-

banın önceden harcamış olduğu mal kadarını sözünü ettiğimiz yollardan birisi ile çocuğa ait olduğu ortaya çıkan maldan geri alma hakkı vardır.

Aynı şekilde erkek, hamile olan eşini boşar, hakim kadının lehine nafaka hükmünü verir ve kadın canlı bir çocuk doğuruncaya kadar ona nafaka verecek olursa o çocuğun anne bir ve bundan önce vefat etmiş bir kardeşi olup yeni doğan bu çocuk annesinin karnında iken mirasçı olmuş ise, bütün fukahanın görüşüne göre baba hakimin hükmü gereğince, hamile iken o çocuğun annesine yapmış olduğu nafakayı oğlundan alma hakkına sahiptir.

Bununla, hamile olan boşanmış kadına nafaka vermenin kendisini boşayan erkekten beklediği iddet illeti (gerekçesi) ile olduğu, kadının çocuğuna hamile olması illetiyle olmadığı sabit olmaktadır.

Sözünü ettiğimiz husus böyle olduğuna göre, bain bir talak dolayısıyla iddet bekleyen herbir kadının, hamile olduğu takdirde, talaktan dolayı iddet bekleyen kadının hak ettiği nafakanın aynısını hak ettiği de sabit olmaktadır. Sözünü ettiğimiz açıklamalara göre yapılan kıyas ve akli düşünme bunu gerektirmektedir.

Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de görüşü budur.

Ayrıca bu husus, Ömer ve Abdullah *radıyallahu anhumâ*'dan da rivayet edilmiştir. Biz bundan, bu kitabımızın bundan önceki yerlerinde söz etmiştik. Ayrıca aynı husus Said b. el-Müseyyeb ve İbrahim en-Nehaî'den de rivayet edilmiştir.

٤٤٤٨- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ الْجَزَرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: الْمُطَلَّقَةُ ثَلَاثًا لَهَا النَّفَقَةُ وَالسُّكْنَى.

4448- … Said b. el-Müseyyeb şöyle demiştir: "Üç talak ile boşanmış kadının nafaka ve mesken hakkı vardır."

٤٤٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنِ الْمُغِيرَةِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ مِثْلَهُ.

4449- … el-Mugîre'den, o İbrahim'den aynısını rivayet etti.

٥- بَابُ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا، هَلْ لَهَا أَنْ تُسَافِرَ فِي عِدَّتِهَا؟ وَمَا دَخَلَ ذَلِكَ مِنْ حُكْمِ الْمُطَلَّقَةِ فِي وُجُوبِ الْإِحْدَادِ عَلَيْهَا فِي عِدَّتِهَا؟

5- KOCASI VEFAT ETMİŞ KADININ, İDDETİ İÇERİSİNDE YOLCULUK YAPMA HAKKI VAR MIDIR? İDDET BEKLERKEN İHDAD (DENİLEN SÜSLENME VE KOKU SÜRÜNMEYİ TERK ETMEK SURETİYLE YAS TUTMASI) GEREĞİ BOŞANAN KADININ HÜKÜMLERİ KAPSAMINDA YER ALAN DİĞER HUSUSLAR

٤٤٥٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ. ح

4450- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Asım tahdis etti, H.

٤٤٥١- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، قَالا جَمِيعًا، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: طَلُقَتْ خَالَةٌ لِي، فَأَرَادَتْ أَنْ تَخْرُجَ فِي عِدَّتِهَا إِلَى نَخْلٍ لَهَا، فَقَالَ لَهَا رَجُلٌ: لَيْسَ ذَلِكَ لَكِ. فَأَتَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «اُخْرُجِي إِلَى نَخْلِكَ وَجُدِّيهِ، فَعَسَى أَنْ تَصَدَّقِي، وَتَصْنَعِي مَعْرُوفًا».

4451- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Müsedded tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Said tahdis etti. (Ebu Asım'la) hep birlikte İbn Cüreyc'den, onun şöyle dediğini rivayet ettiler: Bana Ebu'z-Zübeyr,

Cabir'den haber verdi. Cabir dedi ki: Teyzelerimden birisi kocası tarafından boşandı. İddeti içerisinde kendisine ait bir hurmalığa gitmek istedi. Bir adam ona: Senin buna hakkın yok, dedi. Teyzem Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gitti. Hz. Peygamber: ***"Sen hurmalıklarına git ve hurmalarını topla. Belki tasadduk eder ve iyilik yaparsın"*** dedi.[290]

٤٤٥٢- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ لَهِيعَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ أَخْبَرَتْنِي خَالَتِي أَنَّهَا طَلُقَتْ أَلْبَتَّةَ، فَأَرَادَتْ أَنْ تُجِدَّ نَخْلَهَا، فَزَجَرَهَا رِجَالٌ أَنْ تَخْرُجَ فَأَتَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «بَلَى فَجُدِّي نَخْلَكِ، فَإِنَّكِ عَسَى أَنْ تَصَدَّقِي وَتَفْعَلِي مَعْرُوفًا».

4452- … Bize Ebu'z-Zübeyr tahdis edip dedi ki: Cabir'i şöyle derken dinledim: Teyzemin bana haber verdiğine göre, o üç talakla boşandı. Hurmalarını toplamak istedi. Bazı adamlar onu bu işten alıkoymak isteyince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gitti. Allah Rasulü: ***"Hurmalarını toplayabilirsin. Belki tasadduk eder, iyilik yaparsın"*** dedi.[291]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, boşanmış veya kocası vefat etmiş kadınların, iddetleri içerisinde diledikleri yere yolculuk yapabilecekleri kanaatini benimsemiş ve bu hususta bu hadisi delil göstermiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Kocası vefat etmiş kadının, iddeti içerisinde gündüz evinden çıkabilme hakkı vardır. Fakat evinden başka bir yerde geceyi geçiremez. Boşanmış olan kadın ise iddet süresi içerisinde gece de gündüz de evinden çıkamaz, demiş ve aralarında fark gözetmişlerdir. Çünkü bunların görüşlerine göre, boşanmış olan kadının iddet süresi içerisinde kendisini boşamış olan kocası üzerinde nafaka ve mesken hakkı vardır. Bu da, onun evinden dışarı çıkmasına ihtiyaç bırakmaz.

Kocası vefat etmiş kadının ise nafaka hakkı yoktur. Dolayısıyla gündüz vakti Rabbinin lütfundan aramak üzere dışarıya çıkabilir.

290 Müslim, Talâk, 57; Ebu Davud, Talâk, 41; Dârimî, Talâk, 14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 321.

291 4451 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Birinci görüş sahiplerinin kendileri lehine delil gösterdikleri Cabir yoluyla gelen hadiste bunların lehine olan delil de şudur: Hadiste sözü edilen durumun bütün iddetlerde yerine getirilmesi gereken ihdadın (yas tutmanın) söz konusu olmadığı bir zamanda gündeme gelmiş olması mümkündür. Yani bu hüküm o vakit böyle idi.

٤٤٥٣- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ بْنُ هِلَالٍ. ح

4453- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Hibbân b. Hilâl tahdis etti, H.

٤٤٥٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ أَيْضًا قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ. ح

4454- Bize Ebu Bekre de tahdis edip dedi ki: Bize Hibbân tahdis etti, H.

٤٤٥٥- وَحَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ. ح

4455- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Yunus tahdis etti, H.

٤٤٥٦- وَحَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا جُبَارَةُ بْنُ الْمُغَلِّسِ. ح

4456- Bize İbn Ebi Davud da tahdis edip dedi ki: Bize Cubâre b. el-Mugallis tahdis etti, H.

٤٤٥٧- وَحَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، وَسُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالا: ثَنَا أَسَدٌ، قَالُوا: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عُتَيْبَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ قَالَتْ: لَمَّا أُصِيبَ جَعْفَرٌ، أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَسْكُنِي ثَلَاثًا، ثُمَّ اصْنَعِي مَا شِئْتِ».

4457- Bize Rabi' el-Müezzin ile Süleyman b. Şuayb tahdis ettiler. Rabi ile Süleyman dediler ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Talha, el-Hakem b. Uteybe'den tahdis etti. O Abdullah b. Şeddâd'dan, o Esma bint Umeys'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Cafer şehit edilince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bana: ***"Üç gün evinde kal, sonra dilediğini yap"*** dedi.

***

Bu hadiste, iddet bekleyen kadın için ihdada (koku sürünmeyi ve süslenmeyi terk etmeyi), iddetinin tümünde riayet etmekle yükümlü olmayıp, bunun iddetin özel bir süresi içerisinde söz konusu olduğu, daha sonra bunun nesh edilerek kadının, ölen kocası için dört ay on gün iddet bekleyip bu şekilde ihdad yapmakla emrolunduğu anlaşılmaktadır.

Bu konuda nakledilen rivayetlerin bir kısmı şöyledir:

٤٤٥٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا يَحِلُّ لامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ إِلا عَلَى زَوْجٍ، فَإِنَّهَا تَحِدُّ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا».

4458- … Urve'den, o Âişe'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadına ölmüş bir kimse için üç günden fazla ihdad yapması (koku ve süslenmeyi terk ederek yas tutması) helal değildir. Koca için ihdad müstesnadır. Çünkü o, kocası için dört ay on gün koku sürünmeyi ve süslenmeyi terk eder (ihdad yapar)."***[292]

٤٤٥٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَتْ: لَمَّا جَاءَ نَعِيُّ أَبِي سُفْيَانَ، دَعَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ بِصُفْرَةٍ، فَمَسَحَتْ بِذِرَاعَيْهَا وَعَارِضَيْهَا، وَقَالَتْ: إِنِّي عَنْ هَذَا لَغَنِيَّةٌ، لَوْلا أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَتْ مِثْلَ حَدِيثِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا سَوَاءً.

4459- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Eyyub b. Musa'dan haber verdi. O, Humeyd b. Nâfi'den, o Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Süfyan'ın vefat haberi gelince Ümmü Habîb'e safran (denilen güzel kokulu bir bitki) getirilmesini istedi. Bunu kollarına ve yanaklarına sürdükten sonra şunları söyledi: Benim buna ihtiyacım yok. Şayet Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i … buyururken işitmemiş

292 Buhârî, Cenâiz, 31, Hayz, 12, Talâk, 46, 47, 48, 49; Müslim, Talâk, 57, 59, 62-65; Ebu Davud, Talâk, 43, 46; Tirmizî, Talâk, 18; Nesâî, Talâk, 58, 59; İbn Mâce, Talâk, 25; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 37, 184, 249…

olsaydım (bunu yapmazdım). Sonra Âişe *radıyallahu anhâ*'nın rivayet ettiği hadisin aynısını zikretti.[293]

٤٤٦٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: بَيْنَمَا أَنَا عِنْدَ أُمِّ حَبِيبَةَ. ثُمَّ ذَكَرَتْ مِثْلَ حَدِيثِ يُونُسَ. قَالَ حُمَيْدٌ: وَحَدَّثَتْنِي زَيْنَبُ بِنْتُ أُمِّ سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّهَا أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: جَاءَتْ اِمْرَأَةٌ اسْمُهَا عَاتِكَةُ مِنْ قُرَيْشٍ بِنْتِ النَّحَّامِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنَّا نَخَافُ عَلَى بَصَرِهَا، فَقَالَ: «لا، أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا، قَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ تُحِدُّ عَلَى زَوْجِهَا السَّنَةَ، ثُمَّ تَرْمِي عَلَى رَأْسِ السَّنَةِ بِالْبَعْرِ».

4460- Bize Rabî' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb b. el-Leys tahdis edip dedi ki: Bize el-Leys, Eyyub b. Musa'dan tahdis etti. O, Humeyd b. Nâfi'den, o Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'ten rivayet ettiğine göre, o: Ben Ümmü Habîbe'nin yanında iken deyip sonra da Yunus'un bize naklettiği (4458 no'lu) hadisi aynen zikretti.

Humeyd dedi ki: Ayrıca Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb bana annesi Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini tahdis etti: Kureyş'ten en-Nehhâm'ın Atike adındaki kızı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek: Biz onun (iddet bekleyen bir kızının) gözünün zarar göreceğinden korkuyoruz, dedi. Bunun üzerine Allah Rasulü: ***"Hayır, (bekleyeceği bütün iddet topu topu) dört ay on gündür. Sizden birisi (Cahiliyye döneminde) kocası dolayısıyla bir yıl boyunca koku sürünmeyi ve süslenmeyi terk ederdi. Sonra da sene sonunda başı üzerine tezek atardı"*** dedi.

٤٤٦١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ مَوْلَى الْأَنْصَارِ أَنَّهُ سَمِعَ زَيْنَبَ بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ تُحَدِّثُ عَنْ أُمِّهَا وَأُمِّ حَبِيبَةَ اسْمُهَا رَمْلَةُ، مِثْلَ مَا فِي حَدِيثِ رَبِيعٍ عَنْهُمَا. قَالَ حُمَيْدٌ: فَقُلْتُ لِزَيْنَبَ:

293 4458 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

وَمَا رَأْسُ الْحَوْلِ؟ فَقَالَتْ: كَانَتْ الْمَرْأَةُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ إِذَا مَاتَ زَوْجُهَا، عَمَدَتْ إِلَى شَرِّ بَيْتٍ لَهَا، فَجَلَسَتْ فِيهِ سَنَةً، فَإِذَا مَرَّتْ بِهَا سَنَةٌ، خَرَجَتْ وَرَمَتْ بِبَعْرَةٍ مِنْ وَرَائِهَا.

4461- Bize Yunus tahdis edip dedi ki:Bize Ali b. Mabed tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr, Yahya b. Said'den tahdis edip dedi ki: Ensarın bir azatlısı olan Humeyd b. Nâfi'den rivayete göre, o, Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'i, annesinden ve Ümmü Habîbe'den -ki adı Rable'dir- Rabi'in her ikisinden naklettiği (4460 no'lu) hadistekinin aynısını naklederken dinlemiştir.

Humeyd dedi ki: Ben Zeyneb'e sene sonu ne demektir? diye sordum. O şöyle dedi: Cahiliye döneminde bir kadın, kocası öldüğünde kendisine ait kalabileceği en kötü bir eve gider, orada bir sene boyunca otururdu. Üzerinden bir sene geçtiğinde dışarı çıkar ve arkasından bir tezek atardı, dedi.[294]

٤٤٦٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ بِهَذِهِ الأَحَادِيثِ الثَّلاثَةِ قَالَتْ: دَخَلَتْ عَلَيَّ أُمُّ حَبِيبَةَ، ثُمَّ ذَكَرَتْ عَنْهَا مِثْلَ مَا ذَكَرْنَاهُ عَنْهَا، فِيمَا تَقَدَّمَهُ مِنْ هَذِهِ الْأَحَادِيثِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَتْ: وَسَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ تَقُولُ: جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. ثُمَّ ذَكَرَتْ نَحْوَ مَا ذَكَرْنَاهُ عَنْهَا، فِيمَا تَقَدَّمَ مِنْ هَذِهِ الأَحَادِيثِ. قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَذَكَرْتُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَدِيثِ يُونُسَ، عَنْ عَلِيٍّ، وَفِي حَدِيثِ رَبِيعٍ، عَنْ شُعَيْبٍ مِمَّا ذَكَرْنَاهُ فِي حَدِيثِهِمَا، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بِنْتِ النَّحَّامِ.

4462- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in haber verdiğine göre Malik kendisine Abdullah b. Ebir Bekir'den haber verdi. O, Humeyd b. Nâfi'den, o Ebu Seleme'nin kızı Zeyneb'ten rivayet ettiğine göre, Zeyneb kendisine bu üç hadisi haber verip şöyle demiştir: Ümmü Habîbe'nin yanına girdim. Sonra bu hadislerden daha önce geçen Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zikretmiş olduğumuzun aynısını zikretti.

294 Buhârî, Talâk, 46, 47; Ebu Davud, Talâk, 43; Tirmizî, Talâk, 18; Nesâî, Talâk, 55, 63, 67; İbn Mâce, Talâk, 34; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 292, 311.

Zeyneb dedi ki: Ben Ümmü Seleme'yi de şöyle derken dinledim: Bir kadın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına geldi… Sonra bu hadislerden önce zikretmiş olduğumuz şekilde kendisinden naklettiklerimize yakın sözleri nakletti.

(Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb) dedi ki: Zeyneb bint Cahş'ın yanına girdim. Sonra Zeyneb bint Cahş'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, her ikisinin hadisinde zikrettiğimiz şekilde Yunus'un Ali'den rivayet ettiği hadis ile Rabî'in Şuayb'den rivayet ettiği Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ*'dan, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den en-Nehhâm'ın kızı hakkında söylediklerini zikretti.

٤٤٦٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَفَهْدٌ، قَالا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي اِبْنُ الْهَادِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَوْ عَنْ عَائِشَةَ، زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَوْ عَنْهُمَا كِلَيْهِمَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا يَحِلُّ لامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ، أَنْ تَحِدَّ عَلَى مُتَوَفًّى فَوْقَ ثَلاثِ لَيَالٍ، إلا عَلَى زَوْجٍ».

4463- … Ebu Ubeyd'in kızı Safiyye'den, o Ömer *radıyallahu anh*'ın kızı Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Hafsa'dan ya da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Âişe'den ya da her ikisinden Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının, kocası dışında ölmüş herhangi bir kimse için üç günden fazla süslenmeyi ve koku sürünmeyi terk etmesi helal değildir."***[295]

٤٤٦٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَكْرٍ السَّهْمِيُّ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهِيَ أُمُّ سَلَمَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، وَزَادَ: «فَإِنَّهَا تُحِدُّ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا».

295 4458 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

4464- … Eyyub'dan, o Nâfi'den, o Ebu Ubeyd'in kızı Safiyye'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşlerinden birisinden -ki o Ümmü Seleme'dir- o da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi nakletmiş ve şunları eklemiştir: ***"O takdirde kadın, kocası için dört ay on gün koku sürünmeyi ve süslenmeyi terk ederek yas tutar."***

٤٤٦٥- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا أُبَيٌّ، قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا يُحَدِّثُ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ بَعْضِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا يَحِلُّ لامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ إِلا عَلَى زَوْجٍ».

4465- … Ebu Ubeyd'in kızı Safiyye'den, o müminlerin annelerinden birisinden rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının, kocası hariç ölmüş herhangi bir kimse için üç günden fazla koku sürünmeyi ve süslenmeyi terk ederek yas tutması helal değildir."***

٤٤٦٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَارِمٌ أَبُو النُّعْمَانِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4466- … Bize Hammâd b. Zeyd tahdis edip dedi ki: Bize Eyyub, Nâfi'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٤٦٧- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ حَفْصَةَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ قَالَتْ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ لا تُحِدَّ الْمَرْأَةُ فَوْقَ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ، إِلا عَلَى زَوْجٍ، وَلا تَكْتَحِلَ، وَلا تَطَيَّبَ، وَلا تَلْبَسَ ثَوْبًا مَصْبُوغًا، إِلا ثَوْبَ عَصْبٍ.

4467- … Bize Hammâd, Eyyub'dan tahdis etti. O Hafsa'dan, o Ümmü Atiyye'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize, kadının üç günden sonra (süslenmeyi ve koku sürünmeyi terk

ederek) yas tutmamasını emretti. Koca müstesnadır. Sürme çekmemesini, koku sürünmemesini, eğrilip boyanmış yünden dokunmuş elbise dışında boyanmış bir elbise giymemesini emretti.[296]

٤٤٦٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ ثِنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ حَفْصَةَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ: إِلا ثَوْبَ عَصْبٍ.

4468- … Bize Hişâm b. Hassân, Hafsa'dan tahdis etti. O Ümmü Atiyye'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti. Ancak "Eğrilmiş ve boyanmış yünden dokunmuş elbise müstesna" sözünü zikretmedi.

٤٤٦٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا حَسَّانُ بْنُ غَالِبٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ أَنَّهُ سَمِعَ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ يُخْبِرُ عَنْ زَيْنَبَ: أَنَّ أُمَّهَا أُمَّ سَلَمَةَ أَخْبَرَتْهَا أَنَّ بِنْتَ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْعَدَوِيِّ أَتَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنَّ ابْنَتِي تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا وَهِيَ مُحِدَّةٌ، وَقَدْ اِشْتَكَتْ عَيْنَيْهَا، أَفَتَكْتَحِلُ؟ فَقَالَ: «لا». فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللهِ، إِنَّهَا تَشْتَكِي عَيْنَيْهَا، فَوْقَ مَا تَظُنُّ، أَفَتَكْتَحِلُ؟ قَالَ: «لا يَحِلُّ لِمُسْلِمَةٍ أَنْ تُحِدَّ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ إِلا عَلَى زَوْجٍ». ثُمَّ قَالَ: «أَوَنَسِيتُنَّ؟ كُنْتُنَّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ تُحِدُّ الْمَرْأَةُ السَّنَةَ، وَتُجْعَلُ فِي السَّنَةِ فِي بَيْتٍ وَحْدَهَا إِلا أَنَّهَا تُطْعَمُ وَتُسْقَى، حَتَّى إِذَا كَانَ رَأْسُ السَّنَةِ أُخْرِجَتْ، ثُمَّ أُتِيتْ بِكَلْبٍ أَوْ دَابَّةٍ، فَإِذَا مَسَّتْهَا مَاتَتْ، فَخُفِّفَ ذَلِكَ عَنْكُنَّ، وَجُعِلَ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا».

4469- … Bize İbn Lehîa'nın Ebu'l-Esved'den tahdis ettiğine göre, o el-Kasım b. Muhammed'i, Zeyneb'ten şunu haber verirken dinlemiştir: Annesi Ümmü Seleme'nin kendisine haber verdiğine göre, Nuaym b. Abdullah el-Adevî'nin kızı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek: Kızımın kocası vefat etti. O, bundan dolayı yastadır. Gözlerinden rahatsızlandı, sürme çeke-

296 Buhârî, Talâk, 48, 49; Müslim, Talâk, 67; Ebu Davud, Talâk, 46; Nesâî, Talâk, 64; İbn Mâce, Talâk, 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 408.

bilir mi? diye sordu. Allah Rasulü: ***"Hayır"*** dedi. Kadın: Ey Allah'ın Nebisi! O gözlerinden zannettiğinden daha çok rahatsızdır, sürme çekebilir mi? dedi. Allah Rasulü: ***"Müslüman bir kadının, kocası haricinde üç günden fazla yas tutması helal değildir"*** buyurdu. Sonra şunları ekledi: ***"Yoksa unuttunuz mu? Cahiliyye döneminde bir kadın bir sene boyunca yas tutarak süslenmez, koku sürünmezdi. Bu sene boyunca tek başına bir evde bırakılırdı. Ancak ona yiyecek ve içeceği verilirdi. Nihayet sene dolunca dışarı çıkartılır sonra bir köpek ya da bir hayvan getirilirdi. Kadın ona dokunduğunda o derhal ölürdü. İşte bu yükümlülüğünüz hafifletildi ve iddet dört ay on gün olarak takdir edildi."***[297]

***

İşte bu rivayetlerde, kocası vefat etmiş olan kadının yas tutmasının, iddet süresinin tamamını kapsadığına delil vardır. Bundan önce ise bu süre, Esma'nın rivayet ettiği (4457 no'lu) hadiste belirtildiği üzere özellikle iddetinin üç günü içerisinde bu şekilde idi.

Diğer taraftan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den Malik'in kızı Furey'a'nın durumu hakkında da şu rivayet nakledilmiştir:

٤٤٧٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعْدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ كَعْبٍ قَالَتْ: أَخْبَرَتْنِي الْفُرَيْعَةُ بِنْتُ مَالِكِ بْنِ سِنَانٍ، وَهِيَ أُخْتُ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّهُ أَتَاهَا نَعْيُ زَوْجِهَا، خَرَجَ فِي طَلَبِ أَعْلَاجٍ لَهُ فَأَدْرَكَهُمْ بِطَرْفِ الْقَدُومِ، فَقَتَلُوهُ. قَالَتْ: فَجِئْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّهُ أَتَانِي نَعْيُ زَوْجِي، وَأَنَا فِي دَارٍ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ شَاسِعَةٍ أَيْ بَعِيدَةٍ عَنْ دُورِ أَهْلِي وَأَنَا أَكْرَهُ الْقَعْدَةَ فِيهَا، وَإِنَّهُ لَمْ يَتْرُكْنِي فِي مَسْكَنٍ، وَلَا مَالَ يَمْلِكُهُ، وَلَا نَفَقَةَ تُنْفَقُ عَلَيَّ، فَإِنْ رَأَيْتُ أَنْ أَلْحَقَ بِأَخِي فَيَكُونُ أَمْرُنَا جَمِيعًا، فَإِنَّهُ أَجْمَعُ لِي فِي شَأْنِي وَأَحَبُّ إِلَيَّ، قَالَ: «إِنْ شِئْتِ فَالْحَقِي بِأَهْلِكِ». قَالَتْ: فَخَرَجْتُ مُسْتَبْشِرَةً بِذَلِكَ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْحُجْرَةِ، أَوْ فِي الْمَسْجِدِ دَعَانِي أَوْ دُعِيتُ لَهُ، فَقَالَ: «كَيْفَ زَعَمْتِ؟»

297 Nesâî, Talâk, 67.

فَرَدَّدْتُ عَلَيْهِ الْحَدِيثَ مِنْ أَوَّلِهِ، فَقَالَ: «اُمْكُثِي فِي الْبَيْتِ الَّذِي جَاءَكِ فِيهِ نَعْيُ زَوْجِكِ، حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ». قَالَتْ: فَاعْتَدَدْتُ فِيهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. قَالَتْ: فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا عُثْمَانُ، فَسَأَلَهَا، فَأَخْبَرَتْهُ فَقَضَى بِهِ.

4470- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bana Enes b. Iyâz haber verip dedi ki: Bana Sa'd b. İshak b. Ka'b b. Ucre el-Ensârî, Ka'b kızı Zeyneb'ten, onun şöyle dediğini haber verdi: Bana Ebu Said el-Hudrî'nin kızkardeşi Malik b. Sinan'ın kızı el-Furey'a'nın haber verdiğine göre, kocasının vefat haberi kendisine ulaşmıştı. Çünkü kocası kendisine ait bazı köleleri takip etmek üzere çıkmış (Medine'ye altı mil uzaklıktaki) el-Kadûm denilen yerin yakınlarında onlara yetişmişti. Fakat onlar kocasını öldürmüşlerdi.

(el-Furey'a) dedi ki: Bundan sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna varıp dedim ki: Ey Allah'ın Rasulü! Kocamın vefat haberi bana ulaştı ve ben ailemin bulunduğu evlerden uzak, ensara ait evlerden birinde oturuyorum. O evde oturmak da hoşuma gitmiyor. Kocam ise bana (kendisine ait) bir ev bırakmadı, onun sahip olduğu bir mal da yok. Bana harcanacak bir nafaka da bırakmadı. Uygun görürsen ben de kardeşimin yanına gideyim, her ikimiz bir arada oluruz. Böylesi benim için daha iyidir ve daha çok sevdiğim bir haldir. Allah Rasulü: ***"Dilersen gidip akrabalarının yanında kalabilirsin"*** dedi.

(el-Furey'a) dedi ki: Bu izne sevinmiş olarak çıktım. Nihayet odada ya da mescitte iken beni çağırdı ya da yanına gitmem için çağırıldım. Bana: ***"Sen nasıl demiştin?"*** diye sordu. Ben ona sözlerimi baştan tekrarladım. Şöyle buyurdu: ***"Beklemen gereken iddet sona erinceye kadar kocanın vefat haberini aldığın evde kal."*** Furey'a: Bunun üzerine ben de dört ay on gün iddet bekledim, dedi.

(Furey'a) dedi ki: (Daha sonra) Osman bir elçi göndererek durumu ona sordu. Furey'a da olanı biteni haber verince o da buna uygun şekilde hüküm verdi.[298]

298 Nesâî, Talâk, 60; İbn Mâce, Talâk, 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 37, 420.

٤٤٧١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ كَعْبٍ، ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ.

4471- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Şuayb b. el-Leys, Zeyd b. Ebi Habîb'den tahdis etti. O Yezid b. Muhammed'den, o Sa'd b. İshak b. Kab'dan rivayet etti. Sonra hadisi senediyle buna yakın olarak zikretti.

٤٤٧٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4472- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Amr, Yahya b. Said'den tahdis etti. O Sa'd b. İshak'tan hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٤٧٣- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمِنْهَالِ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي شُعْبَةُ وَرَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، جَمِيعًا عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ نَحْوَهُ.

4473- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. el-Minhâl tahdis edip dedi ki: Bana Yezid b. Zurey' tahdis edip dedi ki: Bana Şu'be ve Ravh b. el-Kasım, Sa'd b. İshak'tan tahdis ettiler. O, hadisi senediyle buna yakın olarak zikretti.

٤٤٧٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَالِمٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ

4474- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Abdullah b. Salim, Sa'd b. İshak'tan haber verdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٤٧٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ سَعْدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4475- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb'in tahdis ettiğine göre, Malik kendisine Sa'd'dan haber vermiştir. O, hadisi senediyle aynen zikretmiştir.

٤٤٧٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ سَعْدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ سُؤَالَ عُثْمَانَ إِيَّاهَا وَلا تَضَادَّ بِهِ.

4476- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Kabîsa b. Ukbe tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan es-Sevrî, Sa'd'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak Osman'ın ona bu hususa dair soru sorduğundan söz etmedi. Fakat bundan dolayı bir çelişki söz konusu olmaz.

٤٤٧٧- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ سَعْدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ الْفُرَيْمَةُ وَلَمْ يَقُلْ الْفُرَيْعَةُ وَذَكَرَ أَيْضًا سُؤَالَ عُثْمَانَ إِيَّاهَا، وَلَمْ يَذْكُرْ قَضَاءَهُ بِهِ.

4477- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize el-Vehbî tahdis edip dedi ki: Bize İbn İshak, Sa'd'dan tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti. Ancak o el-Furey'a demeyip el-Fureyme dedi. Aynı şekilde Osman'ın ona durumu sordurduğundan söz etmekle birlikte onun hadisine göre hüküm verdiğinden söz etmedi.

٤٤٧٨- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِسْحَاقَ، أَوْ إِسْحَاقَ بْنِ سَعْدٍ، ثُمَّ ذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ وَقَالَ: الْفُرَيْعَةُ، وَلا أَدْرِي أَذَكَرَ سُؤَالَ عُثْمَانَ إِيَّاهَا وَقَضَاءَهُ بِهِ، أَمْ لا؟

4478- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Amr b. Halid tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr b. Muaviye, Sa'd b. İshak'tan ya da İshak b. Sa'd'dan tahdis etti. Sonra hadisi senediyle aynen zikredip: (el-Fureyme değil

de) el-Furey'a, dedi. (Sad'ın) Osman'ın sorduğu soruya aldığı cevaba göre hüküm verdiğinden söz edip etmediğini bilmiyorum (dedi).

***

Ebu Cafer dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Furey'a'nın iddeti içerisinde iken evinden başka bir yere taşınmasını engellemiş ve orada kalışını da onun yas tutmasının bir parçası olarak değerlendirmiştir. Daha önce de Esma ile ilgili (4457 no'lu) hadisinde kocası Cafer b. Ebi Talib *radıyallahu anh*'ın vefat etmesi üzerine ona: ***"Üç gün kal sonra dilediğini yapabilirsin"*** buyurduğunu da belirtmiş idik.

Sözü geçen o hadiste kadının üç günden fazla yas tutmakla yükümlü olmadığı ifade edilmektedir. Ancak herkes bu hükmün nesh edildiğini ittifakla kabul etmiştir. Çünkü bu hüküm gereğince amel etmeyi terk etmişler ve Zeyneb bint Cahş'ın, Âişe'nin, Ümmü Seleme'nin ve Ümmü Habîbe'nin rivayet ettiği hadisler ile amel etmişlerdir.

Bizim zikretmiş olduğumuz iddet içerisinde yas tutmayı gerektiren bütün hadislerle ve yine yas tutma hakkında bütün zikrettiklerimiz ile kastedilen, kocası vefat etmiş olan kadının yas tutmasıdır. Ancak bunun nikâh akdi ile gereken iddet hakkında olması ihtimali de, böyle bir durumda boşanmış olan kadının iddet süresi içerisindeki yas tutmasının, kocası vefat etmiş olan kadın gibi olması ihtimali de vardır.

Yalnızca vefat dolayısıyla iddet beklemenin bir özelliği olması ihtimali de vardır.

Bundan dolayı biz bu konuyu inceledik. Çünkü bu hususta fukaha anlaşmazlık içerisindedir ve onlar görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Bunun için bazıları: Boşanmış olan kadının iddeti içerisinde yas tutma yükümlülüğü yoktur, derken aşkaları şöyle demektedirler: Aksine, böyle bir kadının tıpkı kocası vefat etmiş olan kadının yükümlülüğü gibi iddeti içerisinde yas tutma yükümlülüğü vardır.

Şunu gördük: Boşanmış olan kadının, -tıpkı kocası vefat etmiş olan kadına yasak kılındığı gibi- iddeti içerisinde evinden bir başka yere taşınması yasaklanmıştır. Bu, onun iddet beklemekten vazgeçemeyeceği gibi terk edemeyeceği bir vazifesidir (üzerindeki bir haktır).

Yas tutmanın bir kısmına riayet etmesi bakımından kocası vefat etmiş

olan kadın ile aynı halde olduğuna göre, onun tamamının da üzerinde bir gereklilik olduğu ortaya çıkar.

Sözünü ettiğimiz bu husus dolayısıyla boşanmış olan kadının iddeti içerisinde yas tutmasının vacip olduğu da sabit olmaktadır. Nitekim öncekilerden (mütekaddimundan) bir topluluk da bu görüşü ifade etmiştir.

٤٤٧٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ، قَالَ: سَأَلْتُ جَابِرًا: أَتَعْتَدُّ الْمُطَلَّقَةُ وَالْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا أَمْ تَخْرُجَانِ؟ فَقَالَ جَابِرٌ: لا، فَقُلْتُ: أَتَتَرَبَّصَانِ حَيْثُ أَرَادَتَا فَقَالَ جَابِرٌ: لا.

4479- … Bize Ebu'z-Zübeyr tahdis edip dedi ki: Ben Cabir'e: Boşanmış olan kadın ile kocası vefat etmiş olan kadın (evlerinde mi) iddet bekler yoksa evlerinden çıkabilirler mi? diye sordum. Cabir: Hayır, dedi. Bunun üzerine: Peki, istedikleri yerde iddet bekleyebilirler mi? diye sordum. Cabir yine: Hayır, dedi.

٤٤٨٠- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْفَهْمِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ قَالَ فِي الْمُطَلَّقَةِ: إِنَّهَا لا تَعْتَكِفُ، وَلا الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا، وَلا تَخْرُجَانِ مِنْ بُيُوتِهِمَا، حَتَّى تُوَفِّيَا أَجَلَهُمَا.

4480- … Bize İbn Lehîa, Ebu'z-Zübeyr'den haber verdi. O Cabir'den, boşanmış kadın hakkında onun şunları söylediğini rivayet etti: Böyle bir kadın itikafa giremez. Kocası vefat etmiş olan kadın da böyledir. Her ikisi de iddetlerini tamamıyla bitirmedikçe evlerinden çıkamaz.

***

İşte Cabir b. Abdullah, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun (teyzelerinden birisine) iddeti içerisinde hurma ağaçlarının meyvelerini toplamak için çıkmasına izin verdiğini belirten bu kitabımızın bundan önceki bölümlerinde zikretmiş olduğumuz (4451 no'lu) hadisi de nakletmiş olmakla birlikte, bizzat kendisinin bu konuda buna muhalif bir kanaat belirttiğini görüyoruz. İşte bu, ona göre bu hususun neshinin sabit olduğuna bir delildir.

Yine Cabir *radıyallahu anh*'ın kendi sözü olarak ondan nakledildiğini zik-

retmiş olduğumuz hadisten, onun bu hususta boşanmış kadın ile kocası vefat etmiş kadını eşit gördüğü anlaşılmaktadır.

Bu durumdaki kadınlar bekleyecekleri iddet süresi içerisinde yas tutmanın bir kısmında eşit olduklarına göre, yas tutmanın tamamında da aynı durumdadırlar. Hâlbuki bu, Esma'nın (4457 no'lu) hadisinde zikrettiğimiz üzere iddetin bir bölümünde önceden böyle idi. Daha sonra neshedildi ve yas tutma iddetin tamamında söz konusu oldu.

Bu durumda Cabir *radıyallahu anh*'ın teyzesinin yerine getirmekle emrolunduğu yas tutmanın, önceleri iddetin ilk üç gününde söz konusu olması sonra da bunun neshedilerek iddetin tamamına genelleştirilmiş olması ihtimali vardır.

Nitekim bu hususta da mütekaddimundan (öncekilerden) rivayetler nakledilmiştir.

٤٤٨١- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا مَنْصُورٌ. ح

4481- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Bize Mansûr tahdis etti, H.

٤٤٨٢- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ عُمَرَ رَدَّ نِسْوَةً مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ، تُوُفِّيَ عَنْهُنَّ أَزْوَاجُهُنَّ، فَخَرَجْنَ فِي عِدَّتِهِنَّ.

4482- Bize Ali b. Şeybe de tahdis edip dedi ki: Bize Kabîsa tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Mansûr'dan tahdis etti. O Mücahid'den, o Said b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre, Ömer, kocaları vefat etmiş ve iddetleri içerisinde (iddetleri bitmeden) dışarı çıkan (haccetmek isteyen) bazı kadınları Zülhuleyfe'den geri çevirmiştir.

٤٤٨٣- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْأَوْزَاعِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ

الْخَطَّابِ وَزَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ قَالا فِي الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا، وَبِهَا فَاقَةٌ شَدِيدَةٌ، فَلَمْ يُرَخِّصَا لَهَا أَنْ تَخْرُجَ مِنْ بَيْتِهَا إِلا فِي بَيَاضِ نَهَارِهَا، وَتُصِيبُ مِنْ طَعَامِهِمْ، ثُمَّ تَرْجِعُ إِلَى بَيْتِهَا فَتَبِيتُ فِيهِ.

4483- Bize Rabi' el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Bekir tahdis edip dedi ki: Bana el-Evzâî tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Ebi Kesîr tahdis edip dedi ki: Bana Muhammed b. Abdurrahman b. Sevbân'ın tahdis ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab ile Zeyd b. Sâbit, kocası vefat etmiş ve oldukça muhtaç olan bir kadın hakkında kanaatlerini belirterek böyle bir kadının, evinden ancak gündüz çıkıp yakınlarının yiyeceklerinden yararlandıktan sonra evine geri döneceğini ve geceyi orada geçireceğini söylemişlerdir.

٤٤٨٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا قَبِيصَةُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ وَابْنِ أَبِي لَيْلَى، وَمُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ: الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا لا تَبِيتُ فِي غَيْرِ بَيْتِهَا.

4484- … İbn Ömer şöyle demiştir: Kocası vefat etmiş olan bir kadın (iddet süresi içerisinde) evinden başka bir yerde geceyi geçiremez.

٤٤٨٥- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ قُسَيْطٍ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أُمِّهِ قَالَتْ: لَمَا تُوُفِّيَ السَّائِبُ، تَرَكَ زَرْعًا بِقَنَاةٍ، فَجِئْتُ ابْنَ عُمَرَ، فَقُلْتُ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ، إِنَّ السَّائِبَ تُوُفِّيَ وَتَرَكَ ضَيْعَةً مِنْ زَرْعٍ بِقَنَاةٍ، وَتَرَكَ غِلْمَانًا صِغَارًا، وَلا حِيلَةَ لَهُمْ، وَهِيَ لَنَا دَارٌ وَمَنْزِلٌ، أَفَأَنْتَقِلُ إِلَيْهَا؟ فَقَالَ: لا تَعْتَدِّي إِلا فِي الْبَيْتِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ زَوْجُكِ، اِذْهَبِي إِلَى ضَيْعَتِكِ بِالنَّهَارِ، وَارْجِعِي إِلَى بَيْتِكِ بِاللَّيْلِ، فَبِيتِي فِيهِ. فَكُنْتُ أَفْعَلُ ذَلِكَ.

4485- … Müslim b. es-Sâib'den, o annesinden, onun şöyle dediğini rivayet etti: es-Sâib vefat ettiğinde geriye Kanât denilen yerdeki ekinlerini bırakmıştı. Bunun üzerine İbn Ömer'in yanına varıp şöyle dedim: Ey Abdurrahman'ın babası! es-Sâib vefat etti ve Kanât denilen yerde geçimimizi sağladığımız bir

miktar ekin bıraktı. Çocukları da çaresizdir. Orası bizim için hem bir ev hem de bir meskendir. Ben oraya taşınayım mı?

İbn Ömer: "Hayır, kocanın vefat ettiği evin dışında bir yerde iddet bekleyemezsin. Gündüz tarlana git, gece evine dönüp orada kal, dedi. Bunun için ben de böyle yapıyordum.

٤٤٨٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أُمَّ مَخْرَمَةَ تَقُولُ: سَمِعْتُ أُمَّ مُسْلِمِ بْنِ السَّائِبِ تَقُولُ: تُوُفِّيَ السَّائِبُ، فَسَأَلْت ابْنَ عُمَرَ عَنِ الْخُرُوجِ فَقَالَ: لا تَخْرُجِي مِنْ بَيْتِكِ إلا لِحَاجَةٍ، وَلا تَبِيتِي إلا فِيهِ، حَتَّى تَنْقَضِيَ عِدَّتُكِ.

4486- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verip dedi ki: Bana Mahreme b. Bukeyr, babasından haber verip dedi ki: Ümmü Mahreme'yi şöyle derken dinledim: Ben Müslim b. es-Sâib'in annesini şöyle derken dinledim: es-Sâib vefat etti. Bunun üzerine İbn Ömer'e evimden dışarı çıkmanın hükmünü sordum. O da bana şu cevabı verdi: İddetin bitinceye kadar bir ihtiyacın olması hali dışında evinden dışarıya çıkma ve evinden başka bir yerde geceyi geçirme.

٤٤٨٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: لا تَنْتَقِلُ الْمَبْتُوتَةُ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا فِي عِدَّتِهَا.

4487- … İbn Ömer şöyle demiştir: Üç talak ile boşanmış bir kadın, iddeti içerisinde kocasının evinden başka bir yere taşınamaz.

٤٤٨٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ فِي الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا وَالْمُطَلَّقَةِ ثَلاثًا: لا تَنْتَقِلانِ وَلا تَبِيتَانِ إلا فِي بُيُوتِهِمَا.

4488- … Bize Hammâd, Eyyub'dan tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn

Ömer'den, kocası vefat etmiş ve üç talak ile boşanmış kadın hakkında onun şöyle dediğini rivayet etti. Bu durumdaki kadınlar, başka bir yere taşınamazlar, evleri dışında bir yerde geceyi geçiremezler.

٤٤٨٩- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: كَانَتْ اِمْرَأَةٌ فِي عِدَّتِهَا، فَاشْتَكَى أَيْ مَرِضَ أَبُوهَا، فَأَرْسَلَتْ إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ، أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ، أَنْ مَا تَرَيْنَ، فَإِنَّ أَبِي اشْتَكَى أَفَآتِيهِ فَأُمَرِّضُهُ؟ فَقَالَتْ: بِيتِي فِي بَيْتِكِ طَرَفَي اللَّيْلِ.

4489- … Bize Züheyr b. Muaviye, Mansûr'dan tahdis etti. O İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir kadının iddeti içerisinde iken babası hastalandı. Mü'minlerin annesi Ümmü Seleme'ye haber göndererek: Babam hastalandı, onun yanına gidip ona bakabilir miyim? diye sordu. Ümmü Seleme: Gecenin iki ucu arasında (yani akşamdan sabaha kadar) evinde geceyi geçir, diye cevap verdi.

٤٤٩٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَرَى أَنْ تَخْرُجَ الْمُطَلَّقَةُ إِلَى الْمَسْجِدِ. قَالَ بُكَيْر: وَقَالَتْ عَمْرَةُ عَنْ عَائِشَةَ: تَخْرُجُ مِنْ غَيْرِ أَنْ تَبِيتَ عَنْ بَيْتِهَا.

4490- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verip dedi ki: Bana Mahreme'nin, babasından haber verdiğine göre, o el-Kasım b. Muhammed'i dinlemiştir. O, boşanmış kadının (namaz kılmak üzere) mescide gidebileceği görüşünde idi.

Bukeyr dedi ki: Amre de, Âişe'den: Evinden başka bir yerde geceyi geçirmemek üzere dışarı çıkabilir, dediğini rivayet etti.

٤٤٩١- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ بِنْتَ سَعِيدٍ كَانَتْ تَحْتَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ فَطَلَّقَهَا أَلْبَتَّةَ، فَانْتَقَلَتْ، فَأَنْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ.

4491- … Nâfi'den rivayete göre, Said'in kızı Abdullah b. Ömer'in nikâhı

altında idi, İbn Ömer onu üç talak ile boşayınca kocasının evinden taşındı. Abdullah b. Ömer onun bu yaptığına tepki gösterdi.

٤٤٩٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَهُ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَرُدُّ الْمُتَوَفَّى عَنْهُنَّ أَزْوَاجُهُنَّ مِنَ الْبَيْدَاءِ يَمْنَعُهُنَّ مِنَ الْحَجِّ.

4492- … Amr b. Şuayb'dan, o Said b. el-Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab kocaları vefat etmiş (ve iddetleri bitmemiş) kadınları el-Beydâ denilen yerden geri çeviriyor ve onların hac yapmalarına engel oluyordu.

٤٤٩٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: لا تَبِيتُ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا، وَلا الْمُطَلَّقَةُ إِلا فِي بَيْتِهِمَا.

4493- … İbn Ömer şöyle demiştir: Kocası vefat etmiş kadın da, boşanmış kadın da evinden başka bir yerde geceyi geçiremez.

٤٤٩٤- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدِّيلِيِّ أَنَّ عَلْقَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ طَلَّقَ اِمْرَأَةً مِنْ أَهْلِهِ أَلْبَتَّةَ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْعِرَاقِ. فَسَأَلَتْ ابْنَ الْمُسَيَّبِ وَالْقَاسِمَ وَسَالِمًا وَخَارِجَةَ وَسُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ: هَلْ تَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهَا؟ فَكُلُّهُمْ يَقُولُ: لا، تَقْعُدْ فِي بَيْتِهَا.

4494- … Muhammed b. Abdurrahman ed-Dîlî'nin[299] rivayet ettiğine göre, Alkame b. Abdurrahman b. Ebi Süfyan eşlerinden birisini üç talak ile boşadıktan sonra Irak'a gitti. Bu kadın İbnu'l-Müseyyeb'e, el-Kasım'a, Salim'e,

299 el-Mer'aşlî'nin baskıya hazırladığı nüshada bu kişinin ismi Muhammed b. Amr b. Halhale şeklindedir. Yine bu ravi ile ilgili düşülen notta da: Bir nüshada "ed-Dueli" şeklindedir, denilmektedir (Çeviren).

Hârice'ye ve Süleyman b. Yesâr'a: Evinden dışarı çıkabilir mi? diye sordu. Hepsi de: Hayır, evinde oturur, diye cevap verdi.

٤٤٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: الْمُطَلَّقَةُ ثَلَاثًا، وَالْمُخْتَلِعَةُ، وَالْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا، وَالْمُلَاعَنَةُ. لا تَخْتَضِبْنَ، وَلا تَتَطَيَّبْنَ، وَلا يَلْبَسْنَ ثَوْبًا مَصْبُوغًا، وَلا يَخْرُجْنَ مِنْ بُيُوتِهِنَّ.

4495- … Bize Hammâd b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Üç talak ile boşanmış, kocasıyla hul yapmış (belli bir bedel vermek karşılığında kocasının kendisini boşamasını sağlamış), kocası vefat etmiş, kocası ile lanetleşmiş olan kadınlar evlerinden çıkıp dolaşamazlar,[300] koku sürünemezler, boyanmış elbise giyemezler ve evlerinden dışarıya çıkamazlar.

***

İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından ve tabiînden olan bu şahıslardan rivayet etmiş olduğumuz bu nakiller ile onların, kocası vefat etmiş kadının iddet süresi içerisinde yolculuk yapmasını, evinden başka bir eve taşınmasını yasakladıklarını, bununla birlikte gündüz -geceyi evinde geçirmek şartıyla- dışarı çıkmasına ruhsat verdiklerini görüyoruz.

Bazıları, kocası vefat etmiş kadın ile birlikte üç talak ile boşanmış kadını da söz konusu etmiş, böyle bir kadının da iddeti içerisinde yolculuğa çıkmasını ve evinden başka bir yere taşınmasını yasaklamıştır. Onlardan hiçbir kimse ise, bu durumdaki kadına kocası vefat etmiş kadına ruhsat verdiği şekilde gündüz evinden çıkma ruhsatını da tanımamıştır.

Böylelikle bizim daha önce sözünü ettiğimiz şekilde bu durumdaki kadınların iddet süreleri içerisinde yolculuk yapmalarının ve evlerinden dışarıya çıkmalarının engelleneceği sabit olmaktadır. Bundan tek istisna ise kocası vefat etmiş kadının zaruret şartı ile gündüz evinden çıkabileceğine dair verilmiş ruhsattır.

300 Tercümeye esas aldığımız baskıda buna tekabül eden kelime sad harfi ile yazılmışken el-Mer'aşlî'nin nüshasında dad harfi ile yazılmıştır. Her iki yazılışın da burada anlaşılır bir manası yoktur. Dad harfi ile olduğunda sözlüklerde: Nemli bir şeyin dağılması anlamı verilmiştir (Çeviren).

Bütün bunlar da Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti hepsine olsun- görüşüdür.

Bir kimse: Âişe *radıyallahu anhâ*, iddet beklemekte olan kızkardeşi Ümmü Külsûm ile yolculuğa çıkmıştır deyip bu hususta şu rivayetleri zikredecek olursa:

٤٤٩٦- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: حَدَّثَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عَطَاءً يَقُولُ: إِنَّ عَائِشَةَ حَجَّتْ بِأُخْتِهَا أُمِّ كُلْثُومٍ فِي عِدَّتِهَا.

4496- Bize İbn Ebi Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bana Cerîr b. Hâzim tahdis edip dedi ki: Ben Ata'yı şöyle derken dinledim: Âişe *radıyallahu anhâ* iddet bekleyen kızkardeşi Ümmü Külsûm ile birlikte hac yaptı.

٤٤٩٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي جَرِيرٌ، قَالَ: سَمِعْتُ عَطَاءً يَقُولُ: حَجَّتْ عَائِشَةُ بِأُخْتِهَا فِي عِدَّتِهَا مِنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ.

4497- Bize Ali b. Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bana Cerîr tahdis edip dedi ki: Ben Ata'yı: Âişe *radıyallahu anhâ*, Talha b. Ubeydullah'tan dolayı iddet beklemekte olan kızkardeşi ile birlikte hac yaptı derken dinledim.

٤٤٩٨- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَفْلَحُ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا حَجَّتْ بِأُخْتِهَا أُمِّ كُلْثُومٍ فِي عِدَّتِهَا.

4498- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir el-Akadî tahdis edip dedi ki: Bize Eflah, el-Kasım'dan tahdis etti. Onun Âişe'den rivayet ettiğine göre, o, iddet bekleyen kızkardeşi Ümmü Külsûm ile birlikte hac yapmıştır.

٤٤٩٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ عَائِشَةَ مِثْلَهُ.

4499- … Eyyub b. Musa'dan, o Ata b. Ebi Rabâh'dan, o Âişe'den aynısını rivayet etti.

***

Bunu ileri sürene şöyle cevap verilir: Bu, zaruret dolayısı ile böyle olmuştur. Çünkü onlar bir fitne (karışıklık) içerisinde idiler. Buna da şu rivayet açıklık getirmektedir:

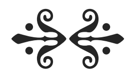
٤٥٠٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لَمَّا قُتِلَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ يَوْمَ الْجَمَلِ وَسَارَتْ عَائِشَةُ إِلَى مَكَّةَ، بَعَثَتْ عَائِشَةُ إِلَى أُمِّ كُلْثُومٍ وَهِيَ بِالْمَدِينَةِ، فَنَقَلَتْهَا إِلَيْهَا، لِمَا كَانَتْ تَتَخَوَّفُ عَلَيْهَا مِنَ الْفِتْنَةِ، وَهِيَ فِي عِدَّتِهَا.

4500- … Bize İbn İshak, Abdurrahman b. el-Kasım'dan tahdis etti. O babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Cemel vakasında Talha b. Ubeydullah öldürülüp Âişe Mekke'ye gidince, Medine'de bulunan Ümmü Külsûm'a haber gönderdi ve fitneden dolayı ona bir zarar geleceğinden korktuğu için iddeti içerisinde iken onun kendisinin yanına taşınmasını sağladı.

***

Biz de, iddet beklemekte olan bir kadının, evinde kalmasından dolayı o fitneden bir zarar göreceğinden korkulacak olursa ondan yana kendisini güvende hissedeceği istediği herhangi bir yere çıkıp gitme imkânına sahip olduğunu söylüyoruz.

Başarı Allah'tandır.

٦- بَابُ الأَمَةِ تَعْتِقُ وَزَوْجُهَا حُرٌّ، هَلْ لَهَا خِيَارٌ أَمْ لا؟

6- KOCASI HÜR OLAN BİR CARİYENİN, HÜRRİYETİNE KAVUŞTURULDUĞU TAKDİRDE MUHAYYERLİK HAKKI VAR MIDIR, YOK MUDUR?

٤٥٠١- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ زَوْجُ بَرِيرَةَ حُرًّا، فَلَمَّا أُعْتِقَتْ، خَيَّرَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا.

4501- … el-Esved'den, onun Âişe'den rivayet ettiğine göre, Âişe şöyle demiştir: Berîre'nin kocası hür idi. Berîre hürriyetine kavuşturulunca Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu (kocasının nikâhı altında kalıp kalmama hususunda) muhayyer bıraktı. Bunun sonucunda Berîre kendisini tercih etti (kocasından ayrılmayı seçti).

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları bu hadis doğrultusunda kanaat sahibi olarak hürriyetine kavuşturulan kadının, kocası hür ya da köle olsun fark gözetmeden muhayyerlik hakkı olduğunu kabul etmiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Şayet kocası köle ise muhayyerdir. Eğer kocası hür ise muhayyerlik hakkı yoktur.

Bunlar ayrıca: Berîre'nin kocası bir köle idi deyip bu hususta şu rivayetleri zikretmişlerdir:

٤٥٠٢- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ زَوْجُ بَرِيرَةَ عَبْدًا، وَلَوْ كَانَ حُرًّا، لَمْ يُخَيِّرْهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4502- … Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Berîre'nin kocası köle idi. Eğer hür olsaydı, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onu istediğini seçmekte serbest bırakmazdı.

٤٥٠٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ وَابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِيهِ: قَال الْأَعْمَشُ عَنْ عَائِشَةَ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أُعْتِقَتْ بَرِيرَةُ خَيَّرَهَا، وَكَانَ زَوْجُهَا عَبْدًا.

4503- Bize Ahmed tahdis edip dedi ki: Bize Yakub b. Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz b. Muhammed ile İbn Ebi Hâzim, Hişâm b. Urve'den tahdis ettiler. O Abdurrahman b. el-Kasım'dan, o Abdulaziz'den, o babasından rivayet etti. -el-A'meş Âişe'den rivayet etti, dedi.- Buna göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Berîre hürriyetine kavuşturulunca onu muhayyer bırakmıştır. Kocası da bir köle idi.

***

Bu görüş sahipleri şöyle derler: İşte Âişe *radıyallahu anhâ*, Berîre'nin kocasının köle olduğunu haber vermektedir. Bu ise, sizin el-Esved yolu ile Âişe'den naklettiğiniz rivayete muhaliftir.

Daha sonra Âişe *radıyallahu anhâ*: Şayet kocası hür olmuş olsaydı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Berîre'yi muhayyer bırakmazdı, demiştir.

Bunlara şöyle cevap verilir: Bu sözün, Âişe *radıyallahu anhâ*'nın söylediği bir söz olması da, Urve'nin söylediği bir söz olması da mümkündür.

Bu görüş sahipleri, Berîre'nin kocasının köle olduğu şeklinde naklettikleri rivayetleri ispatlamak üzere de şunu delil göstermişlerdir:

٤٥٠٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا عَفَّانَ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ زَوْجَ بَرِيرَةَ كَانَ عَبْدًا أَسْوَدَ، يُسَمَّى مُغِيثًا، فَخَيَّرَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَرَهَا أَنْ تَعْتَدَّ.

4504- … İkrime'den, onun İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre, Berîre'nin kocası Mugîs adında siyahi bir köle idi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Berîre'yi muhayyer bıraktı ve (kocasından ayrılmayı tercih etmesi üzerine) ona iddet beklemesini emretti.

٤٥٠٥- حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَخْبَرَنَا خَالِدٌ، عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمَّا خُيِّرَتْ بَرِيرَةُ رَأَيْنَا زَوْجَهَا يَتْبَعُهَا فِي سِكَكِ الْمَدِينَةِ وَدُمُوعُهُ تَسِيلُ عَلَى لِحْيَتِهِ. فَكَلَّمَ لَهُ الْعَبَّاسُ، النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنْ يَطْلُبَ إِلَيْهَا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «زَوْجُك وَأَبُو وَلَدِكِ؟» فَقَالَتْ: أَتَأْمُرُنِي بِهِ يَا رَسُولَ اللهِ؟ فَقَالَ: «إِنَّمَا أَنَا شَافِعٌ». قَالَتْ: إِنْ كُنْتُ شَافِعًا، فَلا حَاجَةَ لِي فِيهِ، وَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا، وَكَانَ يُقَالُ لَهُ مُغِيثٌ، وَكَانَ عَبْدًا لِآلِ الْمُغِيرَةِ مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ.

4505- … İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Berîre muhayyer bırakıldığında kocasının Medine sokaklarında gözyaşları sakallarına akarak peşinden gittiğini gördük. Abbas *radıyallahu anh* onun için Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile karısından kendisine dönmesini istemesi için konuştu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Berîre'ye: ***"Bu, senin kocandır. Senin oğlunun babasıdır. (Ona geri dönsen olmaz mı?)*** deyince Berîre: Böyle yapmamı emrediyor musun ey Allah'ın Rasulü? dedi. Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Hayır, ben sadece şefaatte bulunan birisiyim"*** dedi. Berîre: Eğer şefaatte bulunuyorsan benim ona ihtiyacım yok, dedi ve kendisini (ondan ayrılmayı) seçti. Kocasının adı Mugîs olup Mahzumoğullarından Mugîre ailesine ait bir köle idi.[301]

***

301 Ebu Davud, Talâk, 19; Dârimî, Talâk, 15; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 215.

Bunlar şöyle derler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Berîre'ye istediğini seçme hakkını tanımasının sebebi, kocasının bir köle olmasıydı.

Fakat birinci görüş sahiplerinin lehine olup bunların aleyhine olan delillerden birisi de şudur: Rivayetler bu şekilde geldiği takdirde biz eğer bunları çelişme dışında bir başka şekilde yorumlayabilme imkânını bulacak olursak, bizim için en uygun olan bu rivayetleri böylece yorumlamak ve birbirleriyle çeliştikleri, birinin diğerini yalanladığı şekilde yorumlamamaktır. Bize göre bunları nakleden raviler de bu rivayetlerinde doğru ve adaletli kimselerdir. Ancak bunun dışında bir şekilde yorumlamanın bizim için kaçınılmaz olması hali müstesnadır.

Sözünü ettiğimiz halin böyle olduğu sabit olup Berîre'nin kocası hakkında köle olduğu da hür olduğu da söylenmiş olduğuna göre, biz onu bir halinde köle, bir başka halinde de hür olarak değerlendirdik.

Bununla da iki halden birisinin diğerinden sonra ortaya çıktığı sabit olmaktadır. O takdirde de önce köle iken sonradan hürriyetine kavuşmuş olabilir. Çünkü hürriyetten sonra kölelik söz konusu olmaz.

Durum böyle olduğuna göre, biz onun önceden köle olduğunu, hürriyetinin de sonradan ortaya çıktığını kabul ediyoruz.

Böylelikle onun, Berîre'nin seçimini yapmakta serbest bırakıldığı zamanda hürriyetine kavuşmadığı ve köle olduğu sabit olmaktadır. İşte bu hususta gelen rivayetlerin sahih olarak anlaşılması bu şekildedir.

Rivayetlerin tamamı onun köle olduğunu ittifakla ortaya koymuş olsaydı, yine de bize göre bu husus, onun hür olması halinde bu hükmünün zail olmasını gerektiren bir taraf olmazdı. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den ***"Ben onu kocası köle olduğundan dolayı muhayyer bıraktım"*** dediğine dair bir rivayet nakledilmemiştir.

Eğer durum böyle olsaydı, yine de kocasının hür olması halinde onun muhayyerlik hakkına sahip olması söz konusu olmazdı.

Bu kabilden bir rivayet gelmediğine, Hz. Peygamber'den onun Berîre'yi istediğini seçmekte serbest bıraktığı nakledildiğine ve -bize göre- o sırada kocası köle olduğuna göre, acaba bu hususta hür olanın hükmü ile köle olanın hükmü arasında fark var mıdır?

Biz de bunu inceledik. Cariyenin efendisinin kölesi olması halinde efen-

disinin onu hür bir kimseye de köle bir kimseye de nikâhlama hakkına sahip olduğunu gördük. Aynı şekilde bu cariye hürriyetine kavuşturulduktan sonra yeniden hür ya da köle bir kimseye nikâh akdinin yapılamayacağını gördük. Bu durumda bu konuda efendinin köleler ile hürlere göre yapma hakkına sahip olduğu ile köleler ve hürler hakkında sahip olamadığı şeylerin hükmü birbirine eşit olmaktadır.

Bu durum böyle olduğuna göre ve cariye, efendisi tarafından köle birisine nikâhlandıktan sonra hürriyetine kavuşturulacak olursa kendisi adına yapılan nikâhı çözmekte serbest olduğuna göre, onun hür olan kimseye nikâhlanması hakkında da hüküm böyledir. Yani o, hürriyetine kavuşturulduğu takdirde nikâhı altında bulunduğu hür kimsenin nikâhından kurtulma hakkına sahip olur. Bu konuda yapmış olduğumuz açıklamaları göz önünde bulundurup bunlara göre yapılan kıyasın sonucu bunu gerektirmektedir.

Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de görüşüdür.

Bu husus aynı zamanda Tâvus'tan da rivayet edilmiştir:

٤٥٠٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لِلأَمَةِ الْخِيَارُ إِذَا أُعْتِقَتْ، وَإِنْ كَانَتْ تَحْتَ قُرَشِيٍّ.

4506- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, İbn Tâvus'tan tahdis etti. O babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Cariye isterse Kureyşli bir erkeğin nikâhı altında bulunsun, hürriyetine kavuşturulduğu zaman muhayyer bırakılır.

٤٥٠٧- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ: لَهَا الْخِيَارُ يَعْنِي فِي الْعَبْدِ وَالْحُرِّ، قَالَ: وَأَخْبَرَنِي الْحَسَنُ ابْنُ مُسْلِمٍ مِثْلَ ذَلِكَ.

4507- … İbn Cüreyc dedi ki: Bana İbn Tâvus'un, babasından haber verdiğine göre, o, onun (hürriyetine kavuşturulan nikâhlı cariyenin) muhayyerlik hakkı vardır, demiştir. Bununla kocasının köle ya da hür olmasını kastetmektedir. (İbn Cüreyc) dedi ki: Bana el-Hasen b. Müslim de aynısını haber verdi.

٧- بَابُ الرَّجُلِ يَقُولُ لِامْرَأَتِهِ: أَنْتِ طَالِقٌ لَيْلَةَ الْقَدْرِ. مَتَى يَقَعُ الطَّلاقُ؟

7- ERKEK, KARISINA: SEN KADİR GECESİ BOŞ OLACAKSIN DESE BOŞANMA NE ZAMAN GERÇEKLEŞİR?

٤٥٠٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَفَهْدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالا: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَسْمَعُ، عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ، فَقَالَ: «هِيَ فِي كُلِّ رَمَضَانَ».

4508- … Ebu İshak el-Hemdanî'den, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e benim de işiteceğim bir şekilde kadir gecesi hakkında soru soruldu. Allah Rasulü: ***"O, Ramazanın tamamındadır"*** buyurdu.

***

Bu hadiste kadir gecesinin Ramazanın tamamında bulunduğu belirtilmektedir.

Bundan dolayı bazıları şöyle demiştir: İşte bu, kadir gecesinin Ramazanın sonunda olabileceği gibi başında da ortasında da olabileceğine bir delildir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ***"Ramazanın tamamındadır"***

sözünün bu anlama gelme ihtimali olduğu gibi kıyamet gününe kadar gelecek her Ramazanda bulunacaktır, anlamına gelmesi ihtimali de vardır.

Bununla birlikte bu hadis aslı itibariyle mevkuftur. Sağlam rivayet nakledenler Ebu İshak'tan hadisi bu şekilde rivayet etmişlerdir.

٤٥٠٩ - حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا حَسَنُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، مِثْلَهُ، وَلَمْ يَرْفَعْهُ.

4509- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Nuaym tahdis edip dedi ki: Bize Hasan b. Salih, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Said b. Cübeyr'den, o İbn Ömer'den hadisi aynen nakletmekle birlikte merfu olarak (Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e nispet ederek) rivayet etmedi.

٤٥١٠ - حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيِّ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4510- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Müslim b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ebu İshak el-Hemdânî'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen ziktetti.

***

Bu hadisi Ebu'l-Ahvas da, Ebu İshak'tan bunun lafızlarından başka bir lafızla rivayet etmiştir.

٤٥١١ - حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ فَقَالَ: هِيَ فِي رَمَضَانَ كُلِّهِ.

4511- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize Ebu'l-Ahvas, Ebu İshak'tan tahdis etti. O Said b. Cübeyr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer'e kadir gecesi hakkında soru sordum. O da bana: "O gece Ramazanın tümündedir" diye cevap verdi.

***

Eğer bu hadisin lafzı bu şekilde ise hadisteki "O Ramazanın tümündedir" sözü ile ayın tamamında olduğunu kastetmiş demektir.

Ancak İbn Ömer *radıyallahu anh* yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bundan farklı bir rivayet de nakledilmiştir.

٤٥١٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْجَارُودِ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ ابْنُ بِلَالٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ، فَقَالَ: «تَحَرَّوْهَا فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ».

4512- … Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kadir gecesi hakkında soru sorulmuş, o da: ***"O geceyi Ramazanın son yedi gecesinde araştırın"*** buyurmuştur.[302]

٤٥١٣- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4513- … Bize İsmail b. Cafer, Abdullah b. Dinar'dan tahdis etti. O İbn Ömer'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٥١٤- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ، عَنْ حَدِيثِ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْتَمِسُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ».

4514- … Salim b. Abdullah'tan, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kadir gecesini son yedi gecede araştırın"*** buyurdu.[303]

٤٥١٥- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَا: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ حَدَّثَنِي

302 Müslim, Sıyâm, 206; Ebu Davud, Ramazan, 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 113.
303 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 37.

اللَّيْثُ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4515- … İbn Şihâb'dan, o Salim'den, o babasından, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

٤٥١٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4516- … Bize el-Ka'nebî tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e, Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi kıraat ettim (okudum).

٤٥١٧- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4517- … Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

***

Yine İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan başkasının da, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu rivayeti aynen naklettiği rivayet edilmiştir.

٤٥١٨- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: ثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو زُمَيْلٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مَرْثَدٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا ذَرٍّ فَقُلْتُ: أَسَأَلْتَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ؟ قَالَ: نَعَمْ، كُنْتُ أَسْأَلُ النَّاسَ عَنْهَا، قَالَ عِكْرِمَةُ: يَعْنِي أُشْبعَ سُؤَالاً. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ أَخْبِرْنِي عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ، أَفِي رَمَضَانَ هِيَ، أَوْ فِي غَيْرِهِ؟ قَالَ: «فِي رَمَضَانَ». قُلْتُ: وَتَكُونُ مَعَ الْأَنْبِيَاءِ مَا كَانُوا، فَإِذَا رَفَعُوا رُفِعَتْ؟ قَالَ: «بَلْ هِيَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ». قُلْتُ: فِي أَيِّ رَمَضَانَ هِيَ؟ قَالَ: «فِي الْعَشْرِ الْأَوَّلِ، أَوْ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ». ثُمَّ حَدَّثَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَدَّثْت، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، فِي أَيِّ الْعِشْرِينَ هِيَ؟ قَالَ: الْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ، لا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا. ثُمَّ حَدَّثَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَدَّث. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ بِحَقِّي عَلَيْكَ لَتُخْبِرَنِي فِي أَيِّ الْعَشْرِ هِيَ؟ فَغَضِبَ عَلَيَّ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ عَلَيَّ قَبْلُ وَلا بَعْدُ، ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ اللهَ لَوْ شَاءَ لاطْلَعَكُمْ عَلَيْهَا، اِلْتَمِسُوهَا فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ، لا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا».

4518- … Bize İKrime b. Ammar tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Zumeyl, Malik b. Mersed'den tahdis etti. O, babasından şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Zerr'e: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kadir gecesine dair sordun mu? diye sordum. O: Evet, ben insanlar arasında onu en çok soran kişi idim, dedi. İkrime dedi ki: Bu sözüyle herkesten daha fazla soru sorduğunu kastetmektedir.

(Ebu Zerr dedi ki): Ey Allah'ın Rasulü! Bana kadir gecesi hakkında haber ver. O gece Ramazanda mıdır yoksa başka bir ayda mıdır? dedim. O: ***"Ramazan ayındadır"*** dedi.

Ben: Bu gece nebiler var oldukça onlarla birlikte var olan, onlar kaldırıldıklarında da kaldırılan bir gece midir? diye sordum. O: ***"Hayır, o kıyamet gününe kadar olacaktır"*** dedi. Ben: Bu gece Ramazan ayının hangi kısmındadır? diye sordum. O: ***"İlk on gününde ya da son on gününde"*** dedi. Daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* anlattı, ben de sordum. Ey Allah'ın Rasulü! Bu iki on günün hangisindedir? diye sordum. Allah Rasulü: ***"O geceyi Ramazanın son on gecesinde arayın. Artık bundan sonra da bana (onun hakkında) herhangi bir şey sorma"*** dedi. Daha sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yine çeşitli hususlardan bahsetti. Ben de şunu sordum: Ey Allah'ın Rasulü! Üzerindeki hakkım için bu gecenin hangi on günde olduğunu bana haber vermen için sana and veriyorum, dedim. Bana öyle bir kızdı ki, ne bundan önce ne bundan sonra bana böyle öfkelenmiştir. Sonra şöyle buyurdu: ***"Şüphesiz Allah, dileseydi onu size bildirirdi. Onu son yedi gecede arayın. Artık bundan sonra bana bu konuda herhangi bir şey sorma."***[304]

304 Ebu Davud, Ramazan, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 130, 131, 321.

٤٥١٩- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ لَهِيعَةَ، قَالَ ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي جَابِرٌ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ أُنَيْسٍ الْأَنْصَارِيَّ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ، وَقَدْ خَلَتْ اثْنَتَانِ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْتَمِسُوهَا فِي هَذِهِ السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ الَّتِي يَبْقَيْنَ مِنَ الشَّهْرِ».

4519- … Bize Ebu'z-Zübeyr tahdis edip dedi ki: Bana Cabir'in haber verdiğine göre, Abdullah b. Üneys el-Ensârî, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kadir gecesine dair soru sormuştu. O sırada (Ramazan ayından) yirmi iki gece geçmişti. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bu ayın geriye kalmış olan bu yedi gecesinde onu arayın"*** dedi.[305]

٤٥٢٠- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ، قَالَ: ثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ خُبَيْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ خُبَيْبٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُنَيْسٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ، فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْتَمِسُوهَا اللَّيْلَةَ وَتِلْكَ اللَّيْلَةَ، لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ. فَقَالَ رَجُلٌ: هَذَا إِذًا أُولَى ثَمَانٍ، فَقَالَ: «بَلْ أُولَى سَبْعٍ، فَإِنَّ الشَّهْرَ لَا يَتِمُّ».

4520- … Abdullah b. Üneys'den rivayete göre, o, kendisine kadir gecesine dair soru sorulunca şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Onu bu gece arayın"*** dedi. O gece ise 23. gece idi. Bunun üzerine bir adam: O halde bu sekizin ilkidir deyince Allah Rasulü: ***"Aksine yedinin ilkidir. Çünkü ay (otuza) tamamlanmaz"*** dedi.

***

İşte bu hadis ile de kadir gecesinin Ramazan ayının son yedi gecesinde olduğu ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in 23. geceyi kastettiği sabittir. Çünkü o ay yirmi dokuz gün çekiyordu.

٤٥٢١- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا أَبُو زَيْدِ بْنُ أَبِي الْغُمْرِ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ

305 Buhârî, Leyletu'l-Kadr, 2; Ebu Davud, Ramazan, 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 131.

عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا مَعَ أَبِي عَلَى الْبَابِ، إِذْ مَرَّ بِنَا ابْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُنَيْسٍ فَقَالَ أَبِي: مَا سَمِعْتَ مِنْ أَبِيكَ يَذْكُرُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ؟ فَقَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي رَجُلٌ يُنَازِعُنِي الْبَادِيَةُ، فَمُرْنِي بِلَيْلَةٍ آتِ فِيهَا الْمَدِينَةَ، فَقَالَ: «ائْتِ فِي لَيْلَةِ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ».

4521- … Bize Yakub b. Abdurrahman, babasından, onun şöyle dediğini tahdis etti: Babam ile birlikte kapıda oturuyordum. Yanımızdan Abdullah b. Üneys'in oğlu geçti. Babam: Sen, babanın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklen kadir gecesi hakkında neler söylediğini dinledin? diye sordu. Abdullah b. Üneys'in oğlu şu cevabı verdi: Babamı şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gidip: Ey Allah'ın Rasulü! Ben çöle gidip gelen birisiyim. Bu sebeple bana Medine'ye hangi gece geleceğimi emret dedim. O: ***"Yirmi üçüncü gecede gel"*** dedi.

٤٥٢٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَخِيهِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ، وَكَانَ رَجُلٌ فِي زَمَنِ عُمَرَ، قَالَ: جَلَسَ إِلَيْنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أُنَيْسٍ فِي مَجْلِسِ جُهَيْنَةَ فِي آخِرِ رَمَضَانَ، فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا يَحْيَى، هَلْ سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ الْمُبَارَكَةِ شَيْئًا؟ فَقَالَ: نَعَمْ، جَلَسْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي آخِرِ هَذَا الشَّهْرِ فَقُلْنَا: يَا نَبِيَّ اللهِ، مَتَى نَلْتَمِسُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ الْمُبَارَكَةَ؟ فَقَالَ: «الْتَمِسُوهَا هَذِهِ اللَّيْلَةَ لِمَسَاءِ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ». فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: فَهِيَ إِذًا أُولَى ثَمَانٍ، فَقَالَ: «إِنَّهَا لَيْسَتْ بِأُولَى ثَمَانٍ، وَلَكِنَّهَا أُولَى سَبْعٍ، مَا تُرِيدُ بِشَهْرٍ لا يَتِمُّ؟».

4522- … Muâz b. Abdullah'tan, o kardeşi Abdullah b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre, Hz. Ömer döneminde bir adam şöyle demişti: Abdullah b. Üneys Cüheynelilerin sohbet meclislerinde Ramazanın sonlarında yanımıza oturmuştu. Bunun üzerine ben ona: Ey Ebu Yahya! Şu mübarek gece hakkında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bir şey işittin mi? diye sordum.

O şu cevabı verdi: Evet, işittim. Bu ayın sonlarına doğru Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'le birlikte oturmuştuk. Ey Allah'ın Peygamberi! Bu mübarek geceyi ne zaman araştıralım? diye sorduk. O: ***"Onu bu gece arayın"*** dedi. Kastettiği ise 23. akşam idi. Orada bulunanlardan birisi: O halde bu (geriye kalan) sekizin ilkidir deyince Allah Rasulü: ***"Hayır, bu gece sekizin ilki değildir, yedinin ilkidir. Sen (otuza) tamamlanmayan bir aydan ne istersin?"*** dedi.

٤٥٢٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُنَيْسٍ، قَالَ: كُنَّا بِالْبَادِيَةِ فَقُلْنَا: إِنْ قَدِمْنَا بِأَهْلِنَا، شَقَّ ذَلِكَ عَلَيْنَا، وَإِنْ خَلَّفْنَاهُمْ أَصَابَهُمْ ضَيْعَةٌ فَبَعَثُونِي، وَكُنْتُ أَصْغَرَهُمْ، إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، فَأَمَرَنَا بِلَيْلَةِ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ.

4523- … Abdurrahman b. Ka'b b. Malik'ten, o Abdullah b. Üneys'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Çölde idik. Ailemizle birlikte (Medine'ye) gidersek bu bize ağır gelirdi. Onları bırakıp gidersek bu sefer zorluklarla karşılaşırlardı. Bundan dolayı en küçükleri olan beni Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gönderdiler. Ben de bu hususu ona zikredince o, bize yirmi üçüncü geceyi (ihya etmemizi) emretti.

٤٥٢٤- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: حَدَّثَنِي اِبْنُ لَهِيعَةَ، قَالَ: ثَنَا بُكَيْر بْنُ الْأَشَجِّ قَالَ: سَأَلْتُ ضَمْرَةَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُنَيْسٍ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ، فَقَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يُخْبِرُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: «تَحَرَّوْهَا لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ فَكَانَ يَنْزِلُ كَذَلِكَ».

4524- … Bize Bukeyr b. el-Eşec tahdis edip dedi ki: Ben Damra b. Abdullah b. Üneys'e kadir gecesine dair soru sordum. O, şöyle dedi: Babamı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu haber verirken dinledim: ***"Onu yirmi üçüncü gecede araştırın."*** Bu sebeple o da bu şekilde (Medine'ye) inerdi.

٤٥٢٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى الْحِمَّانِيُّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ بِشْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُنَيْسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «رَأَيْتِنِي فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ كَأَنِّي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ فَأَصَابَتْنَا لَيْلَةُ مَطَرٍ». فَصَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصُّبْحَ فَرَأَيْتُهُ يَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ، فَإِذَا هِيَ لَيْلَةُ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ.

4525- … Bişr b. Said'den, o Abdullah b. Üneys'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kadir gecesinde kendimi su ve çamur içerisinde secde ederken gördüm."***

Bir gece üzerimize yağmur yağdı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bize sabah namazını kıldırdı. Onun su ve çamur içerisinde secde ettiğini gördüm. Baktım ki o gece yirmi üçüncü gece imiş.[306]

***

Bu konuda İbn Ömer ve Ebu Zerr *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiğimiz hadise gelince; onların rivayetlerinde bu gecenin Ramazan ayının son yedi gecesinde araştırılması emredilmektedir.

Bundan dolayı bu gecenin ayın diğer günleri arasında o yedi gece içerisinde olması ihtimali olduğu gibi bu yedi gecede de onların dışında ayın diğer günlerinde de olması ihtimali vardır. Ancak o yedi gecede olması ihtimali daha yüksektir. Bundan dolayı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onlara bu yedi gecede de aynı şekilde bu geceyi araştırmalarını emretmiştir.

Yine İbn Ömer *radıyallahu anh* yolu ile Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun, ashaba bu geceyi son on günde aramalarını emrettiği de rivayet edilmiştir.

٤٥٢٦- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ

306 Buhârî, Leyletu'l-Kadr, 2, 3; Müslim, Sıyâm, 213, 214; Ebu Davud, Ramazan, 3; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 70, 24, 60.

بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْتَمِسُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ، فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ».

4526- … Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kadir gecesini Ramazan ayının son on gecesinde araştırın"*** dedi.[307]

٤٥٢٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَأَى رَجُلٌ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي النَّوْمِ، كَأَنَّهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ، فِي سَبْعٍ وَعِشْرِينَ، أَوْ تِسْعٍ وَعِشْرِينَ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَأَتْ، بِالْهَمْزِ أَيْ: اتَّفَقَتْ فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ، فِي الْوِتْرِ».

4527- … Salim'den, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam kadir gecesini rüyasında gördü. Sanki bu gece son on gecede 27. ya da yirmi dokuz. gecede imiş gibi gördü.

Bunun üzerine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Gördüğüm kadarıyla rüyalarınız birbirleriyle uyumludur. Bu sebeple bu geceyi son on gecenin tekli gecelerinde arayın."***[308]

***

Görüldüğü gibi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın kendisinden rivayet etmiş olduğu bu hadiste kadir gecesinin son on günde araştırılmasını emretmektedir. Nitekim bundan önce yine Allah Rasulü'nden nakletmiş olduğumuz İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadiste de son yedi gecede araştırılmasını emretmektedir.

İbn Ömer'in Allah Rasulü'nden o gecenin Ramazanın son yedi gecesinde araştırılmasını kendilerine emrettiğine dair naklettiği rivayet, yedi günden önce son on günde araştırılmasını emretmesine aykırı değildir.

307 Buhârî, İ'tikâf, 1, 9, Leyletu'l-Kadr, 2, 3; Ebu Davud, Ramazan, 2, 3; İbn Mâce, Sıyâm, 56; Dârimî, Savm, 56.

308 Buhârî, Teheccüd, 21, Leyletu'l-Kadr, 2; Müslim, Sıyâm, 205; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 6, 8.

Çünkü İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan nakledilen onun son yedi gecede olduğuna dair rivayet, o gecenin ayın diğer günlerinde olmadığını göstermemektedir. Ancak bu gecenin son yedi gecede olması mümkündür. Bunun için Ebu Zerr'in rivayet ettiği hadiste olduğu gibi, son on gecede araştırılmasını emretmişken, daha sonra bu son yedi gecede araştırılmasını emretmiş olması da mümkündür. Böylelikle bu gece, ayın diğer günleri arasında son yedi gecede araştırılır. Bununla birlikte bu, beraberinde gerçeğin söz konusu olmadığı bir araştırmadır.

Bundan dolayı İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği bu hususa delil olacak bir hadisin gelip gelmediğini öğrenmek istedik ve şunu gördük:

٤٥٢٨- حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا آدَم، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا عُقْبَةُ بْنُ حُرَيْثٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ أَنَّهُ قَالَ: «الْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ، فَإِنْ عَجَزَ أَحَدُكُمْ وَضَعُفَ، فَلا يُغْلَبَنَّ عَلَى السَّبْعِ الْبَوَاقِي».

4528- … Bize Ukbe b. Hureys tahdis edip dedi ki: Ben İbn Ömer'i, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet ederken dinledim: ***"Siz o geceyi son on gecede arayın. Eğer sizden bir kimse, (on gecenin tamamında) aramaktan zayıf düşerse (acze düşerse) geri kalan yedi gecede aramaktan asla geri kalmasın."***[309]

***

İşte bizim İbn Ömer *radıyallahu anh* yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu şekilde zikretmiş olduğumuz bu rivayet, kadir gecesinin son yedi gecede bulunması ihtimalinin, bundan önceki son on günde bulunması ihtimalinden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Abdullah b. Üneys *radıyallahu anh*'dan zikrettiğimiz rivayetlerde ise Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona o geceyi yirmi üçüncü gecede araştırmasını emrettiğini görüyoruz. Bu ise gecenin bütün Ramazan ayı içerisinde muayyen olarak yalnızca o gecede araştırılacağı ihtimalini de ifade eder.

Eğer durum böyle ise kadir gecesinin son yedi geceden önce olması da

309 Müslim, Sıyâm, 209; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 91.

mümkündür. Buna göre bu da bu gecenin son yedi gecede araştırılmasına dair verilmiş emrin dışında kalır. Çünkü ayın otuz günden az olmaması mümkündür. Bu takdirde bu gece geriye kalan sekiz gecenin birincisi olur.

İşte bu da, bizim bu bölümde daha önce nakletmiş olduğumuz bir rivayette bu hususta açıklanması zor olan anlamın mahiyetine delil olmaktadır. Söz konusu bu rivayet Abdullah b. Üneys *radıyallahu anh*'ın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine bunu yirmi dokuz çeken bir Ramazan ayında emretmiş olduğunu bildiren rivayetidir. Bu durumda o gece, son yedi gecenin ilk gecesi idi. Son sekizin ilki değildi. Böylelikle bu da, Allah Rasulü'nün bu gecenin son yedi gecede araştırılmasına dair verdiği emrin kapsamına girmektedir. Ancak bütün bunlar, araştırılması esası ile ilgilidir, kesin olarak bir anlam ifade etmemektedir.

٤٥٢٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثنَا ابْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُنَيْسٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنِّي أَكُونُ بِبَادِيَةٍ يُقَالُ لَهَا الْوَطْأَةُ، وَإِنِّي - بِحَمْدِ اللهِ - أُصَلِّي بِهِمْ فَمُرْنِي بِلَيْلَةٍ مِنْ هَذَا الشَّهْرِ، أَنْزِلُهَا إِلَى الْمَسْجِدِ فَأُصَلِّيهَا فِيهِ. قَالَ: «انْزِلْ لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ، فَصَلِّهَا فِيهِ، وَإِنْ أَحْبَبْت أَنْ تَسْتَتِمَّ آخِرَ الشَّهْرِ فَافْعَلْ، وَإِنْ أَحْبَبْت فَكُفَّ». فَكَانَ إِذَا صَلَّى صَلَاةَ الْعَصْرِ، دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَلَا يَخْرُجُ إِلَّا لِحَاجَةٍ حَتَّى يُصَلِّيَ الصُّبْحَ، فَإِذَا صَلَّى الصُّبْحَ، كَانَتْ دَابَّتُهُ بِبَابِ الْمَسْجِدِ.

4529- … Bana Abdullah b. Üneys'in oğlu, babasından, onun Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e şöyle dediğini tahdis etti: Ben el-Vet'a diye anılan çöllük bir yerde bulunurum ve ben -Allah'a hamd olsun- oradakilere imam olup namaz kıldırıyorum. Bu sebeple bana bu ayda çölden mescide gelip namaz kılarak geçireceğim bir gece emret.

Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***"yirmi üçüncü gece gel ve bu geceyi bu mescitte namaz kılarak geçir. Eğer ayın sonuna kadar tamamlamayı istersen yapabilirsin, değilse yapmayabilirsin."***

Bunun üzerine ikindi namazını kıldığında mescide girer ve sabah nama-

zını kılıncaya kadar -bir ihtiyacı olması dışında- dışarı çıkmazdı. Sabah namazını kıldığı vakitte ise bineği mescidin kapısında olurdu.

***

İşte bu hadiste, son yedi gecenin diğerlerinde olmadığı şekilde araştırma özelliğinin yirmi üçüncü gece için tayin edilmiş olduğunu görüyoruz.

٤٥٣٠- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ بِلَالِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُنَيْسٍ، عَنْ أَبِيهِ بِلَالِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَطِيَّةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُنَيْسٍ أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ، فَقَالَ: «إِنِّي رَأَيْتُهَا فَأُنْسِيتُهَا، فَتَحَرَّهَا فِي النِّصْفِ الْآخِرِ». ثُمَّ عَادَ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: «فِي ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ تَمْضِي مِنَ الشَّهْرِ». قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ: فَأَخْبَرَنِي أَبِي أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ أُنَيْسٍ كَانَ يُحْيِي لَيْلَةَ سِتَّ عَشْرَةَ إِلَى لَيْلَةِ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ، ثُمَّ تُقْصَرُ.

4530- … Bize İbn Ebi Fudeyk tahdis edip dedi ki: Bana Abdulaziz b. Bilal b. Abdullah b. Üneys babası Bilal b. Abdullah'tan tahdis etti. O Atiyye b. Abdullah'tan, o babası Abdullah b. Üneys'ten rivayet ettiğine göre, Abdullah, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kadir gecesine dair soru sormuş, Allah Rasulü de şöyle buyurmuştur: ***"O gece bana gösterildi fakat sonra o gecenin hangisi olduğu bana unutturuldu. Bundan dolayı sen onu (Ramazan ayının) son yarısında araştır."*** Daha sonra tekrar dönüp ona sorunca Allah Rasulü: ***"Ayın geriye bıraktığın yirmi üçüncü gününden itibaren (araştır)"*** dedi.

Abdulaziz dedi ki: Bana babamın haber verdiğine göre, Abdullah b. Üneys onaltıncı geceden yirmi üçüncü geceye kadar olan geceleri ihya eder, sonrakileri etmezdi.

***

İşte bu hadiste, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona bu geceyi ayın ikinci yarısında, bundan sonra da ona yirmi üçüncü gecede araştırmasını emrettiği anlatılmaktadır.

Böylelikle bu hadisin ihtiva ettiği anlam, bundan önce Abdullah b. Üneys *radıyallahu anh*'dan nakletmiş olduğumuz hadisin anlamına gelmektedir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Abdullah b. Üneys'e kadir gecesini sözünü ettiğimiz gecede araştırmasını emretmiştir. Ancak onun, bu araştırmanın o sene böyle olması dolayısıyla emretmiş olması mümkündür. Buna sebep ise Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in görmüş olduğu rüyadır. Onun dışında diğer yıllarda böyle olmaması ihtimali olmakla birlikte o yıl için böyle idi.

Bu hususta daha önce Bişr b. Said'in Abdullah b. Üneys *radıyallahu anh*'dan zikretmiş olduğumuz şekilde görmüş olduğu rüya ile ilgili naklettiği rivayete gelince; bu, Ebu Said yolu ile Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bundan farklı olarak da rivayet edilmiştir.

٤٥٣١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَيْمُونٍ، قَالَ: ثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ حَدَّثَهُ، قَالَ: أَتَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، فَقُلْتُ: هَلْ سَمِعْتَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَذْكُرُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، اِعْتَكَفْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَشْرَ الأَوْسَطَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ، فَلَمَّا كَانَ صَبِيحَةُ عِشْرِينَ، قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِينَا فَقَالَ: «مَنْ كَانَ خَرَجَ فَلْيَرْجِعْ فَإِنِّي أُرِيتُ اللَّيْلَةَ وَإِنِّي أُنْسِيتُهَا وَإِنِّي رَأَيْتُ أَنِّي أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ، فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ، فِي وِتْرٍ». قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: وَمَا نَرَى فِي السَّمَاءِ قَزَعَةً، فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ، إِذَا سَحَابٌ مِثْلُ الْجِبَالِ فَمُطِرْنَا حَتَّى سَالَ سَقْفُ الْمَسْجِدِ، وَسَقْفُهُ يَوْمَئِذٍ، مِنْ جَرِيدِ النَّخْلِ، حَتَّى رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ، حَتَّى رَأَيْتُ أَثَرَ الطِّينِ فِي أَنْفِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4531- … el-Evzâî dedi ki: Bize Yahya'nın tahdis ettiğine göre, Ebu Seleme kendisine tahdis ederek şöyle demiştir: Ebu Said el-Hudrî'nin yanına giderek: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'i kadir gecesinden söz ederken dinledin mi? diye sordum O: Evet, dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ile birlikte Ramazan ayının ortasındaki on günde itikafa girdik. Yirminci günü sabahında Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ayağa kalkarak bize şöyle hitap etti: ***"Mescitten dışarıya çıkmış olan geri dönsün. Çünkü bu gece bana gösterildi ve bu gece bana unutturuldu. Fakat ben kendimi***

su ve çamur içinde secde ederken gördüm. Bu sebeple siz bu geceyi Ramazan ayının son on gününün tek gecelerinde araştırın.”

Ebu Said dedi ki: Gökte tek bir bulut parçası dahi görmüyorduk. Gece olunca dağları andıran bulutlar görünüverdi. Üzerimize yağmur yağdı. O kadar ki, mescidin çatısı aktı. O zaman mescidin tavanı hurma dallarındandı ve ben, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in su ve çamur içinde secde ettiğini gördüm. Hatta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in burnunda çamur izini dahi gördüm.[310]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadiste de kadir gecesinin o yıl yirmi birinci gecede olduğu belirtilmektedir.

Bununla birlikte o senenin, İbn Üneys *radıyallahu anh*'ın hadisinde yirmi üçüncü gecesinde kadir gecesi bulunduğu belirtilen seneden farklı bir sene olması da mümkündür. Bu da, bu iki hadisin birbiriyle çelişmemesi için yapılan açıklamalar arasında en uygun olandır.

٤٥٣٢- وَقَدْ حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ، قَالَ: ثَنَا زُهَيْرٌ، قَالَ: ثَنَا حُمَيْدٌ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُخْبِرَنَا بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ فَتَلَاحَى رَجُلَانِ، فَقَالَ: «خَرَجْتُ لِإِخْبِرَكُمْ بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ، فَتَلَاحَى فُلَانٌ وَفُلَانٌ، فَرُفِعَتْ، وَعَسَى أَنْ تَكُونَ خَيْرًا لَكُمْ، فَالْتَمِسُوهَا فِي التَّاسِعَةِ وَالسَّابِعَةِ وَالْخَامِسَةِ».

4532- … Bize Humeyd, Enes'ten tahdis etti. O Ubâde b. es-Samit'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kadir gecesini bildirmek üzere yanımıza geldi. O sırada iki adam tartıştı. Allah Rasulü şöyle buyurdu: ***“Size kadir gecesini haber vermek için çıktım. Fakat filan ve falan kişi tartışınca o gece kaldırıldı. Bunun sizin için daha hayırlı olacağı umulur. Bu sebeple siz bu geceyi dokuzuncu, yedinci ve beşinci gecede araştırın.”***[311]

310 Buhârî, Leyletu'l-Kadr, 2, 3, İ'tikâf, 1; Müslim, Sıyâm, 213, 218; Ebu Davud, Ramazan, 3; Nesâî, Sehv, 98; İbn Mâce, Sıyâm, 56; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 24, 495.

311 Buhârî, Îmân, 36, Leyletu'l-Kadr, 4, Edeb, 44; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 313, 314.

٤٥٣٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: ثَنَا ثَابِتٌ وَحُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4533- … Bize Sâbit ve Humeyd, Enes'ten tahdis ettiler. O Ubâde b. es-Samit'ten, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynı hadisi rivayet etti.

***

İşte bu hadiste de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, bu geceyi muayyen bir gece olarak gördüğünü ve onlara artık bundan sonra dokuzuncu, yedinci ve beşinci gecelerde araştırmalarını emrettiğini görüyoruz.

İşte bu da, bu gecenin bir yılda belli muayyen bir gecede olacağına, bundan sonra ise o geceden bir başka gecede olacağına delildir.

İşte bu da, bizim İbn Üneys *radıyallahu anh*'ın hadisi ile ilgili olarak benimsediğimiz anlama delil olmaktadır.

Yine bu konuda Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan da şu rivayet nakledilmiştir:

٤٥٣٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: ثَنَا يُونُسُ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أُرِيتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ، ثُمَّ أَيْقَظَنِي بَعْضُ أَهْلِي فَنَسِيتُهَا، فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْغَوَابِرِ».

4534- … İbn Şihâb'dan, o Ebu Seleme'den, onun Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Bana kadir gecesi gösterildi. Sonra aile halkımdan birisi beni uyandırdı ve bunun üzerine bu gece bana unutturuldu. Siz bu geceyi geriye kalan on gecede araştırın."***[312]

٤٥٣٥- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يَحْيَى، عَنِ

312 Müslim, Sıyâm, 208, 212; Dârimî, Savm, 56.

الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أُرِيتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ، فَأُنْسِيتُهَا فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْغَوَابِرِ».

4535- … *ez-Zührî dedi ki*: Ebu Seleme'nin bana tahdis ettiğine göre, Ebu Hureyre *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bana kadir gecesi gösterildi. Fakat o gece bana unutturuldu. Bu sebeple siz onu geriye kalan on gecede araştırın."***[313]

٤٥٣٦- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اِلْتَمِسُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ، فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ».

4536- … Asım b. Kuleyb'den, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Kadir gecesini Ramazan ayının son on gecesinde araştırın."***[314]

***

Bu hadiste de, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e daha önceden kadir gecesi olduğu gösterilen o gecenin unutturulduğu belirtilmektedir. Bu ise, o gece gelmeden önce olmuştu. Bundan dolayı o vakitten sonra içinde bulundukları Ramazan ayının son on gününde kadir gecesinin araştırılmasını emretti.

Bu ise Ubâde b. es-Samit *radıyallahu anh*'ın hadisinde belirtilenlere muhaliftir. Ancak bu işin iki ayrı yılda gerçekleşmiş olması mümkündür. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bu yıllardan birisinde Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın sözünü ettiği şekilde kadir gecesi gelmeden önce o geceyi görmüş olabilir. Bu ise, bundan sonraki yıllarda kadir gecesinin Ramazan ayının daha önceki günlerinde olmasına mani değildir.

Ubâde *radıyallahu anh*'ın Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği, onun, o yıldaki kadir gecesini muayyen olarak bildikten sonra

313 4534 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
314 Buhârî, İ'tikâf, 1, 9, Leyletu'l-Kadr, 2, 3; Ebu Davud, Ramazan, 2, 3; Nesâî, Sehv, 98; İbn Mâce, Sıyâm, 56; Dârimî, Savm, 56.

o geceyi onlara haber vermek üzere çıktığına ve o bilginin kaldırıldığına, arkasından onlara artık bundan sonraki yıllarda yedinci, beşinci ve dokuzuncu gecelerde aramalarını emrettiğine dair zikretmiş olduğu hadise gelince; bütün bunlar da aynı şekilde kesin olarak o gecenin hangisi olduğunu değil araştırılması gerektiğini göstermektedir.

٤٥٣٧- حَدَّثَنَا بَحْرُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اُطْلُبُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ تِسْعًا يَبْقَيْنَ وَسَبْعًا يَبْقَيْنَ، وَخَمْسًا يَبْقَيْنَ».

4537- … Ebu Nadra'dan, onun Ebu Said'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Kadir gecesini son on günde dokuz gece kala, yedi gece kala ve beş gece kala araştırın."***[315]

***

Bununla, itikafta bulunduğu ve kendisine kadir gecesinin gösterilip unutturulduğu yıl(daki kadir gecesin)i kastetmiş olması mümkündür. Ancak bu gecenin tekli bir günde olduğunu bilmiştir. Bu sebeple onlara bu geceyi o son on günün tekli günlerinde aramalarını emretmiş, daha sonra yağmur yağınca bunu o yılki kadir gecesinin muayyen olarak o gece olduğuna delil saymıştır.

Fakat bunda, kadir gecesinin daha sonra gelecek olan yıllarda acaba yine bizzat o gecede mi, ondan önceki gecede mi yoksa ondan sonraki bir gecede mi olduğuna bir delil bulunmamaktadır.

Yine aynı şekilde bu hususta Ebu Nadra'nın Ebu Said'den, onun Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiğinin bütün yıllarda olması ihtimali de vardır.

O takdirde bunun anlamıyla bu bölümde daha önce İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan nakletmiş olduğumuz rivayetin anlamı aynı olur. Ancak Ebu Said *radıyallahu anh*'ın hadisinde fazladan bir husus ifade edilmiştir. O da, bu gecenin son on günün tek gecelerinde olacağı hususudur.

315 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 14, 43, II, 291.

٤٥٣٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ صَالِحٍ الْأَزْدِيُّ، قَالَ: ثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْتَمِسُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ وِتْرًا».

4538- … Asım b. Küleyb'den, o babasından, o İbn Abbas'tan, o Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kadir gecesini Ramazan ayının son on gününün tek gecelerinde araştırın"*** buyurdu.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu hususta söylenecekler de, Ebu Nadra'nın Ebu Said *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiği hadis hakkında söyleneceklerin aynısıdır.

٤٥٣٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا مُعَاوِيَةُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَحَرَّوْهَا لِعَشْرٍ يَبْقَيْنَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ».

4539- … Hişâm b. Urve'den, o babasından, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"O geceyi Ramazan ayının son on gününde araştırın"*** buyurdu.

***

Yine bu hadis hakkında söylenecekler Ebu Nadra'nın, Ebu Said *radıyallahu anh*'dan rivayet ettiği hadis hakkında söyleneceklerin aynısıdır.

٤٥٤٠- وَقَدْ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا وَهْبٌ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «تَحَرَّوْهَا لَيْلَةَ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ يَعْنِي لَيْلَةَ الْقَدْرِ».

4540- … Abdullah b. Dinar'dan, onun İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Onu -kadir gecesini - yirmi yedinci gecede araştırın."***

٤٥٤١- حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: أَنَا آدَم، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4541- … Bize Abdullah b. Dinar'ın İbn Ömer'den tahdis ettiğine göre, o, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in aynı sözleri söylediğini rivayet etmiştir.

٤٥٤٢- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَارِمٌ أَبُو النُّعْمَانِ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَأَتْ، أَنَّهَا لَيْلَةُ السَّابِعَةِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ، فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّيهَا فَلْيَتَحَرَّهَا لَيْلَةَ السَّابِعَةِ مِنَ الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ».

4542- … Eyyub'dan, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Ben, gördüğünüz rüyaların bu gecenin son on gününün yedinci gecesinde olduğu hususunda birbiriyle örtüştüğünü görüyorum. Bu sebeple bu geceyi kim araştıracak ise son on günün yedinci gecesinde araştırsın."***[316]

***

Bunun da, aynı şekilde muayyen bir yılda böyle olması ihtimali olduğu gibi bütün yıllarda da böyle olması ihtimali vardır. Ancak bütün bunlar, kesinlikle öyle olduğunu ifade etmemekte, bunun araştırılması gerektiğini belirtmektedir.

Bundan önce Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Abdullah b. Üneys'e bu kabilden vermiş olduğu emirlere dair zikretmiş olduğumuz hadiste (4523, 4524, 4525, 4529, 4530 no'lu hadislerde) zikrettiklerimizin de aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* tarafından o yılda araştırılması anla-

316 Buhârî, Leyletu'l-Kadr, 2, 3, Teheccüd, 21; Müslim, Sıyâm, 205, 206; Ebu Davud, Ramazan, 5; Tirmizî, Savm, 71; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 2, 27, 62…

mında söylenmiş olması ihtimali vardır. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e o gecenin bulunduğu vakit gösterilmiş sonra da unutturulmuştu.

O halde bu rivayetlerin hiçbirisinde kadir gecesinin muayyen olarak hangi gece olduğunu gösteren bir husus bulunmamaktadır. Ancak Ebu Zerr *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kendisine şöyle dediğini rivayet etmiştir: ***"Bu gece Ramazan ayının ilk on gününde ya da son on günündedir."*** Çünkü Ebu Zerr'in bu bölümün baş taraflarında kendisinden rivayet etmiş olduğumuz (4518 no'lu) hadisinde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bu gecenin vaktine dair soru sorduğu belirtilmişti.

Böylelikle bu gecenin, ortadaki on günde olmayacağı belirtilirken, geri kalan yirmi günün ya ilk on gününde ya da son on gününde olacağı sabit olmaktadır.

Yine sözü geçen bu hadiste Ebu Zerr *radıyallahu anh*'ın, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e bu gecenin yirmi günün hangisinde olduğuna dair yeni bir soru sorduğu ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ona bu geceyi son on günde araştırmasını emrederek cevap verdiği belirtilmektedir.

Bundan dolayı biz de bunun dışındaki rivayetleri inceledik. Bu yirmi gün arasında muayyen olarak hangi gecede olduğuna delil olacak bir şey var mı diye baktık ve şunu gördük:

٤٥٤٣- قَدْ حَدَّثَنَا، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ الصُّنَابِحِيِّ، عَنْ بِلَالٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَيْلَةُ الْقَدْرِ، لَيْلَةُ أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ.

4543- ... Ebu'l-Hayr es-Sunâbihî'den, onun Bilal'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kadir gecesi yirmi dördüncü gecedir"*** buyurmuştur.

***

Bu hadiste, bu gecenin muayyen bir gecede bulunduğuna delil bulunmaktadır. Ancak Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bundan farklı bir rivayet de gelmiştir.

٤٥٤٤- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ رَبِّهِ، قَالَ: ثَنَا بَقِيَّةُ، عَنِ ابْنِ ثَوْبَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدَةُ بْنُ أَبِي لُبَابَةَ، عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ، عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْلَةُ الْقَدْرِ، لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ وَعَلامَتُهَا أَنَّ الشَّمْسَ تَصْعَدُ، لَيْسَ لَهَا شُعَاعٌ كَأَنَّهَا طَسْتٌ».

4544- … Zirr b. Hubeyş'den, o Übey b. Kab'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kadir gecesi yirmi yedinci gecedir. Alameti de güneşin göz kamaştırıcı bir ışığı olmadan adeta büyük bir leğenmiş gibi yükselmesidir."***[317]

٤٥٤٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدَةُ بْنُ أَبِي لُبَابَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي زِرُّ بْنُ حُبَيْشٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ، وَبَلَغَهُ أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ قَالَ: مَنْ قَامَ السَّنَةَ كُلَّهَا، أَصَابَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ. فَقَالَ أُبَيٌّ: واللهِ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، إِنَّهَا لَفِي رَمَضَانَ، واللهِ الَّذِي لا إِلَهَ إِلا هُوَ، إِنِّي لَأَعْلَمُ أَيَّ لَيْلَةٍ هِيَ. أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَقُومَهَا لَيْلَةَ صَبِيحَةِ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ.

4545- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Bişr b. Bekir, el-Evzâî'den tahdis etti. el-Evzâî dedi ki: Bana Abde b. Ebi Lubâbe tahdis edip dedi ki: Bana Zirr b. Hubeyş tahdis edip dedi ki: Ben, İbn Mesud'un: "Kim bütün seneyi (geceleyin) kıyamla (namaz kılarak) geçirecek olursa kadir gecesini bulmuş olur" dediğinin ulaşması üzerine Übey b. Ka'b'ın şöyle dediğini işittim: Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah adına yemin ederim ki, şüphesiz bu gece Ramazan ayındadır. Kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah adına yemin ederim ki, ben o gecenin hangi gece olduğunu biliyorum. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bizlere yirmi yedinci gün sabahlayacağımız geceyi kıyamla (namaz kılarak) geçirmemizi emretti.

٤٥٤٦- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ، قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ أَبِي النَّجُودِ، عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ، قَالَ: قُلْتُ لِأُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ: إِنَّ عَبْدَ اللهِ كَانَ يَقُولُ فِي

317 Ebu Davud, Ramazan, 2; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 130, 131, 132.

لَيْلَةِ الْقَدْرِ: مَنْ قَامَ الْحَوْلَ أَدْرَكَهَا فَقَالَ: رَحْمَةُ اللهِ عَلَى أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَمَا وَالَّذِي يُحْلَفُ بِهِ، لَقَدْ عَلِمَ أَنَّهَا لَفِي رَمَضَانَ، وَأَنَّهَا لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ قَالَ: فَلَمَّا رَأَيْتُهُ يَحْلِفُ لا يَسْتَثْنِي قُلْتُ: مَا عَلَّمَك بِذَلِكَ؟ قَالَ: بِالآيَةِ الَّتِي أَخْبَرَنَا بِهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَحَسَبْنَا وَعَدَدْنَا، فَإِذَا هِيَ لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ، يَعْنِي أَنَّ الشَّمْسَ لَيْسَ لَهَا شُعَاعٌ.

4546- … Asım b. Ebi'n-Necûd'dan, o Zirr b. Hubeyş'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Übey b. Kab'a: Abdullah (b. Mesud) kadir gecesi hakkında: "Seneyi (gecelerini) kıyamla geçiren o geceyi idrak eder" derdi deyince o, bana şöyle dedi: Allah'ın rahmeti Abdurrahman'ın babasına olsun. Bana gelince, adına yemin edilen hakkı için söylüyorum ki, o hiç şüphesiz bu gecenin Ramazan ayında ve yirmi yedinci gece olduğunu çok iyi biliyordu. (Zirr b. Hubeyş) dedi ki: Ben onun inşaallah demeden yemin ettiğini görünce bunu nereden öğrendin? dedim. Şu cevabı verdi: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bize haber vermiş olduğu alamet ile biz hesap ettik ve saydık. Bunun yirmi yedinci gece olduğunu gördük.

Bununla güneşin doğarken gözü kamaştırmayacak şekilde doğuşunu kastetmektedir.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Übey b. Ka'b *radıyallahu anh*, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklederek bu gecenin ***yirmi yedinci*** gece olduğunu haber vermekte ve Abdullah b. Mesud'un "Seneyi kıyamla geçiren o geceyi bulur" sözünü de kabul etmemektedir.

Ancak Abdullah (b. Mesud)'un, Übey b. Ka'b *radıyallahu anh*'ın bu geceyi bildiğine dair yemin ettiği şekilde, kadir gecesinin Ramazan ayında olduğunu söylediği rivayet edilmiş olmakla beraber yirmi yedinci gece olduğu hususunda farklı sözler söylediği belirtilmiştir.

٤٥٤٧- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ حُجَيْرٍ التَّغْلِبِيِّ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: الْتَمِسُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ، فِي لَيْلَةِ تِسْعٍ وَعَشَرَةٍ

مِنْ رَمَضَانَ، صَبِيحَتُهَا صَبِيحَةُ بَدْرٍ، وَإِلا فَفِي لَيْلَةِ إِحْدَى وَعِشْرِينَ، أَوْ فِي ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ.

4547- … Huceyr et-Tağlibî'den, o el-Esved'den, o Abdullah'tan, şöyle dediğini rivayet etti: Kadir gecesini Ramazanın yirmi dokuzuncu gecesinde araştırın. O gecenin sabahı Bedir (savaşının olduğu) sabahtır. Yoksa yirmi birinci gecede ya da yirmi üçüncü gecede (araştırın).

***

Abdullah *radıyallahu anh*'dan zikrettiğimiz üzere bu gecenin yirmi dokuzuncu gece olmasını, Ebu Zerr *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu gecenin ayın ilk on ve son on günü olmak üzere yirmi gününden birisinde bulunduğuna dair nakletmiş olduğu rivayet geçersiz kılmaktadır.

Yine Abdullah (b. Mesud) *radıyallahu anh*'dan bu konuda şu rivayet de nakledilmiştir:

٤٥٤٨- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ جَعْدَةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ فَقَالَ: «أَيُّكُمْ يَذْكُرُ لَيْلَةَ الصَّهْبَاوَاتِ». قَالَ عَبْدُ اللهِ: أَنَا واللهِ، بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللهِ، وَبِيَدِي تَمَرَاتٌ أَتَسَحَّرُ بِهِنَّ، وَأَنَا مُسْتَتِرٌ بِمُؤَخِّرَةِ رَحْلِي مِنَ الْفَجْرِ، وَذَلِكَ حِينَ يَطْلُعُ الْفَجْرُ.

4548- … Ebu Ubeyde'den, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kadir gecesine dair soru soruldu. O: ***"es-Sahbâvât*[318] *gecesini hanginiz hatırlıyor?"*** diye sordu. Abdullah dedi ki: Anam babam sana feda olsun ey Allah'ın Rasulü! Allah'a yemin ederim ben hatırlıyorum. O gece elimde sahur vakti yediğim birkaç hurma vardı. Ben o esnada bineğimin (devemin) eğerinin arka tarafındaki yüksekliğin ar-

318 es-Sahbâvât şeklinde çoğul ya da es-Sahbâ şeklinde tekil olarak da kullanılır. Hayber yakınlarındaki bir yerin adıdır. Bkz. Ahmed Abdurrahman el-Bennâ, *el-Fethu'r-Rabbânî*, X, 283 (Çeviren).

kasında fecrin doğduğu vakit saklanıyordum. Bu da fecrin doğduğu zaman idi.[319]

***

Bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e kadir gecesine dair soru sorulunca o, onlara bu gecenin hangi gece olduğunu bildirmekte ve bunun es-Sahbâvât gecesi olduğunu haber vermektedir.

Abdullah *radıyallahu anh* da, bu geceyi tan yeri ağardığında ayın saçtığı ışık ile de nitelendirmektedir. Bu ise ancak ayın sonlarında olur. İşte bu da, aynı şekilde Übey *radıyallahu anh*'ın söylediklerine delildir.

Aziz ve Celil olan Allah'ın Kitabı'nda da kadir gecesinin özellikle Ramazan ayında olduğuna delil olacak ayetler vardır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ***"Ha, mim. Apaçık ve açıklayıcı olan kitaba yemin olsun. Şüphesiz biz onu mübarek bir gecede indirdik. Muhakkak biz korkutup uyaranlarız. O gecede hikmetli her bir iş ayrılır"*** (ed-Duhan, 44/1-4).

Yüce Allah hikmetli her bir işin kendisinde ayrıldığı gecenin kadir gecesi olduğunu haber vermektedir. Bu gece ise, Kur'an'ın indirildiği gecedir. Diğer taraftan Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: ***"O Ramazan ayı ki, Kur'an o ayda indirilmiştir"*** (el-Bakara, 2/185).

Bununla, bu gecenin Ramazan ayında olduğu sabit olmaktadır. Fakat bu gecenin Ramazan ayının hangi gecesi olduğunu bilmeye ihtiyacımız vardır.

Buna delil olan ise Bilal'in Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği yirmi dördüncü gece olduğuna, Übey b. Ka'b *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiği yirmi yedinci gece olduğuna dair zikrettiğimiz hadislerdir.

Aynı şekilde Muaviye yolu ile de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, Übey *radıyallahu anh*'ın bu hususta Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiği rivayetin bir benzeri rivayet edilmiştir.

319 *el-Fethu'r-Rabbânî*, X, 283'de sondaki fecr kelimesi yerine "ay" demek olan "el-kamer" kelimesi yer almaktadır. Bu da "ay doğduğu zaman" anlamına gelir. Ahmed Abdurrahman el-Bennâ bu ibare ile ilgili olarak da şunları söylemektedir: Ayın tan yeri ağardığı vakit doğduğu gece 27. gecedir. Çünkü ay o vakitte ancak 27. gece doğar (Çeviren). Hadis Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 376, 396, 453'te yer almaktadır.

٤٥٤٩- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ، قَالَ: ثنا أُبَيٌّ، قَالَ: ثنا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: سَمِعْتُ مُطَرِّفَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يُحَدِّثُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ، قَالَ: «لَيْلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ».

4549- ... Katâde dedi ki: Mutarrif b. Abdullah'ı, Muaviye b. Ebi Süfyan'dan tahdis ederken dinledim. O Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber kadir gecesinin ***"yirmi yedinci gece"*** olduğunu söylemiştir.

***

İşte bu, Yüce Allah'ın Kitabı'nın ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in sünnetinin bize delalet edip gösterdiği kadir gecesinin hangi gece olduğuna dair ulaşabildiğimiz bilginin son noktasıdır.

Bunun dışında ashabdan ve tabilerinden nakledilmiş rivayetlerin ihtiva ettikleri anlam, sözünü ettiğimiz bu anlamların kapsamına girmektedir.

Kadir gecesi hakkında gelmiş rivayetleri zikretmeye gerek duymamızın sebebi ise bizim mezhebimize mensup ilim adamlarının -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- bir erkeğin karısına: Sen kadir gecesinde boşsun demesi halinde boşanmanın ne zaman gerçekleşeceği hususu ile ilgili farklı görüşlere sahip olmalarıdır.

Ebu Hanife -Yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demiştir: Erkek, karısına bu sözü Ramazan ayından önce söylemişse Ramazan ayı geçmedikçe boşanma gerçekleşmez.

Buna sebep ise, bu bölümde zikrettiğimiz üzere kadir gecesinin Ramazan ayının hangi gecesinde olduğu ile ilgili olarak bu gecenin ayın tamamında ya da ayın özel bir gecesinde olduğuna dair farklı rivayetlerin gelmiş olmasıdır. Ebu Hanife: Bundan dolayı ayın tamamı geçmedikçe boşanmanın gerçekleştiğine dair hüküm vermem. Çünkü ben ancak bununla onun boşanmayı gerçekleştirdiği zamanın geçmiş olduğunu ve artık boşanmanın kesinlikle tahakkuk ettiğini bilmiş olurum, demiştir.

Yine o şöyle demiştir: Eğer erkek, karısına bu sözü Ramazanın başında, sonunda ya da ortasında söylemiş ise ayın geri kalan günleri geçmedikçe ve

gelecek senenin Ramazan ayının tamamı da bitmedikçe boşanma gerçekleşmez.

Yine Ebu Hanife -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demektedir: Çünkü kadir gecesinin, içinde bulunduğu ayın geçmiş günlerinde olmuş olması mümkündür. Dolayısıyla ertesi senenin Ramazan ayının tamamı da geçmedikçe boşanma gerçekleşmez. Bununla birlikte kadir gecesinin içinde bulunduğu ayın geri kalan günlerinde olması ihtimali de vardır. Bu takdirde boşanma o gece gerçekleşir. Bu durumda bu kişi karısına Ramazan ayından önce: Sen kadir gecesinde boş ol, diyen kimse durumunda olur. Bu takdirde Ramazan ayı geçmedikçe onun hakkında karısının kendisinden boş olduğu hükmü verilmez.

Devamla şöyle demektedir: Bunu tespit etmek imkânsız olduğundan, ben de gerçekleştiğine dair bilgim kesinleşmedikçe boşanmanın meydana geldiğine hüküm vermiyorum. Bunu ise içinde bulunduğu Ramazan ayı ile ertesi yılın Ramazan ayı geçmedikçe bilmeme imkân yoktur.

İşte bu hususta Ebu Hanife *radıyallahu anh*'ın mezhebi (benimsediği görüşü) bu idi.

Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- ise bir defasında aynı görüşü ifade etmiş, bir başka sefer ise şöyle demiştir: Erkek, karısına böyle bir sözü Ramazanın bir kısmında söyleyecek olursa ertesi senenin Ramazan ayından o kadarlık bir gün geçmedikçe boşanma gerçekleşmez.

Bunu şöyle açıklıyor: Çünkü bu süre geçtiği takdirde, o sözü söylediği andan itibaren sene tamamlanmış olur. Kadir gecesi de senenin tamamında olabildiğinden, bu yolla biz boşanmanın gerçekleştiğini bilmiş oluruz.

Ebu Cafer dedi ki: Bana göre bu görüşün bir değeri yoktur. Çünkü bizlere tek bir yılda eksiksiz bir Ramazan ayının bulunmadığı o yıl gibi her yılda kadir gecesinin bulunacağı söylenmemiştir.[320] Bize söylenen ise ancak şundan ibarettir: Kadir gecesi her senenin Ramazan ayındadır. İşte Yüce Allah'ın

320 Bu ibarenin iyice anlaşılabilmesi için şunu hatırlayalım: Karısını boşayan adam, bu boşamayı Ramazan ayının bir bölümünde gerçekleştirdiğine göre ertesi sene aynı güne gelinince arka arkaya tam bir Ramazan ayı geçmemiş olur. Çünkü bu boşamayı yaptığı zamanda Ramazan ayının bir kısmı geçmişti. Ertesi sene aynı güne gelinince ise Ramazan ayının sadece o zamana kadarki kısmı geçmiş olur. Böylelikle sene içerisinde iki ayrı seneye bölünmeden tam bir Ramazan ayı geçmemiş olur (Çeviren).

Kitabı'nın bize gösterdiği de, bu bölümün bundan önceki kısımlarında zikretmiş olduğumuz üzere Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bize söylediği de budur.

Durum böyle olduğuna göre, bir kimse Ramazan ayının bir kısmı geçtikten sonra karısına sen kadir gecesi boş ol, demiş ise kadir gecesinin o ayın önceki günlerinde geçmiş olması ihtimali vardır.

Böylelikle o andan itibaren ertesi yılın Ramazan ayının aynı vaktine kadar bir yıl geçmesi halinde bu yıl içerisinde kadir gecesi olmamış olur.

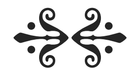
İşte sözünü ettiğimiz bu durum sebebiyle Ebu Yusuf'un -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- belirttiğimiz görüşünün tutarsızlığı ortaya çıkar ve buna bağlı olarak Ebu Hanife *radıyallahu anh*'ın benimsediği görüşün doğruluğu sabit olur.

Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bir başka defasında da şöyle demiştir: Koca, karısına bu sözü Ramazan ayının bir kısmı geçtikten sonra söyleyecek olursa talak yirmi yedinci gece geçmedikçe gerçekleşmez.

O, anladığımız kadarıyla -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu gecenin Ramazan ayının muayyen bir gecesinde olduğuna dair nakledilmiş rivayet doğrultusunda bu kanaate sahip olmuştur ki bu da Bilal'in rivayet ettiği hadis ile Übey b. Kab'ın rivayet ettiği hadistir.

Buna göre yirmi yedinci gece geçtiği takdirde kadir gecesinin de geçtiği bilinmiş olur, buna bağlı olarak da boşanmanın gerçekleştiği yönünde hüküm verilir. Bundan önce ise bu gecenin geçtiği bilinemez. Bundan dolayı bu boşanmanın gerçekleştiğine de hüküm verilemez.

Bu bölümde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğumuz rivayetler bu görüşün lehine delil olmaktadır.

٨- بَابُ طَلَاقِ الْمُكْرَهِ

8- MUKREHİN (ZORLANAN KİMSENİN) BOŞAMASI

٤٥٥٠- حَدَّثَنَا رَبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ بَكْرٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَجَاوَزَ اللهُ لِي عَنْ أُمَّتِي، الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ، وَمَا اُسْتُكْرِهُوا عَلَيْهِ».

4550- … Ubeyd b. Umeyr'den, o İbn Abbas'tan, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Allah, benim için ümmetimin hatalı işlerini, unutarak yaptıklarını ve zorlanarak yaptırıldıkları işleri bağışladı."***[321]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, erkek, karısını boşamaya, bir kadını nikâhlamaya, yemin etmeye ya da bir köleyi azad etmeye veya buna benzer bir işi yapmaya zorlansa ve o da sonunda bu işlerden birini zorlanarak yapacak olsa bütün bunların batıl olacağı kanaatini benimsemiştir. Çünkü bu işlerin her biri Yüce Allah'ın ümmetini sorumlu tutmayıp Peygamber'i için bağışladığı hususlar kapsamına girmektedir. Bu konuda da bu hadisi delil göstermişlerdir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Aksine,

321 İbn Mâce, Talâk, 16.

ikrah (zorlanma) halinde yaptığı yemine bağlı kalması gerekir. Eşini boşaması, kölesini azad etmesi, bir kadını nikâhlaması, boşamış olduğu eşine -zorlama sonucu- geri dönmesi hep gerçekleşir.

Bu hadis ile ilgili olarak da birinci görüş sahiplerinin yorumladıkları anlamdan farklı bir yorum yapmış ve şöyle demişlerdir:

Bu husus özellikle şirk ile ilgilidir. Çünkü onlar, bir zamanlar küfür diyarı olan bir yerde yaşıyorlardı ve henüz küfürden yeni kurtulup imana girmişlerdi. Müşrikler de güçleri yettiği zamanlar onları küfrü ikrar edip söylemeye zorluyorlar, onlar da bunu dilleri ile ikrar edip söylüyorlardı. Müşrikler bu baskıyı Ammâr b. Yâsir *radıyallahu anh*'a da, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından başkalarına da yapmışlardı. Bundan dolayı haklarında: ***"Kalbi iman ile dolu olduğu halde zorlananlar müstesna olmak üzere..."*** (en-Nahl, 16/106) ayeti nazil oldu.

Bazen de yanılarak İslam'dan önce alışageldikleri sözleri söyledikleri de oluyordu, kimi zaman hata ederek bu gibi sözleri söyledikleri de oluyordu. Bundan dolayı Yüce Allah onların bu hallerini bağışladı. Çünkü onlar, bu işleri tercihleriyle ve kasti olarak yapmıyorlardı.

Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- da bu tefsiri (yorumu) benimsemişti. Bize bunu el-Keysânî babasından tahdis ederek nakletti.

Hadisin gerçekten bu anlama gelme ihtimali vardır. Bununla birlikte birinci görüş sahiplerinin yorumladıkları anlama gelme ihtimali de vardır. Her iki ihtimale de gelebildiğinden, biz de bu iki yorumdan birisini tespit etmek ve bu hadisin geldiği anlamı kabul ederek öylece yorumlamak için bu hadisin anlamlarına açıklık getirme gereği duyduk.

Bundan dolayı bu hususu inceledik. Hatanın, kişinin başka bir şey yapmak isterken bir diğer işi kasıt olmadan ve istemeden yapması demek olduğunu gördük. Yanılmanın (sehv) ise kişinin, bir işi maksat olarak gözetip kasti olarak yapmakla birlikte, o işi yapmaktan kendisini engelleyen hususu fark etmeden yapması olduğunu tespit ettik.

Erkek belli bir kadını kendisinin eşi olduğunu unutup kasti olarak boşayacak olursa herkes ittifakla onun yaptığı bu boşamanın geçerli olduğunu kabul etmiştir. Hiç kimse bu yanılması dolayısıyla böyle bir boşanmanın gerçekleşmeyeceğini söylememiş, bu yanılmayı, affedilen yanılma kapsamında değerlendirmemişlerdir.

Affedilen yanılma kapsamına sözünü ettiğimiz boşama, yemin ve köle azad etme girmediğine göre, bu hususların hiçbirisi de affedilen, zorlanılarak yapılan işler kapsamına giremez.

İşte bununla da, boşamayı, köle azad etmeyi ve yemin etmeyi bunun kapsamında değerlendirenlerin görüşlerinin tutarsızlığı ortaya çıkmaktadır.

Yine birinci görüş sahipleri, görüşlerinin lehine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilen şu rivayeti de delil göstermişlerdir:

٤٥٥١- وَسَلَّمَ حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ التَّيْمِيِّ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ اللَّيْثِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ إِلَى امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ».

4551- … Alkame b. Vakkâs el-Leysî'den rivayete göre, o Ömer b. el-Hattab'ı minber üzerinde şunları söylerken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Ameller ancak niyetlere göredir. Her kişi için de ancak niyet ettiği şey vardır. Bu sebeple kim Allah ve Rasulü için Hicret ederse, onun Hicreti Allah ve Rasulü içindir. Kim de bir dünyalık elde emek ya da bir kadın ile evlenmek amacıyla Hicret ederse onun da Hicreti, Hicret ettiği şey içindir."***[322]

٤٥٥٢- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4552- … Bize Hammâd b. Zeyd, Yahya b. Said'den tahdis etti. O da hadisi senediyle aynen zikretti.

***

322 Buhârî, Bedu'l-Vahy, 1, Îmân, 41, Nikâh, 5, Talâk, 11; Müslim, İmâre, 155; Ebu Davud, Talâk, 11; Tirmizî, Fezâilu'l-Cihâd, 16; Nesâî, Tahâret, 59, Talâk, 24, Eymân, 19; İbn Mâce, Zühd, 26; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 25, 43.

Bu görüş sahipleri şöyle derler: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ameller niyetlere göredir"*** dediğine göre, boşama olsun, köle azad etme olsun, bunlardan başka herhangi bir iş olsun niyet bulunmadan hiçbir amelin geçerli olmayacağı da sabit olmaktadır.

Ancak bu hususta diğerlerinin lehine olan deliller arasında şu da vardır: Bu sözle, bize muhalif görüşte olanların sözünü ettiği anlam kastedilmiş değildir. Bundan maksat, karşılıklarında sevap verilmesi gereken amellerdir.

Nitekim Allah Rasulü'nün: ***"Ameller niyetlere göredir. Her kişi için niyet ettiği ne ise ancak o vardır"*** sözüyle, sevap türünden karşılığı vardır demek istediğini görüyoruz. Daha sonra ise: ***"Kim Allah ve Rasulü için Hicret ederse, onun Hicreti Allah ve Rasulü içindir. Kim de bir dünyalık elde emek ya da bir kadın ile evlenmek amacıyla Hicret ederse onun da Hicreti, Hicret ettiği şey içindir."*** buyurmaktadır. Bu ise, ancak muhacir kimsenin yaptığı amelinde yani Hicretinde ne şekilde karşılık alacağına dair Hz. Peygamber'in kendisine sorulan soruya verdiği bir cevaptır. O: ***"Ameller niyetlere göredir"*** demiş ve hadiste belirtilen ifadeleri kullanmıştır. Bunun ise, boşama, köle azad etme, ric'i talak ile boşanmış kadına dönme ve yemin etmenin ikrah ile yapılmasıyla hiçbir ilgisi yoktur.

O halde ilk başta sözünü ettiğimiz birinci görüş sahiplerinin lehine bu hadisin, ikinci olarak sözünü ettiğimiz görüş sahiplerine karşı delil olamayacağı ortaya çıkmaktadır.

İkinci görüş sahiplerinin sözünü ettiğimiz görüşlerine gösterdikleri deliller arasında şu da vardır:

٤٥٥٣- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ جُمَيْعٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الطُّفَيْلِ، قَالَ: ثَنَا حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ، قَالَ: مَا مَنَعَنِي أَنْ أَشْهَدَ بَدْرًا، إِلا أَنِّي خَرَجْتُ أَنَا وَأَبِي، فَأَخَذَنَا كُفَّارُ قُرَيْشٍ، فَقَالُوا: إِنَّكُمْ تُرِيدُونَ مُحَمَّدًا فَقُلْنَا: مَا نُرِيدُ إِلا الْمَدِينَةَ فَأَخَذُوا مِنَّا عَهْدَ اللهِ وَمِيثَاقَهُ لَنَنْصَرِفَنَّ إِلَى الْمَدِينَةِ، وَلا نُقَاتِلُ مَعَهُ فَأَتَيْنَا رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْنَاهُ فَقَالَ: «انْصَرِفَا مِنَ الْوَفَاءِ نَفِي -ضِدُّ الْغَدْرِ- لَهُمْ بِعُهُودِهِمْ، وَنَسْتَعِينُ اللهَ عَلَيْهِمْ».

4553- … Bize Ebu't-Tufeyl tahdis edip dedi ki: Bize Huzeyfe b. el-Yemân tahdis edip dedi ki: Beni Bedir'e katılmaktan alıkoyan tek husus şu olmuştu: Babam ile birlikte çıkmıştım. Bizi Kureyş kafirleri yakalayarak sizler Muhammed'e gitmek istiyorsunuz, dediler. Biz: Bizim istediğimiz sadece Medine'ye gitmektir, dedik. Bunun üzerine bizden yalnızca Medine'ye gideceğimize ve onunla birlikte savaşmayacağımıza dair Allah adına ahid aldılar ve yemin verdirdiler. Sonra Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gittik, ona bunu haber verdik. O da bize: ***"Gidin ve ahdinize bağlı kalın. Onlara verdiğimiz ahidlere bağlı kalmak, vefakârlığın bir gereğidir. Onlara karşı Allah'tan yardım dileyeceğiz"*** dedi.[323]

٤٥٥٤- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنِ الْوَلِيدِ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ، عَنْ حُذَيْفَةَ، قَالَ: خَرَجْتُ أَنَا وَأَبِي حُسَيْلٍ، وَنَحْنُ نُرِيدُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ.

4554- … Ebu't-Tufeyl'den, o Huzeyfe'den rivayet ettiğine göre, o: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gitmek arzusu ile babamla birlikte yola çıktım, dedi sonra da hadisi buna yakın olarak zikretti.

***

Bu görüş sahipleri şöyle derler: Müşrikler, her ikisine söz aldıkları konuda baskı yaptıkları ve zorlama ile yemin ettirdikleri için Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* onların Bedir'e katılmalarını engellediğine göre, isteyerek yapılan yeminle, zorlanarak yapılan yeminin aynı olduğu sabit olmaktadır. İşte boşamak ve köle azad etmek de böyledir.

Nakledilen rivayetlerin ihtiva ettikleri anlamların bir kısmına vakıf olunduğu takdirde rivayetlere karşı takınılacak en uygun tutum işte budur. Geri kalan rivayetler mümkün olduğu kadarıyla vakıf olunan bu anlama aykırı düşmeyecek şekilde yorumlanır ki, birbirleriyle çelişmesinler.

İşte yaptığımız bu açıklamalar ile İbn Abbas *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği (4550 no'lu) hadisin şirk hakkında, Huzeyfe *radıyallahu anh*'ın rivayet

323 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 395.

ettiği (4553 no'lu) hadisin de talak, yeminler ve benzeri durumlar hakkında olduğu sabit olmaktadır.

Bu konunun nazar (akli düşünme ve kıyas) açısından hükmüne gelince; şüphesiz ki kişinin ikrah ile (zorlanarak) yaptığı bir işi, şu iki durumdan birisine girer:

Ya o işi yapmak üzere zorlanan kimse, onu zorlanarak yaptığından o işi hiç yapmamış kimse hükmündedir. Bu durumda ona bir şey düşmez.

Ya da o işi işleyen kişi hükmündedir. Bu durumda da ona zorlanmadan yapması halinde ne düşüyorsa aynı şeyler gerekir.

Biz bu hususu inceleyince ilim adamlarının: Kadının, Ramazan ayında oruçlu iken ya da hac sırasında kocasının zorlamasıyla cinsel ilişkide bulunması durumunda haccının da, aynı şekilde orucunun da batıl olacağı hususunda görüş ayrılığı içerisinde olmadıklarını gördük.

Bu hususta onlar, ikrahı (zorlamayı) göz önünde bulundurmayıp bu işin ikrah ile yapılması ile isteyerek yapılması arasında fark görmemişlerdir. Bu durumda kadın da hiçbir şey yapmamış hükmünde değerlendirilmemiştir. Aksine kadın, işlemesi halinde hakkında hükmün söz konusu olacağı kimse durumunda kabul edilip değerlendirilmiştir. Bu konuda özel olarak sadece ondan günah kaldırılmıştır.

Aynı şekilde bir adam bir başka adamı bir kadın ile cinsel ilişkiye girmeye zorlasa kadın da çaresiz böyle bir durumla karşı karşıya kalsa kıyasa göre kadına ödenmesi gereken mehri cinsel ilişkide bulunan kişi öder, zorlayan kişi değil. Bundan sonra cinsel ilişkide bulunan kişi de dönüp bu mehri zorlayan kişiden geri alamaz. Çünkü zorlayan kişi cinsel ilişkide bulunmuş değildir ki cinsel ilişkisi sebebiyle mehir ödemekle yükümlü olsun. Böyle bir cinsel ilişki halinde yerine getirilmesi gereken yükümlülük yalnızca cinsel ilişkide bulunan kişi hakkındadır, başkası hakkında söz konusu değildir.

Bu hususlarda bu işleri yapmak üzere zorlanan kimse hakkında aynı işleri isteyerek yapmış kimsenin hükmü ne ise o hükmün verileceği sabit olduğuna ve bundan dolayı bu işleri yaptığı için zorlanan kimseye bu işleri isteyerek yapan kimse hakkında yerine getirmesi gereken mali yükümlülükleri de gerekli gördüklerine göre, zorlama halinde karısını boşayana, kölesini azad edene ve karısına ric'at yapana da aynı şekilde o işi isteyerek yapan hakkındaki

hükmün verileceği ve böylelikle bütün fiillerinin onun için bağlayıcı olacağı da sabit olmaktadır.

Bir kimse: O halde böyle birisinin alışverişini ve icare akdi yapmasını niçin geçerli kabul etmiyorsun? diyecek olursa ona şöyle cevap verilir: Bizler, alışverişlerin ve icare akitlerinin, kusurlardan dolayı görme muhayyerliği ve şart muhayyerliği sebebiyle geri çevrildiklerini gördük. Ancak nikâh da talak da kadına ric'at yapmak da köle azad etmek de böyle değildir.

Bundan dolayı, öngörülen muhayyerlik şartlarıyla ve görmemiş olma ya da kusurlar dolayısıyla geri çevrilmek gibi asıldaki kusurlar sebebiyle bozulan akitler ikrah sebebiyle de bozulurlar. Ancak sübutundan sonra herhangi bir şey sebebiyle bozulması gerekmeyen tasarruflar da ikrah ile de başka bir şey ile de bozulmazlar.

İşte bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

Bizler sünnetin de buna benzer şekilde geldiğini gördük:

٤٥٥٥- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوُحَاظِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حَبِيبِ بْنِ أَرْدَكَ أَنَّهُ سَمِعَ عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ يَقُولُ: أَخْبَرَنِي يُوسُفُ بْنُ مَاهَكَ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «ثَلَاثٌ جِدُّهُنَّ جِدٌّ، وَهَزْلُهُنَّ جِدٌّ، النِّكَاحُ، وَالطَّلَاقُ، وَالرَّجْعَةُ».

4555- … Bize Abdurrahman b. Habîb b. Erdek'in tahdis ettiğine göre, o Ata b. Ebi Rabâh'ı şöyle derken dinlemiştir: Bana Yusuf b. Mâhek'in haber verdiğine göre, o Ebu Hureyre'yi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu naklederken dinlemiştir: ***"Üç şeyin ciddisi de ciddidir, şakası da ciddidir. Nikâh, talak ve ric'at."***[324]

٤٥٥٦- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ وَأَسَدٌ، قَالَا: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَبِيبِ بْنِ أَرْدَكَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنِ ابْنِ مَاهَكَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

324 Ebu Davud, Talâk, 9; Tirmizî, Talâk, 9; İbn Mâce, Mukaddime, 7, Talâk, 13.

4556- … Bize Abdulaziz b. Muhammed ed-Derâverdî, Abdurrahman b. Habîb b. Erdek'ten tahdis etti. O Ata b. Ebi Rabâh'dan, o İbn Mâhek'ten, o Ebu Hureyre'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Üç şeyin ciddisi de, şakası da ciddidir"*** buyurmakla, gerçekleşmesinden sonra nikâhın batıl olamayacağını, aynı şekilde talakın da ric'atin de böyle olduğunu ortaya koymaktadır.

Hâlbuki bizler, alışverişlerin bu anlamda yorumlandıklarını görmüyoruz. Aksine alışverişler bunun tam zıttına göre ele alınmışlardır. Buna göre, oyun ve eğlence türünden alışveriş yapan kimsenin bu alışverişinin batıl olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde kiralayan kimsenin bu kiralaması da batıl olur.

O halde bunun bize göre -doğrusunu en iyi bilen Allah'tır- böyle olmasının tek sebebi, alışverişlerin ve icarelerin sözünü ettiğimiz sebepler ile bozulmalarıdır. Bundan dolayı belirttiğimiz hususla (ikrah ile) geçersiz kılındıkları gibi şaka ile yapılmaları halinde de geçersiz sayılmışlardır.

Ancak boşamak, köle azad etmek ve ric'at yapmak gibi diğer işler bu türden hiçbir sebep dolayısıyla batıl olmadıklarından, şaka sebebiyle de bunların geri çevrilmeyecekleri tespit edilmiştir.

Aynı şekilde nazar açısından (kıyas bakımından) sözünü ettiğimiz sebepler dolayısıyla geçersiz kabul edilen bir tasarruf, ikrah (zorlama) sebebi ile de geçersizdir. Bu sebepler dolayısıyla geçersiz kabul edilmeyen bir tasarruf ikrah sebebiyle de geçersiz değildir.

Bu husus Ömer b. Abdulaziz'den de rivayet edilmiştir:

٤٥٥٧- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَلَافُ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ سَوَاءٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو سِنَانٍ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ يَقُولُ: ﴿طَلَاقُ السَّكْرَانِ وَالْمُكْرَهِ جَائِزٌ﴾.

4557- … Bize Ebu Sinan tahdis edip dedi ki: Ömer b. Abdulaziz'in: ***"Sarhoşun ve ikrah altında bırakılanın (zorlananın) boşaması caizdir"*** dediğini işittim.

٩- بَابُ الرَّجُلِ يَنْفِي حَمْلَ امْرَأَتِهِ أَنْ يَكُونَ مِنْهُ

9- HAMİLE OLAN KARISININ KARNINDAKİ ÇOCUĞUN KENDİSİNDEN OLMADIĞINI İDDİA EDEN ERKEK(İN HÜKMÜ)

Ebu Cafer dedi ki: Bazıları şu kanaattedir: Erkek, hamile olan karısı hakkında kendisinden hamile kalmadığı iddiasında bulunursa hâkim, karısı ile onun arasında bu hamilelik sebebiyle lanetleşme yaptırır, çocuğu annesinin bakımına verir ve kadının kocasından bain olarak ayrıldığına hükmeder.

Bu hususta da Abde b. Süleyman'ın el-A'meş'den, onun İbrahim'den, onun Alkame'den, onun Abdullah'tan, onun da Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den (bu şekilde) rivayet ettiği, Hz. Peygamber'in hamilelik sebebiyle lanetleşme yaptırdığına dair hadisi delil göstermişlerdir.

Ebu Yusuf -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bir defasında böyle bir görüşü ifade etmişse de bu, onun meşhur görüşü değildir.

Bu hususta başkaları bu görüş sahiplerine muhalefet ederek şöyle demektedirler: Hâkim, hamilelik sebebiyle lanetleşme yaptırmaz. Çünkü kadının durumunun hamilelik olmama ihtimali de vardır. Zira kadının hamile olduğu izlenimini veren görünürdeki hali, gerçek anlamda bir hamilelik olduğu anlamına gelmeyebilir ve böyle bir şey yanılma olabilir. O halde, bu vehme kapılarak yanılan kimsenin çocuğun kendisinden olmadığını söylemesi lanetleşmelerini gerektirmez.

Bunların lehine ve birinci görüş sahiplerinin aleyhine olan delillerden birisi de, birinci görüş sahiplerinin kendilerine karşı delil olarak gösterdikleri

hadisin muhtasar bir hadis olup onu ihtisar edenin bu hadisi rivayet ederken yanlışlık yapmış olmasıdır.

Hadisin aslı ise şundan ibarettir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* karı-koca arasında kadın hamile olduğu halde lanetleşme yapmıştır. Bize göre bu lanetleşme kazf (zina iftirası) sebebi ile yapılmıştı. Hamileliğin kendinden kabul edilmediği için yapılmış değildi. Bundan dolayı hadisi rivayet eden, bu lanetleşmenin hamilelik sebebi ile olduğu yanılgısına düşmüş ve hadisi dediğimiz şekilde ihtisar etmiştir.

Bu husustaki hadisin aslı şu şekildedir:

٤٥٥٨- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: بَيْنَا نَحْنُ عَشِيَّةً فِي الْمَسْجِدِ إِذْ قَالَ رَجُلٌ: إِنَّ أَحَدُنَا رَأَى مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلاً، فَإِنْ قَتَلَهُ قَتَلْتُمُوهُ، وَإِنْ هُوَ تَكَلَّمَ جَلَدْتُمُوهُ، وَإِنْ هُوَ سَكَتَ، سَكَتَ عَلَى غَيْظٍ، لَاَسْأَلَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ أَحَدُنَا رَأَى مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلاً، فَإِنْ قَتَلَهُ قَتَلْتُمُوهُ، وَإِنْ هُوَ تَكَلَّمَ جَلَدْتُمُوهُ، وَإِنْ سَكَتَ، سَكَتَ عَلَى غَيْظٍ، اللَّهُمَّ أُحْكُمْ .فَأُنْزِلَتْ آيَةُ اللِّعَانِ، قَالَ عَبْدُ اللهِ: فَكَانَ ذَلِكَ الرَّجُلُ، أَوَّلُ مَنْ اُبْتُلِيَ بِهِ.

4558- … Süleyman'dan, o İbrahim'den, o Alkame'den, o Abdullah'tan, şöyle dediğini rivayet etti: Biz bir akşam mescitte iken bir adam: Bizden bir kimse, karısı ile bir erkeği görecek olur da onu öldürürse siz o kimseyi öldürürsünüz. Eğer bunu anlatacak olursa ona celde cezası uygularsınız. Eğer susacak olursa öfkesini içinde bastırarak susar. Andolsun, ben bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e soracağım, dedi ve sordu. Dedi ki: Ey Allah'ın Rasulü! Birimiz karısı ile birlikte bir adamı görürse ve onu öldürürse siz de onu öldürürsünüz. Eğer bunu söylerse ona celde cezası uygularsınız. Susar, sesini çıkarmazsa öfkesini içinde bastırarak susar. Allah'ım hükmet!

Bunun akabinde lian (lanetleşme ayeti) indirildi. Abdullah dedi ki: O adam bu bela ile sınanan ilk kişi oldu.[325]

325 Müslim, Liân, 10; Ebu Davud, Talâk, 27; Nesâî, Talâk, 38; İbn Mâce, Talâk, 27; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 422.

٤٥٥٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ، قَالَ: ثَنَا حَكِيمُ بْنُ سَيْفٍ، قَالَ: ثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: قَامَ رَجُلٌ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ: أَرَأَيْتُمْ إِنْ وَجَدَ رَجُلٌ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلاً؟ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ وَزَادَ فِيهِ: وَقَالَ عَبْدُ اللهِ: فَابْتُلِيَ بِهِ، وَكَانَ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلاعَنَ امْرَأَتَهُ، فَلَمَّا أَخَذَتْ امْرَأَتُهُ تَلْتَعِنُ، قَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَهْ فَالْتَعَنَتْ». فَلَمَّا أَدْبَرَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَعَلَّهَا أَنْ تَجِيءَ بِهِ أَسْوَدَ جَعْدًا فَجَاءَتْ بِهِ أَسْوَدَ جَعْدًا».

4559- … el-A'meş'den, o İbrahim'den, o Alkame'den, o Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Cuma gecesi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescidinde bir adam ayağa kalkarak: Bir adam karısı ile bir başka adamı bulacak olursa ne dersiniz? dedi. Sonra (Alkame) hadisi buna yakın olarak zikretti ve şunları ekledi: Abdullah dedi ki: Bu adam bu hal ile sınandı. Ensardan bir adamdı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek karısı ile lanetleşti. Karısı lanetleşmeye başlayacakken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Sen bu işten vazgeç"*** dediyse de kadın lanetleşti. Dönüp gidince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Muhtemelen bu kadın çocuğunu esmer ve kıvırcık saçlı olarak doğuracaktır"*** dedi. Gerçekten de kadın, çocuğunu esmer ve kıvırcık saçlı olarak doğurdu.

٤٥٦٠- حَدَّثَنَا يَزِيدُ، قَالَ: ثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عُمَرَ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4560- Bize Yezid tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasen b. Ömer b. Şakîk tahdis edip dedi ki: Bize Cerîr, el-A'meş'ten tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

İşte lanetleşmeye dair Abdullah (b. Mesud) *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadisin aslı bu şekildedir ve bu, kazf (zina iftirası) sebebiyle yapılmış bir lanetleşmedir. Sözü geçen adam hamile olan karısına kazfte bulunmuştu. Yoksa bu lanetleşme, kadının hamileliği sebebiyle yapılmamıştır.

Bu hadisi yine bu şekilde İbn Mesud *radıyallahu anh*'dan başkaları da rivayet etmiştir:

٤٥٦١- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي اِبْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: ثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاعَنَ بَيْنَ الْعَجْلانِيِّ وَامْرَأَتِهِ وَكَانَتْ حُبْلَى. فَقَالَ زَوْجُهَا: واللهِ مَا قَرُبْتُهَا مُنْذُ عَفَرْنَا، -وَالْعَفْرُ: أَنْ يُسْقَى النَّخْلُ بَعْدَ أَنْ تُتْرَكَ مِنَ السَّقْيِ بَعْدَ الْابَارِ بِشَهْرَيْنِ-. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اَللَّهُمَّ بَيِّنْ». فَزَعَمُوا أَنَّ زَوْجَ الْمَرْأَةِ كَانَ حَمْشَ الذِّرَاعَيْنِ وَالسَّاقَيْنِ، أَصْهَبَ الشَّعَرَةِ، وَكَانَ الَّذِي رُمِيَتْ بِهِ اِبْنُ السَّحْمَاءِ قَالَ: فَجَاءَتْ بِغُلَامٍ أَسْوَدَ جَعْدٍ، قَطَطٍ، عَبْلِ الذِّرَاعَيْنِ، خَدْلِ السَّاقَيْنِ. قَالَ الْقَاسِمُ: فَقَالَ اِبْنُ شَدَّادِ بْنِ الْهَادِ: يَا أَبَا عَبَّاسٍ، أَهِيَ الْمَرْأَةُ الَّتِي قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ كُنْتُ رَاجِمًا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ لَرَجَمْتُهَا؟». فَقَالَ اِبْنُ عَبَّاسٍ: لا: وَلَكِنْ تِلْكَ اِمْرَأَةٌ كَانَتْ قَدْ أَعْلَنَتْ فِي الْإِسْلَامِ.

4561- … Bize el-Kasım b. Muhammed'in Abdullah b. Abbas'tan tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, el-Aclânî ile karısı arasında lanetleşme yaptırdı. Karısı hamile idi. Bu sebeple kocası: Allah'a yemin ederim, ben ona hurma ağaçlarımızı afr işlemine tabi tuttuğumuzdan bu yana yaklaşmadım, dedi. -Afr işlemi ise hurma ağaçlarının, tozlaşma işlemi yapılıp iki ay sulanmadan bırakıldıktan sonra sulanmaları demektir.-

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Allah'ım! Her şeyi açık seçik göster"*** dedi.

İddia ettiklerine göre, kadının kocasının kolları ve bacakları ince, saçları kızılımsı idi. Kadın ile zina etmekle itham olunan kişi ise İbnu's-Sahmâ idi.

(İbn Abbas) dedi ki: Kadın esmer, kıvırcık saçlı, kolları kalın, bacakları dolgun bir erkek çocuk doğurdu.

(Ravilerden) el-Kasım dedi ki: Bunun üzerine İbn Şeddâd b. el-Hâd: Ey Ebu Abbas! Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Eğer delil ve belge olmadan recm edecek olsaydım bu kadını recm ederdim"*** dediği kadın

bu mudur? sordu. İbn Abbas: Hayır, senin o dediğin İslam hakkında açıkça (kötü işler yapmış) birisi idi, dedi.[326]

٤٥٦٢- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ.

4562- … Ebu'z-Zinâd'dan, o el-Kasım'dan, o İbn Abbas'tan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.

٤٥٦٣- نَحْوَهُ حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ ثَنَا اِبْنُ أَبِي مَرْيَمَ، قَالَ أَخْبَرَنَا اِبْنُ أَبِي الزِّنَادِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ سُؤَالَ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ شَدَّادٍ، إِلَى آخِرِ هَذَا الْحَدِيثِ.

4563- … İbn Ebi'z-Zinâd bize haber vererek dedi ki: Bana babamın tahdis ettiğine göre, el-Kasım b. Muhammed bu hadisi kendisine İbn Abbas'tan aynen nakletmiştir. Ancak o Abdullah b. Şeddâd'ın sorusundan itibaren hadisin sonuna kadar olan kısmı rivayet etmemiştir.

٤٥٦٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلاً جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: مَا لِي عَهْدٌ بِأَهْلِي مُنْذُ عَفَرْنَا النَّخْلَ، فَوَجَدْت مَعَ اِمْرَأَتِي رَجُلاً. وَزَوْجُهَا نِضْوٌ حَمْشٌ، سَبِطُ الشَّعْرِ، وَالَّذِي رُمِيَتْ بِهِ إِلَى السَّوَادِ جَعْدٌ قَطَطٌ شَدِيدُ الْجُعُودَةِ أَوْ حَسَنُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ بَيِّنْ، ثُمَّ لاعَنَ بَيْنَهُمَا، فَجَاءَتْ بِهِ يُشْبِهُ الَّذِي رُمِيَتْ بِهِ».

4564- … el-Kasım b. Muhammed'den, onun İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre, bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek: Bizler

326 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 335.

hurma ağaçlarımızı tozlaştırıp daha sonra da suladığımızdan bu yana eşime yaklaşmadım. Fakat karımla birlikte bir adam buldum, dedi.

Kadının kocası zayıf, kolları ile bacakları ince, saçları düz birisiydi. Kendisi ile zina ettiği belirtilen kimse ise esmer, saçları oldukça dalgalı birisiydi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Allah'ım! Her şeyi açık seçik ortaya çıkar"*** dedi. Sonra aralarında lanetleşme yaptı. Kadın kendisi ile zina ettiği belirtilen kimseye benzeyen bir çocuk doğurdu.[327]

٤٥٦٥- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ مَخْلَدِ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ شَرِيكَ ابْنَ سَحْمَاءَ بِامْرَأَتِهِ، فَرُفِعَ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «ائْتِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ، وَإِلا فَحَدٌّ فِي ظَهْرِكَ». فَقَالَ: وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّ اللهَ يَعْلَمُ إِنِّي لَصَادِقٌ قَالَ: فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَهُ: «أَرْبَعَةٌ وَإِلا فَحَدٌّ فِي ظَهْرِكَ». قَالَ: وَاللهِ يَا رَسُولَ اللهِ، إِنَّ اللهَ يَعْلَمُ إِنِّي لَصَادِقٌ، يَقُولُ ذَلِكَ مِرَارًا وَلَيُنْزِلَنَّ اللهُ عَلَيْكَ مَا يُبَرِّئُ بِهِ ظَهْرِي مِنَ الْجَلْدِ. فَنَزَلَتْ آيَةُ اللِّعَانِ:﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلا أَنْفُسُهُمْ﴾ قَالَ: فَدُعِيَ هِلَالٌ فَشَهِدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ، وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَةَ اللهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ قَالَ: ثُمَّ دُعِيَتْ الْمَرْأَةُ فَشَهِدَتْ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ، فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الْخَامِسَةِ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قِفُوهَا فَإِنَّهَا مُوجِبَةٌ». قَالَ فَتَكَأْكَأَتْ حَتَّى مَا شَكَكْنَا أَنْ سَتُقِرُّ، ثُمَّ قَالَتْ: لا أَفْضَحُ قَوْمِي سَائِرَ الْيَوْمِ فَمَضَتْ عَلَى الْيَمِينِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «انْظُرُوا، فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَبْيَضَ سَبِطًا قَضِيءَ الْعَيْنَيْنِ، فَهُوَ لِهِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ، وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَكْحَلَ جَعْدًا حَمْشَ السَّاقَيْنِ، فَهُوَ لِشَرِيكِ ابْنِ سَحْمَاءَ». قَالَ: فَجَاءَتْ بِهِ أَكْحَلَ، جَعْدًا، حَمْشَ السَّاقَيْنِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ

327 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 357, 365.

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْلا مَا سَبَقَ مِنْ كِتَابِ اللهِ تَعَالَى، كَانَ لِي وَلَهَا شَأْنٌ». قَالَ: الْقَضِيءُ الْعَيْنَيْنِ: طَوِيلُ شَعْرِ الْعَيْنَيْنِ، لَيْسَ بِمَفْتُوحِ الْعَيْنَيْنِ».

4565- … İbn Sîrîn'den, o Enes b. Malik'ten rivayet ettiğine göre, Hilâl b. Ümeyye, Şerîk b. Sehmâ'nın, karısı ile zina ettiğini ileri sürdü. Bu iddiasını Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e ileterek dava etti. Allah Rasulü ona: ***"Ya dört şahit getir ya da senin sırtına had vurulur"*** dedi. Hilâl: Allah'a yemin ederim ey Allah'ın Rasulü! Şüphesiz Allah benim doğru söylediğimi biliyor, dedi.

(Enes) dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"Ya dört şahit getir ya da sırtına had vurulacaktır"*** demeye devam etti. Hilâl: Allah'a yemin ederim ey Allah'ın Rasulü! Şüphesiz Allah benim doğru söylediğimi biliyor, dedi. Bu sözünü defalarca tekrarladı. (Şöyle diyordu): Andolsun, Allah sana, kendisi sebebiyle sırtıma celde vurulmasına engel olacak hükümler indirecektir. Bunun üzerine lian ayeti olan: ***"Eşlerine zina isnad edip kendilerinden başka şahitleri olmayanların her birisinin şahitliği…"*** (en-Nur, 24/6) ayeti nazil oldu.

Enes dedi ki: Hilâl çağırıldı. Allah adına, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair şahitlik etti. Beşinci olarak da eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin üzerine olmasını diledi.

Enes dedi ki: Sonra kadın çağırıldı, o da Allah adına, onun (kocasının) yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa şahitlik etti. Beşinci şehadeti yapacağı zaman Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bu kadını durdurun. Çünkü o (beşincisi) gerektiricidir"*** dedi.

Enes dedi ki: Kadın durakladı, korktu. Öyle ki ikrar ve itiraf edeceğinden şüphe ettik. Daha sonra: Günün bundan sonraki kısmında yakınlarımı rezil etmeyeceğim, dedi ve yeminine devam etti.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Bakın, eğer kadın çocuğunu beyaz, düz saçlı, kirpikleri uzun olarak doğurursa çocuk Hilâl b. Ümeyye'dendir. Eğer gözleri sürmeli, saçları dalgalı, ince bacaklı doğurursa o zaman çocuk Şerîk b. Sahmâ'dandır"*** dedi.

Enes dedi ki: Kadın, çocuğu gözleri sürmeli, saçları dalgalı, bacakları ince olarak doğurdu. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle

dedi: ***"Şayet Yüce Allah'ın Kitabı'ndaki hüküm ve takdiri olmasaydı, ben ona ne yapacağımı bilirdim."***

(Ravi) dedi ki: Kirpikleri uzun demek: Gözlerinin kenarındaki kıllar uzun olup gözleri fazla iri olmayan demektir.[328]

٤٥٦٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ هِلالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ اِمْرَأَتَهُ بِشَرِيكِ ابْنِ سَحْمَاءَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنْظِرُوهَا، فَإِنْ جَاءَتْ، بِهِ أَبْيَضَ سَبِطًا قَضِيءَ الْعَيْنَيْنِ فَهُوَ لِهِلالِ بْنِ أُمَيَّةَ، وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَكْحَلَ جَعْدًا حَمْشَ السَّاقَيْنِ، فَهُوَ لِشَرِيكِ ابْنِ سَحْمَاءَ». فَجَاءَتْ بِهِ أَكْحَلَ جَعْدًا حَمْشَ السَّاقَيْنِ.

4566- ... Bize Hişâm, Muhammed'den tahdis etti. Onun Enes b. Malik'ten rivayet ettiğine göre, Hilâl b. Ümeyye eşinin Şerîk b. Sahmâ ile zina ettiği iddiasında bulundu. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunun üzerine şöyle buyurdu: ***"Bu kadına dikkat edin. Çocuğunu beyaz tenli, düz saçlı, uzun kirpikli olarak doğurursa, çocuk Hilâl b. Ümeyye'dendir. Gözleri sürmeli, saçları dalgalı, ince bacaklı olarak doğurursa Şerîk b. Sahmâ'dandır."*** Kadın, çocuğunu gözleri sürmeli, saçları dalgalı, ince bacaklı olarak doğurdu.[329]

٤٥٦٧- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ. ح

وَحَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالا: ثَنَا اِبْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ، أَنَّ عُوَيْمِرًا جَاءَ إِلَى عَاصِمِ بْنِ عَدِيٍّ فَقَالَ: أَرَأَيْتَ رَجُلاً وَجَدَ مَعَ اِمْرَأَتِهِ رَجُلاً فَقَتَلَهُ، أَتَقْتُلُونَهُ بِهِ؟ سَلْ لِي يَا عَاصِمُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَجَاءَ عَاصِمٌ، فَسَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسْأَلَةَ وَعَابَهَا، فَقَالَ عُوَيْمِرٌ: واللهِ لَآتِيَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «قَدْ أَنْزَلَ اللهُ فِيكُمْ قُرْآنًا».

328 Müslim, Liân, 11; Nesâî, Talâk, 37, 38; Malik, Talâk, 27; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 142.
329 4564 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

فَدَعَاهُمَا، فَتَقَدَّمَا، فَتَلاعَنَا، ثُمَّ قَالَ: كَذَبْتُ عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللهِ إِنْ أَمْسَكْتُهَا فَفَارَقَهَا وَمَا أَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِفِرَاقِهَا، فَجَرَتْ اَلسُّنَّةُ فِي الْمُتَلَاعِنَيْنِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اُنْظُرُوا، فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَحْمَرَ قَصِيرًا، مِثْلَ وَحَرَةٍ فَلا أُرَاهُ إِلا وَقَدْ كَذَبَ عَلَيْهَا، وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَسْحَمَ أَعْيَنَ ذَا أَلْيَتَيْنِ فَلا أَحْسَبُهُ إِلا وَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهَا». قَالَ: فَجَاءَتْ بِهِ عَلَى الْأَمْرِ الْمَكْرُوهِ.

4567- Bize Rabi’ el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis etti, H.

Bize Rabi’ el-Müezzin tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebi Zi’b, ez-Zührî’den tahdis etti. O Sehl b. Sa’d es-Sâidî’den rivayet ettiğine göre, Uveymir, Asım b. Adiy’in yanına gelerek şöyle dedi: Bir adam karısı ile birlikte bir başka adamı bulup da onu öldürürse ne dersin? Siz de o adama karşılık onu öldürür müsünüz ey Asım? Benim için bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e sor.

Asım gelip Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’e bunu sordu. (Allah Rasulü) bu soruyu uygun bulmadı. Bunun üzerine Uveymir: Allah’a yemin ederim, kendim Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*’e gideceğim, dedi. Allah Rasulü: ***“Hakkınızda Kur’an indirildi”*** dedi. Her ikisini çağırdı, ikisi de öne geçip lanetleştiler. Daha sonra Asım: Ey Allah’ın Rasulü! Eğer ben bu kadını nikâhım altında tutmaya devam edersem ona iftira etmiş olurum, dedi ve ondan ayrıldı. Hâlbuki Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona karısından ayrılmasını emretmemişti. Böylelikle bu sünnet, lanetleşen karı-koca hakkında devam edegeldi.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu sebeple şöyle buyurdu: ***“Bakın, eğer kadın, keler gibi boyu oldukça kısa, teni kırmızıya çalan bir çocuk doğurursa görüşüme göre kocası ona ancak iftirada bulunmuştur. Şayet esmer, iri gözlü, elleri iri bir çocuk doğurursa zannederim hakkında söyledikleri doğrudur.”*** Kadın hoşlanılmayan surette çocuğu doğurdu.[330]

***

İşte sözünü ettiğimiz bu rivayetlerle, hamilelik sebebiyle lanetleşmeyi ge-

330 Buhârî, Tefsîr, 24. sure, 1; Talâk, 30, Hudûd, 43; Ebu Davud, Talâk, 27; İbn Mâce, Talâk, 27; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 334.

rekli gören kimselerin lehine bunların hiçbirisinde delil olacak bir taraf bulunmadığı sabit olmaktadır.

Bir kimse: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Kadın çocuğu bu şekilde doğurursa kocasındandır, şu şekilde doğurursa filandandır"*** demiş olması, hiç şüphesiz iftirada bulunmak ve lanetleşmekten maksadın hamilelik olduğuna delildir diyecek olursa, bu konuda ona şöyle cevap veririz: Şüphesiz lanetleşmek, eğer hamilelik sebebiyle olsaydı, bu durumda çocuğun kocadan olmaması ve onun nesebine katılmaması söz konusu olurdu. Babasına ister benzesin ister benzemesin durum değişmezdi. Nitekim bizler şunu görüyoruz: Kadın o çocuğu kocası kendisine zina isnadında bulunmadan önce doğuracak olsa, koca da o çocuğun kendisinden olmadığını söylese, bu çocuk da ona insanlar arasında en çok benzeyen kişi olsa karı-koca arasında lanetleşme yapılır, eşlerin birbirlerinden ayrıldıklarına hükmedilir. Çocuk annesinin yanında kalır ve babasına benziyor diye kadın ile lanetleşen kocanın nesebine katılmaz.

Benzerlik ile nesebin sabit olması gerekmediğine ve benzememek sebebiyle de nesebin reddedilmesi gerekmediğine göre, sözünü ettiğimiz hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve selem* de: ***"Eğer çocuğu bu şekilde doğurursa çocuk kadın ile lanetleşen adama aittir"*** buyurmuş olduğuna göre, bütün bunlar, lanetleşmenin çocuğun nesebini reddedecek özellikte olmadığına delildir. Çünkü eğer bu reddedici olsaydı, çocuğun babasına benzemesi, çocuğun ondan olduğuna delil olmazdı. Ona benzemeyişi de çocuğun başkasından olduğuna delil sayılmazdı.

Esasen Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, kendisine soru sorup: Benim karım siyah bir çocuk doğurdu, diyen bir bedeviye şu şekilde cevap verdiğini görüyoruz:

٤٥٦٨- مَا حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: إِنَّ امْرَأَتِي وَلَدَتْ غُلَامًا أَسْوَدَ، وَإِنِّي أَنْكَرْتُهُ. فَقَالَ لَهُ: «هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ؟» قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: «مَا أَلْوَانُهَا؟» قَالَ: حُمْرٌ، قَالَ: «هَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقَ؟» قَالَ: إِنَّ فِيهَا لَوَرَقًا.

قَالَ: «فَأَنَّى تَرَى ذَلِكَ جَاءَهَا؟» قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، عِرْقٌ نَزَعَهَا. قَالَ: «فَلَعَلَّ هَذَا عِرْقٌ نَزَعَهُ».

4568- … Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, bir bedevi Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek: Benim karım siyah bir çocuk doğurdu. Ben ise bunun bana benzemediğini görüyorum, dedi.

Allah Rasulü ona: ***"Senin hiç deven var mı?"*** buyurdu. Bedevi: Evet, dedi. Allah Rasulü: ***"Renkleri nasıl?"*** diye sordu. Adam: Kızıl, dedi. Allah Rasulü: ***"Aralarında rengi siyaha yakın olan var mı?"*** buyurdu. Bedevi: Şüphesiz aralarında renkleri siyaha çalanları da var, dedi. Allah Rasulü: ***"Sana göre, o develere bu renk nereden gelmiştir***?" deyince adam: Ey Allah'ın Rasulü! Belki bir damarın etkisi ile o renkte olmuştur dedi. Allah Rasulü de: ***"İşte bu da, belki senin oğlunun bu renkte olmasına sebep olan bir damardır"*** cevabını verdi.[331]

٤٥٦٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ، وَابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، وَسُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4569- … İbn Şihâb'dan, o Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendisine az benzediğinden dolayı çocuğun kendisinden olmadığını ileri sürmeye müsaade etmediğine, benzemek de hiçbir şeye delil olmadığına göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, lanetleşen kadının doğurduğu çocuğun kocasına benzemesi halinde kocasından olduğunu tespit etmiş olmasının da, lanetleşmenin o çocuğun babasından olmadığını ortaya koymamış olduğuna bir delildir.

331 Buhârî, Talâk, 26, Hudûd, 41, İ'tisâm, 12; Müslim, Liân, 18, 20; Ebu Davud, Talâk, 28; Tirmizî, Velâ, 4; Nesâî, Talâk, 46; İbn Mâce, Nikâh, 58; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 233, 234, 239, 279.

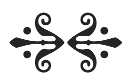
İşte sözünü ettiğimiz bu açıklamalarla hamilelik sebebiyle lanetleşmenin yapılacağı görüşünü kabul edenlerin ileri sürdükleri delillerin tutarsız olduğu sabit olmaktadır.

Bu hususta başka bir delil daha vardır. O da Sehl b. Sa'd *radıyallahu anh*'ın rivayet etmiş olduğu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurmasıdır: ***"Bu kadını dikkatle gözetleyin. Eğer çocuğu şu şekilde doğarsa kocasının ona ancak yalan söyleyip iftira etmiş olduğunu zannedeceğim ve eğer çocuk şöyle doğarsa zannederim onun hakkında ancak doğruyu söylemiştir."***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu sözü, yakîn olarak değil zanna dayalı olarak söylemiştir. İşte bu da aynı zamanda Allah Rasulü'nün, hamilelik dolayısı ile kesinlikle herhangi bir hüküm ortaya koymadığına delildir.

Böylelikle hamilelik sebebiyle lanetleşmeye gidileceği kanaatinde olanların görüşlerinin tutarsızlığı sabit olmaktadır.

Bu bölümün baş taraflarında, -aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Muhammed'in ve Ebu Yusuf'un da meşhur olan görüşünü teşkil eden- hamilelik sebebiyle lanetleşmeyi kabul etmeyerek bu görüşe muhalefet edenlerin görüşlerinin lehine olan delilleri göstermiştik.

١٠- بَابُ الرَّجُلِ يَنْفِي وَلَدَ اِمْرَأَتِهِ حِينَ يُولَدُ هَلْ يُلاعِنُ بِهِ أَمْ لا ؟

10- EŞİNİN DOĞURDUĞU ÇOCUĞUN KENDİSİNDEN OLMADIĞINI İLERİ SÜREN KOCA, BUNDAN DOLAYI LANETLEŞİR Mİ, LANETLEŞMEZ Mİ?

٤٥٧٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا حِبَّانُ. ح

4570- Bize İbrahim b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Hibbân tahdis etti, H.

٤٥٧١- وَحَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي يَعْقُوبَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ رَبِيعٌ فِي حَدِيثِهِ، مَوْلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ رَبَاحٍ، قَالَ: أَتَيْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْوَلَدَ لِلْفِرَاشِ.

4571- Bize Rabi' el-Müezzin de tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Mehdî b. Meymûn, Muhammed b. Abdullah b. Ebi Yakub'dan tahdis etti. O el-Hasen b. Sa'd'dan nakletti. -Rabi rivayetinde el-Hasen b. Ali'nin azadlısı dedi.- O Rabâh'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Osman b. Affân'ın yanına gittim. O: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kadın kimin döşeğinde (nikahı altında) iken doğum yapmışsa çocuğun ona ait olduğuna hükmetti, dedi.

٤٥٧٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اَلْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ».

4572- … İbn Şihâb ez-Zührî'den, o Urve'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kadın kimin yatağında (nikahı altında iken) doğum yapmışsa çocuk ona aittir. Zinakâra ise mahrumiyet vardır"*** buyurmuştur.[332]

٤٥٧٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، قَالَ ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4573- … Bize Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan, onun şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Hureyre'yi, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını tahdis ederken dinledim.

٤٥٧٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4574- … Şurahbîl b. Muslim el-Havlânî'den, o Ebu Ümâme'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٥٧٥- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى الْمُزَنِيِّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي يَزِيدَ، عَنْ أَبِيهِ، سَمِعَ عُمَرَ يَقُولُ: قَضَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْوَلَدِ لِلْفِرَاشِ.

4575- … Ubeydullah b. Ebi Yezid'den, o babasından, onun, Ömer'i şöy-

332 Buhârî, Vasâyâ, 4, Büyu', 3, 100, Megâzî, 53, Ferâiz, 18, 28, Hudûd, 33, Ahkâm, 29; Müslim, Radâ', 36, 38; Ebu Davud, Talâk, 34; Tirmizî, Radâ', 8, Vasâyâ, 5; Nesâî, Talâk, 48; İbn Mâce, Nikâh, 59, Vasâyâ, 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 59, 65, 104, IV, 186, 187, V, 267, 326, VI, 129, 200, 237, 247.

le derken dinlediğini nakletmiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çocuğun yatağa (nikahı altında bulunduğu kocaya) ait olduğuna dair hüküm verdi.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları şu kanaati benimsemiştir: Koca, karısının doğurduğu çocuğun kendisinden olmadığını ileri sürecek olursa çocuğun nesebinin ondan olmadığı gibi bir hükme varılmaz ve bundan dolayı lanetleşme yapılmaz. Bu konudaki görüşlerine, bizim bu bölümde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş olduğumuz rivayetleri delil göstermişler ve şöyle demişlerdir: Döşek (belli bir kocanın nikâhı altında bulunmak) çocuğun nesebinin, kocadan ve karısından sabit olma hakkına sahip olmasını gerektirir. Anne ve babanın, lanetleşmek suretiyle de başka bir yolla da o çocuğu bu hakkından mahrum etmeye hakları yoktur.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Aksine, bu çocuk sebebiyle lanetleşebilir. Bu durumda, çocuğun babasından nesebi sabit olmaz ve çocuk annesine tabi olur, demişlerdir. Ancak bu durum, kocanın, çocuğun nesebini kabul etmemesi, onun ikrar hükmüne gelecek herhangi bir halinin görülmemesi ve ikrar anlamına gelecek bir durumunun olmaması şartına bağlıdır.

Bu kanaat sahipleri bu hususta da şunu delil göstermişlerdir:

حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَّقَ بَيْنَ الْمُتَلاعِنَيْنِ، وَأَلْزَمَ الْوَلَدَ أُمَّهُ.

4576- … Nâfi'den, onun İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* lanetleşen karı-kocayı birbirinden ayırmış ve çocuğu annesine vermiştir.[333]

***

Bu görüş sahipleri şöyle derler: İşte bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelmiş bir sünnettir. Herhangi bir şeyin, bununla çatıştığını da bunu neshettiğini de bilmiyoruz. Bu yolla da, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve*

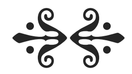
333 Buhârî, Tefsîr, 24. sure, 4; Ebu Davud, Talâk, 27; Dârimî, Nikâh, 39.

sellem'in ***"Çocuk yatağa aittir"*** sözünün, çocuğun kendisinden olmadığını ileri sürmesi halinde bundan dolayı lanetleşmenin gerekli olduğu hükmünü ortadan kaldırmadığını öğrenmiş oluyoruz. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bunu fiilen yapmıştır. Ashabı da ondan sonra, lanetleşen kadının çocuğunun mirası hakkında hüküm vererek, onu babasız olarak değerlendirmek ve onu annesinin soyundan kabul edip o çocuk sebebiyle lanetleşen kocanın soyundan kabul etmemek şeklindeki hükümleri ile bu konuda icma etmiş oldu.

Daha sonra onlara sonradan gelip tabi olanlar da bu konuda ittifak etmişlerdir ve insanlar bu ittifak üzere devam edegelmişlerdir. Bu ittifakları da, sözü edilen bu muhalif kanaat sahibi onlara muhalif kanaat belirtip oldukça garip bir istisna teşkil edinceye kadar devam etmiştir.

Bize göre bu hususta belirtilecek doğru görüş, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in fiilî uygulaması, ondan sonra da ashabının uygulamaları ile ashabtan sonra gelen tabîunun belirttiğimiz şekildeki uygulamaları doğrultusundaki görüştür.

Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de görüşüdür.

كِتَابُ الْعَتَاقِ

KÖLE AZAD ETME

١- بَابُ الْعَبْدِ يَكُونُ بَيْنَ رَجُلَيْنِ فَيُعْتِقُهُ أَحَدُهُمَا

1- İKİ KİŞİNİN ORTAK OLDUĞU BİR KÖLEYİ İKİSİNDEN BİRİSİ AZAD EDERSE (HÜKÜM NEDİR?)

٤٥٧٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى النَّيْسَابُورِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ أَعْتَقَ شِقْصًا لَهُ فِي مَمْلُوكٍ، ضَمِنَ لِشُرَكَائِهِ حِصَصَهُمْ».

4577- … Habîb b. Ebi Sâbit'ten, o Abdullah b. Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu:

"Bir köledeki payını hürriyetine kavuşturan bir kimse, diğer ortaklarına paylarının tazminatını öder."[334]

٤٥٧٨- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ كَثِيرِ بْنِ عُفَيْرٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي دَاوُدَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَعْتَقَ عَبْدًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ شُرَكَائِهِ، قُوِّمَ عَلَيْهِ قِيمَتُهُ، وَعَتَقَ».

4578- … Amr b. Dinar'dan, o İbn Ömer'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Ortaklaşa sahip olduğu bir köleyi hürriyetine kavuşturan kimsenin, kalanını ortaklarına ödemesi için kölenin değeri tespit edilir ve köle hürriyetine kavuş(turul)ur."***[335]

٤٥٧٩- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ أَعْتَقَ جُزْءًا لَهُ مِنْ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ، حُمِلَ عَلَيْهِ مَا بَقِيَ فِي مَالِهِ، حَتَّى يَعْتِقَ كُلُّهُ جَمِيعًا».

4579- … Nâfi'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinledim: ***"Bir köle ya da cariyedeki payını hürriyetine kavuşturan kimseye, köle tamamıyla hürriyetine kavuşuncaya kadar geri kalan payların bedeli de kendi malından ödetilir."***

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, iki kişi ortaklaşa bir köleye sahip olursa onlardan biri kendi payını hürriyetine kavuşturduğu takdirde kendisi ister varlıklı olsun, ister olmasın, ortağının payının değerini tazminat olarak (ortağına) öder demiş ve şunu eklemiştir: Ortağın, ortak olduğu köledeki payını hürriyetine kavuşturması, ortağının payına karşı işlediği bir cinayettir.

---

334 Buhârî, Itk, 5, Şeriket, 5, 14; Müslim, Itk, 3, Eymân, 53, 54; Ebu Davud, Itâk, 5; Tirmizî, Ahkâm, 14; İbn Mâce, Itk, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 15, 326, 472, IV, 37, V, 74, 75.

335 Buna yakın olarak: Buhârî, Itk, 4; Müslim, Itk, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 105 ve 142.

Bundan dolayı kendi malından ortağının payının değerini tazminat olarak ödemekle yükümlüdür. Çünkü bir kimseye ait olan bir mala karşı bir cinayet işleyen kişi ister varlıklı olsun ister eli dar bir kimse olsun bu cinayeti sebebiyle telef ettiği malı tazmin etmekle yükümlü olur. Varlıklı ya da eli dar olması, tazmin etme yükümlülüğü açısından bu konudaki hükmü değiştirmez.

Bu görüş sahipleri yine şöyle derler: İşte kölede payına düşeni hürriyetine kavuşturan ortağın, bu hürriyete kavuşturması sebebiyle ortağının payının değerini tazmin etmesi gerekir. Varlıklı iken bu tazminatı ödemekle yükümlü olduğu gibi eli dar olması halinde de bu tazminatı aynı şekilde ödemekle yükümlüdür.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Böyle bir kimsenin payına düşeni hürriyete kavuşturduğu için ortağının payının değerinin tazminatını ödeme yükümlülüğü ancak kolaylıkla ödeyebilecek bir varlığa sahip olması halinde söz konusu olur.

Devamla şöyle derler: İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet etmiş olduğu bu hadiste sözü edilen tazminat ödemesi, özel olarak ödeme imkânı bulunan varlıklı kişi hakkında söz konusudur, eli dar olan kimse hakkında söz konusu değildir. Nitekim bu rivayetler dışında İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan nakledilmiş rivayetler bu hususa açıklık getirmektedir. Ondan bu hususta nakledilmiş rivayetlerden bir kısmı şöyledir:

٤٥٨٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي عَبْدٍ، فَكَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَ الْعَبْدِ، قُوِّمَ عَلَيْهِ قِيمَةُ الْعَبْدِ، فَأَعْطَى شُرَكَاءَهُ حِصَصَهُمْ، وَعَتَقَ عَلَيْهِ الْعَبْدُ وَإِلا فَقَدْ عَتَقَ عَلَيْهِ مَا عَتَقَ».

4580- … Nâfi'den, onun Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Bir köledeki payını hürriyetine kavuşturan kimsenin, kölenin değerini karşılayacak kadar bir malı bulunursa ona karşı bu kölenin değeri tespit edilir, bu kimse ortaklarına paylarını verir ve köle onun malından azad edilir. Aksi takdirde (bu kişinin diğerlerinin hisselerini ödeme imkânı yoksa)***

köle, onun hürriyetine kavuşturduğu payı kadar hürriyetine kavuşmuş olur."[336]

٤٥٨١- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ أَبِي ذِئْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي مَمْلُوكٍ، وَكَانَ لِلَّذِي يَعْتِقُ نَصِيبُهُ مَا يَبْلُغُ ثَمَنَهُ، فَهُوَ عَتِيقٌ كُلُّهُ».

4581- … Bize İbn Ebi Zi'b tahdis edip dedi ki: Bana Nâfi'in İbn Ömer'den tahdis ettiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Bir kimse bir köledeki payını hürriyetine kavuşturursa ve onun kölenin değerini karşılayacak kadar malı varsa o kölenin tamamı hürriyetine kavuşmuş olur."***[337]

٤٥٨٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، وَعَبْدُ اللّٰهِ بْنُ نُمَيْرٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي مَمْلُوكٍ، فَعَلَيْهِ عِتْقُهُ كُلِّهِ، إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ، فَيُقَوَّمُ قِيمَةَ عَدْلٍ عَلَى الْمُعْتِقِ، وَقَدْ عَتَقَ بِهِ مَا عَتَقَ».

4582- … Ubeydullah b. Ömer'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bir köledeki payını hürriyetine kavuşturan kimsenin, kölenin değerini karşılayacak kadar malı bulunuyor ise kölenin tamamı onun malından hürriyetine kavuşturulur. Şayet (o kadar) malı yoksa hürriyete kavuşturan kimse için adaletli bir şekilde kölenin değeri tespit edilir ve payına düşeni hürriyete kavuşturduğu kadarıyla köle hürriyetine kavuşmuş olur."***[338]

336 Buhârî, Itk, 4, Şeriket, 5; Müslim, Itk, 1, Eymân, 47, 48, 49; Ebu Davud, Itâk, 6; Tirmizî, Ahkâm, 14; İbn Mâce, Itk, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 15, 77, 112, 142, 156.

337 Buhârî, Itk, 4; Nesâî, Büyu', 106; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 15.

338 Buhârî, Itk, 4, 17; Müslim, Eymân, 48; Ebu Davud, Itâk, 6; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 53, 142.

٤٥٨٣- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ أَعْتَقَ شِرْكًا لَهُ فِي مَمْلُوكٍ، فَقَدْ عَتَقَ كُلُّهُ، فَإِنْ كَانَ لِلَّذِي أَعْتَقَهُ مِنَ الْمَالِ مَا يَبْلُغُ ثَمَنَهُ، فَعَلَيْهِ عِتْقُهُ كُلِّهِ».

4583- … Ubeydullah'tan, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kim birköledeki ortak olduğu payını hürriyetine kavuşturacak olursa köleyi tamamen hürriyetine kavuşturmuş olur. Eğer onu hürriyetine kavuşturan kimsenin kölenin değerini karşılayacak kadar malı varsa o, kölenin hürriyetinin (bedelinin) tamamını ödemekle yükümlüdür."***[339]

٤٥٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا صَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ، عَنْ نَافِعٍ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يُفْتِي فِي الْعَبْدِ أَوْ الأَمَةِ، يَكُونُ أَحَدُهُمَا بَيْنَ شُرَكَاءَ، فَيُعْتِقُ أَحَدُهُمْ نَصِيبَهُ مِنْهُ، فَإِنَّهُ يَجِبُ عِتْقُهُ عَلَى الَّذِي أَعْتَقَهُ إِذَا كَانَ لَهُ مِنَ الْمَالِ مَا يَبْلُغُ ثَمَنَهُ يُقَوَّمُ فِي مَالِهِ قِيمَةَ عَدْلٍ، فَيَدْفَعُ إِلَى شُرَكَائِهِ أَنْصِبَاءَهُمْ، وَيُخَلِّي سَبِيلَ الْعَبْدِ، يُخْبِرُ بِذَلِكَ عَبْدُ اللهِ اِبْنُ عُمَرَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

4584- … Bize Sahr b. Cüveyriye'nin Nâfi'den tahdis ettiğine göre, İbn Ömer, birilerine birkaç kişinin ortak olduğu köle ya da cariye hakkında ortaklardan birisinin kendi payına düşeni hürriyete kavuşturması halinde şöyle fetva veriyordu: Böyle bir durumda, payına düşeni hürriyete kavuşturan ortağın kölenin değerini karşılayacak kadar malı varsa (bedeli) onun tarafından (karşılanmak üzere kölenin) hürriyetine kavuşturulması gerekir. Bu durumda o köleye biçilecek adaletli bir değer onun malından ödenir ve o böylelikle ortaklarına paylarını öder, köleyi de serbest bırakır.

(Nâfi) bunu Abdullah b. Ömer'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bildiriyordu.

٤٥٨٥- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى الْمُزَنِيّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ

339 4582 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

عُيَيْنَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا كَانَ الْعَبْدُ بَيْنَ اثْنَيْنِ، فَأَعْتَقَ أَحَدُهُمَا نَصِيبَهُ، فَإِنْ كَانَ مُوسِرًا، فَإِنَّهُ يُقَوَّمُ عَلَيْهِ بِأَعْلَى الْقِيمَةِ، ثُمَّ يَعْتِقُ». قَالَ سُفْيَانُ: وَرُبَّمَا قَالَ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ: قِيمَةَ عَدْلٍ، لَا وَكْسَ فِيهَا وَلَا شَطَطَ.

4585- … Salim'in, babasından rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"İki kişi bir köleye ortak olarak sahip olur ve onlardan birisi payına düşeni hürriyetine kavuşturacak olursa ve o, ödeyebilecek durumda ise onun tarafından ödenmek üzere kölenin en yüksek değeri tespit edilir sonra da köle hürriyetine kavuşturulur."***

Süfyan dedi ki: Bazı hallerde Amr b. Dinar bunu rivayet ederken şöyle derdi: Altına da üstüne de fazla çıkmamak suretiyle adaletli olarak değeri tespit edilir.[340]

***

Bu rivayetlerin sahih bir şekilde anlaşılması suretiyle İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu konuda nakletmiş olduğu rivayetin, özellikle ödeme imkânı bulunan kişi hakkında olduğu sabit olmaktadır.

Bundan dolayı biz, ödeme zorluğu çeken eli dar kimsenin ortak olduğu köleden payına düşeni hürriyetine kavuşturmasının hükmünün nasıl olduğunu görmek istedik.

Bazıları şöyle demiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Aksi takdirde o köleden azad ettiği pay kadarı hürriyetine kavuşur"*** sözü, kölenin geri kalan kısmı hakkında hürriyete kavuşturmanın söz konusu olmadığına delildir. O halde o köle, paylarını hürriyetine kavuşturmayan kimseler için eski hali üzere köle olarak kalmaya devam eder.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Hayır, bu durumda köle, kendisini hürriyetine kavuşturmayan kimseye ait olan diğer yarısının bedelini kazanmak üzere çalışır, demişlerdir.

340 Buhârî, Itk, 4; Müslim, Eymân, 50; Ebu Davud, Itâk, 6; Tirmizî, Büyu', 65; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 11.

Bu hususta bunların lehine olan delillerden birisi de şudur: Ebu Hureyre *radıyallahu anh*, bunu İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği şekilde Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den rivayet etmiş olmakla birlikte, ona bir hususu ekleyerek bununla payına düşeni hürriyetine kavuşturduktan sonra kölenin hürriyetine kavuşturulmamış geri kalan bölümünün hükmünün nasıl olacağını açıklamaktadır.

٤٥٨٦- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ أَعْتَقَ نَصِيبًا أَوْ شِرْكًا لَهُ فِي مَمْلُوكٍ، فَعَلَيْهِ خَلَاصُهُ كُلِّهِ فِي مَالِهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ، اسْتُسْعِيَ الْعَبْدُ غَيْرُ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ».

4586- … Beşir b. Nehîk'den, o Ebu Hureyre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Her kim bir köledeki payını ya da ortaklığını hürriyetine kavuşturacak olursa o kölenin tamamını kölelikten kurtarmanın karşılığı onun malından ödetilir. Eğer onun (bunu karşılayacak) malı yoksa köleye, ağır gelecek şekilde sorumluluk yüklenmeden (geri kalan payın bedelini) kazanması için çalışması emredilir."***[341]

٤٥٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: ثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ قَتَادَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4587- … Bize Ebân b. Yezid, Katâde'den tahdis etti. O, senediyle hadisi aynen zikretti.

٤٥٨٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ، عَنْ قَتَادَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4588- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis edip

341 Buhârî, Şeriket, 5, 14, Itk, 5; Müslim, Itk, 3, 4, Eymân, 54; Ebu Davud, Itâk, 5; Tirmizî, Ahkâm, 14; İbn Mâce, Itk, 7; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 255, 426, 472.

dedi ki: Bana el-Leys b. Sa'd tahdis edip dedi ki: Bana Cerîr b. Hâzim, Katâde'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٥٨٩- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّازِيّ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ، عَنْ قَتَادَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4589- … Haccâc b. Ertâd'dan, o Katâde'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٥٩٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4590- … Bize Said b. Ebi Arûbe, Katâde'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٥٩١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ، قَالَ: ثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، وَيَحْيَى بْنِ صُبَيْحٍ، عَنْ قَتَادَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4591- Bize Süfyan b. Uyeyne, Said b. Ebi Arûbe ile Yahya b. Subeyh'ten tahdis etti. Onlar Katâde'den rivayet ettiler. Katâde hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Böylelikle bu hadiste İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın hadisindeki muhteva yer aldığı gibi ayrıca payına düşeni hürriyetine kavuşturan kimsenin (geri kalan kısmını) ödemekte zorlanan bir kimse olması halinde, kölenin, (hürriyetine kavuşturulmamış payının) bedelini kazanmak üzere çalışmasının gerektiği de ifade edilmektedir.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den şu rivayet de nakledilmiştir:

٤٥٩٢- قَدْ حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي

الْمَلِيحِ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلاً أَعْتَقَ شِقْصًا لَهُ فِي مَمْلُوكٍ، فَأَعْتَقَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلَّهُ عَلَيْهِ، وَقَالَ: «لَيْسَ لِلّٰهِ شَرِيكٌ».

4592- … Bize Hemmâm, Katâde'den tahdis etti. O, Ebu'l-Melîh'ten, onun, babasından rivayet ettiğine göre, bir adam bir köledeki payını hürriyetine kavuşturmuştu. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, o kölenin tamamını, onun tarafından karşılanmak üzere azad etti ve: ***"Allah'ın hiçbir ortağı yoktur"*** buyurdu.[342]

٤٥٩٣- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَرَ الْحَوْضِيُّ، قَالَ: ثَنَا هَمَّامٌ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4593- Bize Ahmed b. Davud tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Ömer el-Havdî tahdis edip dedi ki: Bize Hemmâm tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Böylelikle Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Allah'ın hiçbir ortağı yoktur"*** sözü, kölenin kısmen hürriyete Allah için kavuşturulması halinde geri kalan kısmı üzerinde başkasının herhangi bir ortaklığının söz konusu olmayacağına delil olmaktadır.

Bununla da, imkânı olanın da eli dar olanın da köleyi kölelikten ibra etmiş (kurtarmış) olacağı sabit olmaktadır.

Yine bu hadise, Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'ın hadisi de uygundur. Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği hadis, hem buna hem de İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadise göre, payına düşene hürriyetini veren kimsenin elinin dar olması halinde kölenin, hürriyetine kavuşturulmayan ve diğer ortağa ait olan bölümünün bedelini kazanmak üzere diğer ortak lehine çalıştırılması gereğini ortaya koyan bir fazlalık ihtiva etmektedir.

Bu rivayetlerin sahih bir şekilde anlaşılması buna göre amel etmeyi gerektirdiği gibi bunlar, payını hürriyetine kavuşturan varlıklı kimsenin, payını hürriyetine kavuşturmayan ortağına tazminat ödemesi gerektiğini ortaya koy-

342 Ebu Davud, Itâk, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 74, 75.

maktadır. Buna karşılık bunu ödeyemeyecek durumda olan payını hürriyetine kavuşturan kimsenin, geri kalan payın tazminatını ödemesinin gerekmediğini ancak bunun için kölenin, payını hürriyetine kavuşturmayan ortak için (payını karşılayıncaya kadar) çalıştırılması gerektiğini belirtmektedir.

İşte Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşü budur ve biz de bu görüşü benimsiyoruz.

Ebu Hanife *radıyallahu anh*'a gelince; o, şöyle derdi: Eğer payını hürriyetine kavuşturan kişi varlıklı ise diğer ortak serbesttir. İsterse ortağı gibi kendisi de payına düşeni hürriyete kavuşturur ve böylelikle vela hakkı her ikisi için yarı yarıya olur. İsterse de yarısının değerini karşılamak üzere köleyi çalıştırır. O, değerini ödediği zaman hürriyetini (tamamen) elde eder ve vela, -yine- her ikisi arasında yarı yarıya olur.

Kölenin yarısını hürriyetine kavuşturan kişi, istediği takdirde diğer yarısının tazminatını öder. Bu tazminatı diğer ortağına ödediğinde köle tamamen hürriyetine kavuşur. Tazminat ödeyen kişi sonradan köleye dönüp bu kısmını kazanmak üzere onu çalıştırır ve bu durumda kölenin velayeti onu hürriyetine kavuşturan kimseye ait olur.

Payına düşen kısmı hürriyetine kavuşturan kişi, geri kalan kısmını ödemekte zorlanan birisi ise diğer ortak serbesttir. İsterse o da onu hürriyetine kavuşturur, isterse de kölenin diğer yarısının değerini kazanması için çalışmasını ister. Hangisini yaparsa yapsın vela hakkı ikisi arasında yarı yarıya olur.

Ebu Hanife bu hususta şu rivayeti delil göstermiştir:

٤٥٩٤- بِمَا حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ، قَالَ: كَانَ لَنَا غُلَامٌ قَدْ شَهِدَ الْقَادِسِيَّةَ فَأَبْلَى فِيهَا، وَكَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ أُمِّي وَبَيْنَ أَخِي الْأَسْوَدِ، فَأَرَادُوا عِتْقَهُ، وَكُنْتُ يَوْمَئِذٍ صَغِيرًا، فَذَكَرَ ذَلِكَ الْأَسْوَدُ لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ فَقَالَ: أَعْتِقُوا أَنْتُمْ، فَإِذَا بَلَغَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ، فَإِنْ رَغِبَ فِيمَا رَغِبْتُمْ أَعْتَقَ، وَإِلا ضَمِنَكُمْ.

4594- … Abdurrahman b. Yezid şöyle dedi: Bizim Kadisiyye'ye katılmış ve oldukça güzel sınav vermiş bir kölemiz vardı. Bu köle benimle, annem ve kardeşim el-Esved arasında ortak idi. Onu hürriyetine kavuşturmak is-

tediler. O gün ben küçük bir çocuk idim. Kardeşim el-Esved durumu Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'a anlatınca o şöyle dedi: Siz (payınıza düşeni) hürriyetine kavuşturdunuz. Abdurrahman ise buluğa erince sizin istediğinizi isterse onu hürriyetine kavuşturur. Aksi takdirde size (payı kadarının) tazminatını ödetir."

***

İşte bu hadiste buluğa erdikten sonra Abdurrahman'ın, daha önce annesi ve kardeşi (ağabeyi) tarafından payları kadarı ile hürriyetine kavuşturulmuş olan köleden payına düşeni hürriyete kavuşturma hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.

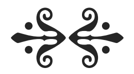
Bundan dolayı Ebu Hanife -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- şöyle demiştir: Onun, payına düşen kısmı bedelsiz olarak hürriyetine kavuşturma hakkı bulunduğu gibi köleyi hürriyetine kavuşturmamış olan kısmı kadarının değerini ödemekle sorumlu tutarak bu bedeli ona ödediği takdirde tamamen hürriyetine kavuşturma hakkı da vardır.

Payına düşeni hürriyetine kavuşturmayan kimsenin, köledeki payını hürriyetine kavuşturma hakkı bulunduğuna göre, daha önce payına düşeni hürriyetine kavuşturmuş olan ortağına tazminat ödettirecek olursa kendisine tazminat ödettirilen ortak dönüp köleden ödemiş olduğu tazminatı aynen alır. Bundan dolayı o, diğer ortağın sahip olduğu bedeli ve aynı şekilde diğer ortağın karşılamak üzere köleyi çalıştırabilme hakkını kazanması için köleyi çalıştırma hakkını elde eder.

İşte bu konuda Ebu Hanife *radıyallahu anh*'ın benimsediği görüş budur.

Ancak Ebu Yusuf ile Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- benimsedikleri birinci görüş bize göre iki görüşün daha sahih olanıdır. Buna sebep ise bunun, bizim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakletmiş bulunduğumuz rivayete uygun olmasıdır.

Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

٢- بَابُ الرَّجُلِ يَمْلِكُ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ مِنْهُ، هَلْ يَعْتِقُ عَلَيْهِ أَمْ لا؟

2- BİR KİMSE KENDİSİNE MAHREM OLAN (NİKÂHI DÜŞMEYEN) BİR AKRABASINA KÖLE OLARAK SAHİP OLURSA O, ONA RAĞMEN HÜRRİYETİNE KAVUŞUR MU, KAVUŞMAZ MI?

٤٥٩٥- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لا يَجْزِي وَلَدٌ وَالِدَهُ إِلا أَنْ يَجِدَهُ مَمْلُوكًا، فَيَشْتَرِيَهُ فَيُعْتِقَهُ».

4595- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Süheyl b. Ebi Salih'ten tahdis etti. O babasından, o Ebu Hureyre'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Bir evladın, babasının hakkını ödemesi ancak onu bir köle olarak bulup satın alarak hürriyetine kavuşturması halinde mümkün olabilir."***[343]

٤٥٩٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ يُونُس، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عِيسَى، عَنْ سُفْيَانَ، هُوَ الثَّوْرِيُّ. ح

وَحَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ قَالَ: ثَنَا أَبُو حُذَيْفَةَ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سُهَيْلٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

343 Müslim, Itk, 25; Ebu Davud, Edeb, 120; Tirmizî, Birr, 8, İbn Mâce, Edeb, 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 230, 263, 376, 445.

4596- Bize Muhammed b. Amr b. Yunus tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. İsa, Süfyan es-Sevrî'den tahdis etti, H.

Bize İbrahim de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Huzeyfe tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, Suheyl'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٥٩٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، قَالَ ثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ سُهَيْلٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4597- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. el-Ca'd tahdis edip dedi ki: Bize Züheyr b. Muaviye, Suheyl'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, babasına köle olarak sahip olan kimseye rağmen babasının, oğlu kendisini hürriyetine kavuşturmadıkça hürriyetine kavuşturulmayacağı kanaatini benimsemiştir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Babasına köle olarak sahip olması sebebiyle derhal babası hürriyetine kavuşur, demişlerdir.

Bu hususta onların lehine olan delillerden birisi de şudur: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu sözünün onların dedikleri anlama gelmesi ihtimali bulunduğu gibi: "Onu satın alır ve onu satın alma yoluyla hürriyetine kavuşturur" anlamına gelmesi ihtimali de vardır. Dilde böyle bir kullanım da doğrudur ve bu, hadisin anlamı ile ilgili olarak yapılmış yorumların en uygunudur. Böylelikle bu hadis ve ondan başka Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu manada nakledilmiş olan diğer rivayetler arasında bir uyum söz konusu olabilir. Çünkü;

٤٥٩٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الأَصْبَهَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عُمَيْرٍ بْنُ النَّحَّاسِ، قَالَ: ثَنَا ضَمْرَةُ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ مَلَكَ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ فَهُوَ حُرٌّ».

4598- Bize Muhammed b. Abdullah el-İsbahânî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Umeyr b. en-Nehhâs tahdis edip dedi ki: Bize Damra, Süfyan es-

Sevrî'den tahdis etti. O Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kim kendisine mahrem olan bir akrabasına (köle olarak) malik olursa o kişi hür olur."***[344]

٤٥٩٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الأَصْبَهَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَجَّاجِ، وَعَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ غِيَاثٍ، قَالا: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سَمُرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ مَلَكَ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ فَهُوَ حُرٌّ».

4599- … Katâde'den, o el-Hasen'den, o Semura'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kendisine mahrem olan (nikâhı düşmeyen) bir akrabasına köle olarak sahip olan kimsenin o akrabası derhal hür olur"*** buyurdu.[345]

٤٦٠٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ. ح

4600- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Haccâc tahdis etti, H.

٤٦٠١- وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَسَدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ.

4601- Bize Nasr b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Esed tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. O, hadisi senediyle zikretti.

٤٦٠٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَخْلَدٍ اَلْأَصْبَهَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ سَمُرَةَ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ مَلَكَ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ فَهُوَ حُرٌّ».

344 Ebu Davud, Itâk, 7; Tirmizî, Ahkâm, 28; İbn Mâce, Itk, 5.
345 4598 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

4602- … Bize Yezid b. Harun, Hammâd b. Seleme'den tahdis etti. O Katâde'den, o el-Hasen'den, o Semura'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kim mahrem olan bir akrabasına (köle olarak) sahip olursa o derhal hür olur."***

***

İşte Semura *radıyallahu anh*'dan gelen bu iki hadisin sahih bir şekilde anlaşılması, bu iki hadiste sözü edilen akrabalığın mahrem olan bir akrabalık olmasını, her iki hadiste sözü edilen akraba kimsenin de mahremiyeti bulunan bir akraba olmasını gerektirmektedir. Böylelikle bu her iki hadisin manası, İbn Ömer *radıyallahu anh*'ın hadisinde yer alan: ***"Mahrem bir akrabaya (köle olarak) sahip olan kimsenin bu sahip olduğu derhal hür olur"*** hadisindeki mananın aynısı olur.

Bana ulaştığına göre, Muhammed b. Bekr el-Bursânî, Hammâd b. Seleme'den tahdis ediyordu. Hammâd, Asım el-Ahvel'den, o el-Hasen'den, o Semura'dan, şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Kim mahrem olan bir akrabasına (köle olarak) sahip olursa o derhal hür olur."***

İşte bu da sözünü ettiğimiz hususa delil olmaktadır.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den sonra gelen ashabından ve onlara tabi olanlardan (Allah onlardan razı olsun) da yine buna uygun rivayetler nakledilmiştir:

٤٦٠٣- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي عَوَانَةَ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: «مَنْ مَلَكَ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ، فَهُوَ حُرٌّ».

4603- … İbrahim'den, o el-Esved'den, o Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Kim mahrem olan bir akrabasına (köle olarak) malik olursa o derhal hür olur."

٤٦٠٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ عَنِ الْمُسْتَوْرِدِ، أَنَّ رَجُلاً زَوَّجَ ابْنَ أَخِيهِ مَمْلُوكَتَهُ، فَوَلَدَتْ

أَوْلَادًا، فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَرِقَّ أَوْلَادَهَا، فَأَتَى اِبْنُ أَخِيهِ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ، فَقَالَ: إِنَّ عَمِّي زَوَّجَنِي وَلِيدَتَهُ وَإِنَّهَا وَلَدَتْ لِي أَوْلَادًا، فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَرِقَّ وَلَدِي. فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: كَذَبَ، لَيْسَ لَهُ ذَلِكَ.

4604- … Bize Süfyan es-Sevrî, Seleme b. Küheyl'den tahdis etti. Onun el-Müstevrid'den rivayet ettiğine göre, bir adam sahip olduğu bir cariyeyi kardeşinin oğlu ile evlendirdi. Bu cariyenin çocukları oldu. Bu adam o cariyenin çocuklarını köleleştirmek isteyince kardeşinin oğlu, Abdullah b. Mesud'un yanına gidip şunları söyledi: Amcam beni cariyesi ile evlendirdi. O cariyesinin benden çocukları oldu, amcam çocuklarımı köleleştirmek istedi.

Abdullah b. Mesud: "O, yalan söylüyor. Çünkü onun böyle bir hakkı yoktur" dedi.

٤٦٠٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ، قَالَ: ثَنَا أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، قَالَ: إِذَا مَلَكَ الرَّجُلُ عَمَّتَهُ، أَوْ خَالَتَهُ، أَوْ أَخَاهُ، أَوْ أُخْتَهُ، فَقَدْ عَتَقُوا، وَإِنْ لَمْ يُعْتِقْهُمْ.

4605- … Bize Süfyan es-Sevrî, İsmail b. Ümeyye'den tahdis etti. O Ata b. Ebi Rabâh'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Erkek, halasına, teyzesine, kardeşine ya da kızkardeşine köle olarak sahip olduğu takdirde kendisi onları hürriyetlerine kavuşturmasa dahi onlar hemen hür olurlar.

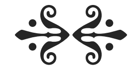
٤٦٠٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا حَجَّاجٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادٌ، قَالَ: أَبُو جَعْفَرٍ، أَظُنُّهُ عَنْ حَجَّاجٍ، عَنْ عَطَاءٍ وَالشَّعْبِيِّ مِثْلَهُ. قَالَ: وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ:لا يَعْتِقُ إِلا الْوَالِدُ وَالْوَلَدُ.

4606- … Bize Hammâd tahdis edip dedi ki: Ebu Cafer -zannederim- Haccâc'dan, o Ata ve eş-Şa'bî'den aynısını rivayet etti. O, şunları da söyledi: İbrahim dedi ki: "(Bu durumlarda) ancak baba ve çocuk hürriyetine kavuşur."

***

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den naklettiğimiz bu rivayetlere ve bu rivayetlerin sözünü ettiğimiz ashabından ve onlara tabi olanlardan aktardığımız rivayetlere uygun düşmesine ve bu konuda onların benzeri kimselerden gelmiş bir görüş ayrılığının bulunduğunu bilmediğimize göre, bu hususta onlardan gelen rivayetler doğrultusunda kanaat belirtmemiz ve onlara muhalefet etmeyi terk etmemiz gerekmektedir.

Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de görüşü zaten budur.

٣- بَابُ الْمُكَاتَبِ مَتَى يَعْتِقُ؟

3- MÜKÂTEB KÖLE HÜRRİYETİNE NE ZAMAN KAVUŞUR?

٤٦٠٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «يُودَي الْمُكَاتَبُ بِحِصَّةِ مَا أَدَّى دِيَةَ حُرٍّ، وَمَا بَقِيَ، دِيَةُ عَبْدٍ».

4607- … Bize Hammâd b. Seleme, Eyyub'dan tahdis etti. O İkrime'den, o İbn Abbas'tan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Mükâteb kimseye ödenecek diyet, kitabet bedelinden ödemiş olduğu pay kadar hür kimsenin diyeti gibi geri kalan pay kadar da kölenin diyeti gibi ödenir."***[346]

٤٦٠٨- حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْفَرَجِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُكَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، وَلَمْ يَذْكُرِ ابْنَ عَبَّاسٍ.

4608- … Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyub'dan tahdis etti. O İkrime'den,

346 Tirmizî, Büyu', 35; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 94, 104, 260, 292, 363, 369.

o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti ancak İbn Abbas'ın adını zikretmedi.

٤٦٠٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرِ بْنِ حَسَّانَ النَّيْسَابُورِيُّ، قَالَ: ثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَضَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مُكَاتَبٍ قُتِلَ بِدِيَةِ الْحُرِّ، بِقَدْرِ مَا عَتَقَ مِنْهُ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: وَيُقَامُ عَلَى الْمُكَاتَبِ، حَدُّ الْمَمْلُوكِ.

4609- … Yahya b. Ebi Kesîr'den, o İkrime'den, o İbn Abbas'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, öldürülen Mükâteb kimse hakkında, kendisinden hürriyete kavuşturulmuş pay kadarı ile hür kimsenin diyeti gibi ödeneceği hükmünü vermiştir.

İbn Abbas dedi ki: Mükâteb kimseye, köle kimsenin haddi gibi had uygulanır.[347]

٤٦١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَجَّاجُ الصَّوَافُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُودَى الْمُكَاتَبُ بِقَدْرِ مَا أَدَّى دِيَةَ الْحُرِّ، وَبِقَدْرِ مَا رَقَّ مِنْهُ دِيَةَ الْعَبْدِ».

4610- … Yahya b. Ebi Kesîr'den, o İkrime'den, o İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Mükâteb kimsenin diyeti, kitabet bedelinden ödediği kadarıyla hür kimsenin diyeti, ödeyemediği için köleliği devam eden miktar kadarı ile de köle kimsenin diyeti gibi ödenir."***[348]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, Mükâteb kimse, kitabet bedeli olarak tespit edilmiş miktardan ödediği kadarı ile hürriyetini elde eder ve bu

347 Ebu Davud, Diyât, 20; Nesâî, Kasâme, 38; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 363.
348 4607 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

kadarıyla da onun hükmü hür kimsenin hükmü ile aynı olur. Ödemediği miktarına tekabül eden kısım ise kölenin hükmü ile aynıdır, demiştir. Bu hususta bu hadisi delil göstermişlerdir.

Bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Mükâteb kimse kitabet bedelinin tamamını ödemediği sürece hürriyetine kavuşamaz demiş ve buna şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٤٦١١- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْخَطَّابُ بْنُ عُثْمَانَ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الْمُكَاتَبُ عَبْدٌ، مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ دِرْهَمٌ».

4611- … Amr b. Şuayb'dan, o babasından, onun, dedesinden rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Mükâteb kimse, kitabet bedelinden bir dirhem dahi ödeme yükümlülüğü kaldığı sürece yine köledir."***[349]

***

Görüldüğü gibi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den gelen bu rivayetlerin lafızlarında farklılıklar vardır. Biz de bundan dolayı bu kabilden onun ashabından nakledilen rivayetleri inceledik ve şunu gördük:

٤٦١٢- عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مَعْبَدٍ الْجُهَنِيِّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، قَالَ:الْمُكَاتَبُ عَبْدٌ، مَا بَقِيَ عَلَيْهِ دِرْهَمٌ.

4612- … Katâde'den, o Ma'bed el-Cühenî'den, o Ömer b. el-Hattab'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Mükâteb, bir dirhem dahi ödeme yükümlülüğü kaldığı sürece köledir."

٤٦١٣- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ

349 Ebu Davud, Itâk, 1; Tirmizî, Büyu', 35; Malik, Mükâteb, 1, 2.

اللهِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: إِذَا أَدَّى الْمُكَاتَبُ النِّصْفَ فَهُوَ غَرِيمٌ.

4613- … el-Kasım b. Abdurrahman'dan, o Cabir b. Semura'dan, o Ömer *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Mükâteb, (kitabet bedelinin) yarısını ödeyecek olursa artık o bir borçludur.

٤٦١٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّكُمْ تُكَاتِبُونَ مُكَاتَبِينَ، فَأَيُّهُمْ أَدَّى النِّصْفَ، فَلا رَدَّ عَلَيْهِ فِي الرِّقِّ.

4614- … el-Kasım b. Abdurrahman'dan, o Cabir b. Semura'dan, o Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: "Ey insanlar! Siz birtakım Mükâteblerle yazışıyorsunuz. Onların hangisi bedelinin yarısını ödeyecek olursa artık onun köleliğe döndürülmesi söz konusu olamaz."

***

Bu ise bundan önce Ömer *radıyallahu anh*'dan nakletmiş olduğumuz rivayete muhaliftir.

٤٦١٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ بَشِيرٍ، عَنْ سَالِمٍ سَبَلَانَ أَنَّهُ قَالَ لِعَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَرَاكِ أَنْ لا تَسْتَحِيَ مِنِّي، فَقَالَتْ: مَالَكِ؟ فَقَالَ: كَاتَبْت، قَالَتْ: إِنَّكَ عَبْدٌ مَا بَقِيَ عَلَيْكَ شَيْءٌ.

4615- … İmrân b. Beşir'den, o Salim Sebelân'dan rivayet ettiğine göre, o, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşi Âişe'ye şöyle demiştir: Senin benden kaçınmadığını görüyorum, neden? Âişe: Senden niye kaçınayım ki? diye sorunca Salim: Ben kitabet akdi yaptım, dedi. Âişe: Üzerinde çok az bir ödeme yükümlülüğü kaldığı sürece sen yine kölesin, dedi.

٤٦١٦- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، وَشُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ

مَيْمُونَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: اِسْتَأْذَنْتُ أَنَا عَلَى عَائِشَةَ، فَقَالَتْ: كَمْ بَقِيَ عَلَيْكَ مِنْ كِتَابَتِكَ ؟ قُلْتُ: عَشْرُ أَوَاقٍ، فَقَالَتْ: اُدْخُلْ، فَإِنَّكَ عَبْدٌ، مَا بَقِيَ عَلَيْكَ.

4616- ... Amr b. Meymûn'dan, o Süleyman b. Yesâr'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Âişe'nin huzuruna girmek için izin istedim. O: Kitabet bedelinden daha ödemen gereken ne kadar var? diye sordu. Ben: On ukiyye deyince o: Girebilirsin, üzerinde ödemekle yükümlü olduğun bir şeyler kaldığı sürece sen bir kölesin, dedi.

٤٦١٧- حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ نَصْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ يَزِيدَ بْنَ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4617- Bize Hüseyn b. Nasr tahdis edip dedi ki: Yezid b. Harun'u şöyle derken dinledim: Bize Amr b. Meymûn haber verdi. O, rivayeti senediyle aynen zikretti.

٤٦١٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ :إِذَا أَدَّى الْمُكَاتَبُ ثُلُثًا، أَوْ رُبُعًا، فَهُوَ غَرِيمٌ.

4618- ... Mansûr'dan, o İbrahim'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah (b. Mesud) dedi ki: Mükâteb kimse, bedelinin üçte ya da dörtte birini ödediği takdirde artık borçlu bir kişi olur.

٤٦١٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْمُغِيرَةِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ :إِذَا أَدَّى الْمُكَاتَبُ قِيمَةَ رَقَبَتِهِ، فَهُوَ غَرِيمٌ.

4619- ... İbrahim şöyle dedi: Abdullah: Kitabet bedeli üzerinde efendisiyle anlaşma yapmış bir kimse, bedelinin değerin(den bir miktar)ı[350] ödediği takdirde borçlu birisi olur, dedi.

350 Parantez arası ibare, bundan önce geçen ve akabinde gelecek olan rivayetlerdeki kayıtlardan hareketle eklenmiştir. (Çeviren)

٤٦٢٠- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: كَانَ عَبْدُ اللهِ وَشُرَيْحٌ يَقُولانِ فِي الْمُكَاتَبُ، إِذَا أَدَّى الثُّلُثَ، فَهُوَ غَرِيمٌ.

4620- … eş-Şa'bî şöyle dedi: Abdullah ve Şureyh, Mükâteb hakkında: O, bedelinin üçte birini ödediği takdirde borçlu birisi olur, derlerdi.

٤٦٢١- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ، عَنْ أَبِي مَعْشَرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ: الْمُكَاتَبُ عَبْدٌ، مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ شَيْءٌ.

4621- … Ümmü Seleme *radıyallahu anhâ* şöyle dedi: Mükâteb kimse, üzerinde kitabet bedelinden ödemesi gereken bir şeyler kaldığı sürece bir köledir.

٤٦٢٢- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، وَمَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: الْمُكَاتَبُ عَبْدٌ، مَا بَقِيَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ شَيْءٌ.

4622- … İbn Ömer şöyle dedi: Mükâteb kimse, kitabet bedelinden üzerinde ödemekle yükümlü olduğu bir şeyler kaldığı sürece köledir.

٤٦٢٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، قَالَ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: كَانَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: الْمُكَاتَبُ عَبْدٌ، مَا بَقِيَ عَلَيْهِ شَيْءٌ مِنْ كِتَابَتِهِ. وَكَانَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ: شُرُوطُهُمْ جَائِزَةٌ فِيمَا بَيْنَهُمْ.

4623- … Mücahid şöyle dedi: Zeyd b. Sâbit *radıyallahu anh* şöyle derdi: Mükâteb kimse, üzerinde kitabet bedelinden ödeme yükümlülüğü olarak bir şeyler kaldığı sürece köledir.

Cabir b. Abdullah *radıyallahu anh* da: Kendi aralarındaki şartları da caizdir (geçerlidir), derdi.

***

Onlar kendi aralarında ihtilaf etmiş olmakla birlikte hepsi de Mükâtebin kitabet akdi ile hürriyetine kavuşmayıp ancak ikinci bir durum söz konusu olduğu takdirde hürriyetine kavuşacağını ittifakla kabul etmiştir.

Bazıları: Bu durum kitabet bedelinin tamamının ödenmesidir derken, diğer bazıları kitabet bedelinin bir kısmının ödenmesidir demiş, bir başka grup ise kitabet bedeli olarak tespit edilmiş olan maldan ödediği miktar kadarıyla onun bir kısmı hürriyetine kavuşur, demiştir. Böylelikle bunun hükmü, belli bir mal karşılığında azad edilmesi bildirilmiş kişinin hükmü dışına çıkmaktadır. Çünkü mal karşılığı hürriyetine kavuşturulan bir kimse, herhangi bir şey ödemeden önce söz ile hürriyetine kavuşmuş olur. Mükâteb ise böyle değildir. Buna sebep ise onların sözünü ettiğimiz husustaki ittifaklarıdır.

Mükâtebin, kitabet akdi yapmakla kölelikten kurtulma hakkını kazanmadığı ve bu hakkı ancak ikinci bir durum ile kazandığı sabit olduğundan, biz de hem bu hususun hem de akitler dolayısıyla gerekmeyip ancak ondan sonra bir başka hal ile gerekli olan diğer hususların hükmünün nasıl olduğuna baktık.

Şunu gördük: Kişi bir başkasına bir köleyi bin dirheme satacak olursa müşterinin lehine aynı akit ile köleyi kabzetme (alma) hakkı, bedelinin tamamını ödemedikçe sabit olmaz ve bedelinin bir kısmını ödedi diye kölenin bir kısmını kabzetme hakkını elde etmez.

Borç karşılığında alıkonulmuş rehinde olduğu gibi başka bir sebep dolayısıyla alıkonulan eşyaların hükmü de böyledir. Hepsi icma ve ittifakla şunu kabul etmiştir: Rehin bırakan kişi, borcunun bir kısmını rehin bırakmış olduğu alacaklısına ödeyip de borcundan ödediği miktar kadarı ile rehin bıraktığı şeyin bir kısmını ya da tamamını almak istese borcunun tamamını ödemediği sürece buna hakkı yoktur.

Başka şeylere karşılık olarak mülk edinilen şeylerin alıkonulmaları icab ettiği takdirde hükümleri budur. Bunlar, kendilerinin bedeli olan şeylerin tamamı alınıncaya kadar alıkonulmaya devam edilir.

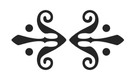
Mükâteb kimsenin, ikinci bir duruma gerek kalmadan yalnızca akit ile hürriyetine kavuştuğu mal karşılığında hürriyetine kavuşturulan kimsenin hükmünden farklı hükümde olduğu ve onun belli bir şeyin ödenmesine kadar alıkonulması gereken şeylerin hükmünde olduğu sabit olduğuna göre, kitabet hususunda ve efendisinin onu (tam hürriyetten) alıkoyması bakımından hük-

münün de, satıcının sattığı şeyi (bedeli tamamen ödeninceye kadar) yanında alıkoyması hükmü ile aynı olduğu sabit olur.

Nasıl ki müşteri satın aldığı malın bedelinin tamamını ödemediği sürece o malı alamıyor ise, Mükâtebin kendisi de aynı şekilde kitabet bedelinin tamamını ödemediği sürece kendi hürriyetini efendisinin mülkiyetinden kısmen de olsa alma gücüne sahip değildir.

İşte sözünü ettiğimiz bu açıklamalar ile Mükâteb kimsenin, kitabet bedelinin tamamını ödemedikçe hiçbir şekilde hürriyetine kavuşamayacağı sabit olmaktadır.

Aynı zamanda bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de görüşüdür.

٤- بَابُ الْأَمَةِ يَطَؤُهَا مَوْلَاهَا ثُمَّ يَمُوتُ، وَقَدْ كَانَتْ جَاءَتْ بِوَلَدٍ فِي حَيَاتِهِ هَلْ يَكُونُ ابْنَهُ وَتَكُونُ بِهِ أُمَّ وَلَدٍ أَمْ لا؟

4- CARİYESİ İLE İLİŞKİ KURDUKTAN SONRA ÖLEN EFENDİNİN, HAYATTA İKEN CARİYESİNDEN ÇOCUĞU DOĞMUŞ İSE BU ÇOCUK ONUN OLUR MU? O ÇOCUK SEBEBİYLE CARİYE ÜMMÜ VELED OLUR MU, OLMAZ MI?

٤٦٢٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ عُتْبَةُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ، عَهِدَ إِلَى أَخِيهِ أَيْ وَصَّى إِلَيْهِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ ابْنَ وَلِيدَةِ زَمْعَةَ مِنِّي، فَاقْبِضْهُ إِلَيْكَ فَلَمَّا كَانَ عَامَ الْفَتْحِ أَخَذَهُ سَعْدٌ وَقَالَ: ابْنُ أَخِي قَدْ كَانَ عَهِدَ إِلَيَّ فِيهِ. فَقَامَ إِلَيْهِ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ، فَقَالَ: أَخِي وَابْنُ وَلِيدَةِ أَبِي، وُلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ. فَتَسَاوَقَا إِلَى رَسُولِ اللهِ فَقَالَ سَعْدٌ: يَا رَسُولَ اللهِ، ابْنُ أَخِي قَدْ كَانَ عَهِدَ إِلَيَّ فِيهِ. وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: أَخِي وَابْنُ وَلِيدَةِ أَبِي وُلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ. قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ». ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ». ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِسَوْدَةِ بِنْتِ زَمْعَةَ: «اِحْتَجِبِي مِنْهُ» لِمَا رَأَى بِهِ مِنْ شَبَهِهِ بِعُتْبَةَ. [فَأَتَتْ][351]، فَمَا رَآهَا حَتَّى لَقِيَ اللهَ تَعَالَى.

4624- ... İbn Şihâb'dan, o Urve b. ez-Zübeyr'den, o Âişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Utbe b. Ebi Vakkâs, kardeşi Sa'd b. Ebi Vakkâs'a, Zem'a'nın cariyesinin oğlunun kendisinden olduğunu söylemiş ve onu yanına al diye vasiyyet etmişti. Fetih yılı (Mekke fethinden sonra) Sa'd onu alıp: Bu, benim kardeşimin oğludur ve bu hususta (onu almam için) bana vasiyette bulunmuştu, dedi.

Bunun üzerine Abd b. Zem'a karşısına dikilerek: Bu, benim kardeşimdir ve babamın cariyesinin oğludur. Babamın yatağında dünyaya gelmiştir, dedi.

Her biri diğerini Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzurunda davalaşmaya çağırdı. Sa'd: Ey Allah'ın Rasulü! Bu, kardeşimin oğludur. Kardeşim bu hususta bana vasiyette bulunmuştu, dedi.

Abd b. Zem'a ise: Bu, benim kardeşimdir. Babamın cariyesinin oğludur. Onun yatağında dünyaya gelmiştir, dedi.

Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Ey Abd b. Zem'a! O senindir."*** Sonra: ***"Çocuk yatağa aittir. Zinakâra ise sadece mahrumiyet vardır"*** buyurdu.

Ardından Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* Sevde bint Zem'a'ya: ***"Sen ondan kendini hicabın arkasına sakla"*** dedi. Buna sebep ise onun Utbe'ye benzediğini görmesi idi. Yüce Allah'a kavuşuncaya kadar bu çocuk Sevde'yi görmedi.[352]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları şu kanaati benimsemiştir: Cariye sahibi kimse, cariyesi ile ilişki kuracak olursa artık bundan sonra doğacak her çocuk ister onu kendi çocuğu olarak dava etsin (çağırsın), ister etmesin onun nesebindendir.

351 [ ] köşeli parantez arasındaki bu kelime, hadisin kaynaklarında yer almamaktadır. Burada anlamı da yoktur. Bu sebeple tercümede bu kelimenin karşılığı bulunmamaktadır. (Çeviren)

352 Buhârî, Vasâyâ, 4, Ferâiz, 18, Büyu', 3; Ebu Davud, Talâk, 34; Nesâî, Talâk, 48, 49; İbn Mâce, Nikâh, 59; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 37, 129, 226, 237, 429.

Bu hususta da bu hadisi delil göstermişlerdir. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"O senindir, ey Abd b. Zem'a!"*** demiştir. Arkasından da: ***"Çocuk yatağa aittir, zinakara ise mahrumiyet vardır"*** buyurmuştur.

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* çocuğun Zem'a'dan olduğunu kabul etmiştir. Bunu da oğlunun bu husustaki davası (ve iddiası) dolayısıyla yapmamıştır. Çünkü oğlun, başkasından olduğuna dair neseb davasında bulunması kabul edilmez.

Bunu kabul etmesinin sebebi, çocuğun annesinin, Zem'a'yla cinsel ilişkide bulunmuş olması sebebiyle Zem'a'nın yatağı(nda doğmuş) olmasıdır.

Yine bu hususta şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٤٦٢٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ، قَالَ: مَا بَالُ رِجَالٍ يَطَئُونَ وَلَائِدَهُمْ، ثُمَّ يَعْزِلُونَهُنَّ لا تَأْتِينِي وَلِيدَةٌ يَعْتَرِفُ سَيِّدُهَا أَنْ قَدْ أَلَمَّ بِهَا إِلا قَدْ أَلْحَقْتُ بِهِ وَلَدَهَا، فَاعْزِلُوا أَوْ اُتْرُكُوا.

4625- … Salim b. Abdullah'tan, onun babasından rivayet ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* şöyle demiştir: Bazı adamlara ne oluyor ki, cariyeleri ile ilişki kuruyorlar sonra onlardan ayrılıp gidiyorlar? Bana bir cariye gelip de efendisinin onunla ilişkiye girdiğini itiraf edecek olursa mutlaka o cariyenin doğurduğu çocuğu efendisine (efendisinin nesebine) katarım. Artık onlardan ister uzak durun (azil yapın) ister (azil yapmayı) terk edin.[353]

٤٦٢٦- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، قَالَ: أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ، قَالَ: سَمِعْت عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

4626- … ez-Zührî dedi ki: Bana Salim b. Abdullah'ın tahdis ettiğine göre, Abdullah b. Ömer: Ömer b. el-Hattab'ı şöyle derken dinledim deyip hadisi aynen zikretmiştir.

353 Malik, Akdiye, 24, 25.

٤٦٢٧- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، قَالَ: مَا بَالُ رِجَالٍ يَطَئُونَ وَلَائِدَهُمْ ثُمَّ يَدَعُونَهُنَّ يَخْرُجْنَ، لا تَأْتِينِي وَلِيدَةٌ يَعْتَرِفُ سَيِّدُهَا أَنْ قَدْ أَلَمَّ بِهَا إِلا أَلْحَقْتُ بِهِ وَلَدَهَا، فَأَرْسِلُوهُنَّ بَعْدُ، أَوْ أَمْسِكُوهُنَّ.

4627- … Nâfi'den, o Ebu Ubeyd'in kızı Safiyye'den rivayet ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab dedi ki: Bazı erkeklere ne oluyor ki cariyeleri ile ilişki kuruyorlar sonra onları bırakıp gitsinler diye terk ediyorlar. Yanıma bir cariye gelip de efendisinin ona yaklaşmış olduğunu itiraf edecek olursa mutlaka o cariyenin doğurduğu çocuğunun nesebini efendisine katarım. Artık bundan sonra onları ister serbest bırakın ister alıkoyun.[354]

٤٦٢٨- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: مَنْ وَطِئَ أَمَةً ثُمَّ ضَيَّعَهَا فَأَرْسَلَهَا تَخْرُجُ، ثُمَّ وَلَدَتْ، فَالْوَلَدُ مِنْهُ، وَالضَّيْعَةُ عَلَيْهِ. قَالَ نَافِعٌ: فَهَذَا قَضَاءُ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، وَقَوْلُ ابْنِ عُمَرَ.

4628- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Üsâme b. Zeyd, Nâfi'den tahdis etti. O İbn Ömer'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kim bir cariye ile ilişki kurar sonra onu korumayıp serbest bırakır ve çıkmasına izin verir sonra da cariye çocuk doğuracak olursa doğurduğu o çocuk efendisindendir, onun zayi olması da onun aleyhinedir.

Nâfi dedi ki: İşte Ömer b. el-Hattab'ın verdiği hüküm ile İbn Ömer'in görüşü budur.

***

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Cariyenin doğurduğu çocuğun efendisine ait kabul edilmesi ancak onun o çocuğun kendisinden olduğunu ikrar etmesi ile mümkündür. Eğer o çocuğun kendisinden olduğunu ikrar etmeden ölecek olursa çocuk onun nesebinden kabul edilmez.

354 4625 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Birinci hadiste bunların lehine olan deliller arasında Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Abd b. Zem'a'ya: ***"Bu çocuk senindir ey Abd b. Zem'a"*** deyip ona "o senin kardeşindir" dememiş olması da vardır.

Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"O senindir"*** sözü, o senin kölendir, sen onu elinde bulundurduğundan dolayı o senin malına katılır anlamındadır. Onun nesebi konusunda ise herhangi bir hüküm vermemiştir.

Buna delil ise, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Sevde bint Zem'a'ya ondan perdenin arkasına gizlenmesini emretmiş olmasıdır.

Şayet Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* onu Zem'a'nın oğlu kabul etmiş olsaydı, Zem'a'nın kızına ondan perdenin arkasına saklanmasını söylemezdi. Çünkü Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* kesinlikle akrabalık bağlarını koparmayı emretmezdi. Aksine akrabalık bağlarını gözetmeyi emrederdi. Karşılıklı ziyaretleşme de akrabalık bağlarını gözetmek kabilindendir. Onu Sevde'nin kardeşi olarak kabul etmiş ise Sevde'ye nasıl olur da ondan perdenin arkasına saklanmasını emredebilir?

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* hakkında böyle bir şey düşünülemez.

Hem onun hakkında böyle bir şey nasıl düşünülebilir ki? Âişe *radıyallahu anhâ*'ya süt amcasına yanına girmesi için izin vermesini emretmişken, Sevde'ye kardeşi ve babasının oğlu olarak kabul ettiği kimseden perdenin arkasına saklanmasını nasıl söyleyebilir?

Ancak -doğruyu en iyi bilen Allah'tır- bize göre bunun uygun açıklaması şudur: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*, Abd b. Zem'a'nın elinde bulundurması dolayısıyla çocuğun ona ait olmasından ve Sa'd dışarıda kalarak Zem'a'nın diğer mirasçılarına ait olduğunu tespit etmesinden başka bir hüküm vermiş değildir.

Bir kimse: Peki, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in hemen buna bitişik olarak: ***"Çocuk yatağa attir, zinakâra ise mahrumiyet vardır"*** sözünün anlamı nedir? diyecek olursa ona şöyle cevap verilir: Bunu, Allah Rasulü *sallallahu aleyhi ve sellem* Sa'd'a bir hususu öğretmek amacıyla söylemiştir. Yani sen kardeşin adına bir dava güdüyorsun. Kardeşinin ise yatak hakkı yoktu. Neseb ise onun yatak hakkı bulunsaydı ondan sabit olabilirdi. Onun

yatağı olmadığına göre, o halde o bir zinakârdır. Zinakârın hakkı ise mahrumiyettir.

Aşağıdaki rivayet bu anlama daha da açıklık getirmektedir:

٤٦٢٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُغِيرَةِ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ، قَالَ: ثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ: كَانَتْ لِزَمْعَةَ جَارِيَةٌ يَطَؤُهَا، وَكَانَ يَظُنُّ بِرَجُلٍ آخَرَ أَنَّهُ يَقَعُ عَلَيْهَا، فَمَاتَ زَمْعَةُ وَهِيَ حُبْلَى، فَوَلَدَتْ غُلَامًا، كَانَ يُشْبِهُ الرَّجُلَ الَّذِي كَانَ يُظَنُّ بِهَا، فَذَكَرَتْهُ سَوْدَةُ لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «أَمَّا الْمِيرَاثُ فَلَهُ، وَأَمَّا أَنْتِ فَاحْتَجِبِي مِنْهُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ لَكِ بِأَخٍ».

4629- … Abdullah b. ez-Zübeyr şöyle dedi: Zem'a'nın ilişki kurduğu bir cariyesi vardı. Bir başka adamın da o cariye ile ilişki kurduğu sanılıyordu. Cariye hamile iken Zem'a öldü. Sonra cariye bir çocuk doğurdu. Doğurduğu bu çocuk o cariye ile ilişki kurduğu zannedilen kimseye benziyordu. Sevde bunu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e söyleyince, şöyle buyurdu: ***"Mirası söz konusu edersek onun miras hakkı vardır. Sana gelince; sen ondan perde arkasına saklan. Çünkü o senin kardeşin değildir."***[355]

***

İşte bu hadiste Zem'a'nın o cariye ile ilişki kurduğu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in de Sevde'ye: ***"O senin kardeşin değildir"*** yani kendisi ile ilişki kurulan cariyenin oğlu sana kardeş değildir, dediği bildirilmiştir.

İşte bu da, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in o çocuğun nesebinin Zem'a'dan olduğuna dair herhangi bir şekilde hüküm vermemiş olduğuna, Zem'a'nın cariye ile ilişki kurmasının ona göre, o cariyenin Zem'a'dan o çocuğu doğurmuş olmasını gerektirmediğine delildir.

Bir kimse: Bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Mirastan ona pay verilecektir"*** buyurması Allah Rasulü'nün o çocuğun nesebinin

355 Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 5.

Zem'a'dan olduğuna dair hüküm vermiş olduğuna delildir diyecek olursa ona şöyle cevap verilir:

Bu, senin zikrettiğine delil olmaz. Çünkü Abd b. Zem'a onun nesebi konusunda dava açmış ve onun, babasının oğlu olduğunu iddia etmişti. Çünkü Âişe *radıyallahu anhâ* bizim bu bölümün baş taraflarında kendisinden rivayet etmiş olduğumuz hadiste, Abd b. Zem'a'nın, Sa'd b. Ebi Vakkâs kendisi ile tartıştığı esnada Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: O benim kardeşimdir. Babamın cariyesinin oğludur. Babamın yatağında doğmuştur, dediğini haber vermektedir.

Dolayısıyla Sevde'nin de aynı şeyi söylemiş olması mümkündür. Kardeşi Abd ile birlikte ikisi Zem'a'nın mirasçısı idiler. Her ikisi de böylelikle Zem'a'nın geriye bıraktığı terekeden ona miras verilmesi gerektiği hususunda ikrarda bulunmuş oldu.

Eğer her ikisi de böyle bir ikrarda bulunmamış olsaydı, tamamı kendilerine ait olacak mal hususunda kendi aleyhlerine bu durum (bu ikrarları) caiz olmakla birlikte bununla kendisine göre hüküm vermeyi gerektiren nesebin sübutu söz konusu olmaz ve buna bağlı olarak bu çocuğun Sevde'ye bakması, onu görmesi serbest bırakılamazdı.

Bir kimse: Hz. Peygamber'in, Sevde'ye ondan hicabın arkasına gizlenmesini emretmiş olması Âişe *radıyallahu anhâ*'nın rivayet ettiği hadiste belirtildiği üzere onun Utbe'ye çokça benzediğini görmüş olmasından dolayıdır diyecek olursa ona şöyle cevap verilir: Bunun böyle olması mümkün değildir. Çünkü benzerliğin söz konusu olması, nesebin sabit olmasını gerektirmez. Benzerliğin bulunmayışı da nesebin reddini gerektirmez.

Nitekim Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: "Benim karım siyah bir çocuk doğurdu" diyen adama: ***"Senin develerin var mı?"*** diye sormuştu. Adam: Evet, deyince Allah Rasulü: ***"O develerin rengi nasıldır?"*** diye sormuş ve o da bazı şeyler söylemişti. Allah Rasulü: ***"Peki, aralarında siyaha yakın koyu renklileri de var mı?"*** diye sormuş, adam: Evet, aralarında siyaha yakın koyu renklileri var, diye cevap vermişti. Allah Rasulü: ***"Sence bunların rengi nereden gelmiş olabilir?"*** diye sormuş, o: Bir damara çekmiş olabilir, diye cevap vermişti. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve*

sellem: ***"Belki bu da bir damara çekmesinden dolayı olmuştur"*** demişti.[356] Biz bu hadisi senediyle Lian bölümünde zikretmiştik.

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona fazla benzemediğinden dolayı nesebini nefyetmesine ruhsat vermediği gibi, o çocuğun kızlarını ve diğer haremindeki kadınları yanına sokmasını da engellememiştir. Aksine, ona bir örnek göstererek o kişiye benzemenin neseblerin sabit olmasını, benzemeyişin de nesebin reddedilmesini gerektirmediğini öğretmiş oldu.

İşte Zem'a'nın cariyesinin oğlunun durumu da böyledir. Zem'a'nın çocuğun annesi ile ilişki kurması, çocuğun nesebinin kendisinden sabit olmasını gerektiriyor ise ona fazla benzemeyişinin bir anlamı olmaz ve nesebinin ondan sabit olması halinde diğer oğulları, kızlarının yanına girip çıktığı gibi onun da kızlarının yanına girip çıkması gerekirdi.

Bu hususta delil gösterdikleri bizim Ömer ve İbn Ömer *radıyallahu anh*'dan nakletmiş olduğumuz rivayetlere gelince; bu konuda Abdullah b. Abbas ile Zeyd b. Sâbit her ikisine muhalefet etmişlerdir.

٤٦٣٠- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ أَبِي حَفْصَةَ عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ :كَانَ اِبْنُ عَبَّاسٍ يَأْتِي جَارِيَةً لَهُ، فَحَمَلَتْ، فَقَالَ: لَيْسَ مِنِّي، إِنِّي أَتَيْتُهَا إِتْيَانًا، لا أُرِيدُ بِهِ الْوَلَدَ.

4630- … İkrime'den, onun İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas, bir cariyesine varırdı (onunla ilişkiye girerdi). Bu cariyesi hamile kalınca İbn Abbas: O, benden değildir. Çünkü ben bu cariyeye sadece yaklaşıyordum, bundan da maksadım çocuk sahibi olmak değildi, dedi.

٤٦٣١- حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْغَافِقِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ خَارِجَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ أَبَاهُ كَانَ يَعْزِلُ عَنْ جَارِيَةٍ فَارِسِيَّةٍ، فَحَمَلَتْ بِحَمْلٍ، فَأَنْكَرَهُ وَقَالَ: إِنِّي لَمْ أَكُنْ أُرِيدُ وَلَدَكِ، وَإِنَّمَا أَسْتَطِيبُ نَفْسَكِ، فَجَلَدَهَا، وَأَعْتَقَهَا وَأَعْتَقَ الْوَلَدَ.

4631- … Ebu'z-Zinâd'dan, onun Hârice b. Zeyd'den rivayet ettiğine

356 Hadis 4568 numara ile daha önce geçmişti.

göre, babası Fârisî bir cariyesinden azil yapardı. Cariye hamile kalınca onu kendisinden saymadı ve: Ben senin çocuğunu istemiyordum, sadece senin gönlünü hoş ediyordum, dedi ve ona celde cezası uyguladı. Onu da, çocuğunu da hürriyetine kavuşturdu.

٤٦٣٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ خَارِجَةَ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَقُلْ: فَأَعْتَقَهَا وَأَعْتَقَ وَلَدَهَا.

4632- … Bize Süfyan, Ebu'z-Zinâd'dan tahdis etti. O Hârice b. Zeyd'den, o Zeyd b. Sâbit'ten aynı şekilde rivayet etti. Ancak rivayetinde: Onu da, çocuğuna da hürriyetine kavuşturdu, demedi.

٤٦٣٣- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ، قَالَ ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ:وَلَدَتْ جَارِيَةٌ لِزَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ فَقَالَ: إِنَّهُ لَيْسَ مِنِّي، وَإِنِّي كُنْتُ أَعْزِلُ عَنْهَا.

4633- … Said b. el-Müseyyeb dedi ki: Zeyd b. Sâbit *radıyallahu anh*'ın bir cariyesi bir çocuk doğurdu. Zeyd: O benden değildir, çünkü ben ondan azil yapıyordum, dedi.

***

İşte Zeyd b. Sâbit ile Abdullah b. Abbas *radıyallahu anhumâ* bu hususta Ömer ve İbn Ömer *radıyallahu anhumâ*'ya muhalefet etmişlerdir.

Onların görüşleri de birbirine denktir. O halde bu iki görüşten sahih olanı tespit edebilmek için konuyu aklen incelememiz gerekmektedir.

İnceleme sonucu şunu gördük: Bir kimse, eğer eşinden doğan çocuğun kendisinden olduğunu ikrar edip bundan sonra onun kendisinden olmadığını söyleyecek olursa bu, o çocuğun o babadan olmadığı anlamına gelmez.

Aynı şekilde karısının kendisinden hamile olduğunu iddia edecek olursa sonra da karısı hamileliğinin sonucu olarak çocuk doğurursa artık bundan sonra ne lanetleşmekle ne de bir başka yolla o çocuğun kendisinden olmadığını söyleyemez. Çünkü o çocuğun nesebi ondan sabit olmuştur.

İşte davacının reddetme imkânına sahip olamadığı hususlardan birisi ola-

rak hakkında iddianın gerçekleştiği olayın hükmü budur. Biz şunu gördük: Erkek karısı ile ilişki kurduğunu ikrar edecek olursa sonra da karısı bir çocuk doğurup kocası da o çocuğun kendisinden olmadığını ileri sürerse bu konuda hüküm aralarında lanetleşme yapılacağı şeklindedir. Bu durumda da çocuk kocanın nesebinden çıkar, annesinin nesebine geçer.

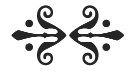
Bu durumda kocanın, karısı ile ilişki kurduğunu ikrar etmesi sebebiyle ondan doğacak çocuğun nesebinin kendisinden sabit olması gerekir. Fakat o, bu durumuyla artık nesebinden olmadığını iddia edemeyecek şekilde nesebine geçmiş çocuğu hükmünde değildir.

Eşlerinin hükmü bu olduğuna göre, cariyelerinin hükmünün böyle olması öncelikle söz konusudur.

Buna göre erkek, cariyesinin çocuğunun kendisinden olduğunu ikrar edecek olursa ya da cariyesi hamile iken karnında bulunan çocuğun kendisinden olduğunu ikrar edecek olursa artık çocuk onun nesebinden olur ve bundan sonra ebediyyen onun nesebi reddedilemez.

Eğer cariyesi ile ilişki kurduğunu ikrar ederse bu, onun cariyesinin doğuracağı çocuğun kendisinden olduğunu ikrar etmesi hükmünde değildir. Aksine hükmü bundan farklı olur. O çocuğun kendisinden olmadığını söyleme ve nesebini reddetme hakkı vardır. Bu durumda onun hükmü -cariyesi ile ilişki kurduğunu ikrar etmiş olsa bile- tıpkı cariyesi ile ilişki kurduğunu ikrar etmemesi halindeki hükmü gibi olur. Bu da hür kadınlar hakkındaki açıklamalara kıyasen böyledir.

Bütün bunlar Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti hepsine olsun- de görüşüdür.

كِتَابُ الأَيمَانِ وَالنُّذُورِ

YEMİNLER VE ADAKLAR

١- بَابُ الْمِقْدَارِ الَّذِي يُعْطَى كُلُّ مِسْكِينٍ مِنَ الطَّعَامِ وَالْكَفَّارَاتِ

1- HER YOKSULA VERİLECEK KEFFARET VE YİYECEK MİKTARI

٤٦٣٤- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلاً قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي وَقَعْتُ بِأَهْلِي فِي رَمَضَانَ. قَالَ لَهُ: «أَعْتِقْ رَقَبَةً». قَالَ: مَا أَجِدُهَا يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: «فَصُمْ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ». قَالَ: مَا أَسْتَطِيعُ، قَالَ: «فَأَطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِينًا». قَالَ: مَا أَجِدُهُ يَا رَسُولَ اللهِ، قَالَ: فَأَتَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِكْتَلٍ فِيهِ قَدْرُ خَمْسَةَ عَشَرَ صَاعًا تَمْرًا، فَقَالَ: «خُذْهَا فَتَصَدَّقْ بِهِ». قَالَ: أَعَلَى أَحْوَجَ مِنِّي وَأَهْلِ بَيْتِي؟ قَالَ: «فَكُلْهُ أَنْتَ وَأَهْلُ بَيْتِكَ، وَصُمْ يَوْمًا مَكَانَهُ، وَاسْتَغْفِرِ اللهَ».

4634- … Ebu Seleme'den, onun Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Ben Ramazanda eşim ile ilişkiye girdim, dedi.

Allah Rasulü ona: ***"Bir köle azad et"*** dedi. Adam: Köle azad edecek imkânım yok, ey Allah'ın Rasulü! dedi. Allah Rasulü: ***"O halde peşpeşe iki ay oruç tut"*** dedi. Adam: Güç yetiremem, dedi. Allah Rasulü: ***"O halde altmış yoksula yemek yedir"*** dedi. Adam: Onu da bulamıyorum, ey Allah'ın Rasulü! dedi.

(Ebu Hureyre devamla) dedi ki: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e içinde onbeş sa' kadar hurma bulunan bir zembil getirildi. Bunun üzerine Allah Rasulü: ***"Bunu al ve sadaka olarak dağıt"*** dedi. Adam: Benden ve aile halkımdan daha muhtaç olanlara mı? deyince Allah Rasulü: ***"O halde aile halkınla ye. O günün yerine bir gün oruç tut. Allah'tan da mağfiret dile"*** dedi.[357]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları, yemin keffaretlerinde yemek yedirmenin her bir yoksula bir müd vermek suretiyle olacağı görüşünü benimsemiştir. Çünkü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* sözünü ettiğimiz hadiste, adama altmış yoksula onbeş sa' yedirmesini emretmiştir. Bu durumda, altmış yoksulun her birine ulaşacak olan miktar birer müddür.

Bunlar ayrıca: Yemin keffaretleri hususunda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir topluluk da bizim dediğimiz görüş doğrultusunda kanaat belirtmiş deyip bu hususta şu rivayetleri zikrederler:

٤٦٣٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا حَازِمٍ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِي كَفَّارَاتِ الْأَيْمَانِ: إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ، كُلُّ مِسْكِينٍ مُدٌّ بَيْضَاءُ.

4635- … İbn Abbas'ın azatlısı Ebu Cafer'den, onun İbn Abbas'tan rivayet ettiğine göre, İbn Abbas şöyle derdi: Yemin kefaretlerinde, her bir yoksula birer müd buğday vermek suretiyle on yoksula yemek yedirilir.

357 Buhârî, Sıyâm, 30, 11, Keffârât, 2, 4; Müslim, Savm, 81; Ebu Davud, Savm, 37; Tirmizî, Savm, 28; İbn Mâce, Sıyâm, 14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 241.

٤٦٣٦- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ مِثْلَهُ.

4636- … Davud b. Ebi Hind'den, o İkrime'den, o İbn Abbas'tan aynısını rivayet etti.

٤٦٣٧- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ كَانَ إِذَا كَفَّرَ يَمِينَهُ فَأَطْعَمَ عَشْرَةَ مَسَاكِينَ بِالْمُدِّ الْأَصْغَرِ. رَأَى أَنَّ ذَلِكَ يُجْزِي عِنْدَهُ.

4637- … Nâfi'den, onun İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, İbn Ömer, yemininin keffaretini yerine getirdiği zaman en küçük olan müd ile on yoksula yemek yedirirdi. Ona göre bu kadarı yeterli idi.

٤٦٣٨- حَدَّثَنَا يُونُس، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا أَخْبَرَهُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: مَنْ حَلَفَ بِيَمِينٍ فَوَكَّدَهَا ثُمَّ حَنِثَ فَعَلَيْهِ عِتْقُ رَقَبَةٍ، أَوْ كِسْوَةُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ، وَمَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَلَمْ يُوَكِّدْهَا، ثُمَّ حَنِثَ، فَعَلَيْهِ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ، لِكُلِّ مِسْكِينٍ مُدٌّ مِنْ حِنْطَةٍ.

4638- … Nâfi'den, o Abdullah b. Ömer'den rivayet ettiğine göre, o şöyle derdi: "Kim bir yemin edip de onu pekiştirirse sonra da yeminini bozarsa ona bir köleyi hürriyetine kavuşturmak veya on yoksulu giydirmek düşer. Kim de bir yemin edip onu pekiştirmezse sonra da yeminini bozarsa o da, her bir yoksula bir müd buğday olmak üzere on yoksula yemek yedirmekle yükümlüdür."[358]

٤٦٣٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّهُ قَالَ: يُجْزِي فِي كَفَّارَةِ الْيَمِينِ مُدٌّ مِنْ حِنْطَةٍ، لِكُلِّ مِسْكِينٍ.

358 Muvatta, Nüzûr, 12, 13

4639- … Ebu Seleme'den, onun Zeyd b. Sabit'ten rivayet ettiğine göre, o şöyle demiştir: Yemin keffaretinde, her bir yoksula bir müd buğday vermek yeterlidir.

٤٦٤٠- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي الْخَلِيلُ بْنُ مُرَّةَ، أَنَّ يَحْيَى بْنَ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَهُ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4640- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana el-Halil b. Mürre'nin haber verdiğine göre, o, Yahya b. Ebi Kesîr kendisine tahdis etti deyip rivayeti senediyle aynen zikretmiştir.

***

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek: Yemin keffaretinde yemek yedirmede, her bir yoksula iki müd vermedikçe yeterli olmaz. Hurma verecekse tam bir sa' yeterli olur, arpadan da aynı miktar verilir, demişlerdir.

Bunların, bu hususta lehlerine ve birinci görüş sahiplerinin aleyhine olan delillerinden birisi de şudur: Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in adamın ihtiyacını öğrenmesi üzerine ona bu kadar hurmayı vermiş olması mümkündür. Böylelikle yerine getirmekle yükümlü olduğu keffarette ona destek olsun. Yoksa bu, onun vermekle yükümlü olduğu miktarın tümüydü anlamında değildir. Bu da, bir kimsenin zayıf olmaktan ve üzerindeki borçtan şikâyet edip de ona: Şu on dirhemi al da onlarla borcunu öde, demesine benzer. Yoksa bu, onun borcunun tamamını ödeyeceği anlamına gelmez. Aksine o miktar kadar borcunu ödemesi anlamındadır.

Ayrıca Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, herhangi bir keffarette verilmesi gereken yiyecek miktarına dair hadis rivayet edilmiştir. Bu da, hastalık sebebiyle ihramlı iken başı tıraş etmek halinde ödenmesi gereken miktardır. O, bu keffareti her bir yoksula iki müd buğday vermek olarak tespit etmiştir.

٤٦٤١- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ الزَّهْرَانِيُّ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الأَصْبَهَانِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَعْقِلٍ، قَالَ: قَعَدْتُ إِلَى كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ فِي الْمَسْجِدِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ ﴿فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ﴾ فَقَالَ:

فِيَّ أُنْزِلَتْ، حُمِلْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالْقَمْلُ يَتَنَاثَرُ عَلَى وَجْهِي، فَقَالَ: «مَا كُنْتُ أَرَى أَنَّ الْجَهْدَ بَلَغَ بِكَ هَذَا وَبَلَغَ بِكَ مَا أَرَى». فَنَزَلَتْ فِيَّ خَاصَّةً وَلَكُمْ عَامَّةً، فَأَمَرَنِي أَنْ أَحْلِقَ رَأْسِي، وَأَنْسُكَ نُسُكَهُ، وَأَصُومَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَوْ أُطْعِمَ سِتَّةَ مَسَاكِينَ، لِكُلِّ مِسْكِينٍ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ حِنْطَةٍ.

4641- … Abdurrahman b. el-Isbahânî dedi ki: Abdullah b. Ma'kil'i şöyle derken dinledim: Mescitte Ka'b b. Ucre'nin yanına oturdum. Ona: ***"… Ona oruç, sadaka ya da kurbandan biri ile fidye (vacib olur)"*** (el-Bakara, 2/196) ayeti hakkında sorunca bana şu cevabı verdi: Bu ayet benim hakkımda indirildi. Bitler yüzümün üzerine dökülür vaziyette iken Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in huzuruna taşınarak götürüldüm. Allah Rasulü: ***"Ben rahatsızlığının bu dereceye, şu gördüğüm noktaya kadar ulaştığını zannetmemiştim"*** dedi. İşte bu ayet özel olarak benim hakkımda nazil olmakla birlikte genel olarak hepiniz içindir. Bunun üzerine Allah Rasulü bana başımı tıraş etmemi ve bunun için kurbanımı kesmemi emretti ve (ya) üç gün oruç tutmamı ya da her bir yoksula yarım sa' buğday olmak üzere altı yoksula yemek yedirmemi emretti.[359]

٤٦٤٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ، عَنِ ابْنِ الأَصْبَهَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْقِلٍ ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «وَأَطْعِمْ فَرَقًا، فِي سِتَّةِ مَسَاكِينَ».

4642- … Abdullah b. Mugaffel'den, o Ka'b b. Ucre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti. Ancak o rivayetinde: ***"Ve altı yoksul arasında paylaştırmak suretiyle bir farak[360] yemek yedir"*** demiştir.

٤٦٤٣- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ دَاوُدَ

359 Buhârî, Muhsar, 7, Megâzî, 35; Müslim, Hac, 80, 85; Tirmizî, Tefsîr 2. sure, 21; İbn Mâce, Menâsik, 86; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 242.

360 Farak (Ferak): Üç sâ'a eşit bir ölçek olup 6108 gr. dır. Bk. el-Kürdî, age., s.281. (Çeviren)

بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: «كُلَّ مِسْكِينٍ، نِصْفَ صَاعٍ مِنْ تَمْرٍ».

4643- … Âmir eş-Şa'bî: Bana Ka'b b. Ucre tahdis etti deyip aynı hadisi nakletti. Ancak o rivayetinde: ***"Her bir yoksula yarım sa' hurma"*** demiştir.

٤٦٤٤- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، وَلَمْ يَذْكُرِ التَّمْرَ.

4644- … Ebu Leyla'dan, o Ka'b'dan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen nakletmekle birlikte hurmadan söz etmedi.

٤٦٤٥- حَدَّثَنَا أَبُو شُرَيْحٍ مُحَمَّدُ بْنُ زَكَرِيَّا، قَالَ: ثَنَا الْفِرْيَابِيُّ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ. ح

وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ، قَالَ: ثَنَا وَهْبُ، قَالا جَمِيعًا عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ مُجَاهِدٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4645- Bize Ebu Şureyh Muhammed b. Zekeriyya tahdis edip dedi ki: Bize el-Firyâbî tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan es-Sevrî tahdis etti, H.

Bize Nasr b. Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize el-Hasîb tahdis edip dedi ki: Bize Vehb tahdis etti. (es-Sevrî ile) birlikte Ebu Eyyub'tan rivayet ettiler. O Mücahid'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٦٤٦- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ الْجَزَرِيِّ، عَنْ مُجَاهِدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4646- … Abdulkerim el-Cezerî'den, o Mücahid'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٦٤٧- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4647- … Ebu Bişr'den, o Mücahid'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٦٤٨- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ يَحْيَى الْمُزَنِيّ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: أَنَا مَالِكٌ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4648- … Humeyd b. Kays'dan, o Mücahid'den hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٦٤٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُفْيَانَ الْجَحْدَرِيُّ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ عَوْنٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4649- … Bize İbn Avn, Mücahid'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٦٥٠- حَدَّثَنَا يَزِيدُ، قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُفْيَانَ الْجَحْدَرِيُّ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ عَوْنٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4650- … Bize İbn Avn, Mücahid'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٦٥١- حَدَّثَنَا يَزِيدُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ جَعْدَةَ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4651- … Yahya b. Ca'de'den, o Ka'b b. Ucre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٥٢- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ اللَّيْثِيُّ، عَنْ

مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ الْقُرَظِيِّ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، وَزَادَ: وَقَدْ عَلِمَ أَنَّهُ لَيْسَ عِنْدِي مَا أَنْسُكُ بِهِ.

4652- … Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den, o Ka'b b. Ucre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den hadisi aynen nakletti ve ayrıca: "Yanımda kurban kesmek için bir şeylerin olmadığını biliyordu" ibaresini ekledi.

٤٦٥٣- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: أَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ مَالِكٍ الْجَزَرِيِّ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ الزِّيَادَةَ، الَّتِي فِيهِ، عَلَى مَا فِي الأَحَادِيثِ الَّتِي قَبْلَهُ.

4653- … Mücahid'den, o Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan, o Ka'b b. Ucre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti. Ancak ondan önceki hadislerde yer alan fazlalıklardan söz etmedi.

***

Buna göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in bu rivayetlerde -mütevatir bir şekilde gelmiş olmaları ile birlikte- yedirmesini emrettiği miktar, her bir yoksula yarımşar sa' buğdaydır. İlim adamları da başı traş etme keffaretinde buna göre amel edileceği hususu üzerinde icma etmişlerdir.

Yine Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den zıharda yoksullara yedirilecek hurma miktarı hakkında şu rivayetler nakledilmiştir:

٤٦٥٤- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا فَرْوَةُ، عَنْ أَبِي الْمُغِيرَةِ، قَالَ: أَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مَعْمَرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَامٍ، حَدَّثَتْنِي خَوْلَةُ ابْنَةُ مَالِكِ بْنِ ثَعْلَبَةَ بْنِ أَخِي عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعَانَ زَوْجَهَا حِينَ ظَاهَرَ مِنْهَا بِعَرَقٍ مِنْ تَمْرٍ، وَأَعَانَتْهُ هِيَ بِعَرَقٍ آخَرَ، وَذَلِكَ سِتُّونَ

صَاعًا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «تَصَدَّقْ بِهِ». وَقَالَ: «اتَّقِي اللهَ وَارْجِعِي إِلَى زَوْجِكَ».

4654- … Ubâde b. es-Sâmit'in kardeşinin oğlu olan Malik b. Sa'lebe'nin kızı Havle'nin tahdis ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Havle'ye zıhar yapan kocasına bir zembil hurma bağışlayarak yardımcı oldu. Havle de kocasına bir başka farak daha verip yardım etti. Böylelikle hepsi altmış sa' etti.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* de: ***"Bunu sadaka olarak dağıt"*** dedi. Ayrıca (bana): ***"Allah'tan kork ve kocana geri dön"*** dedi.

***

Zikrettiklerimize göre kıyas da aynı şekilde, her bir yoksula bütün keffaretlerde buğdaydan yarım sa', hurmadan da bir sa' vermeyi gerektirmektedir.

Ayrıca bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashabından bir grup kimseden de rivayet gelmiştir:

٤٦٥٥- حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ يَسَارِ بْنِ نُمَيْرٍ، قَالَ: قَالَ لِي عُمَرُ :إِنِّي أَحْلِفُ أَنْ لا أُعْطِيَ أَقْوَامًا، ثُمَّ يَبْدُو لِي أَنْ أُعْطِيَهُمْ، فَإِذَا رَأَيْتَنِي فَعَلْتُ ذَلِكَ، فَأَطْعِمْ عَنِّي عَشَرَةَ مَسَاكِينَ، كُلَّ مِسْكِينٍ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ.

4655- … Yesâr b. Numeyr dedi ki: Ömer bana dedi ki: "Ben bazı kimselere bir şey vermeyeceğim diye yemin ediyorum. Sonra onlara bir şeyler vermenin yerinde olacağı kanaatine sahip oluyorum. İşte benim bunu yaptığımı görecek olursan benim yerime her bir yoksula birer sa' hurma olmak üzere on yoksula yemek yedir."

٤٦٥٦- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ يَسَارِ بْنِ نُمَيْرٍ، عَنْ عُمَرَ مِثْلَهُ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: عَشَرَةَ مَسَاكِينَ، لِكُلِّ مِسْكِينٍ نِصْفُ صَاعِ حِنْطَةٍ أَوْ صَاعُ تَمْرٍ.

4656- … Ebu Vâil'den, o Yesar b. Numeyr'den, o Ömer'den aynısını rivayet etti. Ancak o rivayetinde şöyle dedi: "Her bir yoksula yarım sa' buğday ya da yarım sa' hurma olmak üzere on yoksula (yemek yedir)."

٤٦٥٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ، عَنْ يَسَارٍ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ، وَزَادَ: أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ.

4657- … Mansur: Ben Ebu Vâil'i Yesar'dan rivayet ederken dinledim deyip hadisi senediyle aynen zikretti ve şunları ekledi: "Yahut birer sa' hurma ya da birer sa' arpa (yedir)."

٤٦٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا مُؤَمَّلٌ، قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ يَسَارٍ، مِثْلَهُ.

4658- … Mansur'dan, o Ebu Vâil'den, o Yesar'dan aynısını rivayet etti.

٤٦٥٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا هِلَالُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: ثَنَا أَبُو يُوسُفَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ يَسَارٍ، مِثْلَهُ.

4659- … el-A'meş'den, o Ebu Vâil'den, o Yesâr'dan aynısını rivayet etti.

٤٦٦٠- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عِمْرَانَ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ الْوَلِيدِ، وَعَلِيُّ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: ثَنَا أَبُو يُوسُفَ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيٍّ فِي كَفَّارَاتِ الأَيْمَانِ، فَذَكَرَ نَحْوًا مِمَّا رُوِيَ عَنْ عُمَرَ.

4660- … Abdullah b. Seleme'den, o Ali'den yemin keffaretleri hususunda Ömer'den nakledilen rivayete yakın şeyleri zikretti.

٤٦٦١- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، قَالَ: ثَنَا حُسَيْنُ بْنُ صَالِحٍ، عَنْ مُسْلِمٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، فِي كَفَّارَةِ الْيَمِينِ، قَالَ: نِصْفُ صَاعٍ مِنْ حِنْطَةٍ.

4661- … Mücahid'den, o İbn Abbas'tan, yemin keffareti hususunda onun şöyle dediğini rivayet etti: Yarımşar sa' buğday (yedirilir).

***

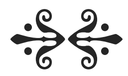
Bu ise, bizim bundan önceki fasılda İbn Abbas'tan nakletmiş olduğumuz rivayete muhaliftir.

İşte Ömer ve Ali *radıyallahu anh*, yemin keffaretlerinde buğday türünden her bir yoksula ikişer müd, arpa ve hurma türünden birer sa' verileceğini ifade etmişlerdir. Biz de böyle diyoruz.

İşte keffaret ya da daha başka bütün yemek yedirme yükümlülüklerinde asgari keffaret miktarı üzerinde gerçekleşen icma gereğince miktar budur.

Ayrıca bizim fıtır sadakası bölümünde miktarı ile ilgili yaptığımız açıklamalar ile bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den ve ondan sonra ashabından yaptığımız rivayetler de bunu pekiştirmektedir.

Bu aynı zamanda Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

٢- بَابُ الرَّجُلِ يَحْلِفُ أَنْ لا يُكَلِّمَ رَجُلاً شَهْرًا، كَمْ عَدَدُ ذَلِكَ الشَّهْرِ مِنَ الأَيَّامِ؟

2- BİR ADAM, BİRİSİYLE BİR AY SÜREYLE KONUŞMAYACAĞINA DAİR YEMİN ETTİĞİ TAKDİRDE O AYIN GÜN OLARAK SAYISI KAÇTIR?

٤٦٦٢- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ، قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الشَّهْرُ هَكَذَا، وَهَكَذَا، وَهَكَذَا». وَنَقَصَ فِي الثَّالِثَةِ أُصْبُعًا.

4662- … Muhammed b. Sad'dan, o babasından, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ay böyledir, böyledir ve böyledir"*** deyip üçüncüsünde bir parmağını eksik gösterdi.[361]

٤٦٦٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ، قَالَ: ثَنَا هِشَامُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الدِّمَشْقِيُّ، قَالَ: ثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ، عَنْ أَبِي يَعْقُوبَ قَالَ: تَذَاكَرْنَا عِنْدَ أَبِي الضُّحَى الشَّهْرَ. فَقَالَ بَعْضُنَا: تِسْعٌ وَعِشْرُونَ، وَقَالَ بَعْضُنَا: ثَلاثُونَ. قَالَ أَبُو الضُّحَى: حَدَّثَنَا اِبْنُ عَبَّاسٍ قَالَ: أَصْبَحْنَا يَوْمًا

361 Buhârî, Savm, 11, 13, Talâk, 25; Müslim, Sıyâm, 4, 10, 12, 13, 15; Ebu Davud, Savm, 4; Nesai, Sıyâm, 16, 17; İbn Mâce, Sıyâm, 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 184, II, 28, 43...

وَنِسَاءُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَبْكِينَ، عِنْدَ كُلِّ اِمْرَأَةٍ مِنْهُنَّ أَهْلُهَا. فَجَاءَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَصَعِدَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي غُرْفَةٍ لَهُ، فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ، ثُمَّ سَلَّمَ فَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ، انْصَرَفَ. فَدَعَاهُ بِلَالٌ، فَدَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «أَطَلَّقْتَ نِسَاءَكَ؟» قَالَ: لَا، وَلَكِنْ آلَيْتُ مِنْهُنَّ شَهْرًا». فَمَكَثَ تِسْعًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً، ثُمَّ نَزَلَ، فَدَخَلَ عَلَى نِسَائِهِ.

4463- … Ebu Yakub dedi ki: Biz Ebu'd-Duhâ'nın yanında ayın günleri hakkında müzakere ettik. Kimimiz: yirmi dokuz (gün), kimimiz otuz (gün) dedi.

Ebu'd-Duhâ dedi ki: Bize İbn Abbas tahdis edip dedi ki: Bir gün sabaha çıktığımızda Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşlerinden her birisi, yanında yakınları bulunduğu halde ağlıyordu.

Sonra Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* geldi. Yüksekçe bir odasında bulunan Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına çıktı. Ona selam verdiği halde kimse selamını almadı. Yine selam verdi, kimse selamını almadı. Bu hali görünce dönüp gitti. Arkasından Bilal onu çağırdı. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına girdi. "Eşlerini boşadın mı?" sordu. Allah Rasulü: ***"Hayır, fakat ben bir ay süreyle onlara yaklaşmayacağıma yemin ettim (îlâ yaptım)"*** dedi. yirmi dokuz gün kaldıktan sonra odadan indi ve eşlerinin yanına girdi.[362]

٤٦٦٤- حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ إِدْرِيسَ، قَالَ: ثَنَا آدَم، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا جَبَلَةُ بْنُ سُحَيْمٍ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الشَّهْرُ هَكَذَا، وَهَكَذَا، وَهَكَذَا». وَضَمَّ إِبْهَامَهُ فِي الثَّالِثَةِ.

4664- … Bize Cebele b. Suhaym tahdis edip dedi ki: Ben İbn Ömer'i şöyle derken dinledim: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i: ***"Ay şöyledir, şöyledir ve şöyledir"*** derken işittim. Üçüncü defasında başparmağını kapattı.[363]

362 Buhârî, İlm, 27, Mezâlim, 25, Nikâh, 83, 92; Müslim, Talâk, 34.
363 4662 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

٤٦٦٥- حَدَّثَنَا بَكْرٌ، قَالَ: ثَنَا آدَمُ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا اَلْأَسْوَدُ بْنُ قَيْسٍ، قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ عَمْرٍو يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ عُمَرَ، يَذْكُرُ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4665- … Bize el-Esved b. Kays tahdis edip dedi ki: Said b. Amr'ı şöyle derken dinledim: Abdullah b. Amr'ı Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını zikrederken dinledim.

٤٦٦٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ عَلْقَمَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ، فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ، فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ».

4666- … Nâfi'den, onun İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Ay yirmi dokuz gündür. Siz onu (hilali) gördüğünüzde oruç tutun. Onu (Şevval hilalini) gördüğünüzde de oruç açın (bayram yapın). Havanın bulutlu olmasından dolayı hilali göremeyecek olursanız onu takdir edin."***[364]

***

Biz, bu kitabımızın bundan önceki bölümlerinde yine bu konuda başka rivayetler de zikretmiştik.

٤٦٦٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: ثَنَا أَبُو سَلَمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْحَكَمِ السُّلَمِيَّ يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آلَى مِنْ نِسَائِهِ شَهْرًا، فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، اَلشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ.

4667- … İbn Abbas'tan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* eşlerine yaklaşmayacağına dair bir ay süre ile yemin etti (ila yaptı). Cebrail ona gelip: ***"Ey Muhammed! (Bu) ay yirmi dokuz gündür"*** dedi.[365]

364 Buhârî, Savm, 5, 11; Müslim, Sıyâm, 6-9, 17; Ebu Davud, Savm, 4, 6, 7; Tirmizî, Savm, 2…
365 Buhârî, Savm, 11, Talâk, 21, Eymân, 20; Tirmizî, Talâk, 21; Nesai, Talâk, 32; İbn Mâce, Talâk, 24-28; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 200.

٤٦٦٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ الْوُحَاظِيُّ، قَالَ: ثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَامٍ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ».

4668- … Ebu Seleme'den rivayete göre, o Abdullah b. Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i: ***"Ay yirmi dokuz gündür"*** derken işittim.[366]

٤٦٦٩- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ صَيْفِيٍّ أَنَّ عِكْرِمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ أَخْبَرَتْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَلَفَ أَنْ لا يَدْخُلَ عَلَى بَعْضِ أَهْلِهِ شَهْرًا، فَلَمَّا مَضَى تِسْعٌ وَعِشْرُونَ يَوْمًا غَدَا عَلَيْهِمْ، أَوْ رَاحَ. فَقِيلَ لَهُ: حَلَفْتَ يَا نَبِيَّ اللهِ أَنْ لا تَدْخُلَ عَلَيْهِنَّ شَهْرًا، فَقَالَ: «إِنَّ الشَّهْرَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ يَوْمًا».

4669- … Yahya b. Abdullah b. Muhammed b. Sa'yfî'den rivayete göre, İkrime b. Abdurrahman kendisine şunu haber vermiştir: Ümmü Seleme'nin kendisine haber verdiğine göre, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* eşlerinden bazılarının yanına bir ay süreyle girmemek üzere yemin etti. Yirmi dokuz gün geçince sabah ya da öğleden sonra yanlarına gitti. Ona: Ey Allah'ın Peygamber'i! Bir ay süreyle onların yanına girmeyeceğine dair yemin etmiştin denilince o: ***"(Bu) ay yirmi dokuz gündür"*** dedi.[367]

٤٦٧٠- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، قَالَ: ثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: هَجَرَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِسَاءَهُ شَهْرًا، وَكَانَ يَكُونُ فِي الْعُلُوِّ، وَيَكُنَّ فِي السُّفْلِ، فَنَزَلَ إِلَيْهِنَّ فِي تِسْعٍ وَعِشْرِينَ. فَقَالَ رَجُلٌ: إِنَّكَ مَكَثْتَ تِسْعًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً، فَقَالَ: «إِنَّ الشَّهْرَ هَكَذَا، وَهَكَذَا -بِأَصَابِعِ يَدَيْهِ- وَهَكَذَا». وَقَبَضَ فِي الثَّالِثَةِ إِبْهَامَهُ.

366 4667 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
367 Buhârî, Savm, 11, Nikâh, 92; Müslim, Savm, 25; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 105, 315.

4670- … Bize Ebu'z-Zübeyr'in tahdis ettiğine göre, o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* eşlerinden bir ay süreyle ayrı kaldı. Bu sürede yüksekçe bir yerde kalıyordu, eşleri ise aşağıda kalıyorlardı. Yirmi dokuz. günde yanlarına indi.

Bunun üzerine bir adam: Sen yirmi dokuz gün kaldın deyince Allah Rasulü: ***"Şüphesiz ay*** -ellerinin parmaklarıyla- ***böyledir, böyledir*** -üçüncüsünde başparmağını kapatarak- ***ve böyledir"*** dedi.[368]

٤٦٧١- حَدَّثَنَا ابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا رَوْحٌ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا، فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

4671- … Bize İbn Cüreyc tahdis edip dedi ki: Bana Ebu'z-Zübeyr'in haber verdiğine göre, o Cabir'i şöyle derken dinlemiştir. O, hadisi aynen zikretmiştir.

٤٦٧٢- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ، قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: آلَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ نِسَائِهِ، فَأَقَامَ فِي مَشْرُبَةٍ تِسْعًا وَعِشْرِينَ، ثُمَّ نَزَلَ. فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ، آلَيْتَ شَهْرًا، فَقَالَ: «الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ».

4672- … Humeyd'den, o Enes'ten, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* eşlerine (yaklaşmayacağına dair) ila yaptı (yemin etti). Yüksekçe bir odada yirmi dokuz gün kaldıktan sonra indi.

Ona: Ey Allah'ın Rasulü! Sen bir ay (eşlerine yaklaşmayacağına) yemin etmiştin, dediler. O: ***"(Bu) ay yirmi dokuz gündür"*** dedi.[369]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bu sebeple bazıları, bir kimsenin, bir başkası ile bir ay konuşmayacağına dair yemin edip yirmi dokuz gün geçtikten sonra onunla

368 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 329.
369 Buhârî, Savm, 11, Eymân, 20, Mezâlim, 25…

konuşması halinde yemininin bozulmayacağı görüşünü kabul etmiştir. Bunlar, bu görüşlerine bu rivayetleri delil göstermişlerdir.

Ancak bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Eğer hilalin görülmesi ile birlikte yemin etmiş ise, durumu yemin etmiş olduğu o aya göredir. Eğer otuz günse otuz gün, yirmi dokuz günse yirmi dokuz gün bu haliyle kalır. Şayet ayın bir kısmı geçtikten sonra yemin etmiş ise yemininin süresi otuz gündür.

Onlar bu hususta bizim bu bölümün baş taraflarında sözünü ettiğimiz şu hadisi delil göstermişlerdir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Ay yirmi dokuz gündür. Onu (Ramazan hilalini) gördüğünüzde oruç tutun. Onu (Şevval hilalini) gördüğünüzde de oruç açın. Eğer buluttan dolayı onu göremeyecek olursanız otuz güne tamamlayın."***[370] Burada bulutlu olduğu takdirde onlara otuz gün saymayı vacip (farz) kıldığını ve onların, hilali görmedikleri sürece tam olarak sayacaklarını görüyoruz. Aynı şekilde Şaban ayında da böyle yapmış ve Ramazan ayı hilalinin görülmesinden sonra oruç tutulmasını emretmiştir. Eğer buluttan dolayı hilali göremeyecek olurlarsa oruç tutmayacaklardır. Bu durumda Şaban -hilalin görülmesi ile kesintiye uğramadığı sürece- otuz gün olarak kabul edilir.

Bu hususta Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, önceden belirtilenlerden başka rivayetler de nakledilmiştir.

٤٦٧٣- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا الْوَهْبِيُّ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: حَلَفَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَيَهْجُرُنَا شَهْرًا، فَدَخَلَ عَلَيْنَا لِتِسْعٍ وَعِشْرِينَ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّكَ حَلَفْتَ أَنْ لا تُكَلِّمَنَا شَهْرًا، وَإِنَّمَا أَصْبَحْتَ مِنْ تِسْعٍ وَعِشْرِينَ، فَقَالَ: «إِنَّ الشَّهْرَ لا يَتِمُّ».

4673- … Amre'den, o Aişe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, bizden bir ay ayrı kalmak için yemin etti. Yirmi dokuz gün sonra yanımıza girdi. Biz: Ey Allah'ın Rasulü! Sen bizimle bir ay süreyle konuşmayacağına yemin etmiştin. Hâlbuki bugün yirmi dokuz günden sonraki sabahtır denilince o: ***"Şüphesiz ay tamam olmaz"*** dedi.

***

370 4666 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.

Böylelikle onun ayın eksik kalması dolayısıyla bu şekilde hareket ettiğini haber vermektedir. İşte bu da, onlara hilalin başlangıcı ile yemin ettiğine delildir. Biz de böyle diyoruz. Nitekim bu hususta bundan daha açık bir rivayet nakledilmiştir.

٤٦٧٤- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْمُؤَذِّنُ، قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي اِبْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: وَقَوْلُهُمْ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الشَّهْرَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ»، لا واللهِ مَا كَذَلِكَ قَالَ، أَنَا - واللهِ - أَعْلَمُ بِمَا قَالَ فِي ذَلِكَ، إِنَّمَا قَالَ حِينَ هَجَرَنَا: «لأَهْجُرَكُنَّ شَهْرًا». فَجَاءَ حَتَّى ذَهَبَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً. فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ، إِنَّكَ أَقْسَمْت شَهْرًا، وَإِنَّمَا غِبْتَ عَنَّا تِسْعًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً. فَقَالَ. «إِنَّ شَهْرَنَا هَذَا، كَانَ تِسْعًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةُ».

4674- … Hişam b. Urve'den, o babasından, o Aişe'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Şüphesiz ay yirmi dokuz gündür"*** sözüne gelince; hayır, Allah'a yemin ederim ki, o böyle demedi. Ben -Allah'a yemin ederek söylüyorum- bu konuda onun ne söylediğini en iyi bilenim. O bize darılınca: ***"Andolsun sizden bir ay uzak kalacağım"*** demişti. O, yirmi dokuz gece geçtikten sonra geldi. Ben: Ey Allah'ın Peygamberi! Sen bir ay süreliğine yemin etmiştin. Oysa bizden yirmi dokuz gece uzak kaldın, dedim. O: ***"Bizim bu ayımız yirmi dokuz çekti"*** dedi.

***

İşte bununla, onun hilalin görülmesi ile birlikte yemin ettiği sabit olmaktadır. Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh*'dan da bu kabilden bir rivayet nakledilmiştir:

٤٦٧٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، وَابْنُ مَرْزُوقٍ، قَالا: ثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ، قَالَ: ثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، عَنْ سِمَاكٍ أَبِي رُمَيْلٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَذَكَرَ إِيلاءَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ نِسَائِهِ، وَأَنَّهُ نَزَلَ لِتِسْعٍ وَعِشْرِينَ وَقَالَ: «إِنَّ الشَّهْرَ قَدْ يَكُونُ تِسْعًا وَعِشْرِينَ».

4675- … Simâk Ebu Rumeyl şöyle dedi: Bana Abdullah b. Abbas tahdis edip dedi ki: Bana Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* tahdis edip Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in eşlerine ila yapmasını ve onun yirmi dokuz gün sonra (yanlarına) inip şöyle buyurduğunu tahdis etti: ***"Ay bazen yirmi dokuz gün çeker."***

***

Ebu Hureyre yolu ile de Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den bu konuda rivayet nakledilmiştir:

٤٦٧٦- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ، قَالَ: ثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعًا وَعِشْرِينَ، وَيَكُونُ ثَلاثِينَ، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا، وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا، فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ، فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ».

4676- … Ebu Seleme'den, onun Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre, o, kendisine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şöyle buyurduğunu tahdis etmiştir: ***"Şüphesiz ay yirmi dokuz gün de, otuz gün de olur. Bu sebeple siz onu (hilali) gördüğünüzde oruç tutmaya başlayın. Onu (Şevval hilalini) gördüğünüzde de oruç açın. Eğer bulutlu olursa sayıyı tamamlayın."***[371]

***

Böylelikle Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu hadiste, otuz günden önce hilalin görülmesi suretiyle ayın yirmi dokuz gün olabileceğini haber vermektedir.

İşte bu rivayetler, bizim dediğimiz hususa açıklık getirmekte ve delil olmaktadır. Bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

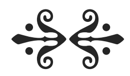
Bu, aynı zamanda el-Hasen'den de rivayet edilmiştir:

371 Buhârî, Savm, 11; Müslim, Sıyâm, 30; Nesai, Sıyâm, 12, 13, 17, 37; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 422, 430.

٤٦٧٧- الْحَسَنُ حَدَّثَنَا أَبُو بِشْرٍ الرَّقِّيُّ، قَالَ: ثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ، عَنْ أَشْعَثَ، عَنِ الْحَسَنِ، فِي رَجُلٍ نَذَرَ أَنْ يَصُومَ شَهْرًا. قَالَ: إِنِ ابْتَدَأَ لِرُؤْيَةِ الْهِلَالِ صَامَ لِرُؤْيَتِهِ، وَأَفْطَرَ لِرُؤْيَتِهِ، وَإِنِ ابْتَدَأَ فِي بَعْضِ الشَّهْرِ، صَامَ ثَلَاثِينَ يَوْمًا.

4677- … Eş'as'den, o el-Hasen'den, bir ay oruç tutmayı adamış bir kimse hakkında onun şöyle dediğini rivayet etti: Şayet hilalin görülmesi ile oruca başlamış ise hilali görmekle oruca başlar, onu görmekle orucu bırakır. Eğer ayın bir bölümü geçtikten sonra başlamışsa, otuz gün oruç tutar.

Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

٣- بَابُ الرَّجُلِ يُوجِبُ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ يُصَلِّيَ فِي مَكَانٍ فَيُصَلِّي فِي غَيْرِهِ

3- KİŞİ BİR YERDE NAMAZ KILMAYI KENDİSİNE VACİP KILARSA (ADARSA) SONRA BİR BAŞKA YERDE NAMAZ KILARSA (HÜKÜM NEDİR?)

٤٦٧٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَجَّاجِ الْحَضْرَمِيُّ، قَالَ: ثَنَا الْخَصِيبُ بْنُ نَاصِحٍ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ حَبِيبٍ الْمُعَلِّمِ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَجُلاً قَالَ يَوْمَ الْفَتْحِ: يَا رَسُولَ اللَّه صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّي نَذَرْتُ - إِنْ فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكَ مَكَّةَ - أَنْ أُصَلِّيَ فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَلِّ هَاهُنَا». فَأَعَادَهَا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «شَأْنُكَ إِذًا».

4678- … Ata'dan, onun Cabir'den rivayet ettiğine göre, bir adam Mekke'nin fethedildiği günü: Ey Allah'ın Rasulü! Ben, Allah sana Mekke'yi fethetmeyi nasip ettiği takdirde Beytü'l-Makdis'te namaz kılmayı adamıştım, dedi.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* ona: ***"İşte burada namaz kıl"*** dedi. Adam sözünü Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e iki ya da üç defa tekrar edince Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"O halde bildiğin gibi yap"*** dedi.[372]

372 Ebu Davud, Eymân, 20; Dârimî, Nüzûr, 4; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 363.

Ebu Cafer dedi ki: Bu hadiste Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, Beytü'l-Makdis'te namaz kılmayı adamış olan bir kimseye bir başka yerde namaz kılmasını emretmiştir. Bu sebeple Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed b. el-Hasen: Kim Allah için kendisine herhangi bir yerde namaz kılmayı (adakta bulunmak suretiyle) vacip kılacak olur da bir başka yerde namaz kılacak olursa bu onun için yeterli olur, demişlerdir. Bu konuda da bu hadisi delil göstermişlerdir.

Ancak Ebu Yusuf, *el-İmlâ* adlı eserinde şöyle demiştir: Beytü'l-Makdis'te namaz kılmayı adayıp Mescid-i Haram'da veya Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescidinde namaz kılacak olursa bu onun için yeterli olur. Çünkü o, kendisi üzerine adakta bulunmak suretiyle namaz kılmayı vacip kıldığı yere göre namaz kılmanın daha faziletli olduğu bir yerde namaz kılmış olur. Ancak Mescid-i Haram'da namaz kılmayı adayıp da Beytü'l-Makdis'te namaz kılacak olursa bu onun için geçerli olmaz. Çünkü o, içinde namaz kılmayı üzerine vacip kıldığı bir yere göre namaz faziletinin söz konusu olmadığı bir yerde namaz kılmış olur.

Bu hususta da Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilen şu rivayetleri delil göstermektedirler:

٤٦٧٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا عَمْرُو بْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عَبْدِ الْعَزِيزِ الزُّبَيْدِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَكَمِ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ».

4679- … Sa'd b. Ebi Vakkâs'tan, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: ***"Benim bu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram dışında ondan başka bir yerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir."***[373]

٤٦٨٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا مَكِّيٌّ وَشُجَاعٌ. ح.

373 Buhârî, Mescid-i Mekke, 1; Müslim, Hac, 505-510; Tirmizî, Mevâkıt, 126; Nesai, Menâsik, 124…

4680- Bize Ali b. Mabed tahdis edip dedi ki: Bize Mekkî ve Şucâ tahdis ettiler, H.

٤٦٨١- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْجَارُودِ قَالَ: ثَنَا مَكِّيٌّ، قَالَا: ثَنَا مُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ مُدْرِكٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4681- Bize Abdurrahman b. el-Cârûd tahdis edip dedi ki: Bize Mekkî tahdis etti. (Şucâ ile) dediler ki: Bize Musa b. Ubeyde, Davud b. Müdrik'ten tahdis etti. O Urve'den, o Aişe *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٨٢- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْحِمَّانِيُّ قَالَ: ثَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ مُوسَى الْجُهَنِيِّ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4682- … Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٨٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ، قَالَ: ثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: سَمِعْتُ نَافِعًا، مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ، يَقُولُ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4683- … Bize İbn Cüreyc haber verip dedi ki: İbn Ömer'in azatlısı Nâfi'i şöyle derken dinledim: Bana İbrahim b. Abdullah b. Mabed b. Abbas, Meymune'den tahdis etti. O Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٨٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4684- … Bana el-Leys haber verip dedi ki: Bana Nâfi tahdis etti. O, isnadıyla aynen zikretti.

٤٦٨٥- حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا حَسَّانُ بْنُ غَالِبٍ قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ. قَالَ مُوسَى: وَحَدَّثَنِي هَذَا الْحَدِيثَ أَبُو عُبَيْدِ اللهِ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4685- … Musa b. Ukbe'den, o Ebu Hureyre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

Musa dedi ki: Bana bu hadisi Ebu Ubeydullah da Sa'd b. Ebi Vakkâs'tan tahdis etti. O, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٨٦- حَدَّثَنَا فَهْدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ قَالَ: ثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُغِيرَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ سَهْمِ بْنِ مِنْجَابٍ عَنْ قَزَعَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4686- … Kazaa'dan, o Ebu Said'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٨٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: ثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: ثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4687- … Bize ez-Zührî, Said b. el-Müseyyeb'den tahdis etti. O Ebu Hureyre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٨٨- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: ثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4688- … Sa'd b. İbrahim dedi ki: Ebu Seleme'yi Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan tahdis ederken dinledim. O Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٨٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: ثَنَا أَفْلَحُ بْنُ حُمَيْدٍ. ح.

4689- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bize Eflah b. Humeyd tahdis etti, H.

٤٦٩٠- وَحَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا أَبُو عَامِرٍ. ح.

4690- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âmir tahdis etti, H.

٤٦٩١- وَحَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ قَالا: ثَنَا أَفْلَحُ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ حَزْمٍ عَنْ سَلْمَانَ الْأَغَرِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4691- Bize Salih b. Abdurrahman tahdis edip dedi ki: Bize el-Ka'nebî tahdis etti. (Ebu Amir'le) dediler ki: Bize Eflah tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Bekir b. Hazm, Süleyman el-Egar'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٩٢- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ أَنَّ مَالِكًا حَدَّثَهُ عَنْ زَيْدِ بْنِ رَبَاحٍ وَعَبْدِ اللّٰهِ بْنِ أَبِي عُبَيْدِ اللّٰهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللّٰهِ الْأَغَرِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4692- … Ebu Abdullah el-Egar'dan, o Ebu Hureyre *radıyallahu anh*'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٩٣- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: ثَنَا أَنَس بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ سَلْمَانَ الأَغَرِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4693- … Süleyman el-Egar'dan, o Ebu Hureyre'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٩٤- حَدَّثَنَا أَبُو أُمَيَّةَ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ الْقَطَوَانِيُّ قَالَ: ثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ

قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلْمَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4694- … Bize Süleyman b. Bilal tahdis edip dedi ki: Bana Abdullah b. Süleyman, babasından tahdis etti. O Ebu Hureyre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٩٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4695- … Bize Muhammed b. Hilal, babasından, o Ebu Hureyre'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٦٩٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَيَّاشٍ قَالَ: ثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيَّاشٍ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا صَالِحٍ: هَلْ سَمِعْتَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَذْكُرُ فَضْلَ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: لَا وَلَكِنْ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ قَارِظٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

4696- … Bize İsmail b. Ayyaş tahdis edip dedi ki: Bana Yahya b. Said tahdis edip dedi ki: Ben Ebu Salih'e: Sen Ebu Hureyre'yi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescidinde namaz kılmanın faziletinden söz ederken dinledin mi? diye sordum. O: Hayır, ancak İbrahim b. Abdullah b. Kâriz'in bana tahdis ettiğine göre, o, Ebu Hureyre'yi Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den tahdis ederken dinlemiştir deyip hadisi aynen zikretti.

***

Ebu Cafer dedi ki: İşte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, kendi mescidinde namaz kılmanın diğer mescitlerde namaz kılmaktan -Mescid-i Haram'da kılınan namazın dışında- bin kat daha faziletli olduğunu belirtmektedir.

Ancak bununla birlikte Mescid-i Haram'da namaz kılmanın, kendi mescidinde namaz kılmaya göre daha faziletli olmaması ya da ikisinden birisin-

de namaz kılmanın diğerinde kılınan namazdan daha faziletli olması ihtimali vardır.

Bunun için biz de bu hususu inceledik ve şunu gördük:

٤٦٩٧- أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ حَبِيبٍ الْمُعَلِّمِ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ إِلا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ، وَصَلاةٌ فِي ذَلِكَ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ صَلَاةٍ فِي هَذَا».

4697- … Habîb el-Muallim'den, o Ata b. ez-Zübeyr'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Benim bu mescidimde kılınan bir namaz, onun dışındaki diğer mescitlerde kılınan bir namazdan bin kat daha faziletlidir. Mescid-i Haram müstesnadır. Orada kılınan bir namaz ise burada kılınan yüz namazdan daha faziletlidir."***

٤٦٩٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: ثَنَا الْحُمَيْدِيُّ قَالَ: ثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنِي زِيَادُ بْنُ سَعْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ عَتِيقٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، فَذَكَرَ مِثْلَهُ وَلَمْ يَرْفَعْهُ. قَالَ سُفْيَانُ: فَيَرَوْنَ أَنَّ الصَّلَاةَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ إِلا فِي مَسْجِدِ الرَّسُولِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّمَا فَضَّلَهُ عَلَيْهِ بِمِائَةِ صَلَاةٍ.

4698- … Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Bana Ziyad b. Sa'd tahdis edip dedi ki: Bana Süleyman b. Atîk tahdis edip dedi ki: Abdullah b. ez-Zübeyr'i minber üzerinde iken dinledim: Ömer b. el-Hattab'ı şöyle derken dinledim dedi, hadisi aynen zikretti, fakat merfu olarak yani Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'e nispet ederek nakletmedi. Süfyan dedi ki: Bundan dolayı Mescid-i Haram'da kılınan bir namazın, diğer mescitlerde kılınan bin namazdan daha faziletli olduğu görüşündedirler. Bundan, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescidinde kılınan namaz müstesnadır. O, Peygamber mescidine göre yüz kat daha faziletlidir.

٤٦٩٩- حَدَّثَنَا يُونُسُ، قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ وَصَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ».

4699- … Ata b. Ebi Rabâh'tan, o Cabir b. Abdullah'tan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Benim bu mescidimde kılınan bir namaz, onun dışındakilerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir. Mescid-i Haram müstesnadır. Mescid-i Haram'daki bir namaz ise onun dışındaki namazlardan yüz kat daha faziletlidir."***

***

(Ebu Yusuf) dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* bu mescitlerin bazısında kılınan bir namazın diğerlerinden daha faziletli olduğunu -gelen bu rivayetlerde belirtildiği şekilde- söz konusu ettiğine göre, bunlardan herhangi birisinde namaz kılmayı (adamak suretiyle) kendisine vacip kılan bir kimsenin, o namazı ancak vacip kıldığı yerde ya da o yerden daha faziletli bir yerde kılmasından başkası yeterli olmaz.

Bu görüş sahiplerine karşı Ebu Hanife ve Muhammed'in lehine olan delillerden birisi de şudur: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Benim bu mescidimde kılınan bir namaz, onun dışındakilerde kılınan bin namazdan daha faziletlidir"*** sözü, nafile namazlar hakkında değil farz namazlar hakkındadır.

Nitekim onun, Abdullah b. Sa'd'ın rivayet ettiği hadiste: ***"Kendi evimde namaz kılmayı mescitte namaz kılmaktan daha çok severim"*** dediğini görüyoruz.

Zeyd b. Sabit'in rivayet ettiği hadiste de: ***"Kişinin en hayırlı namazı, farz namaz dışında evindeki namazıdır"*** buyurmuştur. Bunu da Ramazan ayında tatavvu (teravih) namazını onlara kıldırmak istediğinde söylemişti.

Biz bunu *el-Asar* adlı bu eserimizin bir başka yerinde zikrettik.

Bu husus belirttiğimiz şekilde rivayet edildiğine göre, bu rivayetlerin sahih olarak anlaşılması şunu gerektirmektedir: Evlerde kılınan namazlara göre da-

ha faziletli olan Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in mescidindeki namaz, böyle olmayan namazdan -ki o da farz olan namazdır- farklı olan namazdır.

İşte bununla Ebu Yusuf'un gösterdiği delilin tutarsızlığı ispatlanmakta ve herhangi bir yerde namaz kılmayı (adayarak) kendisine vacip kılmış olan bir kimse, o namazını bir başka yerde kılacak olursa kıldığı bu namazın onun için geçerli olacağı da sabit olmaktadır. Rivayetler açısından bu konunun uygun açıklaması işte budur.

Nazar (akli düşünme ve kıyas) bakımından uygun açıklamasına gelince; bizler, "Mescid-i Haram'da Allah için iki rekât namaz kılmak boynumun borcu olsun" diyen bir kimsenin kılmayı vacip kıldığı bu namazın nerede olursa olsun Allah'a yakınlaştırıcı bir ibadet olduğunu görüyoruz. Bu sebeple o namazı kılmak onun için vaciptir.

Diğer taraftan bizler, o namazı kılmayı kendisine vacip kıldığı yeri incelemek istedik. Acaba o yerde namaz kılmak kendisi için vacip kıldığı yerdeki gibi ona vacip midir?

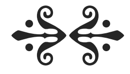
Şunu gördük. Eğer: "Mescid-i Haram'da Allah için bir süre durmak boynumun borcu olsun" diyecek olursa bu işi yapmak ona vacip olmaz. İsterse bu kalışı fiilen gerçekleştirmesi onun için Allah'a yakınlaştırıcı bir amel olsun.

Orada kalmak her ne kadar yakınlaştırıcı bir amel ise de, bu, kişinin onu kendisine vacip kılmasıyla icab etmez.

Sözünü ettiğimiz bu husus böyle olduğuna göre, Mescid-i Haram'da Allah için namaz kılmayı kendisine vacip kılan kimsenin, o namazı kılmasının vacip olduğunu, bununla birlikte o namazı kılmak suretiyle Mescid-i Haram'da kalmasının vacip olmadığını görüyoruz.

İşte bu hususta da nazar (akli düşünme ve kıyas) bu şekildedir. Bu da Ebu Hanife ve Muhammed'in -Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- görüşüdür.

Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

٤- بَابُ الرَّجُلِ يُوجِبُ عَلَى نَفْسِهِ الْمَشْيَ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ

4- BİR KİMSE ALLAH'IN EVİNE GİRMEYİ (ADAYARAK) KENDİSİNE VACİP KILARSA (HÜKMÜ NEDİR?)

٤٧٠٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَ ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْهِقْلُ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: حَدَّثَنِي الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْيَمَامِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ حُمَيْدًا الطَّوِيلَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: مَرَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ يُهَادَى بَيْنَ ابْنَيْنِ لَهُ فَسَأَلَ عَنْهُ فَقَالُوا: نَذَرَ أَنْ يَمْشِيَ، فَقَالَ: «إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَغَنِيٌّ عَنْ تَعْذِيبِ هَذَا نَفْسَهُ». وَأَمَرَهُ أَنْ يَرْكَبَ. أَيْ لِعَجْزِهِ عَنِ الْمَشْيِ.

4700- … Yahya b. Said'den rivayete göre, Humeyd et-Tavîl kendisine Enes b. Malik'i şöyle derken dinlediğini haber vermiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*, iki oğlu tarafından sağ ve sol kollarından tutulup ayakları yerde sürünerek götürülen bir adamın yanından geçti. Bu adamın durumunu sorunca ona: Yürümeyi adamıştı, diye cevap verdiler. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* buna karşılık: ***"Şüphesiz Aziz ve Celil olan Allah'ın bu adamın kendisine bu şekilde eziyet vermesine ihtiyacı yoktur"*** buyurdu ve (yürümekten aciz olduğundan) binmesini emretti.[374]

---

374 Buhârî, Eymân, 31; Müslim, Nezr, 9; Ebu Davud, Eymân, 19; Tirmizî, Nüzûr, 10; Nesai, Eymân, 42; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 114, 183, 235, 271.

٤٧٠١- حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ صَالِحٍ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4701- Bize er-Rabi' el-Cîzî tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Salih tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٧٠٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ وَابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَا: ثَنَا مُسَدَّدٌ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4702- Bize Muhammed b. Huzeyme ile İbn Ebi Davud tahdis edip dediler ki: Bize Müsedded tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Humeyd, Sabit'ten tahdis etti. O Enes'ten, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٧٠٣- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي مَنْصُورٍ عَنْ دُخَيْنٍ الْحَجْرِيِّ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ: نَذَرَتْ أُخْتِي أَنْ تَمْشِيَ إِلَى الْكَعْبَةِ حَافِيَةً حَاسِرَةً. فَأَتَى عَلَيْهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «مَا بَالُ هَذِهِ؟» قَالُوا: نَذَرَتْ أَنْ تَمْشِيَ إِلَى الْكَعْبَةِ حَافِيَةً حَاسِرَةً. فَقَالَ: «مُرُوهَا فَلْتَرْكَبْ وَلْتَخْتَمِرْ».

4703- … Ukbe b. Amir el-Cühenî dedi ki: Kız kardeşim, Kâbe'ye kadar başı açık ve ayakları çıplak olarak yürümeyi adamıştı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanından geçince: ***"Bu kadına ne oluyor?"*** diye sordu. Onlar: Kâbe'ye kadar başı açık ve ayakları çıplak olarak yürümeyi adadı, dediler. Bunun üzerine Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Ona emredin, hem bineğe binsin hem de başını örtsün"*** dedi.[375]

***

Ebu Cafer -Allah'ın rahmeti üzerine olsun- dedi ki: Bundan dolayı bazıları, bu rivayetler doğrultusunda kanaat sahibi olmuş ve: Bir kimse yürüyerek haccetmeyi adamış ise ona binmesi emredilir ve bunun dışında bir yükümlülüğü yoktur, demiştir.

375 Tirmizî, Nüzûr, 17.

Bu hususta başkaları onlara muhalefet ederek şöyle demişlerdir: Hadiste belirtildiği gibi biner. Eğer "Allah için boynumun borcu olsun" sözü ile yemin anlamını kastetmiş ise bununla birlikte bir de yemin keffaretinde bulunması gerekir. Çünkü "Allah için boynumun borcu olsun" demek "Allah adına yemin ederim: vallahi" anlamında da kullanılabilir. Çünkü nezrin (adakta bulunmanın) anlamı da yeminin anlamı gibidir.

Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Adakta yemin keffareti vardır"*** dediği de rivayet edilmiştir.

Bu hususta nakledilmiş rivayetlerin bir kısmı da şöyledir:

٤٧٠٤- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ التَّمِيمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا نَذْرَ فِي غَضَبٍ، وَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ».

4704- … İmran b. Husa'yn'dan rivayete göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: ***"Gazap halinde adak yoktur. Onun keffareti ise yemin keffaretidir."***[376]

٤٧٠٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ قَالَ: ثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4705- … Bize Hammad b. Zeyd, Muhammed b. ez-Zübeyr'den tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٧٠٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو سَلَمَةَ الْمُنْقِرِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبَانُ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الزُّبَيْرِ الْحَنْظَلِيُّ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4706- Bize Yahya b. Ebi Kesir tahdis edip dedi ki: Bana Muhammed b. ez-Zübeyr el-Hanzalî tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

376 Nesai, Eymân, 41; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 433, 439.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْمَرْوَزِيُّ قَالَ: ثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ قَالَ: ثَنَا عُبَادَةُ بْنُ الْعَوَامّ قَالَ: ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الزُّبَيْرِ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4707- … Bize Ubâde b. el-Avvâm tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. ez-Zübeyr tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٧٠٨- حَدَّثَنَا فَهْدٌ، قَالَ: ثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: ثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ. ح

4708- Bize Fehd tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Gassân tahdis edip dedi ki: Bize Halid b. Abdullah tahdis etti, H.

٤٧٠٩- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مَعْبَدٍ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ قَالا: أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الزُّبَيْرِ الْحَنْظَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ عِمْرَانَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4709- Bize Ali b. Ma'bed tahdis edip dedi ki: Bize Abdulvehhab b. Ata tahdis etti. (Halid b. Abdullah ile) dediler ki: Bize Muhammed b. ez-Zübeyr el-Hanzalî, babasından tahdis etti. O bir adamdan, o İmrân'dan, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

٤٧١٠- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ، قَالَ: ثَنَا أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلالٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلالٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ وَمُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ أَرْقَمَ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ اَلَّذِي كَانَ يَسْكُنُ الْيَمَامَةَ أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يُخْبِرُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لا نَذْرَ فِي مَعْصِيَةٍ وَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ يَمِينٍ».

4710- … Süleyman b. Erkam'dan, o Yemâme'de kalan Yahya b. Ebi Kesîr'den, onun kendisine şunu tahdis ettiğini rivayet etti: Yahya, Ebu Seleme b. Abdurrahman'ı, Aişe'den haber vererek onun şöyle dediğini naklederken

dinlemiştir: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Masiyeti gerektiren hususlarda adak olmaz. Bunun keffareti, yemin keffaretidir"*** buyurdu.[377]

٤٧١١- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ كَعْبِ بْنِ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ الْمَهْدِيّ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كَفَّارَةُ النَّذْرِ كَفَّارَةُ الْيَمِينِ».

4711- … Ukbe b. Âmir'den, o Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: ***"Adağın keffareti, yemin keffaretidir."***[378]

٤٧١٢- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ سَالِمٍ يُحَدِّثُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، قَالَ: أَشْهَدُ لَسَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ نَذَرَ نَذْرًا لَمْ يُسَمِّهِ فَكَفَّارَتُهُ كَفَّارَةُ الْيَمِينِ».

4712- … Ukbe b. Âmir dedi ki: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'i şöyle buyururken dinlediğime şahitlik ederim: ***"Her kim adını belirtmeden bir adakta bulunacak olursa onun keffareti yemin keffaretidir."***[379]

***

Yine bu hususta şu rivayetleri zikretmişlerdir:

٤٧١٣- حَدَّثَنَا يُونُس قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ الْمَعَافِرِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيّ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيّ أَنَّ أُخْتَهُ نَذَرَتْ أَنْ تَمْشِيَ إِلَى الْكَعْبَةِ حَافِيَةً غَيْرَ مُخْتَمِرَةٍ فَذَكَرَ ذَلِكَ عُقْبَةُ لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مُرْ أُخْتَكَ فَلْتَرْكَبْ وَلْتَخْتَمِرْ، وَلْتَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ».

377 Müslim, Nezr, 8; Ebu Davud, Eymân, 12, 19; Tirmizî, Nüzûr, 1; Nesai, Eymân, 17, 31, 41; İbn Mâce, Keffâret, 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 247.
378 Müslim, Nezr, 12; Ebu Davud, Eymân, 25; Tirmizî, Nüzûr, 4; Nesai, Eymân, 41; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 144, 146, 147.
379 Buna yakın olarak: İbn Mâce, Keffâret, 17.

4713- … Ukbe b. Âmir el-Cühenî'den rivayete göre, kız kardeşi Kâbe'ye başını örtmeden, çıplak ayakla yürümeyi adamıştı. Ukbe bu hususu Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e arzedince Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Kız kardeşine binmesini ve başını örtmesini emret, üç gün de oruç tutsun"*** buyurdu.[380]

٤٧١٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ، قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ زَحْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الرُّعَيْنِيَّ عَنْ عَبْدِالله بْنِ مَالِكٍ يَذْكُرُ عَنْ عُقْبَةَ ابْنِ عَامِرٍ، مِثْلَهُ.

4714- … Ubeydullah b. Zahr'dan rivayete göre, o, Ebu Said er-Ruaynî'yi, Abdullah b. Malik'ten, o Ukbe b. Âmir'den aynı hadisi zikrederken dinlemiştir..

٤٧١٥- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مَنْصُورٍ قَالَ: ثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ جَمِيلٍ قَالَ: ثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ زَحْرٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْيَحْصُبِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَهُ.

4715- … Ubeydullah b. Zahr'dan, o Ebu Said el-Yahsubî'den, o Abdullah b. Malik'ten, o Ukbe b. Âmir'den, o Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den aynısını rivayet etti.

***

Bu görüş sahipleri: İşte bu üç günlük oruç, onun daha önce "Yürüyerek haccetmek Allah için boynumun borcu olsun" sözü ile yapmış olduğu yeminine bir kefarettir, demişlerdir. Buna da şu rivayet delildir:

٤٧١٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ شَرِيكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ مَوْلَى آلِ طَلْحَةَ عَنْ كُرَيْبٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى

380 Tirmizî, Nüzûr, 17.

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ أُخْتِي نَذَرَتْ أَنْ تَحُجَّ مَاشِيَةً. فَقَالَ: «إِنَّ اللهَ لا يَصْنَعُ بِشَقَاءِ أُخْتِكَ شَيْئًا لِتَحُجَّ رَاكِبَةً وَتُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهَا».

4716- … İbn Abbas dedi ki: Bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e gelerek: Ey Allah'ın Rasulü! Kız kardeşim yürüyerek haccetmeyi adadı, dedi. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Senin kız kardeşinin çekeceği meşakkati Allah ne yapsın? Binerek haccetsin ve yemini dolayısıyla keffarette bulunsun"*** dedi.[381]

***

Bunlara da başkaları muhalefet ederek: Hayır, biz, yürüyerek haccetmeyi adayan bu kimseye binmesini ve eğer bu sözüyle yemini kastetmiş ise yemin keffaretinde bulunmasını, bununla birlikte bir de kurban kesmesini emrederiz, demişlerdir.

Bu hususta böyle diyenlerin lehine olan deliller arasında şu da vardır:

٤٧١٧- عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: ثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَخْبَرَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ أَنَّ أُخْتَهُ نَذَرَتْ أَنْ تَمْشِيَ إِلَى الْكَعْبَةِ حَافِيَةً نَاشِرَةً شَعْرَهَا. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مُرْهَا فَلْتَرْكَبْ وَلْتَخْتَمِرْ وَلْتُهْدِ هَدْيًا».

4717- … İbn Abbas *radıyallahu anh*'dan rivayete göre, Ukbe b. Amir, Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in yanına gelerek ona kız kardeşinin Kabe'ye çıplak ayakla, yürüyerek ve saçlarını çözmüş olarak yürümeyi adadığını bildirdi. Ona cevap olmak üzere Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle dedi: ***"Ona binmesini, başını örtmesini emret. Bir de bir hediyelik kurban kessin."***

٤٧١٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا عِيسَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: ثَنَا مَطَرٌ الْوَرَّاقُ عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ: نَذَرَتْ أُخْتِي أَنْ تَمْشِيَ

381 Ebu Davud, Eymân, 19; Tirmizî, Nüzûr, 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 310.

إِلَى الْكَعْبَةِ فَأَتَى عَلَيْهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «مَا لِهَذِهِ؟» قَالُوا: نَذَرَتْ أَنْ تَمْشِيَ إِلَى الْكَعْبَةِ. فَقَالَ: «إِنَّ اللهَ لَغَنِيٌّ عَنْ مَشْيِهَا مُرْهَا فَلْتَرْكَبْ وَلْتُهْدِ بَدَنَةً».

4718- … İkrime'den, o Ukbe b. Âmir el-Cuhenî'den, onun şöyle dediğini rivayet etti: Kız kardeşim Kâbe'ye yürüyerek gitmeyi adamıştı. Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* yanından geçince: ***"Buna ne oluyor?"*** diye sordu. Onlar: Kâbe'ye yürüyerek gitmeyi adadı, dediler. Allah Rasulü: ***"Allah'ın onun yürümesine ihtiyacı yoktur. Ona binmesini emret, bir de bir deveyi hediyelik kurban etsin"*** buyurdu.[382]

***

İşte bu hadiste Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in, binerek yolculuğunu sürdürmesinin yerine kendisine bir hediyelik kurban kesmesini emrettiği belirtilmektedir.

İşte bütün bu rivayetlerin sahih bir şekilde anlaşılması, yürüyerek haccetmeyi adamış bir kimsenin hükmünün, istediği takdirde binmesi ve yürümeyi terk ettiğinden dolayı da bir hediyelik kurban göndermesi, yürüme ile ilgili yeminini bozduğundan dolayı da keffarette bulunması şeklinde olmasını gerektirmektedir.

İşte Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed de bu görüşü dile getiriyorlardı.

Bu hususta akli düşünme bakımından açıklama da şöyledir: Bazıları, yürümeyi kendisi için gerekli kılması adak değildir. Çünkü yürümek bedeni (gereksiz yere) yormaktır. Yürüyen bir kimse de yürümesi halinde ihramın gerektirdiği bir hürmet (saygınlık ve yasak) içerisinde değildir, demiş ve bundan dolayı ne onun yürümesini vacip görmüş, ne de yürümesinin yerine bedel olarak bir iş yapmasını kabul etmiştir.

Biz bu hususu inceleyince, hac ibadetinde Beytullah'ın tavaf edilmesinin, Arafat'ta ve Cem (denilen Müzdelife)'de vakfe yapmanın söz konusu olduğunu gördük.

Tavafın bazı çeşitlerinin kişi tarafından ihramlı iken yapıldığını gördük.

382 Tirmizî, Nüzûr, 10.

Bu da, ziyaret tavafıdır. Bazı çeşitlerini ise kişi ihramdan çıktıktan sonra yapar. Bu da, sader tavafıdır.

İşte bütün bunlar da haccın sebepleri arasında sayılır. Kişinin bu işi yürüyerek yapması istenmiştir. Eğer bu işi binekli olarak yapmışsa, görevinde kusur yapacağı ve bundan dolayı da kurban kesmesi gerektiği bilinmektedir. Elbette ki, bu hüküm onun bu işi herhangi bir hastalığı olmadan yapması halinde söz konusudur.

Herhangi bir hastalık dolayısıyla bineğe binmiş ise, insanlar bu hususta (hükmün ne olduğu hakkında) farklı görüşlere sahiptirler.

Bu sebeple bazıları şöyle demiştir: Ona bir şey gerekmez. Bunu kabul edenler arasında Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de vardır.

Bazıları ise: Bir kurban kesmesi gerekir, demiştir. Bize göre doğru nazar (akli düşünme ve kıyas) budur. Çünkü hastalıklar, haram olan işlerin yapılması halinde ancak günahları kaldırır, keffaretleri kaldırmaz.

Nitekim Yüce Allah: ***"Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin"*** (el-Bakara, 2/196) buyurmuştur. Başı tıraş etmek ise ihramlı olan kimse için bir mazeret bulunması hali dışında haramdır. Eğer mazeretsiz olarak başını tıraş edecek olursa hem günahkâr olur hem de keffarette bulunması gerekir. Şayet başını tıraş etmek zorunda kalırsa, keffarette bulunması gerekmekle birlikte günaha girmesi söz konusu değildir.

Bu durumda mazeret dolayısıyla günahların düştüğünü fakat keffaretlerin düşmediğini gördük. O halde nazar (kıyas)a göre Beytullah'ın tavaf edilmesinin de hükmünün böyle olması gerekir. Mazeretsiz olarak binekli bir şekilde ziyaret tavafını yapan kimsenin bir kurban kesmesi gerekir. Mazereti dolayısıyla binekli olarak bu tavafını yapmış olması hali müstesnadır (günahkâr olmaz) ancak aynı şekilde (kurban kesmelidir).

İşte bu hususta nazar gereğince hüküm budur. Züfer'in görüşüne göre kıyas da bunu gerektirmektedir.

Ancak Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed, mazereti sebebiyle binekli olarak ziyaret tavafı yapan kimsenin herhangi bir yükümlülüğünün bulunmadığını kabul etmişlerdir.

Nazar yoluyla sözünü ettiğimiz husus sabit olduğuna göre, yine uygun

gördüğümüz gerekçe sebebiyle yürümenin hükmü de böyledir. Bu, bazen ihramdan çıktıktan sonra gerekebilir. Çünkü ihram halinde gerektiği gibi aynı zaman onun sebeplerindendir. O halde ihramdan önce yürümek de ihramın sebeplerinden olduğuna göre, onun da hükmü, ihramda iken vacip olan yürümenin hükmü ile aynı olur.

İhram halinde vacip olan yürümeyi terk eden kimseye bir kurban gerektiğine göre, ihramdan önce gerekli olan bu yürümeyi terk eden kimseye de aynı şekilde bir kurban gerekir. Bu da, onun yürüme gücüne sahip olması halinde ona vaciptir. Yürümekten aciz olması halinde ise Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed'in görüşüne göre de yine kurban gerekir. İşte bu, güç yetirme halinde taşınarak tavaf yapmanın ve ondan aciz kalınma halinin hükmü ile ilgili yaptığımız açıklamanın doğru olduğuna dair lehimize bir delildir.

Eğer bir kimse: Yürüyerek haccetmeyi kendisine vacip kılması suretiyle yürümesi gerektiği takdirde binerek gitmesi halinde kendisine vacip kıldığı bir işi yerine getirmemiş kişi durumunda olması icab ettiğine göre, bu durumda onun bundan sonra yürüyerek haccetmesi gerekir. Böylelikle o: "Ayakta iki rekât namaz kılmak Allah için boynumun borcu olsun" deyip de bu iki rekâtı oturarak kılan kimsenin durumuna benzer.

Böyle diyen kimseye karşı bize göre ileri sürülecek delillerden birisi de şudur: Biz, ayakta kılmamız farz olan namazları oturarak kıldığımız takdirde mazur görülemeyeceğimizi, bundan dolayı o namazı yeniden kılmamız gerektiğini ve bu durumda o namazı kılmamış kimse hükmünde olacağımızı gördük.

Bizden tavafını yürüyerek yapmamız icab eden farz olan haccı eda eden bir kimsenin binekli olarak bu tavafı yapıp sonra aile halkına geri dönecek olursa bu kimsenin hiç tavaf yapmamış kişi hükmünde olmayıp ona geri dönmesinin emredilmeyeceğini, aksine böyle bir kimsenin tavaf yapmış bir kimse hükmünde olduğunu ve bu tavafının onun için yeterli sayıldığını ancak kusuru sebebiyle onun bir kurban kesmekle yükümlü tutulduğunu gördük.

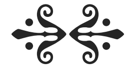
İşte adak sebebiyle vacip olan namaz ile adak sebebiyle vacip olan haccın durumu da böyledir. Her ikisi de, Yüce Allah'ın vacip (farz) kılmış olduğu farz olan namaz ve hacca kıyas edilir.

O halde bu türden Yüce Allah'ın farz kıldığı işlerde kusurlu hareket eden bir kimse o işi terk etmiş kimse ile aynı hükümde ise bu kabilden kendisine

vacip kılıp kusurlu hareket eden kimsenin de durumu böyle olur ve bu kimse, bu işteki kusuru sebebiyle o işi terk etmiş kimsenin hükmünde olur. Bu sebeple de onu yeniden yapmakla yükümlüdür.

Bu türden olup Yüce Allah'ın kişiye farz kıldığı amellerde eğer bir kusur işleyecek olursa onu yeniden yapması gerekmez. Bu kusuru sebebiyle de onu tamamen terk etmiş kişi hükmünde olmaz. O halde bu kabilden kendi kendisine vacip kılan ve kusurlu hareket ettiği işi yapan kimse de yaptığı bu kusurundan dolayı o işi terk etmiş kimse hükmünde olmaz ve onun bu sebeple de o işi yeniden yapması gerekmez. Fakat bu işi yapan kişi hükmünde olur ve işlediği kusuru sebebiyle de benzeri kusurlarda kesmesi gereken kurbanı kesmesi gerekir.

İşte Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Muhammed -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de bu görüştedirler.

٥- بَابُ الرَّجُلِ يَنْذُرُ وَهُوَ مُشْرِكٌ نَذْرًا ثُمَّ يُسْلِمُ

5- MÜŞRİK İKEN BİR ADAKTA BULUNDUKTAN SONRA MÜSLÜMAN OLAN KİMSE(NİN DURUMU)

٤٧١٩- حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ سِنَانٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ قَالَ: ثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ، إِنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَقَالَ: «فِ بِنَذْرِك».

4719- … Nâfi'den, onun İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre, bir adam Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e: Ey Allah'ın Rasulü! Ben Cahiliyye döneminde Mescid-i Haram'da itikâf yapmayı adamıştım, dedi. Allah Rasulü de: ***"Adağını yerine getir"*** dedi.[383]

٤٧٢٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: ثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ قَالَ: ثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَرَاهُ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ نَذْرًا وَقَدْ جَاءَ اللهُ بِالْإِسْلَامِ، فَقَالَ: «فِ بِنَذْرِكَ».

4720- … Ubeydullah b. Ömer'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den -zanne-

383 Buhârî, İtikâf, 5, 15, 16, Eymân, 29; Müslim, Eymân, 27, 28; Ebu Davud, Eymân, 25; Tirmizî, Nüzûr, 12; Nesai, Eymân, 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 20, 153.

derim Ömer *radıyallahu anh*'dan- onun şöyle dediğini rivayet etti: Ey Allah'ın Rasulü! Ben Cahiliyye döneminde bir adakta bulunmuştum. Allah da bize İslam'ı gönderdi, dedim. Allah Rasulü: ***"Adağını yerine getir"*** dedi.[384]

٤٧٢١- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: أَخْبَرَنَا اِبْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ أَنَّ أَيُّوبَ حَدَّثَهُ أَنَّ نَافِعًا حَدَّثَهُ ، أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ حَدَّثَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ سَأَلَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِالْجِعْرَانَةِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ ، إِنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ يَوْمًا فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اِذْهَبْ فَاعْتَكِفْ يَوْمًا».

4721- ... Abdullah b. Ömer'in Nâfi'e tahdis ettiğine göre, Ömer b. el-Hattab *radıyallahu anh* Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'e Ci'râne'de iken soru sorup: Ey Allah'ın Rasulü! Ben Cahiliyye döneminde iken Mescid-i Haram'da bir gün itikâf yapmayı adamıştım, dedi. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Haydi, git ve bir gün itikâf yap"*** dedi.[385]

***

Ebu Cafer dedi ki: Bundan dolayı bazıları şu görüşü benimsemiştir: Kişi, müşrik iken itikâfta bulunmayı, sadaka vermeyi ya da Müslümanların Allah için kendilerine vacip kıldıkları herhangi bir ameli kendisine vacip kılar sonra da Müslüman olursa onun, o adağını yerine getirmesi icab eder. Bu görüşlerine de bu rivayetleri delil göstermişlerdir.

Ancak bu konuda başkaları onlara muhalefet ederek: Bu kabilden hiçbir şey yapması gerekmez, demiş ve Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'den nakledilmiş şu rivayetleri delil göstermişlerdir:

٤٧٢٢- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ شُعَيْبٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ قَالَ: ثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأَيْلِيِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ:

384 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 37.
385 Müslim, Eymân, 28.

قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللهَ فَلْيُطِعْهُ وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَ اللهَ فَلا يَعْصِهِ».

4722- ... el-Kasım b. Muhammed'den, o Aişe *radıyallahu anhâ*'dan, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: ***"Allah'a itaat etmeyi adamış olan bir kimse ona itaat etsin. Allah'a asi olmayı adamış olan bir kimse ise ona isyan etmesin."***[386]

٤٧٢٣- حَدَّثَنَا اِبْنُ مَرْزُوقٍ قَالَ: ثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: ثَنَا مَالِكٌ فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4723- Bize İbn Merzûk tahdis edip dedi ki: Bize Osman b. Ömer tahdis edip dedi ki: Bize Malik tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٧٢٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خُزَيْمَةَ قَالَ: ثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَدِيٍّ قَالَ: ثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4724- Bize Muhammed b. Huzeyme tahdis edip dedi ki: Bize Yusuf b. Adiy tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. İdris, Ubeydullah b. Ömer'den tahdis etti. Ubeydullah, Talha b. Abdulmelik'ten rivayet etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٧٢٥- حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ: ثَنَا اِبْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكٌ، عَنْ طَلْحَةَ، فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4725- Bize Yunus tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Malik, Talha'dan haber verdi. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٧٢٦- حَدَّثَنَا اِبْنُ أَبِي دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا أَبُو سَلَمَةَ الْمُنْقِرِيُّ قَالَ: ثَنَا أَبَانُ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى بْنُ

386 Buhârî, Eymân, 28, 31; Ebu Davud, Eymân, 19; Tirmizî, Nüzûr, 2; Nesai, Eymân, 27, 28; İbn Mâce, Keffâret, 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 36, 41, 224.

أَبِي كَثِيرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ: «مَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَ اللهَ فَلا يَعْصِهِ».

4726- … Muhammed b. Ebân'dan, o el-Kasım'dan, o Aişe *radıyallahu anhâ*'dan rivayet ettiğine göre, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Allah'a isyan etmeyi adamış olan bir kimse ona isyan etmesin"*** derdi.[387]

٤٧٢٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرَةَ قَالَ: ثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: ثَنَا حَرْبُ بْنُ شَدَّادٍ قَالَ: ثَنَا يَحْيَى فَذَكَرَ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.

4727- Bize Ebu Bekre tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Davud tahdis edip dedi ki: Bize Harb b. Şeddâd tahdis edip dedi ki: Bize Yahya tahdis etti. O, hadisi senediyle aynen zikretti.

٤٧٢٨- حَدَّثَنَا رَبِيعٌ الْجِيزِيُّ قَالَ: ثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ كَعْبٍ الْحَلَبِيُّ قَالَ: ثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ ابْنِ حَرْمَلَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا النَّذْرُ مَا ابْتُغِيَ بِهِ وَجْهُ اللهِ».

4728- … İbn Harmele'den, o Amr b. Şuayb'dan, o babasından, o dedesinden, onun şöyle dediğini rivayet etti: Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*: ***"Adak, kendisi ile Allah'ın rızası aranılarak yapılandır"*** buyurdu.[388]

***

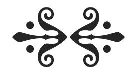
Bu görüş sahipleri şöyle derler: Adaklar, kendisi ile Yüce Allah'a yakınlaşılan amellerde vacip olduğuna, Allah'a isyanı gerektiren işlerde ise vacip olmadığına göre, kâfir bir kimse: "Allah için oruç tutacağım" ya da: "Allah için itikâfta bulunacağım" diyecek olsa ve bu işi yapsa, bununla Yüce Allah'a yakınlaşmış olmaz. O, bu işi kendisine vacip kılmış olduğu zamanda bu işle ancak Allah'ın dışında ibadet etmiş olduğu rabbini kastetmiştir. Bu da bir masiyettir. O halde bu, Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in: ***"Masiyet yolunda (veya halinde) adak yoktur"*** sözünün kapsamına girer.

387 4722 no'lu hadisin kaynaklarına bakınız.
388 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 183.

Aynı şekilde Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in Ömer *radıyallahu anh*'a söylediği: ***"Adağını yerine getir"*** sözü de, bu adağını yerine getirmesinin ona vacip olması anlamında olmayabilir. Fakat o, adağını yerine getirmeyi söylediğinde Yüce Allah'a masiyet halinde bulunmakla birlikte Rasulullah *sallallahu aleyhi ve selle-m*'in ona bu işi şimdi Aziz ve Celil olan Allah'a itaat olmak üzere yapmasını emretmiş olması mümkündür.

Böylelikle ona yapmasını emrettiği hal, Ömer'in kendisine yerine getirmeyi vacip kıldığı halden farklı bir hal olur.

İşte bu, Ebu Hanife'nin, Ebu Yusuf'un ve Muhammed'in -Yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- de görüşüdür.

İÇİNDEKİLER

HAC / 5

(III. Ciltten Devam)

NİKÂH / 309

TALAK (BOŞAMA) / 439

KÖLE AZAD ETME / 575

YEMİNLER VE ADAKLAR / 611